

ІННОВАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТИ, ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ ТА ПРАГМАТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ

ПОДІЛЬСЬКИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІСНКА
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ
UNIWERSYTET EKONOMICZNY WE WROCLAWIU
WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI (BYDGOSZCZ)
KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA WSCHODNIOEUROPEJSKA W PRZEMYŚLU
JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TECHNICKÁ UNIVERZITA V KOŠICÍCH (KOŠICE)
BATUMI SHOTA RUSTAVELI STATE UNIVERSITY

ІННОВАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТИ, ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ ТА ПРАГМАТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ

*Матеріали III Міжнародної
науково-практичної конференції*

19-20 квітня 2019 р.
м. Кам'янець-Подільський

ПОДІЛЬСЬКИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Кафедра корекційної педагогіки та інклюзивної освіти
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ
UNIWERSYTET EKONOMICZNY WE WROCLAWIU
WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI (BYDGOSZCZ)
KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA WSCHODNIOEUROPEJSKA W PRZEMYSŁU
JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUĎĚJOVICÍCH
TECHNICKÁ UNIVERZITA V KOŠICIACH (KOŠICE)
BATUMI SHOTA RUSTAVELI STATE UNIVERSITY

*Інновації партнерської взаємодії освіти,
економіки та соціального захисту
в умовах інклюзії та прагматичної
реабілітації соціуму*

**Матеріали III Міжнародної
науково-практичної конференції**

**19-20 квітня 2019 року
м. Кам'янець-Подільський**

Головний редактор:

ТРПАК Мар'ян Миколайович, заслужений працівник освіти України, кандидат економічних наук, доцент, директор Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу.

Заступник головного редактора:

ГУМЕНЮК Ірина Леонтіївна, кандидат економічних наук, заступник директора з інноваційної, наукової та міжнародної діяльності Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу.

Редакційна колегія:

Anetta Zielińska, Dr hab. Prof.; **Bożena Ryszawska**, Dr hab. Prof.; **Іващук І.О.**, доктор економічних наук, професор; **Кириленко О.П.**, доктор економічних наук, професор; **Язлюк Б.О.**, доктор економічних наук, професор; **Скрипник А.Ю.**, доктор історичних наук, доцент; **Комарницький О.Б.**, доктор історичних наук, доцент; **Федорчук В.М.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Слободян В.Д.**, кандидат економічних наук, доцент; **Кушнір Л.А.**, кандидат економічних наук, доцент; **Коркушко О.Н.**, кандидат економічних наук, доцент; **Годнюк І.В.**, кандидат економічних наук, доцент; **Гуменюк І.Л.**, кандидат економічних наук; **Сушарник Я.А.**, кандидат економічних наук; **Киселюк М.П.**, кандидат технічних наук; **Білецька Т.В.**, кандидат соціологічних наук, доцент; **Присакар В.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Топорівська Я.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Шевчук О.В.**, кандидат педагогічних наук; **Палилюлько О.М.**, кандидат історичних наук; **Марчак Т.А.** – кандидат філологічних наук; **Боровисюк Т.В.**, заступник директора з навчально-виховної роботи Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу; **Волощук М.Б.**, редактор.

Рекомендовано до друку Вченою радою Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу (протокол № 25 від 24 квітня 2019 р.)

Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції. – м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. – 2019. – 468 с.

ISBN 978-966-654-456-1

Збірник містить матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму», яка відбулася 19-20 квітня 2019 р. (Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, м. Кам'янець-Подільський), з актуальних питань сучасної економічної науки, освіти та соціальної реабілітації в умовах інклюзії.

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях несуть автори наукових праць.

Мало створити матеріальні можливості для інклюзивної освіти. Архітектурна доступність – далеко не єдиний показник, необхідний для інклюзії. Потрібно, щоб людей з особливими потребами почали розуміти, навчилися ставитися до них з повагою

Лілія Гриневич

Міністр освіти і науки України

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Розбудова системи інклюзивного навчання вже багато років перебуває у фокусі держави та суспільства. Міністерством освіти і науки України питання включення дітей з особливими освітніми потребами включено в концепцію освітньої діяльності Нової української школи, здійснюється підтримка шкіл на рівні держави: всебічна допомога вчителям та фахівцям інклюзивного супроводу, надання відповідних фінансових субвенцій, забезпечення освітнього процесу необхідним для інклюзивного навчання обладнанням, створення належних умов, що спрямовані на забезпечення ефективного навчального процесу для таких дітей.

Особливої уваги на сьогодні також заслуговує питання створення умов для інклюзивного навчання та професійного реабілітування студентів з обмеженнями життєдіяльності в закладах вищої освіти. Вкрай гостро сьогодні відчувається потреба щодо створення та оптимізації навчально-реабілітаційного простору у стінах закладів професійно-технічної та вищої освіти. Саме тому створення та розвиток у коледжах, університетах відповідних навчально-реабілітаційних підрозділів (центрів) сьогодні є особливо актуальним. Ефективна діяльність цих підрозділів забезпечить у закладі освіти навчально-реабілітаційний супровід студентів з інвалідністю, забезпечить їх доступ до здобуття вищої освіти.

При створенні маршруту навчально-реабілітаційного супроводу особі з інвалідністю визначальним є особистісний фактор. Під час навчання у вишах студент має отримати весь комплекс системних послуг, які необхідні як для його навчання, так і для соціальної реабілітації. Якісна освіта та високий рівень реабілітаційних послуг в комплексі здатні забезпечити гармонійний всебічний розвиток особистості студента.

На жаль, сьогодні спостерігається зростання кількості дітей з вадами здоров'я, ця сумна статистика змушує шукати нові шляхи інтеграції людей з обмеженнями життєдіяльності в соціум.

Від глибини розуміння проблеми інвалідності залежить вектор еволюції взаємовідносин особи з інвалідністю і суспільства, розвиток відповідної соціально-правової та економічної інфраструктури галузі, державної допомоги людям з інвалідністю, напрями підготовки відповідних кадрів тощо.

Все вищезазначене дозволяє дійти висновку, що тематика й напрямки Міжнародної науково-практичної конференції є надзвичайно актуальними у сучасному освітньому просторі. Дослідження питань інклюзивного навчання, зокрема в системі професійної освіти, потребують активних обговорень у суспільства та академічному середовищі, прийняття відповідних рішень.

Бажаю вам плідної праці, натхнення, успіху в наукових пошуках!

З повагою,

Шевцов Андрій Гаррійович

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, директор департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування МОН України

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Кам'янець-Подільський – це місто, де мріють ангели, «квітка на камені», місто над Смотричем, культурний центр Поділля, столиця Української Народної Республіки, столиця повітроплавання. А цього року – ще й Молодіжна столиця України. У тому, що воно – одне з найкращих і найзагадковіших міст в Україні, впевнений не лише я. Про це свідчать численні національні та міжнародні туристичні довідники, укладені рейтинги світових туристичних порталів і, власне, відгуки самих мандрівників.

А ще Кам'янець відомий у першу чергу щирими відкритими вільними людьми, які люблять своє місто і понад усе мріють, щоб воно для всіх і кожного було й залишалося затишним куточком мрії.

Науковці, спортсмени, педагоги, митці, підприємці, представники найрізноманітніших професій, учнівська та студентська молодь – ось ті, хто сьогодні не просто бажає змін, але й сам працює над ними. Щодня кам'янчани мають можливість переконуватися в цьому. Адже наша молодь – найпрогресивніша і найсвідоміша, успіхи і досягнення якої дивують не лише українців, але й весь світ.

Переконаний, що Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж – один із тих закладів, де не просто кують професійні кадри і виховують освічену молодь. Саме тут навчається покоління гідних людей, за якими майбутнє.

Тож удачі, розвитку й реалізації найсмівливіших планів!

Міський голова Кам'янця-Подільського

Михайло Сімашкевич

Зміст

Секція 1. Парадигма реабілітації в системі економіки країни
Paradygmat rehabilitacji w systemie ekonomii kraju
Paradigm of Rehabilitation in the System of the Economy of the Country

Anetta Zielińska DANE STATYSTYCZNE OPISUJĄCE NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ W POLSCE	23
Ольшевський Владзімеж КЛІЄНТООРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ШКОЛОЮ	25
Гончаренко О. Г. ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ	28
Журавель В. І. ТРАДИЦІЙНИЙ ТА СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ОСОБЛИВОСТІ, ЗАВДАННЯ, ЗАКОНОМІРНОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ	30
Лучик В. Є. ПРО СЦЕНАРНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	33
Македон В. В. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ЗМІНИ СВІТОВОГО ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВОГО РИНКУ	36
Матвейчук Л. О. ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ	38
Нікішина О. В. ІНКЛЮЗИВНИЙ ПРИНЦИП ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТОВАРНИХ РИНКІВ	40
Полінкевич О. М. ВИКОРИСТАННЯ ФАНДРЕЙЗИНГУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	42
Россоха В. В. УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ	44
Сас Н. М. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА	46

Семанюк В. З. ОБЛІКОВА ПРОФЕСІЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	48
Синчак В. П. РОЛЬ СТАРОСТИ ОТГ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ	51
Тулай О. І. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І ГРОМАД	54
Юшин С. О. СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ В НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	58
Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	61
Вівчар О. І., Редьква О. З. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ	63
Іващук І. О., Євчук Л. М. ДЕМОГРАФІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	66
Лучик С. Д., Лучик М. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ	68
Кириленко О. П., Табака С. А. НЕОБХІДНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ	71
Qingran Guo, Svitlana Lukash, Chen Yang THE APPLICATION OF MARGINAL ANALYSIS IN ECONOMICS	73
Тріпак М. М. ЕКОНОМІЧНА ПАРАДИГМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ВУЗІВ	80
Бачинська О. М. ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	85

Бурда А. І. ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ	88
Гевко В. Л. ВИКОРИСТАННЯ АПАРАТУ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР: ПОЗИТИВНІ ЕКСТЕРНАЛІЇ	90
Годнюк І. В. НЕОБХІДНІСТЬ ВІДОБРАЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	93
Коркушко О. Н. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	95
Лисак В. Ю. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «МІГРАЦІЯ»	97
Письменний В. В. РОЛЬ ДОТАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОХІДНОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	100
Печенюк А. П. ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ ОСВІТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	102
Тимків А. О. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ	104
Ткачук Н. М. СИНЕРГЕТИЧНА ПАРАДИГМА ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ	107
Яковлева Н. Г. СВІТ БЕЗ БАР'ЄРІВ: ТУРИЗМ, ДОСТУПНИЙ ДЛЯ ВСІХ - ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ, ЕКОНОМІЧНА ВИГОДА І СОЦІАЛЬНА ЗНАЧИМІСТЬ	109
Бажан Л. І., Кайдан Л. І., Соболевська Л. І. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ	112
Вольська А. О., Дуганець Н. В. ДО ПИТАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ	115

Дема Д. І., Шубенко І. А. ДЕМОГРАФІЧНІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	117
Коваль С. Л., Сидор І. П. ПЕРСПЕКТИВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ ВІД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	119
Малецька О. І., Ціцька Н.Є. ПОРЯДОК ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ ПРАЦІВНИКА З ІНВАЛІДНІСТЮ	122
Shuliuk V. S., Petrushka O. V. STATE FINANCIAL CONTROL IN THE GOVERNMENT ACTIVITIES OF THE STATE	124
Мазур П. Є., Колотило Н. П., Гетьман Н. Б. АПРОБАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	127
Карпишин Н. І., Стасишин А. М. ВЛАСНІ ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	129
Кушнір Л. А., Лавський А. Й. ЕКОНОМІЧНА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	131
Киселюк М. П., Воробйова О. В., Галкін М. В. СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕКОНОМІКА, СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА	135
Лободіна З. М., Бадло Ю. А. БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СТАЛОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВИ	137
Савчук Д. А., Мельник Ю. Р. АНАЛІЗ СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНДИКАТОРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ	139
Савчук С. В., Шаварин І. І. ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БАЗИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	142
Сушарник Я. А., Тодорова Г. М. МЕЙНСТРІМНІ МЕТОДИ ПОШУКУ ПРАЦІВНИКІВ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ВЕКТОР СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МОЛОДІ З НОЗОЛОГІЯМИ	144

Комарніцька О. М. РЕКРУТИНГ ЯК ПІДҐРУНТЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРСОНАЛУ ТА ЗАПОРУКА ЙОГО ПОДАЛЬШОГО НАРОЩУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	147
Місько А. М. ПАРАДИГМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	149
Радюк Л. П. ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ЕКОНОМІКИ	152
Самарічева Т. А. ЗМІНА СТАВКИ ПДВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	154
Свирида О. В. ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА	156
Сумятіна Л. М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ З ЧИСЛА ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	159
Шевчук Н. С. ІНТЕГРОВАНА ЗВІТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	161
Щегельська Н. В. ІНТЕГРАЦІЯ: ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	163
Яшина А. В. ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ – НОВЕ МІРИЛО ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ	166
Сушарник Л. К., Смольницька Я. Д. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	168
Гарбарець І. А., Любий Р. М. ОСОБЛИВОСТІ ПРОПОЗИЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ МОЛОДІ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ	171

Герасимова Т. І., Квітінська М. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ	174
Загалеви́ч В. Л., Решетюк О. С. СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ	177
Комарніцька О. М., Іваськова М. Ю. СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В УМОВАХ РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ ЛЮДЕЙ З ФІЗИЧНИМИ ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	180
Мельяченко О. О., Надвірняк М. М. ДОСВІД РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У СВІТІ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ) ТА ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	182
Пазіна О. В. ЗАЙНЯТІСТЬ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ	184
Секція 2. Освіта і гуманітарні науки в умовах інклюзії Edukacja i nauki humanistyczne w warunkach integracji Education and Humanities in conditions of inclusion	
Шевцов А. Г., Стасюк І. В. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕННЯМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	187
Бахмат Н. В. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ	191
Криловець М. Г. ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	196
Кузьменко В. У. ЕТАПИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОДИН ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ТА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	199

Кульбіда С. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОНОВЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ СУЧАСНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	201
Лупаренко С. Є. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ІЗ ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ХАРКІВСЬКИМ ТОВАРИСТВОМ ПОШИРЕННЯ В НАРОДІ ГРАМОТНОСТІ (ПОЧАТОК ХХ ст.)	204
Луценко І. О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДОШКІЛЬНИКІВ З РОДИН ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК КАТЕГОРІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	206
Миронова С. П. ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	208
Сорока О. В. РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	210
Скрипник А. Ю. ВИХОВНІ ЗАХОДИ ДО 100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 1917- 1921 РР.	212
Супрун Д. Н. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ- ПСИХОЛОГА В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРАНС- І МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ПІДХОДІВ	214
Дубко В. О., Сергієнко О. М. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІДМІННІСТЮ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ШКОЛІ ТА ВИШАХ	216
Lozynska I., Yang H., Zhang W., Fu Y. AN ANALYSIS OF 2017 CHINA'S EDUCATION STATISTICS	219
Хім'як В. А., Топорівська Я. В. ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	221
Тріпак М. М., Боровисюк Т. В. ПРАГМАТИКА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	224

Гераймович В. Л. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ	227
Герасименко Л. Б. ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: СВОЄРІДНІСТЬ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ	229
Monika Grabowska WOLONTARIAT NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	232
Дмітрієва О. І. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ	235
Докучина Т. О. УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	237
Дуткевич Т. В. ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ІНКЛЮЗИВНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	239
Козлова В. А. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	241
Корнієнко В. М. РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ІНКЛЮЗИВНІЙ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО КОЛЕДЖУ	243
Кравець Л. М. НЕОБХІДНІСТЬ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	246
Ляска О. П. ОГЛЯД ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ У ВИЩАХ	248
Никоненко Н. В. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ШЛЯХОМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОРТФОЛІО ВЧИТЕЛЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	251

Овод Ю. В. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЗА КОРДОНОМ	253
Омельченко І. М. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ У ВЗАЄМОДІЇ З ОДНОЛІТКАМИ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	255
Піменова О. О. СПРИЯТЛИВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	257
Присакар В. В. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПОЛІЕТНІЧНОГО РЕГІОНУ	259
Рібцун Ю. В. ФОРМУВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ КОНТРОЛЮ У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	261
Савицька О. В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	263
Сахневич І. Д. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ	266
Сечейко О. В. ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	268
Сидорук С. А. ДО ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	270
Собченко Т. М. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	272
Сухіна І. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОДИНИ, В ЯКІЙ ВИХОВУЄТЬСЯ ДИТИНА З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	275

Федорчук В. В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	277
Чопік О. В. СТАВЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	279
Шевченко В. М. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДАМ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	282
Шевчук О. В. РОЛЬ ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	284
Коруняк О. П., Палилюлько О. М. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОЇ ОСВІТИ	286
Сербалюк Ю. В., Співак В. І. ГАРАНТІЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ	289
Білик О. А., Фаїн А. В. ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ОПОРНИХ КОНСПЕКТІВ НА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ	291
Галкіна О. А., Конишева А. І. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	294
Гуменюк І. Л., Пушкар І. М. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНИ	297
Мазур П. Є., Семенюк Б. Д. СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ	299
Марчак Т. А., Шморгал О. І. СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗВО ІЗ ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В ІНТЕГРОВАНИХ ГРУПАХ	301

Поліщук С. В., Яцемірська І. А. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	304
Бачинська О. М., Сарсалюк М. М. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСТУПНОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	307
Григоренко Г. В., Щигельська В. М. ФІЗИЧНІ ВПРАВИ ТА РУХЛИВІ ІГРИ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ РУХОВИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ	310
Мкртічян О. А., Бірюкова В. В. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	312
Мкртічян О. А., Корнієць К. С. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ	314
Александрова В. В. ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНОГО ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ	316
Бобкова О. І. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	319
Василенко О. Г. ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	321
Волощук М. Б. ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ВИБІР: ПАРАДИГМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ	323
Гажа Л. В. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	326
Гапоненко Н. П. ВИКОРИСТАННЯ КРОСВОРДІВ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ» В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	328

Динич А. Ю. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	332
Загалеви́ч В. Л. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «МЕДІАЦІЇ» ПРИ ВИРІШЕННІ НАВЧАЛЬНИХ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ	334
Кінзерява І. В. ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В США	336
Колісник М. І. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	339
Мисік Л. П. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЯКІСНУ ІНКЛЮЗИВНУ ОСВІТУ (ЗА ПІДСУМКАМИ АНКЕТУВАННЯ СТУДЕНТІВ – МЕДИКІВ)	341
Михайлова І. А. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	343
Монастирська О. В. ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	345
Осипова Ю. В. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН «ОХОРОНА ПРАЦІ» ТА «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	348
Пиріжок О. Г. СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАДАЧ, ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ, ЩО ВПЛИВАЄ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ	350
Сидорук Л. М. ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ CLASSTIME У ПРОЦЕСІ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	353

- Складанівський О. Л.**
РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА "ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ" МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ 356
- Червоноградська Н. В.**
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА 358
- Черненко Т. В.**
МЕТОД СТОРІТЕЛІНГ ЯК ЗАСІБ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ» У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 361
- Чернявська О. В.**
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАХІВЦЯМИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА АДАПТАЦІЯ 364
- Чупрінчук О. В.**
СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ 366
- Якубовська А. М.**
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ 369
- Марунчак О. В., Боршуляк Н. С.**
РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОДІЛЬСЬКОМУ КОЛЕДЖІ 371
- Тарашевська О. В., Цісар І. В.**
ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ 373
- Yu Zhijiang**
ANALYSIS ON THE CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT TREND OF CHINESE SPORTS GOODS CONSUMPTION 376
- Протасова А. С.**
ПСИХОЛОГО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ 379
- Сорочан М. П.**
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ 381

Аль-Мрят О. Б. ПРИЧИНИ ТРУДНОЩІВ ФОРМУВАННЯ ГРАФО-МОТОРНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРА	383
Джосак В. П. ОСНОВНІ СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	384
Секція 3. Соціальна реабілітація сучасні умови та перспективи розвитку Rehabilitacja społeczna: współczesne warunki i perspektywy rozwoju Social Rehabilitation: modern conditions and development prospects	
Біла І. М. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ	386
Кобильченко В. В. ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ	388
Криловець М. Г. ЗДОРОВ'ЯЗБЕЖУВАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ	391
Савчин М. В. ТИПИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СОЦІОНІМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ	393
Співак Л. М. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ	395
Ванюга Л. С., Кирея М. В. МИСТЕЦЬКІ ФЕСТИВАЛІ ЯК ФОРМА РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВО ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	398
Коломієць О. Г., Штангрет Л. І. СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	400
Алексєєв О. О. ФІЛОСОФСЬКІ ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	402

Дейнеко А. Х. ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ	404
Левицький В. Е. ДО ПИТАННЯ ПРО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРОЯВАМИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ	407
Москалюк О. І. СПІЛКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТРЕБ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	409
Прудник В. В. МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОЇ АНІМАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	411
Завадська І. М., Палилюлько О. М. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	414
Стецюк В. Б., Палилюлько О. М. ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ	416
Вольська А. О., Гуменюк І. М. РОЛЬ ДЕМОКРАТИЧНОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ	419
Дудченко В. С., Дужева О. Г. ФЕНОМЕН ДУХОВНОСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КАТАСТРОФИ ТА ПРАКТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ	421
Зданюк В. В., Коломієць Я. В. ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ У ФІЗИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	423
Зубаль М. В., Степанков С. П. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ, ЩО МАЮТЬ ОБМЕЖЕНІ ФІЗИЧНІ МОЖЛИВОСТІ	425
Мазур П. Є., Борак О.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	428

- Федорчук В. М., Федорчук В. В., Сторожук Н. Р.**
ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ 431
- Бугерко Я. М., Антошків А. В.**
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСИВНОСТІ
СТУДЕНТІВ ВЗО 433
- Панчук Н. П., Мацерук М. В.**
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ 436
- Герасимова Т. І.**
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я
СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ В СПЕЦІАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ 438
- Годованюк А. В.**
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНО-ЧУТТЄВОЇ СФЕРИ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЄЮ 441
- Кокарєва О. В.**
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТАН ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ 443
- Комарніцька Л. М.**
ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ 445
- Мазур Л. І.**
ВИЗНАННЯ УНІКАЛЬНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ КОЖНОЇ
ДИТИНИ – ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ
ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ 448
- Мельяченко О. О.**
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ 450
- Пещанюк Н. О.**
ГНУЧКІСТЬ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ 452
- Степанова Л. Б.**
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ В
УМОВАХ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ 454

Юзюк Л. А. ПІДГОТОВКА ПІДЛІТКІВ ТА ЮНАЦТВА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ	457
Дужева О. Г., Пешанюк Н. О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	459
Курєнкова А. В. СВОЄРІДНІСТЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	461
Шевченко Ю. В. ВПЛИВ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	463
Закаль О. О. НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ, ЩОДО ТРУДОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	466

Секція 1. Парадигма реабілітації в системі економіки країни

Paradygmat rehabilitacji w systemie ekonomii kraju

Paradigm of Rehabilitation in the System of the Economy of the Country

Anetta Zielińska

*Profesor nadzwyczajny, dr hab.
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów*

DANE STATYSTYCZNE OPISUJĄCE NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ W POLSCE

W Polsce systematyczne gromadzenie danych o osobach niepełnosprawnych jest zadaniem przede wszystkim statystyki publicznej. Polityka publiczna posiada bogate zasoby danych o osobach niepełnosprawnych. Zbierane dane mierzą nie tylko stan i strukturę populacji osób niepełnosprawnych, lecz także równość szans i równouprawnienie osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia.

Polityka publiczna na podstawie ustawy o statystyce publicznej jest upoważniona do gromadzenia danych zarówno o posiadaniu orzeczenia o niepełnosprawności, jak i o jej stopniu. Rozróżnienie tych dwóch kwestii jest jednym z podstawowych problemów w pomiarze niepełnosprawności.

Dane o niepełnosprawności biologicznej mogą być uogólniane na całą Polskę, przy czym w dużej mierze nie dotyczą poziomu lokalnego (powiatów, gmin). W przypadku niepełnosprawności prawnej orzeczenia o niepełnosprawności wydawane są przez organy krajowe (np. ZUS, KRUS), jak i wojewódzkie oraz powiatowe. Pomimo, że jednostki samorządu terytorialnego dysponują odpowiednimi informacjami (na podstawie wydanych orzeczeń), to informacje te są wykorzystywane przez te jednostki na własne potrzeby. Do chwili obecnej nie ma jednego systemu gromadzenia danych na temat orzeczeń (ze wszystkich organów) o niepełnosprawności [3].

Najważniejsze badania statystyki publicznej, w których regularnie zbierane są informacje o populacji osób z niepełnosprawnością, to:

1. **Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań (NSP)**. Badania przeprowadzane zwykle co 10 lat, odbyły się w 1978, 1988, 2002 i 2011, w którym udzielenie odpowiedzi na temat niepełnosprawności było dobrowolne. Informacje zebrane dotyczą rodzaju niepełnosprawności, stopnie ograniczenia zdolności do

wykonywania czynności podstawowych oraz liczby i struktury osób niepełnosprawnych według cech demograficznych [6].

2. **Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).** Do osób niepełnosprawnych zaliczono osoby w wieku 16 lat i więcej, które mają przyznane orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy. Jest to więc zbiorowość mniejsza niż wykazana w NSP. Populacja, na którą uogólnia się wyniki, to ludność Polski zamieszkała w prywatnych (bez obiektów zbiorowego zakwaterowania) gospodarstwach domowych. Dane zebrane dotyczą liczby osób niepełnosprawnych (prawnie) pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo; szczegółowych informacje o poszczególnych grupach wyodrębnionych pod względem aktywności ekonomicznej oraz podstawowe wskaźniki rynku pracy [1].

3. **Europejskie ankietowe badanie zdrowia (EHIS).** Badanie ma na celu monitorowanie stanu zdrowia ludności Unii Europejskiej. Ostatnie takie badanie w Polsce przeprowadzono w 2014 r. na próbie losowej liczącej ponad 12 tys. gospodarstw domowych (ok. 29 tys. osób). Populacja, na którą uogólnia się wyniki, to ludność Polski zamieszkała w prywatnych gospodarstwach domowych. Obliczono trzy wskaźniki niepełnosprawności (prawnej, biologicznej, statystycznej), dodatkowo wyznaczane są wielkości populacji osób niepełnosprawnych, liczba osób niepełnosprawnych mających możliwość wykonywania czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz grupy schorzeń, a także częstość występowania niesprawności u dzieci [7].

4. **Europejskie badanie dochodów i warunków życia (EU-SILC).** Celem badania jest pomiar dochodów gospodarstw domowych i wskazanie ich źródeł oraz zebranie informacji o warunkach życia. Populacja, na którą uogólnia się wyniki, to ludność Polski w wieku 16 lat i więcej zamieszkała w prywatnych gospodarstwach domowych z zastosowaniem kryterium co najmniej 6 miesięcy (nie)obecności. Zastosowanie mają dwie koncepcje niepełnosprawności: biologiczna i prawna. Zebrane dane informują o: pobierających świadczenie z tytułu niezdolności do pracy ze względu na stan zdrowia, o liczbie i strukturze gospodarstw domowych otrzymujących świadczenie dla osób niepełnosprawnych oraz niepełnosprawności biologicznej dotyczące odsetka osób mających długotrwałe problemy zdrowotne lub ograniczenie codziennej aktywności [5].

5. **Badanie budżetów gospodarstw domowych.** Celem jest oszacowanie poziomu i struktury wydatków gospodarstw domowych oraz zebranie informacji o dochodach, spożyciu artykułów żywnościowych, wyposażeniu w dobra trwałe i warunkach mieszkaniowych. Publikowane dane dotyczą informacji o gospodarstwie domowym (a nie o osobach), ponieważ ono jest jednostką badania. Badania przeprowadzone są dla gospodarstw, gdzie stosuje się prawną definicję niepełnosprawności. Zebrane informacje dotyczą: przeciętnych miesięcznych przychodów, wydatków i spożycia niektórych artykułów żywnościowych na osobę w gospodarstwie domowym z osobami niepełnosprawnymi oraz wyposażenia tych gospodarstw w niektóre przedmioty trwałego użytkowania [4].

Dodatkowo do grupy prowadzonych w Polsce badań spoza statystyki publicznej, które pozwalają na szczegółowy opis sytuacji osób niepełnosprawnych w

wybranych dziedzinach, zaliczają się m.in. [2, s.32-33]:

1. Diagnoza społeczna;
2. PolSenior.
3. Ogólnopolskie badanie sytuacji, potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych.
4. Generacje i rodziny (Generation and Gender Programme).
5. Europejski sondaż społeczny (European Social Survey — ESS).
6. Badanie zdrowia, starzenia się i przechodzenia na emeryturę w Europie (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe — SHARE).

Literatura:

1. Aktywność ekonomiczna ludności Polski II kwartał 2016 r., Główny Urząd Statystyczny. Warszawa, 2013.
2. Antczak R., Grabowska I., Polańska Z. Podstawy i źródła danych statystyki osób niepełnosprawnych. nr 2 (681). „Wiadomości Statystyczne”, 2018.
3. Bogacz-Wojtanowska E., Koziarek M., Lendzion M., Pazderski F., Analiza programów i polityk samorządowych w aspekcie sytuacji osób z niepełnościami. Instytut Spraw Publicznych. Warszawa, 2016.
4. Budżety gospodarstw domowych w 2015 r. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa, 2016.
5. Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2014). Główny Urząd Statystyczny. Warszawa, 2015.
6. Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa, 2013.
7. Stan zdrowia ludności Polski w 2014 r. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa, 2016.

Ольшевський Владзімеж

*доктор гуманітарних наук, ректор Університету Яна Вижи́ковського
Університет Яна Вижи́ковського,
м. Полкові́це, Польща*

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ШКОЛОЮ

Вищі школи як суспільні організації повинні спрямовувати свою діяльність назовні, тобто сконцентрувати увагу на потребах оточення і реагувати на зміни, які в ньому відбуваються. Діяльність зорієнтована на освітнього клієнта є особливо важливою у ситуації суспільства знань, що

утворюється та глобального ринку праці, яких розширюється, особливо у країнах ЄС, водночас в умовах демографічного кризу. Беручи до уваги, що можливості розвитку вищих шкіл (у тому числі їх фінансування) залежать, передусім, від кількості студентів, що вчаться, а також від їхнього культурного потенціалу і рівня знань, для керівництва необхідними є знання та розуміння цих понять, а також їхній розгляд у стратегії дій.

Розмірковуючи над стратегією діяльності, що спрямована на клієнта освітнього закладу, в процесі досліджень я спробував відповісти на питання: чи проводиться у вищій школі аналіз специфіки поведінки клієнтів та аналіз сильних і слабких сторін конкурентів.

Клієнти вищої школи і її конкуренти становлять основні елементи мікрооточення школи. Поняття «клієнт вищої школи» є доволі суперечливим і має істотні відмінності між трактуванням категорій «клієнт» та «клієнт-студент». Х. Холл, вказуючи на ці відмінності, відзначає, що «клієнти зазвичай точно знають, який продукт хочуть купити, які він повинні виконувати функції, якими риси повинен володіти, в той час як студенти рідко мають точно визначені очікування, які стосуються, передусім, істотного змісту освітньої послуги, методів навчання, вимог, які вони самі повинні виконувати» [2].

Іншою різницею у підході до клієнтів-студентів є виключення зі школи, за допомогою різних селективних процедур (наприклад, екзамени, співбесіди, кількість необхідних балів для прийому, висота внесків), в той час як клієнти у економіці мають абсолютну свободу вибору. Очікування студентів, як найважливіших клієнтів по відношенню до освітньої послуги, яку надає вища школа, не є абсолютно визначеними. Представлення школою послуг є складним процесом, який складається з багатьох елементів, а очікування студентів є підставою для оцінки якості освітньої послуги. Тому відповідь на попереднє питання є стверджуючим. Розпізнання очікувань може дати керівникам також багато цінної інформації про проблеми, які варто розв'язати, щоб клієнти були задоволеними, а оцінка послуг і думка про школу були позитивними.

Аналізуючи сильні та слабкі сторони школи, варто брати до уваги і оцінку її клієнтів, оскільки атрибути, які керівники вважають своєю перевагою в цілому мають бути так само оцінені студентами, батьками, вчителями і керівними органами. Як сильні, так і слабкі сторони шкіл, на думку керівників, можуть виявитися перебільшеними або бути неважливими чи непоміченими клієнтами школи. Може бути що певні думки про школу є результатом багаторічного іміджу, який утримується в свідомості навіть після проведення у даній сфері принципових змін. Важливим є не лише побачити та оцінити ті елементи оточення вищої школи, які стосуються поведінки та потреб клієнтів та дій конкурентів, але, передусім, щоб отримані знання застосувати у процесі стратегічного планування, використовувати для досягнення таких майбутніх результатів, які б слугували будівництву конкурентної переваги. Мова йде також про те, щоб стратегічні цілі майбутньої діяльності враховували сьгоднішні найважливіші потреби клієнтів школи.

Розглядаючи тему конкуренції в освіті, варто звернутись до принципово різного розуміння цього питання некомерційними організаціями (якими є у переважній більшості вищі школи) та типовими комерційними організаціями – бізнесовими. Деякі дослідники вказують на ігнорування ректорами існування конкуренції в освіті, а з іншого боку пишуть про переконання серед багатьох керівників про неетичний характер діяльності, які прагнуть до здобуття конкурентної переваги. Висловлюю переконання, що бажання досягти сильної позиції на ринку багатьма ректорами вважається боротьбою за клієнта, формою безкомпромісної і агресивної поведінки та навіть ворожості.

Для аналізу тенденцій впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на діяльність вищої школи та вибору оптимальної стратегії, пропоную оцінити імовірність появи можливостей і загроз, інтенсивність сильних і слабких сторін таким чином:

- кожному блоці таблиці SWOT-аналізу визначити однакову кількість факторів і оцінити їх по степені важливості у функціонуванні ВНЗ;
- дати оцінку по п'ятибальній шкалі кожній тенденції з погляду її впливу на освітній заклад;
- визначити сумарну оцінку кожного блоку факторів.

Варто пам'ятати, що поведінка клієнтів при виборі навчального закладу визначається сукупністю факторів, які можна об'єднати у п'ять груп:

1. Можливості клієнта (зокрема фінансові).
2. Фактори соціального середовища, які впливають на формування як загальних життєвих цінностей, так і орієнтацій в освітній сфері.
3. Психологічні фактори, що визначають сферу реалізації отриманих знань.
4. Інформаційна повнота впливає на рівень обізнаності клієнта з ситуацією на освітньому ринку.
5. Маркетингові фактори, які сприяють диференціації освітніх пропозицій [1, с. 147-150].

Отже, формуючи клієнтоорієтовану стратегію сьогодні, слід вивчити тенденції суспільного розвитку, ознайомитись з демографічними прогнозами, а також пріоритетними напрямками державної політики у сфері освіти, що дозволить не лише утримати, а й посилити власні конкурентні переваги.

Література:

1. Бачинська О., Ольшевський В. Парадигма забезпечення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів в умовах сучасних викликів : монографія. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. 276 с.
2. Hall H. Marketing w szkolnictwie. Wyd.: Wolters Kluwer, Warszawa. 2007. S.74.

Гончаренко О. Г.

*доктор економічних наук, доцент,
начальник кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

В сучасних умовах трансформація соціально-економічних систем обумовлена соціально-економічними, суспільними та цивілізаційними процесами світогосподарських зв'язків. В. Жолдак під системою розуміє «впорядковану сукупність структурних і/або функціональних елементів інформації, енергії, речовини, які утворюють ціле, що володіє особливостями і властивостями, які відсутні у складових її елементів, узятих окремо» [3, с. 56]. На сьогодні актуальність наукових досліджень обумовлена антропоцентричним принципом аналізу системи, та її похідних – «соціальна система» або «соціально-економічна система», які визнаються дотичними поняттями, оскільки людина встановлюючи цілі та забезпечуючи власні потреби визначає особливості її функціонування та вектори еволюційного розвитку. Серед теоретико-методологічних підходів визначення сутності соціально-економічних систем найбільш «вживаними» є формаційний і цивілізаційний підходи. К.Маркс та Ф.Енгельс, як засновники формаційної моделі вважають, що еволюційний процес розвитку соціально-економічної системи і механізм її побудови заснований на використанні принципів діалектичної логіки, обумовлений боротьбою між продуктивними силами і виробничими відносинами, що забезпечує рівновагу в системі. Г. Спенсер, як засновник цивілізаційного підходу, довів теорію розвитку соціальних систем і виділив історичні стадії еволюції суспільства від простого до складного. Еволюційні перетворення у соціально-економічних системах проходять у напрямку підвищення гармонізації, структурної і функціональної відповідності всіх складових системи.

В кінці минулого століття формується нова наукова парадигма дослідження соціально-економічних систем, що ґрунтується на зміні умов господарювання. Концепція Д. Норта доводить, що ігнорування дії факторів екзогенного і ендогенного впливу може призвести до деградації соціально-економічної системи в ході проведення її ринкових перетворень [4, с. 67].

В якості основи системної методології дослідження соціально-економічних систем вченими визнається кібернетика, як наука про управління складними системами будь-якого порядку. Її засновники Н. Вінер, Ст. Бір, Г. Клаус вважають, що кібернетика є наукою про загальні принципи управління в техніці, людському суспільстві та в живих організмах. Ст. Бір в своїх працях стверджує, що управління соціально-економічною системою – це управління не людьми, фінансовими ресурсами, матеріальними потоками чи інформацією, а

перш за все, управління складністю [1, с.136]. Слід зазначити, що кібернетика не є головною наукою у вивченні соціально-економічної системи, «кібернетичні прогалини» усуваються з допомогою синергетики. Г. Хакен - «батько синергетики» вважає, що це наука про системи, що складаються з великої кількості частин, компонентів чи підсистем, які взаємодіють між собою [5, с.359]. Синергетика розглядає два основних аспекти динаміки складних систем, перший – самоорганізацію і формування стійкості структур в відкритих нелінійних системах та другий – еволюційні процеси і фазові перетворення в складних системах. В першому випадку умови зовнішнього середовища і потоки енергії через систему вважаються відносно постійними. В другому випадку - умови зовнішнього середовища і потоки енергії не є постійними, а тому зміни можуть бути як екзогенні, так і ендогенні.

В рамках синергетики важливими міждисциплінарними напрямками наукових досліджень на сучасному етапі її розвитку є дослідження самоорганізації соціальних систем (соціосинергетика), базовими поняттями якої є спонтанні (самоорганізуючі, слабо структуровані), когерентні (узгоджені) соціальні процеси, соціальна коеволуція, соціальні алгоритми, альтернативні рішення, нелінійні сітьові організаційні структури тощо. Спираючись на глобалістику та її методології (їх дві – біосферна та ресурсна), вчені окреслюють тенденції нового етапу розвитку соціально-економічних систем і людського суспільства. М. Делягін виділяє наступні тенденції [2, с.143]:

1. Зміна взаємовідносин людини і природи – пізнання людиною своєї сутності призводить до розповсюдження нових видів діяльності в глобальному масштабі.

2. Зміна ролі знань в сучасному суспільстві та економіці – знання є основою управління людьми в глобальному вимірі, тож соціальні еліти не зацікавлені в розповсюдженні їх серед широких верств населення.

3. Формування нового всесвітньо-історичного суб'єкту, глобального управлінського класу із представників топ-менеджерів великих світових корпорацій.

4. Поширення сучасних автоматизованих технологій перетворює в непотрібну тривалу і високо витратну масову підготовку робітників і спеціалістів практично в усіх видах економічної діяльності (освіта, медицина, будівництво, промисловість, транспорт тощо).

Отже, серед багатьох напрямів дослідження соціально-економічної системи виділяється синергетика. Проте, як наука не дозволяє вирішити деяких питань обумовлених, по-перше, синергетичне соціальне бачення є актуальним в умовах глобальних трансформацій та швидких змін; по-друге, існує думка, що соціосинергетика не вносить якісно нових знань в порівнянні з діалектикою, а лише трансформує традиційні поняття.

Література:

1. Бир Ст. Кибернетика и управление производством. М. : Физматгиз, 1963. 276с.

2. Делягин М. Грядущее как риск. Глобальный кризис. Путешествие будет тревожным. М. : Новый мир, 2010. № 11. С. 135-148.

3. Жолдак В.И. Менеджмент : монография / С.Г. Сейранов, В.И. Жолдак. М. : Физическая культура, 2006. URL: <https://rucont.ru/efd/286719>

4. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М. : ФЭК «Начала», 1997. 190с.

5. Хакен Г. Самоорганизующееся общество. *Синергетическая парадигма. Социальная синергетика*. М. : Прогресс - Традиция, 2009. С. 350-369.

Журавель В. І.

доктор медичних наук, професор, професор кафедри менеджменту охорони здоров'я Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, Україна

ТРАДИЦІЙНИЙ ТА СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ОСОБЛИВОСТІ, ЗАВДАННЯ, ЗАКОНОМІРНОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ

На початку 90-х років ХХ ст. управління, як особливий рід праці, поступово перетворилося на поняття “менеджмент”, як систему наукових знань, міждисциплінарну галузь і вид професійної діяльності, що міцно увійшло в Україні в лексикон більшості населення та сфер управління, наприклад, інклюзивного середовища.

Традиційний менеджмент (ТМ) виник на виклики бурхливого розвитку про-мисловості, появу великих ієрархічних структур, зміну і набуття особливого посадового статусу керівного/інженерного складу з підвищенням виробничої і соціальної значущості і відповідальності управлінської діяльності. Природно, що ТМ побудований на філософії *прагматизму* (виник у 1870-х роках в США) [1], *раціоналізму* (теорія раціональної бюрократії М.Вебера), *економічних і соціальних цінностей* (подолання безробіття; високі і регульовані масштаби поляризації доходів всіх співробітників, вирішення їх житлово-побутових проблем, здоров'я, тривалості й якості життя, умов психологічного клімату і мотивації праці; заохочення ініціативи; гармонія інтересів персоналу й організації тощо), що прослідковується у працях з управління Ф. Тейлора, Г. Форда, А. Файоля, Е. Мейо, М. Фоллет та ін.).

На філософських принципах ТМ було закладене підґрунтя *нових етапів* у розвитку науки управління (школи людських відносин і поведінкових наук, кіль-кісний, системний, ситуаційний підходи), *її теорій (систем, управлінських рішень, мотивації), видів менеджменту і його диференціації* за сучасними

напрямами розвитку (стратегічного, фінансового, банківського, муніципального, інвестиційного, освіти і освітніх інновацій, охорони здоров'я, інклюзивного середовища тощо).

Наша країна не стояла і не стоїть осторонь осмислення проблем світового і українського менеджменту, процесів розвитку управлінської думки і вдосконалення системи управління в реальному житті керованих систем, у тому числі і *соціальних* (І.М. Андрєєва, Б.П. Будзан, О.Б. Гаєвська, В.Г. Герасимчук, В.М. Глушков, Л.І. Даниленко, Г.А. Дмитренко, Й.С.Завадський, М.О. Кириченко, Г.О. Коваленко, О.Є. Кузьмін, В.І. Терещенко М.В. Туленков, Г.Л. Хаєт, Ф.І. Хміль, Г.В. Щокін і ін.).

Сучасний менеджмент (СМ) соціальних систем, який функціонує на засадах основ загального менеджменту, у порівнянні з ТМ, має свої особливості, завдання, принципи, закономірності змісту і тенденції розвитку. Так, однією з особливостей СМ є сприйняття і реалізації керівниками сукупності *організаційно-управлінських* (якісно нові системи/технології управління, єдине інформаційне поле, моделі оцінювання ефективності, контролю та зворотного зв'язку діяльності підсистем, ринкові механізми управління та ін.), *соціально-економічних* (створення позитивного іміджу, привабливого інвестиційного клімату та здорового конкурентного середовища, оновлення фондів, накопичення бази інновацій та ін.) і *соціально-культурних* (підвищення доходів і гуманних відносин між учасниками, закріплення демократичних засад у всіх сферах діяльності; інтеграція у міжнародний простір; підвищення кваліфікаційного рівня і ділової активності співробітників) *цілей* [2-3].

Основними завданнями СМ будь-якої керованої соціальної системи є: організація її якісного нового стану і спрямування діяльності у відповідності до визначених довготривалих цілей/кінцевих результатів; постійна соціальна, матеріальна і психологічна підтримка співробітників; створення правових, організаційних і психологічних умов забезпечення діяльності; залучення різних інвесторів [2].

Серед наукових засад СМ для соціальних систем провідну роль відведено *системному, ситуаційному і синергетичному методам*, а також *комплексному, функціональному і процесному підходам, стратегічному плануванню*, які сприяють самоорганізації та самостійності керівників у прийнятті управлінських рішень [3-4].

У СМ значне місце посідає *принципи інноваційності* (управлінських інновацій, ініціативи, творчості, самостійності як суб'єктів, так й об'єктів управління) і *командира* – “роби, як я”, що демократизує і децентралізує управлінський процес.

Серед *закономірностей змісту* СМ вагоме місце посідають прийоми, механізми і шляхи впливу на результат діяльності, фінансові, матеріальні, інтелектуальні й інші витрати, управлінський процес за новими і різноманітними функціями, більш конкурентоспроможні технології, оновлення форм і методів управління.

Якісна зміна наукових засад СМ сприяє виникненню *нових тенденцій в управлінні*, як [3-5]: відмова від принципів адміністративно-командної практики (за принципом комісара – “роби, як я сказав”) і, навпаки, впровадження принципів де-мократизму, гуманізму, інноватики, рівноправності учасників управлінського процесу; орієнтація на стратегічне управління, підприємницьку/інвестиційну діяльність, самофінансування; активізація зусиль щодо міжнародних стандартів якості; нагальність оволодіння посадовими особами наукових основ управління соціальними системами, мистецтвом, видами і процесами управління, які спираються на знання психології, економіки і математики; конкурентоспроможність на основі розширення послуг і застосування інновацій, інтерактивних інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизованих систем управління та інтернет-речей тощо.

Таким чином СМ актуалізує: не внутрішні чинники, а специфічні прийоми ефективного досягнення перспективних цілей; розвинений маркетинг; адаптацію до мінливих умов зовнішнього середовища; креативність, інтелектуальність, диплома-тичність і творчість посадових осіб; створення умов для повноцінного розвитку системи, примноження спадщини її колективу, сприятливого середовища тощо.

Література:

1. Гаєвська О. Б. Управління як соціальний феномен: навч. посіб. Київ, КНЕУ, 2000. 168 с.
2. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: Монографія. К. : Міленіум, 2004. 358 с.
3. Даниленко Л. І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління*: навч.-метод. посіб. / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред. Даниленко Л.І. К. : 2007. 128 с.
4. Журавель В. И., Запорожан В. Н. Менеджмент в системе медицинской помощи / В.И. Журавель, В.Н. Запорожан. Одесса: Одес. гос. мед. ун-т, 2000. 432 с.
5. Яшкіна Н.В. Основні характеристики сучасного менеджменту. *Економіка і держава*. 2010. №7. С. 35-36.

Лучик В. Є.

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики та міжнародних економічних відносин Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, м. Чернівці, Україна

ПРО СЦЕНАРНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Економічний розвиток регіонів України вирізняється значною міжрегіональною диференціацією, тому розробка політики регіонального розвитку повинна базуватися на здійсненні системних регіональних прогнозів, диференційованих за напрямками, галузям та термінами. При постановці і здійсненні національних завдань в обов'язковому порядку повинен опрацьовуватися їх територіальний аспект, мають враховуватися не тільки загальнодержавні, а й регіональні пріоритети. Саме в основі методології сценарного регіонального прогнозування лежить пізнання і використання тих законів, які діють не тільки на рівні всієї держави, але й її складових.

На етапі розвитку нових ринкових умов у нашій країні важливу роль відіграє вибір методів стратегічного управління економікою, які опираються на своєчасність і достовірність отриманих економічних прогнозів. Отримати точні прогнози для розв'язання дедалі складніших задач, що постають перед нашою державою, неможливо без оволодіння сучасними науковими методами моделювання і прогнозування.

Оскільки процес прогнозування завжди здійснюється в комплексі із плануванням та програмуванням розвитку держави та окремих її територій, то завдання, представлені у стратегіях, концепціях, програмах та інших документах державного рівня, повинні бути виконані і регіонами. Це пов'язано, насамперед, з тим, що регіон розглядається як підсистема держави, переймає всі властивості, притаманні системі в цілому.

Розроблені прогнози розвитку регіонів, у свою чергу, можуть служити орієнтирами для формування стратегій державної регіональної політики. Проте серйозною проблемою прогнозування пріоритетів соціального та економічного розвитку регіонів є відсутність формалізованих процедур досягнення різноспрямованих та різноякісних цілей функціонування окремих регіональних підсистем. Інформаційна неповнота і неможливість кількісного вираження цілей і пріоритетів економічної і соціальної політики знижує ефективність управлінських рішень та обґрунтованість вибору стратегій.

Посилення невизначеності, нестабільність у політичній та економічній ситуації спричинили зростання популярності застосування сценарного підходу при мікро- і макро прогнозуванні. Чим складніша структура досліджуваної системи, тим більша невизначеність її розвитку, що спричиняє високу ймовірність помилок при здійсненні прогнозів навіть у короткостроковий

термін. Стан невизначеності визначається неповнотою вхідної інформації про досліджувану систему, невизначеністю протікання процесів всередині самої системи та впливу на неї зовнішнього середовища, сили дії внутрішніх та зовнішніх збурень.

Як наслідок цього, виникає потреба в одночасному здійсненні відразу багатьох варіантів прогнозу майбутніх ситуацій. Такий принцип є базовим при переході від традиційних екстраполяційних до сценарних підходів.

У зв'язку з цим, побудова прогнозних сценаріїв переслідує дві основні цілі щодо невизначеності:

максимально можливе зниження невизначеності;

вибрані гіпотези (сценарні варіанти) розвитку системи в часі повинні утворювати повну групу подій.

Метод сценаріїв включає в себе створення технологій розробки сценаріїв, що забезпечують більш високу ймовірність вироблення ефективного рішення в тих ситуаціях, коли це можливо, і зведення до мінімуму очікуваних втрат в тих ситуаціях, коли втрати неминучі.

Сценарне прогнозування є методикою реалізації системного дослідження складних об'єктів, що розвиваються. Ця дефініція служить основою формування цілісної процедури проведення комплексного сценарного дослідження об'єкта прогнозування. Проведення сценарного дослідження – це свого роду наповнення реальним, властивим тільки даному об'єкту дослідження змістом. Вся сукупність процедур цього підходу будується на поєднанні змістовного логічно-евристичного підходу з формальними методами дослідження систем, перш за все, засобами економіко-математичного моделювання.

Як правило, зовні вони організуються як інтерактивні процедури, що мають на увазі підключення інтелекту дослідників-фахівців на тому або іншому етапі обчислень. Особливістю даного інструментарію прогнозування є його жорстка орієнтація на мету прогнозування. Оскільки саме вони дозволяють виділити досліджувану систему із загальної картини реально функціонуючого середовища, визначити перелік істотних для дослідження зв'язків, залежностей, індикаторів, параметрів, оцінити функціонально-технологічну і прагматичну придатність тих або інших математичних методів як засобів опису і вивчення властивостей об'єкта дослідження. У загальному випадку мета сценарних побудов прогнозу може зводитися до таких трьох базових постановок або їх різних комбінацій:

спостереження за розвитком системи при різних гіпотезах щодо механізму формування цього розвитку;

виявлення критичних ситуацій, «вузьких місць» у розвитку системи;

розробка і оцінка ефективних стратегій вирішення проблем майбутнього розвитку.

При виборі методів прогнозування важливим показником є глибина попередження прогнозу. При цьому необхідно не тільки знати абсолютну величину цього показника, але і тривалість еволюційного циклу розвитку

об'єкту прогнозування. Для цього можна використовувати, запропонований В. Білоконем [9] безрозмірний показник глибини (дальності) прогнозування τ :

$$\tau = \frac{\Delta t}{t_x}, \quad (5.1)$$

де Δt – абсолютний час попередження;

t_x - величина еволюційного циклу об'єкту прогнозування.

Для врахування дисконтування можна поступити таким чином. Період прогнозування розбивається точками $\bar{t}_i, i = 1, 2, \dots, k$ на однакові проміжки, після чого знаходиться прогнозне значення моделі $y(t)$ у точці \bar{t}_1 . Після цього змінюються вхідні дані таким чином:

$$t_{i-1} = t_i, (i = 2, 3, \dots, n), t_n = \bar{t}_1;$$

$$y_{i-1} = y_i, (i = 2, 3, \dots, n), y_n = \hat{y}(t_n),$$

де $\hat{y}(t_n)$ - розрахункові прогнозні значення

Для цих вхідних даних знову знаходиться прогнозне значення моделі у точці \bar{t}_2 . Процес продовжується до тих пір, поки не знайдеться прогноз для значення моделі у шуканій точці \bar{t}_k .

Формалізовані методи прогнозування є ефективними, якщо величина глибини попередження укладається в межі еволюційного циклу ($\tau \gg 1$). При виникненні в рамках прогнозного періоду «стрибка» у розвитку об'єкта прогнозування ($\tau \approx 1$ або $\tau \ll 1$) особливо ефективними стосовно зменшення прогновної похибки є сценарні підходи.

Задача вибору оптимальної стратегії розвитку регіону полягатиме в тому, щоб вибрати саме такий сценарій, який би забезпечив оптимальне значення критерію, що визначає її позицію у наперед визначеному часовому горизонті. За такий критерій для регіонів можна вибрати всього один показник, наприклад, валовий регіональний продукт на душу населення, чи дохід населення регіону на одну особу, або значення інтегрального індексу, який враховуватиме комплекс визначених показників.

Проблеми, з якими зіштовхнулася Україна, якраз пов'язані з відсутністю чітко визначеного сценарію її політичного та економічного розвитку. Багатовекторність у політиці не завжди дає позитивний у підсумку результат. А відсутність або не бажання реалізувати стратегію економічного розвитку держави та її окремих регіонів призвело до розбалансування всіх секторів економіки, падіння промислового та аграрного виробництва.

Македон В. В.

*доктор економічних наук, доцент кафедри
міжнародної економіки і світових фінансів,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ЗМІНИ СВІТОВОГО ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Важливою особливістю глобалізації у сфері міжнародних фінансів стає поширення просторових масштабів інтернаціоналізації на весь світ, що стало можливо у кінці ХХ ст. завдяки стрімкому розвитку засобів інформації і телекомунікацій. Глобалізація економіки проявляється в певній економічній політиці, що цілеспрямовано реалізовується у своїх інтересах і в межах неоліберальної моделі розвитку поруч провідних країн (передусім США), міжнародних економічних організацій, ТНК і ТНБ. Отже, необхідно враховувати складну і суперечливу суть процесу глобалізації економіки в інтересах запобігання кризовим явищам, в першу чергу у фінансовій сфері.

З цих позицій доцільно розглянути сукупність чинників, які надали світовій економіці нові аспекти розвитку в умовах її глобалізації і які у свою чергу відбивають не лише процес глобалізації фінансових ринків, але і характеризують еволюцію валютно-фінансових ринків, що проявляється в наступному :

По-перше, поступова відмова від моделі регулювання, заснованого на кейнсіанських постулатах, що припускають активну участь держави в регулюванні економічних процесів, у кінці 1970-х рр. поширився і на валютний ринок. Відміна фіксованих валютних курсів в 1971-1973 рр. і перехід до плаваючих валютних курсів країн змусили переглянути разом з бюджетною політикою і політику регулювання [3].

По-друге, подальшому розширенню фінансових ринків сприяла багатостороння угода про лібералізацію ринку фінансових послуг, підписане в 1997р. в межах СОТ, відповідно до якого країни-члени зобов'язалися поступово відкрити свої фінансові ринки, тобто зняти бар'єри на ринку банківських і страхових операцій, а також угод з цінними паперами, допустити нерезидентів в національні банківські, страхові і фінансові сектори. Проте, оскільки ці рекомендації поширюються і на країни, що трансформують економіку, в яких фінансові ринки тільки формуються, то відбувається не лише розширення фінансової глобалізації, але і посилення нестійкості світової валютно-фінансової системи.

По-третє, більшість угод на світовому валютно-фінансовому ринку полягають не з метою реальної купівлі валюти або фінансового активу, а з метою спекуляцій, і є короткостроковими операціями, як правило, з похідними фінансовими інструментами (дериватами) – ф'ючерсами і опціонами на валюту

і процентні ставки. Вартість обороту торгівлі ф'ючерсами і опціонами на світових біржах збільшилася з 100-200 трлн. долл, на початку 1990-х рр. до 390 трлн. долл, в 2017 р. В 2017 р. оборот біржової торгівлі дериватами зменшився до 350 трлн. долл, внаслідок введення євро в країнах Європейського союзу [1].

По-четверте, відсутність чітких просторових і тимчасових меж світового валютно-фінансового ринку, його безперервне функціонування дозволяють долати обмеженість часових поясів у пошуках оптимальних умов (економічних, особливо податкових, політичних) для кредитно-фінансових операцій. При цьому зберігається географічна локалізація значного об'єму операцій в міжнародних фінансових центрах, де робиться велика частка усіх міжнародних валютних, депозитних, кредитних, емісійних і страхових операцій світу. Це передусім Нью-Йорк і Чикаго – в США, Лондон, Франкфурт, Цюрих, Женева – в Європі, Токіо, Сінгапур, Гонконг – в Азії. Роль світових фінансових центрів стали виконувати офшорні юрисдикції, передусім у басейні Карибського моря: Панама, Нідерландські Антільські острови тощо [2].

По-п'яте, наслідком лібералізації світового фінансового ринку є також зростання ролі інструментів фінансового ринку і фактичне стирання меж між цими інструментами і банківськими продуктами, наприклад тенденція зменшення відмінності між банківським кредитом і облігаційною позикою. Використання нової бізнес-стратегії дозволяє банкам домагатися консолідації і концентрації капіталу і мінімізувати ризики кредитування. Об'єднання банків в синдикати і пули кредитних зобов'язань позичальників дозволяють їм успішно конкурувати в умовах фінансової глобалізації.

По-шосте, прискорення процесу глобалізації світового фінансового ринку співпало з початком нового циклу господарської кон'юнктури. Технологічну інфраструктуру нового довгого циклу утворюють інформаційні мережі, широко використовувані ТНК і ТНБ, які прискорили передачу інформації, у тому числі і на світовому фінансовому ринку, створивши умови для більше прибуткового розміщення капіталів.

Фінансові інновації дозволяють перекладати і диверсифікувати ризики, дають можливість компаніям проникати на раніше недоступні ринки і дозволяють інвесторам і емітентам обходити податкове законодавство, отримувати інвестиційні кошти необхідної терміновості, здійснювати більше ризикові вкладення капіталу. Все більше значення придбаває проведення операцій на фінансових ринках за допомогою електронних засобів зв'язку, зокрема розміщення нових емісій цінних паперів.

Література:

1. Record of the Interim Financial Policy Committee Meeting. URL: [http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/ records/fpc/pdf/2012/record1203.pdf](http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/records/fpc/pdf/2012/record1203.pdf).
2. The Financial Sector Assessment Program (FSAP). International Monetary Fund. URL: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/fsap.htm>
3. The Financial Stability Forum Decides to Broaden its Membership. Press

Release. *Financial Stability Board*. URL: http://www.financialstabilityboard.org/press/pr_090312b.pdf

Матвейчук Л. О.

*доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук,
доцент, професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ

На сьогодні, за умов розвитку суспільства цифрових технологій розширюються права та можливості індивідумів з фізичними обмеженими можливостями. Формування інформаційного простору між громадянами, бізнесом і державою відбувається шляхом впровадження досягнень ІТ-сфери та мережі Інтернет. Вагому роль у побудові електронного формату взаємодії суб'єктів відіграють органи державної влади, які цифровізують свою діяльність, в т.ч. адміністративні послуги.

Цифровий уряд і сервіси по наданню електронних державних послуг є дієвим інноваційним інструментом соціальної реабілітації населення, фундаментальною платформою для їх партнерської взаємодії, дієвим механізмом підвищення відкритості та прозорості діяльності вітчизняних органів влади. В Україні, протягом останніх років, в системі публічного управління, впроваджено такі цифрові платформи як:

1. Державний інфо-сервіс Start Business Challenge (<https://sbc.regulation.gov.ua/>) – платформа ефективного державного регулювання, що надає покрокові інструкції з детальною інформацією про дозвільні документи, що необхідні для реєстрації бізнесу.

2. Єдиний державний веб-портал відкритих даних (<http://data.gov.ua/>) публікація пріоритетних наборів державних даних у формі відкритих даних, розвиток сервісів на базі відкритих даних.

3. Єдиний державний портал адміністративних послуг (<https://poslugu.gov.ua/>) – надання пріоритетних адміністративних послуг в електронній формі відповідно до переліку 20 базових напрямів послуг ЄС та розширення їх спектру.

4. Урядовий контактний центр (<https://ukc.gov.ua/>) – забезпечення оперативного реагування органів виконавчої влади на звернення громадян,

підприємств, установ та організацій, суб'єктів підприємницької діяльності, органів місцевого самоврядування та їх взаємодії під час розгляду таких звернень.

5. Сервіс електронних петицій до: Кабінету Міністрів України (<http://petition.kmu.gov.ua/>), Президента (<https://petition.president.gov.ua/>), Верховної Ради України (<https://itd.rada.gov.ua/services/Petitions/>), органів місцевого самоврядування (<http://e-dem.in.ua/>) – можливість громадянам участі у вирішенні важливих суспільних питань, обговоренні законопроектів. Впровадження електронної петиції в системі органів влади є тестом електронної демократії для України загалом.

6. Офіційний портал публічних фінансів України (<http://spending.gov.ua/>) – реалізований з метою забезпечення прозорості державних фінансів та відповідно до прав громадськості на доступ до інформації.

Окрім вищезазначених веб-ресурсів, в Україні функціонують державні портали міністерств, відомств, органів місцевого самоврядування, де також представлено відомчі адміністративні послуги, в т.ч для громадян з фізичними обмеженими можливостями.

Цифрові перетворення, які відбуваються у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства, на основі яких підвищується якість взаємозв'язків та взаємодії між суб'єктами підприємництва, громадянами та державою забезпечують підвищення їх конкурентоспроможності та економіки в цілому. Але, на нашу думку, наявність значної кількості веб-ресурсів державних органів, ускладнює їх взаємодію з громадянами та бізнесом. Тому, вважаємо, необхідно перейти на єдину державну платформу, скориставшись передовою практикою Естонії, де функціонує основний портал електронної держави – www.eesti.ee, який є єдиною точкою доступу для громадян і бізнес структур до урядових та муніципальних електронних послуг.

Естонія, протягом останніх років, є лідером міжнародних рейтингів щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій: 1) по даним ВЕФ входить до 25-топ країн світу рейтингу за NRI – індексом мережевої готовності і є лідером серед країн Центральної та Східної Європи; 2) за оцінкою ООН входить до двадцятки світових лідерів за EGDI – індексом розвитку електронного уряду [2,3].

Література:

1. Веб-портали державних органів влади України.
2. E-Government Survey 2014, 2016. E-Government for the Future We Want \ *Department of Economic and Social Affairs*. United Nations. New York.
3. The Global Information Technology Report 2014, 2015, 2016. *World Economic Forum 2014-2016*. URL: <http://www3.weforum.org/docs/> .

Нікішина О. В.

доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу ринкових механізмів та структур Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПРИНЦИП ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТОВАРНИХ РИНКІВ

Відтворювальний розвиток товарного ринку передбачає забезпечення розширеного відтворення матеріальних, фінансових і трудових ресурсів у складових секторах (сировинному, виробничому, інфраструктурному та споживчому – рис. 1), наявність у географічних межах держави усіх етапів відтворювального процесу, що сприяє нарощуванню ринкової доданої вартості, яка є ресурсом і джерелом сталого розвитку національної економіки. Включення концепції інклюзивного зростання, як найбільш широкої парадигми погляду на зростання і розвиток, у ринкову теорію обумовлює необхідність визначення природи ринкової інклюзії та її впливу на процеси відтворення.

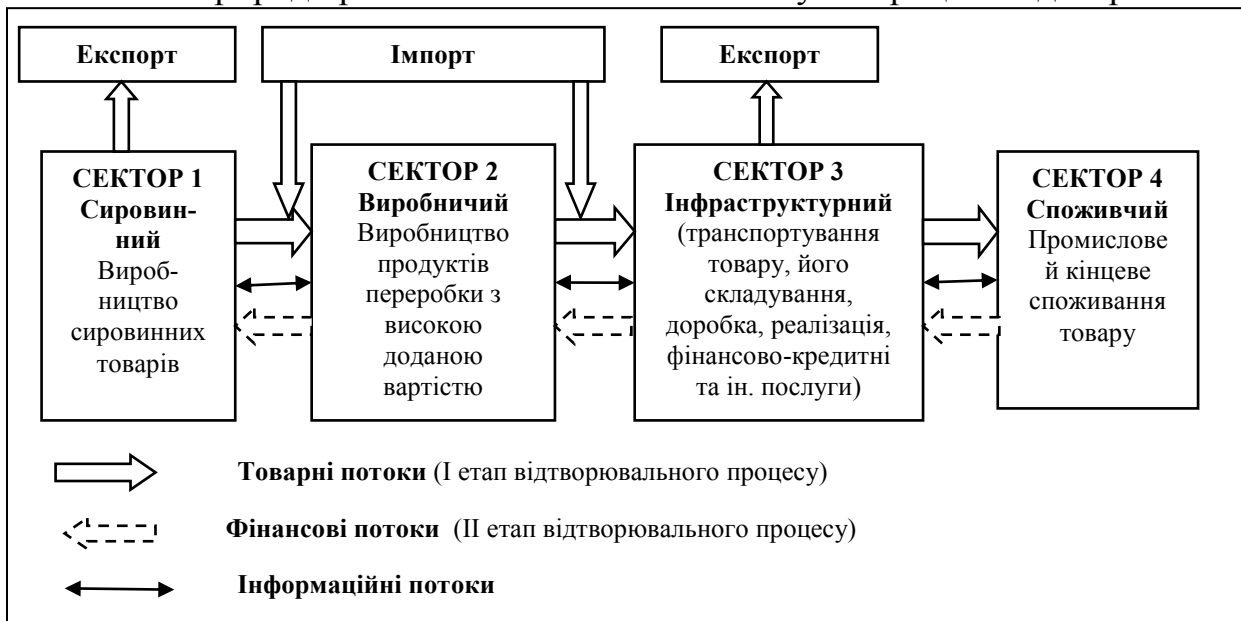

Рис. 1. Відтворювальна структура товарного ринку [авторська розробка]

Нині не існує єдиного визначення категорії «інклюзія» і єдиного погляду на цей процес. *Інклюзія* (англ. inclusion – включення, залученість) – це збільшення ступеню участі усіх громадян соціуму у процесі економічного зростання і справедливий розподіл його результатів. Аналізуючи визначення міжнародних організацій, можна виділити два підходи до ідентифікації природи інклюзивного розвитку: перший акцентує увагу на продуктивній зайнятості, залученості трудових ресурсів до ефективної економічної діяльності, другий – на справедливий розподіл доходів. Ключовими параметрами інклюзивного зростання є ширші цілі (не тільки збільшення ВВП),

розвиток людського капіталу, скорочення нерівності і бідності, захист навколишнього середовища. Практика розвинених країн підтверджує важливе значення якості управління, економічної безпеки та конкуренції для інклюзивного розвитку [1]. Відтак, маємо зв'язок із ринковими категоріями.

Ринкову інклюзію можна трактувати як збільшення ступеню участі суб'єктів господарювання, зокрема малих і середніх, у процесі відтворення, формування рівноправних відносин і взаємодій між ними, об'єктивний перерозподіл доходів між секторами ринку для їх відтворювального розвитку. Ступінь ринкової інклюзії у різних секторах (див. рис. 1) є неоднаковою і залежить від типу ринку, його структури, методів державного впливу тощо. На практиці відбувається порушення інклюзивного принципу розвитку ринків, що знаходить свій прояв у наявності бар'єрів доступу на ринок, зловживанні ринковою владою, перерозподілі доходів на користь великих корпоративних структур, відторгненні малих суб'єктів від ринкової інфраструктури тощо.

Так, для аграрних ринків України характерним є процес витіснення індивідуальних господарств (фермерських і особистих селянських господарств) у сегменти виробництва малорентабельних, але трудомістких і соціально значимих видів продукції. У 2017 р. господарства населення виробили 98,1 % картоплі, 85,5 % овочевих культур, 83,7 % плодово-ягідних культур і 73,1 % молока в країні, тоді як корпоративний сектор – 63,3 % зернових і 67,3 % олійних культур, 88,2 % цукрових буряків і 61,5 % м'яса [2]. Існуюча аграрна структура не передбачає соціальний розвиток села, паритетний розподіл доходів між секторами, узгодження інтересів суб'єктів, населення й держави, інклюзивний розвиток ринку. Слід відзначити, що найнижчий ступінь інклюзії притаманний інфраструктурному сектору. Водночас розвиток інфраструктури є головним фактором інклюзивного зростання. За розрахунками, 1 млрд. дол., вкладений в інфраструктуру, безпосередньо створює 15 тис. робочих місць і приблизно 30 тис. додаткових робочих місць у суміжних галузях [1].

Інклюзивні трансформації у секторах товарних ринків спроможні активізувати *інклюзивні інститути та інституції*. Саме зміна інституційної основи стратегічних товарних ринків, перехід від екстрактивних інститутів, орієнтованих на реалізацію інтересів великих корпорацій, до інклюзивних, які забезпечують доступ усім ринковим суб'єктам до інфраструктури та інновацій, є необхідною умовою становлення інклюзивної ринкової економіки. При цьому ключовими механізмами такого переходу є кооперативний рух і впровадження системи ESOP (модель співволодіння підприємством його працівниками) [1].

Проведені дослідження [3] довели вагому роль аграрних обслуговуючих кооперативів в розвитку регіонів та ринків завдяки їх функціям, що мають інклюзивну спрямованість: (1) соціальній – підвищення зайнятості, добробуту та якості життя сільського населення; (2) підтримки малих форм господарювання; (3) селозберігаючій; (4) об'єднуючій. Відтак, обслуговуючі кооперативи можна розглядати як інклюзивні інституції, що забезпечують доступ малим суб'єктам до ринкової інфраструктури, інвестицій, інновацій, сприяючи сталому відтворювальному розвитку індивідуального сектору ринку.

Література:

1. Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди і перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. №1(51). С. 187-197.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.02.2019).
3. Нікішина О.В., Бібікова Н.О. Формування та розвиток регіональних обслуговуючих кооперативів зернового ринку: інтеграційний підхід: монографія. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2018. 230 с.

Полінкевич О. М.

*доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ФАНДРЕЙЗИНГУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

В сучасних умовах все більшого значення набуває процес включення осіб з обмеженими фізичними можливостями у активний економічний простір. Не винятком є процес залучення грошових та інших ресурсів організацією (переважно некомерційною / благодійною) з метою реалізації певного соціального проекту або серії проектів, об'єднаних однією спільною ідеєю, або ж «вектором руху», що є фандрейзингом (англ. Fundraising). Кошти надходять з таких джерел, як: особисті заощадження громадян, тимчасово вільні залишки коштів комерційних організацій, кошти фондів та урядових організацій, кошти грантів, краудфандинг, благодійництво.

Організація фандрейзингу має такі етапи [1]:

- 1) пошук потенційних джерел фінансування;
- 2) обґрунтування потреби в коштах і узгодження з інтересами потенційних фінансових донорів;
- 3) формування, підтримку і розвиток зв'язків із фінансовими донорами;
- 4) формування громадської думки на користь підтримки діяльності організації;
- 5) вибір зручного інструменту фандрейзингу, який відповідає потребам та можливостям організації;
- 6) здійснення фандрейзингової акції чи кампанії;
- 7) звітування за результатами фандрейзингу.

У класичній теорії фандрейзингу визначено, що існує 5 видів ресурсів: людські, професійні, інформаційно-методичні, матеріально-технічні та грошові [3; 2]. Франдрейзинг означає не лише залучення зовнішніх ресурсів від донорів, спонсорів, партнерів, але й вкладення власних коштів. Такий процес називається мобілізацією власних ресурсів.

Основними факторами, які визначають успішність фандрейзингової кампанії є креативність, ефективна комунікація та довіра. Варто зазначити, що фандрейзингом займаються не лише ГО (громадські організації) чи студенти, але й малий та середній бізнес, підприємці під час пошуку інвесторів для стартапу чи кредиторів для розвитку бізнесу. Більшість інформаційних потоків відбувається через Інтернет або інші засоби масової інформації (соціальні мережі, соціальну чи комерційну рекламу, засоби зв'язку, телебачення, радіомовлення, просвітницьку діяльність, освітні установи). Саме тому особи з обмеженими фізичними можливостями можуть активно долучатися до цього процесу на всіх етапах організації фандрейзингу. Отже, фандрейзинг – це пошук джерел фінансування та інших ресурсів, необхідних для здійснення діяльності організації, включаючи реалізацію програм і проектів.

Література:

1. Інструменти фандрейзингу. URL: <http://ufb.org.ua/sekto-blagodijnosti/blagodijni-organizacii/instrumenti-fandrejzingu.htm>. (дата звернення 18.03.2019).
2. Стратегії та технології інноваційного розвитку корпорацій = Strategies and technologies innovative development corporations = Стратегии и технологии инновационного развития корпораций : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Полінкевич. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 416 с.
3. Фандрейзинг – 5 способів знайти ресурси на проект в Україні. URL: <https://news.jciyouth.com/fundraising-2>. (дата звернення 08.04.2019).

Росоха В. В.

доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Концепція проникнення соціальних взаємин в економічні явища синтезує в собі ряд напрямів побудови моделей економічного розвитку. Це породжує необхідність управління розвитком особистості й соціальних спільнот, регулювання процесів, пов'язаних з формуванням і використанням соціального капіталу та створенням нового інституціонального середовища.

Соціальний капітал являє собою сукупність наявних або потенційних ресурсів, які передбачають існування системи певною мірою інституціоналізованих відносин взаємного розпізнавання або визнання [1]. Ресурси соціальних відносин і мереж відносин як взаємодії людей, що спільно виконують роботу і переслідують при цьому загальні групові або організаційні цілі, полегшують дії індивідів завдяки формуванню взаємної довіри, визначенню взаємних обов'язків та очікувань, формулюванню й запровадженню соціальних норм, створенню асоціацій тощо [2]. Соціальні відносини дають змогу індивідам мати доступ до ресурсів, якими володіють інші індивіди. Вкладення економічних і культурних ресурсів в соціальний капітал забезпечують перетворення їх в економічний капітал.

Як один із різновидів капіталу, соціальний капітал визначає статус людини в соціальному просторі. Одержуваний індивідом завдяки членству в асоціаціях ресурс дає реальні можливості та переваги влади, шансів на виграш у певних ситуаціях. Розбіжності між поведінкою набувачів і користувачів у процесах обміну соціальним капіталом зумовлені тим, що перші (реципієнти) мають бажання доступу до соціального капіталу, а мотивації інших (донорів) неоднозначні й комплексні. З одного боку, вони мають соціальний капітал і можуть бути його джерелом, а з іншого – не бажають змінювати свою домінуючу позицію, вступаючи у відносини «реципієнт–донор».

Управління формуванням соціального капіталу здійснюється на основі технології поділу процесу на окремі процедури, операції, опрацювання сутності та специфіки соціальної ситуації, в якій розгортається практична діяльність. Основними формами соціального капіталу виступають асоціації, спілки, союзи, клуби, професійні (міжпрофесійні), наукові, територіальні та господарські асоціативні об'єднання, що діють на засадах громадського самоврядування, Статуту, Установчого договору, Кодексу поведінки дотримання правил і вимог.

Для створення громадської асоціації важливе значення має наявність лідера, а для виробничої – інтегратора та практичної здатності людей/товаровиробників до колективних дій, які прагнуть розв'язувати спільні проблеми разом. Лідерство є одним з неформальних інститутів створення механізмів інтеграції та координації групової діяльності людей. До основних ознак лідера належать відповідальність, готовність до критики, схильність до саморозвитку і самовдосконалення, комунікабельність, нестандартність мислення, упевненість у власній слушності, а також уміння впливати на людей, аргументувати свої переконання, ефективно розв'язувати проблеми. Функція лідера полягає в консолідації населення для соціальної взаємодії, усвідомлення ними загальних проблем, визнання важливості спільних зусиль їх розв'язання.

Отже, соціальний капітал є продуктом різних асоціативних об'єднань, а його функція полягає в наданні ресурсів групи кожному її члену й підвищенні індивідуальних ресурсів людини/товаровиробника. Володіючи соціальним капіталом, людина взаємодіє з іншими людьми як безпосередніми джерелами її блага. Набуті завдяки членству в різних соціальних структурах ресурси виступають своєрідним заохоченням досягнення певного освітнього рівня й практичного досвіду для створення людського капіталу.

Сформований соціальний капітал виконує соціальну й економічну функції. Соціальна функція спирається на соціальну діяльність індивідів як специфічний засіб оптимізації, інтеграції, раціоналізації й конструювання соціального простору в життєдіяльності соціуму, поєднання різних груп людей/товаровиробників для захисту своїх інтересів. Економічна функція соціального капіталу полягає в координації господарської діяльності, заснованої на неофіційних нормах, і зменшенні трансакційних витрат.

Варто підкреслити, що соціальний капітал має глобальний рівень недержавних громадських організацій і локальний рівень взаємодії групових норм, що сприяють згуртованості місцевої громади і трудового колективу. Він може стимулювати ефективність функціонування суспільства, або виступати гальмом соціально-економічного розвитку. Позитивно характеризуються взаємини між людьми, що ведуть до кооперування з метою взаємодопомоги й боротьби зі злочинністю. Негативним соціальним капіталом є поширення неформальним соціальним інститутом корупції, злочинних угруповань, недовіри до органів державної влади, що не сприяє зростанню рівня демократії.

Позитивний соціальний капітал має велике значення для соціально-економічного й політичного життя суспільства. Завдяки йому підвищується рівень кооперації, координованості дій, співробітництва, зростає політична активність і громадянська свідомість, знижуються витрати, пов'язані з веденням бізнесу. Водночас соціальний капітал перебуває у взаємозв'язку з такими суспільними явищами і проблемами, як ефективність соціальних інституцій, що окреслюють його формальну й неформальну сторони.

Формальний капітал вимірюється ступенем довіри до офіційних державних інститутів і громадських організацій, а неформальний – фіксується через залучення у дружні відносини, наявність контактів, налагоджування

довірчих і довгострокових зв'язків у соціальній і професійній сфері діяльності, які мають вирішальне значення для укладання вигідних угод та успішного партнерства, знаходяться у площині нетворкінгу й набувають ознак соціального капіталу. Для бізнесу це обмін інформацією, ідеями ресурсами й можливостями, ефективний інструмент технології його активізації, раціональний механізм перетворення налагоджених і розширених контактів у джерело прибутку.

Література:

1. Bourdieu, P. The forms of capital. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. N.Y., 1985. P. 245.
2. Coleman, J. Foundations of Social Theory. Cambridge (MA), 1990. P. 307.

Сас Н. М.

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А.Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, м. Полтава, Україна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Згідно Закону України «Про організації роботодавців», соціальне партнерство – система колективних відносин між найманими працівниками, роботодавцями, виконавчою владою, які виступають сторонами соціального партнерства у ході реалізації їх соціально-економічних прав та інтересів [2].

Проте, під соціальним партнерством розуміють специфічний вид суспільних відносин, механізм вирішення суспільних проблем. За такого розуміння суб'єктами соціального партнерства є різні соціальні групи, прошарки й класи (не тільки наймані працівники, роботодавці, виконавча влада), які мають суттєво відмінні соціально-економічні й політичні інтереси. Залучення всіх стейкхолдерів до вирішення суспільно значущих проблем забезпечує баланс реалізації інтересів учасників. Тобто, соціальне партнерство є компромісом і узгодженням інтересів (часом протилежних) різних взаємодіючих суб'єктів заради досягнення загального результату.

Зокрема, згідно з Концептуальними засадами реформування середньої школи «Нова школа працюватиме на засадах «педагогіки партнерства» [4], що полягає в тому, щоб налагодити комунікації між різними групами (стейкхолдерами, учасниками, суб'єктами), в яких на зміну конкуренції (а то й протистояння) мають прийти конструктивний діалог(полілог), порозуміння,

об'єднання зусиль навколо вирішення завдань освітньо-виховного процесу. Дитина, її інтереси, здібності, таланти і можливості повинні бути в центрі уваги всіх учасників навчально-виховного процесу: учителів, учнів, батьків, керівників гуртків і секцій, наукових керівників, шкільного психолога, соціального педагога, медичного працівника [5].

У закладах вищої освіти застосовується дуальна форма навчання – практикоорієнтоване навчання, побудоване на підґрунті соціального партнерства, спрямоване на формування нової моделі професійної підготовки бакалаврів із обов'язковими періодами виробничого навчання й виробничої практики, що проваджується на базі підприємств, установ, організацій, та передбачає зміцнення зв'язків навчання з виробництвом, визначення провідної ролі та підвищення відповідальності роботодавців за якість підготовки кваліфікованих кадрів [6].

В основі соціального партнерства лежить «соціальна взаємодія» – взаємодія двох і більше суб'єктів, що приводить до зміни існування в соціальному середовищі всіх взаємодіючих (нехай навіть прихованого, непрямого)[3].

Проте соціальне партнерство і соціальну взаємодію не можна ототожнювати. Соціальне партнерство має такі характеристики:

- соціальне партнерство – це взаємовигідний процес взаємодії, в якому об'єктивно зацікавлені всі сторони, воно спрямоване на забезпечення оптимального балансу інтересів учасників в реалізації головних питань, вирішенні суспільних проблем;

- соціальне партнерство – найважливіший фактор формування громадських об'єднань за різними об'єднуючими факторами (професійними, регіональними, релігійними, політичними та іншими) та здійснення їх цивілізованого діалогу між собою і з державою;

- соціальне партнерство виключає попрання, нехтування інтересів будь-якої зі сторін, реалізується на основі договорів і угод, взаємних розумних поступок, шляхом досягнення компромісу, консенсусу, згоди і встановлення соціального миру.

Соціальне партнерство може здійснюватися за дотримання таких основних принципів: рівноправність сторін; повага і врахування інтересів сторін; свобода вибору при обговоренні питань; добровільність прийняття сторонами на себе зобов'язань.

Учасники соціального партнерства можуть досягти успіху за дотримання таких умов: зацікавленості сторін щодо участі в договірних відносинах; сприяння держави в зміцненні і розвитку соціального партнерства; повноважності представників сторін; дотримання сторонами та їх представниками законів та інших нормативних правових актів; реальності зобов'язань, взятих на себе сторонами; обов'язковості виконання колективних договорів, угод; контролю за виконанням прийнятих колективних договорів, угод; відповідальності сторін, їх представників за невиконання з власної вини колективних договорів, угод.

Ми погоджуємося з висновком О. Гришнкової, що соціальне партнерство одночасно є результатом, і активним чинником формування громадянського суспільства, в якому різні соціальні групи, прошарки і класи зі своїми специфічними інтересами створюють свої організації, через які формують стійку соціальну спільноту, що забезпечує соціальну та політичну стабільність в суспільстві [1].

Література:

1. Гришнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підруч. Київ, 2004. 536 с.
2. Закон України «Про організації роботодавців» від 24.05.2001 № 2436-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2436-III>
3. Каменец А.В. Введение в теорию социального взаимодействия : монография. Москва, 2016. 462 с.
4. «Нова українська школа». Концептуальні засади реформування середньої школи URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-ompressed.pdf>
5. Сас Н. М. До питання про педагогіку партнерства у «Новій українській школі». *Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю (Івано-Франківськ, 16 травня 2018 р.). Івано-Франківськ, 2018. С.233 - 235.
6. Сас Н.М. Досвід запровадження дуальної освіти у закладах вищої освіти України. *«Модернізація вищої освіти та забезпечення якості освітньої діяльності» (Харків, 31 травня 2019 року)* : Збірник матеріалів першої міжнародної науково-методичної конференції. Харків, 2019. С. 48-52.

Семанюк В. З.

*доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної експертизи та аудиту бізнесу Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

ОБЛКОВА ПРОФЕСІЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Глобалізація економічних процесів, різноманітні ризики, зумовлені невирішеністю принципал-агентконфліктів, асиметричним розподілом інформації, нестабільністю на фінансових ринках, зловживанням та

непрофесійними діями менеджменту, розвиток комунікаційних технологій, загострення конкуренції на основних ринках товарів та послуг стали причиною стійкої тенденції до збільшення числа фінансово неспроможних підприємств.

На відміну від традиційної економіки, за нової економічної реальності основні акценти ставлять на інформаційно-інноваційні моделі розвитку, що передбачає широке впровадження у фінансово-господарській діяльності новітніх наукових досягнень. «Нова економіка» характеризує трансформацію економічних відносин під впливом інформаційних технологій за трьома основними напрямками:

1. трансформація матеріальної вартості у віртуальну (наприклад матеріальних активів – у нематеріальні);
2. заміна традиційних факторів виробництва (капітал, земля, праця) новими – (знання, ноу-хау, інновації);
3. зміна акцентів на ринках: перехід від «ринку продавця» до «ринку покупця»; від локальних ринків до глобального ринку [1, с. 85].

Інформаційно-інноваційна модель розвитку економіки передбачає використання сучасних методів управління, «нова економіка» настільки фундаментально відрізняється від «старої економіки», що традиційні моделі обліку за нових умов виявляються неієздатними [2, с. 1].

Вищий рівень розвитку виробництва породжує і більш складні облікові проблеми, які пов'язані зі збором та обробкою даних. У свою чергу, рівень професійної культури і освіченості користувачів визначається складністю тієї інформації, яку вони можуть зрозуміти і використати для поліпшення роботи. Відсутність належної (відповідної часу) прогресивної системи обліку стримує економічний прогрес держави. Бухгалтери все менше часу витрачають на рутинні обчислювальні операції і більше на планування, аналіз і пошук рекомендацій для прийняття управлінських рішень. Удосконалення системи обліку пов'язують, перш за все, з розвитком її підсистем – фінансового, управлінського і стратегічного [3]. Вищий рівень розвитку системи обліку передбачає удосконалення форм і методів збирання даних.

Відомо, що основою для прийняття управлінських рішень є інформація, тому своєчасне збирання достовірної інформації, що всебічно характеризує процеси і явища виробничо-господарської діяльності підприємства та його структурних підрозділів, а також її оперативна обробка і доведення до користувачів залежить (при належній компетентності керівника) якість і своєчасність втручання менеджерів у виробничі процеси та господарську діяльність з метою досягнення ефективної роботи підприємства.

Раціональний підхід до організації збирання фактичної інформації дозволяє здійснювати безпаперове (на екран і в пам'ять ПЕОМ) одноразове оперативне фіксування даних про факти господарської діяльності та їх попередню обробку й отримання інформації у ритмі виробництва, і передавати цю інформацію користувачам для виконання їх функцій. Саме такий безпаперовий підхід до організації інформаційного процесу на підприємстві дає широкі можливості для залучення до виконання обов'язків

людей з особливими потребами та їх соціально-професійної реалізації.

Система обробки економічної інформації не сумісна з формами які існують в обліку при ручній або напівручній обробці даних, оскільки ці форми не можна заповнювати машинними способами при безперервному процесі обробки документів [4, с. 304–307].

Організація системної обробки економічної інформації, застосування нових методів автоматизованого складання звітності на різних рівнях управління, а також заміна діючих типових форм звітності більш досконалішими і придатними для машинного їх отримання дозволяє замінити ручну працю, підвищити продуктивність управлінського апарату, збільшити обсяг і різноманіття інформаційного продукту.

Охарактеризувавши традиційну систему обліку та можливості її удосконалення, приходимо до висновку про те, що в ринкових умовах, які логічно пов'язані з якісно новими підходами до системи управління як на макрорівні, так і на рівні підприємства, функціонування кожного суб'єкта економіки можливе лише при наявності достовірної та об'єктивної інформації про фактичні результати його діяльності та прогнозу інформації, яку не повністю формує традиційний облік.

Перспективою розвитку обліку ми вбачаємо в його переорієнтації на внутрішні потреби управління підприємством, що вимагає креативного і новаторського підходу до створення інформаційних ресурсів, отримання інформації прогнозного характеру, що окреслює коло необхідних для вирішення проблем теоретичного, методологічного, методичного, організаційного та управлінського характеру.

Література:

1. Management Konzepte die New Economy / Hrsg.: R. Berndt. Berlin, New York, London, Tokio : Springer, 2002. S.85.
2. Kotler Philip. Reconceptualizing marketing: An interview with Philip Kotler. *European Management Journal*. Volume 12, Issue 4. 1994. Pages 353-361
3. Семанюк В. З. Інформаційна теорія обліку в постіндустріальному суспільстві : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 392 с.
4. Семанюк В. З. Інформаційні ресурси як інструмент підвищення ефективності бізнесу. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2012. №10. С. 304–307.

Синчак В. П.

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
м. Хмельницький, Україна*

РОЛЬ СТАРОСТИ ОТГ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

З прийняттям урядом у квітні 2014 року Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні окреслено нові напрями розвитку місцевого самоврядування на рівні сільських, селищних і міських територіальних громад. Цим документом по суті дано поштовх до формування законодавчої бази для проведення як адміністративної, так і фінансової децентралізації з перерозподілом функцій і передаванням певних повноважень до первинних суб'єктів місцевого самоврядування (територіальних громад сіл, селищ, міст) із забезпеченням їх відповідними фінансовими ресурсами. Результатом нормотворчої роботи стало прийняття Верховною Радою України Закону №1508-VII [1], Закону №157-VIII [2], Закону №1848-VIII [3], а також внесення змін до Бюджетного кодексу України (далі – БК України) та Податкового кодексу України (далі – ПК України).

Відтак правове регулювання, з точки зору адміністративної децентралізації, сприяло появі об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) з визначеними законодавством адміністративними центрами на чолі з головами ОТГ і старостинськими округами із посадою старости, як нової інституції в органах місцевого самоврядування (далі – ОМС). З позиції фінансової децентралізації стало можливим закріпити за місцевими бюджетами додаткові доходи шляхом перерозподілу податків і неподаткових надходжень для забезпечення населення суспільними послугами. Так за даними Міністерства фінансів України [4, с. 7] збільшення обсягів відбулось за рахунок Державного бюджету України, з якого місцевим бюджетам передано: 10 % податку на прибуток підприємств; 100 % державного мита; 100 % плати за надання адміністративних послуг; 80 % екологічного податку. До бюджету розвитку віднесено єдиний податок і податок на майно з комерційної нерухомості. Введено нові платежі, серед яких акцизний податок, 25 % плати за надра та спеціального використання води. Розширено базу оподаткування з місцевих і інших податків. Загалом на початку фінансової децентралізації місцевим громадам було передано 25 млрд. грн.

Проте із запровадженням в органах ОМС посади старости постає питання щодо його участі, ролі та місця в бюджетному процесі, оскільки у чинному законодавстві такі особливості якщо і прописані, то, на нашу думку, лише частково. Зокрема, із норм прийнятих нормативно-правових актів, зазначених вище, стало очевидним, що старосту по суті законодавчо відсторонено від

повноважень складання проектів місцевих бюджетів ОТГ при формуванні їх дохідних частин. Більше того навіть сільський і селищний голова, маючи досвід публічного управління, до того ж, будучи постійним учасником бюджетного процесу, з періоду приєднання до іншої територіальної громади та виконання ним після цього обов'язків старости, як це передбачено пунктом 1 статті 8³ Закону №157-VIII [2], як і будь-який інший староста також позбавлений повноцінної участі в бюджетному процесі.

Зазначене актуалізує окреслену проблему, а отже визначає мету дослідження, що полягає в обґрунтуванні місця та ролі старости об'єднаної територіальної громади в бюджетному процесі.

Відразу зазначимо, що термін «староста» (лат. - *capitaneus*) має історичне походження. Зокрема, історія засвідчує, що ще з часів давньоєгипетського літопису (III тис. до н.е.) правитель на місцях мав своїх представників, які наділялись великими правами у питаннях оподаткування. Так у Єгипті сановники (дійкет – перший сановник в державі) кожних два роки проводили переоблік об'єктів оподаткування [5, с. 7-8]. Останнє було надзвичайно актуальним як для правителя, так і його представників, які ще тоді розуміли роль податків в «державних перетвореннях».

Не винятком є і вітчизняна історія, яка засвідчує, що у періоди пізнього Середньовіччя та Ранньомодерного часу королівськими представниками, а деколи і великого литовського князя, вважались старости, які поділялись на «городових старост», «негородових старост» і «генеральних старост» [6, с. 52-53]. Як королівські намісники старости мали владу на території повіту, волості та через управління здійснювали нагляд «...за загальним ладом і контроль над збором податків».

Про великі повноваження старости у питаннях оподаткування свідчить і Словник української мови (далі - Словник). Зокрема, у зазначеному Словнику наведено тлумачення терміну «староста» та для посилення обґрунтування цієї дефініції подано витяг із літературного твору Леся Мартовича, який, описуючи історичний епізод, зазначав: «Війт доніс до старости, що Коваленко побудував на громадській толоці нову хату та що повинен платити податок» [7]. Очевидно, що у цьому випадку рішення про запровадження податку залишалось за старостою. Однак не можна не помітити того, що допомогу старості у справлянні податків надавав війт.

За тлумаченням цього ж таки Словника: «Війт – це керівник місцевого (міського чи сільського) управління або самоврядування в середньовічній Німеччині, Литовському князівстві, Польщі та в Україні (в XV—XVIII ст.). У Західній Україні (до 1939 р.) та в Польщі (до 1950 р.) – голова волосної управи» [7]. Зауважимо, що тут акцентується увага лише на ролі або ще точніше на взаємодії між керівником місцевого самоврядування та представником вищої влади щодо введення та повноти надходження податків і зборів до відповідних бюджетів.

Саме на теорії децентралізації й історичній практиці і вибудовується наша гіпотеза, що у вітчизняних реаліях староста як член виконкому, повинен

бути зацікавленим у формуванні дохідної частини місцевого бюджету ОТГ за рахунок податкових надходжень. Адже відповідно до теорії децентралізації усі адміністративні права, як і відповідальність за рішення, у тому числі у сфері бюджетної та податкової політики, мають розмежовуватись між рівнями публічної влади. Однак, за чинного порядку (підпункт 6 пункту 1 статті 54¹ Закону 280/97-ВР [8]), староста може приймати участь у розробці проекту місцевого бюджету, але лише «в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного старостинського округу» [8]. Відтак на практиці спостерігаємо споживацький інтерес посадової особи ОМС в бюджетному процесі.

Можна припустити, що саме на вказаній нормі законодавства ґрунтуються роз'яснення представників ВГО «Комітет виборців України». Так, стосовно бюджетних повноважень старости, вони зауважують: «Він (*староста – В. С.*) вказує на те, скільки коштів має бути виділено в бюджеті на розвиток його села/селища» [9]. Принципово не погоджуємось із тим, що староста має зосереджувати свою роботу тільки на вказівках, бо його бюджетні повноваження повинні бути дещо ширшими, а відтак більш вагомою має бути і роль у бюджетному процесі як посадової особи ОМС.

Отже, чинний підхід стосовно бюджетних повноважень, зафіксованих у вітчизняному законодавстві для старости ОТГ, на нашу думку, є недостатньо виправданим як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Тому у теперішній час мову потрібно вести не лише про децентралізацію видаткових повноважень, але на початковому етапі її проведення, хоча б про часткову фіскальну децентралізацію.

Таким чином на рівні об'єднаних територіальних громад, у тому числі в старостинських округах, робота повинна спрямовуватись не лише на витрачання виділених фінансових ресурсів, як це було до запровадження адміністративної децентралізації та здійснюється на початковому етапі її проведення, але й на їх мобілізацію. Цього можна досягти за рахунок сприяння фахівців ОМС і старост в збільшенні бази оподаткування через залучення усіх платників до сплати податків і зборів, які встановлені ПК України та зараховуються до місцевих бюджетів відповідно до БК України. Безумовно, така робота повинна проводитися у тісній співпраці з органами державної фіскальної служби шляхом уточнення списків платників податків і зборів, звірки нарахованих і сплачених сум, наявності податкових боргів, тощо.

Література:

1. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 року №1508-VII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року №157-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища: Закон України від 9 лютого 2017 року № 1848-VIII.

URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1848-19#n23>

4. Фінансова децентралізація. *Чого чекати від об'єднання громад?: Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні»* DESPRO, 2015. 15 с.

5. Нечай Н. В. Нариси з історії оподаткування. К. : «Вісник податкової служби України», 2002. 144 с.

6. Михайловський В. Марна спроба централізації. Як у XIV – XVII століттях було представлено королівську владу на місцях. *Український тиждень*. 2018. №49 (577). С. 52-54.

7. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). URL: [<http://sum.in.ua/s/starosta>; <http://sum.in.ua/s/vijt>].

8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року №280/97-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

9. Про старосту та його повноваження // Матеріали розроблено ВГО «Комітет виборців України» в рамках проекту «Розбудова спроможності в проведенні навчання та підвищення обізнаності виборців». URL: http://cvu.org.ua/uploads/CVU_Starosta.pdf

Тулай О. І.

*доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів
ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ І ГРОМАД

Сучасне людство пройшло довгий шлях цивілізованого поступу. У 70-ті рр. ХХ ст. сформувалася концепція сталого розвитку як логічний результат від здобутих наукових знань щодо екології планети та бурхливого соціально-економічного прогресу.

У 1992 р. в Ріо-де-Жанейро Організація Об'єднаних Націй провела конференцію з навколишнього середовища і розвитку, в якій взяли участь глави та представники урядів більше 170 держав світу. На цьому форумі відбулося проголошення сталого розвитку (sustainable development) загальносвітовою стратегією, і перед державами постало завдання щодо розробки його національних орієнтирів. Було вказано на необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь, враховуючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі. На цій

конференції також розглядалися навколишнє середовище і соціально-економічний розвиток як взаємопов'язані та взаємозалежні сфери. У підсумковому документі «Порядок денний на XXI століття» («Agenda-21») визначено, що необхідним є гармонійне досягнення високої якості навколишнього середовища, забезпечення здорової економіки для всіх народів світу, задоволення потреб людей та збереження сталого розвитку протягом тривалого періоду.

У 2015 р. в Нью-Йорку 193 держави-члени ООН розробили програму «Трансформація нашого світу: порядок денний сталого розвитку 2030», у межах якої розроблено 17 цілей та 169 показників, що характеризують їх досягнення [1]. 15 вересня 2017 р. Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» [2], у якій визначено основні показники для досягнення Цілей сталого розвитку. У доповіді представлені результати адаптації 17 глобальних цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку.

Одна із представлених цілей сталого розвитку (Ціль 11) – це сталий розвиток міст і громад. До основних питань публічних фінансів, на які впливає ця ціль, відносимо:

- доступне житло;
- будівництво екологічно стійких, міцних будівель;
- інвестиції в інфраструктуру;
- екологічний, безпечний та доступний транспорт;
- доступ до громадських місць.

Забезпечення сталого розвитку міст, поселень та громад як сприятливих середовищ проживання вимагає формування такої стратегії розвитку території, в якій би враховувалися потреби всіх жителів, у т. ч. осіб з обмеженими можливостями, жінок з дітьми, людей похилого віку тощо. З цією метою, планування та використання публічних коштів на територіальний розвиток має відбуватися з дотриманням принципів універсального дизайну (інклюзивних принципів):

- 1) рівноправне використання;
- 2) гнучкість у користуванні;
- 3) просте та зручне використання;
- 4) сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей користувачів;
- 5) припустимість помилок
- 6) низький рівень фізичних зусиль
- 7) наявність необхідного розміру і простору при підході, під'їзді та різноманітних маніпуляціях незважаючи на антропометричні характеристики, стан та мобільність користувача.

В основі філософії універсального дизайну лежить ідея створення такого середовища, продуктів і послуг, які були б корисні всім, а не тільки людям з інвалідністю. У найбільш простому розумінні, Універсальний Дизайн – це дизайн усіх речей, в центрі уваги якого знаходиться людина і який враховує

потреби кожної людини. Принципи універсального дизайну були розроблені у 1997 р. групою, до складу якої входили архітектори, дизайнери товарів, інженери та дослідники дизайну оточуючого середовища. Питаннями універсального дизайну детально займається Центр з питань універсального дизайну, який знаходиться в Державному університеті штату Північної Кароліни (США).

Що ж означають ці принципи?

Принцип 1. Рівноправне використання. Принцип рівності та доступності середовища для кожного. Дизайн має бути корисним та легким у сприйнятті та використанні для людей з різним рівнем можливостей.

Дизайн має враховувати те, що продуктом будуть користуватися особи з різними фізичними та когнітивними можливостями. Необхідно уникати будь-якого виділення груп користувачів чи «навішування ярликів». Безпека і надійність повинні бути досяжні всім користувачам. Дизайн має бути привабливим для всіх користувачів.

Принцип 2. Гнучкість у користуванні. Дизайн має забезпечити наявність широкого переліку індивідуальних налаштувань та можливостей з врахуванням потреб користувачів.

Дизайн має відповідати багатьом різним уподобанням і можливостям користувачів. Користувач має сам обирати, в який спосіб він може скористатися виробом. Необхідно враховувати, що виробом може користуватися шульга.

Принцип 3. Просте та зручне використання. Дизайну повинна бути притаманна простота та інтуїтивно зрозуміле використання незалежно від досвіду, освіти, мовного рівня та віку користувачів.

Про те, як використовувати продукт, має бути зрозуміло будь-якій особі, незалежно від особистого досвіду, знань, лінгвістичних навичок або рівня концентрації уваги на даний момент. Необхідно уникати зайвих ускладнень; узгоджувати дизайн з інтуїцією та очікуваннями користувачів; враховувати різні рівні освіти; розміщувати інформацію у порядку з урахуванням її важливості.

Принцип 4. Сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей користувачів. Дизайн сприяє ефективному донесенню всієї необхідної інформації до користувача, незалежно від зовнішніх умов або можливостей сприйняття користувачем.

Необхідно надавати важливу інформацію у різний спосіб – візуальний, вербальний, тактильний; забезпечувати належний контраст між важливішою та супутньою інформацією. Найважливіша інформація має бути викладена максимально зрозуміло. Необхідно максимально полегшити процес розуміння інструкцій та вказівок; забезпечити сумісність з різними технологіями і засобами, які використовують люди з інвалідністю та інші маломобільні групи населення, (компенсаторні і допоміжні засоби).

Принцип 5: Припустимість помилок. Дизайн має звести до мінімуму небезпеку чи негативні наслідки від випадкових чи непередбачуваних дій

користувача. Елементи, що використовуються найчастіше, мають бути найдоступнішими. Небезпечні елементи потрібно ізолювати, вилучити, або убезпечити.

Принцип 6. Низький рівень фізичних зусиль. Дизайн сприяє дієвому та зручному використанню з мінімальним рівнем стомлюваності. Дизайн розраховано на незначні фізичні ресурси зусилля, що їх мають докладати користувачі.

Користувач має максимально ефективно і комфортно діяти у запропонованому форматі або використовувати продукт, докладаючи мінімум зусиль. Необхідно зробити так, щоб користувач міг залишатись в зручному для нього положенні, а також довести до мінімуму необхідність використання довготривалого фізичного зусилля з боку користувача.

Принцип 7. Наявність необхідного розміру і простору при підході, під'їзді та різноманітних маніпуляціях незважаючи на антропометричні характеристики, стан та мобільність користувача. Необхідно забезпечити необхідний розмір і простір для зручного доступу, маніпуляцій та використання продукту будь-яким користувачем, незалежно від його зросту чи статури.

Необхідно врахувати ступінь мобільності (рухливості) користувача, та можливість використання допоміжних і компенсаторних засобів. Необхідно забезпечити видимість важливих елементів і легкий доступ до них для будь-якого користувача, незалежно від того, стоїть він чи сидить (наприклад, у візку). Потрібно передбачати різні розміри рук і силу стискання.

Таким чином, комплексне планування та використання публічних коштів з дотриманням принципів універсального дизайну, тобто із врахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями, жінок з дітьми, людей похилого віку тощо дасть змогу мінімізувати негативний екологічний вплив міст, приділяючи особливу увагу якості повітря і управлінню переробкою відходів; забезпечити доступ до нормальних, безпечних і доступних житлових умов та основних послуг у відповідній сфері; безпечних транспортних систем, а також модернізувати соціальну інфраструктуру.

Література:

1. *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development.* URL:<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>.
2. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь, 2017. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf/.
3. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : монографія. Тернопіль : THEU, 2016. 416 с.

Юшин С. О.

*доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ, Україна*

СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ В НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Перші свої кроки до формування дієвої соціально-детермінованої моделі економіки та управління в Україні розгорнулися у 1990 р. з прийняттям Закону № 142 «Про економічну самостійність Української РСР», де основними цілями даної самостійності було визначене забезпечення: умов життя народу України, гідних сучасної цивілізації, задоволення його соціальних і культурних запитів; підпорядкування суспільного виробництва потребам та інтересам людини, створення умов для вільної творчої праці; соціальної захищеності громадян; розвитку науки, технологічного рівня виробництв; рівних можливостей для усіх громадян щодо їх вільного культурного, духовного, інтелектуального розвитку.

Вищезгадані цілі у 1990-1991 рр. отримали свою конкретизацію у Законі № 400 «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві») та Постановах Верховної Ради про «Концепцію переходу Української РСР до ринкової економіки» і «Про основні напрями економічної політики України в умовах незалежності», де були визначені механізми соціального захисту та забезпечення зайнятості населення.

Прийнятий у 1991 р. Закон № 1977 «Про наукову і науково-технічну діяльність» орієнтував розвиток науки і техніки на задоволення соціальних потреб суспільства при дотриманні соціальних та правових гарантій наукової і науково-технічної діяльності, свободи наукової творчості. А Закон № 1560 «Про інвестиційну діяльність» орієнтував інвестування на соціальний ефект.

Прийняті у 1992-1993 рр. Закони № 2657 «Про інформацію» і № 3322 «Про науково-технічну інформацію» також отримали свої чіткі соціальні орієнтири.

Наступним важливим кроком у формуванні соціальної політики держави стало прийняття Конституції України, де ст. 1 визначила Україну соціальною державою, ст. 3 визначила людину найвищою соціальною цінністю, ст. 45-50 – сутність загальних соціальних гарантій, ст. 53-54 – гарантії освіти і творчості.

Слід зазначити, що введення до ст. 17 Конституції України економічної та інформаційної безпеки (як найважливіших функцій держави та справи всього Українського народу) сприяло активізації процесів інформатизації держави через прийняття Законів № 74/75 «Про Національну програму інформатизації» та «Про Концепцію Національної програми інформатизації», де такі програми розглядаються у системі «наука-економіка-безпека-оборона і соціальна сфера». Одночасно вказані Закони передбачили взаємозв'язок Національної програми

інформатизації та загальної системи планування економічного і соціального розвитку України шляхом внесення їх складових до відповідного розділу загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку України.

Тут варто вказати на положення Окінавської (2000 р.) хартії глобального інформаційного суспільства (ГІС), реалізація яких передбачала розроблення ефективних національних і міжнародних стратегій, розвитку людських ресурсів відповідно до вимог епохи інформації. Одночасно дана Хартія наголосила на тому, що ті країни, які не встигають за усе більш високими темпами розвитку інформаційних технологій, позбавляються можливостей у повній мірі приймати участь у житті інформаційного суспільства та економіки. Зрозуміло, що за цих обставин зникає і перспективи реалізації соціальних перспектив суспільства.

Враховуючи потребу створення дієвих передумов науково-інформаційного розвитку, у 2000 р. був прийнятий Закон № 1602 «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», який у ст. 5 зазначив, що показники прогнозних і програмних документів соціального і економічного розвитку є орієнтиром для узгодженого розроблення суб'єктами підприємницької діяльності власних прогнозів, планів, бізнес-планів та інших документів. У тому ж році також був прийнятий Закон № 2017 «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», у якому передбачалася конвергенція систем державних соціальних стандартів та програм економічного і соціального розвитку з врахуванням застосування соціального партнерства.

У 2002-2003 рр. в Україні розгорнулося формування нового специфічного правового блоку – інноваційного, який отримав свій вираз у формі Закону № 40 «Про інноваційну діяльність», де (за аналогією із положеннями Закону № 1560 «Про інвестиційну діяльність») сутність інновацій зорієнтована на розподіл виробництва та соціальної сфери (поліпшення структури і якості). Прийнятий у 2003 р. Закон № 433 «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначив сутність інноваційного потенціалу як сукупності науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки у процесі реалізації тих пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, які враховуються при розробці державних прогнозів та програм економічного і соціального розвитку України.

Прийнятий у 2003 р. Господарський кодекс України (Закон № 436) мав на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання та розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України. Відповідно до цієї мети ст. 3 і 42 визначили сутність підприємництва як діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Як бачимо, тут спостерігається виділення соціальної складової за зразком згаданих Законів № 1560 та № 40. У статті 6 Господарського кодексу вказується на те, що загальні принципи господарювання передбачають обмеження державного регулювання

економічних процесів для забезпечення соціальної спрямованості економіки. У ст. 10 говориться, що Основні напрями економічної політики держави повинні сприяти зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки, а у ст. 11 – що суб'єкти господарювання, які не враховують суспільні інтереси, відображені в програмних документах економічного і соціального розвитку, не отримають передбачені законом пільги та переваги у здійсненні господарської діяльності. При цьому серед засобів державного регулювання господарської діяльності (ст. 12) виділяються технічне регулювання, інвестиційні пільги, інновації тощо. Одночасно зазначимо, що у ст. 325-327 Господарського кодексу наводяться такі визначення сутності інноваційної діяльності та її інвестування, які суттєво відмінні від визначень, які містяться у вищезгаданих Законах № 1560 та № 40.

Зазначимо, що соціальний блок вітчизняного законодавства за період 2006-2015 рр. послідовно оновлювався новими Законами (№ 137 «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії; № 2862 «Про соціальний діалог в Україні»), а також Указом Президента України № 501 («Національна стратегія у сфері прав людини»). Проте, у згаданих вище актах відсутні ті складові, які відносять їх до процесів науково-технічного, інноваційного та інформатизаційного розвитку.

Натомість у 2007 р. був прийнятий Закон № 537 «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», де визнано, що ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на інформатизацію, впровадження ІКТ у соціально-економічну сферу є низькою, не вирішуються у повному обсязі питання захисту авторських прав на комп'ютерні програми, відсутні системні державні рішення, спрямовані на створення національних інноваційних структур (центрів, технополісів і технопарків) з розробки конкурентоспроможного програмного забезпечення. Тому національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні (без чого, як стверджує Окінавська хартія ГІС, стають невизначеними перспективи соціального розвитку держави) ґрунтується на засадах: пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку; розвитку національної, галузевих і регіональних інформаційних систем та електронних ресурсів, інформаційно-аналітичних систем органів державної влади та місцевого самоврядування.

Безумовно, суміжні до інформатизації правові блоки також отримували певні оновлення. Так, у 2009 та 2015 роках були прийняті Закони № 1563 «Про наукові парки» та № 848 «Про наукову і науково-технічну діяльність» суттєво не відрізнялися у частині соціальної складової від попередньо прийнятих.

Прийнятий у 2011 р. Закон № 3715 «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» також продублював формат Закону № 433 від 2003 р.

Висновки

- 1) пріоритетність соціальної спрямованості вітчизняної економіки та управління за період після 1990 р. визнана численними державними актами;
- 2) одночасно був визнаний зв'язок соціального розвитку усіх сфер буття із тими процесами, які визначаються наукою, інноватикою та інформатизацією;

3) реалізація завдань щодо розвитку соціально сфери потребує відповідної синхронізації дії усієї сукупності когнітивних механізмів розвитку держави.

Гнатишин Л. Б.

*доктор економічних наук, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Львівський національний аграрний університет,
Україна*

Прокопишин О. С.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та оподаткування,
Львівський національний аграрний університет,
Україна*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Європейською інтеграцією є широкомасштабні процеси, що залучають до їх впровадження міжурядовий, регіональний і місцевий рівні управління, а також мобілізують міжінституційні й міжособистісні відносини. Широка співпраця з Євросоюзом нині сповна відповідає природному геополітичному напрямку інтеграційної стратегії України і є невід'ємним практичним засобом формування ефективної відкритої економіки.

Інтеграція України до Європейського Союзу (ЄС) – поштовх для модернізації економіки. Першим та важливим резервом розвитку при цьому є робоча сила. Демографічні перспективи для України вкрай невтішні: на тлі скорочення загальної кількості населення очікується випереджальне зменшення його працездатної частки [1, с. 7]. Модернізація також пов'язана з потребою прийняття правил, стандартів і політики, що становлять основу законодавства ЄС. Індикатором міри демократизації суспільства і соціальної орієнтованості економічної системи є соціально-трудові відносини [2, с.184-185].

Соціальні процеси в суспільстві безпосередньо впливають на стан бізнесу та ринку праці. Тож нині поширена діяльність підприємств, спрямована на розвиток соціальної сфери, поліпшення якості життя, захист довкілля, участь у подоланні соціальних проблем місцевого співтовариства [3, с. 88-89].

На сьогодні загальною сутністю моделей відносин між працівниками та роботодавцями є перевага сторони роботодавця [4]. Основні причини цього: низькі обсяги пропозиції якісних робочих місць через депресивний стан

вітчизняного ринку праці та наявні структурні диспропорції (за винятком окремих сегментів ринку праці, з незадовільним попитом на висококваліфіковану робочу силу), низька якість робочих місць; слабкість вітчизняних профспілок та неможливість ефективного захисту інтересів найманих працівників (на більшості підприємств профспілок взагалі немає); наявний рівень соціальної толерантності сучасного українського бізнесу зорієнтований на реалізацію у сфері СТВ переважно командно-авторитарного типу поведінки.

Євроінтеграційні процеси сприятимуть зміні ситуації на ринку праці, створюючи водночас як можливості, так і загрози. Інтеграційна привабливість ЄС для України щодо соціальної політики полягає в таких умовах, як:

- удосконалення трудового законодавства приведенням його у відповідність з вимогами ЄС: створення рівних можливостей для всіх, разом із впровадженням в Україні низки директив ЄС у сфері трудового права, протидії дискримінації і забезпечення гендерної рівності, гарантування здорових і безпечних умов праці;

- сприятливий інвестиційний клімат та ділове середовище, що зумовить створення нових робочих місць та підвищення продуктивності і якості праці;

- легалізація трудової міграції. Угода про асоціацію не надає Україні вільного режиму працевлаштування на території ЄС, хоч і полегшує такі умови внаслідок: поступової лібералізації візового режиму; діалогу з питань міграції і спільного управління цими процесами; сприяння інтеграції законно проживаючих вихідців з України в суспільство країни перебування; закріплення принципу недискримінації громадян України, легально зайнятих на території країн ЄС, у частині умов праці, винагороди і звільнень порівняно з громадянами ЄС;

- підвищення стандартів якості життя населення. Середньомісячна зарплата в ЄС нині майже вдев'ятеро вища, ніж в Україні. Така ж динаміка характерна і для пенсійного забезпечення. Ще більші можливості України – в освоєнні інших соціальних стандартів країн ЄС, як-от у видатках на соціальний захист і соціальну допомогу [5].

Проте євроінтеграційні процеси мають і певні ризики для розвитку національного ринку праці. Переваги від євроінтеграції відчують здебільшого роботодавці, а не працівники (скорочення обсягів зайнятості в офіційній економіці; зростання тимчасового безробіття внаслідок структурних змін та відсутності супроводу подальшого працевлаштування; збільшення масштабів неформальної та нестандартної зайнятості; посилення інтенсивності та напруженості праці у транснаціональних корпораціях; конкуренція між українськими і західними фахівцями та внутрішня конкуренція за престижні робочі місця.

Мінімізація негативного впливу ризиків та посилення позитивних наслідків від євроінтеграції вимагають реформування моделі регулювання вітчизняного ринку праці поєднанням державних та ринкових інструментів, забезпеченням продуктивної зайнятості, усуненням практики неформального регулювання зайнятості, стимулюванням розвитку якісних освітніх послуг як засобу підвищення конкурентоспроможності вітчизняної робочої сили.

Література:

1. Лібанова Е. М. Соціальні проблеми модернізації української економіки. *Демографія та соціальна економіка*. 2012. № 1(17). С. 5-22.
2. Грішнова О. А., Поливяна Н. М. Соціально-трудова відносина в умовах глобальної економічної кризи: реальність, прогнози, стратегічні завдання. *Вісник Донецького національного університету*. Серія «Економіка і право». Спецвипуск. Т. 2. Донецьк: ДонНУ, 2009. С. 184-189.
3. Соціальний вимір вугільної та металургійної галузей промисловості України: моногр. / О.І. Амоша, Ю.С. Залознова, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2013. 164 с.
4. Щодо стану соціально-трудова відносин в Україні та основних напрямів їхнього реформування: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/958>.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Вівчар О. І.

*доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Редьква О. З.

*кандидат економічних наук, викладач економічних дисциплін
Технічного коледжу Тернопільського національного
технічного університету ім. І. Пулюя,
м. Тернопіль, Україна*

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ

Звертаємо увагу на те, що при дослідженні системи економічної безпеки підприємств транспорту необхідно використовувати методи, що дають змогу застосовувати апарат статистичного моделювання. Очевидно, що необхідні достовірність й точність моделювання й статистична точність отримуваних результатів. Слід зазначити, що формування логістичних стратегій в системі економічної безпеки передбачає виконання двох обов'язкових умов: вони

мають пов'язуватися із іншими функціональними стратегіями та відповідати оптимальному процесу реалізації стратегії конкуренції економічної безпеки підприємств транспорту та повинні охоплювати всі сфери діяльності.

В таких умовах для визначення пошуку оптимального варіанта вибору логістичної стратегії ремонтних робіт підприємств транспорту ранжують список ділянок, що є в базі дорожніх даних, за інтенсивністю руху N та відхиленням показника рівності S асфальтобетонного покриття. Для визначення пріоритетів ділянок на виконання ремонтів автошляхів здійснюють сортування за згаданими показниками [1, с.170]. Принцип введення ділянок у план ремонтів може бути поданий так:

$$f_1 = \sum_{r=1}^R \sum_{i=1}^I x_{ir} \Delta S \rightarrow \max, \quad (1)$$

$$f_2 = \sum_{r=1}^R \sum_{i=1}^I x_{ir} N \rightarrow \max, \quad (2)$$

де f_1, f_2 – функції пріоритету об'єктів (ділянок автошляхів); x_{ir} – ознака призначення ремонтного заходу виду r на ділянці I ; $x \in \{0; 1\}$, при $x = 0$ – захід не проводять, при $x = 1$ – захід проводять; ΔS – відхилення показника рівності покриття від нормативів, см/км.; N – інтенсивність руху, авт/добу.

За рівності рангів ділянок більшу вагу присвоюють параметру ΔS , оскільки він найбільше впливає на транспортні витрати. Ітерації пошуку оптимального варіанта вибору логістичної стратегії проводиться доцільно формувати за схемою поданою на рис. 1.

Варіант логістичного рішення ФЕБ	Ремонт ділянки автошляхів					
	j = 1	j = 2	...	j = n	j = I _t
k = 0	R _{p1}	R _{p2}		R _{p1}		R _{p1}
	N ₁ (r ₁)	N ₂ (r ₂)		N _n (r _n)		N _I (r _I)
	R _{u1}	R _{u2}		R _{un}		R _{uI}
k = 1	R _{p1}	R _{p2}		R _{p1}		R _{p1}
	N ₁ (r ₁)	N ₂ (r ₂)		N _n (r _n)		N _I (r _I)
	R _{u1}	R _{u2}		R _{un}		R _{uI}
k = 2	R _{p1}	R _{p2}		R _{p1}		R _{p1}
	N ₁ (r ₁)	N ₂ (r ₂)		N _n (r _n)		N _I (r _I)
	R _{u1}	R _{u2}		R _{un}		R _{uI}
k = I _t -1	R _{p1}	R _{p2}		R _{p1}		R _{p1}
	N ₁ (r ₁)	N ₂ (r ₂)		N _n (r _n)		N _I (r _I)
	R _{u1}	R _{u2}		R _{un}		R _{uI}
k = I	R _{p1}	R _{p2}		R _{p1}		R _{p1}
	N ₁ (r ₁)	N ₂ (r ₂)		N _n (r _n)		N _I (r _I)
	R _{u1}	R _{u2}		R _{un}		R _{uI}

Рис. 1. Економіко-математична модель формування логістичної стратегії ремонту автошляхів підприємств транспорту в році t в контексті економічної безпеки

Згідно рис. 1: I – загальна кількість ділянок (об'єктів) дорожньої мережі; i – номери ділянок у початковому доремонтному періоді, $i = 1, 2, 3 \dots I$; j – ремонт ділянки автошляхів; t – термін дорожньо-ремонтних робіт; k – варіант вибору; r – виконання ремонтних заходів на автошляхах; t_{ri} – виконання ремонтних заходів на ділянці i ; R_{pit} – транспортні витрати на ділянці i при експлуатації в періоді t_{ri} запланованих ремонтних заходів r_i ; N_{rit} – додаткові витрати на виконання ремонтів r у році t на ділянці i ; R_{uit} – транспортні витрати на ділянці i при експлуатації в періоді t_{ri} .

Оптимальний варіант логістичного рішення системи економічної безпеки підприємств транспорту шукають шляхом ітерацій, що полягають у послідовному обчисленні величини Z_{ckt} для кожного варіанта. Перша ситуація виникає за $j_{rk} = 0$, тобто коли в план ремонту не має бути включена жодна ділянка. Це свідчить про те, що дорожня мережа – доброго стані й не потребує ремонтів, або на них дуже великі нормативи витрат. Друга ситуація відповідає $j_{rk} = 1$, і припускає введена в план ремонту всіх ділянок мережі, що свідчить про високу ефективність усіх заходів [2, с.160].

Прорезюмувавши вище описане відзначаємо, що для визначення цілей і завдань підприємств транспорту вибирають оптимальну логістичну стратегію з урахуванням наявних матеріально-технічних ресурсів, на основі чого й здійснюють стратегічне планування. Стратегічне планування передбачає вибір логістичної стратегії підприємств транспорту, на підставі якої розробляють функціональні стратегії кожного підрозділу. Важливо, щоб усі функціональні логістичні стратегії були узгоджені.

Література:

1. Вівчар О. І. Парадигма і наукова база логістичного управління. Соціально-економічні проблеми і держава. Вип. 1(4). 2011. С. 166–173. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11zmfblm.pdf>.
2. Вівчар О. І. Логістичні аспекти фінансово-економічної безпеки підприємств з ремонту й експлуатації автошляхів: монографія. Тернопіль, Астон, 2013. 232 с.

Іващук І. О.

*доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки,
директор ННІМЕВ ім. Б.Д.Гаврилишина
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Євчук Л. М.

*головний державний ревізор-інспектор відділу аудиту платників
К-ПДР, управління аудиту ГУ ДФС у Хмельницькій області,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДЕМОГРАФІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Демографічний стан та його зміни акумулюють вплив широкого кола соціальних, економічних, суспільно-політичних, екологічних чинників, які пов'язані зі специфікою суспільно-історичного розвитку країни та тих, що викликані соціальними зрушеннями, які вона переживає нині.

Демографічний стан є визначальним для забезпечення стабільного та безпечного розвитку країни. Проблеми демографії і якості життя населення України потребують постійної уваги з боку держави та контролю щодо виконання чинних норм соціального законодавства. Для сучасної демографічної ситуації в Україні характерні: зменшення народжуваності, збільшення смертності і відсутність природного приросту; старіння населення, збільшення «навантаження» на працездатну його частину; скорочення тривалості життя як чоловіків, так і жінок; погіршення здоров'я нації; інтенсифікація міграційних процесів, вплив яких на демографічні та соціально-економічні показники нерідко є негативний.

Проблеми ринку праці та соціального розвитку знаходяться у взаємозв'язку, а тому вони мають досліджуватися та вирішуватися в рамках загальної системи регулювання ринку праці в умовах євроінтеграції. Таким чином для вітчизняної економіки характерною є диференціація соціального розвитку за регіональним принципом [2, с. 5-10]. Це є однією із основних причин нерівномірності розвитку регіональних ринків праці. Більш низький рівень зайнятості в Україні, порівняно з країнами ЄС, пояснює також те, що сучасні тенденції соціального розвитку вітчизняної економіки не відповідають стандартам ЄС. При цьому соціально-трудові відносини характеризуються низьким рівнем соціальної відповідальності, що також негативно впливає на динаміку показників ринку праці. Саме тому механізм регулювання ринку праці в умовах євроінтеграції обов'язково має містити в собі елементи соціального розвитку.

Трансформація національного ринку праці є відображенням всеосяжного глобалізаційного процесу в цілому та євроінтеграції зокрема, яка сприяє посиленню мобільності робочої сили, інтернаціоналізації соціальних і трудових стандартів життя, інтенсифікації транснаціональних зв'язків і тим самим прискорює взаємопроникнення й зближення ринків. Відтак, виявлення впливу євроінтеграційних процесів на національний ринок праці в цілях удосконалення його регулювання є досить актуальним та своєчасним. Євроінтеграційні процеси зумовлюють істотні зміни в структурі і механізмі функціонування національних, загальноєвропейського та світового ринків праці. У цілому сучасна модель українського ринку праці є парадоксальною і характеризується суперечностями, що перешкоджають його ефективній інтеграції.

Специфіка впливу євроінтеграційних процесів тут проявляється в контексті перерозподілу економічно активного населення в межах відповідної території (у нашому випадку – Євразії) з метою розвитку й використання особистісного трудового потенціалу. Очевидно, що такий перерозподіл переважно здійснюється під впливом таких макрофакторів як економічні та організаційно-правові.

Важливо звернути увагу, що при стабільно високому рівні трудової міграції урегульованість міграційних процесів повинна і надалі зростати з метою постійного додання низки міграційних ризиків, які прямо стосуються ефективності функціонування національного ринку праці.

З метою послаблення можливих виникнень міграційних ризиків і лімітуючих впливів євроінтеграційних процесів на національний ринок праці важливо використовувати різні форми співпраці, доки Україна не зможе увійти в Європейське Співтовариство як повно цінний партнер. Для України такі форми визначаються на загальнодержавному рівні між конкретними органами державної влади (найчастіше Урядом, Міністерством соціальної політики України, Міністерством зовнішніх справ України, Державною міграційною службою) та міжрегіональному рівні через транскордонне, інтеррегіональне та інші типи співробітництва [3]. Важливо розуміти, що нинішня ситуація є досить суперечливою та складною і з боку країн ЄС в частині поглиблення кризових явищ з величезними борговими зобов'язаннями, що безпосередньо впливає на їхні ринки праці, і з боку України в частині заполітизованості зовнішньоекономічних орієнтирів.

Досвід європейських країн дозволив поступово викоринити численні асоціальні прояви трудової поведінки економічно активного населення України, що прямо детермінує ефективність функціонування національного ринку праці.

Література:

1. UNCTAD, The world's top 100 non-financial TNCs, ranked by foreign assets, 2010. URL: <http://archive.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=5823&lang=1>
2. Лібанова Е. М. Соціальні проблеми модернізації української

економіки. Демографія та соціальна економіка. 2012. №1(17). С. 5-22.

3. Practical Guide to Cross-border Cooperation. URL: <http://www.Aebr.eu/files/publications/lace-guide.en.pdf>

4. Євроінтеграція України: що чекає на ринок праці? *Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень*. URL: http://www.icps.com.ua/files/articles/48/75/nl_ukr_20080407_0404.pdf

Лучик С. Д.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування Чернівецького
торгівельно-економічного інституту КНТЕУ,
м. Чернівці, Україна*

Лучик М. В.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування Київського
кооперативного інституту бізнесу і права,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Цивілізованість суспільства оцінюється за ставленням до громадян, які потребують його підтримки для здійснення нормальної життєдіяльності. Однією з таких категорій є громадяни з інвалідністю, до яких належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, що під час взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Комісія соціального розвитку при ООН ще у 1993 р визначила критерії, за якими оцінюється політика держави щодо осіб з інвалідністю. У числі критеріїв - наявність спеціального антидискримінаційного законодавства, наявність неурядових організацій осіб з інвалідністю, доступність для реалізації громадянських прав, у тому числі і права на працю.

В національному законодавстві право на працю осіб із обмеженими можливостями гарантує Конституція. В Україні ратифіковано низку міжнародних актів, які мають запобігти дискримінації осіб з інвалідністю у сфері праці. Це Конвенції МОП №159 «Про професійну реабілітацію інвалідів»,

№173 «Про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця»; Декларації ООН «Про права розумово відсталих осіб», «Про права інвалідів», «Про стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів», Конвенція про права інвалідів; низка рекомендацій Ради Європи тощо.

В Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» встановлюється норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця [1]. У внесених змінах до Порядку надання дотації роботодавцю за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів на створення спеціальних робочих місць для інвалідів, зареєстрованих у державній службі зайнятості, розмір дотації на створення одного спеціального робочого місця для інваліда не повинен перевищувати: 40 мінімальних заробітних плат, якщо таке місце створюється шляхом пристосування основного і додаткового устаткування; 100 мінімальних заробітних плат, якщо робоче місце створюється шляхом встановлення основного і додаткового устаткування [2].

В Україні станом на початок 2018 року налічується 2635,6 тис. осіб із інвалідністю, майже 80% із них – працездатного віку. Особи з інвалідністю I групи склали 8,9%, II групи – 34,1%, III групи – 50,9% від загальної чисельності. Найбільше осіб з обмеженими можливостями проживає у Львівській і Дніпропетровській областях, відповідно 7,71 і 6,63% від загального числа. Частка дітей з інвалідністю до 18 років в цих областях теж найбільша: у Дніпропетровській області – 8,3%, Львівській – 6,9% від кількості осіб з інвалідністю в регіонах.

За даними останніх років, працевлаштованими серед осіб з інвалідністю є приблизно третина з них – 600-680 тис. осіб. Однак, на думку експертів, ці цифри – завищені, оскільки зайнятість осіб із інвалідністю часто існує лише «на папері». Більш реальна цифра – 13%. До того ж, попри декларування державою захисту прав ветеранів, після збільшення кількості людей, які отримали інвалідність через бойові дії в зоні АТО, частка працевлаштованих не зросла [3]. За даними Державної служби статистики України кількість працевлаштованих осіб з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, у 2015 р. склали 11912 осіб, у 2016 – 11450, у 2017 році – 11466 осіб, що відповідно становило 0,53%, 0,52% і 0,52% від загальної кількості осіб з інвалідністю [4].

Такі низькі цифри пояснюються різними факторами. По-перше, одним із головних документів для оформлення працевлаштування особи з інвалідністю є рекомендація медико-соціальної експертної комісії. Якщо в ній зазначено, що людина з інвалідністю непрацездатна, то центр зайнятості не приймає цю людину на облік. Таким чином, всі гарантовані законодавством права таких осіб нівелюються.

Також, в довідках медико-соціальної експертної комісії досить часто зазначається, що особи з інвалідністю I та II груп не можуть виконувати роботу без фізичного та психоемоційного навантаження, а тому потребують особливих

умов праці. Відсутність таких умов на підприємствах, установах і не бажання роботодавців створювати їх значно зменшує шанси осіб з обмеженими можливостями на працевлаштування.

Неможливість працевлаштуватися безпосередньо впливає на право людей із інвалідністю на призначення допомоги з безробіття. Згідно законодавства його мають лише ті, хто протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше ніж 26 календарних тижнів і сплачували страхові внески. Право на професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації, на працевлаштування з урахуванням надання дотації роботодавцю з коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, на участь у оплачуваних громадських роботах мають лише ті люди з інвалідністю, яких визнано в установленому порядку безробітними і які мають право на призначення допомоги безробітним [1].

Отже, Україна робить певні кроки для того, щоб будь-яка особа з інвалідністю мала можливість скористатися своїм конституційним правом на соціальний захист, гарантований державою. Люди з інвалідністю мають такі ж інтереси і потреби, як і інші громадяни. Проте, можливість пересічного громадянина трудитися не ставиться під сумнів, особам ж з інвалідністю доводиться щодня доводити своє право працювати, претендувати на справедливі умови праці і забезпечення рівних можливостей.

Література:

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
2. Про внесення змін до Порядку надання дотації роботодавцю за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів на створення спеціальних робочих місць для інвалідів, зареєстрованих у державній службі зайнятості. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1234-2011-%D0%BF/card3#Files>.
3. Ткаліч О. Працевлаштування людей із інвалідністю в Україні: формальність і реалії. URL: <https://commons.com.ua/en/pratsevlashtuvannya-lyudej-iz-invalidnistyu-v-ukrayini-formalnist-i-realiyi/>.
4. Соціальний захист населення України : статистичний збірник [Електронний ресурс]: сайт Державної служби статистики України / Публікації: Демографічна та соціальна статистика / Соціальний захист. Київ: Державна служба статистики, 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_szn_2017.pdf (дата звернення 07.04.19 р.). – Назва з екрана.

Кириленко О. П.

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри
фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Табака С. А.

*студентка факультету фінансів
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

В найбільш загальному вигляді поняття «інклюдії» зводиться до процесу збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Щодо сучасного розуміння суті «фінансової інклюдії», то в міжнародних науково-практичних колах дане поняття в основному трактується як розширення доступу громадян до фінансових послуг [1]. OECD/INFE визначає фінансову інклюдію як процес просування зрозумілого, вчасного та повноцінного доступу до широкого спектру фінансових продуктів і послуг, поширення їхнього використання серед всіх прошарків суспільства через впровадження існуючих та інноваційних підходів включно з фінансовою обізнаністю та освітою з метою просування як фінансового добробуту, так і економічної та соціальної інклюдії [2].

Розглядаючи вплив фінансової інклюдії на суспільство, як правило, наголошують на таких позитивних наслідках фінансової інклюдії, це: підвищення добробуту та зменшення рівня бідності населення, яке одержує можливості щодо використання фінансових продуктів і послуг для збільшення своїх доходів і здійснення заощаджень; активізація підприємницької ініціативи за допомогою новітніх фінансових технологій; розвиток економіки і в т. ч. фінансового ринку внаслідок пожвавлення підприємництва і збільшення попиту на нові фінансові продукти; залучення громадян і суб'єктів господарювання до цифрової економіки.

За оцінками міжнародних організацій, незважаючи на прогрес у фінансовій інтеграції у всьому світі, все ж таки третина людей ще залишаються позбавленими доступу до фінансових послуг. В Україні, як і в багатьох країнах, що розвиваються, стан фінансової інклюдії загалом незадовільний, більше того – по багатьом аспектам рівень проникнення фінансових послуг є нижчим за світові показники [1; 2; 3]. Така ситуація засвідчує те, що значна частина населення лишається за межами фінансової системи, відокремлена від економіки держави та суспільства загалом; внаслідок цього неможливо забезпечити ефективне управління публічними коштами та гарантувати

фінансову безпеку.

Низький рівень фінансової інклюзії призводить до того, що громадяни, які позбавлені доступу до не лише до новітніх, але й базових фінансових продуктів, виявляються нездатним заощаджувати, позичати і, врешті-решт, контролювати свої витрати. Щоб протидіяти цьому і збільшити доступ та використання фінансових послуг для різних верств населення у світі діє багато інноваційних підходів, які полягають у створенні нових спеціалізованих фінансових установ та розробці нових продуктів та технологій в т. ч. через мобільні мережі, а також внесення змін до законодавства, що сприяє залученню різних верств населення у фінансовий сектор.

У питаннях забезпечення фінансової інклюзії велику допомогу надають міжнародні організації. Так, Організація економічного співробітництва і розвитку у співпраці з Радою фінансової стабільності на замовлення міністрів фінансів та центральних банків країн «Великої двадцятки» розробили основні принципи інноваційної фінансової залученості населення, до яких віднесено: лідерство, різноманітність, інноваційність, захист, посилення повноважень, кооперація, знання, пропорційність, структура. Запропоновані методичні підходи містять набір практичних рекомендацій для урядів усього світу. За своєю суттю вони є порадами, «підштовхуваннями» щодо стимулювання інновацій для збільшення фінансового доступу, що мають на меті одночасно зберегти фінансову стабільність та забезпечити захист споживачів [1].

Ми вважаємо, що для повноцінного суспільного залучення і фінансового доступу всіх верств населення країни необхідно послаблювати опір окремих соціальних груп шляхом піднесення рівня їх фінансової грамотності, освіченості та формування позитивних норм життя. Світовий досвід показує, що фактичне збільшення включення населення у фінансову систему часто покращує дотримання міжнародних стандартів щодо соціальних стандартів, а також підвищує ефективність боротьби з корупцією та відмиванням грошей.

Тому в Україні необхідно сформувати державну політику, спрямовану на досягнення соціальної та фінансової інклюзії населення. В цьому контексті слід комплексно і системно підтримувати інклюзивну освіту для дітей з особливими потребами, допомагати таким дітям та їх родинам, підвищувати рівень фінансової грамотності усього населення. Досягти суттєвих успіхів у фінансовій інклюзії неможливо без включення до цього процесу інституцій, що здійснюють регулювання фінансового ринку, а також працюють на ньому. Їх робота повинна бути спрямована на розвиток фінансового ринку як невід'ємного елемента ринкової економіки, захист прав споживачів фінансових послуг, широке інформування про фінансові послуги і продукти.

Література:

1. OECD. Principles and Report on Innovative Financial Inclusion from the Access through Innovation Sub-Group of the G20 Financial Inclusion Experts Group. 25 May, 2010. P. 70.
2. Фінансова інклюзія / Національний банк України. URL:

https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976&cat_id=3115908
(дата звернення 25.03.2019).

3. Фінансова грамотність, обізнаність та інклюзія в Україні: звіт про дослідження / Додатковий проект IP-FSS в Україні. Проект регіонального економічного розвитку. Листопад 2017 року. 69 с.

Qingran Guo

Professor of Economics Chair Postgraduate, School of Economics and Management, Henan Institute of Science and Technology, China

Svitlana Lukash

Associate Professor of Economics Chair, Faculty of Economics and Management, Sumy National Agrarian University, Ukraine

Chen Yang

Master of Economics, Henan Institute of Science and Technology, China and Sumy National Agrarian University, Ukraine

THE APPLICATION OF MARGINAL ANALYSIS IN ECONOMICS

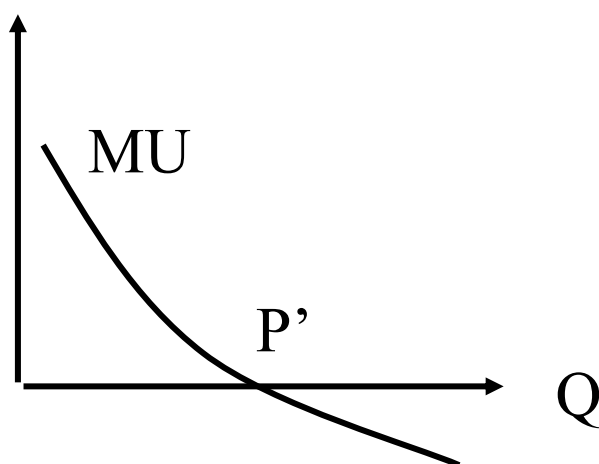
What economics pays attention to is the decision of consumer utility maximization and enterprise resources rational allocation, that is, how consumers make the utility level maximized under the fixed income level; under the fixed cost, how to make the production to maximize the profit or under the fixed output, how to put into production to make the cost to the minimum. Then the marginal analysis method is applied in the decision-making process, that is, the marginal analysis method refers to a method in which the change of variable factors will have an impact on the change of other variables.

Through the application of marginal analysis in economics, we can get a series of relevant economic theories, such as marginal utility, marginal substitution rate, marginal technological substitution rate, marginal output, marginal cost, marginal income and so on. Using these economic theories, enterprises can make a series of production decisions.

Chapter 1. Marginal Analysis of consumers' Purchasing behavior

In the analysis of consumer purchasing behavior, we introduce "utility" to measure the degree of consumer satisfaction, then consumer behavior decision can be summed up as the pursuit of the maximization of utility level. In the analysis of consumer benefit theory, two methods are mainly used: one is cardinal effect theory-marginal utility analysis method, the other is ordinal utility theory-no difference curve analysis method. This article mainly uses the cardinal utility theory to analyze the consumer purchase behavior.

Firstly, according to the principle of the law of diminishing marginal utility, it means that the marginal utility he obtains from the continuous increase of the commodity is decreasing in a certain period with the increase of the consumer's consumption amount. The specific manifestations are as follows:

Figure(1-1) Law of diminishing marginal Utility

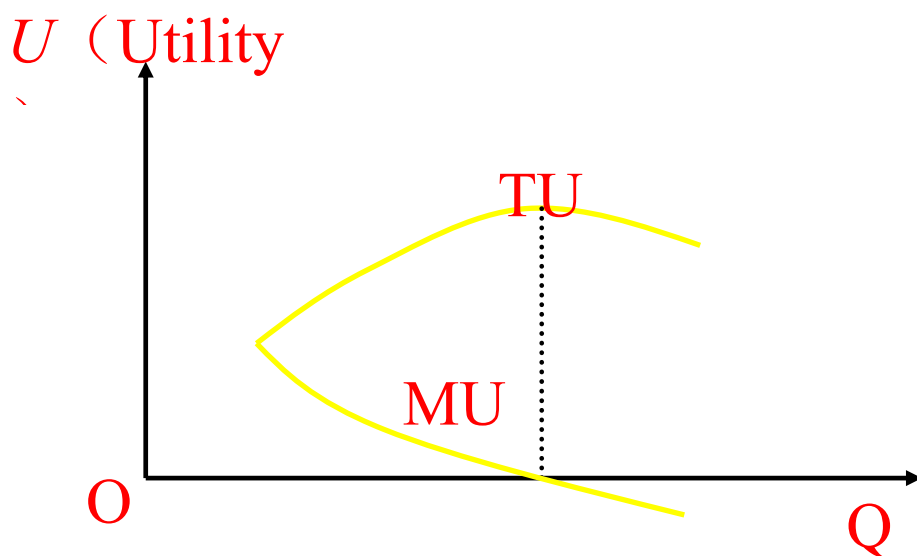

Figure (1-2) relationship between marginal Utility and Total Utility

From figure 1-1 and 1-2, it can be seen that when consumers consume a certain kind of goods, they have a higher degree of curiosity to the goods at the beginning, so

the demand for the goods is large, and the total utility shows an upward trend at this time. When the consumer's consumption demand is increasing, the degree of consumer's curiosity decreases gradually, and the marginal utility is negative, and the total utility is declining. When the marginal utility is 00:00, the total utility reaches the maximum, that is, the consumer's utility level reaches the maximum.

Secondly, the marginal analysis method can be used to analyze the combination of consumers' purchase of various commodities, that is, the theory of consumer equilibrium. The methodology is as follows:

When the consumer's income is fixed, the optimal combination of commodities should be chosen by the consumer, so that the marginal utility brought by the last dollar spent on various commodities is equal to the marginal utility λ of the currency.

Hypotheses: ①the established income of consumers is I, buying n kinds of goods;

②the commodity price was $P_1, P_2, P_3, P_4, \dots, P_n$.

③the quantity of commodity is $X_1, X_2, X_3, X_4, \dots, X_n$.

④marginal utility is $MU_1, MU_2, MU_3, \dots, MU_n$;

If λ is the invariant marginal utility of money, the equilibrium conditions for maximizing utility are as follows:

$P_1X_1 + P_2X_2 + \dots + P_nX_n = I$ --- Restrictive conditions;

$MU_1/P_1 = MU_2/P_2 = \dots = MU_n/P_n = \lambda$ --- Equilibrium condition;

When the ratio of marginal utility to price of a variety of goods is equal, the combination of the quantity of goods purchased by consumers maximizes the utility. Therefore, the marginal analysis method makes the purchase decision for the consumer well, and distributes the limited income of the consumer to the quantity combination of various kinds of goods.

Chapter 2. Analysis of the factors of input production by marginal Analysis method

The production process of an enterprise is a process in which the input and combination of various factors of production work together. The marginal analysis method is used to help the managers to analyze and determine the best input of the factors of production.

The factors of production invested by enterprises in the production process include labor, capital, land and entrepreneurial talent. However, because of the fixed land resources, the entrepreneur can not be estimated, so the enterprise mainly analyzes labor and capital in the process of production. That is, yield: $Q = f(L, K)$ can obtain marginal technical substitution rate. Concrete analysis :

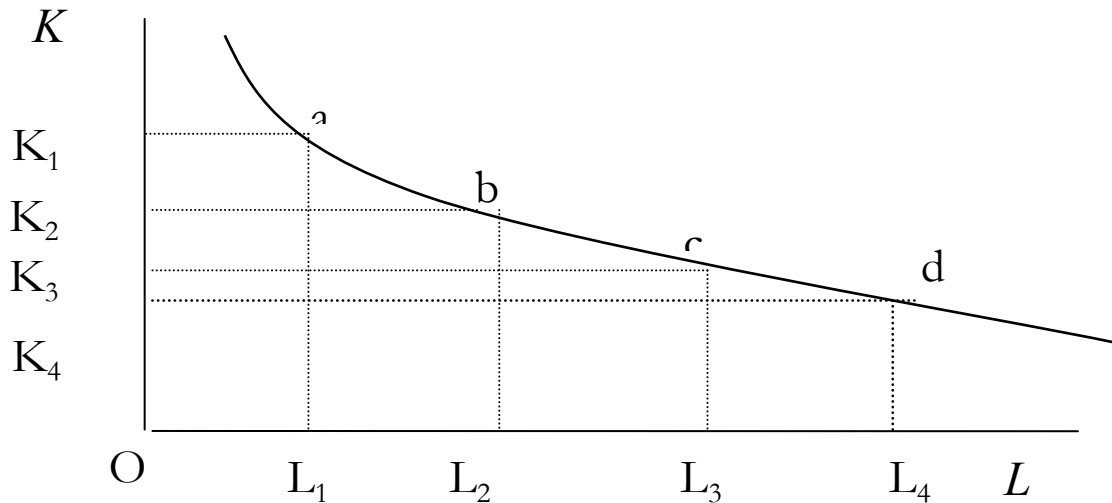

Figure 2-1

From the above figure, it can be seen that in the process of moving from point a to point BNC and point d, the equal amount of labor input increases from L1 to L2, L3 and L4. That is, L2-L1, L3-L2, L4-L3, the corresponding reduction of capital investment is $K_1K_2 > K_2K_3 > K_3K_4$. Therefore, under the condition of constant output Q, if the labor input increases, it will inevitably cause the capital investment to decrease. Namely:

$$MRTS_{LK} = \lim_{\Delta \rightarrow 0} - \frac{\Delta K}{\Delta L} = - \frac{dK}{dL}$$

$$MRTS_{LK} = - \frac{\Delta K}{\Delta L}$$

The introduction of marginal production results in:

$$MRTSLK = -\Delta K/\Delta L = -dK/dL = MPL/MPK$$

Therefore, in the process of investment and production, enterprises can obtain the maximum profit by using marginal output and marginal technology substitution rate to analyze which factors of production are invested.

Secondly, the marginal analysis method can be used to analyze the producer's portfolio strategy, that is, producer equilibrium theory. This is manifested in:

① Maximize output at a given cost.

Order:

$$C = w \cdot L + r \cdot K$$

The fixed cost expenditure is C, the labor L price = the wage rate w, the capital K price = the interest rate r.

Figure 2-2 shows that under the condition of firm cost C, there will be three kinds of equal output curves, but how can the enterprise achieve the maximum output in the process of production?

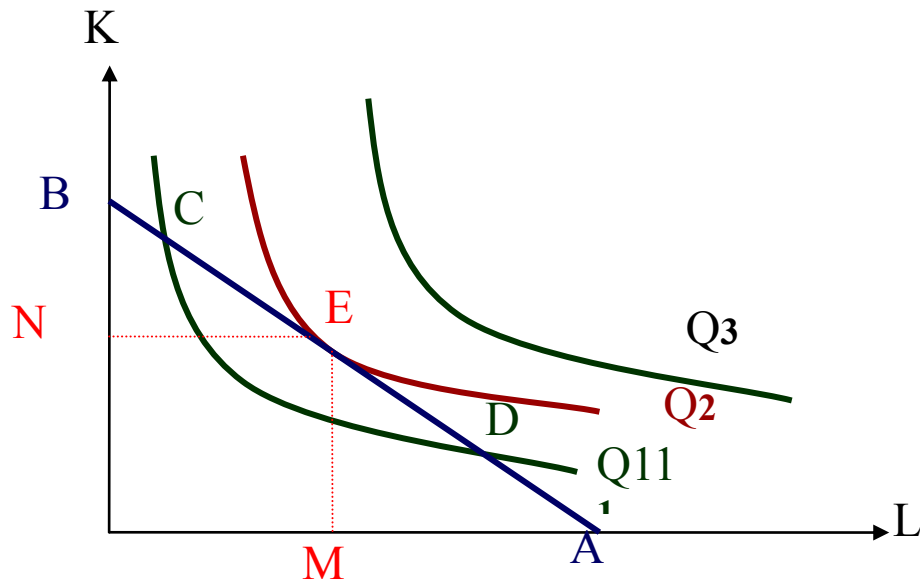

Figure 2-2

When enterprises choose Q1 output, there will be two points of equal output curve and cost curve compared with C&D. According to MRTS analysis, enterprises will continue to expand production; When the enterprise chooses Q3 output, the enterprise will not have enough capital, and then it will make the Q2 output selected. When the Q2 output curve intersects with the cost curve at point E, the goal of maximizing the output is

realized. That is to say, the maximum equilibrium condition of cost and output is:

$$MPL / w = MPK / r$$

② Production is fixed and cost minimized.

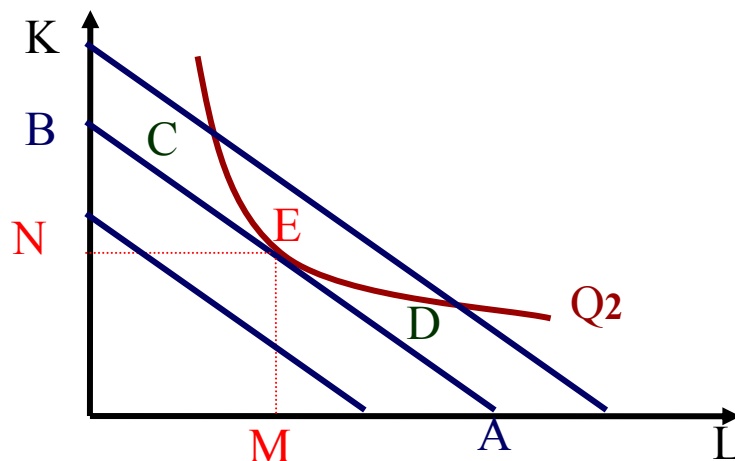

Figure 2-3

It can be seen from figure 2-3 that under the condition of fixed output Q, there will be three cost lines C1、C2、C3 and C1、C2、C3, which indicates that the enterprise has not finished the output. The manager will choose the mobile cost line to C3, where Q and C3 intersect at C&D point, the enterprise achieves the output but

the cost is not the minimum; only when Q and C 2 intersect at a point E, the cost is minimized. That is, the equilibrium condition of minimum production cost is:

$$MPL / w = MPK / r$$

$$QK r + QLw = C$$

Chapter 3. Marginal Analysis of Enterprise production scale

In the process of production and operation, enterprises must determine the right production scale to maximize the profits of enterprises, that is, the marginal analysis method can help enterprises to determine the optimal scale of production to maximize profits.

Assuming that in a fully competitive market, the goal of maximizing profits is that marginal income equals marginal cost (MR=MC), Specific: enterprise managers analyze the marginal income and marginal cost of each additional unit of output in advance. The following methods can be used to prove the profit maximization of an enterprise:

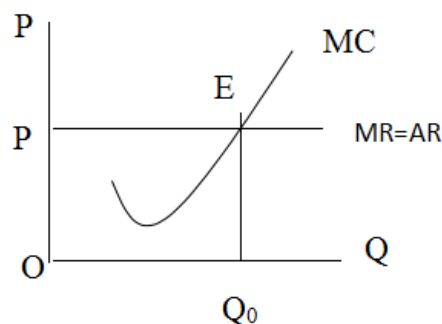
$$\textcircled{1} \text{order } \pi_{\max} = TR(Q_0) - TC(Q_0)$$

$$\frac{d\pi}{dQ} = 0 \implies \frac{d\pi}{dQ} = \frac{d(TR - TC)}{dQ} = \frac{dTR}{dQ} - \frac{dTC}{dQ} = 0$$

$$\left. \begin{array}{l} \frac{dTR}{dQ} = MR \\ \frac{dTC}{dQ} = MC \end{array} \right\} MR = MC$$

Figure 3-1

MR=MC Applied Analysis in Economics:

When $MR > MC$, each additional unit of product increases the profit than the unit cost, the manufacturer profits, inevitably expands the output;

When $MR < MC$, for every unit of product added the income is less than the cost of this unit, the loss of the manufacturer and chamber of commerce will inevitably reduce the output; Only in $MR=MC$, the manufacturer neither expands nor shrinks output, but maintains output, that is, maximization of producer profit.

Chapter 4. Marginal Analysis of Product Price

Whether the price decision is correct or not has a direct impact on the

competitiveness and profitability of the enterprise. Pricing the product according to the theory of market demand can not bring more profits to the enterprise. Therefore, the price elasticity of the product must be considered when pricing the product. The analysis is as follows:

Firstly, the marginal analysis method can be used to judge the demand price elasticity of enterprise products, that is, the degree of response of the change of demand to the change of price. (price elasticity of demand)

$$E_d = - \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

Q is for commodity demand, P is for commodity price, ΔQ is for change value of commodity demand, ΔP is commodity price change, and E_d is price elasticity coefficient.

Secondly, the marginal analysis method is used to analyze the commodity price, that is, to determine whether the commodity price is raised, to reduce the price, and to keep the same.

$$\text{When } P=P(Q) ; TR = P(Q) \cdot Q$$

$$MR = d TR(Q) / d Q = P + Q \cdot d P / d Q = P(1 + dP/dQ \cdot Q/P)$$

$$e_d = -dQ/dP \cdot P/Q$$

$$MR = P \left(1 - \frac{1}{e_d} \right)$$

If $e_d > 1$, $MR > 0$, the change of demand in the commodity market is greater than that of the price, which means that the proper reduction of the price of the commodity is conducive to obtaining more market total income; If $e_d < 1$ and $MR < 0$, the change of demand in the market is smaller than that of the price, so for this kind of commodity, raising the price appropriately is beneficial to increase the total income of the market. If $e_d = 1$, the total return of $MR = 0$, reaches the maximum, indicating that the change in the price of the commodity will not affect the total income of the market; if $e_d = 0$, the commodity is inelastic, raise or reduce the price, its market sales volume Keep the same, that is, the increase in the price of the goods will increase the total income of the enterprise.

Conclusion

From the above analysis, we can know that marginal analysis is the beginning and end of microeconomics. It not only inaugurated the times of quantification in economics, laid the foundation of optimization theory, but also promoted the development of empirical economics. Enterprise decision-makers should use marginal analysis theory as an analytical tool to make scientific and reasonable decisions. At the same time, we should also see that in many fields of economics and analytical tools, marginal analysis theory can not explain all economic phenomena, so we should also maintain rational thinking in the study and application of marginal analysis. In turn, better for enterprises and individuals to make decisions.

References:

1. Gao Hongye. Principles of Western Economics. China, 2001. P. 10-35
2. Roots by Mai. / Translated by Li Guojin. *Management economics*. Press of Mechanical Industry. China, 2012. P. 22-30.
3. Li Fuxue. *Management economics*. Higher Education Press publisher, 2006.
4. Pindick. *Microeconomics*. Renmin University Press. *China economics*. 2006. P. 60-68.

Тріпак М. М.

*Заслужений працівник освіти України,
кандидат економічних наук, доцент,
директор Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**ЕКОНОМІЧНА ПАРАДИГМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ
ВУЗІВ**

Соціалізація є однією з центральних проблем соціальної психології. А в умовах переходу сучасного українського суспільства до ринкових економічних відносин ця проблема у площині економічної психології ідентифікується у не менш актуальну проблему економічної соціалізації. Інклюзивна соціалізація – це багатогранний процес адаптації суб'єкта соціуму з особливими потребами досвіду життя в суспільстві, засвоєння системи соціальних зав'язків і взаємовідносин. У процесі соціалізації формується система цінностей орієнтацій особистості здобувача навиків соціально-економічних форм і методів поведінки суб'єкта соціуму і ефективної взаємодії між собою. Соціалізація студента вузу передбачає участь молодої людини в засвоєнні культури людських взаємовідносин у суспільстві, соціальних норм та ролей. У процесі соціалізації студент пізнає соціальну дійсність, оволодіває практичними навиками взаємодії з іншими суб'єктами, які виконують різні соціальні функції державної установи.

Під час аналізу наукової літератури було виявлено, що процес соціалізації розглядається авторами з позиції двох підходів. Прихильники суб'єкт-об'єктного підходу (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Г. Террі Пейдж, Дж. Б. Томас, Алан Р. Маршал) вважають, що соціалізація – це процес освоєння дій очікуваної поведінки у відносинах сім'ї та суспільства. При цьому пріоритетними є цілі соціальної адаптації та пристосування до соціального середовища. Представники суб'єкт-суб'єктного підходу (У. І. Томас, Ф. Знанецький, Ч. Х. Кулі,

Дж.Г.Мід, Дж. Коулмен, І.Таллмен, У.Бронфенбреннер, І.С.Кон та ін.) акцентують увагу на активній, свідомій і творчій ролі людини у процесі соціалізації при функціонуванні своїх взаємовідносин з навколишнім середовищем [1, с. 9].

Теорія «дзеркального Я» Ч.Х.Кулі розвиває думку про те, що для суб'єкта соціуму інші – є дзеркалом, в які людина дивиться у процесі міжособистісних взаємовідносин. Варто відзначити, що якщо для дорослої людини в ролі дзеркал виступають значимі суб'єкта соціуму, або компетентні у конкретних питаннях спеціалісти, то для студента дзеркалом стає професійний наставник [1, с.9]. Ця обставина особливо важлива для особливостей соціалізації майбутнього студента. У процесі тривалої взаємодії і спілкування з іншими суб'єктами освітнього процесу орієнтуючись на їх оцінках і судженнях, студент вирішує ким і яким він буде суб'єктом державності для соціуму.

Згідно концепції Г. М. Андрєєвої соціалізація є двостороннім процесом. З одного боку — освоєння індивідумом досвіду шляхом входження в систему соціальних зав'язків, з іншої – активна діяльність у соціальне середовище держави [2]. Звичайно, не можна не погодитись, з тим, що, будучи суб'єктом різноманітних видів діяльності, суб'єкт соціуму з обмеженими можливостями включається в процес соціалізації на рівні держави. В.С.Мухіна визначає механізми розвитку і соціалізації особистості де ці феномени реалізуються у процесі взаємовідносин з іншими людьми через ідентифікацію [3]. Як підкреслює А.В. Мудрик, в процесі соціалізації закладений внутрішній, до кінця не вирішений конфлікт між мірою пристосування людини до суспільства і ступенем його відокремлення в суспільстві. Іншими словами, ефективна соціалізація передбачає певний баланс пристосування і відокремлення [1, с. 22]. А.Г. Шевцов зазначає, що «для вирішення проблем соціальної адаптації, професійної реабілітації, активного залучення до суспільного життя дітей з вадами здоров'я практикуються різні форми їх навчання з урахуванням характеру захворювання. Найбільш позитивно зарекомендували себе спеціальні групи для навчання підлітків з інвалідністю у професійно-технічних навчальних закладах» [4, с. 37].

Поняття *соціалізація* розглядається як формування людини в якості суб'єкта соціуму, члена суспільства, суб'єкта культури, оволодіння соціально значущими цінностями, нормами, зразками поведінки; як процес накопичення суб'єктом життєвого досвіду та соціальних установок, які відповідають його соціально-економічним функціям.

Вважаємо, що в різних концепціях робляться акценти на ті чи інші сторони процесу соціалізації, розглядаючи цей процес з точки зору філософії, культурології, соціології, психології, педагогіки та економіки. Однак, загальним, на наш погляд, є те, що соціалізація здійснюється в процесі взаємодії суб'єктів за допомогою психологічних і соціально-економічних механізмів соціалізації. При цьому, важливо підкреслити, що соціалізація має характер і здійснюється в процесі навчальної, ігрової, трудової, творчої та тренінгової діяльності. Але різноманітна діяльність передбачає певні способи

контактів людей у соціумі. Починаючи з найбільш простих, короткотермінових, формальних, поступово ускладнених в процесі більш тривалої предметної взаємодії – навчальних, ділових, виробничих, творчих. І, нарешті, закінчуючи найбільш складними – міжособистісними, моральними взаємовідносинами, тобто формування суб'єктів господарювання та соціально-економічної державності.

Розглядаючи виховання, навчання та соціалізацію зауважимо, що остання є більш широким поняттям. На нашу думку соціалізація регулюється інституційним соціально-економічним механізмом, тобто в умовах функціонування спеціальних вищих навчальних закладів загальнодержавного значення. При цьому звертаємо увагу на те, що виховання моральних взаємовідносин студентів в умовах інклюзивної освіти імпліцитно включено в процес соціалізації. Таким чином, схематично можна уявити основні грані соціалізації – інклюзивна освіта, фінансово-кошторисні та соціально-психологічні взаємовідносини, а також моральні взаємовідносини студентів спеціального вищого навчального закладу загальнодержавного значення (див. рис. 1).

Інклюзивна освіта сприяє соціалізації усіх студентів, виховуючи моральні взаємовідносини не тільки через зміст, методи, форми навчальної і методичної діяльності, але й через здобуття досвіду спільної діяльності, міжособистісних відношень, спілкування, взаємної турботи. Разом із тим, незважаючи на важливість і актуальність інклюзивної освіти, науковці констатують серйозні проблеми в її науковій розробці та практичній реалізації.

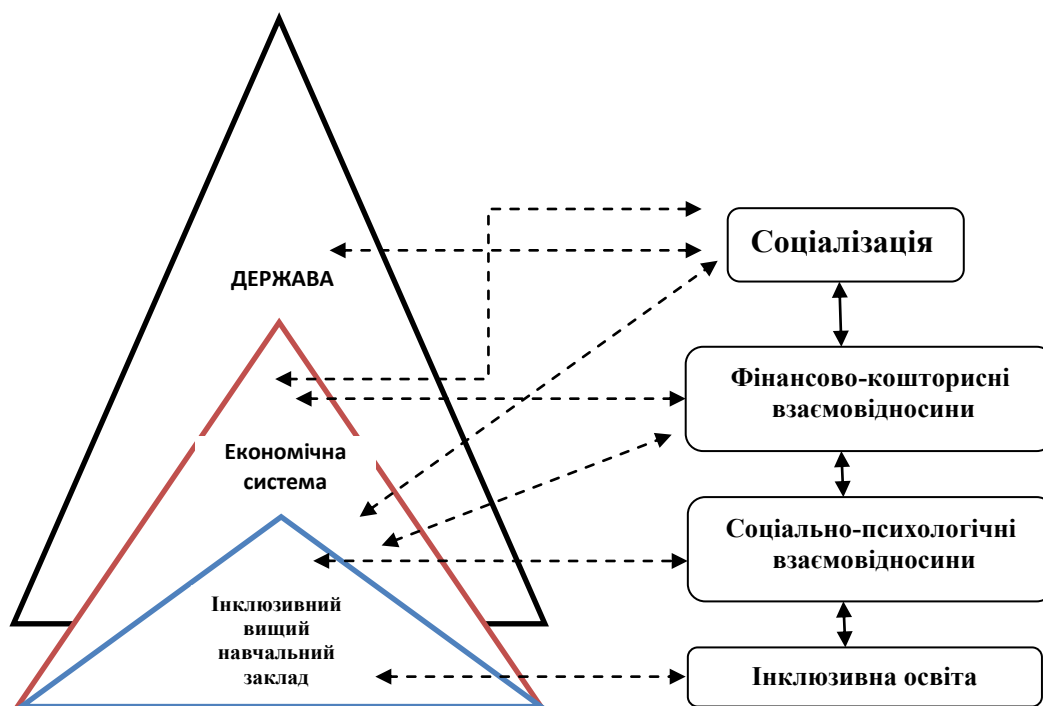

Рис.1. Економічна модель соціалізації інклюзивних вузів загальнодержавного значення

Дані обставини визначили актуальність теми дослідження та необхідність пошуку економіко-організаційних важелів та моделі впливу на активізацію розвитку інклюзивної освіти в Україні через оптимізацію державного

фінансування за рахунок механізму фінансово-кошторисної соціалізації.

На сьогоднішній день в Україні пріоритетним джерелом фінансування освіти залишається бюджетне фінансування, що здійснюється на основі єдиного кошторису доходів та видатків. Джерелами формування кошторису є як бюджетні кошти, так і кошти, отримані з інших джерел. При цьому співвідношення між бюджетними та позабюджетними фінансовими ресурсами змінюється залежно від наявності бюджетних ресурсів та адекватної державної політики у сфері освіти, темпів економічного розвитку, форми власності навчального закладу, співвідношення між державним та недержавним секторами економіки та ін.

Створення та утримання державою інклюзивного освітнього середовища у системі освіти, зокрема в системі вищої освіти України, є ключовим чинником, що впливає на інтенсивне реформування традиційної вищої школи, уможливаючи доступ до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами.

Збільшення фактичної чисельності дітей, у яких констатовано інвалідність, та інтенсивність інтеграції таких дітей в загальноосвітній простір вимагають ефективного фінансування інклюзивного освітнього середовища. Це дасть змогу забезпечити неперервність навчання, створити можливості для самореалізації дітей та молоді з особливими освітніми потребами. Сьогодні саме якісна освіта виступає передумовою успішної самореалізації людини в суспільстві. Численні дослідження свідчать про те, що вища освіта входить у десятку цінностей, найбільш важливих для молоді. Освіта для людини з інвалідністю – це шлях до інтеграції, до здобуття економічної незалежності.

Прикладом інклюзивних вузів в Україні є Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж та Харківський державний соціально-економічний коледж, де елементи інклюзивної освіти впроваджуються послідовно і цілеспрямовано відповідно до чинного законодавства України. Фінансування коледжів до 2017 р. здійснювалось за рахунок коштів Державного бюджету України, а з січня 2018 р. – з обласного бюджету. Фінансування по загальному фонду аналізованих коледжів за 2018 р. в розрізі видаткових призначень показано на рис.2.

Вже в 2019 р. інклюзивним вищезазначеним коледжам надано статус «загальнодержавного» і переведено на фінансування Державного бюджету України. Де спостерігається за бюджетною програмою додатка №3 Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» "Підготовка кадрів Подільським спеціальним навчально-реабілітаційним соціально-економічним коледжем та Харківським державним соціально-економічним коледжем" на 2019 р. передбачені видатки в обсязі 25581,6 тис. грн., у тому числі видатки загального фонду – 24281,6 тис. грн., спеціального фонду – 1300,0 тис. грн. [5].

Отже, економіко-психологічні механізми соціалізації інклюзивних вузів загальнодержавного значення є процесом активної, вибіркової, узгодженої з системою власних потреб і цінностей у фінансовій сфері, інтеріоріоризації економічних суспільних цінностей, процес активного включення студента, як

Секція 1. Парадигма реабілітації в системі економіки країни

індивідуума у систему економічних відносин. Такий ракурс розгляду дає можливість розуміти особистість як суб'єкт економічних відносин в якості творця системи власних економіко-психологічних якостей держави і відповідної державної установи зокрема. Становлення суб'єкта соціуму як суб'єкта економічної соціалізації є процесом системним. Його системоутворюючим чинником доцільно розглядати економічну суб'єктність особистості, основним показником якої є система економіко-психологічних якостей, завдяки яким суб'єкт соціуму в умовах інклюзії ефективно вибудовує відносини з іншими суб'єктами економіки.

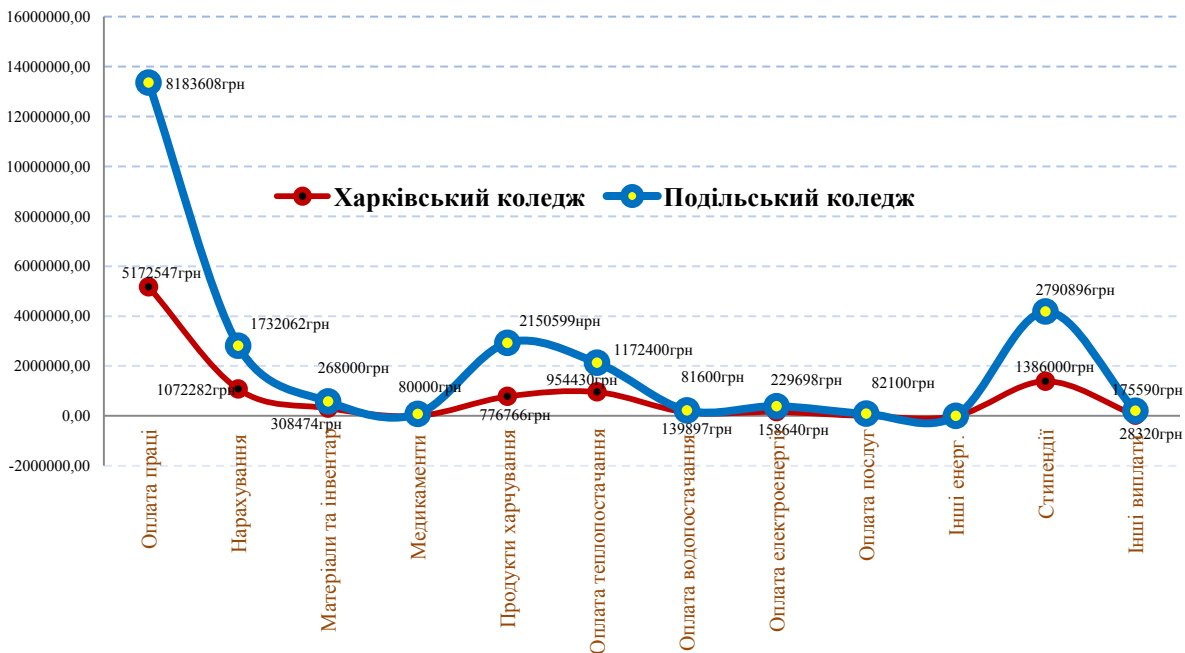

Рис.2. Фінансування загального фонду кошторису інклюзивних коледжів в Україні в розрізі бюджетних призначень

Для з'ясування особливостей інклюзивної вищої освіти сформованості системи показників економічної суб'єктності особистості обґрунтовано економічну модель соціалізації інклюзивних вузів загальнодержавного значення.

Показано, що економічний досвід суспільства, закарбований у економічних ціннісних репрезентаціях, в процесі соціалізації асимілюється особистістю в тій мірі, в якій цього вимагає як економічне оточення, тобто інші суб'єкти економічних відносин, так і власні потреби активно включатись у останні і навіть вибудовувати згідно з особистісно значущими смислами, зумовлює суб'єктне ставлення особистості в умовах інклюзивних процесах державотворення. Існування спеціалізованих вищих навчальних закладів стимулюватиме підготовку та навчання у професійне життя осіб з обмеженими фізичними можливостями. Отож, для суб'єкта соціуму з обмеженими можливостями фізичний дефект відіграє дуже важливу роль у їхньому житті і може бути причиною недостатнього рівня усвідомлення власного "Я", появи порушень взаємовідносин з навколишнім світом та між окремими

психологічними утвореннями (зокрема, між мотивами та самооцінкою, цінностями та самооцінкою, між ідеальним та реальним образом себе, зокрема у соціально-економічному аспекті).

Література:

1. Мудрик А. В. Соціалізації людини: навчальний посібник для студентів університетів: академії. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 304 с.
2. Андреева Г. М. Соціальна психологія: довідник для університетів. М. : Артемівська преса, 2010. 363 с.
3. Мухіна В. Вікова психологія. Феноменологія розвитку: навчання студентів університетів. К. : Центр навчальної літератури, 2007. 640 с.
4. Шевцов А. Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я: монографія. К. : Соцінформ, 2004. 200 с.
5. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018. *Офіційний вісник України від 21.12.2018*. 2018. №98.

Бачинська О. М.

кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проблема зайнятості та працевлаштування осіб з обмеженими можливостями у сучасному суспільстві являється вкрай актуальною. Люди з інвалідністю відчувають цілий ряд складностей в працевлаштуванні з тієї причини, що дуже часто роботодавці під різними приводами відмовляють їм в роботі, обмежують в правах. Все це створює додаткову напругу в суспільстві, робить «непотрібними» величезну кількість людей.

Законодавством гарантовано людям з інвалідністю право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом з метою реалізації їхніх творчих і виробничих здібностей та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації.

В Україні створені всі можливі умови для реалізації інвалідами їхніх прав, зокрема, права на працю, шляхом надання їм додаткових гарантій у сфері

працевлаштування. Незважаючи на це, рівень конкурентоспроможності молоді з інвалідністю на ринку праці й надалі залишається низьким. Це, на думку Н. В. Коляденко, обумовлюється низкою об'єктивних і суб'єктивних причин. До об'єктивних причин автор відносить недостатність рівня професійної підготовки та кваліфікації, що пов'язано з проблемами доступності якісної освіти, протекціоністською політикою держави (завдяки чому виникають такі об'єктивні причини, як невивідність праці інвалідів для роботодавців). Серед суб'єктивних причин науковець указує на формування в осіб з інвалідністю споживацьких установок, психологічної залежності від соціальних служб тощо, які спричиняють психологічну нездатність до професійної діяльності. Для того, щоб зайняти свою нішу на ринку праці, молоді з інвалідністю необхідна допомога так званого «підтримуючого працевлаштування», під яким слід розуміти надання людям з інвалідністю підтримки в одержанні оплачуваної роботи та в подальшому її збереженні. Головна мета підтримуючого працевлаштування – гарантувати особі з інвалідністю отримання робочого місця, яке відповідає вимогам щодо дотримання трудових прав працівників та охорони праці з урахуванням особистісних потреб, можливостей і здатностей (компетенцій) [1, с.88-89].

Попри те, що держава встановлює низку гарантій, пов'язаних із професійним навчанням молоді з інвалідністю, система професійного навчання в Україні все ж потребує вдосконалення. Щоб подолати негативні тенденції, слушною видається пропозиція створити Єдину інформаційну базу даних інвалідів, яка буде складатися з трьох взаємопов'язаних частин:

- 1) єдиного банку даних інвалідів, де міститимуться кількісні та якісні характеристики інвалідів, які бажають працювати;
- 2) банку даних робочих місць для працевлаштування інвалідів, який акумулює інформацію про кількісний та якісний склад робочих місць, на яких можна використовувати працю інвалідів;
- 3) системи постійного моніторингу процесів зайнятості та працевлаштування інвалідів із метою інформаційного й аналітичного обслуговування основних напрямів процесів зайнятості працевлаштування інвалідів [2, с.120].

За даними Міністерства соціальної політики, станом на кінець 2017 року в Україні працевлаштовані всього 540187 людей з інвалідністю. Вони складають 26,2% від 2062259 дорослого працездатного населення з інвалідністю віком від 18 до 60 років. Відповідно 1522072 (73,8%) особи з інвалідністю залишаються непрацевлаштованими. Загальновідомим є факт, що створення робочих місць для інвалідів є практично формальністю і фактично залишається лише деклараціями, не реалізованими на практиці. Як правило, підприємці використовують людей з інвалідністю в основному з метою дотримання квоти щодо працевлаштування інвалідів і задля ухиляння від сплати штрафних санкцій за її невиконання.

Для порівняння, в ЄС середній показник зайнятості осіб з інвалідністю складає 38%. В Європі найбільший відсоток працевлаштованих осіб з

інвалідністю (понад 60%) припадає на вікову групу 35-55 років (тобто у зрілому віці). Але і в інших випадках їхня частка досить значна, а розрив із працевлаштованими особами без інвалідності мінімальний (у 0,4 рази). Найбільший відрив (у 0,4 рази) відбувається у групі 35-55 років, а найменший – у молодому (до 25 років) та пенсійному віці. Незважаючи на різні моделі заохочення роботодавців, яскраво прослідковуються такі найпопулярніші заходи:

- ◆ введення до законодавства норм, покликаних протидіяти дискримінації на ринку праці, в тому числі щодо окремих категорій осіб з інвалідністю;
- ◆ фінансові стимули для роботодавців, в тому числі дотації на покриття заробітної плати, забезпечення розумного пристосування на робочому місці;
- ◆ підтримка необхідного супроводу особи з інвалідністю на робочому місці;
- ◆ програми підтримуваної зайнятості, в тому числі для осіб із комплексною інвалідністю, осіб з психосоціальними та інтелектуальними порушеннями;
- ◆ сприяння діяльності підприємств захищеної форми зайнятості, соціальних підприємств, де працюють особи з інвалідністю, в тому числі особи, що втратили зв'язок із відкритим ринком праці;
- ◆ програми заохочення зайнятості у державному секторі.

Враховуючи світовий досвід створення робочих місць для соціально незахищених осіб, варто акцентувати увагу на такій формі зайнятості, як робота в дистанційному режимі. Про ефективність і вигідність зазначеної форми зайнятості свідчить той факт, що в Європі кожна четверта зайнята особа працює дистанційно. Наприклад, в «Microsoft Україна» віддалена робота і гнучкий графік співробітників – це норма. Близько 50% її співробітників не мають фіксованого робочого місця в офісі [3].

При працевлаштуванні інвалідів на віддалені робочі місця роботодавці отримують такі основні переваги: в економії офісного простору; оптимізації трудових відносин (можливість наймати співробітників за договором підряду); мотивації співробітників до робочого процесу і збільшенні їхньої продуктивності; можливості наймати співробітників у регіонах для виконання конкретного проекту (дослідження, аудит, пошук клієнтів, відкриття філій тощо).

Переваги віддаленої роботи для працівників-інвалідів дають їм можливість: економити час і витрати на транспорт; працювати не лише з дому, але й з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету; довільної організації свого робочого дня; працювати на кілька компаній із різних регіонів і країн; організації власного робочого місця відповідно до вимог МСЕК тощо [4, с.132].

Отже, підсумовуючи вищесказане, для вирішення проблеми зайнятості осіб з інвалідністю, варто звернути увагу на закордонний досвід щодо створення дистанційних робочих місць, які мають надзвичайні переваги порівняно із традиційними робочими місцями, що дозволить знизити рівень соціальної напруги та підвищити якість життя осіб з обмеженими

МОЖЛИВОСТЯМИ.

Література:

1. Коляденко Н. В. Теоретико-методичні основи та інструментарій сприяння розвитку трудової активності й конкурентоспроможності інвалідів на ринку праці : монографія. К. : ІПК ДСЗУ, 2014. 234 с.
2. Верховод І. С. Система соціально-професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів в Україні : монографія. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2010. 156 с.
3. Як налагодити роботу поза офісом. URL: <http://msb.aval.ua/news/?id=24695>.
4. Заюков І. В., Стахов О. І. Проблеми та перспективи зайнятості інвалідів в Україні. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. №1(29). 2015. С.127-132.

Бурда А. І.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

Нестабільність політичних процесів, макроекономічний дисбаланс, соціально-економічні проблеми в Україні потребують корекції економічної, соціальної, екологічних компонент з метою гармонізації сталого розвитку.

Адаптація України до нових підходів в політиці, що використовуються у світі, має важливе значення, оскільки соціальний аспект потенціалу інклюзивного просторового розвитку у вітчизняній практиці є недостатньо дослідженим. Слабкість внутрішнього потенціалу сталого просторового розвитку створює жорсткі бар'єри у економічному становленні країни та підвищує ризик прискороного вичерпання наявних локальних потенціалів простору для економічного зростання. У цьому контексті варто виокремити важливу роль інклюзивної спрямованості на забезпечення рівних можливостей і доступності результатів інноваційно-інвестиційного технологічного прогресу в рамках економічного простору.

Незбалансованість економічного зростання, як зазначає Ріккардо

Хаусманн, стала досить серйозною проблемою, оскільки значна частина населення не приймає участі у зростанні глобального ВВП, що робить його нестійким... Якщо ми не знаємо, як змусити економіку зростати, отже, ми не знаємо, як змусити її зростати інклюзивним і стійким шляхом. Інклюзивне економічне зростання забезпечує стабільне й довгострокове поліпшення життя усіх верств населення, що стимулює прискорення зростання ВВП»[1].

Українські вчені Базилюк А.В. та Жулин О.В. зазначають, що інклюзія полягає у адаптації системи до потреб людини. «Концепція інклюзивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості, щоб задовольнити свої потреби» [2].

В новітніх умовах для трактуванням сучасного розвитку широко почали використовувати термін інклюзивний (від англ. Inclusiveness–залученість), сутність якого полягає в необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку усіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку усіх територій.

Основними напрямками наукового пошуку в рамках досліджень інклюзивного розвитку є виявлення можливостей для забезпечення рівного доступу до ринків ресурсів і неупередженого регуляторного середовища для різних соціальних груп, формування механізмів забезпечення продуктивної зайнятості, збільшення доходів для відчужених груп і подолання бідності, вироблення нових підходів до споживання обмежених ресурсів і досягнення інклюзивного зростання у довгостроковій перспективі. Очевидним є зв'язок соціальної, економічної та екологічної сфери, які формують просторовий каркас інклюзивної економіки (рис. 1).

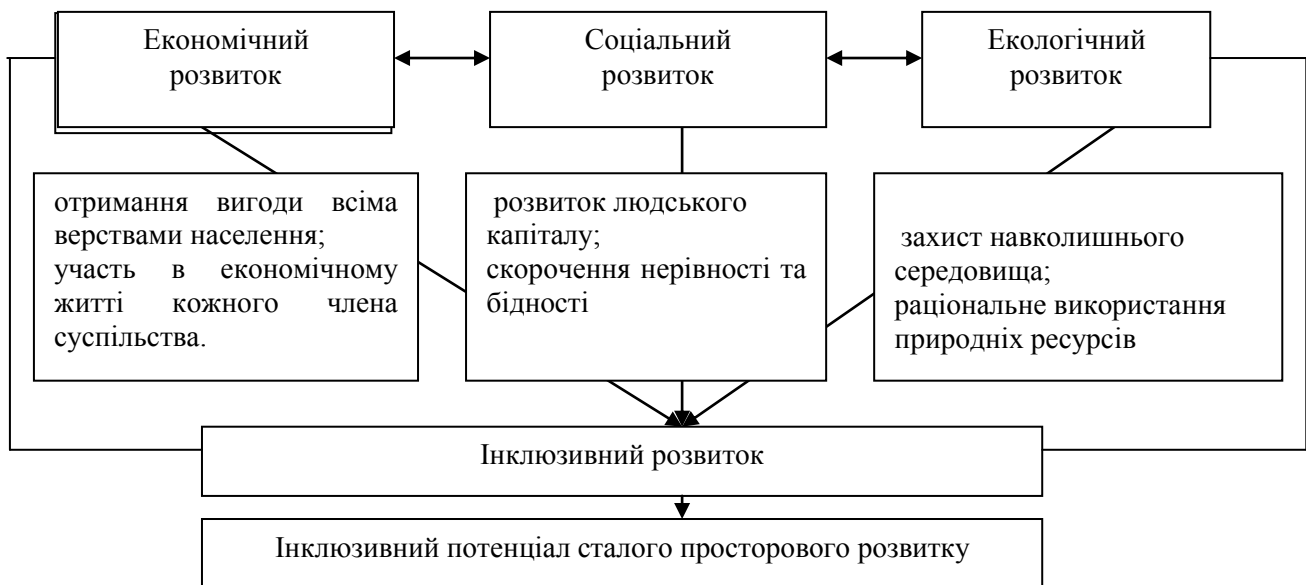

Рис. 1. Формування інклюзивного потенціалу

Отже, потенціал просторового інклюзивного розвитку передбачає координацію динамічного процесу змін локальних потенціалів (якісних та кількісних) простору (регіону, соціально-економічної системи), який враховує зв'язки тріади потенціалів розвитку (економічний, соціальний, екологічний), в

результати чого розвиток набуває нового якісного стану у вигляді ефективного співвідношення елементів системи, що забезпечує отримання синергетичного ефекту.

Використання інклюзивного фактора разом з коригуванням державної економічної політики дозволить забезпечити просторовий розвиток людського потенціалу, економіки і природного середовища, що відповідатиме перспективним завданням і цілям суспільства.

Література:

1. Хаусманн: економіка потребує в інклюзивному рості. URL: <http://www.vestifinance.ru/articles/49179>.

2. Базиліук А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку / А.В. Базиліук, О.В. Жулин. *Економіка та управління на транспорті*. Вип. 1. К. : НТУ, 2015. С. 5 - 12.

Гевко В. Л.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент, докторант кафедри менеджменту у виробничій
сфері Тернопільського національного
технічного університету ім. І. Пулюя,
м. Тернопіль, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ АПАРАТУ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР: ПОЗИТИВНІ ЕКСТЕРНАЛІЇ

В сучасних трансформаційних умовах економічну ефективність функціонування підприємств мережових структур доцільно проводити з використанням інструментарію економіко-математичного моделювання на основі методу ковзної середньої, який забезпечує прогнозу оцінку досліджуваної діяльності. Підприємства мережових структур – компанії, в яких послідовність команд ієрархічної структури замінюється ланцюжком замовлень на поставку продукції та розвитком взаємовідносин з іншими компаніями. Звертаємо увагу на те, що сутність мережових об'єднань підприємницьких структур полягає у наданні для кожного елемента цієї структури максимально повної свободи дій (як у рамках самої структури, так і за її межами), завдяки чому досягається більша мобільність, а отже, й більша ефективність прийняття управлінських рішень.

Так з практичної точки зору, визначальним різновидом формалізованого знакового моделювання підприємств мережеских структур є економіко-математичне моделювання. Математична модель є сукупністю співвідношень (нерівностей, рівнянь, формул, логічних умов), що характеризують процес зміни стану системи залежно від її вхідних сигналів, параметрів, початкових умов і часу [1, с. 34]. Враховуючи закономірності економічного розвитку, предметом прогнозування економічної ефективності підприємств мережеских структур є якісні та кількісні зміни, які можуть мати місце в об'єкті чи процесі через вплив сукупності зовнішніх та внутрішніх загроз чи окремих із них у межах прогнозованого періоду.

Неможливо залишити поза увагою те, що в оцінці прогнозування економічної ефективності підприємств мережеских структур є правильний вибір моделі. [2, с. 195]. Саме тому необхідно обрати методи обробки динамічного ряду. Найкращим вибором є метод ковзної середньої та її похідних, так як необхідно тільки виконати згладжування, а не розв'язати задачу прогнозу динаміки. Використання цього методу дає хороший результат при значно меншій кількості операцій ділення та множення, тобто тут має місце значна економія ресурсів машинного часу.

Опрацюємо послідовність такими методами:

– Проста ковзна середня: існує динамічна послідовність Q з кількістю значень n . Нова послідовність Q_1 з кількістю значень n . Маємо порядок ковзного середнього f . Для розрахунку використаємо формулу:

$$Q_{1i} = \frac{\sum Q_k}{P}, P = \frac{(f-1)}{2}, k \in [i-P; i+P]. \quad (1)$$

– Модифіковане ковзне середнє: існує динамічна послідовність Q з кількістю значень n . Нова послідовність Q_2 з кількістю значень n . Маємо порядок ковзного середнього f . Для розрахунку використаємо формулу:

$$Q_{2i} = \sqrt{\frac{\sum(Q_k \cdot Q_k)}{P}}, P = \frac{(f-1)}{2}, k \in [i-P; i+P]. \quad (2)$$

– Комбінований метод: існує динамічна послідовність Q з кількістю значень n . Розділимо її на рівні групи по m значень. Обчислимо для кожної групи значення Q_z , де z – номер групи. Q_z обчислюється як:

$$Q_z = \sqrt{\frac{\sum(Q_{zi} \cdot Q_{zi})}{m}}. \quad (3)$$

Нова послідовність Q_3 буде формуватися, як множина точок, що лежать на відрізках, які формуються сусідніми опорними точками. Найкращою мірою

точності наближення є середнє квадратичне відхилення отриманого ряду від еталонного ряду [1, с. 36-39].

Середнє квадратичне відхилення розраховується за формулою:

$$V_{mid} = \sqrt{\frac{\sum (Q_i - Q_{ki})^2}{n}}, \quad (4)$$

є n – кількість елементів ряду (кількість ітерацій); Q – еталонний ряд; Q_k – ряд, що був опрацьований.

Неможливо залишити поза увагою те, що результати діяльності підприємств мережевих структур залежать від ефективності використання їх ресурсів, які відповідно обумовлюють оптимальність процесу формування показників доходів, витрат та прибутків досліджуваних підприємств за видами їхньої діяльності. Підприємства мережевих структур забезпечують сукупність дій, необхідних для досягнення поставлених цілей і погодженість зв'язків між усіма суб'єктами мережевої взаємодії; реалізує диференційований підхід до роботи, відповідно до чого мережі виступають як механізм інтеграційної політики. Все це визначає перспективність цієї форми організації підприємницької діяльності для вітчизняних підприємств.

Література:

1. Валінкевич Н. В. Побудова оптимальної моделі прогнозування модернізаційних зрушень у виробництві продукції підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2012. С. 34—39.

2. Вівчар О. І. Прагматизм прискорення бізнесу при моніторингу його економічної безпеки в контексті трансформаційних змін. *Сталий розвиток економіки*. Міжнародний науково-виробничий журнал. 1'2014 [23]. С. 194—199.

Годнюк І. В.

*кандидат економічних наук, доцент, викладач кафедри фінансів,
економіки і економічної кібернетики, Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

НЕОБХІДНІСТЬ ВІДОБРАЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Значущість нематеріальних факторів, що ґрунтуються на знаннях як основних чинників розвитку та збільшення вартості суб'єктів господарювання, сьогодні є визначальною та постійно зростає. Тому важливу роль в сучасній економіці грає інтелектуальний капітал, який сприяє створенню фундаментальної вартості внаслідок підвищення конкурентоспроможності продукції, вдосконалення технологій, бізнес-процесів, економії матеріальних, фінансових, трудових, інших видів ресурсів, а також підвищення іновативності бізнесу в усіх його аспектах.

Дослідження категорії інтелектуального капіталу дозволило сформувати власне визначення поняття та відобразити під інтелектуальним капіталом сукупність ідентифікованих та неідентифікованих нематеріальних активів, що формують систему інтелектуальних цінностей (знання, навички, досвід, творчі здібності, інтелектуальна власність, інші нематеріальні активи), які в процесі свого відтворення забезпечують конкурентні переваги підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Інтелектуальний капітал, а саме - інтелектуальна власність, знаходить своє відображення частково у фінансовій звітності у вигляді нематеріальних активів. Інша його частина - організаційний капітал, як і інші види капіталу: людський, соціальний, природний капітали, потрапляє до нефінансової звітності [3].

Проблема відсутності єдиних міжнародних підходів, норм та інструментів розкриття інформації щодо нематеріальних складових вартості компанії, її інтелектуального капіталу, загальних вимог щодо повноти, достовірності, зіставності такої інформації залишається актуальною. Важливим кроком до вирішення цієї проблеми стало прийняття у 2013 р. Радою з інтегрованої звітності Міжнародного стандарту інтегрованої звітності (IIRC), у якому визначено фундаментальні концепції, базові принципи та елементи змісту інтегрованої звітності. Метою інтегрованого звіту є надання інформації про ресурси і взаємовідносини («капітали»), які використовує і на які впливає компанія з метою створення вартості протягом часу. Інтегрована звітність об'єднує фінансову звітність і звітність щодо сталого розвитку (інформацію про екологічні, соціальні, етичні аспекти діяльності) в єдине взаємопов'язане інформаційне поле [2].

Перехід до інтегрованої звітності та її поширення в нашій країні є результатом добровільного переходу компанії на принципи інтегрованого мислення. Вперше інтегровану звітність в Україні, за стандартом Міжнародної ради з інтегрованої звітності (IIRC), випустило «BDO Україна» у 2015 р. Серед українських компаній інтегровану звітність складають: Астарта, Воля, Галнафтогаз, ДТЕК, Київстар, Метінвест, Оболонь, СКМ, та ін. [1].

В Україні концепція інтегрованої звітності, поки ще не знайшла свого місця на законодавчому рівні, однак у 2017 році було внесено зміни до Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність", згідно якого середні та великі підприємства мають подавати разом з річною звітністю Звіт про управління. Поява у нас Звіту про управління є проявом загальноєвропейською та світової тенденції до складання великими підприємствами так званої інтегрованої звітності, де фінансова звітність – це лише одна з складових частин звіту і завданням є всебічне представлення діяльності підприємства.

Складання інтегрованої звітності та відображенні інтелектуального капіталу забезпечує низку переваг:

1. Створює нові знання про тренди в компанії та пояснює складні для розуміння концепції у довгостроковій перспективі;
2. Є засобом для залучення інвестицій від потенційних інвесторів;
3. Формує інструмент для комунікації - описує ризики, які існують у бізнесі, і пояснює, за рахунок чого компанія здатна з ними впоратися, зміцнює лояльність до бренду компанії;
4. Створює ефективний менеджмент, який використовує обмежені ресурси бізнесу з максимальною віддачею та високий рівень управлінсько-технологічної культури ведення бізнесу;
5. Формує довіру до компанії з боку зацікавлених осіб, демонструє надійність вашої компанії та стійкий тренд на зростання;
6. Підвищує інформаційну прозорість компанії - вільна форма звіту дає можливість перетворити його в конвеєр по залученню клієнтів, який буде регулярно працювати на зростання лояльної аудиторії та посилення позиції бренду на ринку.

Одним із шляхів подальшого розвитку інтегрованої звітності є застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних та інтернет-технологій, які дозволяють полегшити доступ користувачів до неї та значно прискорити процес її формування і складання.

Отже, інтегрована звітність дозволяє підприємствам відображати зв'язок між організаційною стратегією, управлінням, фінансовими результатами та інтелектуальним, соціальним, екологічним та економічним контекстом діяльності та надає комплексний огляд стратегії, системи управління, ризиків впливу на генерування вартості та зростання потенціалу стійкого розвитку підприємства.

Відкритим залишається питання: хто і як має на підприємстві складати інтегровану звітність.

Література:

1. Безверхий К. Генезис інтегрованої звітності у світі *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Вип. 3. 2017. С. 87-96.
2. Международный стандарт интегрированной отчетности. URL: http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK.docx_en-US_ru-RU.pdf
3. Тивончук О.І. Сучасні підходи до розкриття інформації про інтелектуальний капітал у звітності підприємств. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/19140>

Коркушко О. Н.

*кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри обліку і оподаткування Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

На сьогоднішній день економіка нашої країни перебуває у складному становищі, особливо помітно, як посилились негативні тенденції в усіх сферах функціонування соціуму. Масштаб проблеми соціальної сфери суспільства і факторів її розвитку зумовлюється тим, що процес перетворення соціально-економічних відносин супроводжується малоефективною соціальною політикою держави. Держава повинна створити систему соціального захисту, що охоплює систему соціального страхування, соціальні гарантії, соціальну допомогу, систему фінансування пенсій, компенсацій, медичних і інших соціальних послуг. В ідеалі, головним атрибутом соціальної держави є реальна відсутність бідних, а не декларативне проголошення допомоги соціально вразливим верствам [3].

Державне управління як вид соціальної діяльності — чи не найважливіший напрям державного регулювання економіки, органічна частина внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту й усебічного розвитку його громадян і суспільства загалом. Значення соціальної діяльності визначається її впливом на процеси відтворення робочої сили, підвищення продуктивності праці, освітнього і кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, на рівень науково-технічного розвитку продуктивних сил, на

культурне і духовне життя суспільства [1, с.75].

Соціальна сфера не тільки регулює процеси зайнятості населення, а й забезпечує роботою мільйони людей в державі. Такі галузі соціального комплексу, як охорона здоров'я, освіта, торгівля, житлово-комунальне господарство й інші забезпечують робочими місцями до 20 % економічно активного населення, а в економічно розвинутих країнах у сфері послуг зайнято до 70 % всіх працівників. Якість соціальної сфери важлива не тільки завдяки її величезному впливу на економіку, головне її призначення — задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб, формування всебічно й гармонійно розвинених членів суспільства. Це і є стратегічна, вища мета розвитку будь-якої цивілізованої держави [1, с.97].

Соціальна політика держави — це діяльність державних і громадських інститутів, суспільних груп та окремих осіб (суб'єктів соціальної політики), спрямована на реалізацію соціальних потреб людини, що забезпечують її життєдіяльність і розвиток як соціальної істоти на основі принципу соціальної справедливості за беззастережного дотримання її громадянських прав та свобод.

Головним у соціальній діяльності є обов'язок держави гарантувати законодавчо, соціально й економічно нормальні для сучасного періоду умови, які забезпечують самостійне життя, свободу вибору життєвого шляху, сфери діяльності, відповідальність за свої дії, «плату» за рівень особистого добробуту і становища у суспільстві. Соціальна політика повинна будуватись на основі взаємної відповідальності та взаємних обов'язків держави й населення. В умовах нестабільного розвитку економіки вона має бути адекватною стану розвитку економіки, сприяти стабілізації виробництва та забезпечувати мінімально необхідні стандарти життєвого рівня населення.

Основними завданнями соціальної діяльності держави є: гармонізація суспільних взаємин, узгодження інтересів і потреб окремих груп населення з довготривалими інтересами суспільства, стабілізація суспільно-політичної системи; створення умов для підвищення матеріального добробуту громадян, формування економічних стимулів для участі в суспільному виробництві, забезпечення рівності соціальних можливостей для досягнення нормального рівня життя; забезпечення соціального захисту всіх громадян та їхніх основних гарантованих державою соціально-економічних прав, у тому числі підтримка малозабезпечених і слабкозахищених верств населення; забезпечення раціональної зайнятості громадян; зниження рівня криміналізації в суспільстві; розвиток галузей соціального комплексу — освіта, охорона здоров'я, наука, культура, житлово-комунальне господарство і т. ін.; забезпечення екологічної стабільності країни тощо.

Серед актуальних завдань соціальної діяльності України провідне місце має належати питанням удосконалення системи заробітної плати, забезпечення її органічної залежності від кінцевих результатів праці самих працівників і підприємств у цілому; забезпечення регулюючої функції мінімальної заробітної плати; вдосконалення міжвідомчих і міжкваліфікаційних співвідношень

заробітної плати, усунення деформації та необґрунтованих відмінностей в оплаті; упорядкування системи оплати праці в організаціях і установах державного сектору.

Важливе місце серед завдань соціальної політики належить створенню нових економічно доцільних робочих місць, особливо в регіонах нашої держави, де найвищий рівень безробіття, формування державного замовлення на проведення громадських робіт з метою пом'якшення безробіття. Їх розв'язання сприятиме підвищенню рівня життя населення, поліпшенню матеріального становища й умов життя працівників та скороченню кількості малозабезпеченого населення.

Таким чином, соціальний захист громадян, нейтралізація соціально-економічних конфліктів, дотримання соціальних стандартів і принципів гідного життя для всіх громадян свідчатиме про ефективний механізм реалізації соціальної політики держави, що в свою чергу сприятиме її економічному зростанню.

Література:

1. Беляєв О. О., Дибя М. І., Кириленко В. І. Соціальна економіка: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 196 с.

2. Соціальна політика України: питання теорії, сучасного стану та перспектив. *Психологія: науковий журнал*. URL: <http://medpsyhology.pp.ua/sotsyalna-polityka-ukrainy> (дата звернення: 17.03.2019).

Лисак В. Ю.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «МІГРАЦІЯ»

В умовах глобалізації та інтенсифікації інтеграційних процесів сучасної економіки спостерігається все більше посилення як внутрішніх так і зовнішніх міграційних потоків. Явище міграції завжди існувало в історії цивілізацій і на сучасному етапі становить її невід'ємну частину, впливаючи на економіку, соціально-політичне та культурне життя країни.

Основною з потреб сьогодення є вивчення та систематизація теоретичних поглядів науковців щодо формування поняття міграція населення. Аналіз та вивчення причин міграції населення а також їх вплив на соціально-

економічний розвиток як регіону в цілому так і підприємств зокрема. Дослідження основних факторів впливу на міграційні процеси в умовах глобалізації.

Методологічні засади щодо міграції населення закладені в наукових працях зарубіжних і вітчизняних вчених: О.І. Амоша, О.Ф. Новикова, В.П. Антонюк, Л.В. Шаульська, Б. В. Буркинський, В. М. Нижник, М. В. Ніколайчук, О.В. Стефанишин, Г.В. Назарова, М.В. Птуха та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт та поглядів науковців, які присвячені особливостям міграції робочої сили існує необхідність подальшого більш глибокого вивчення цього явища на регіональному рівні.

Метою нашого дослідження є опрацювати праці як вітчизняних так і зарубіжних вчених та їх погляди щодо формування поняття міграція.

Теоретичні дослідження міграційних процесів індустріального світу були розпочаті ще в ХІХ ст., тоді ж, в 1885 році англійським вченим Е.Г. Равенштейном були сформульовані одинадцять міграційних законів, які він вивів розглядаючи міграції у Великобританії й Північній Америці. Ці закони справедливі й сьогодні, що свідчить про їх об'єктивний характер, а значить і можливість впливу на їх перебіг. Саме тому на них базуються багато теорій в міграціології. Основними з них є наступні: найбільше міграцій здійснюється на короткі відстані; чим крупніше територіальний центр, тим він більше привабливий для мігрантів; кожному міграційному потоку відповідає свій контрпоток; зростання великих міст більшою мірою обумовлений міграцією населення, ніж природним приростом; масштаби міграції зростають із розвитком промисловості й торгівлі й особливо з розвитком транспорту; економічні причини міграції є визначальними [1].

В процесі нашого дослідження необхідно вивчити категоріальний апарат та дефініцію понять «міграція», це дозволить краще проаналізувати та вивчити дане суспільне явище.

Взагалі, термін «міграція» походить від латинського слова *migratio*, що означає переміщення, переселення.

Вперше поняття «міграція» вводить у науковий вжиток у кінці ХІХ століття англійський учений Е. Равенштейн (1834—1913) у роботі «Закони міграції». Автор розглядає міграцію як безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру [3, с. 36].

Існує науковий підхід, що розглядає три можливих підходи до зарахування до міграції різних видів територіального руху населення. По-перше, під міграцією розуміється все різноманіття просторового руху населення, незалежно від його характеру і цілей. По-друге, до міграції зараховують такі просторові переміщення, які здійснюються між населеними пунктами, які ведуть до постійної або тимчасової зміни місця проживання, а також є регулярним двостороннім рухом між місцем проживання і сферою

праці або навчання. Не враховуються епізодичні ділові та рекреаційні поїздки з одних населених місць в інші. Нарешті, до міграції відносять такий процес просторового руху населення, який насамкінець веде до його територіального перерозподілу. У цьому випадку віднесення просторового переміщення до міграції визначається фактичним переселенням з однієї місцевості в іншу і в окремих країнах формальною реєстрацією у новому місці проживання [4].

У своїх працях В. Шелюк запропонував наступне тлумачення міграція - це поняття, яке відображає соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень [5, с. 46-47].

В українській економічній енциклопедії ми знаходимо наступне визначення міграція населення - переміщення людей, етносів, їхніх частин або окремих представників, пов'язане із зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього» [7, с. 385].

Отже, міграції населення є одним із важливих чинників, які зумовлюють зміну чисельності населення країни та його перерозподіл між окремими регіонами і населеними пунктами. Тому, міграційна поведінка людей, виступає одним із загальних індикаторів проблем соціально-економічного розвитку як країни, так і окремих регіонів та обумовлює важливість уваги держави до цього соціально-політичного й економічного явища.

Література:

1. Simon J. L. The economic consequences of immigration. N.Y., 1989. P. 15–18.
2. Ніколаєвський В. М., Прохоренко Н.Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення. *Вісник міжнародного слов'янського університету*. 2009. Т. 12. №1. С. 34-39.
3. Гришова І. Ю. Сучасне формування системи управління персоналом як конкурентоздатність національної економіки. *Економічний форум*. 2016. №1. С. 340-347.
4. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. *Перспективи*. 2001. № 3(15). С. 45-50.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.

Письменний В. В.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри фінансів
ім. С. І. Юрія Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

**РОЛЬ ДОТАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОХІДНОЇ СПРОМОЖНОСТІ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ**

Серед інструментів формування доходів місцевих бюджетів України, особливу увагу необхідно звернути на дотації. Ліберальність їх використання дає змогу місцевій владі спрямувати фінансові ресурси на найбільш затребувані для розвитку територій програми та заходи, хоча і становить потенційну загрозу бюджетній самодостатності. Зрозуміло, що органи влади на місцях краще розбираються в проблемах своєї територіальної громади, але вплив „людського фактора” на розподіл коштів може звести нанівець будь-які спроби забезпечити достатнє фінансування галузей освіти, охорони здоров’я, соціального захисту та соціального забезпечення.

Упродовж 2008–2014 рр. питома вага дотацій у ВВП мала тенденцію до зростання з 3,2 % до 4,1 %. Деякі вчені стверджували, що їх використання є ефективним методом бюджетного регулювання, який визначає річну фіксовану суму коштів, виділену з бюджету вищого рівня на безповоротній основі для збалансування бюджету нижчого рівня в разі перевищення його видатків над доходами впродовж року [1, с. 131]. Але їм важко пояснити, чому у 2015–2017 рр. зменшення питомої ваги дотацій у ВВП не вплинуло на розбалансування місцевих бюджетів, як і на зниження обсягів надання суспільних благ і послуг.

Так само зменшилася питома вага дотацій у доходах місцевих бюджетів (з 22,1 % у 2008 р. до 4,4 % у 2017 р.) та офіційних трансфертах (з 47,9 % у 2008 р. до 11,3 % у 2017 р.). Теоретично їх доцільність повинна обумовлюватися високою ефективністю використання. Щоправда, за весь період українського державотворення цього не вдалося досягнути, причиною чого було лобіювання політичних інтересів і законодавчі колізії. Якщо в територіальній громаді надаються суспільні блага та послуги з нижчими витратами, обсяги дотацій автоматично зменшуватимуться, як наслідок, місцева влада не матиме стимулів і важелів впливу для свого розвитку.

Хоча за останні роки відбулися конструктивні процеси зі зменшення дотацій у доходах місцевих бюджетів, про їх скасування навіть не говориться. Постійні законодавчі ініціативи не сприяють одному – зниженню трансфертної залежності місцевої влади. До прийняття нової редакції Бюджетного кодексу України міжбюджетні трансферти включали дотацію вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, інші дотації. При цьому під дотацією вирівнювання

розумівся міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує.

Таке формулювання не повною мірою відображало прагматизм цього елемента міжбюджетних трансфертів. Дотація вирівнювання мала би служити подвійній меті: з одного боку, забезпечувати достатні доходи місцевих бюджетів з урахуванням їх податкоспроможності, а з іншого – здійснювати вирівнювання цієї податкоспроможності [1, с. 131]. Тодішня система вирівнювання не давала змогу залишити більше коштів на місцях, натомість місцева влада сильно залежала від центру. Ризик їх недоотримання місцевими бюджетами зумовлював розбалансування доходної частини в цілому та знижував ефективність надання суспільних благ і послуг [2].

У 2014 р. було внесено зміни до Бюджетного кодексу України. Мова йде про впровадження базової (надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій) і реверсної дотацій (передається до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій). В умовах бюджетної децентралізації ці зміни покликані збільшити рівень забезпеченості делегованих повноважень, підвищити видаткову автономність місцевих бюджетів і технічно поліпшити ефективність використання бюджетних коштів [3, с. 797].

У 2016 р. у структурі стабілізаційної дотації висока питома вага була в бюджеті Дніпропетровської обл. (91,0 млн грн, або 18,2 %) при тому, що до бюджету Чернівецької обл. надійшло всього 3,9 млн грн, або 0,8 %. Розподіл коштів між обласними бюджетами та бюджетами міст обласного значення був визначений необхідністю спрямування видатків на професійно-технічну освіту у відповідь на застосування права вето Президента України до Закону України „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансування професійно-технічної освіти”, називаючи „фінансування професійно-технічної освіти надмірним та загрозовим навантаженням на держбюджет” [4].

Утім найбільше значення для місцевих бюджетів України мала базова дотація. Незважаючи на збільшення обсягу надходження за останні роки тільки на 10 %, вона давала змогу місцевій владі безперешкодно розпоряджатися коштами. Ця дотація перераховується з державного бюджету місцевим бюджетам і служить основним інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевої влади. Оскільки базова дотація надається місцевим бюджетам із загального фонду державного бюджету, то основними джерелами перерахування виступають загальнодержавні податки, що формують загальний фонд державного бюджету.

Отож, дотації в демократично розвинених державах є достатньо ефективним методом бюджетного регулювання, який дає змогу вилучити достатню суму коштів із державного бюджету для збалансування місцевих бюджетів у разі перевищення видатків над доходами. Щоправда, в Україні через корупцію в органах влади, політичний лобізм, невміле планування й управління фінансовими ресурсами вони вичерпали себе, про що свідчить

зменшення в понад десять разів питомої ваги дотацій у структурі доходів місцевих бюджетів. Але їх скасування не розглядається як одна зі складових подальшого реформування міжбюджетних відносин.

Література:

1. Гнидюк І. В., Гороховська Ю. І. Бюджетне вирівнювання в умовах децентралізації влади. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 14. С. 130–133.
2. Руденко І. В. Система міжбюджетного вирівнювання в умовах бюджетної децентралізації. *Ефективна економіка*. 2015. № 10.
3. Мельник Л. М., Дума В. Л. Вплив системи міжбюджетних відносин на бюджетний потенціал регіону. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 793–799.
4. Витрати на професійно-технічну освіту не на часі – вважає глава держави. URL: <http://ua.racurs.ua/1169-ptu>.

Печенюк А. П.

*кандидат економічних наук, докторант,
кафедра економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Подільського державного аграрно-технічного університету,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ ОСВІТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Концепція сталого розвитку значну увагу сконцентровує на соціальному вимірі, який включає складові рівномірного розподілу суспільних благ та створення суспільства рівних можливостей; встановлення політичного плюралізму думок і вчинків; превентивні заходи з попередження утворення «суспільства соціальної дискримінації».

Процес децентралізації влади в нашій державі супроводжується певними позитивними змінами, які проявляються у зародженні інклюзивних інститутів. Завдяки цьому зростають можливості громадян щодо задоволення їхніх потреб і очікувань, оскільки інклюзивність передбачає їх залучення не лише до обговорення, але й до процесу ухвалення певних рішень. Важливою умовою для формування інклюзивних інституцій є соціально активні громадяни, що, своєю чергою, потребує розвитку масової громадянської й політичної освіти, культури та знань [1].

Проблема соціалізації та інклюзивності осіб з обмеженими можливостями є особливо актуальною в умовах сучасного розвитку українського суспільства. Прийняття відповідної законодавчої бази, яка стосується забезпечення інклюзивності суспільного розвитку дозволило по-новому оцінити засади організації інклюзивного навчання.

Тривалий час вища освіта в Україні була загальнодоступною для різних категорій населення, що в поєднанні з корупційною складовою призвело до значних дисбалансів на ринку праці та, по суті, до знецінення українського диплому про вищу освіту. Як наслідок, ті фахівці, які мають високі адаптаційні можливості, можуть вчасно зреагувати та пристосуватися до нових умов, на противагу дипломованим фахівцям, в яких такий потенціал не розвинутий чи тим, які мають обмежені фізичні можливості чи особливі освітні потреби.

Загальновідомо, що базову підготовку до університетської програми забезпечують загальноосвітні школи та вищі навчальні заклади 1-2 рівня акредитації. Не викликає сумніву той факт, що позитивного результату в організації навчання дітей з особливими освітніми потребами можна досягти лише завдяки спільним зусиллям навчальних закладів, органів державної влади та місцевого самоврядування та медико-психологічної допомоги.

Відповідно до Положення про інклюзивно-ресурсний центр № 545, місцеві органи самоврядування зобов'язані створити такі центри з розрахунку один центр на 7 тис. дітей, які проживають на території об'єднаної територіальної громади (району), та на 12 тис. дітей, які проживають у місті [2].

До завдань інклюзивно-ресурсних центрів входить: оцінка освітніх потреб дитини, в тому числі й коефіцієнта її інтелекту, розроблення рекомендацій щодо освітньої програми; надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами; психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами та моніторинг її розвитку; ведення реєстру дітей, які пройшли комплексну оцінку і перебувають на обліку в інклюзивно-ресурсному центрі; ведення реєстру закладів освіти, та фахівців, які надають відповідні послуги; консультації та методична допомога педагогічним працівникам різних рівнів освіти з питань організації інклюзивного навчання; консультування батьків або законних представників дітей з особливими освітніми потребами стосовно визначення освітніх закладів для забезпечення подальшої якісної освіти; організація інформаційно-просвітницької діяльності стосовно даної проблеми; широка взаємодія з органами влади, закладами освіти, закладами охорони здоров'я, установами соціального захисту населення, громадськими організаціями щодо надання послуг дітям з особливими освітніми потребами; підготовка звітної інформації про результати діяльності інклюзивно-ресурсного центру [3].

Створення інклюзивно-ресурсних центрів здійснюється на основі субвенції з державного бюджету органам місцевого самоврядування. Субвенція на інклюзивну освіту є адресною та встановлюється відповідно до кількості зареєстрованих дітей в інклюзивних класах певної школи. Згідно Постанови КМУ N 129 [4] розмір субвенції з державного бюджету, в рамках бюджету

розвитку на оснащення кабінетів інклюзивно-ресурсних центрів у Хмельницькій області, становить 800 тис.грн., що у відсотковому співвідношенні до загальної суми, яка виділена на означені цілі, становить лише 2,1%. Найбільший розмір державної субвенції припадає на бюджет Дніпропетровської області, що у відносних показниках становить 9,2%.

Розвиток та функціонування інклюзивно-ресурсних центрів в Україні дозволить створити кращі умови для дітей, які мають особливі освітні потреби, підвищити якісний рівень знань та підготовки, що стане передумовою для їх успішної адаптації до вимог університетської освіти, сприятиме позитивній соціалізації та забезпеченню їх фахової конкурентоспроможності у майбутньому.

Література:

1. Іванишин В. В., Печенюк А. П. Інклюзивність в інвайронментальній економіці. *Матеріали міжнародної конференції: "Аграрна наука та освіта в умовах євроінтеграції"*, 20-21 березня 2019 р. Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський, 2019.

2. Положення про інклюзивно-ресурсний центр. Постанова КМУ від 12 липня 2017 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п>

3. Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів. Постанова Кабінету Міністрів України від від 22 серпня 2018 р. N 617. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP180617.html

4. Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2019 році. Постанова КМУ від 27 лютого 2019 р. N 129. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP190129.html

Тимків А. О.

кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ

На наш погляд, у 2019 році і в наступні роки банкам доведеться вирішувати різні завдання, пов'язані з регуляторним впливом НБУ, відносним старінням інформаційних систем, розвитком прогресивних технологій і бізнес-

моделей, підвищенням рівня конкуренції і вимог з боку клієнтів, забезпечуючи при цьому реалізацію нових стратегій реалізації банківських продуктів.

Зауважимо, що довгострокове і стійке зростання в банківському секторі можливе лише за умови радикального переходу від підходу, в центрі якого - продукт і підвищення продаж, до клієнтоорієнтованого підходу, і подальшого вдосконалення стратегій, спрямованих на відповідні ринки, сегменти клієнтів і бізнес-рішення.

Незважаючи на те що за останні кілька десятиліть у банківській сфері, безсумнівно, у багатьох відносинах відбулися вагомні позитивні зрушення, більшість вітчизняних банківських установ, на відміну від інших галузей, не переглянули свої бізнес-процеси на користь клієнтоорієнтованості. В умовах тотального розвитку цифрових технологій банки серйозно ризикують втратити можливість контролювати потреби і рівень задоволеності клієнтів.

Звичайно, після фінансової кризи 2008 року багато банків - як міжнародні, так і регіональні, як великі, так і дрібні - переглянули свої ринкові стратегії і стратегії роботи з клієнтами. У багатьох випадках такі рішення були викликані вимогами наглядових органів, а не поліпшенням розуміння потреб ринків і клієнтів.

Позитивним є те, що менеджери багатьох банків починають усвідомлювати, що розвиток фінтех-галузі, раніше сприймалася як загроза, відкриває сприятливі перспективи для обслуговування клієнтів за рахунок використання досвіду фінтех-компаній і організації співпраці з ними. Завдяки уважному ставленню до інтересів клієнтів фінтех-компанії показали, що можуть відповідати всім їх вимогам і перевершувати очікування.

Однак впровадження нових технологій, як правило, лише частково допомагає вирішити існуючі проблеми. Головним завданням для більшості банків є можливість досягнення організаційної гнучкості. Для цього вони повинні впроваджувати інновації, міняти підходи до управління персоналом та створювати стратегічні партнерства з прийняття рішень, корисні для клієнтів, в рамках розширення системи учасників бізнес-процесу.

У вітчизняних банках тільки починає формувати стійке розуміння необхідності новітніх технологій клієнтоорієнтованих продаж, але при цьому рівень його застосування в банківському секторі України ще досить низький в порівнянні з іноземними банками. Так недостатнє вивчення ринку банківських послуг нерідко призводить до втрати можливих клієнтів і фінансових збитків банківської установи.

За надання послуг комерційні банки беруть винагороду у вигляді комісії. При цьому в більшості випадків комісія відносно висока і клієнтам стає не вигідно користуватися послугами, що веде до втрати частини клієнтів. У зв'язку з цим банкам слід знижувати комісію, збільшувати кількість безкоштовних послуг, а також здійснювати додаткові пільгові послуги, це буде сприяти збільшенню числа споживачів даних послуг і відповідно до зростання прибутку банку.

Значна частина населення відносно фінансово неграмотні в наявних банківських послугах. Також у населення немає належної довіри до вітчизняних банків, тому значна частина населення країни у вигляді потенційних клієнтів банку не задіяні. У зв'язку з цим банкам слід надавати більше інформації про реалізованих послуг, так як, якщо потенційні клієнти будуть краще поінформовані як про сам банк, так і про його послуги, то з високою ймовірністю вони стануть клієнтами саме цього банку.

Таким чином, сучасним вітчизняним банкам слід покращувати якість обслуговування, впроваджувати додаткові послуги, використовувати уже існуючі напрацювання в даному напрямку із вже наявними своїми перевагами, так як з ростом якості банківських послуг і збільшенням рівня довіри, з'являтимуться нові клієнти. В даний час вітчизняний ринок банківських послуг починає поступово освоювати нові актуальні види послуг. Зокрема, ефективно розвиваються різні електронні види послуг. У зв'язку з цим банкам необхідно підтримувати цей рівень і поступово підвищувати інтерес потенційних клієнтів до нових видів банківських послуг.

Банкам в даний час не варто покладатися тільки на існуючі банківські послуги, так як відбувається постійна зміна в переваги клієнтів, технологій і стану конкуренції. У зв'язку з цим кожен вітчизняний банк повинен володіти власною програмою розробки нових видів банківських послуг виходячи з глибокого вивчення цільових ринків, а також, чіткою стратегією клієнтоорієнтованих продаж власних фінансових продуктів.

Література:

1. Балашова Є. Банківські бренди очима споживачів. *Банківська справа*. 2014. № 19. С. 30–32
2. Бикова О. В., Марченко О. В. Оцінка ефективності кредитної політики банку. *Молодий вчений*. 2017. №3 (43). С. 586-589.
3. Васильева И.А. Предпосылки создания эффективной системы продаж розничных банковских продуктов. *Экономика и современный менеджмент: теория и практика*. №5(49). 2015. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/predposylki-sozdaniya-effektivnoy-sistemyprodazh-roznichnyh-bankovskih-produktov.pdf>

Ткачук Н. М.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
м. Хмельницький, Україна*

СИНЕРГЕТИЧНА ПАРАДИГМА ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Сучасна економічна наука вступила в нову фазу свого розвитку, що зумовлено декількома факторами: по-перше, ускладненням та глобалізацією світової економіки та банківської справи; по-друге, вторгненням у фінансову та економічну науку математичних методів нелінійної динаміки; по-третє, появою нових комп'ютерних технологій, що зробили можливим дослідження складних явищ в економіці та банківській сфері. Тому перед науковцями виникає головне завдання: спробувати раціонально пояснити нераціональні зміни в економіці країни.

Виконання даного завдання стає можливим лише за умови формування нової економічної свідомості, нової наукової парадигми, які б підкреслювали єдність економічної та соціальної складових у суспільстві, виокремлюючи зовсім інші властивості економічної системи: багатоваріантність, альтернативність і нестійкість розвитку, конструктивізм існуючого хаосу, нелінійні закони розвитку та реальність самоорганізаційних процесів.

Сучасні теорії економічного розвитку, які слугують базовою основою для формування нової наукової парадигми, є теорії самоорганізації І. Пригожина, яка дає уявлення про дисипативні структури та теорія синергетики Г. Хакена, яка формує основи синергетики [1, 2]. Зауважимо, що до теорій самоорганізації відносяться синергетика, теорія змін і теорія катастроф. Останні дві теорії є доволі специфічними, об'єктом вивчення яких є управління процесами змін систем. Головною ознакою синергетики є її інтеграційність як теорії і як методу. Саме інтеграція нею оновлених системного, структурного, еволюційного, елеваційного та інших підходів багато в чому пояснює її широке використання в багатьох сферах в цілому і в економіці зокрема. У широкому розумінні, теорія синергетики є тотожною до теорії самоорганізації, саме за низкою методологічного інструментарію в більшій мірі вона тяжіє до дослідження фізичних систем, оскільки як у фізиці, так і в економічному житті до недавнього часу домінуючими факторами, на думку окремих дослідників, вважалися процеси, що мали лінійний характер.

Сучасні ринки є синергійними, відтак гіпотеза синергійного ринку дає змогу розглядати економічний розвиток як процес, в якому відбуваються не тільки кількісне ускладнення взаємодій, але й якісні нелінійні трансформації. Синергетичний погляд на сутність процесу взаємодії, як відомо, не є

ортодоксальним. По-перше, робиться спроба аналізувати економічну взаємодію як посткласичні процеси, а також взаємодію процесів – економічних й неекономічних. По-друге, увага акцентується, в першу чергу, на внутрішній взаємодії, а вже потім – на зовнішній. По-третє, з множини взаємодій виокремлюють, перш за все, системоутворюючі, які формують ключові параметри змісту й еволюції економічної системи [3].

Теорія синергетики дозволяє вивчати процеси самоорганізації у відкритих системах під кутом зору нелінійного мислення. Об'єктом дослідження економічної синергетики є економічні системи, в яких чітко виявляються неврівноваженість, незворотність, не лінійність, фазові та структурні переходи, нелінійні ефекти та інше. Принципи економічної синергетики включають усі фундаментальні положення теорії систем, діалектики, теорії еволюції, теорії самоорганізації, теорії синергетики та інших. Практичні всі об'єкти й процеси в економічній системі володіють в тій, чи в іншій мірі зазначеними ознаками. Економічні процеси, що пов'язані з трансформаційними процесами, в силу своєї складності, є нелінійними, нестійкими. При цьому визначальною умовою оптимальної поведінки економічної системи є її неврівноважена самоорганізація, яка важко піддається прогнозуванню на феноменологічному рівні класичними методами й підходами. Тому для дослідження такої економічної системи та виявлення ефективних управлінських впливів в найбільшій мірі відповідають методи синергетики, що характеризуються міждисциплінарними властивостями.

В синергетичному трактуванні економіка являє собою відкриту, нелінійну, дисипативну систему, що здатна до самоорганізації й для якої в тій чи в іншій мірі притаманна інтенсивна взаємодія її складових, поєднання негативних і позитивних обернених зв'язків, взаємозв'язок адаптаційних і біфуркаційних механізмів, чергування атракторів і гомеостазів. Головним завданням синергетичної парадигми є розробка конкретного соціально-економічного механізму з необхідною інфраструктурою. Синергетична парадигма потребує чіткого осмислення в контексті економічних і фінансових наук, які зосереджені на дослідженні сфери об'єктивного та містять суб'єктивну діяльність.

Література:

1. Пригожин И. От существующего к возникающему. Время и сложность в физических науках. М. : Изд-во Эдиториал УРСС, 1985. 328с.
2. Хакен Г. Синергетика. Принципы и основы. Перспективы и приложения. М.: Ленард, 2015. 432с.
3. Евстигнеева Л. П. Экономика как синергетическая система / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев. М. : URSS, 2010. 272с.

Яковлева Н. Г.

*кандидат з державного управління, викладач Харківського державного
соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

СВІТ БЕЗ БАР'ЄРІВ: ТУРИЗМ, ДОСТУПНИЙ ДЛЯ ВСІХ - ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ, ЕКОНОМІЧНА ВИГОДА І СОЦІАЛЬНА ЗНАЧИМІСТЬ

Доступний туризм (accessible Tourism) або, як його часто називають - туризм для всіх (tourism for all), - один з напрямків туристського ринку який найбільш динамічно розвивається. Останні 20 років експерти відзначають зростання в цьому сегменті, хоча навіть за кордоном його важко назвати масовим.

Значення термінів, які визначають, що таке туризм для людей з інвалідністю, більше 20 років є предметом наукових дискусій. За кордоном використовують терміни - «туризм для всіх», «доступний туризм», «інклюзивний туризм», «безбар'єрний туризм». У багатьох випадках доступним туризмом називають малобюджетні тури, а інклюзивним туризмом - турпродукт, в якому витрати на транспортне обслуговування оплачуються одночасно з харчуванням, розміщенням і іншими туристичними послугами - «all - inclusive». У той же час, інклюзивним туризмом є вид рекреаційного туризму, розрахованого на людей з інвалідністю, який має на увазі доступність туризму для всіх в плані пристосування інфраструктури туристичних центрів і об'єктів туристського попиту до різноманітних потреб усіх людей, в тому числі інвалідів, людей похилого віку, їх опікунів і членів сімей, людей з тимчасовими обмеженими можливостями, сімей з маленькими дітьми.

Слід зазначити, що термін «Туризм, доступний для всіх» закріплений в міжнародних нормативно-правових актах. Ще в 1991 році Генеральна асамблея Всесвітньої туристичної організації (WNVTO) прийняла резолюцію під назвою «Створення можливостей для туризму для людей з обмеженими можливостями в дев'яності роки» (Creating Tourism Opportunities for Handicapped People in the Nineties), текст якої був в подальшому оновлений в 2005 році в Дакарі (Сенегал) та був названий «Туризм, доступний для всіх» (Резолюція A /RES/492(XVI)/10). У Декларації щодо спрощення туристських подорожей, прийнятої на 18 сесії Генеральної Асамблеї в Астані, ВТО закликає держави - члени зробити свої туристські об'єкти та установи доступними та публікувати чітку і детальну інформацію про існуючі служби прийому для людей з інвалідністю, а також про проблеми, з якими вони можуть зіткнутися в ході своєї подорожі.

Про актуальність даної теми свідчить факт, що інвалідність є соціальним феноменом, уникнути якого не може жодне суспільство, За даними ООН у світі приблизно 650 млн інвалідів (близько 10%), в країнах Європи інваліди

складають від 22% до 37% населення (Eurostat, 2017) - 60 млн. чоловік. Кількість осіб з різними видами інвалідності щорічно зростає.

Однак інвалідність не стає фактором, який однозначно виключає можливість подорожей: 11% всіх туристичних поїздок в Європі і 7% - у всьому світі роблять мандрівники з особливими потребами. Багато в чому, це є наслідком державної соціальної та економічної політики щодо інвалідів, яку кожна держава формує відповідно до рівня власного розвитку, пріоритетів та можливостей. На сьогоднішній день найбільше туристичних фірм, які надають послуги для людей з різними фізичними вадами, зосереджено у США та Європі. Хоча розвиток даного напрямку спостерігається у всіх розвинутих країнах, з'являється дедалі більше країн, які можуть приймати у себе туристів на інвалідних візках та надати потрібний транспорт.

Разом з тим, експерти в галузі туризму високо оцінюють місткість ринку доступного туризму. Тільки в Європі його послуги можуть бути затребувані у 127 млн громадян Євросоюзу, що становить понад 27% європейського населення. Близько 70% з них мають фінансові та фізичні можливості подорожувати. З урахуванням того, що людей з обмеженими можливостями супроводжують друзі, родичі та опікуни (58% мандрівників з особливими потребами вважають за краще відпочивати з сім'єю, 70% - люблять відпочивати в компанії), передбачувані доходи в цьому секторі туризму можуть перевищити 80 млрд євро.

В основному всі мандрівники даної категорії вибирають готелі, що мають три, чотири або п'ять зірок, оскільки саме такі готелі пропонують адаптовані номери. Готелі бюджетного рівня (одна або дві зірки) складають 10,62% ринку доступного туризму. У разі збільшення числа бюджетних готелів, з наявністю номерів, створених за принципом універсального дизайну, попит в цьому сегменті туристського ринку значно збільшиться.

Серед даної групи відпочиваючих підвищена «лояльність клієнтів», дуже висока частка повторних замовлень. Вирішальними факторами вибору послуги стають «доступність і рівень медичної допомоги», «минулий досвід», «репутація і хороший сервіс». Крім того люди з інвалідністю вважають за краще відпочивати в низький сезон, щоб уникнути переповнених місць і завищених цін високих сезонів, а також відпочивають довше, ніж здорові. Таким чином, проведене дослідження підкреслює, що розвиток сектора доступного туризму сприяє економічному зростанню і зайнятості та може розглядатися як соціальне завдання з різних позицій, але, перш за все з позиції дотримання прав і свобод людини для мандрівників з особливими потребами.

Безумовно для розвитку туризму, доступного для всіх, повинен бути продуманий весь ланцюжок послуг: доступність засобів розміщення (безбар'єрне середовище), транспорту, інформації. Сайти туристичних компаній, засобів розміщення та інших підприємств, в тому числі транспортного сектора, повинні бути доступні також для сліпих і слабозрячих користувачів. Для мандрівників з інвалідністю повинні бути доступні громадські установи, об'єкти культури, архітектурні та історичні пам'ятники, музеї, театри.

Що стосується довгострокової мети розвитку туризму, доступного для всіх, то нею є створення туристичного середовища, в якому можуть взяти активну участь всі туристи, незалежно від їх індивідуальних потреб, віку, обмеження фізичних можливостей.

Проблема, що розглядається є надзвичайно актуальною для України. В країні, за даними Благодійного Фонду “Допомога інвалідам України”, станом на 2018 рік більш ніж 2,8 млн людей мають статус інваліда, що становить 6,1% від загальної чисельності населення. Майже 80% інвалідів - люди працездатного віку. Значну частку в структурі осіб з інвалідністю складають діти - більш 167 тис (2% від всього дитячого населення). У той же час, за неофіційними підрахунками, 15% населення України мають певну ступінь інвалідності.

На даний час розроблено національне законодавство у цій галузі, зокрема у 2005 році був прийнятий Закон «Про реабілітацію інвалідів в Україні», а в 2015 році Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію про права інвалідів та протокол до неї. Але інформації про доступний туризм українською мовою практично немає. Відсутні експертні дослідження ємності українського ринку доступного туризму. При цьому в Україні гостро постає питання транспортної доступності та адаптації туристичних маршрутів, системи методичного супроводу, системи підготовки фахівців, державного фінансування тощо. У зв'язку із актуальністю проблеми розвитку туризму для осіб з інвалідністю, Управління з питань туризму України, розпочало роботу по збору інформації про туристичні маршрути, які адаптовані для цієї категорії туристів.

Література:

1. Інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм - розвиток нового виду реабілітації осіб з інвалідністю в Україні. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/inclusive-tourism.htm.
2. Благодійний Фонд Допомога Інвалідам України. URL: <http://ukrhelpp.net/en/statistika-invalidizatsii-v-ukraine.html>
3. Войтовська А. І. Особливості інклюзивного туризму. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/vojtovska.htm.
4. Сайт законодавства ВРУ URL: <http://www.gov.ua>

Бажан Л. І.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділом економіко-соціальних проблем та інформаційних
технологій Міжнародного науково-навчального центру
інформаційних технологій та систем НАНУ та МОНУ,
м. Київ, Україна*

Кайдан Л. І.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу економіко-соціальних проблем
та інформаційних технологій Міжнародного науково-навчального
центру інформаційних технологій та систем НАНУ та МОНУ,
м. Київ, Україна*

Соболевська Л. І.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу економіко-соціальних проблем
та інформаційних технологій Міжнародного науково-навчального
центру інформаційних технологій та систем НАНУ та МОНУ,
м. Київ, Україна*

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ**

Сучасне суспільство характеризується збільшенням потоку інформації та знань під впливом глобалізаційних процесів. Інформаційні технології стають все більш доступнішими. Однак їх розвиток здійснюється як інфраструктура для цифрової економіки. Інформаційні технології в сучасний час оцінюються не з точки зору їх власного розвитку, а можливістю їх використання в формуванні екосередовища, рішенні економічних та соціальних задач суспільства.

Нові інформаційні технології відкривають принципово нові можливості в управлінні розвитком соціально-економічних систем. Такими інноваційними інформаційними технологіями є інтелектуальне моделювання розвитку соціально-економічних систем для підтримки прийняття управлінських рішень.

Інтелектуальне моделювання є ефективним методом дослідження соціально-економічних систем, оскільки акумулює в собі три основних підходи: дискретно-подієве, системна динаміка та моделювання з використанням знань.

Такий підхід до дослідження соціально-економічних систем в умовах невизначеності та неповноти інформації застосовано до транспортно-

логістичної системи, системи фінансово-кредитних установ та групи підприємств, що входять до складу АПФГ.

Інтелектуалізація моделювання розвитку транспортно-логістичної системи розглядається як безперервний процес отримання інформації, її збільшення, перетворення і обробка для отримання нових знань знаходження ефективного рішення в управлінні цією системою в умовах невизначеності зовнішнього середовища.

Віртуальна транспортно-логістична система в просторі Інтернет забезпечується значною кількістю інформаційних логістичних ресурсів, які є розрізненими та не систематизованими, але які швидко розвиваються в мережі Інтернет.

Схема інформаційно-логістичних ресурсів Інтернет представляє чотири основні блоки: інформаційні, організаційні, комерційні, правові, які в свою чергу мають власні предметно і функціонально-орієнтовані сервери [1, с. 32].

Робота системи автоматичного консультування полягає в наданні користувачам транспортно-логістичної системи коротких відповідей на ці запитання про необхідні інтелектуальні ресурси на підставі відомостей, які містяться в базі знань.

Процедури інтелектуальної підтримки прийняття рішень проводять через Інтернет, пов'язані простором глобальних адрес і здатні підтримувати комунікацію між ними на основі певних протоколів.

Знання-орієнтована методологія інтелектуального моделювання стійкого розвитку банку в умовах невизначеності інформації щодо джерел повернення боргу базується на програмно-цільовому підході до застосування апарату ймовірно-автоматного моделювання, баз даних та баз знань для підтримки управлінських рішень. Інтелектуальна технологія представлення знань ґрунтується на моделі зон кредитного ризику у вигляді семантичної мережі, що представляє знання індикаторів кредитного ризику клієнта – фізичної особи в чотирьох напрямках, які є вершинами мережі: індикатори в соціально-політичній сфері; індикатори у сфері зайнятості, доходів майна; індикатори оточення, родини, кланів; індикатори фізичного стану, здоров'я. Взаємозв'язок фінансового стану з індикаторами кредитних ризиків реалізується відповідними деревами рішень для процедури логічного виводу щодо можливості надання кредиту фізичній особі [2, с. 76].

Методика інноваційного розвитку підприємств АПК, що входять до складу АПФГ (агропромислові - фінансові групи), базується на системному підході при визначенні кризового стану (точок біфуркації) функціонування досліджуваних агропідприємств, що передбачає розрахунок показників стійкості ґрунтів, рівень інноваційного розвитку, фінансової стійкості підприємств, розрахунок економічної ефективності даної АПФГ з урахуванням можливих синергетичних ефектів. Задача оптимального розподілу інвестицій в розвиток підприємств АПФГ полягає в поетапному оснащенні підприємств кожної ланки технологічного ланцюгу. Необхідно знайти такі варіанти поетапного розвитку підприємств-учасників АПФГ, що забезпечують

найбільший економічний ефект за визначений період планування для всіх підприємств, що входять до складу АПФГ.

Запропоновано методи аналізу процесів розвитку підприємств АПФГ, що базуються на основі статистичного Байєсівського критерію перевірки гіпотез щодо належності індикаторів стійкості (ефективності) до певних класів (інтервалів) [3, с. 65]. Запропонований підхід базується на застосуванні методу Байєсівських мереж. Розрахунок умовних ймовірностей для вузлів відповідної мережі розглядається як фрагмент знань при побудові системи ППР. Передбачається аналіз та накопичення даної інформації, можливість адаптації структури даної системи та її параметрів до умов зовнішнього середовища, а також формування управлінських рішень на основі знань, що відповідає вимогам інтелектуалізації інформаційних систем.

Література:

1. Бажан Л. И. Концептуальные аспекты интеллектуализации моделирования устойчивого развития транспортно-логистической системы на базе Интернет при условии неопределенности внешней среды. *УСiМ*. 2016. № 4. С. 27-36.
2. Кайдан Л. И. Интеллектуальная технология моделирования процессов устойчивого развития финансово-кредитных учреждений в условиях риска для поддержки управленческих решений. *УСiМ*. 2016. № 4. С. 71-79.
3. Соболевская Л. В. Подход к интеллектуализации системы поддержки принятия решений при оценке и анализе состояния предприятий растениеводства. *УСiМ*. 2016. № 4. С. 62 – 69.

Вольська А. О.

*кандидат економічних наук, доцент
викладач кафедри фінансів, економіки та економічної
кібернетики Подільського спеціального навчально-
реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Дуганець Н. В.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і аудиту Подільського
аграрно-технічного університету,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**ДО ПИТАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З
ІНВАЛІДНІСТЮ**

Статтею 28 Конвенції ООН про права інвалідів визначено право людей з інвалідністю на соціальний захист та користування цим правом без дискримінації на підставі інвалідності і вжиття належних заходів щодо забезпечення і заохочення реалізації цього права.

Саме від розвитку людського капіталу залежить економічний та інноваційний розвиток як регіону, так і держави загалом. Рівень розвитку людського капіталу визначається рівнем знань, кваліфікації, досвідом роботи, вмінням приймати рішення в складних нестандартних ситуаціях, креативністю, віковими особливостями носіїв людського капіталу, рівнем здоров'я, здатністю генерувати нові ідеї, які сприятимуть інноваційному розвитку.

Суспільство повинне усвідомити, що розумовий потенціал нації криється і в людях з фізичними обмеженнями, але з високим інтелектом. При цьому фізичні обмеження і є тими обставинами, які, зокрема, спонукають таких громадян залишатися у своїй країні і підвищувати свій інтелектуальний рівень. Тому держава в умовах демографічної кризи повинна відповідально підходити до питання, як повернути цих громадян до активної професійної діяльності, створити умови для їх навчання в вищих навчальних закладах [2, с. 6].

Проблематикою ефективного використання людського капіталу взагалі та людей з інвалідністю зокрема, переймаються вітчизняні науковці серед яких О.Грішнова, О.Новікова, Д.Мельничук, В.Мельник, О.Мельник та інші.

Просування України шляхом демократичних, соціальних та правових реформ насамперед передбачає системне та адекватне реформування соціального захисту осіб з інвалідністю як чинник інклюзивності та соціалізації суспільства і держави, утвердження системи основоположних та фундаментальних прав, що є складником історичного прагнення нашої держави до входження

до європейської спільноти.

Не зважаючи на те, що на сьогоднішній день в Україні сформовано основи системи професійної реабілітації людей з інвалідністю, все ж здебільшого реалізується медична модель, за якою людину розглядають як хворого пацієнта, якого потрібно лікувати, реабілітувати, надавати медичні послуги. А європейське суспільство вже перейшло до соціально-правової моделі, що означає, що інвалідність як поняття виникає тільки тоді, коли людина стикається з бар'єром суспільства, скажімо, із проблемами архітектурної чи інформаційної доступності. З позицій цієї моделі інвалідності для людини повинні бути створені всі умови, щоб вона могла вести повноцінне життя і реалізовуватися в будь-якій сфері суспільного життя.

Відомий найбільший в Україні сайт пошуку роботи та працівників Work.ua вирішив привернути увагу суспільства до теми працевлаштування осіб з інвалідністю. І в ході дослідження виокремилися основні перепони на шляху до успішного працевлаштування таких осіб: люди здебільшого не готові адекватно сприймати у колективах співробітників, які чимось відрізняються від них (психологічний аспект); роботодавці не зацікавлені у забезпеченні робочими місцями людей з особливими потребами; «формальне працевлаштування».

Для вибору найбільш ефективної моделі працевлаштування людей з інвалідністю в Україні ознайомимося з приклади світової практики успішного управління соціальними інноваціями, які доцільно включити у додаткові пакети соціальних інновацій в Україні для підвищення конкурентоспроможності осіб з обмеженими трудовими можливостями: створення медичного центру спеціалізованої допомоги в районах з недостатньо високим рівнем розвитку соціальних служб (Італія); поширення мережі ресторанів, в яких працюють інваліди (Угорщина); впровадження «інноваційної концепції сухого миття автомобілів», що передбачає створення робочих місць для працівників без професійної підготовки та інвалідів (Франція); відкриття кафе з наданням послуг батькам дітей, зокрема інвалідам, для одночасного їх відпочинку та навчання, розвитку дітей та догляду за малими дітьми (Угорщина); організацію навчання з використанням інноваційних цифрових інструментів та ігрових методів як для гіперактивних дітей, так і для тих, хто страждає аутизмом, а також неграмотних людей і емігрантів (Нідерланди); надання послуг культурного характеру національною мовою за місцем проживання, місцем отримання соціальних послуг (Румунія); функціонування он-лайн біржі добродійних дій з оцінюванням і розрахунками відповідно життєздатності та потреб суб'єктів з точки зору бізнесу, де купуються та продаються віртуальні «акції» добродійних дій (Велика Британія) та інші [2, с.179-180].

Зауважимо, що наведені вище приклади перевірені практикою, вони приносять корисний соціальний та економічний ефект, тому такі соціальні інновації рекомендуємо до впровадження в Україні.

Як відомо, рівень цивілізованості суспільства визначаються ставленням до осіб з обмеженими можливостями та літніх людей.

Література:

1. Людський капітал: підвищення конкурентоспроможності на основі соціальних інновацій [монографія] / А. В. Семикіна. "Атлант" ВОИ СОІУ. Одеса. 272 с.
2. Шурма І. М. Напрямки вдосконалення системи державного управління соціальним захистом осіб з обмеженими можливостями. *Теорія і практика державного регулювання*. Вип. 3 (42). 2013. С.1-8.

Дема Д. І.

*кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Житомирського національного агроекологічного університету,
м. Житомир, Україна*

Шубенко І. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту Житомирського
національного агроекологічного університету,
м. Житомир, Україна*

ДЕМОГРАФІЧНІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сучасні пенсійні системи підпадають під вплив цілої низки ризиків, серед них: демографічні, економічні, політичні, селективні ризики, ризики зниження вартості пенсійних активів та інші. Нині у сучасних економічних умовах одним із основних ризиків, який має вплив на сучасну солідарну систему пенсійного забезпечення, є демографічний ризик. Цвігун І. А. вказує, що під демографічним ризиком, слід розуміти вірогідність виникнення несприятливих змін у демографічній системі, тобто погіршення процесів відтворення населення, які зумовлюють як прямі демографічні втрати населення, так і є опосередкованим чинником виникнення втрат в інших галузях (економічній, військовій, геополітичній). Автор зауважує, що демографічні ризики здійснюють бінарний вплив – з одного боку вони формуються під дією демографічних процесів і впливають на них же, а з іншого – вони є ризиком, що зумовить соціально-економічні та демографічні втрати в майбутньому. Тобто демографічний ризик це прогнозовані втрати в будь-якій галузі суспільства на основі демографічного чинника [4, с. 637].

Як підкреслює Надрага В.І., «...демографічні процеси виступають одним із вирішальних факторів актуалізації соціальних ризиків в Україні... а тому, можуть розглядатися як похідна соціальних трансформацій» [2, с. 166-167]. Тобто демографічні ризики досить складно піддаються зовнішньому впливу, механізму їх подолання не має, єдиним кроком до покращення демографічної ситуації у кожній країні є виважений підхід до формування політики покращення життєвого рівня її громадян.

За прогнозом ООН, Україна входить у десятку країн світу з найвищими темпами скорочення населення (більш ніж на 15% до 2050 р.) [5]. Так у 90-х-2000-х рр. відбулося різке скорочення народжуваності дітей, коли вони вступають у активний працездатний вік, то будуть змушені забезпечувати пенсію поколінню, яке народжене у період 60-80-х років та є значно чисельнішим порівняно з ними. В Україні сформувалася структура населення, для якої характерна висока питома вага осіб старшого віку і низька молодшого. На 1 січня 2018 року чисельність осіб у віці 0-15 років становила 16,3% загальної чисельності постійного населення, у віці 60 років і старше – 22,9%, у віці 16-59 років – 60,8% [1].

Тому чисельність населення працездатного віку скорочуватиметься, а пенсійного – зросте. Негативні прояви демографічних ризиків суттєво впливають на формування пенсійної системи. Як зазначають науковці найбільш очевидним викликом для економіки, у результаті старіння населення, є зростання пенсійних видатків [3, с. 34]. Цей ризик несе загрозу для Пенсійного фонду України, в тому що кількість працездатних громадян буде дорівнювати, або меншою, ніж непрацездатні. Тобто на кожного працездатного буде один, або кілька непрацездатних. Нинішня кількість населення в Україні скоротилася досить суттєво до рівня 60-х рр. минулого сторіччя.

Діюча система пенсійного забезпечення ґрунтується на солідарних засадах, де працююче покоління заробляє пенсію сучасним пенсіонерам. Суттєвим недоліком такої системи є те, що вона обтяжується демографічними ризиками, коли працюючих недостатньо, то і надходження до соціальних фондів, у тому числі, і до Пенсійного фонду є меншими. За таких умов має бути сформована багаторівнева пенсійна система, яка сприяє нівелюванню окремих ризиків, зокрема, і демографічному.

Зарубіжний досвід засвідчує, що саме одержання пенсій з різних джерел сприяє формуванню достатнього рівня пенсії. Тому працююче покоління вже зараз має формувати додаткові джерела для забезпечення власної пенсії у майбутньому. Це можуть бути інвестиції у цінні папери, нерухомість, у вільно-конвертовану валюту, депозити у державних та комерційних банках, вклади у недержавні пенсійні фонди, страхові компанії. Кожен може обирати свій власний шлях формування додаткових джерел пенсії, але однозначним є те, що про свою старість треба дбати замолоду.

Література:

1. Демографічна ситуація в Україні у 2017 році: Державна служба

статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Надрага В. І. Ризики демографічних втрат України: зміст та фактори формування. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 10. С. 159-167.

3. Населення України. Імперативи демографічного старіння. К.: ВД «АДЕФ Україна», 2014. 288 с.

4. Цвігун І. А. Демографічні ризики та майбутнє України. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Економічні науки. 2011. Вип. 4. С. 636-639.

5. World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables / United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. New York, 2017. 46 p. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14044.pdf>

Коваль С. Л.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського
національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Сидор І. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського
національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ ВІД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах соціально-економічної нестабільності знижується мотивація громадян до зайнятості у реальному секторі економіки внаслідок недовіри до інституційних структур та ризику згорання соціальних програм. При цьому зростає імовірність поширення утриманської поведінки членів домогосподарств та тінізації їх доходів. Враховуючи, що в умовах кризових явищ в економіці потреба у трудових ресурсах зменшується, необхідно на державному рівні розробити та реалізувати заходи спрямовані на стимулювання підприємницької активності населення.

Секція 1. Парадигма реабілітації в системі економіки країни

Саме тому, актуальним є напрацювання наукових рекомендацій щодо активізації підприємницької діяльності та самозайнятості вітчизняних домогосподарств домогосподарств.

В умовах ринкової економіки важливим джерелом доходів домогосподарств є підприємницька діяльність та самозайнятість. В Україні такі доходи становлять незначну частку в структурі грошових доходах населення і коливались у 2013–2017 р. в межах 15,7–16,8%, що не є доволі значимим показником, особливо у порівнянні із соціальними трансфертами – 33,9% – 37,9% (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка та структура доходів домогосподарств України за 2013–2017 рр.*

Показники	2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.	
	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %	млрд. грн.	Питома вага, %
Доходи всього	548,7	100	1516,8	100	1772,0	100	2051,3	100	2579,1	100,0
Заробітна плата	630,7	40,7	615,0	40,6	709,6	39,0	898,3	41,8	1196,8	46,4
Прибуток та змішаний дохід	243,7	15,7	254,3	16,8	323,5	18,5	378,2	18,2	433,9	16,8
Доходи від власності	88,0	5,7	85,1	5,6	80,0	4,6	75,4	4,1	73,7	2,9
Соціальні допомоги, ін. трансферти	586,4	37,9	562,3	37,1	658,9	37,9	699,3	35,9	871,4	33,9

* Складено та розраховано за даними [1; 2]

Стимулювання підприємницької активності в умовах подолання кризових явищ, забезпечення сталого економічного зростання та його соціальну орієнтацію, передбачає державне регулювання. На нашу думку, розвитку малого підприємництва сприятиме звільнення від оподаткування реінвестованого прибутку, а також усунення податкових та митних бар'єрів для ввезення на митну територію України обладнання та устаткування виробничого призначення і комплектуючих до нього з метою реалізації інвестиційних проектів з одночасним встановленням контролю за цільовим використанням такого обладнання.

Сприятиме розвитку підприємництва запровадження цільових програм навчання основам бізнесу для економічно активних верств громадян (учнівської та студентської молоді) та малозахищених верств населення із залученням суб'єктів господарювання та громадських об'єднань підприємців. Залучення профільних вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ до проведення аналізу та обґрунтування нормативно-правових ініціатив та управлінських рішень у сфері малого бізнесу також забезпечить розвиток підприємництва.

На нашу думку, державні заходи у сфері створення сприятливого підприємницького середовища повинні бути спрямовані:

- на розвиток та самореалізацію власного інтелектуального та професійного потенціалу громадян, іншими словами на формування конкурентоспроможної найманої робочої сили;
- на збільшення інвестицій у розвиток регіонів України і, особливо, їхньої інноваційної складової;
- на подолання бідності, підвищення соціального захисту працюючих громадян та їх мотивації щодо набуття ознак середнього класу.

Розробляти заходи, спрямовані на підтримку та подальший розвиток самозайнятості в Україні слід послідовно і надзвичайно виважено, передусім через запровадження регіональних стратегій підтримки зайнятості, елементами яких мають стати: визначення пріоритетних сфер докладання праці, нормативно-правова регламентація діяльності самозайнятих громадян, створення територіальних програм сприяння розвитку мікробізнесу, фінансово-кредитне регулювання, зниження рівня ризикованості такого виду діяльності.

У цьому контексті надзвичайно важливо сформувати дієвий механізм стимулювання осіб, які створюють власні робочі місця та сприяють зниженню рівня безробіття в державі.

Література:

1. Доходи і витрати населення: Статистичний щорічник України за 2017 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
2. Доходи і витрати населення за 2017 р. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv17_u.htm
3. Коваль С. Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7/2. С. 28–34.

Малецька О. І.

*кандидат економічних наук, доцент, викладач кафедри обліку та оподаткування Львівського національного аграрного університету,
Україна*

Ціцька Н. Є.

*кандидат економічних наук, доцент, викладач кафедри обліку та оподаткування Львівського національного аграрного університету
м. Дубляни, Україна*

**ПОРЯДОК ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ ПРАЦІВНИКА З
ІНВАЛІДНІСТЮ**

Будь-яка людина, що має будь-яку групу інвалідності, має право на працю. Всі громадяни України мають рівні конституційні права та свободи і є рівними перед законом. Кожна людина має право на працю, що передбачає можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується. Інвалідам забезпечується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом. Інвалідам гарантується забезпечення права на працевлаштування та оплачувану роботу, зокрема з умовою виконання роботи вдома. Інваліди, які не досягли пенсійного віку, мають право бути зареєстрованими у державній службі зайнятості як безробітні.

Згідно Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» № 875 інвалід - особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або вродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, потреби в соціальній допомозі і захисті. Інвалідність встановлюють експертним обстеженням особи в органах медико-соціальної експертизи (МСЕК) Міністерства охорони здоров'я України. Обсяг та види потрібного соціального захисту інваліда визначаються його індивідуальною програмою медичної, соціально-трудової реабілітації та адаптації.

Під час працевлаштування інваліда документами, які підтверджують інвалідність, є:

- довідка МСЕК та виписка з акта огляду в МСЕК (роботодавцеві залишають їх копії). У цих документах вказується причина інвалідності, група і строк інвалідності та висновки комісії про умови та характер праці інваліда;
- індивідуальна програма реабілітації інваліда (обов'язкова для виконання всіма роботодавцями). Ці документи дають право працівникові-інваліду та його роботодавцеві на значні трудові пільги та пільги в

оподаткуванні, про які йтиметься далі.

Обов'язок роботодавців надавати інвалідам роботу Згідно із Законом № 875, держава гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства та створює для інвалідів потрібні умови, які дають можливість вести повноцінний спосіб життя згідно з їх індивідуальними здібностями та інтересами.

Для працевлаштування, інвалід повинен звернутися до підприємства, установи. Роботодавці мають, забезпечувати умови праці, які відповідали б вимогам їх індивідуальних програм реабілітації, та надавати інші соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством.

Якщо працівник став інвалідом внаслідок нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання, тоді підбір та обладнання для нього робочого місця є обов'язком переважно того підприємства, де настала інвалідність такого працівника. При цьому належить брати до уваги побажання інваліда, його професіоналізм та обов'язково враховувати рекомендації МСЕК.

Згідно з Порядком реєстрації підприємств та фізичних осіб, що використовують найману працю, суб'єкти господарювання, в штаті яких вісім і більше найманих працівників, повинні зареєструватися у Фонді соціального захисту інвалідів у встановлені строки. Для цього, роботодавці подають (надсилають рекомендованим листом):

- заяву про реєстрацію у відділенні Фонду соціального захисту інвалідів;
- копію свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи або фізичної особи – підприємця.

Новостворені роботодавці та підприємства, установи, організації, у тому числі підприємства, організації громадських організацій інвалідів, фізичні особи, що використовують найману працю, в яких кількість працюючих, для яких це місце роботи є основним, збільшилася до восьми і більше осіб, реєструються у відділенні Фонду до 1 лютого року, що настає за роком створення або збільшення кількості працюючих.

Згідно зі статтею 19 Закону № 875 для всіх роботодавців (підприємств, зокрема неприбуткових, а також підприємств, громадських організацій інвалідів, фізичних осіб - підприємців, які використовують найману працю) встановлено обов'язок додержувати виконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів. Такий норматив роботодавець розраховує самостійно, він повинен становити 4% середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу роботодавця за рік.

Якщо в роботодавця за основним місцем роботи оформлено 8 і більше найманих працівників, то він зобов'язаний створювати робочі місця для осіб з інвалідністю. Для того щоб норматив із працевлаштування інвалідів уважався виконаним, роботодавцю необхідно приймати осіб з інвалідністю за основним місцем роботи, а не за сумісництвом.

Приймання на роботу особи з інвалідністю оформляється в загальному порядку, шляхом видання наказу про прийняття на роботу та повідомлення органу ДФС про прийняття нового працівника.

Література:

1. Закон України № 875-ХІІ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». URL: <http://dcp.org.ua/publications/zakon/5777.html>
2. Пільги інвалідам 3 групи в Україні. URL: <https://ursambo.com/ukr/zahist-pilgovikiv/yakimi-ye-pilgi-invalidam-3-grupi-v-ukrayini.html>

Shuliuk B. S.

*Ph. D. in Economics,
Associate Professor of Department of Finance named after S. I. Yuriy,
Ternopil National Economic University,
Ternopil, Ukraine*

Petrushka O. V.

*Ph. D. in Economics,
Senior Lecturer of Department of Finance named after S. I. Yuriy,
Ternopil National Economic University,
Ternopil, Ukraine*

STATE FINANCIAL CONTROL IN THE GOVERNMENT ACTIVITIES OF THE STATE

Public financial control plays an important role in public administration. It is an independent type of work, which involves monitoring the activities of the managed object in relation to compliance with the established requirements received from the managing entity and the implementation of the management decisions taken. The purpose of control in state administration is to investigate the actual state of a particular industry, to detect deviations in the accomplishment of the tasks and to find out the reasons for their occurrence. In the end, the effectiveness of public financial control is the most important indicator for assessing the effectiveness of all government activities of the state.

State financial control is aimed at obtaining a certain result and ways to achieve it through special forms and methods. It provides for the elimination of subjective and objective factors that impede the effective management of the state. In public administration, such control is interrelated with other management functions and at the same time is intended to assess the conformity of the implementation of these functions with the tasks set before the management.

Due to the control the management activity of the state is carried out in accordance with the decisions made. With the help of the control actions, the controller receives information about the financial results of the activity, as well as the facts of financial violations that may lead to failure to perform the planned tasks or to obtain negative socio-economic results [1, p. 94]. Having information on the assessment of the activity of an authority or an official, its effectiveness, it is possible to correct the existing deficiencies in a timely manner, to bring control levers in line with the current conditions, and to prevent unwanted consequences.

Control in public administration must ensure the effectiveness and efficiency of decisions taken by the state body, the objective realization of the plans and orientation to practical results. The public administration should record shortcomings in the decisions, errors in their implementation and the negative consequences of this. In this case, the detected deviations due to control should be corrected before the moment when they bring significant damage to the achievement of the goals set by the government. Therefore, control provides an opportunity not only to adjust management activity, but also helps to predict prospects for further development and achievement of a concrete result [2, p. 73].

The modern construction of the Ukrainian state involves new requirements regarding the activity of executive authorities and local self-government, and, accordingly, innovative approaches to the tasks, functions of state bodies and their structure. In this regard, the question arose about the importance of increasing the effectiveness of control in the management of the state, changing the competence of the supervisory bodies, improving their legislative and regulatory framework. The necessity of functioning of the control system is due to the fact that the transition to the new political and economic foundations of our society is accompanied by weaknesses in the field of public administration, and the management decisions made by the higher executive authorities are imperfect.

The reforms carried out in domestic practice have changed the ratio of centralization and decentralization of management, the role of control, the purpose, forms and methods of its implementation. The punitive nature of control has transformed into information-analytical, hence, became a factor in the further development of management. Traditional approaches to public administration are constantly focusing on spent public funds, while the achieved socio-economic outcomes are not measured. The introduction of new approaches in management activities involves the domination of monitoring and monitoring of the results obtained in the course of those or other actions of the civil service.

The advantage of change is the development of information technology. They made it possible to automate the process of public administration and control, to use modern facilities of computer technology and telecommunication technologies. At the same time, the content of the information flows that are the result of the activities of the controlling bodies changes. They are public, transparent and accessible to the public. The peculiarities of such information are the reduction of the number of monitored indicators with simultaneous increase of the number of measurements and increase of efficiency of each control procedure.

Despite the main positive aspects, the system of state financial control has certain disadvantages. The function of control in the field of management is carried out in various volumes and forms by most state bodies. In the same context, adequate and well-founded solutions should be adopted to eliminate the contradictions that arise between different government bodies, which leads to violations of discipline. In addition, the system for monitoring the implementation of decisions is a factor in stimulating effective activity, as systematic analysis of information on the implementation of tasks is a condition for self-control of work, the growth of collective responsibility for implementation of decisions and the interest in successful resolution of tasks set before the state authority.

Improvement of the practice of state control should be based on the triple approach, simultaneous work in three directions: the development of the theory of control; training of the personnel of the state management of possession of scientific bases of control; rationalizing the entire control system. The synthesis of work in these three directions is the result of the transition from formal to real control. The essence of improving the control of public financial authorities should be based on the capture of such a volume of commitments that they are able to perform effectively. Where control bodies assume an unreasonable amount of control, it threatens to lower its quality and efficiency.

Accordingly, it can be objectively asserted that control is an effective mechanism aimed at creating the basic conditions for ensuring the legality and discipline of government activity of the state.

References:

1. Aminova E. M. Financial control as a function of public administration. *Right and management. XXI century*. 2008. № 4 (9). P. 92–97.
2. Magurchak T. P. Financial control as a function of the control system. *Young scientist*. 2014. № 11 (14). P. 70–75.

Мазур П. Є.

*кандидат медичних наук, Кременецький медичний коледж
імені Арсена Річинського,
м. Кременець, Україна*

Колотило Н. П.

*викладач, Кременецький медичний коледж імені Арсена Річинського,
м. Кременець, Україна*

Гетьман Н. Б.

*викладач, Кременецький медичний коледж імені Арсена Річинського,
м. Кременець, Україна*

**АПРОБАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ
ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Інтерактивне навчання - це спеціально форма організації навчального процесу, пізнавальної діяльності, яка ставить за мету створити зручні та цікаві умови навчання для кожного окремого взятого студента.

Інтерактивні технології навчання, які використовуються при викладанні економічних дисциплін можна класифікувати в основні чотири групи: колективно-групове навчання, ситуаційне моделювання, кооперативне навчання, дискусійні питання.

Серед кооперативних форм навчання робота в парах найпоширеніший метод. Під час проведення економічних та графічних диктантів розв'язування тестів, опитування по картках, студенти отримують завдання парами, але виконують їх самостійно. Потім перевіряють результати напарника, оцінюють їх, коментують і доповнюють.

«Двічі по два» - такий метод ефективний при викладанні тем «Товар і гроші», «Підприємство, форми і види».

Поставивши перед студентами проблемне питання, викладач об'єднує їх в пари і пропонує обговорити свої ідеї один з одним за вказаний проміжок часу. Студенти обов'язково повинні дійти згоди щодо відповіді або прийнятого рішення. Далі пари об'єднуються в четвірки, які обговорюють спільне рішення.

При необхідності четвірки об'єднуються у вісімки для колективного прийняття рішення. Цей метод розвиває у студента навички спілкування в групі, вміння переконувати, вести дискусію.

«Синтез думок»- метод який використовується для практичного заняття з маркетингу за темою «Складання анкет для проведення маркетингового дослідження». Цей метод варто використовувати для вирішення складних

проблем, які вимагають спільної а не індивідуальної роботи.

«Пошук скарбів» - метод, який застосовує більшість викладачів при проведенні семінарських занять. Викладачі розробляють питання, відповіді на які, студенти можуть знайти в таких джерелах інформації: роздатковий матеріал, підручники, документи, довідкові видання, інформація з інтернету, преса.

На занятті «Мікрофон» викладач ставить студентам питання. Бажаючий дати відповідь бере в руки предмет (олівець, ручку), який виконує роль уявного мікрофона і передають по черзі усім учасникам. Відповідати право має лише той, у кого в руках знаходиться мікрофон. Відповідь має бути стиснутою і лаконічною.

При проведенні «Мозкової атаки» викладач записує на дошці проблемне питання і пропонує усім студентам коментувати. Студенти можуть розвивати свою ідею, змінювати її на іншу, висувати нову, знову повертатись до попередньої.

Цей метод використовується для того щоб зібрати якомога більше ідей, щодо вирішення конкретної проблеми, спонукає студентів проявити творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

«Аналіз ситуації» - метод який застосовують викладачі при вивченні деяких аналітичних понять, коли студенти аналізують певні ситуації, випадки з життя: правові, історичні, моральні, у яких стикаються життєві погляди, позиції, інтереси людей.

«Аукціон» - це метод при якому «товаром» є знання студентів. Метод поєднує колективну та індивідуальну роботу студентів, дає можливість викладачеві діагностувати потенційні можливості та найближчі перспективи розвитку студентів.

На занятті «Займи позицію» студентам пропонують питання на які може бути тільки дві відповіді «за» чи «проти». Кожен обирає свою власну позицію і при обговоренні її відстоює, доводячи достовірність своєї думки.

«Дискусія» - метод який застосовується при вивченні тем «Стратегія формування комерційних зв'язків», «Вимоги до торгової реклами» та інші.

Аналіз успішності показав, що апробація інтерактивних технологій навчання при викладанні економічних дисциплін підвищує інтерес студентів до навчання відповідно до освітніх потреб і потенційного розвитку; розширює їх світогляд, спонукає до творчості, вміння працювати на перспективу; формує нахили самовдосконалення, самореалізації, вміння відстоювати свої позиції, співпрацювати в колективі; навчає виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у вирішенні проблем, приймати самостійні рішення; заохочує до активної громадської позиції.

Література:

1. Вахрущева Т. Ю. Інтерактивні технології як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. *Нові технології навчання*. 2007. № 47. С. 64-68.

2. Луцик І. Г. Використання інтерактивних методів як засіб створення інтенсивного освітнього середовища. *Нові технології навчання*. 2007. № 46. С. 59-63.

3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / О. І. Пометун, Л.В. Пироженко. За ред. О.І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Карпишин Н. І.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Сташишин А. М.

*магістр денної форми навчання, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування» Тернопільський
національний економічний університет,
м. Тернопіль, Україна*

ВЛАСНІ ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Українські місцеві громади, отримавши в результаті децентралізації додаткові джерела доходів і владні повноваження, намагаються ефективніше використовувати отримані інструменти для наповнення бюджетів і проявляють більшу зацікавленість у розширенні бази оподаткування та зростанні обсягів власних доходів.

Базовим законодавчим актом, яким визначено поняття «доходи бюджету», склад, перелік та нормативи зарахування до місцевих бюджетів різних рівнів, є Бюджетний кодекс України. Доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [1].

Термін «власні доходи місцевого бюджету» в законодавчому аспекті не визначений, однак широко вживається в практиці, в науковій та публіцистичній літературі. В прикладному аспекті під власними доходами місцевих бюджетів розуміється сума доходів, яка обчислюється шляхом вирахування із загальної суми доходів місцевого бюджету офіційних трансфертів (КБК 40000000) та допомог від Європейського союзу, урядів іноземних держав, міжнародних

організацій, донорських установ (КБК 42000000).

Перелік власних доходів місцевих бюджетів різних рівнів в розрізі загального і спеціального фондів чітко визначений в Бюджетному кодексі (стаття 64; стаття 66; стаття 69; стаття 69-1; стаття 71).

Отже, власні доходи місцевих бюджетів мають наступний склад:

- податкові надходження (КБК 10000000);
- неподаткові надходження (КБК 20000000);
- доходи від операцій з капіталом (КБК 30000000);
- цільові фонди (КБК 50000000).

Частка власних доходів місцевих бюджетів України у ВВП поступово зростає з 5,1% у 2014 р. до 6,5% у 2017 р. і по прогнозу на 2018 р. має становити 7,1% [2; 3]. Також щорічно зростають абсолютні суми обсягів власних доходів місцевих бюджетів, а саме: з 2014 р. по 2018 р. у 2,6 рази (рис. 1).

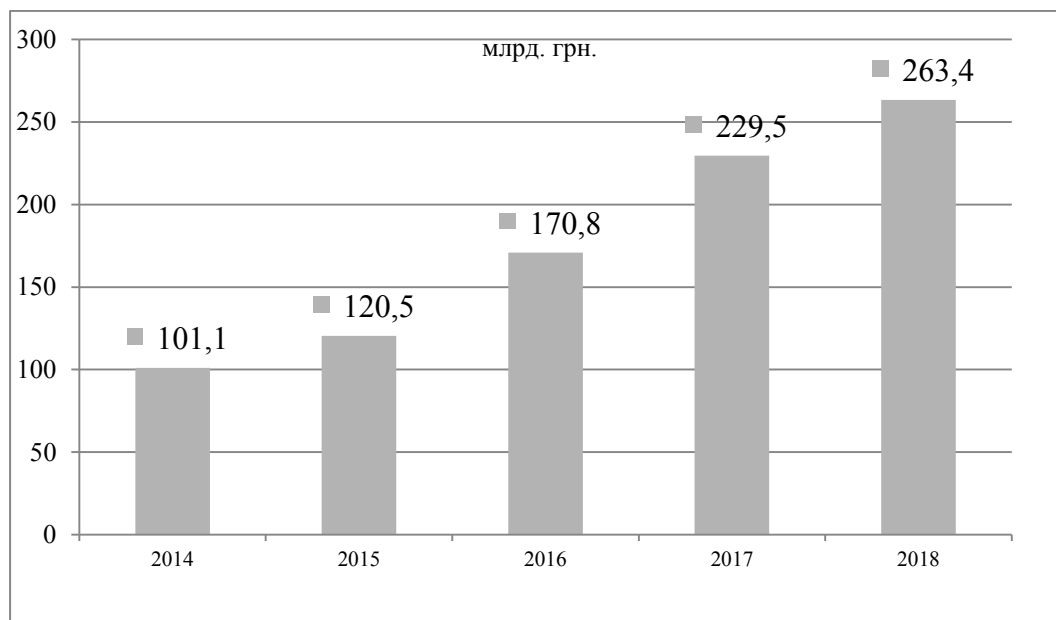

Рис. 1. Динаміка власних доходів місцевих бюджетів України*

*розраховано авторами на основі [3]

Аналізуючи склад і структуру власних доходів місцевих бюджетів України у 2018 р., можна відзначити, що:

- податкові надходження займали лівову частину власних надходжень місцевих бюджетів України – 88,2% або 232,5 млрд. грн. і порівняно з 2017 р. зросли на 15,7% в абсолютному розмірі і за часткою на 0,6 пункти;

- неподаткові надходження займали друге місце в структурі власних доходів місцевих бюджетів України – 10,6% і їх сума становила 28,0 млрд. грн., що майже на 8% більше порівняно з 2017 р.;

- сума доходів від операцій з капіталом також зросла і становила - 2,1 млрд. грн., що майже на 10% більше порівняно з 2017 р., однак фіскальне значення цих доходів є майже невідчутним – менше 1% в структурі власних доходів місцевих бюджетів.

Отже, органи місцевого самоврядування мають бути максимально зацікавлені у нарощенні власної фінансової бази. Місцеві суспільні блага мають

забезпечуватися не центральним урядом, а зацікавленими територіальними громадами, і фінансуватися не за рахунок коштів, що перерозподіляються центром, а переважно за рахунок власних фінансових ресурсів, що дозволить краще вирішувати проблеми населення. Постійний моніторинг власних доходів, який дозволяє побачити слабкі місця, віднайти резерви та прийняти відповідні рішення щодо їх зростання повинен стати важливим аспектом діяльності місцевих органів влади в смачних умовах.

Література:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 вересня 2018 року. URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/309/10.09.2018.pdf>
3. Звіти про виконання місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя за 2014-2017 рр. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>

Кушнір Л. А.

*кандидат економічних наук, доцент
кафедри обліку і оподаткування,
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Лавський А. Й.

*начальник Кам'янець Подільського міськрайонного управління Головного
управління Держспродспоживслужби в Хмельницькій області,
студент магістратури ТНЕУ,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ЕКОНОМІЧНА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА СКЛАДОВА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Керівною стратегією політики багатьох країн можна вважати науково обґрунтоване та доведене практикою твердження, що "економічно доцільним є здійснення інвестицій у людський капітал скрізь, де це можливо, замість прямого інвестування в соціальне обслуговування". Відповідно до цієї стратегії

інклюзія (включення) осіб з інвалідністю в суспільство розглядаються як стратегічний напрям соціального інвестування для майбутнього [2, с. 226].

Основний Закон України — Конституція України, прийнята в червні 1996 року, зазначає, що не може бути жодних привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками.

Реалізація зазначених у Конституції України прав людини забезпечується шляхом прийняття та виконання відповідних законів і підзаконних актів, зокрема у сфері освіти: Закону «Про освіту» (1991 р.), Закону «Про професійну освіту» (1998 р.), Закону «Про загальну середню освіту» (1999 р.), Закону «Про позашкільну освіту» (2000 р.), Закону «Про дошкільну освіту» (2001 р.), Закону «Про вищу освіту» (2002 р.). Незважаючи на декларативність рівних прав і можливостей у всіх згаданих законах, зокрема в законах про дошкільну та загальну середню освіту, яка обов'язковою в Україні, для дітей з особливими освітніми потребами в більшості випадків усе ще рекомендується навчання у спеціальних навчальних закладах.

Ратифікація Україною Конвенції ООН про права людей з інвалідністю і Факультативного протоколу у грудні 2009 року сприяла розвитку інклюзивної освіти в Україні. У грудні 2009 року був прийнятий наступний відправний для розвитку інклюзивної освіти документ — Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1482-р. «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період закладах», в якій визначено умови, необхідні для успішного впровадження інклюзивної освіти, зокрема такі:

- застосування особистісно зорієнтованих методів навчання (індивідуалізація, диференціація);
- забезпечення безперешкодного доступу до будівель і приміщень такого закладу для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та дітей з вадами зору;
- забезпечення необхідними навчально-методичними та індивідуальними технічними засобами навчання тощо. Цей документ зазначає, що особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість, яка відображається в індивідуальних навчальних планах. Індивідуальні навчальні плани для дітей з особливими освітніми потребами розробляються педагогами спільно з іншими фахівцями та затверджуються керівником навчального закладу. Особистісно зорієнтований підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами забезпечується введенням посади «асистент педагога».

Незважаючи на недосконалість цього документа з точки зору невизначеності чи відсутності механізмів його впровадження, затвердження «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» є досить прогресивним кроком на шляху до запровадження інклюзивної освіти в Україні. Очевидно, що при подальшій розробці освітньої

політики як на рівні країни, так і на місцевому рівні (область, район, місто, село, окремий навчальний заклад) варто враховувати моніторингові показники дотримання прав людини.

Відповідно до Конвенції про права людей з інвалідністю, такі показники можна розробити на додаток до наступних принципів і статей конвенції: принцип недискримінації (статті 3, 5, 6 і 8 конвенції); принцип доступності (стаття 9 конвенції); право на освіту (стаття 24 конвенції); праця й зайнятість (стаття 27 конвенції) та інші.

Важливим з точки зору розуміння особливостей організації інклюзивного навчання є інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», розроблений Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України у травні 2012 року[1].

У цьому листі даються визначення та пояснення таких важливих понять, як інклюзивне навчання, індивідуальна програма розвитку, модифікація та адаптація, індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма, портфоліо тощо. На відміну від Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх класах, в інструктивно-методичному листі зазначається, що «...індивідуальна навчальна програма дитини з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням розробляється на основі типових навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальних, з їх відповідною адаптацією». 18 липня 2012 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. №346 і від 14 червня 2000 р. № 963», де передбачається введення посади асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням. На виконання цієї постанови Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України видає у вересні 2012 року наказ «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя», в якому зазначаються посадові обов'язки та необхідні компетентності асистента вчителя, а також наказ «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням», в якому зазначаються умови та розміри оплати праці, педагогічне навантаження тощо.

Іншим важливим для розвитку інклюзивної освіти фактом став лист Міністерства освіти і науки України № 1/9–539 від 8 серпня 2013 року «Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами».

У цьому листі було зазначено такі важливі положення:

- створення в кожному регіоні банку даних про кількість дітей з особливими потребами, у тому числі й дітей з інвалідністю, який повинен щорічно оновлюватись;
- наголошення на важливості співпраці інклюзивних навчальних закладів із психолого-медико-педагогічними консультаціями у процесі створення індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми потребами;

- організація навчально-реабілітаційних центрів (НРЦ), які повинні забезпечити комплексну реабілітаційну допомогу дітям зі складними порушеннями психо-фізичного розвитку;

- підкреслення важливості співпраці інклюзивних навчальних закладів зі спеціальними навчальними закладами та навчально-реабілітаційними центрами. Довгоочікуваними для освітянської та батьківської громад стали зміни до Закону «Про дошкільну освіту», підписані Президентом України 5 червня 2014 року, а також різноманітні нормативні документи, які приймаються на рівні місцевих обласних, районних Рад, територіальних громад з питань інклюзивної освіти.

Як зазначила Міністр освіти і науки Лілія Гриневич під час Всеукраїнської звітної конференції з інклюзивної освіти (25 січня 2019 року) про те, що лише за останній рік кількість школярів з особливими освітніми потребами, що навчаються у звичайних школах поруч з однолітками, зросла на 61%. Загалом зараз у закладах загальної середньої освіти навчається понад 12 тис., а в дошкільних закладах майже 2,2 тис., дітей з особливими освітніми потребами. В майбутньому більшість з них стануть учнями і студентами освітніх закладів I-IV рівнів акредитації [4].

У бюджеті закладено достатньо ресурсів для створення і обладнання майже 700 інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). І як підкреслив президент, що такої кількості достатньо, аби повністю задовольнити потребу в цих закладах на теперішній час.

Так, завдяки державній підтримці на Тернопільщині інклюзивно-ресурсні центри створили у кожному із 17-ти районів області.

Загалом, на оснащення ІРЦ Тернопільщини торік виділили майже 3 млн. грн. Це – майже 161 тис. грн. на один центр. Окрім цього, ще стільки ж виділено на підтримку осіб з особливими освітніми потребами. Нині на Тернопільщині є понад 13 тис. дітей, які потребують інклюзивного навчання.

Рух за створення оптимальних умов для дітей з інклюзивними потребами, крім органів виконавчої влади, активно підтримали й органи місцевого самоврядування. Нині на кожного учня із особливими потребами, у громадах виділено 24, 5 тис. грн. [3].

Таким чином, державна політика у сфері освіти повинна формуватися таким чином, щоб задовольнити всі освітні потреби дітей з інвалідністю, сприяти розвитку освітніх систем і разом з тим стати складовою нової соціальної та економічної політики. А це, у свою чергу, вимагає становлення нової філософії державної політики щодо осіб з інвалідністю, проведення кардинальних реформ в існуючій системі освіти, які б гарантували рівність можливостей для всіх дітей та молодих людей на доступ до дошкільної, шкільної, професійної та вищої освіти з перспективою гарантованого працевлаштування.

Література:

1. Взаємодія педагогів ДНЗ з батьками. URL: <https://www.slideshare.net/yana154>

2. Корнієнко С. Інклюзивна освіта як пріоритетний напрям державної політики України у сфері освіти дітей з інвалідністю. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. № 2. С. 226-231.

3. На Тернопільщині інклюзивно-ресурсні центри створили у кожному районі. URL: www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2630011-seredz

4. Чотири роки впровадження інклюзії. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/4-roki-vprovadzhennya-inkly>

Киселюк М. П.

*кандидат технічних наук, викладач
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Воробйова О. В.

*студентка Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Галкін М. В.

*студент Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ТЕХНОЛОГІЇ, ЕКОНОМІКА, СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА

Територія України має значний потенціал для зменшення споживання паливних ресурсів за рахунок сонячної енергії. Рівень інсоляції складає від 1150 до 1550 кВт·год/м² на рік, що відповідає територіям на півдні Італії де знаходиться найбільша кількість інсталяцій сонячних батарей в світі. Активний розвиток сонячних електростанцій в Україні відбувається дякуючи запровадженому верховною радою зеленому тарифу [1]. Економічне стимулювання ринку альтернативної енергетики дозволяє не тільки брати участь в розвитку нових передових технологій, росту ринку високих технологій та умов для залучення інвесторів, але й створенню нових робочих місць.

Відомим є міжнародний досвід запровадження та експлуатації електростанцій на відновлювальних джерелах енергії. Але слід звернути увагу не тільки на економічну та екологічну доцільність впровадження сонячних електростанцій, а й соціальну. Наприклад, досі залишається незаповненим ринок СЕС середньої потужності, які можна розмістити на державних підприємствах, установах та закладах, в тому числі освіти.

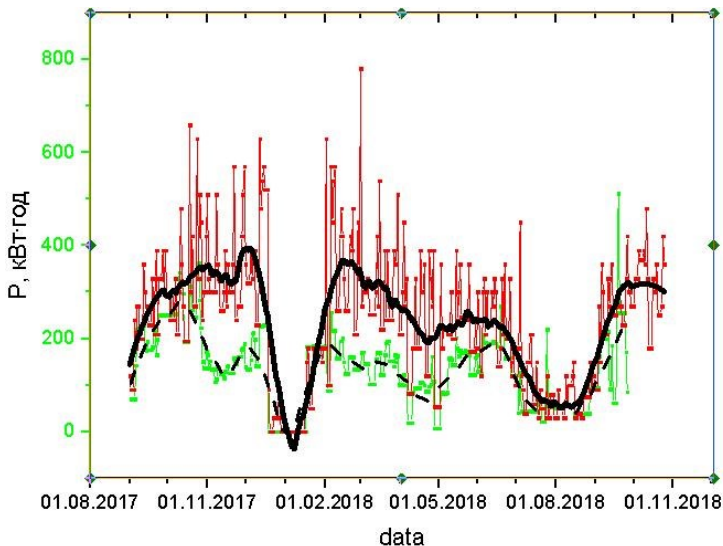

Рис. 1. Спожита електрична енергія за 2017-2018 н.р. (суцільна крива – коледж, пунктирна – гуртожиток).

7 років окупили капіталовкладення. Прогнозоване зростання ціни власного споживання, компенсує завершення підтримки на державному рівні альтернативних джерел енергії у 2020-30 роках [2]. Це дозволить вийти на прогнозовані з альтернативних джерел енергії потужності виробництва електричної енергії, які в майбутньому мають повністю замінити електростанції на викопному паливі до 2050 р.

Література:

1. ЗАКОН УКРАЇНИ / Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії / №514-19. від 4 червня 2015 року.
2. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України / Інформація про роботу електроенергетичного комплексу / Виробництво електроенергії. – серпень 2017 року – вересень 2018 р.

Лободіна З. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Тернопільського
національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Бадло Ю. А.

*студентка факультету фінансів Тернопільського
національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СТАЛОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВИ

Необхідність прискорення темпів економічного зростання та вирішення проблем соціальної нерівності вимагає врахування ключових викликів, спричинених загрозами національній безпеці, перегляду типу соціально-економічного розвитку і напрямів державної політики України. У даному контексті заслуговує на увагу концепція інклюзивного сталого зростання, базові положення якої передбачають побудову економіки максимальної зайнятості, створення рівних можливостей для реалізації людського потенціалу та акцентують увагу на унікальності і цінності кожного члена суспільства.

У зв'язку із ухваленням на Саміті ООН, членом якої є Україна, сімнадцяти глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року потребує перегляду Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (прийнята Указом Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 р.). Для переходу України до моделі сталого розвитку необхідно уточнити національні стратегічні цілі і узгодити з ними основні напрями бюджетної політики.

На наш погляд, імперативами інклюзивного сталого розвитку є відновлення економічного зростання; активізація підприємницької діяльності; детінізація економіки; розвиток галузей економіки, на які припадає найбільша частка валової доданої вартості у її загальному обсязі; високий рівень економічної активності, доходів і добробуту населення; низький рівень бідності, нерівності; інвестування у розвиток освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, охорону навколишнього середовища; висока якість і доступність суспільних послуг та ін.

Враховуючи необхідність досягнення стратегічних цілей інклюзивного зростання, доцільно конкретизувати основні напрями бюджетної політики, які повинні бути враховані у процесі вибору методів, форм, інструментів і важелів бюджетного механізму для її реалізації.

До основних напрямів бюджетної політики, які відповідали б пріоритетам інклюзивного сталого зростання та дали б змогу вирішити найскладніші

проблеми сучасного етапу соціально-економічного розвитку України, на наш погляд, можна віднести: модернізація технологій управління бюджетними ресурсами шляхом запровадження інклюзивно орієнтованого бюджетування та середньострокового бюджетного планування; удосконалення податкової системи на основі принципів рівності платників податків, платоспроможності та соціальної справедливості; покращення інвестиційного клімату та збільшення бюджетного інвестування високотехнологічних галузей економіки; фінансова підтримка підприємницької діяльності; зміцнення фінансової бази та підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування шляхом удосконалення бюджетного регулювання; підвищення рівня реальних доходів населення та забезпечення у повному обсязі бюджетними ресурсами визначених Конституцією України соціальних зобов'язань держави; забезпечення ефективного використання бюджетних ресурсів, базоване на рівних можливостях доступу населення до отримання суспільних послуг та підвищенні бюджетної дисципліни усіма суб'єктами бюджетних відносин; забезпечення боргової стійкості шляхом послаблення боргового навантаження, оптимізації боргових інструментів; підвищення рівня бюджетної прозорості та участі громадськості у бюджетному процесі.

У світовій і вітчизняній практиці для оцінювання рівня розвитку економіки і життя населення найчастіше використовуються такі показники як ВВП на одну особу та індекс розвитку людського потенціалу. Однак для комплексного відображення рівня соціально-економічного розвитку держави у 2017 р. на Всесвітньому економічному форумі (м. Давос) було запропоновано розраховувати індекс інклюзивного розвитку (IDI) – інтегральний показник, який визначається з урахуванням 12 різних індикаторів. Результати розрахунку IDI показують, що серед 106 (2017 р.) і 103 (2018 р.) країн світу Україна посіла у 2017 р. 76 місце зі значенням індексу 3,67, а у 2018 р. – 78 місце зі значенням індексу 3,42, а серед 79 (2017 р.) і 74 (2018 р.) країн, що розвиваються – відповідно – 47 і 49 місця. За останні п'ять років інклюзивний розвиток України знизився на 6,8% [1]. Позитивною тенденцією вважаємо збільшення у 2018 р. порівняно з 2017 р. обсягу ВВП на одну особу, питомої ваги заощаджень у ВНД.

Значне занепокоєння викликають зміни таких показників: збільшення коефіцієнтів розшарування суспільства за розподілом багатства і демографічного навантаження, питомої ваги державного боргу у ВВП, парникової інтенсивності ВВП (викиди вуглекислого газу), рівня бідності, зменшення продуктивності праці, зайнятості, медіанного доходу.

Отже, значення IDI підтверджує недостатній рівень інклюзії Української економіки та актуалізує доцільність впровадження заходів, спрямованих на його підвищення. Значення індикаторів, які використані для визначення індексу інклюзивного розвитку, дають змогу органам державної влади і місцевого самоврядування оцінити стан інклюзивного розвитку України та визначати ключові шляхи вирішення проблем сучасного трансформаційного періоду розвитку нашої держави у процесі реалізації державної політики.

Література:

1. World Economic Forum. The Inclusive Development Index 2017–2018.
URL : <https://www.weforum.org/reports/>.

Савчук Д. А.

*кандидат економічних наук,
завідувач Кам'янець-Подільського відділення
Ірпінського державного коледжу економіки та права,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Мельник Ю. Р.

*студентка Кам'янець-Подільського відділення
Ірпінського державного коледжу економіки та права,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АНАЛІЗ СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНДИКАТОРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Соціальна інклюзія відображає активний і спрямований на розвиток людини підхід до соціального добробуту, який (підхід) передбачає більше, ніж ліквідацію бар'єрів чи ризиків. Соціальна інклюзія – це забезпечення того, щоб усі діти й дорослі могли брати участь у житті громади як рівноправні члени, яких поважають і які роблять свій внесок у розвиток громади та суспільства. Ключовими ідеями соціальної інклюзії є:

- розуміння і визнання, що люди різняться між собою за своїм соціальним, економічним і культурним походженням, особливостями індивідуального розвитку і це – нормальне явище.

- Лідери в громаді несуть відповідальність за створення єдності й гармонії в соціальному середовищі.

- Соціальним групам необхідно надавати допомогу, щоб вони користувалися в громаді рівними правами. Потрібно розуміти, що існують різні ставлення до людей із різних соціальних груп.

- Існують можливості створення навчального середовища для учнів із різним рівнем індивідуального розвитку.

- Розуміння питання динаміки взаємовідносин між меншістю й більшістю, в тому числі й ризиків, пов'язаних із процесом інтеграції [1].

Соціальна інтеграція - прийняття індивіда іншими членами групи. Це процес встановлення оптимальних зв'язків між відносно самостійними малозв'язаними між собою соціальними об'єктами і подальше їх перетворення у єдину, цілісну систему, у якій узгоджені та взаємозалежні її частини на основі спільних цілей, інтересів. Під соціальною інтеграцією розуміється залучення людей з інвалідністю в суспільство як повноправних його членів, що беруть активну участь у всіх сферах життєдіяльності. І це означає, що соціальна інклюзія повинна розглядатися як процес, що веде до соціальної інтеграції, а сама інтеграція - як результат цього процесу.

Таким чином, інклюзія є активним процесом зміцнення почуття приналежності індивіда або групи до спільноти, що веде до соціальної інтеграції.

Розглядаючи терміни інтеграція і інклюзія важливо наголосити й на тому, що інклюзія - це процес, що відбувається з індивідами (соціальними групами), а інтеграція - процес, що відбувається в самому суспільстві. Інтеграція може бути наслідком інклюзії, але не навпаки. І це значить, що соціальна інклюзія є підлеглим по відношенню до соціальної інтеграції та більш вузьким поняттям.

Соціальна ексклюзія це механізмом, що віддаляє групи людей від головного соціального потоку. Виділяються чотири основні види соціального виключення: 1) економічне (низькі доходи); 2) політичне; 3) культурне; 4) соціальне (соціальні послуги та соціальне оточення).

Соціальне виключення виникає внаслідок множинних порушень підсистем суспільства, а, отже, соціальна інклюзія також повинна бути багатовимірною. Серед аспектів (напрямоків, заходів) соціальної інклюзії в цих соціальних підсистемах слід виділити політико-правові (можливість реалізації своїх прав та інтересів), соціально-економічні (викорінення бідності, наявність гідно оплачуваної роботи, якісне житло та комунальні послуги), соціокультурні (доступне і якісну освіту, включеність в культурне життя спільноти) і ін.

Соціальна інклюзія на індивідуальному рівні передбачає сукупне наявність принаймні трьох компонентів: це включеність в групу, включеність в діяльність і почуття включеності, приналежності, позитивну самоідентифікацію, емоційний контакт з соціумом [2].

Для побудови системи індикаторів соціальної інклюзії ми в основному використовували багатовимірну модель Ф. Фаррінгтона, виділяючи підсистеми суспільства, включення в які є дуже важливим для характеристики інклюзії (ступеня інклюзії) індивіда та відкритості (ступеня інклюзивності) суспільства (сфер суспільства) [3]. Такими підсистемами є:

- політична (політико-правова, соціально-політична; в тому числі самовідчуття індивіда з приводу захищеності і стабільності);
- економічна (економічний стан, доступність економічних благ, становище на ринку праці);
- соціокультурна (освіта, дозвілля, суспільно-значуща діяльність - доступність і залученість);

- соціальна (різні аспекти соціальної взаємодії, включеність в співтовариства);
- територіальна (забезпеченість інфраструктурою, комунікаціями);
- символічна (ідентичність, соціальний статус, самооцінка і самоповагу, інтереси і мотивація, можливості, перспективи).

Застосування всієї сукупності індикаторів дозволить виявити ступінь соціальної інклюзії дітей та молоді. Зрозуміло, запропонована система індикаторів інклюзії дітей та молоді є попередньою і підлягає емпіричній перевірці. Крім того, можливий як комплексний аналіз, так і аналіз стану окремих підсистем суспільства на основі тих інклюзивних можливостей, які вони надають молодим людям.

Емпірична апробація запропонованих індикаторів, може дати і можливість глибше зрозуміти сутність, форми і характеристики такого комплексного явища як соціальна інклюзія.

Література:

1. Ярская В. Н. Инклюзия – новый код социального равенства. *Образование для всех: политика и практика инклюзии*. Сборник научных статей и научно-методических материалов. Саратов: Научная книга, 2008.

2. Інвалідність та суспільство : навч. посіб. / Л. Байда, О. Красюкова-Енс, В. Азін та ін. ; за заг. ред. Л. Байди, О. Красюкової-Енс. К. : Київський університет, 2011. 188 с.

3. Астоянц М. С., Россихина И. Г. Социальная инклюзия: попытка концептуализации и операционализации понятия. URL: <https://refdb.ru/look/1815266.html>

Савчук С. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів ім.С.І.Юрія Тернопільського
національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Шаварин І. І.

*студентка гр. Ф-42 факультету фінансів
Тернопільського національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БАЗИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Одним із напрямів підвищення рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є впровадження реформи бюджетної децентралізації, що забезпечує законодавче вирішення питань утвердження бюджетної самостійності територіальних громад. Це дає змогу ефективніше виконувати функції держави, а також успішно забезпечувати громадян необхідними благами та послугами. При цьому розвиток місцевого самоврядування спрямовано на створення та підтримку сприятливих умов функціонування територіальних громад, реалізацію пріоритетних проектів розвитку місцевої інфраструктури та підвищення рівня добробуту населення, що вимагає наявності міцної матеріальної та фінансової бази.

Починаючи з 2016 р. розв'язання зазначеного питання в контексті запровадження процесів децентралізації спрямовано на визначення та розмежування завдань і функцій органів державної ладі та місцевого самоврядування [2]. Внесення змін до податкового та бюджетного законодавства стало практичним кроком до підвищення фінансової спроможності місцевих рад, створення підґрунтя для фінансової автономії місцевого самоврядування за рахунок розширення дохідної бази місцевих бюджетів, введення нових видів трансфертів та реформування механізму бюджетного вирівнювання [4]. При цьому новим підходом до формування доходів місцевих бюджетів передбачено:

– введення нових податків, які зараховуються до місцевих бюджетів (акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів; транспортного податку з фізичних та юридичних осіб; податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого фізичними та юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості);

– перерозподіл доходів державного та місцевих бюджетів (державного мита за видачу закордонних паспортів та плати за надання інших адміністративних послуг);

– оптимізацію системи міжбюджетних [3].

Як свідчить вітчизняна практика, в результаті внесених змін місцеві органи влади отримують необхідні обсяги фінансових ресурсів для виконання власних повноважень та забезпечення розвитку регіону. Саме утвердження фінансової самостійності місцевих бюджетів дає змогу органам місцевого самоврядування самостійно планувати свій розвиток, виходячи із власної ресурсної бази та наданими можливостями пошуку додаткових джерел надходжень.

Оскільки в Україні основними джерелами наповнення дохідної бази місцевих бюджетів є закріплені доходи та офіційні трансферти, тому органам місцевого самоврядування необхідно, в першу чергу, спрямовувати свою діяльність на зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів. Це дасть змогу забезпечувати: підтримку підприємств, що створюють нові робочі місця й збільшують фонд оплати праці; зростання можливостей впливу органів місцевого самоврядування на наповнюваність місцевих бюджетів; застосування режиму жорсткої економії бюджетних коштів; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; збільшення доходів від місцевого господарства та забезпечення прибутковості комунальних підприємств.

Попри зазначене, подальшого вирішення потребують питання щодо недостатності обсягів бюджетних коштів для фінансування розвитку місцевого самоврядування; зниження частки міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів та ступеня централізації фінансових ресурсів у державному бюджеті, залежності системи формування та виконання місцевих бюджетів від рішень органів державної влади. При цьому необхідним постає першочергове нормативно-правове врегулювання даних питань.

Таким чином, основним завданням, що має вирішуватись в процесі бюджетної децентралізації є забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів шляхом формування достатнього обсягу ресурсної бази для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій та завдань та виконання пріоритетних завдань й програм розвитку регіону. Це дасть змогу в повній мірі забезпечувати різні верстви населення якісними суспільними благами та послугами та сприятиме сталому розвитку регіону загалом.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. Дата оновлення: 11.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Бюджет місцевої ради в умовах децентралізації / Центр політичних студій та аналітики. URL: <http://eidos.org.ua/novyny/byudzheth-mistsevoji-rady-v-umovah-detsentralizatsiji/>.
3. Даудова Г. В. Бюджетоутворюючі податки місцевих бюджетів в

контексті бюджетної децентралізації. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», Вип. 3 (50). С. 150–156.

4. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е.; Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO: Швейц.-укр. проект. Київ: Софія, 128 с. URL: <http://despro.org.ua>.

Сушарник Я. А.

*кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів,
економіки і економічної кібернетики
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Тодорова Г. М.

*студентка П-21бз стн групи
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

МЕЙНСТРИМНІ МЕТОДИ ПОШУКУ ПРАЦІВНИКІВ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ВЕКТОР СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МОЛОДІ З НОЗОЛОГІЯМИ

Роботодавці та центри зайнятості вважають, що загальна ситуація на ринку праці є більш сприятливою для роботодавців, ніж шукачів роботи. За останні півтора року кількість тих, хто шукає роботу, значно зросла, а кількість вакансій скоротилася.

Респонденти пояснили ці зміни економічною рецесією в Україні в цілому.

Більшість опитаних роботодавців зазначили, що погіршення економічної ситуації в країні значно вплинуло на їхні компанії. Майже всі респонденти, незалежно від їхнього регіону та економіки, говорили про скорочення прибутків і кількість замовлень. Як наслідок, роботодавці повинні були переглядати свої кадрові стратегії протягом останніх 12 - 18 місяців, причому багато з них звільняли своїх працівників. Крім того, багато респондентів значно зменшили свої потреби у прийомі на роботу нових працівників через зазначені вище чинники.

Іншим важливим чинником є зменшення обороту, оскільки працівники, які працюють у своїх компаніях, тепер мають тенденцію дотримуватися більше своїх робочих місць через погану економічну ситуацію і не мають наміру йти. Отже, більшість роботодавців не планують розширювати свою основну робочу силу в найближчому майбутньому, і немає потреби шукати нових працівників. Роботодавці в невеликих компаніях, як правило, менш схильні до звільнення і найму нових працівників, оскільки вони мають постійних співробітників, які працюють з ними протягом тривалого часу і з чією роботою вони задоволені.

Методи пошуку працівників.

Роботодавці використовують цілий комплекс методів пошуку робочої сили, залежно від особливостей ринку праці та конкретної вакансії [2].

Найпопулярнішими методами є:

- Пошук за рекомендаціями/через особисті зв'язки є одним з найпопулярніших варіантів, оскільки він дозволяє роботодавцю отримувати інформацію про кандидата від третьої сторони. Деякі роботодавці шукають таку інформацію через Інтернет (через професійні асоціації та мережі, контакти з колишніми роботодавцями). Деякі респонденти відзначають, що однією з переваг співпраці з центрами зайнятості є те, що можна отримати інформацію про працівників, принаймні неформальних, з попереднього робочого місця кандидата.

- Співпраця з освітніми установами більш характерна для великих компаній, а деякі - для вузьких професій. Стажування в компанії є ефективним способом дізнатися більше про потенційного молодого працівника.

- Розміщення оголошень в Інтернеті (на сайтах для шукачів роботи, як roboota.ua, work.ua, headhunter.ua, або веб-сайти з безкоштовними оголошеннями, такими як OLX, використовуються частіше при пошуку більш кваліфікованих або молодших працівників, які більш активно користуються Інтернетом.

- Розміщення оголошень у пресі є корисним при пошуку низькокваліфікованих робітників або при спробах охопити конкретну аудиторію в невеликих містах.

- Заявки в центри зайнятості використовуються для пошуку працівників з вузькою або рідкісною кваліфікацією (професією), а також для некваліфікованих робітників. Є змішане ставлення до цього методу пошуку робітників. Деякі респонденти активно співпрацюють з цнтрами зайнятості, інші ж відмовляються від співпраці через її неефективність. Роботодавці скаржаться, головним чином, на дуже складну бюрократичну процедуру розміщення заявок і на недостатній професіоналізм кандидатів, що надсилаються центри [4].

Як вже було сказано, більшість респондентів зазвичай використовують кілька методів одночасно.

Респонденти заявили, що взагалі не потрібно шукати кандидатів, тому що потенційні співробітники були постійно самостійно, через відсутність робочих місць.

Лише деякі респонденти користувалися послугами приватних агентств зайнятості, в основному, у пошуках середній / топ-менеджери. Участь у ярмарках роботи також не дуже популярна. Основними причинами цього є відсутність необхідності та відсутність пропозиції. У багатьох секторах, а саме будівництві, виробництві, рибальстві, транспорті, технічному обслуговуванні та телекомунікаціях, роботодавці скаржилися, що ніхто не навчає студентів тих професій, які вони зацікавлені, або якість цієї освіти не відповідає потребам роботодавця [1].

Хедхантінг практично не практикується, оскільки більшість респондентів вважають його не ефективним.

Тим часом, коли існує потреба у вузько-орієнтованих технічних працівників з рідкісним кваліфікацією, роботодавці намагаються відстежувати кар'єру таких працівників в інших компаніях, щоб запропонувати їм роботу, якщо працівники звільняться або звільнюються від їхньої попередньої компанії.

Стимувальними чинниками є недостатня поінформованість роботодавців щодо різних аспектів працевлаштування та зайнятості людей з інвалідністю, так і їх упереджене ставлення до цієї категорії працівників.

Зайнятість є однією зі сфер створення рівних можливостей для осіб з інвалідністю. Саме тому, надаючи роботу таким працівникам, роботодавець не тільки виконує норму закону щодо працевлаштування інвалідів, забезпечує себе ефективними працівниками, а й допомагає цим людям бути рівноправними членами суспільства[3].

Література:

1. Аграрна реформа Л.Д. Кучми в Україні / П.І. Гайдуцький. К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2015. 448 с.
2. Employment needs assessment and employability of internally displaced persons in Ukraine : summary of survey findings and recommendations / ILO Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe. Budapest: ILO, 2016. P. 41-45.
3. Працевлаштування та зайнятість людей із інвалідністю: Довідник для роботодавців / Упорядн. Семигіна Т. В., Іванова О. Л. 2017. 140 с.
4. Рейтинг рівня життя в країнах світу 2017. URL : <http://poradum.com>.

Комарніцька О. М.

аспірант, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-реабілітаційного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

РЕКРУТИНГ ЯК ПІДґРУНТЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРСОНАЛУ ТА ЗАПОРУКА ЙОГО ПОДАЛЬШОГО НАРОЩУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливе завдання, як пошук персоналу, набуло значної актуальності у роботі сучасних підприємств. У сучасних умовах розвитку України на ринку праці склалась парадоксальна ситуація: при досить високому рівні безробіття спостерігається дефіцит кваліфікованих фахівців.

В Україні, на ринку праці відбуваються істотні зміни: якщо раніше проблемою був пошук роботи, то сьогодні – пошук «кращого» працівника.

Успіх інноваційної діяльності сучасного підприємства багато в чому зумовлюється рівнем ефективності управління персоналом – найважливішою функціональною підсистемою підприємства та найціннішим ресурсом інноваційного розвитку. Володіючи особливими стратегічними та оперативними функціями, людський чинник відіграє провідну роль в інтелектуалізації та інформатизації виробництва. Це сприяло виникненню такого процесу на ринку праці як «рекрутинг».

Рекрутинг – це перший етап процесу заповнення вакансій, ...процес вивчення психологічних та професійних якостей працівника для поставлення його до виконання обов'язків на певному робочому місці або посаді та вибору із сукупності претендентів найбільш відповідних з урахуванням відповідності його кваліфікації, спеціальності, особистісних якостей та здібностей характеру діяльності, інтересам організації та його самого [1, с. 57]. Рекрутинг – це комунікативна бізнес-діяльність, під час якої у процесі управління інформаційними ресурсами та потоками з використанням знань і вмінь досягаються цілі організації [2].

Рекрутинг персоналу, проходячи всі свої основні стадії (підбір та найм, оцінювання, навчання й перенавчання, атестацію та ротацію, мотивацію, облік персоналу, організацію праці, зокрема створення її гідних умов, соціальний розвиток та партнерство, правове та інформаційне забезпечення перелічених вище процесів тощо) фактично спирається на велику кількість персонал-технологій.

На сьогодні на українському ринку праці значною мірою копіюються економічні механізми західних країн. Відповідно розширюється кількість і різновид інструментів у сфері набору кадрів.

Залучити працівників можливо як власними силами (внутрішній рекрутинг), так і за допомогою сторонніх організацій (зовнішній рекрутинг).

Внутрішній рекрутинг – це діяльність відповідного підрозділу кадрової служби з пошуку, підбору, відбору потенційних кандидатів та їх адаптації, тобто це функція кадрового менеджменту.

Зовнішній рекрутинг – це діяльність різних рекрутингових компаній, кадрових агенцій, некомерційних фондів і центрів, а також державних структур з підбору кандидатів для заміщення вакансій.

У міру розвитку даного напрямку особливої актуальності набуває внутрішній рекрутинг як один із способів використання людських ресурсів, коли підприємство намагається заповнити вакантну позицію, не вдаючись до зовнішніх послуг. Деякі керівники, особливо на великих підприємствах, віддають перевагу внутрішньому рекрутингу порівняно із зовнішнім, оскільки на великому підприємстві власна кадрова служба представлена певною кількістю штатних співробітників із відповідним рівнем кваліфікації, знаннями і особистісними характеристиками, які дозволяють підприємству власними силами здійснити вибір. Однак правильний вибір кандидата може допомогти в зростанні продуктивності, прибутку підприємства та підвищенні лояльності співробітників. Неправильний вибір зазвичай позначається на великій плинності персоналу або недостатньої компетенції співробітників.

«Внутрішній» і «зовнішній» рекрутери в більшості випадків виконують однакову роботу, не рідко ефективно взаємодіють один з одним [3, с. 35]. Пошук працівників на внутрішньому ринку праці означає пропонування працівникам даної організації змінити місце роботи. Перевагою його є поінформованість організації щодо потенціалу, кваліфікації, особистісних якостей, реальних результатів своїх працівників. Крім того, це дає шанси працівникам реалізувати в межах організації свої прагнення та потенціал. Часто самі підприємства надають перевагу внутрішньому набору, оскільки зменшуються затрати на адаптацію працівників, підвищується зацікавленість працівників до ефективної праці, покращується моральний клімат і посилюється відданість працівників підприємству. Можливим недоліком цього підходу до набору є те, що він обмежує приплив нових людей з власними поглядами, навиками і досвідом роботи. Пошук працівників на зовнішньому ринку праці означає спрямування пропозицій щодо працевлаштування до всіх бажаних, які перебувають поза межами даної організації. Його перевагою є ймовірність появи в організації нових компетентних кандидатів, не пов'язаних жодними умовностями. Приплив нових кадрів, особливо на керівні посади, є дуже корисним, але потенційними його вадами можуть бути: - більші обсяги витрат на пошук кадрів на зовнішньому ринку; - триваліший період адаптації нових працівників; - недостатнє порозуміння між новими і працівниками-ветеранами організації, вищий ризик помилок в доборі кандидатів; - зниження ефективності праці тих, хто сподівався на службове зростання [4, с. 128].

Література:

1. Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала. М. : Юрист, 2001. 496 с.

2. Жилияєва І. Ю. Місце рекрутингу персоналу в процесах виробничої діяльності підприємства. Торгівля і ринок України. 2011. Вип. 31. Т. 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2011_31_1/Zgilyaev.pdf.

3. Крушельницька О. В. Управління персоналом: [навчальний посібник] / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. К. : Кондор, 2003. 296 с.

4. Петюх В. М. Управління персоналом: [навч. - метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни] / В.М. Петюх. К.: КНЕУ, 2000. 124 с.

Місько А. М.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства та фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПАРАДИГМА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Зайнятість є однією зі сфер створення рівних можливостей працевлаштування для осіб з інвалідністю. Саме тому, надаючи роботу таким працівникам, роботодавець не тільки виконує норму закону щодо працевлаштування інвалідів, забезпечує себе ефективними працівниками, а й допомагає цим людям бути рівноправними членами суспільства.

Вигоди для роботодавців від працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями:

- отримання відповідальних працівників, що цінують свою роботу;
- уникають штрафних санкцій за невиконання нормативу робочих місць, призначених для працевлаштування осіб з обмеженими можливостями;
- отримують дотації на створення робочого місця для працівника з особливими потребами, на заробітну плату особи з інвалідністю тощо;
- отримують можливість навчати працівника з обмеженими можливостями за рахунок соціальних фондів;
- отримують пільги щодо сплати зборів на соціальне страхування: для підприємств, установ і організацій, де працюють особи з обмеженими можливостями.
- формують імідж свого підприємства чи організації як соціально відповідального бізнесу.

Приклад з українського досвіду

В Акціонерній компанії «Київенерго» станом на серпень 2017 року працювало близько 13 тисяч осіб, із них 551 працівник мав інвалідність (150 осіб – другу групу, 401 – третю групу інвалідності). Особи з особливими потребами обіймали посади залежно від досвіду роботи та рекомендацій МСЕК (від директора безпеки до діловодів).

Компанія проводить активну роботу щодо пошуку осіб з особливими потребами, які мають бажання працювати, та забезпечення їх робочими місцями. Так, компанія інформує державні органи (центри зайнятості, Фонд соціального захисту осіб з особливими потребами) щодо вакансій, взаємодіє з Київським міським центром соціальної, професійної та трудової реабілітації інвалідів, філією «Центр професійно-технічного навчання осіб з інвалідністю» Фонду соціально-трудої реабілітації осіб з інвалідністю, іншими недержавними організаціями, які опікуються цією проблемою. Також компанія розміщує оголошення в засобах масової інформації та бере участь у ярмарках вакансій для людей з інвалідністю. Налагоджено й систему внутрішньої комунікації – розміщення на сайті та у внутрішній газеті статей про те, що забезпеченню працевлаштування максимальної кількості людей, які мають інвалідність, керівництво компанії приділяє особливу увагу; постійна робота з підрозділами компанії для роз'яснення важливості цієї проблеми; розміщення оголошень на інформаційних стендах компанії зі списком вакансій, які є у філіях, для працевлаштування осіб з інвалідністю; робота безпосередньо у філіях щодо виявлення людей, які мають інвалідність і з якихось причин не повідомили про це у відділі кадрів (часто люди не афішують свою інвалідність через необґрунтовані побоювання негативного ставлення до них, тому необхідно пояснювати працівникам, що людям, яким встановлено інвалідність, держава та компанія гарантують додаткові пільги).

У ЗАТ «Оболонь» працюють понад 7 тисяч людей, зокрема на головному заводі у Києві – понад 3,9 тисячі працівників. Відповідно до законодавчих норм близько 4% від загальної кількості працівників становлять особи з інвалідністю. У 2017 році на київському підприємстві був 161 працівник з інвалідністю. Основні захворювання цих людей – це цукровий діабет, кардіологічні, онкологічні, офтальмологічні захворювання, хвороби опорно-рухового апарату. Частина працівників з інвалідністю трудиться безпосередньо на виробництві, а частина працює у відділі маркетингу на посадах агентів. Старші агенти працюють по шість годин, а молодші мають гнучкий графік, який залежить від обсягу робіт.

Працівники з обмеженими можливостями інтегровані в життя компанії та всього колективу. По-перше, вони мають однаковий статус з іншими працівниками, і на них також поширюється дія колективного договору. Тобто, вони мають усі пільги – оздоровлення, матеріальну допомогу, преміювання тощо. По-друге, всіх працівників залучають до корпоративних заходів компанії «Оболонь», святкувань тощо. Також ці працівники безкоштовно проходять медичні обстеження. На ЗАТ «Оболонь» впроваджено й сертифіковано систему управління безпекою та гігієною праці OHSAS 18001.

Корпорація «Оболонь» із впевненістю говорить про те, що її працівники є найбільшою цінністю і водночас гордістю [2, с. 25].

Стереотипи та правда щодо працівників з інвалідністю.

Працевлаштування осіб з інвалідністю і виконання ними своїх робочих обов'язків наштовхується на низку перешкод. Причини цього швидше пов'язані з тим, як організовано роботу та зі ставленням роботодавців, аніж з інвалідністю.

В основі негативного ставлення до осіб з інвалідністю лежать стереотипи та упередження, які мають мало спільного з реальністю.

Міф:

- особи з інваліди можуть виконувати тільки некваліфіковану роботу або недостатньо кваліфіковано виконують свої функціональні обов'язки;
- працівники з інвалідністю часто й тривалий час відсутні на робочому місці;
- для пересування осіб з інвалідністю на території підприємства чи організації потрібні спеціальні ліфти, пандуси, а робоче місце необхідно обов'язково переобладнати.

Правда:

- серед працівників з інвалідністю чимало висококваліфікованих професіоналів – юристів, економістів, ІТ-спеціалістів;
- оскільки працівникам з інвалідністю складніше знайти роботу, вони її більше цінують, менше відлучаються з робочого місця і відповідальніше виконують свої обов'язки;
- не для всіх працівників з інвалідністю потрібно спеціально облаштовувати робоче місце, інколи достатньо перерозподілити функції чи змінити графік роботи.

Труднощі у працевлаштуванні особи з інвалідністю зумовлені, зокрема, побоюванням роботодавців того, як стан здоров'я працівника позначиться на виконанні службових обов'язків.

Література:

1. Биба Н. До питання працевлаштування інвалідів. *Розвиток законодавства про працю і соціальне забезпечення : здобутки і проблеми*. Київ, 2012. № 10. С 225-228
2. Працевлаштування та зайнятість людей із інвалідністю: Довідник для роботодавців / Упорядн. Семигіна Т.В., Іванова О. Л. 2017. 140 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів: Закон України від 19.12.2017 р., № 2249-VIII. 2018. №6-7. С 43.
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р., № 875-XII. 1991. №30. С 253.

Радюк Л. П.

*викладач математичних дисциплін, голова циклової комісії
загальноосвітніх дисциплін Харківського державного
соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ЕКОНОМІКИ

З прадавніх часів і до сьогоднішнього дня усі сфери життя людини ставлять різноманітні задачі, які допомагає вирішувати математика. Задачами, що зводяться до розв'язування рівнянь, люди цікавились з давніх часів, про що свідчать давньоєгипетські папіруси, датовані II тис. до н.е. Окремі поняття і прийоми розв'язування задач виникли ще у Вавилоні і Єгипті. Значних успіхів у розв'язуванні рівнянь досягли математики у Стародавній Греції та Арабських державах.

В сучасному світі багато задач з економіки, соціології, статистики, генної інженерії, будівництва, архітектури, агрономії, програмної інженерії, фізики потребують розв'язання систем лінійних рівнянь з двома, трьома, та багатьма невідомими. Сучасна математика пропонує багато способів розв'язування систем лінійних рівнянь: графічний, додавання, підстановки, матричний, метод Крамера, метод Гауса. Кожен з цих способів цікавий і неповторний.

Сучасне життя і наука перебувають в постійному русі, тому методи, що застосовуються в економіці у вітчизняній та міжнародній практиці мають тенденцію змінюватись, перетворюватись в інші методи, розвиватись відповідно до науково-технічних досягнень і актуальних потреб суспільства. Найважливішим елементом методик фінансового аналізу є методи як способи і прийоми дослідження та обробки інформації. Всі методи умовно можна розділити на групи :

- традиційні і нетрадиційні;
- кількісні та якісні;
- логічні;
- економіко-математичні;
- евристичні.

Використання традиційних методів включає застосування аналітичних показників, порівняння, розробку аналітичних формул, балансовий метод, методи ланцюгових підстановок, інтегральний, індексний, графічний методи.

До економіко-математичних методів аналізу відносяться наступні:

- Методи елементарної математики. Вони використовуються в традиційних економічних розрахунках при обґрунтуванні потреб у ресурсах, обліку витрат, балансових розрахунках і т.д. До цих методів, зокрема,

відносяться відомі зі шкільної математики методи вирішення нерівностей, рівнянь, систем рівнянь і ін.

- Класичні методи математичного аналізу : диференціювання, інтегрування, варіаційне числення.

Диференціювання та інтегрування, наприклад, широко застосовується в факторному аналізі.

- Методи математичної статистики: вивчення одновимірних і багатовимірних статистичних сукупностей.

Графічні методи використовуються для наочного, чіткого та швидкого знаходження значення функцій за відповідним значенням аргументу, для зображення функціональної залежності, оцінки впливу різних чинників на узагальнюючий показник, для зіставлення звітних даних з попередніми періодами або середньогалузевими показниками, для наочного зображення динаміки економічних процесів.

При розв'язуванні задач з дисципліни “економічна теорія” на визначення попиту і пропозиції та їх взаємодії ефективним є ілюстрація аналітичного розв'язку задачі за допомогою графіка.

Результати моєї дослідницької роботи доводять, що математичні методи, зокрема метод Крамера, метод Гауса, графічний метод, кругові та стовпчасті діаграми, є ефективним та раціональним способом розв'язування задач будь-якого рівня складності і мають широке застосування при розв'язуванні задач з економіки.

Література:

1. Дубовик В. П., Юрик І. І. Вища математика: Навч. Посібник. К. : Вища шк., 1993. 648 с.: шл.
2. Колмогоров А. Н., Фомин С. В. Элементы теории функций и функционального анализа 7-е изд. М. : Физматлит, 2004. 572 с.
3. Башнянин Г. І., Лазур П. Ю., Медведєв В. С. Політична економія: підручник для студентів вузів. К. : Ніка-центр, Ельга, 2006. 527с.
4. Беляєв О. О., Бебело А. С. Політична економія: навч. посібник. К. : КНЕУ, 2001. 328 с.
5. Безугла В. О., Постіл І. І. Мікроекономіка. Навч. пос. К.: центр учбової літератури, 2007. 288 с.

Самарічева Т. А.

*старший викладач кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права,
м. Хмельницький, Україна*

ЗМІНА СТАВКИ ПДВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Диференціація ставок податку на додану вартість є дієвим фіскальним інструментом регулювання економічного розвитку в більшості країн ЄС. Змінюючи ставку ПДВ на різні види товарів, слід враховувати механізм його дії, згідно з яким платниками непрямих податків є кінцеві споживачі, а відтак і податкове навантаження з цього податку розподіляється між виробником продукції та її споживачем. Рівномірність такого розподілу залежить від еластичності попиту за ціною та еластичності пропозиції за ціною на той чи інший товар, а рівень податкового навантаження в свою чергу – від рівномірності його розподілу між виробниками та споживачами. При цьому досліджуючи проблему податкового навантаження з ПДВ саме в молокопереробній галузі, поряд із справедливим розподілом, важливо забезпечити його оптимальний рівень, який зміг би забезпечити оптимальне співвідношення між купівельною спроможністю громадян, податковим тиском на молокопереробні підприємства та надходженнями до бюджету. Адже збільшення податкового навантаження вище певного рівня може стати причиною зниження податкових надходжень головним чином через підвищення тінізації економіки, а занадто низький рівень податкового навантаження не дозволяє державі повноцінно виконувати свої функції, саме тому основним завданням фіскальної політики держави є пошук оптимальної норми оподаткування.

Слід відзначити, що в більшості країн ЄС, на відміну від України, діють знижені ставки ПДВ для виробників продуктів харчування (рис. 1), в тому числі і молочної продукції. Примітним є те, що лише в чотирьох країнах ЄС не діють пільги на оподаткування продуктів харчування даним податком, а саме в Болгарії, Данії, Литві, Естонії, де до цього виду продукції застосовується стандартна ставка ПДВ. Поряд із якою до окремих видів харчових продуктів застосовуються знижені ставки, зокрема в Бельгії, Німеччині, Ірландії, Греції, Франції, Хорватії, Кіпрі, Латвії, Угорщині, Польщі, Португалії, Словаччині, Швеції. У Великобританії разом із стандартною ставкою ПДВ використовується нульова ставка. Лише нульова ставка ПДВ до аналізованої продукції застосовується на Мальті.

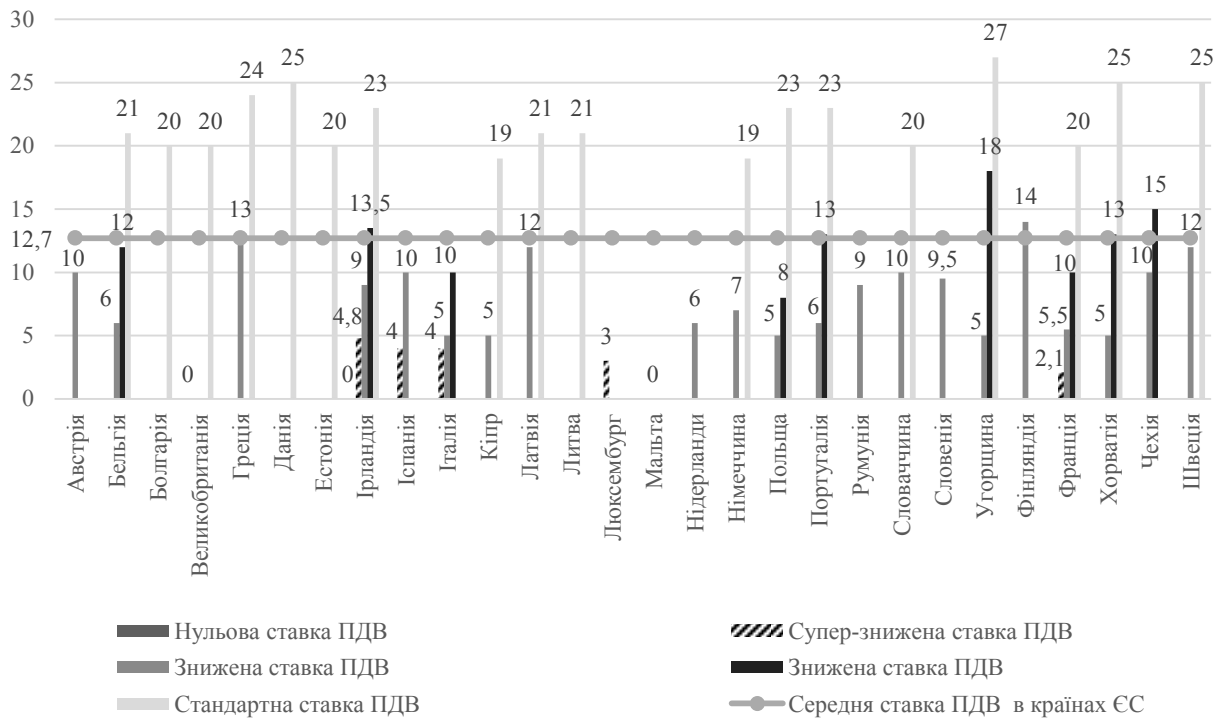

Рис. 1. Диференціація ставок ПДВ на харчові продукти в країнах ЄС станом на 1 січня 2017 р.

Примітка. Побудовано автором за даними [1].

В той же час, окремі продукти харчування оподатковуються лише за зниженими ставками, зокрема в Австрії, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Румунії, Словенії, Фінляндії, Чехії, причому в Іспанії, Італії та Чехії діє не одна, а одночасно дві знижені ставки до різних таких продуктів. Найбільш різномірні ставки ПДВ на харчові продукти застосовуються в Ірландії, де діє нульова ставка податку, 4,8 %, 9 %, 13,5 % та стандартна – 23 %. На молочну продукцію пільгова ставка ПДВ в Угорщині складає 18 %, в Хорватії та Польщі – 5 %, у Франції – 5,5 %. Середня ж ставка ПДВ в Європейському Союзі на харчові продукти складає 12,7 %.

Ставка ПДВ, яка б забезпечила принцип справедливості оподаткування, зокрема рівномірний розподіл податку між молокопереробними підприємствами та споживачами їх продукції, а також найменші втрати сплаченого обсягу ПДВ до бюджету при найбільшому зменшенні надмірного податкового тягаря з податку, можна вважати оптимальною. Крім цього знижувати ставку податку можна в межах від 19 % до 5 %, оскільки, відповідно до Директиви Ради 2006/112/ЄС [2] про спільну систему податку на додану вартість від 28 листопада 2006 р. держави-члени можуть застосовувати знижені ставки, які встановлюються як відсоткова частка бази оподаткування, що не може бути нижчою від 5 %.

Очевидно, що внаслідок зниження ставки ПДВ на молочну продукцію знижуються і податкові надходження до бюджету та обсяг надмірного податкового тягаря, при цьому виявлено, що останній показник зменшується в три рази швидше ніж перший. Тому, вважаємо, що оптимальною ставкою

податку буде саме та, яка забезпечить найбільшу різницю між зменшенням надмірного тягара та одночасним зниженням суми ПДВ. При цьому різниця між зменшенням вказаних показників за такою ставкою податку буде найбільшою.

Отже, зниження ставки ПДВ забезпечить зменшення податкового навантаження на молокопереробне підприємство та підвищить купівельну спроможність споживачів молочної продукції. Крім того, така зміна стане причиною зниження оптово-відпускних цін на молочну продукцію, які в свою чергу впливають на зростання споживання молочної продукції населенням України та зміну доходів від реалізації, а отже і обсягів ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету молокопереробними підприємствами.

Література:

1. VAT rates applied in the Member States of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.xls
2. Директива Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість від 28 листопада 2006 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_928.

Свирида О. В.

*викладач кафедри обліку і оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах застосування інформаційних технологій на підприємствах дає змогу зробити бізнес більш прозорим, уніфікованим, структурованим. Автоматизація бухгалтерського обліку на підприємствах сприяє розвитку бізнесу, в результаті чого питання вибору програмного забезпечення та методики його впровадження стає однією з найбільш нагальних проблем. За умови використання автоматизованої форми обліку значно підвищується своєчасність і точність обробки облікової інформації, формування первинних та звітних документів, а також можливість надавати форми обов'язкової податкової та фінансової звітності в державні установи в електронному вигляді [2, с.254].

Найбільш популярними програмними продуктами в сучасних умовах є:

- 1) традиційні бухгалтерські системи (система «1С:Підприємство», «IT-Enterprise.Бухгалтерія», SAP, «Парус - Підприємство» та інші);
- 2) системи забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами («М.Е.Дос», «Арт-Звіт Плюс» та інші);
- 3) програмні сервіси для ведення обліку на основі хмарних технологій («Облік SaaS», «iFin», «СМАРТ бухгалтерія»).

Традиційним бухгалтерським системам притаманне стабільне положення на ринку, досвід та програмне забезпечення, перевірене роками використання. Програми цього напрямку включають всі необхідні елементи для побудови автоматизованої системи обліку на підприємствах різних форм власності.

Найпопулярніша серед програм цієї групи - 1С, яку використовують близько 80 % малого та середнього бізнесу.

Але відповідно до Указу Президента України від 28. 04.2017 р. № 133 на фірму «1С» було накладено обмежувальні заходи строком на три роки, серед яких – обмеження торговельних операцій [1]. Це означає, що підприємство не зможе продавати програмні продукти новим клієнтам.

Однак, для автоматизації бухгалтерського обліку підприємства продовжують використовувати програмні продукти фірми «1С». Так, серед їх клієнтів є: «АТБ – Маркет», АК «Київенерго», «Птахофабрика “Україна”», «Чернігівська швейна фабрика «ЕЛЕГАНТ» тощо.

Окрім найбільш відомої російської програми 1С на ринку програмних продуктів представлені і інші бухгалтерські програми, які відрізняються між собою кількістю виконуваних функцій, технологіями ведення бухгалтерського обліку та їх вартістю.

Серед зарубіжних розробників програмних продуктів для автоматизації бухгалтерського обліку можна відзначити «Sap» (Німеччина) та «Oracle» (США), особливостями яких є можливість ведення розрахунків максимально деталізовано, планування закупівлі відповідно до потреб виробництва, високий захист даних. Проте ці програми складні у впровадженні та мають високу вартість. Користувачами даної програми є відомі компанії: Honda, Lexus, Fozzy group [3].

Вітчизняний ринок програмних продуктів для автоматизації бухгалтерського обліку представлений програмами: «IT-Enterprise» та «Акцент», які є універсальними програмами для ведення бухгалтерського та податкового обліку. Програми є простими в роботі та налаштуванні, а також легко адаптуються до вимог користувачів. Клієнтами є: ОАО «Ясен», «Київський хлібокомбінат», ОАО «Фармак», ПАО «Київміськбуд», «Укрсімбанк» «Систем Кепітал Менеджмент», «ХКБМ», «АлМар Автоцентр», «Альтком» [5], [6].

Отже, незважаючи на обмеження щодо використання програмних продуктів фірми «1С» на теренах України, суб'єкти господарювання з урахуванням цінової категорії та функціональних можливостей мають широкий вибір альтернативних програм для автоматизації бухгалтерського обліку.

Група систем забезпечення подання електронної звітності та обміну електронними документами надає можливість сучасним підприємства подавати до контролюючих органів звітність в електронному вигляді, здійснювати обмін електронними документами з контрагентами, реєструвати податкові накладні на сервері ДФС, контролювати процес документообігу на всіх етапах тощо.

Для повноцінної роботи сучасне підприємство сьогодні вимушене придбавати програмне забезпечення як першої, так і другої групи.

Третя група програмних продуктів розвивається в напрямку використання останніх досягнень мережових та Інтернет-технологій. Виробники пропонують не програмне забезпечення, а сервіс по використанню облікової програми, яка розміщена на сервері, тобто в «хмарі». Клієнтові забезпечується повний функціонал з ведення обліку та подачі електронної звітності. Єдине, що необхідно для роботи – стабільний канал інтернету. Дана технологія дозволяє організовувати ведення обліку з будь-якого місцезнаходження.

Отже, на сучасному етапі автоматизація бухгалтерського обліку є необхідністю і відіграє важливу роль як на підприємстві, так і в економіці в цілому, адже підвищується продуктивність праці бухгалтерів, скорочуються витрати для отримання необхідної інформації тощо.

Література:

1. Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій): Указ Президента України від 28.04.2017 р. № 133. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік. Житомир: ПП «Рута», 2013. 478 с.
3. 1С:Бухгалтерія для України. URL: <http://1c.ua>. 2.
4. Офіційний сайт «SAP». URL: <http://events.sap.com/ua/b1/en/home?source=ppc-ua-google-4>.
5. Офіційний сайт «IT-Enterprise». URL: <https://www.it.ua>.
6. Терещенко Л. О. Інформаційні системи і технології в обліку. К. : КНЕУ, 2004. с. 187.

Сумятіна Л. М.

*викладач вищої категорії Харківського державного
соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ З ЧИСЛА ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людського розмаїття, установлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, перш за все – осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Це зумовлено визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх».

У сучасних умовах доступність вищої освіти для молоді з обмеженими функціональними можливостями є важливою соціальною і педагогічною проблемою. Українська молодь з інвалідністю майже не має можливостей реалізувати своє право на рівний доступ до освіти, а в подальшому і до отримання гідного працевлаштування. Соціальна ізоляція молоді людини з інвалідністю впливає на усі сфери її життя і не дає можливості реалізувати наявні здібності й таланти.

Кількість професій, за якими здійснюється підготовка студентів з інвалідністю вкрай обмежена, і це одна із найгостріших проблем у досягненні соціалізації даної категорії населення не лише в Харківській області, а й в Україні в цілому. Професія бухгалтера забезпечить не лише їх подальше працевлаштування, а й дасть можливість самоствердження, становлення особистості, піднесення людської гідності, а відповідно й соціальної адаптації у суспільстві.

В системі економічної освіти підготовки фахівців за спеціальністю «Облік і оподаткування» в Україні чільне місце займає Харківський державний соціально-економічний коледж, який за час свого існування підготував більш ніж 20 тис. спеціалістів з бухгалтерського обліку з числа людей з інвалідністю, що засвідчує престижність і популярність професії бухгалтера.

Підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців з обліку та оподаткування у різних сферах діяльності підприємств, здатних здійснювати аналітичні дослідження і прогнозувати розвиток економічної, соціальної та інформаційної сфер суспільства, об'єктивно оцінювати фінансові результати та приймати управлінські рішення, розробляти фінансові прогнози та проводити стратегічний економічний аналіз, розуміти механізм здійснення податкових правовідносин, розрахунків у податковому процесі, принципів податкової відповідальності вимагає формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста.

Законом України «Про вищу освіту» поняття компетентності

визначається як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність.

Компетентнісний підхід створює умови для якісної підготовки майбутніх фахівців з обліку і оподаткування, сприяє формуванню системи міжпредметних професійних компетенцій, а також ключових компетенцій, не пов'язаних із конкретними навчальними предметами.

Відповідний підхід до майбутнього спеціаліста з обліку, аналізу, аудиту та оподаткування вимагає вдосконалення організації навчального процесу на основі впровадження сучасних принципів, методів та функцій, пошуку інноваційних технологій, методик практичного навчання.

В Україні розроблена та пропагується технологія інтерактивного навчання – спеціальної форми організації пізнавальної активності. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії викладача та студента; вони виступають рівноправними суб'єктами навчання. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання ділових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

Серед засобів інтерактивних технологій можна виділити метод проектів, що дає високі результати оволодіння студентом знаннями та практичними навичками. Метод проектів передбачає рішення певної проблеми, взятої з реального життя. Цей метод завжди орієнтовано на самостійну діяльність студентів: індивідуальну, парну, групову. Як педагогічна технологія метод проектів є сукупністю послідовно-пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Для розвитку навичок роботи з різноманітними джерелами інформації пропонується «кейс»-метод. Процес вирішення проблеми, яка викладена в «кейсі» – творчий процес пізнання, що припускає колективний характер пізнавальної діяльності. Метод забезпечує імітацію творчої діяльності студентів із провадження відомого теоретичного матеріалу для отримання принципово нового знання. У процесі вивчення обліково-економічних дисциплін «кейс» виступає як об'єкт вивчення (студенти самі розробляють різновиди проблемних ситуацій) і як ефективний засіб навчання.

Основні переваги інтерактивних технологій навчання людей з обмеженими можливостями:

- інтерактивні технології допомагають забезпечити глибину вивчення змісту. Студенти освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка);
- викладач отримує можливість диференційованого підходу до студентів із спеціальними проблемами – особистісними та інтелектуальними;
- змінюється роль студентів: вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, розвивають комунікативні вміння й навички, організаційні здібності;

- основним джерелом мотивації навчання стає інтерес самого студента (відбувається перехід від зовнішньої мотивації (оцінки) до внутрішньої (потреба знань)).

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту», прийнятий Верховною Радою України від 01.07.2014. №1556-VII.
2. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник / О. І. Січкарук. Київ: Таксон, 2006. 88 с.
3. Чижевська Л. В. Методика викладання облікових дисциплін. Навчальний посібник для студентів вузів / За ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ЖІТІ, 2001.

Шевчук Н. С.

*викладач облікових дисциплін,
кафедри обліку і оподаткування Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ІНТЕГРОВАНА ЗВІТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ефективність управління є визначальним фактором конкурентоспроможності як на макро- так і на мікро-рівні. Бухгалтерська звітність є і буде головною ланкою в інформаційному забезпеченні управління, але з часом під впливом зовнішніх факторів (інформаційних запитів) зазнає постійних змін, натомість проблеми організаційно-економічного стимулювання раціонального використання ресурсів залишаються як і раніше актуальними. На сьогодні управлінцям, яким необхідно розуміти як компанія створює свою вартість, необхідна така інформація, яка буде розкривати всі аспекти діяльності, а не лише фінансову складову.

Інтегрована звітність – новий вид бухгалтерської звітності, який виник в результаті становлення концепції сталого розвитку, що розкриває економічний зміст звітної інформації, щодо фінансового, виробничого, людського, інтелектуального, природного і соціального капіталу та цілісне відображення діяльності підприємства – стратегії, ризиків, стійкості бізнес-моделі підприємства, метою складання якої є задоволення конкретних інформаційних потреб управлінської системи та зовнішніх користувачів [4].

На сьогодні в Україні питання впровадження цілей сталого розвитку є вкрай актуальним, економіка країни потребує іноземних інвестицій, оскільки

стоїть на шляху економічних перетворень та інтеграції у світовий економічний простір, при цьому особливостями сучасної економіки є висока нестабільність зовнішнього середовища організацій, зростаючий рівень конкуренції і значна кількість економічних, соціальних, екологічних обмежень, що накладаються на бізнес з боку держави та суспільства.

Концепція сталого розвитку визначена в ініціативах та рекомендаціях таких організацій: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Глобальна ініціатива зі звітності (GRI), Рада зі стандартів розкриття інформації про екологічний вплив (CDSB), Міжнародна рада з інтегрованої звітності (IIRC), з метою визначення розвитку, що відповідає потребам сучасності, не впливаючи на здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби, та передбачає гармонізацію трьох компонентів – економічного зростання, соціальної інтеграції і охорони навколишнього середовища.

Сталий розвиток – нова світоглядна парадигма, що стає стратегією підприємства, практичною моделлю яка є зрозумілою для бізнесу. Перехід до сталого розвитку – це процес зміни орієнтацій, це визнання і прийняття фундаментальних цінностей розвитку: свободи, рівності, толерантності, солідарності, поваги до природи, спільної відповідальності.

Сьогодні чимало підприємств мають чітко визначену мету своєї діяльності, але не всі поєднують її зі сталим розвитком.

Для участі у Глобальному договорі ООН, підприємству достатньо щорічно надсилати листа з висвітленням підтримки цього договору та підтвердженням свого бажання до такого приєднання. Підприємство повинно публічно підтримувати Глобальний договір ООН, повинно вносити зміни, що пов'язані з впровадженням цілей сталого розвитку в свою ділову практику та висвітлювати досягнуті результати в публічній щорічній звітності.

Інтегрований звіт дозволяє в повній мірі продемонструвати економічну, соціальну, екологічну відповідальність підприємства та його прихильність принципам сталого розвитку. Це дуже важливо, адже це надає можливість для створення додаткової цінності, бренду за рахунок некомерційної діяльності підприємства, спрямованої на вирішення проблем глобального і локального характеру.

За даними міжнародного реєстру нефінансової звітності CorporateRegister.com на початок 2019 року практично всі великі світові компанії складають інтегровані звіти, всеосяжний довідник налічує 16 000 організацій в 150 країнах світу. Щорічно публікується близько 9500 звітів про корпоративну відповідальність, найбільшу кількість звітів випускають організації США, Великобританії, Японії, Німеччини, Іспанії, Франції, Італії, Нідерландів, Швеції та Бразилії, які значно випереджають всі інші країни.

Стосовно України, за 2013-2017 рр. в довіднику CorporateRegister.com. 14 компаній опублікували — 74 корпоративні звіти, 12 компаній — 37 звітів зі сталого розвитку за стандартами GRI та 2 компанії — 2 інтегрованих звіти, для порівняння 1 421 компанія Великобританії опублікували 9 658 корпоративних звітів і 254 компанії — 1 001 звіт зі сталого розвитку за

стандартами GRI та 30 компаній — 58 інтегрованих звітів[1]. В 2018 році в Україні оприлюднюють 4 інтегровані звіти (Групи ДТЕК, СКМ, ПАТ «Укрзалізниця», ТОВ «БДО»). При цьому переважна більшість підготовлених звітів сформовані, виходячи з власного бачення власників та співробітників, мають різне наповнення, формат, структуру подачі інформації.

Позитивною законодавчою ініціативою, відповідно до сучасних світових і європейських тенденцій ведення бізнесу і звітування, для України є запровадження на державному рівні складання обов'язкового нефінансового «Звіту про управління», так перший нефінансовий звіт необхідно оприлюднити у 2019 році за результатами діяльності попереднього року.

Сталий розвиток надає можливість ведення бізнесу в майбутньому, отже комерційний успіх у довгостроковій перспективі можливий лише при соціально-відповідальному веденні бізнесу.

Література:

1. Корпоративний реєстр, глобальний онлайн-каталог корпоративної відповідальності (CR) CorporateRegister.com. URL: <http://www.corporateregister.com/>
2. Проданчук М. А. Нефінансова звітність – ефективний інструмент в реалізації управлінських рішень. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(2). С. 202-214
3. Проект Стратегії сталого розвитку України. Проект-2017. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/Sustainable-Dev-Strategy-for-Ukraine-by-2030.html>
4. Шевчук Н. С. Інтегрована звітність: поняття та економічна сутність. *Економіка АПК*. 2018. № 12. С. 95-102

Щегельська Н. В.

*викладач кафедри економіки, фінансів і економічної кібернетики
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ: ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Економічне зростання і соціальне забезпечення тісно пов'язані один з одним. У будь-якому суспільстві економічне зростання не тільки примножує

матеріальні блага, а й створює умови для соціального розвитку. Ще у XVIII ст. А.Сміт сформулював принцип, згідно з яким безперервне зростання багатства є рушійною силою і необхідною умовою суспільного розвитку. А.Сміт стверджував, що "процвітаюча держава в дійсності є веселою, турботливою для різних верств суспільства, а держава з нульовим зростанням – безрадісна, а з падаючим – меланхолійна". Такий підхід показує, що метою економічного зростання є не самі господарські досягнення, а в кінцевому рахунку – суспільство [1].

Розвиток людини передбачає, що суспільство має вкласти матеріальні кошти в освіту, охорону здоров'я, харчування та соціальне забезпечення його членів, щоб вони відігравали активну роль в економічній, політичній і соціальній сферах. Стратегія розвитку суспільства повинна забезпечувати достатні можливості для зростання доходів і зайнятості. Тільки тоді розвиток суспільства буде зорієнтовано на людину, коли він веде до задоволення потреб кожного і забезпечує можливості для всіх. Такий підхід передбачає існування достатньо широкої системи соціального забезпечення. При цьому повинні дотримуватися дві умови: перша - вибір однієї людини не повинен обмежувати вибір іншої; друга умова – покращуючи життя сьогоденного покоління, не можна забувати про майбутнє, тобто економічне зростання повинне бути стійким.

Розвиток продуктивних сил і функціонування господарства в остаточному підсумку спрямовано на задоволення людських потреб, а вироблений продукт повинен споживатися. Задоволення потреб пов'язано з характеристикою такої категорії, як "якість життя". Поняття добробуту включає не тільки економічні, але і якісні аспекти. У цьому і полягає сенс добробуту людини, який включає і такі показники, як зміна природного або суспільного середовища, динаміку громадської чи індустріальної відчуженості, страх, злочинність, щастя тощо. Усі разом вони складають поняття якості життя.

Основні показники якості життя мають об'єктивний і суб'єктивний характер. Об'єктивні показники відображають такі сторони, як дохід на душу населення, міграція, відсоток смертності, ступінь рівності під час розподілу доходів, система освіти. Сюди також відносять такі явища, як злочинність, алкоголізм, розлучення, самогубство тощо, усі вони характеризують незадоволення суспільства. Суб'єктивні показники використовуються як додаткові величини, наприклад поняття "необхідні товари" і "товари розкоші". Якість життя є багатогранним поняттям і одним показником не визначається. Тут використовуються певні комплекси економічних і соціальних показників, що відображають ставлення індивідів до умов життя та їхнього добробуту. До них належать показники зростання добробуту, стилю життя, індивідуального сприйняття щастя, тривалості життя. [2]

Інклюзія стала головною темою суспільства. Дослідження змісту та особливостей інклюзивного розвитку економіки та можливостей його досягнення у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку. Основними напрямками наукового пошуку в рамках досліджень інклюзивного розвитку є виявлення можливостей для забезпечення рівного доступу до ринків,

ресурсів і неупередженого регуляторного середовища для різних соціальних груп, формування механізмів забезпечення продуктивної зайнятості, збільшення доходів для відчужених груп і подолання бідності, вироблення нових підходів до споживання обмежених ресурсів і досягнення інклюзивного зростання у довгостроковій перспективі. Інклюзивне зростання відрізняється від стандартного економічного зростання, оскільки має ширші цілі, ніж збільшення доходів, та вимагає, щоб уряд країни активно працював для досягнення цих цілей, не припускаючи, що позитивні результати автоматично з'являтимуться внаслідок зростання, зміщує акцент на розвиток людини й підвищення її добробуту і зниження рівня бідності і нерівності, спрямоване на підвищення замученості, та активної участі в економіці, а не лише на результати розподілу.

Узагальнюючи підходи провідних учених світу та фахівців міжнародних інституцій до визначення терміна інклюзія зростання, слід характеризувати його як концепцію, яка просуває справедливі можливості економічних учасників під час економічного зростання з вигодами для усіх секторів суспільства. Це дає можливість розширити традиційні моделі економічного зростання, зосереджуючи увагу на рівності здоров'я, людського капіталу, рівня та якості життя людей, соціального захисту, якості навколишнього середовища, продовольчої безпеки, доступу до ключових ресурсів, розподілу доходу та багатства. Ключовий аспект створення засад для нової якості економічного зростання, що характеризує суб'єктів в економічних та соціальних процесах і є інклюзія [3].

Основними поглядами інклюзивного зростання є інвестиції в людський капітал, створення нових робочих місць, прогресивна податкова політика, структурна трансформація, соціальний захист, недопущення дискримінації, сильні інститути. Тому використання підходу інклюзивного зростання, дає можливість зрозуміти, що добробут суспільства складається не тільки з економічного зростання і матеріальних доходів населення. Насправді це багатовимірне поняття, що охоплює такі сфери життя людини, як освіта, охорона здоров'я, особиста безпека, екологія та багато інших.

Література:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва : Директ – Медиа, 2007. С. 654.
2. Томас В. Якість економічного зростання / пер. з англ. В. Томас, М. Дайламі, А. Дерешвар та ін. наук. ред. пер. О. Кілієвич. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. С. 350.
3. Чайковський М. Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія. Київ : Університет „Україна”, 2015. С. 436.

Яшина А. В.

*викладач кафедри фінансів, економіки
та економічної кібернетики Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ – НОВЕ МІРИЛО ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ

*“Об'єднатися разом - це початок,
залишитися разом - це прогрес, працювати разом - це успіх”,
Генрі Форд.*

Цитата пана Форда нині як ніколи актуальна. Сучасні економісти наголошують: важливо, щоб кожна людина могла долучитися до формування загального економічного блага.

Все частіше ми зустрічаємо словосполучення “інклюзивне зростання” та “інклюзивна економіка”. Що ж вони означають? Та чому є такими важливими?

Інклюзивна економіка - це розширення можливостей для усіх груп населення, насамперед тих, які раніше традиційно мали найбільше перешкод на шляху до добробуту. Завдяки створенню умов для інклюзивного зростання виграють усі групи населення, адже, таким чином, все більше людей мають змогу долучитися до створення економічних ресурсів. Забезпечення інклюзивного зростання зокрема передбачає створення умов для економічного добробуту регіонів, залучення до формування економічних ресурсів людей з особливими потребами та, звісно, створення рівних можливостей для працівників незалежно від їхньої статі.

Інклюзивність економіки – нове мірило економічного росту. Згідно із даними Світового економічного форуму, ТОП-3 країни з найбільш інклюзивними економіками - це Норвегія, Ісландія та Люксембург. Жодна з цих країн не входить до 20-ки держав з найбільшим ВВП. Проте усі вони є у ТОП-20 найщасливіших країн світу. У зв'язку з не об'єктивністю показника ВВП для визначення економічного розвитку країн, економісти вже давно шукають йому заміну. То чи може стати новим мірилом розвитку економіки її інклюзивність?

Серед індикаторів інклюзивності економіки - відсутність упередженості, забезпечення участі усіх груп населення, зростання, сталість і стабільність.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі презентували Індекс інклюзивного розвитку 2018. Україна посіла 78 місце зі 103 країн. Перша у рейтингу – Норвегія, остання – Мозамбік.

ВВП був і залишається основним показником виміру розвитку країни. Водночас у цього показника є ціла низка обмежень – те, скільки умовних гривень чи доларів припадає на людину згідно з показником ВВП, жодним чином не показує, як ці кошти розподілені та яку якість життя вони

забезпечують.

Індекс інклюзивного розвитку (ІІР) є розширеною оцінкою економічного розвитку країн. Окрім оцінки ВВП, цей Індекс вимірює 11 додаткових параметрів. ІІР складається з 12 показників, вони поділені на 3 великі групи:

1. Зростання та розвиток (ВВП на душу населення в доларах США, продуктивність праці, здорова тривалість життя, зайнятість).

2. Інклюзивність (нерівність доходів, рівень бідності, нерівність багатства, медіанний дохід доларів на день (за паритетом купівельної спроможності) на душу населення).

3. Рівність між поколіннями та стійкість (чисті заощадження, викиди CO₂ на одиницю ВВП, державний борг, співвідношення населення працездатного віку до непрацездатного).

Для зручності порівняння у рейтингу країни розділено на два сектори – розвинуті (30 країн) та ті, що розвиваються (79 країн), серед яких Україна. У своєму секторі Україна посідає 47 місце. Для порівняння: Молдова – 31 місце, Росія – 19, Польща – 5, Туреччина – 16.

У першій групі показників «зростання та розвиток» у нас проблема з зайнятістю – 51 місце.

По групі, що відповідає за інклюзивність, у нас досить високі показники – загальне 17 місце та перше місце серед країн, що розвиваються за показником нерівності доходів та рівня бідності.

Водночас за показником нерівності багатства Україна на одному з останніх місць (73 з 79). Це може означати, що навіть за концентрації багатства у руках небагатьох родин, воно не працює на них і не генерує достатніх доходів для впливу на нерівність доходів. Інше ймовірне пояснення – є певні проблеми зі збором даних, що використовуються.

За стійкістю Україна має дуже погані показники: загальне місце – 75 з 79.

Єдине більш-менш позитивне, це співвідношення населення працездатного віку до непрацездатного (10 з 79).

Отже, основними пріоритетами, які сприятимуть інклюзивному зростанню в Україні, повинні стати: гідна оплата праці, доступність і якість освіти й медицини, стимулювання підприємницької активності, формування рівних можливостей для всіх громадян, не залежно від національності, мови, соціального статусу тощо, створення сприятливих умов для інвестування та формування інноваційної моделі розвитку, реалізація програм з масової зайнятості, екологізація економіки, впровадження справедливих і ефективних заходів з розподілу доходів, соціальна згуртованість й активність у суспільстві.

Разом з тим, державна політика повинна забезпечувати узгодженість й взаємодоповнюваність стимулюючих зайнятості макроекономічних механізмів і заходів на ринку праці з метою створення робочих місць – не тільки в довгостроковій перспективі для вирішення проблем структурних перетворень і розвитку, а й у короткостроковій перспективі для забезпечення доступу до гідних робочих місць вразливих груп населення, зокрема, молоді, жінок, осіб з інвалідністю, осіб, які тривалий час перебувають в стані безробіття, а також

працівників, найманих на умовах неформальної й позбавленою гарантій зайнятості.

Література:

1. Базилюк А. В. Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5.
2. Затоначка Т. Г. Фінансове забезпечення інклюзивного зростання та подолання бідності в Україні: існуюча практика та перспективи. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. Випуск 1 (28), Т.2. С. 102-112.
3. Національні рахунки соціального захисту (НРСЗ) України у 2018 році [статистичний бюлетень]. К. : Державна служба статистики України, 2019. 133 с. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів [статистичний збірник]. К. : Державна служба статистики України, 2016. 76 с.
5. Федулова Л. І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу*. № 3 (25). 2016. С. 56–65. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/56.pdf>.

Сушарник Л. К.

*викладач,
Кам'янець-Подільське медичне училище
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Смольницька Я. Д.

*викладач,
Кам'янець-Подільське медичне училище
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Державна політика у сфері зайнятості у багатьох країнах одним із завдань визначає подолання дискримінації за ознакою інвалідності на ринку праці та збільшення можливостей для забезпечення на робочому місці розумного пристосування. На рівні Європейського Союзу зайнятість осіб з інвалідністю є одним із пріоритетів Стратегії Інвалідності 2010–2020. Єврокомісія визнає, що

рівень зайнятості у країнах ЄС становить 50%. Спільнота бачить своєю ціллю більший ріст кількості осіб з інвалідністю з оплачуваною зайнятістю на відкритому ринку праці.

Надається й підтримка підприємствам підтримуваної зайнятості через механізм державних закупівель, у яких ці підприємства матимуть певні преференції. На інституційному рівні заходи із працевлаштування осіб з інвалідністю виконуються профільними або комплексними реабілітаційними установами, що перебувають у підпорядкуванні служби зайнятості, як, наприклад, у Фінляндії, Канаді, Великобританії, Німеччині, Австралії – частина програм перебуває у віданні Департаменту соціального забезпечення, іншу, спеціалізовану програму професійної підготовки, проводять структури Департаменту із працевлаштування й у справах молоді.

Розглянемо більш детально досвід зарубіжних країн у вирішенні даного питання. У Франції проживає більше 60 мільйонів громадян. 9,5 млн осіб мають різноманітні проблеми зі здоров'ям. З них понад 1,8 млн. осіб мають статус особи з інвалідністю.

Попри те, що осіб з інвалідністю у Франції значно менше, ніж в Україні, фінансування потреб таких громадян тут проводиться в значно більшому обсязі. Французьке законодавство передбачає, що одnodенна зарплатня всіх найманих працівників раз на рік перераховується на користь людей з інвалідністю, а це 2 млрд євро.

Окрім цього у Франції є центри зайнятості для людей з інвалідністю, які забезпечують працевлаштування на спеціалізовані робочі місця. В країні існує 1400 спеціалізованих установ, де працюють 120 тис. осіб з інвалідністю [2].

В Іспанії при працевлаштуванні людей з інвалідністю велику увагу звертають на рівень освіти. Люди з інвалідністю без освіти складають лише одну п'яту частину (20,9%) від загального числа непрацюючих осіб з інвалідністю. Одна третина (32,3%) мають початкову освіту. Найбільше забезпечена працевлаштуванням група представлена тими, хто має вищу освіту – це єдина група з рівнем зайнятості 62,4%. Це показує важливість належної професійної підготовки на ринку праці людей з інвалідністю.

В Іспанії державні і приватні компанії, які мають більше 50 робочих місць, зобов'язані найняти як мінімум 2% працівників з інвалідністю. У разі невиконання квоти для роботодавців існують санкції (наприклад, штраф, або неможливість отримувати субсидії від держави). Крім того, роботодавці мають альтернативні можливості по виконанню законів: вони можуть укласти цивільний договір зі спеціалізованими трудовими центрами або робити пожертви в різні фонди і асоціації по трудовій інтеграції людей з інвалідністю.

Також в цій країні дуже помітною є діяльність Асоціації людей з інвалідністю. Метою діяльності центрів є мінімізація втрат персональної автономії осіб з інвалідністю. Основними послугами, що надаються реабілітаційними центрами є фізіотерапія, гідротерапія і трудотерапія [2].

Говорячи про європейський досвід працевлаштування громадян з інвалідністю, особливу увагу слід виділити італійцям. Цікавим в Італії є те, що

доволі низький норматив створення робочих місць для людей із інвалідністю (квота на підприємствах становить лише 2%) зумовлює працевлаштування 55 відсотків таких громадян в країні.

В Італії існує федеральне і регіональне законодавство, яке підтримує інтеграцію на ринок праці. Шукачі роботи з інвалідністю повинні зареєструватися для оцінки в місцевому відділенні Організації міністерства охорони здоров'я (ASL). Після цієї оцінки (функціональний діагноз, соціально-професійне досьє і заключний звіт), визначається конкретний потенціал для роботи кожного претендента [3].

Згідно закону №68/99, відповідальність за організацію послуг з інтегрування на ринок праці покладено на місцеві адміністрації. Успіх закону, і професійна інтеграція громадян з інвалідністю, залежить від здатності різних служб (зайнятості, охорони здоров'я, соціальних послуг і навчання) ефективно взаємодіяти на місцевому рівні.

Захищені майстерні для людей з інвалідністю в Італії поділяються на два типи:

Компанії першого типу націлені на допомогу громадянам з інвалідністю: на таких підприємствах один або більше таких громадян зазвичай входять до складу Ради Директорів, більшість співробітників – люди без інвалідності. Вони підтримують тих, хто її має.

Другий тип майстерень надає безпосередньо робочі місця. У таких соціальних компаніях переважна більшість співробітників мають інвалідність. Деякі працівники беруть на себе роль «вчителів» для менш кваліфікованих і часто виконують в компанії координуючу роль.

Література:

1. Черніков Денис. Підтримка без примусу: чому ігноруються європейські принципи працевлаштування інвалідів. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/06/14/7050599/>
2. European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:en:PDF>
3. Initial report of States parties due in 2012 European Union. P. 42–46. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/232/64/PDF/G1423264.pdf?OpenElement>

Гарбарець І. А.

*викладач кафедри фінансів,
економіки та економічної кібернетики,
Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний
соціально-економічний коледж,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Любий Р. М.

*студент групи О-31б стн
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОПОЗИЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ МОЛОДІ ІЗ ІНВАЛІДНІСТЮ

В теперішніх умовах розвитку соціально-економічних відносин, все більшої актуальності набуває проблема працевлаштування молоді. Люди молодого віку, котрі акумулюють майбутні трудові ресурси будь-якої держави, поки що є найменш захищеною категорією робочої сили, яка характеризується низькою конкурентоспроможністю у сфері праці [1]. Потрібно відмітити, що в концепції розвитку людського капіталу особливе місце займають люди з особливими потребами. Особи з інвалідністю, особливо молодь, все ще мають обмежений доступ до якісних послуг з професійного навчання, стикаються з труднощами при працевлаштуванні, не завжди отримують достойну плату за свою працю [5].

Право на працю людей з інвалідністю гарантує Конституція України, а також ряд міжнародних постанов, котрі мають запобігти утиску осіб із інвалідністю на ринку праці.

Уклавши Договір про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом і, таким чином, узявши маршрут на євроінтеграцію, наша країна взяла на себе чіткі зобов'язання стосовно «впровадження» належних стандартів з прав людей з інвалідністю в сферу охорони здоров'я, освіти, послуги та працевлаштування.

Працевлаштування осіб з обмеженими функціональними можливостями у державному секторі статтею 27 Конвенції про права людей з інвалідністю встановлено одним із пріоритетних спрямувань у реалізації прав осіб з інвалідністю на працю. Зокрема, ця Конвенція проголошує право даної категорії осіб на працю нарівні з іншими, вона включає право на отримання можливості заробляти собі на життя працюю, яку особа з інвалідністю вільно вибирає собі чи на яку вона вільно погоджується [3].

За даними Державної служби статистики України, станом на початок

2017 року чисельність осіб з інвалідністю в Україні складала 2603,3 тисячі осіб (тобто понад два з половиною мільйони), в тому числі: I групи – 240,6 тисяч осіб, II групи – 900,5 тисяч осіб, III групи – 1306,2 тисяч осіб, дітей з інвалідністю – 156,1 тисяч осіб [4].

Протягом січня-лютого 2019 року обслуговування державної служби зайнятості одержували 20,8 тис. безробітних людей з інвалідністю.

Кількість людей з інвалідністю, котрі були працевлаштовані за підтримкою державної служби зайнятості, налічувало 1,5 тис. людей, що на 7% більше, ніж у січні-лютому 2018 року. На нові робочі місця з відшкодуванням затрат роботодавцю єдиного внеску працевлаштовано 96 осіб з інвалідністю.

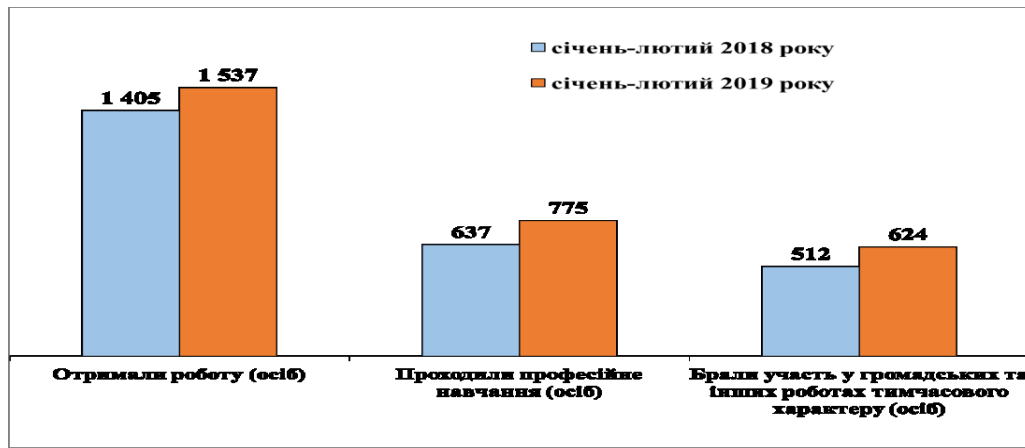
Частина осіб з інвалідністю, залучених до публічних та інших робіт нетривалого характеру становила 624 особи, що на 22% більше, ніж у січні-лютому 2018 року.

З ціллю підняття конкурентоспроможності у сфері праці осіб з інвалідністю, фахове навчання за направленням центрів зайнятості у січні-лютому 2019 року проходили 775 безробітних, що на 22% більше, ніж у січні-лютому 2018 року [4].

Але, навіть враховуючи те, що відсоток працевлаштованих громадян з інвалідністю в Україні доволі низький, якість робочих місць для них є значно нижчою, ніж для людей без інвалідності [3].

Профорієнтація є основною умовою для фахового самовизначення осіб з інвалідністю. Фахівці з профорієнтації надають консультацію стосовно вибору чи зміни спеціальності, надають рекомендації відносно фахового вибору з урахуванням характеристик медико-соціальної експертизи, фахових інтересів, уподобань та здібностей. Профорієнтаційні послуги одержали 19,0 тис. безробітних осіб з інвалідністю, що на 8% більше, ніж у січні-лютому 2018 року [4].

Станом на 1 березня 2019 року частка безробітних осіб з інвалідністю становила 16,4 тис. осіб. Кількість вакансій, на які могли бути працевлаштовані особи з інвалідністю (за інформацією роботодавців), становила 7,2 тис. одиниць, що на 18% більше, ніж на 1 березня 2018 року.[4]

Головними перешкодами на шляху працевлаштування та професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями є відсутність економічної зацікавленості керівників підприємств у створенні робочих місць для осіб з інвалідністю; недостатність кількості спеціалізованих робочих місць; незадовільний рівень інформування осіб з обмеженими можливостями про звичайні й спеціалізовані робочі місця. Особливо загостреною є проблема набуття освіти для молоді з інвалідністю з нечисленних населених пунктів, сільської місцевості.

Таким чином, для вирішення питань працевлаштування молоді з інвалідністю потрібні соціально-економічні переваги на макроекономічному рівні: підтримка з боку держави у вигляді пільгового оподаткування, заохочення роботодавців, спрямованих на надання осіб з інвалідністю можливостями пріоритетного права на професійне навчання, розширення доступу для здобуття вищої освіти; розробити комплексну систему підготовки осіб з інвалідністю до праці, особливу увагу приділити мотиваційному компоненту; створити в Україні єдиний державний комп'ютерний банк даних осіб з інвалідністю, які потребують професійної реабілітації, можуть і бажають працювати [2].

Література:

1. Бондаревська К. В. Молодіжна зайнятість: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Економіка і організація управління*: збірник наукових праць. 2016. №2 (22). С. 24-32 .
2. Заярнюк О. В. Проблеми працевлаштування молоді з обмеженими можливостями. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : тези доп. Шостої міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2005. С. 473-475.
3. Маршавін Ю. М., Маршавін Д. Ю., Судаков М. В., Бондарчук Л. В. *Працевлаштування молоді з інвалідністю: навч. посіб. / за заг. ред. Ю. М. Маршавіна*. Київ: ІПК ДСЗУ, 2010. 184 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>.

5. Шурма І. М. Проблеми продуктивної зайнятості людей з інвалідністю. Теорія та практика державного управління. 2012. Вип. 4(39). С. 327-337.

Герасимова Т. І.

викладач кафедри обліку і оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Квітінська М. В.

студентка Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Сьогодні в Україні вкрай гостро стоїть питання соціального захисту людей з особливими потребами. Розбудова демократичного суспільства в Україні супроводжується активізацією дослідницьких зусиль у сфері соціально-педагогічної підтримки розвитку та формування молодого покоління з особливими потребами. Проблема розвитку молодого покоління із особливими потребами, як особистості до різних видів соціально-значущої діяльності - одна з найактуальніших. Актуальними проблемами, що перебувають у центрі уваги психології управління є створення здорового соціально-психологічного клімату. Вирішення цих завдань можливо завдяки знань щодо психологічних особливостей людей з урахуванням їх індивідуальних розбіжностей. Це стосується інтеграції молоді з особливими потребами в соціумі, щоб відповідати вимогам світового цивілізованого прогресу та можливостей знаходження ними свого місця у професійному просторі.

В нашій країні проживає досить значна чисельність людей з особливими потребами, які потребують підвищеної уваги до себе з боку громадськості та держави. За останні роки вітчизняними науковцями присвячено немало праць з дослідження проблем формування та розвитку дітей і молоді з питань навчання, реабілітації та соціалізації до суспільних норм. Однак, питання інтеграції

молоді з особливими потребами в соціум, ще недостатньо вивчено в науковій літературі. Значна частина їхніх соціальних гарантій не забезпечується на належному рівні. І в щорічній доповіді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні за підсумками 2016 року, яка підготовлена відповідно до Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року № 2859- XII висвітлено процеси формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації та було зазначено, що «для значної частини української молоді гострими залишаються загальносуспільні проблеми соціального становища, такі як бідність, погіршення здоров'я, забезпечення житлом, доступними медичними послугами, насильство тощо є менш важливими. Крім того, на рівень актуальних проблем нині виходять відсутність різнопрофільних молодіжних закладів дозвілля, фінансової спроможності участі у всеукраїнських або міжнародних конкурсах, фестивалях для творчої самореалізації» [1, с. 23].

Люди з особливими потребами перебувають в оточенні здорових і більше потребують в допомозі, підтримці та соціальному захисті. Українське суспільство характеризується посиленням уваги до проблем людей з особливими потребами, здатних повноцінно сприймати, розуміти та примножувати матеріальні й духовні цінності. Серед актуальних проблем становлення особистості особливо відчутними і гострими є питання, пов'язані з інтегруванням молоді з функціональними обмеженнями в сучасне соціальне, а в першу чергу, освітнє середовище.

Сучасний вектор розвитку освіти України обумовлений європейським інтеграційним процесом, що стимулює пошук нових підходів до реалізації навчальних цілей вищого навчального закладу. Мета сучасної вищої школи - це формування фахівців з активною громадською позицією, які здатні самостійно адекватно оцінювати будь-які проблеми, мають відповідними відповідні навички, навички компетентності в певній галузі знань.

В передових країнах Західної Європи постійно відбувається перебудова спеціальної освіти. Інклюзивне навчання дітей з особливостями розвитку визначено основною формою здобуття освіти неповносправними. Діти з особливими освітніми потребами мають змогу здобувати освіту і в спеціальних навчальних закладах, і в закладах масового типу. «У європейських країнах спеціальні заклади функціонують і надають допомогу дітям з обмеженими можливостями здоров'я і не є окремими осередками. «Кордони» між спеціальною та загальною освітою прозорі, оскільки країни з демократичним устроєм пропагують цінності громадянського суспільства, яке базується на ідеях рівноправності, толерантності та інклюзії» [2, с. 11].

У впровадженні ідей інклюзивного навчання Італія посідає чільне місце серед європейських країн, оскільки однією з перших визнала інклюзивне навчання для дітей з особливими потребами найприйнятнішою формою здобуття освіти. Саме в ця держава в 70-х роках запровадила шкільну реформу,

яка надала можливість людям з психофізичними особливостями почуватися повноцінними членами суспільства.

Розбудова економічної незалежної Української держави спонукала до нового бачення розвитку її інтелектуального потенціалу, прискорила зміни в суспільному житті, що цілком природно актуалізувало складні психологопедагогічні проблеми розвитку всієї національної системи освіти. Соціальна політика України, як і багатьох інших розвинутих країн світу, спрямована на забезпечення належних умов для повноцінного життя людей з особливими потребами. Свідченням цього є державна система соціального захисту шляхом надання грошової допомоги, засобів пересування, протезування, умов пристосованого житла, стороннього догляду або опіки.

Однак, для розв'язання проблем з надання освіти, працевлаштування, інтеграції молоді з особливими потребами у навколишнє середовище, Україна, яка прагне до вступу у Євросоюз, має враховувати найкращий зарубіжний досвід провідних країн світу у галузі соціальної політики.

05 жовтня 2018 року, Президент України П. Порошенко, на зустрічі з працівниками освіти зазначив «як держава ставиться до людей з особливими потребами, настільки вона готова жити в умовах європейських цивілізаційних цінностей».

Література:

1. Балакірева О. М., Бондар Т. В. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. *Щорічна доповідь Президентіві України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні: збірник матеріалів доповідей за підсумками 2016 року*. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2017. С. 213-29.

2. Колупаєва, А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: науково-методичний посібник. Київ : «Інклюзивна освіта», 2011. С. 206.

Загалеви́ч В. Л.

викладач I категорії суспільних дисциплін кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Решетюк О. С.

студент II курсу спеціальності 051 «Економіка» Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Державне регулювання економіки - це вплив держави на діяльність господарюючих суб'єктів і ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму.

Одним з головних напрямів економічної науки, який у своїй ідеології схиляється до провідної ролі ринку, а не держави, є неокласицизм – пануюча ідеологія сучасної економічної науки. Засновником та основним розробником неокласичного напрямку в економічній науці вважають А. Маршалла. Представники даної школи займалися багатоаспектним аналізом регульованої ринкової економіки, використовуючи як інструмент економічні моделі.

А. Маршалл запропонував замість поняття «політична економія» поняття «економікс» і дав власне визначення цієї науки: політична економія, або економікс, – це наука, що вивчає людство в його повсякденному житті; вона розглядає ту частину індивідуальних або суспільних дій, котра «якнайтісніше зв'язана з придбанням і споживанням матеріальних атрибутів добробуту».

У центрі наукових пошуків Маршалла – ціна продукту, яку він розглядав як найважливіший елемент ринкової економіки. Середню ціну (вартість) Маршалл трактує як результат ціноутворення, коли перетинаються на ринку ціна попиту і пропозиції. Еволюційним можна вважати поєднанням переваг неокейнсіанства і неолібералізму, що втілилось у формування поглядів «неокласичного синтезу» [4, с. 119].

Синонімом ринкової економічної системи можна вважати ліберальну модель, в основі якої закладені такі економічні явища і процеси як приватна власність на засоби виробництва, свобода вибору та гарантія прав і свобод підприємців. Найвідомішими виразниками даного економічного вчення ХХ століття прийнято вважати представників австрійської економічної школи – Л. фон Мізеса та Ф. Хайєка.

Питання ролі держави у економічних процесах представниками даної економічної течії обговорювались досить бурхливо. Так Л. фон Мізес якнайкращим варіантом бачить той, коли держава не втручається у діяльність ринку тим самим зводячи роль держави до функцій «паралізованого гравця», який ніби і приймає участь у «економічній грі», а вдіяти нічого не може. Менш категоричні погляди Ф. Хайєка з цього приводу: «держава, що втілює навмисно організовану та свідомо контрольовану владу, повинна становити тільки невелику частину значно більш місткого організму, який називається «суспільством», забезпечуючи лиш тільки ту правову рамку, у межах якої вільне співробітництво людей мало би максимальний простір» [2, с. 21].

Своєрідною альтернативою розв'язання дискусійного питання місця та ролі держави у економічних процесах стало зародження такого напрямку економічної думки як **інституціоналізм**, який відкидав як цілковите панування держави в економіці, так і домінування ринку.

Інституціоналізм почав формуватися наприкінці ХІХ ст. в США. Його ідейні основи було закладено американським економістом і соціологом Т. Вебленом. Назва напрямку походить від латинського слова *institution* (зазвичай, настанова) і близького до нього слова *інститут* (зовнішнє втілення інституції), закріплення їх у вигляді законів, установ тощо. Прихильники цього напрямку вирішальну роль у суспільному розвитку надають позаекономічним факторам – соціальним інститутам (держава, конкуренція, монополія, звичаї і т. ін.). Вони були прихильниками антикризового регулювання економіки та ведення ліберально-реформаційної соціальної політики.

У рамках раннього інституціоналізму сформувались три основні напрями: соціально-психологічний (його було започатковано працею Т. Веблена «Теорія бездіяльного класу»); соціально-правовий (основний представник Д. Р. Коммонс); емпіричний (кон'юнктурно-статистичний) – засновник В. Мітчелл. [4, с. 116]

Новаторством даної школи став своєрідний синтез економіки, філософії, соціології, історії, психології та проведення досліджень на стиках цих наук. Не слід забувати про роль **Дж. М. Кейнса** – ініціатора зародження антициклічного макроекономічного мислення. Вчений розкриває такі важливі питання грошової теорії як проблема валютного курсу та золотого стандарту, роль банківської сфери, політика центрального банку, механізм міжнародних розрахунків тощо. Запропонований «рецепт» підтримки зайнятості через фінансування суспільних робіт із державної казни як механізму державного регулювання, який постав основою американської антикризової політики, що полягала в глибинному державному втручанні у економіку, банківську та фінансову системи, трудові та соціальні відносини. Світове визнання Дж. М. Кейнсу принесла його головна праця «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» 1936) Саме кейнсіанству інкримінують перемогу над кризою 30-х років ХХ ст., що майже на півстоліття зробило вчення Дж. М. Кейнса флагманом економічної науки. Проте вже у 70-х роках ХХ ст. почали проявлятися недоліки кейнсіанського виходу з кризи [2, с.17].

Модель Дж. М. Кейнса проявляла стійкість виключно в умовах високих темпів зростання. Кейнсіанству не вдалося цілком витіснити неокласичну школу. Поступово почали поширюватись тенденції до згортання політики державного втручання у економічні процеси [3, с. 16]. Їх причинами слід вважати такі негативні економічні явища як зниження темпів продуктивності праці, спад ділової активності, зростання темпів інфляції та ін. На перший план виступають неокласичні погляди саморегулювання економіки, зокрема **монетаризм, теорія раціональних очікувань** та ін. Провідну роль у цей період відіграло вчення нобелівського лауреата *Фрідмена Хайєка*. В його основу покладені принципи вільного ринку, а своєрідним виходом із кризової ситуації вважалось невтручання держави у економіку та панування вільного підприємництва [3, с.17].

Трохи згодом американський економіст, лауреат Нобелівської премії П. Самуельсон об'єднав «неокласичний синтез» А. Маршала – вчителя з теорією Дж. М. Кейнса – учня, у сфері державного регулювання у новий еволюційний напрямок економічної думки – «новий неокласичний синтез». Досить цікавою є система економічних стабілізаторів, розроблена П. Самуельсоном. Вона складається із стабілізаторів, притаманних ринковим саморегуляторам (попит, пропозиція, ціна, прибуток, відсоток тощо) та регульованих з боку держави (оподаткування, держзамовлення, інвестиції, субсидії та ін.).

Таким чином, існує тісний взаємозв'язок економічних і адміністративних методів державного регулювання ринку, оскільки економічний регулятор містить елементи адміністрування, в той же час у кожному адміністративному регуляторі є економічна складова. Найважливішим фактором забезпечення ефективності державного регулювання ринкових відносин слід вважати раціональне поєднання на користь розвитку національної економіки економічних та адміністративних методів дії на ринок.

Література:

1. Лопатинський Ю. М., Кіндзерський В. В. Історичні аспекти становлення та розвитку методологічних засад державного регулювання економіки. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2015. №1 С. 17-22
2. Могильний О. М. Державне регулювання економіки. К. : Ін-т підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2006. 490 с
3. Нікола С. О., Ніколаєв Ю. О. Історія економіки та економічної думки: навчально-методичний посібник. Одеса: “Одеський національний університет імені І. І. Мечникова”, 2015. 132 с. С.116-119

Комарніцька О. М.

аспірант, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Іваськова М. Ю.

студентка групи О-11Б Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ТА ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В УМОВАХ РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ ЛЮДЕЙ З ФІЗИЧНИМИ ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Уряд затвердив План заходів з реалізації другого етапу Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

Постановою передбачено ряд заходів центральних органів виконавчої влади, що мають безпосередній вплив на регіональний розвиток, та заходи місцевого значення, які спрямовані на розвиток окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Також рішенням схвалено розроблені Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства сім програм регіонального розвитку, а саме: “Інноваційна економіка та інвестиції”, “Сільський розвиток”, “Розвиток туризму”, “Розвиток людського потенціалу”, “Загальноукраїнська солідарність”, “Розвиток депресивних територій”, “Ефективне управління регіональним розвитком”.

Прийняття зазначеного документа також дозволить вже у цьому році отримати черговий транш секторальної бюджетної підтримки в рамках Угоди між Урядом України та Європейським Союзом про фінансування Програми підтримки секторальної політики — Підтримка регіональної політики України для продовження конкурсного відбору проектів регіонального розвитку[1].

Всього заходів сплановано 33 та ми розглянемо лише декілька, які мають найбільший вплив на економіку.

По-перше Створення умов для активізації співпраці між суб'єктами підприємництва та закладами професійної (професійно-технічної) освіти і закладами вищої освіти, має бути виконано в 2019 році.

Наслідки цього є методичні рекомендації щодо адаптації навчальних програм до потреб ринку праці, в тому числі шляхом проведення профорієнтаційних заходів, розроблено та оприлюднено.

По-друге визначення на регіональному та місцевому рівні напрямів розвитку системи надання соціальних послуг, у тому числі підтримки суб'єктів

підприємницької діяльності, громадських, благодійних організації та інших суб'єктів надання соціальних послуг недержавного сектору.

Планується виконати до 2020році.

Це призведе до пріоритетного розвитку системи надання соціальних послуг враховано у програмах економічного та соціального розвитку регіонів.

І 3 Впровадження системи стратегічного планування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізацій з урахуванням світових ринкових та технологічних тенденцій інноваційного розвитку, конкурентоспроможних напрямів економічної діяльності.

Має бути у 2019 році.

Також для розвитку економіки в нас є транскордонне співробітництво - спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством[2].

Спільні проекти (програми) - комплекс заходів суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва, спрямованих на розв'язання конкретних спільних завдань та задоволення інтересів територіальних громад.

Україна є стороною всіх основних міжнародно-правових документів ООН з прав людини, найважливішими з яких є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Факультативні протоколи до них, Міжнародна конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації, Конвенція про права дитини, Конвенція проти тортур, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція про права інвалідів.

За статтею 4 Конвенції про права інваліда виникають такі зобов'язання[3]

1. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. Із цією метою держави-учасниці зобов'язуються:

- надавати особам з інвалідністю доступну інформацію про засоби, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжні технології, зокрема нові технології, а також інші форми допомоги, допоміжні послуги та об'єкти;

- заохочувати викладання спеціалістам і персоналу, що працюють з особами з інвалідністю, прав, які визнаються в цій Конвенції, щоб удосконалювати надання гарантованих цими правами допомоги та послуг.

2. Що стосується економічних, соціальних та культурних прав, то кожна держава-учасниця зобов'язується вживати, максимально залучаючи наявні в неї ресурси, а у випадку необхідності - удаючися до міжнародного співробітництва, заходів для поступового досягнення повної реалізації цих прав без шкоди для тих сформульованих у цій Конвенції зобов'язань, які є безпосередньо застосовними відповідно до міжнародного права.

3. Під час розробки й застосування законодавства й стратегій, спрямованих на виконання цієї Конвенції, і в рамках інших процесів ухвалення рішень з питань, що стосуються осіб з інвалідністю, держави-учасниці тісно консультуються з особами з інвалідністю, зокрема дітьми з інвалідністю, й активно залучають їх через організації, що їх представляють.

4. Ніщо в цій Конвенції не зачіпає будь-яких положень, які більшою мірою сприяють реалізації прав осіб з інвалідністю і можуть міститися в законах держави-учасниці або нормах міжнародного права, що є чинними в цій державі. Не допускається жодне обмеження чи применшення будь-яких прав людини й основоположних свобод, що визнаються або існують у будь-якій державі-учасниці цієї Конвенції на підставі закону, конвенцій, правил або звичаїв, під приводом, що в цій Конвенції не визнаються такі права чи свободи або що в ній вони визнаються в меншому обсязі.

5. Положення цієї Конвенції поширюються на всі частини федеративних держав без жодних обмежень чи вилучень.

Література:

1. ПЛАН ЗАХОДІВ на 2018–2020 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.
2. Закон України N 2515-VIII (2515-19) від 04.09.2018
3. Стаття 4 з «Конвенція про права інвалідів».

Мельяченко О. О.

*викладач Кам'янець-Подільського відділення Ірпінського державного коледжу економіки та права
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Надвірняк М. М.

*студентка Кам'янець-Подільського відділення Ірпінського державного коледжу економіки та права,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДОСВІД РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У СВІТІ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ) ТА ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Інклюзивна освіта – вже не новинка для України, але все ще те, що тільки розвивається. Водночас, в інших країнах інклюзивна освіта працює не

один рік. Тому доцільно звернутися до закордонного досвіду інклюзивної освіти.

Перша країна - Німеччина. У федеральній землі Північний Рейн-Вестфалія ще 2005 року ухвалили закон “Про освіту”, в якому гарантоване право кожної дитини на здобуття середньої освіти [1]. Але реальні зміни в школах цього регіону з’явилися лише через 4 роки. З 2009 року Німеччина ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, і всі федеральні землі країни ухвалили закон, за яким кожна школа має бути інклюзивною. Офіційної статистики, чи відповідають навчальні заклади вимогам для комфортного навчання дітей з особливими освітніми потребами, немає.

З 2015 року на спільній конференції міністри освіти і культури німецьких земель підготували загальну “Рекомендацію для педагогів з охоплення різноманітності”. У документі наголошується, що кожна школа має скоординувати навчальну програму відповідно до принципів інклюзивної освіти. А саме: виділяти більше навчальних годин на практичні заняття, розробити нові формати оцінювання компетентності. У німецьких школах активно практикують позанавчальні активності. До прикладу, кожен клас наприкінці навчального року їде в подорож. Тривалість мандрівки залежить від віку дітей – від одного дня до двох тижнів.

Важливим також є те, що у Німеччині за підтримки уряду, благодійних фондів, неурядових організацій і волонтерів люди з інвалідністю – затребувані працівники. Їх працевлаштовують на соціальних підприємствах – здебільшого майстернях. Невеликий відсоток потрапляє на первинний ринок праці. Держава керується принципом, що “потрібно допомагати людям з інвалідністю, щоб згодом вони могли самі собі давати раду”.

Друга країна – Франція. Ще у 1975 році у Франції був прийнятий закон, орієнтований на задоволення потреб людей з обмеженими можливостями. Він наголошував на обов'язковій освіті дітей з психофізичними вадами. Здобути її можна у звичайній школі або у спеціальних закладах освіти. У французькому парламенті точилися тривалі дебати з приводу обов'язкової освіти та обов'язкової шкільної освіти, що суттєво впливає на зміст навчально-виховного процесу. Все ж таки перевагу здобула обов'язкова освіта, як ширше поняття за своєю суттю, що виходить за межі школи і в деяких випадках надає перевагу спеціальному догляду та лікуванню над навчанням. Ключові положення закону від 11 лютого 2005 року дуже різняться. Вони викладені під загальною назвою «За рівні права та можливості, участь і громадянство людей з обмеженими можливостями». Цей закон визначив роль найбільш уразливих членів суспільства та забезпечив систематичний доступ до загального права осіб з обмеженими можливостями на всіх рівнях соціального життя: доступ до шкільної освіти, професійної підготовки, зайнятості, житла і транспорту, культури і дозвілля тощо. Відповідно до положень цього закону держава повинна забезпечити шкільне навчання, вищу або професійну освіту дітям, підліткам та дорослим з особливими потребами. Така орієнтація на потреби дитини відображає еволюцію французької школи, системи освіти та боротьби з

дискримінацією в цілому [2].

В Україні для соціальної й освітньої інтеграції дітей з інвалідністю важливою є трансформація державної соціальної політики в напрямі беззаперечного визнання їхніх прав і свобод, розвитку різнобічної підтримки і включення в суспільство [3]. Необхідно проводити цілеспрямовану і систематичну роботу щодо подолання існуючого соціокультурного ігнорування потреб осіб з інвалідністю і негативного до них ставлення. На сьогодні через проблеми з фінансуванням тільки 115 навчальних закладів є повністю доступними для дітей з особливими освітніми потребами, 39% - частково доступними (порівняно з 2010 р. - на 16% більше). Статистика вказує на те, що сучасна система навчання дітей з інвалідністю не забезпечує проголошеного права на освіту і створює штучну ізоляцію, що призводить до зниження соціальної компетентності цих дітей. Тому запровадження інклюзивних підходів у галузі освіти повністю відповідає головним демократичним засадам і цінностям, а це, у свою чергу, потребує від держави формування нових підходів до освітньої політики стосовно осіб з інвалідністю.

Запровадження Міністерством освіти нової концепції «Нова українська школа» - це стратегією реформування середньої освіти до 2029 р. Концепція передбачає високу мету – зробити школу такою, до якої приємно ходити учням, де прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. За основу концепції взята педагогіка партнерства: співпраця між учителем, учнем і батьками, які мають стати рівноправними учасниками освітнього процесу.

Література:

1. Інклюзивна освіта. Досвід Німеччини. URL: <http://nus.org.ua/articles/inklyuzyvna-osvita-dosvid-nimechchyny/>
2. Перхун Л. В. Особистісно орієнтована концепція французької школи URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/264/1/Perhyn.pdf>
3. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. К. : Ун-т "Україна", 2010.

Пазіна О. В.

магістр, Тернопільський національний економічний університет, Україна

ЗАЙНЯТІСТЬ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Професійна реабілітація та працевлаштування інвалідів розглядається як основний засіб створення умов для гідного життя інвалідів, забезпечення

рівності їх прав. Це дозволило змінити підходи щодо ролі осіб з інвалідністю в економічному та соціальному житті суспільства, визначити ефективні методи та заходи щодо забезпечення їх зайнятості у відповідності до їх можливостей і потреб, створити умови для включення їх до сфери праці.

Світова практика використання праці інвалідів за умови надання їм можливостей виконувати роботу, яка відповідає їх кваліфікації, інтересам та здібностям, показала, що люди з інвалідністю можуть бути цінними працівниками, успішними бізнесменами, що спростовує помилкове уявлення про їх нездатність до праці. Тому в країнах світу усе більше укріплюється усвідомлення того, що люди з інвалідністю являють собою великий потенціал, і те, що вони можуть вносити суттєвий внесок у розвиток національної економіки, і що їх працевлаштування дозволяє зменшити видатки на виплату допомоги з інвалідності та скоротити бідність, бо між інвалідністю та бідністю існує тісний зв'язок. Таким чином, проблема зайнятості інвалідів – це світова проблема, вирішення якої потребує вироблення єдиної програми дій. Така програма дій міститься у розроблених та задекларованих міжнародних актах Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної організації праці, Ради Європи, Європейського Союзу.

Особливу важливість для формування національної політики та законодавства стосовно осіб з інвалідністю мають норми та стандарти, викладені у документах Міжнародної організації праці.

У державній політиці щодо зайнятості інвалідів в Україні важлива роль відведена створенню робочих місць для інвалідів шляхом підтримки громадських організацій інвалідів та їх підприємств. Вони отримують переваги при розміщенні державного замовлення, фінансову допомогу, цільові позики, дотації для створення робочих місць, "земельні" пільги.

Переважає більшість громадян з інвалідністю стикається з труднощами при виборі професії (спеціальності), яка б одночасно відповідала двом критеріям: по-перше, була прийнятною для них у відповідності до стану здоров'я, особистих здібностей, можливостей, індивідуально-психологічних якостей, по-друге, була б випитаною на ринку праці. Допомогти інвалідам у правильному виборі професії, яка б одночасно відповідала цим двом вищезазначеним критеріям, саме і покликана система професійної орієнтації.

Професійна орієнтація молоді з обмеженими здібностями здійснюється також спеціальних загальноосвітніх закладах, роль яких у проведенні профорієнтації полягає у:

- виховання в студентстві з інвалідністю настанов на працю та позитивне ставлення до трудової діяльності в цілому;
- розвитку загальнотрудових якостей та навичок, що важливі для успішного виконання будь-якого виду професійної діяльності (навичок спілкування, самоконтролю тощо);
- виявленні шляхом комплексної діагностики індивідуальних можливостей дітей-інвалідів до оволодіння тими чи іншими видами трудової, професійної діяльності;

Функції із проведення професійної орієнтації інвалідів покладено також на органи медико-соціальної експертизи системи Міністерства охорони здоров'я України. До роботи МСЕК при проведенні експертизи професійної придатності інвалідів залучаються спеціалісти з інженерної психології (психології праці) та психології професійного відбору, педагогічні працівники, що займаються навчанням і професійною підготовкою інвалідів, спеціалісти державної служби зайнятості.

Таким чином, в Україні поступово формується активна державна політика зайнятості інвалідів, що не тільки дозволить у подальшому підвищити ефективність використання трудового потенціалу країни, але й створить умови для значної чисельності людей з інвалідністю для реалізації себе у якості повноцінних громадян України. Разом з тим існують бар'єри та проблеми у сфері зайнятості інвалідів, пов'язані як з недосконалістю законодавчо-нормативної бази щодо забезпечення працевлаштування та зайнятості інвалідів, так і з недоліками в організації виконання положень чинних законодавчо-нормативних актів.

За останні роки у підходах до вирішення проблем праці та зайнятості інвалідів, останні продовжують потерпати від дискримінації при працевлаштуванні і належати до найбільш соціально незахищених категорій громадян. Вирішення їх проблем потребує, перш за все, переорієнтації державної політики щодо інвалідів у напрямку створення їм рівних прав та можливостей з іншими категоріями громадян та захисту від дискримінації, запровадження дієвого механізму реалізації усієї повноти їх конституційних прав, неухильного виконання зобов'язань держави.

Література:

1. Національна доповідь «Праця та зайнятість осіб з інвалідністю в Україні» № 1228/2007 від 18,12,2007р.
2. Дотримання прав людей з інвалідністю в Україні. Семенюк М. *Соціальний захист*. 2008. №6.
3. Основні концепції державної політики залучення осіб з інвалідністю до ринку праці, міжнародний аспект. Куровська Г. *«Україна: аспекти праці»*. № 1. 2007 р.

Секція 2. Освіта і гуманітарні науки в умовах інклюзії **Edukacja i nauki humanistyczne w warunkach integracji** **Education and Humanities in conditions of inclusion**

Шевцов А. Г.

*член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України,
доктор педагогічних наук, професор Національного
педагогічного університету імені М. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Стасюк І. В.

*аспірант Національного педагогічного
університету імені М. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕННЯМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

За останні 20 років деякі вищі навчальні заклади освіти III-IV рівнів акредитації в Україні у тій чи іншій мірі набули певний практичний і методичний досвід організації інтегрованого навчання студентів з обмеженнями життєдіяльності. Проте коло цих закладів достатньо обмежене і назріла нагальна потреба у створенні національної системи вищої інтегрованої освіти, в якій кожна доросла людина з обмеженнями життєдіяльності унаслідок порушення здоров'я, що має потребу та інтелектуальні можливості до здобуття вищої освіти, мала би рівний доступ до неї у вищому навчальному закладі незалежно від форм власності та підпорядкування, територіального розташування та напряму підготовки.

Науково-педагогічні засади організації інклюзивного навчально-реабілітаційного середовища для студентів з обмеженнями життєдіяльності базуються на таких концептуальних ідеях функціонування навчально-реабілітаційного інклюзивного середовища:

1. Подвійне призначення процесу навчання студентів з обмеженнями життєдіяльності: здобуття професії та реабілітування (зокрема, певний етап професійного реабілітування)

2. Принцип неперервності корекційно-реабілітаційного процесу
3. Особистість – в центрі навчально-реабілітаційного інклюзивного середовища
4. Відкрита особистісно орієнтована п'яти-факторна діяльнісна модель комплексного супроводу інклюзивної освіти
5. Біо-психо-соціальна модель інвалідності (згідно Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я, 2001)
6. Застосування спеціальної андрагогічної моделі навчання
7. Застосування чотирирівірної структури особистості у навчально-реабілітаційному просторі (Рибалка-Шевцова) для побудови навчально-реабілітаційної програми

При цьому під час побудови індивідуалізованої навчально-реабілітаційної програми студента з особливими освітніми потребами ми маємо враховувати такі чинники:

- Педагогічний (андрагогічний) фактор – група чинників впливу на людину як на суб'єкт діяльності;
- Психологічний фактор – група чинників впливу на особистісну сферу людини;
- Соціальний фактор – група чинників впливу на людину як на суб'єкт соціальних відносин;
- Медичний фактор – група чинників впливу на здоров'я людини;
- Техніко-середовищний фактор – група інженерно-технічних та архітектурно-середовищних аспектів компенсації обмежень життєдіяльності людини та впливу на сферу взаємодії людини із навколишнім середовищем.

Головний результат такої програми - задовольнити потреби та інтереси особистості, студента з обмеженнями життєдіяльності. А саме:

- Потреби студента у спеціальних технічних засобах навчання та технічних засобах реабілітації;
- Потреби студента у спеціальних умовах і формах організації навчального процесу;
- Потреби студента у спеціальному медичному, психологічному, соціальному, корекційному андрагогічному, фізкультурно-спортивному та асистентському супроводі;
- Потреби студента в організації спеціальних соціально-побутових та соціально-середовищних умов життєдіяльності (безбар'єрний архітектурний дизайн, медичний супровід, технічне забезпечення, спеціальні освітні технології тощо);

Крім того, необхідно створити прогноз потреб майбутнього спеціаліста з інвалідністю щодо працевлаштування і професійної адаптації на робочому місці.

Умовами організації освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти є:

- створення інклюзивного освітнього середовища та системи навчально-реабілітаційного супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами;

- створення універсального дизайну, в тому числі безбар'єрного архітектурного середовища для безперешкодного доступу осіб з особливими освітніми потребами до будівель, приміщень, гуртожитків та інфраструктури закладу вищої освіти;
- забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами та сучасними засобами навчання відповідно до особливих освітніх потреб здобувачів вищої освіти;
- диференційований підхід до розроблення освітньої програми, оцінки та контролю якості знань студентів з урахуванням особливих освітніх потреб;
- організація освітнього процесу за допомогою найбільш прийнятних для таких осіб методів і способів спілкування, в тому числі за допомогою української жестової мови та рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля) з залученням відповідних фахівців; забезпечення необхідними педагогічними працівниками.

З метою організації інклюзивного навчання в закладі вищої освіти може створюватися спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ, який виконує такі завдання:

- координація структурних підрозділів закладу щодо організації інклюзивного навчання та забезпечення навчально-реабілітаційного супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами;
- розроблення індивідуального навчального плану, моніторинг його виконання та внесення змін;
- підготовка науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти та соціальних працівників, волонтерів до роботи з особами з особливими освітніми потребами шляхом проведення лекцій, семінарів, тренінгів, круглих столів тощо
- консультування та надання методичної допомоги науково-педагогічним працівникам закладу вищої освіти щодо організації освітнього процесу
- здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами;
- забезпечення інформаційно-просвітницької діяльності щодо формування толерантного ставлення до здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами;
- проведення профорієнтаційної роботи серед випускників з особливими освітніми потребами закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти;
- співпраця з закладами соціального захисту населення, громадськими об'єднаннями з метою формування волонтерської роботи;
- сприяння працевлаштуванню випускників з числа осіб з особливими освітніми потребами;
- співпраця з закладами вищої освіти іноземних країн з питань організації освітнього процесу для здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами.

Спеціальний навчально-реабілітаційний супровід осіб з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти передбачає, зокрема:

- навчально-організаційний супровід – допомога в організації освітнього процесу, написання та моніторинг виконання індивідуального навчального плану, організація індивідуальних консультацій тощо;
- психолого-педагогічний (психолого-андрагогічний) супровід – забезпечення реалізації системного психолого-педагогічного (психолого-андрагогічного) супроводу осіб з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу, в тому числі соціально-психологічна адаптація здобувачів з особливими освітніми потребами до освітнього середовища вищої освіти;
- соціальний супровід – заходи щодо створення умов для соціальної та соціально-побутової підтримки осіб з особливими освітніми потребами, в тому числі надання інформації та допомога у влаштуванні в гуртожиток, отримання соціальних виплат, санаторно-курортного лікування, технічних засобів реабілітації, а також організація волонтерської служби для надання допомоги особам з особливими освітніми потребами;
- спортивно-фізкультурний та оздоровчий супровід.

З метою створення належних умов для забезпечення навчально-реабілітаційного супроводу мають бути створені відповідні ресурсні кімнати, приміщення для надання консультацій психологом, приміщення для відпочинку та особистої гігієни, зал для занять з лікувальної фізкультури, кімната для медичного обслуговування.

Література:

1. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології : [монографія] / Андрій Гаррійович Шевцов. К. : МП Леся, 2009. 484 с. (розділ 5.2.2. Корекційно-реабілітаційний простір за умов спеціальної та інтегрованої освіти.)
2. Шевцов А. Г. Особистісно центрована концепція формування реабілітаційного простору професійної освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна.* / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Спивака. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В. С., 2007. Випуск VII. 420 с. С. 94 – 103.
3. Шевцов А. Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я: Монографія. К. : Соцінформ, 2004. 200 с.

Бахмат Н. В.

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ

Становлення соціально орієнтованої економіки України зумовлює необхідність пошуку нових напрямів розвитку освіти, підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних зробити свій внесок в інтеграцію України до міжнародної спільноти високорозвинених держав. Удосконалення підготовки фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО) є одним із центральних завдань, на вирішення яких спрямовується спільна діяльність вищої школи, академічної та галузевих наук.

Адже в ХХІ ст. має формуватися особистість фахівця – нової особистості, яка характеризується соціально типізованою професійною поведінкою, що самоадаптується до змінних умов діяльності, до пошуку шляхів та методів виробничої діяльності, до співтворчості з різними соціальними установами, батьками та колегами.

У ЗВО важливим аспектом фахової діяльності вважається соціально-педагогічна діяльність (СПД). Готовність майбутніх педагогів до СПД розглядається С. Литвиненко [3] як результат фахової підготовки, як інтегральне багаторівневе динамічне особистісне утворення, структура якого включає мотиваційний, змістовий, діяльнісний, креативний компоненти. Вона (готовність) визначається стійкою професійно-педагогічною мотивацією, спрямованістю на особистісно орієнтовану взаємодію з дітьми та молоддю у ЗВО, усвідомленням суспільного і особистісного значення соціально-педагогічної діяльності, глибокими теоретико-практичними знаннями змістової та процесуальної сутності соціально-педагогічної діяльності та сформованими професійно орієнтованими вміннями, високим творчим потенціалом і здатністю до саморозвитку. Ці компоненти є взаємозв'язаними та взаємозумовленими складниками готовності педагогічних і науково-педагогічних працівників до реалізації СПД. Слідом за С. Литвиненко [3, с. 17] визначаємо критерії готовності їх готовності до СПД, а саме

- мотиваційно-ціннісний: сформованість професійно-педагогічної мотивації, мотиваційно-ціннісне ставлення до СПД, домінування гуманних, демократичних настанов на взаємодію з дітьми та студентською молоддю;
- змістовий: оволодіння теоретико-методологічними, методичними знаннями, сформованість практико орієнтованих знань;

- діяльнісно-технологічний: сформованість аналітико-діагностичних, прогностичних конструктивно-організаційних, комунікативних, рефлексивних умінь та оволодіння технологіями реалізації функцій СПД;
- креативний: оригінальність розв'язання соціально-педагогічних задач, соціальна креативність і творчий потенціал; здатність до саморозвитку, розуміння творчої природи діяльності педагога;
- інформаційний: логічне залучення ІТ, їх включення до всіх видів діяльності (зокрема і СПД) педагога з метою сприяння взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, підвищення якості освіти, збільшення доступу до рівних освітніх можливостей кожного здобувача освіти.

Соціально-педагогічна діяльність як суспільне явище є своєрідною моделлю діяльності, спрямованої на здійснення компетентної соціально-педагогічної допомоги, підвищення ефективності процесу соціалізації, виховання і розвитку дітей і молоді та здійснення соціально-педагогічного захисту.

Методично правильно організована СПД, на думку Т. Атрощенко, передбачає орієнтацію на особистість, індивідуальність, розкриття сутнісних сил дитини, надання йому комплексної соціально-психолого-педагогічної допомоги у вирішенні особистісних проблем і, найголовніше, в усвідомленні себе суб'єктом власного життя.

СПД завжди повинна бути адресною, спрямованою на конкретну дитину чи молоду людину, на рішення її індивідуальних проблем, що виникають у процесі соціалізації, інтеграції в суспільство. Система освітніх, соціальних, культурних, духовних, матеріальних, інформаційних умов діяльності здобувачів освіти, педагогів сімей, організована закладом освіти спільно з соціальними партнерами є соціально-педагогічним середовищем.

Зокрема, СПД передбачає і так зване соціальне загартовування дітей, підлітків, тобто розвиток здатності в них вижити у складних ситуаціях, не зламатися, знайти способи подолання труднощів, залишаючись гідною людиною» [1, с. 17].

Зазначимо, що нині освіта України проходить досить складний період розвитку, який пов'язуємо зі зміною соціальної, політичної та економічної моделі розвитку суспільства, кардинальними перетвореннями в соціальному та політичному житті, необхідністю та реальною можливістю інтегруватися в, по-перше, європейський, по-друге, міжнародний науковий та освітній простір. Це призвело до того, що ІТ почали відігравати одну із центральних ролей у галузі освіти – на сьогодні більшість школярів і здобувачів вищої освіти має значний досвід використання Інтернет у навчанні, вони звикли до використання електронної пошти, чатів, скайпу, соціальних мереж для спілкування й використання в соціально-педагогічних цілях. Зазначене також можна віднести і до діяльності педагогів у ЗВО вони можуть відібрати низку необхідних інструментів зазначених ресурсів для ефективного здійснення соціально-педагогічної діяльності.

Розробниками ІТ пропонується широкий спектр інструментарію та

систем, призначених для створення електронних освітніх ресурсів (ЕОР) і використання їх у системі підготовки фахівців різних галузей. Рішеннями, що дадуть змогу створювати ЕОР, упровадження яких поліпшуватиме результативність освітнього процесу, не потребуючи при цьому додаткових матеріальних затрат, вважаємо можливості використання Web-технологій унікальної Соціальної Освітньої 3-D Мережі “Універсальний освітній простір “ACCENT” (<http://ac-cent.com>) (рис. 1), яка за висновком Науково-методичної комісії з інформатизації закладів освіти Науково-методичної ради з питань освіти МОН України (протокол №1 від 30.05.2016 року, лист ІМЗО №21/12-Г-287 від 02.06.2016 р.) рекомендовано до використання в різних ланках системи освіти.

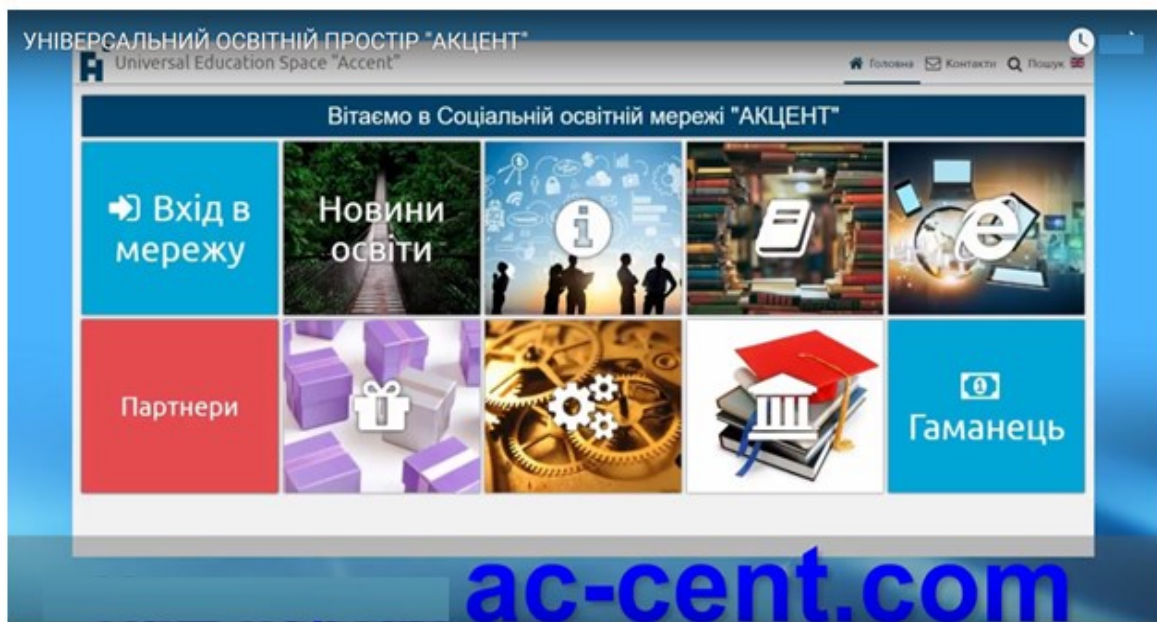

Рис. 1. Головна сторінка ACCENT

Діюча модель соціальної освітньої мережі є потужним, динамічним, відкритим, гнучким інноваційним е-механізмом для підвищення якості навчання здобувачів освіти, педагогічних і науково-педагогічних працівників України за різних організаційних форм (у тому числі дистанційної) в синхронному та асинхронному режимах.

Розроблена соціальна освітня мережа як комп'ютерна програма функціонує в мережі Internet, є основою для розміщення необмеженої кількості інформаційних ресурсів і послуг у неперервній освіті. Вхід до нього може здійснюватися з будь-якого пристрою, що має доступ до мережі Internet (персонального комп'ютера, ноутбука, планшета, телефону тощо). Ресурс містить ІТ-інструментарій для створення підпорядкованих ЕОР:

- е-середовища – “адитивного електронного простору” закладу будь-якого рівня галузі освіти;
- електронного навчального кабінету педагога – е-НК;
- електронних підручників, посібників, словників, довідників, презентацій, розробок до занять та тем тощо;

- WEB-бібліотеки;
- ЕОР організації та підтримки очного, заочного, екстернатного навчання й організації і проведення дистанційного навчання освітян країни та осіб, що проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції, здійснення соціально-педагогічної роботи.

Управління соціально-педагогічною роботи та його організація відбувається як безпосередньо викладачем в умовах освітнього середовища закладу освіти, так і через Електронний навчальний кабінет викладача на платформі Соціальної Освітньої 3-D Мережі “Універсальний освітній простір “ACCENT”. Він є віртуальним відтворенням навчального кабінету (аудиторії) закладу освіти [2].

Електронний навчальний кабінет містить такі модулі:

- Технічні (реєстрація, статистика), «Е-бібліотека» – ЕОР профільного призначення; ЕОР – авторські розробки педагога, призначені для використання в межах чинного Е-НК); «Е-аудиторія» (субмодулі: «Робоче поле» – відтворює традиційну аудиторію з можливістю проведення занять як в режимі реального часу, так і у віддаленому режимі;
- «Е-спілкування» – призначається для спілкування як у режимі реального часу, так і у віддаленому режимі (в часовому та територіальному розумінні); «Контроль проведення занять та відвідування» – ведення протоколу роботи, журналу тощо.
- Засоби діагностики якості вищої освіти.
- Навчально-методичний матеріал містить матеріал, розподілений власником Е-НК (викладачем) як контент субмодулів: для здобувачів освіти та для педагогів.
- Календар (планування занять) містить планування занять (на день, тиждень, місяць чи семестр) та є відкритим для молоді.
- Розклад занять.
- Е-батьківські збори – призначається для спілкування з батьками: з окремою особою або з групою батьків, батьківським комітетом; як у прихованому для інших осіб режимі, так і у відкритому; у режимі реального часу, і у віддаленому режимі (в часовому та територіальному розумінні).

Електронний навчальний кабінет призначається для:

- проведення занять за різних організаційних форм навчання;
- розв’язання проблеми організації та підтримки дистанційного (віддаленого) навчання: для навчання осіб, що перебувають на тимчасово окупованих територіях, територіально віддалених від навчального закладу, мають особливі потреби; для навчальних закладів у період пандемії та загострення загострення епідемічної ситуації тощо;
- встановлення взаємозв’язків між субсистемами дисциплінарного рівня, загального спрямування, спеціального спрямування та створення у ЗВО мотиваційних чинників з урахування систематизації в хмарних сховищах навчально-методичних комплексів (зокрема, описаного вище ІНМК),

розташованих у Web-бібліотеці «ACCENT».

Практичний досвід роботи в системі вищої освіти дозволяє констатувати, що використання соціальної освітньої мережі дає підвищення якості освіти, ІТ-компетентності суб'єктів соціально-педагогічної роботи, реалізацію системи неперервного впровадження ІТ в освітню систему України.

Універсальний освітній простір ACCENT відкриває можливості для педагогічних і науково-педагогічних працівників:

- приєднання до соціальної освітньої мережі;
- особистий електронний навчальний кабінет, адаптований до індивідуальних потреб;
- Web-бібліотека навчальних та навчально-методичних матеріалів;
- доступні, зрозумілі інструменти для організації проведення дистанційного навчання та підвищення кваліфікації педагогів;
- ЕОР, що знаходяться в нормативно-правовому полі та є дозволені або рекомендовані МОН України для використання в освітньому процесі;
- професійна допомога щодо створення та використання методичного наповнення власного електронного навчального кабінету;
- легкий та простий доступ до постійно поновлюваної бази знань.

Стратегія майбутнього просування ACCENT полягає в активному залученні всіх користувачів Інтернет до інноваційного, динамічного, неперервно наповнюваного освітнього простору, який стане центральним вузлом допомоги, сприяння та підтримки розвитку галузі освіти на всіх її рівнях та соціально-педагогічній роботі зокрема; площиною, де кожен користувач знайде можливість активної самоосвітньої діяльності, вибору індивідуальної траєкторії навчання за різних організаційних форм; інтегратором освітянських інноваційних ідей; потужним інтелектуальним агрегатом розвитку освіти України.

Електронна освітня платформа ACCENT є доступною для всіх суб'єктів освітнього процесу та їх батьків, де вони можуть не тільки знайти там для себе цікаві та сучасні освітні матеріали, а й об'єднатися в спільних інтересах, обмінюватися досвідом та співпрацювати.

Окрім цього спостерігається соціальний ефект, який полягає в наступному:

- забезпечення неперервності освітнього процесу (повноформатне дистанційне навчання);
- забезпечення вільного доступу до отримання освіти всіх і кожного, у тому числі тих, хто потребує інклюзивного навчання
- можливість залучення до освітнього процесу закладу осіб з віддалених і депресивних районів;
- забезпечення вільного доступу до отримання освіти осіб, що проживають на не контрольованих Україною територіях та в зоні АТО.

Тому, використання ІТ у соціально-педагогічній роботі в умовах інформатизації суспільства дозволяє здійснювати адаптивну освітню діяльність

у закладах освіти, автоматизувати обробку даних, застосовувати більшу кількість методів психодіагностичних методик, створювати якісно нові форми профілактичної та коректної роботи, вдосконалити роботу з інтеграції в освітню діяльність здобувачів освіти з обмеженими можливостями здоров'я, дітей та молоді.

Напрямами подальших розвідок вбачається дослідження науково-методичних засад здійснення соціально-педагогічної діяльності педагогів в умовах інформатизації освіти.

Література:

1. Атрощенко, Т. О. Соціально-педагогічна діяльність учителя в умовах поліетнічного регіону. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика* : наук.-метод. журн. 2017. № 1-2. С. 13-20.

2. Бахмат Н. В. Відкриті мережеві ресурси в системі освітньо-наукової підготовки магістрів *Науковий вісник УМО* : електронне видання. Випуск 2 (20). 2017. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v2_17/%D0%91%D0%90%D0%A5%D0%9C%D0%90%D0%A.pdf (дата звернення 27.03.2019).

3. Методичні рекомендації щодо використання НІТ в роботі вчителя [Електронний ресурс]. Харків : Основа, 2010. 156, [4] с. URL: <http://dok.znaimo.com.ua/docs/index-2025.html> (дата звернення 12.01.2019).

Криловець М. Г.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, Україна

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Освіта - складова суспільства, а тому не може стояти осторонь від тих процесів, які в ньому відбуваються. Вона віддзеркалює їх, водночас прискорюючи чи гальмуючи їхнє завершення. Також освіта — складна соціально-педагогічна система, яка виконує замовлення суспільства і повинна формувати інтелектуальну, творчу та ініціативну особистість, здатну жити і творити у принципово нових умовах, забезпечити прогрес розвитку суспільства, вивести країну на рівень світової цивілізації. Належне місце в цьому процесі повинні зайняти трудове виховання та профорієнтаційна робота. Отримані учнями знання і вміння дають змогу вільно орієнтуватися в ринкових

економічних відносинах, правильно розв'язувати проблеми, що виникають перед випускниками при виборі професійного навчального закладу, при адаптації до умов конкурентного ринку праці й соціального захисту від безробіття, при подоланні інших конфліктів і колізій.

Головною позицією сучасної школи має бути нерозривна єдність освіти і виховання. Кожний урок має одночасно навчати і виховувати. Реформа загальноосвітньої школи орієнтує освіту не тільки на засвоєння учнями певної суми знань, але й на розвиток їх особистості, пізнавальних інтересів, креативних здібностей, соціалізації у суспільстві і активної адаптації на ринку праці. В зв'язку з цим, гостро постала соціально-педагогічна необхідність підготувати випускника загальноосвітнього закладу для орієнтації в повсякденному житті.

Мета шкільної реформи - забезпечити перехід від школи лише засвоєння знань до школи життя, школи активної соціальної дії. Її можна досягти не тільки шляхом подальшого вдосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання, скільки корінною зміною самої шкільної технології.

Нашому суспільству не байдуже, які професії вибирають випускники шкіл, наскільки правильно вони визначають свій життєвий шлях, бо успіх їх подальшої роботи багато в чому залежить від того, чи зуміють вони вибрати професію по душі. А вибрати професію випускнику нелегко. Зараз існує більше десяти тисяч різноманітних професій. І кожному потрібна саме та професія, яка може принести моральне і матеріальне задоволення, допоможе по-справжньому застосувати свої сили і знання на користь суспільства, надасть можливість відчути себе потрібним і корисним людям.

Сьогоднішній учень – завтрашній працівник народного господарства, озброєний елементами різноманітних знань, повинен уміти в різних ситуаціях приймати самостійні рішення, уміти робити вибір своєї позиції з точки зору економічного господаря країни. У зв'язку з цим необхідно певними завданнями ставити учнів у положення, коли вони повинні показати особисте відношення до проблеми, що виникла в народному господарстві.

Відомо, що професійна орієнтація учнів на уроці підвищує пізнавальний і виховний рівень навчання, посилює політехнічну спрямованість навчання, тобто безпосередньо пов'язана з вирішенням інших задач уроку. Зміст, форми і методи організації профорієнтаційної роботи не можуть бути однаковими на всіх вікових ступенях розвитку учнів. Вони зазвичай змінюються в міру розвитку учнів, в залежності від їх вікових особливостей, стану їхнього здоров'я. Розвиваються поступово і почуття учнів, формується їх свідомість, інтереси, нахили, характер, мотиви поведінки. Знаючи все це, можна забезпечити індивідуальний підхід до них. Індивідуальний підхід у вихованні – це не пасивне пристосування до особливостей учня, активні пошуки ефективних шляхів виховного впливу на кожного учня з урахуванням його психічного розвитку, його особистого досвіду і здоров'я.

Сьогодні в навчально-виховний процес впроваджуються інноваційні підходи, спрямовані на формування в учнів мислення, вміння розібратися у

поняттях, фактах, ситуаціях, дати їм власну оцінку. Не секрет, що проблема адаптації людини в сучасному суспільстві є досить актуальною і тому важливим є навчити учнів сприймати й засвоювати певні знання, необхідні навички, застосовувати їх у діяльності.

Також ефективною технологією активізації навчання є проектування проблемних навчальних ситуацій. Суттю цієї технології є постановка завдання, у якому фіксується певна розбіжність між бажаним і дійсним, тобто наявність протиріччя, яке пропонується розв'язати в ході семінарського чи практичного заняття. Розв'язання суперечності дає змогу виходити на більш високий рівень пізнання, що є ознакою творчого підходу до осмислення сучасної дійсності.

Усі форми позакласної роботи з профорієнтації можна поділити на три групи: активні (ділові та імітаційні ігри, конкурси, турніри, творчі виховні заходи, дні професій, суспільнокорисна праця тощо); активно-пасивні (бесіди, диспути, усні журнали, творчі роботи, гуртки, конференції, семінари, ярмарки професій тощо); пасивні (лекції, зустрічі з представниками різних професій тощо).

Ділові ігри мають свої характерні ознаки, що відрізняють їх від інших. Вони, як правило, відображають певну соціальну модель. Гравці активно взаємодіють у процесі гри відповідно до виконуваних ролей. Ігровий колектив має спільну мету, і учасники разом вирішують поставлені завдання. В процесі гри реалізується “ланцюжок рішень”, знаходиться багато альтернативних варіантів рішень. В процесі спільної діяльності панує керована емоційна напруга, працює система індивідуального та групового оцінювання діяльності учасників.

Не викликає сумнівів і те, що екскурсії є важливим і ефективним засобом підвищення якості навчально-виховного процесу. На жаль, ще недостатньо вивчено питання, як можна використовувати екскурсії у вихованні учнів та в профорієнтаційній роботі. Екскурсія на виробниче підприємство має велике значення для сформування в учнів ціннісних орієнтацій в системі трудової діяльності людей, знайомства з професіями.

Кузьменко В. У.

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри теоретичної та консультативної психології Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, м. Київ, Україна

ЕТАПИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОДИН ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ТА УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Згідно з Законом України «Про освіту» особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту. У відповідності до класифікації ЮНЕСКО до цієї категорії віднесено дітей, які мають особливості розвитку, зумовлені впливом соціального середовища [4]. Це діти, які потребують підтримки у навчанні, що пов'язана з проживанням на тимчасово окупованій території або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення; мають статус внутрішньо переміщених, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту [4, с.24].

У ході теоретико-емпіричного дослідження нами встановлено, що процес розвитку та виховання дітей, які пережили психотравмівні події під час військових дій на Донбасі, характеризує ряд специфічних відмінностей. Зокрема, потребують поглибленого урахування ті внутрішні ресурси, що забезпечують подолання психотравми, а також особливі наслідки психотравми у вигляді порушень різних сфер психічного розвитку. Ефективна психолого-педагогічна допомога у даному випадку може бути забезпечена шляхом здійснення індивідуального психолого-педагогічного супроводу розвитку та виховання цих дітей. Провідним принципом індивідуального психолого-педагогічного супроводу виховання і розвитку дошкільників з родин учасників бойових дій та внутрішньо переміщених осіб виступає принцип індивідуального підходу. Філософські та методологічні засади індивідуального та диференційованого виховання, навчання, розвитку дітей окреслені у працях видатних вітчизняних та зарубіжних філософів і педагогів минулого М.О. Бердяєва, Ж.Піаже, С.Ф.Русової, Ж.П.Сартра, Г.С.Сковороди, В.Франкла, С. Френе та інших, а також у працях сучасних вчених Т.В.Дуткевич, С.Є. Кулачківської, С.О.Ладивір, Т.О.Піроженко та інших [1;2;3;5]. Провідними етапами індивідуального психолого-педагогічного супроводу вважаємо:

1. *Вивчення індивідуальних особливостей розвитку та виховання дітей з родин учасників АТО та ВПО передбачає попереднє виявлення індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини та своєрідних умов родинного виховання.*

2. Уточнення, деталізація та поглиблення отриманої інформації, встановлення позитивних і проблемних аспектів розвитку та виховання дитини, причин їх виникнення. Це досягається послідовним та систематичним вивченням індивідуальних особливостей особистісного розвитку дошкільника, особливостей родинного виховання, стилю спілкування з дитиною, відповідним доповненням і оновленням матеріалів попереднього діагностування, поглибленням результатів діагностичної роботи тощо.

3. Систематизація, узагальнення та аналіз результатів вивчення індивідуальних особливостей та соціальної ситуації розвитку дитини. Із накопиченням достатньої інформаційної бази стають можливими узагальнення отриманих даних, зведення їх у цілісну картину — психофізичний «портрет» дитини, статистична обробка та послідовний якісний аналіз істотних чинників, що сприятливо або несприятливо позначаються на її розвитку.

4. Створення варіативних та індивідуалізованих програм, що передбачає передусім визначення першочергових і другорядних індивідуальних завдань освітньої роботи з дітьми, основних принципів та прийнятних форм співпраці з їхніми родинами. Після цього відбувається вибір адекватних методів, прийомів та засобів навчально-виховної роботи та роботи з родиною.

5. Практичне здійснення індивідуального психолого-педагогічного супроводу в освітньому процесі ДЗО. Це найважливіший етап, у процесі якого в освітній роботі реалізуються та акумулюються всі попередні напрацювання, гнучко використовується складна система психолого-педагогічних засобів, форм, методів та прийомів забезпечення ефективної взаємодії дорослих і дітей.

6. Прогнозування стратегії і тактики розвитку дитини, навчання та виховання; планування майбутньої профілактичної та корекційно-розвивальної роботи; забезпечення перспективності у зв'язках із початковою школою, родинами вихованців. Усвідомлення перспектив розвитку дитини на основі оцінювання зробленого як результат поточної діагностики зрушень, появи позитивних (можливо й негативних) змін.

Отже, реалізація індивідуального психолого-педагогічного супроводу розвитку та виховання дітей дошкільного віку з родин учасників бойових дій та переселенців передбачає вироблення теоретико-методологічних та методичних засад дослідження, розробки моделі індивідуального психолого-педагогічного супроводу та дотримання послідовності та змістовності визначених етапів роботи.

Література:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Кузьменко В. Наріжний камінь особистісно орієнтованої моделі. Урахування індивідуальних відмінностей дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2008. № 3. С. 7–9.
3. Кулачківська С. Є. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку) / С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір. К. : Нора-принт, 1996. 108 с.

4. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.

5. Піроженко Т. О. Проблема реалізації індивідуального підходу до розвитку дитини в умовах дошкільного віку / Т. О. Піроженко. *Спеціалізований журнал "Практичний психолог: дитячий садок"*. 2013. № 10. С. 4–12.

Кульбіда С. В.

*доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник
відділу навчання жестової мови Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОНОВЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ СУЧАСНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Нормативно-правова база спеціальних загальноосвітніх закладів для осіб з порушеннями слуху з 2017 року поповнилася новими документами, які унормовують терміни, особливості діяльності закладів відповідно до положень: Конвенції про осіб з інвалідністю, Проекту концепції жестової мови в Україні (2009), Концепції про білінгвальне навчання в Україні (2011), Організаційно-методичних умов діяльності кабінету української жестової мови у загальноосвітніх спеціальних закладах для нечуючих учнів (2014) [2, 4].

Так, Закон «Про освіту», прийнятий у 2017 році (Ст. 7) гарантує *особам з порушенням слуху право на навчання жестовою мовою та на вивчення української жестової мови* [1, с. 3].

Стаття 12. проголошує формування ключових компетенцій, як і вільним володінням державною мовою, так і здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) [1, с. 4]. Пункт 5 звертає увагу на здобуття особами з особливими освітніми потребами початкової освіти з іншого віку, а тривалість здобуття ними «початкової та базової середньої освіти може бути подовжена з доповненням освітньої програми корекційно-розвитковим складником» [1, с. 5]. Особливості здобуття такими особами повної загальної середньої освіти визначаються спеціальним законом.

Підготовка спеціального закону — це справа часу, хоча окремі положення уже є. Зокрема, у Положенні про спеціальну школу, затвердженому цього року [3. С.1], зазначається, що:

а) створюються спеціальні *школи для дітей з порушеннями слуху*,

б) пункт 47 уточнює особливості корекційно-розвиткової роботи, яка спрямовується «на максимальне збереження та розвиток залишкового слуху, формування вимови, розвиток усного мовлення дітей із спостереженням за динамікою розвитку їх слухової функції, *компенсаторний розвиток з використанням української жестової мови, білінгвального підходу до якісного засвоєння навчального матеріалу з усіх навчальних предметів (дисциплін)*» [3, с. 2].

в) у пункті 57 акцентовано увагу на створенні відділення корекційно-розвиткової роботи, що має у своєму складі наступні кабінети:

- корекційно-відновлювальної сурдопедагогічної реабілітації для проведення індивідуальних та групових занять з розвитку слухового, слухозоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови;

- слуховим кабінетом, обладнаним аудіометром для проведення групових занять з розвитку слухового сприймання, розвитку вміння ефективно користуватися залишковим слухом у процесі мовленнєвого спілкування, нормалізації тембру, голосу, інтонації і ритму мовлення, розвитку здатності орієнтуватися у світі немовленнєвих звуків;

- *кабінетом української жестової мови* [3, с. 3].

Інновації у нормативно-правовому забезпеченні є важливими з точки зору забезпечення рівних освітніх умов, забезпеченні умов для учнів з порушеннями слуху з різними компетенціями у першій, другій мовах навчання, у підтримці поступового розвитку навичок грамотності та використання можливості зростати разом з чуючими ровесниками. Застосування білінгвального підходу до якісного засвоєння навчального матеріалу з усіх навчальних предметів (дисциплін) при ефективному викладанні має вагомий потенціал у досягненні учнями поступових рівнів жестомовної комунікативної компетенції, одночасно підвищуючи соціокультурну складову.

Зазначений аспект презентує дотримання фундаментальних прав глухим і слабкочуючим громадянам, який проголошено і у Брюссельській декларації (2010) щодо жестових мов Європейського Союзу. На думку члена Європейського парламенту і Європейського союзу глухих доктора Адама Кости: «Користувачі жестової мови мають рівні фундаментальні права разом з іншими громадянами Європейського Союзу. Вони, як громадяни з особливими освітніми потребами, є не лише користувачами, а й хранителями місцевих національних жестових мов, наділені рівними правами нарівні з іншими лінгвальними і культурними меншинами» [6, с. 243].

Сьогодні існує широкий спектр переваг вивчення двох мов. І стосується таке положення не кількості застосовуваних мов при формуванні ключових компетенцій мовами, а того, яким чином варто розвивати ці компетенції у перші п'ять років з метою успішного розвитку з урахуванням можливостей, потреб, здібностей, сенситивних періодів кожного учня з особливими освітніми потребами. Розширений репертуар у двох мовах буде вдосконалювати необхідні поступові рівні компетенції, які є не обов'язково однаковими в кожному

контексті. Такий потенційний актив є частиною соціального, мовленнєвого, мовного, культурного досвіду кожного учня з порушеннями слуху і базою для розвитку подальших компетенцій. Освітня мета у кожному ступені навчання має враховувати рівні таких компетенцій і на цій основі вибудовувати подальше просування учня в зону майбутнього розвитку при вивченні навчальних дисциплін.

Виділене курсивом у текстах Закону і Положень є новим, затребуваним часом і вкрай важливим для ефективної діяльності закладів для осіб з порушеннями слуху з урахуванням сучасних наукових напрацювань [2, 4].

Нині ми є свідками активної підтримки ідеї щодо визнання української жестової мови з прийняттям відповідних документів законодавчого рівня з урахуванням положень Конвенції ООН про права осіб з особливими потребами і Рекомендацій 1598 (2003) щодо захисту жестових мов в державах ЄС, резолюцій Європейського парламенту щодо жестових мов (*Doc A2-302/87 від 17 червня 1988 року і Doc B4-095/98 від 18 листопада 1998 року*) Ради Європи, Брюсельської декларації. Такі кроки є прикладом гарного досвіду щодо вдосконалення української нормативно-правової бази в освітній сфері.

Література:

1. Закон «Про освіту», Стаття 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n111>
2. Організаційно-методичні умови діяльності кабінету української жестової мови у загальноосвітніх спеціальних закладах для нечуючих учнів. К. Ткаченко, С. Кульбіда. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови*, 4. 2014. С. 72-84. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/707200/>
3. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр. Постанова КМ України від 6 березня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF>
4. Проект концепції жестової мови в Україні. С. Кульбіда, І. Чепчина. *Дефектологія*. № 3. 2009. С. 3 – 7. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/706187/>
5. Чепчина І. І. (2018). Нові законодавчі ініціативи у світлі застосування української жестової мови. І. Чепчина. *Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами*. Зб. наук. праць. Вип. 8. Слов'янськ: ДДПУ, 2018. С. 242-246. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/711725>

Лупаренко С. Є.

*доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ІЗ ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ХАРКІВСЬКИМ ТОВАРИСТВОМ ПОШИРЕННЯ В НАРОДІ ГРАМОТНОСТІ (ПОЧАТОК ХХ ст.)

Харківське товариство поширення в народі грамотності – організація української інтелігенції, найпотужніше і найстаріше товариство грамотності на українських землях, яке діяло впродовж 1869-1920 рр. з метою поширення освіти серед народу. З перших днів свого існування товариство приділяло головну увагу відкриттю початкових народних училищ різних типів, активно займалося освітньою і видавничою діяльністю та поширювало свою працю на різні повіти Харківської губернії. Діяльність товариства передбачала: дослідження особливостей дитячого розвитку; медичне обстеження і нагляд за здоров'ям учнів; надання різного роду допомоги дітям, які її потребували (організація безкоштовного гарячого харчування для учнів, їх лікування, надання допомоги грошима, забезпечення дітей теплим одягом і взуттям, необхідними побутовими і навчальними предметами, лікувальними засобами тощо); організацію оздоровлення дітей у літніх дитячих колоніях тощо [1; 2; 4]. Одним із напрямів діяльності товариства була організація роботи із дітьми з обмеженими можливостями.

Слід відзначити, що протягом досліджуваного етапу розширилася мережа спеціальних закладів і класів для дітей, які мали відставання в розвитку (згідно з тогочасною статистикою, такими вважалось 3–4% дітей; але в реальному житті кількість дітей з обмеженими можливостями постійно збільшувалася внаслідок несприятливих економічних, соціальних та інших умов життя і сягала 8%), а саме: відкривались окремі класи для учнів з обмеженими можливостями, навчально-виховні заклади, приватні гуртки і літні колонії для слаборозвинених дітей; створювалися класи вирівнювання, допоміжні класи, які, орієнтуючись на індивідуальні особливості дітей, ліквідували їхні відставання і готували до навчальної роботи у звичайних школах.

Так, педагоги Харківського товариства поширення в народі грамотності стверджували, що «в кожній школі, у кожному класі є діти важкі ...; вони не можуть іти разом із класом; це так звані «відсталі, лінівні, неспокійні, хворобливі діти». Школа винна в тому, що, не звертаючи увагу на індивідуальні особливості дитини, висувала до неї непосильні вимоги або залишала невикористаними ті чи інші нахили дитини. Спільна робота педагогів і психіатрів викликала до життя низку виховних закладів для дефективних дітей» [3, с. 37].

У деяких школах товариства були створені допоміжні класи для дітей із обмеженими фізичними можливостями (у них навчалася не більше 5-20 учнів). Форми та методи роботи з такими дітьми передбачали: заняття-ігри (складання розрізних картин, побудови із кубиків, доміно, лото), що дозволяли розвивати уявлення, фантазію, увагу; наочні методи (ілюстрація і демонстрація), що сприяли зосередженості і наполегливості учнів; гімнастика, фізичні вправи; ручна праця; самостійні й індивідуальні заняття і вправи [3].

У 1911 р. Міська Училищна Комісія дозволила відкрити допоміжний клас при Пушкінському училищі. За психічними особливостями діти цього класу були поділені на кілька груп: I група (10 дітей) – неврівноважені діти, II група (12 дітей) – більш спокійні, але й більш відсталі діти, III група (2 хлопця) – сильно відсталі (вони складали враження 5-річних дітей: вони погано розмовляли і читали, були слабкі фізично, уміли рахувати лише в межах 5, не мали бажання займатися ручною працею і гратися), IV група – педагогічно відсталі діти (2 дитини – унаслідок приглухуватості, 3 дитини – унаслідок хвороби). Діти допоміжного класу забезпечувалися гарячими сніданками, ліками, риб'ячим жиром і залізом.

Цей допоміжний клас проіснував лише півтора роки і був закритий унаслідок зменшення кількості класів і відмови керівника вести його. Половина дітей класу була спрямована в нормальні класи, інші почали вивчати ремісництво або покинули навчання [3].

Загалом, в Україні на початку ХХ ст. порівняно успішно розвивалась організація навчання і виховання симптоматичної дефективності (глухонімі, сліпі), менш успішно – моральної, зовсім слабо і лише наприкінці досліджуваного етапу – навчання і виховання нервово і духовно хворих та розумово відсталих дітей [5]. Проте спеціальні заклади не набули достатнього поширення через труднощі в організації, недостатню підготовленість учителів (часто вони просто відмовлялися працювати з дітьми з обмеженими можливостями), відсутність достатньої державної підтримки допоміжних класів і шкіл [3].

Отже, протягом досліджуваного періоду робота з дітьми з обмеженими можливостями була предметом піклування приватних ініціатив і знаходилася переважно в руках благочинних товариств. Так, члени Харківського товариства поширення в народі грамотності спрямовували свою увагу на розширення мережі допоміжних освітніх установ, організацію ефективної навчально-виховної діяльності з дітьми, що мали обмежені можливості, та проведення медико-психологічних обстежень цих дітей.

Література:

1. Державний архів Харківської області (ДАХО), ф. 200, оп. 1, спр. 364, 50 арк.
2. ДАХО, ф. 200, оп. 1, спр. 396, 59 арк.
3. ДАХО, ф. 200, оп. 1, спр. 415, 96 арк.
4. ДАХО, ф. 200, оп. 1, спр. 457, 60 арк.

5. ДАХО, ф. Р 820, оп. 1, спр. 167, 15 арк.

Луценко І. О.

доктор педагогічних наук, доцент, професор, завідувач кафедри методик та технологій дошкільної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДОШКІЛЬНИКІВ З РОДИН ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК КАТЕГОРІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Ситуація воєнного конфлікту на території України спричинила виникнення нових соціально уразливих категорій й серед дітей дошкільного віку, а саме: дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; дитина як внутрішньо переміщена особа. Тому діти цих категорій потребують особливої уваги працівників закладів дошкільної освіти. Для них мають бути забезпечені комфортні умови адаптації до нового колективу, нових умов проживання, надана необхідна педагогічна підтримка, психологічна допомога у подоланні можливого стресу чи страху, створено безпечне освітнє середовище.

Психотравмівний життєвий досвід негативно вплинув на психічний стан дітей з родин внутрішньо переміщених осіб, що зумовило включення дітей, які потребують підтримки у навчанні, що пов'язана з проживанням на тимчасово окупованій території або у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, або у населених пунктах, що розташовані на лінії зіткнення; мають статус внутрішньо переміщених, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту до категорії дітей з особливими освітніми потребами. Згідно наведеної класифікації категорій дітей з особливими освітніми потребами, їх особливості зумовлені впливом соціального середовища [1, с.24].

Наслідками пережитих психотравмівних подій є виникнення таких негативних психічних станів, як нервово напруження, стресові розлади, образливість, замкненість, тривожність, агресивність. Задля їх подолання, запобігання процесам формування посттравматичного симптомокомплексу, успішної реабілітації, адаптації малюків до нового середовища, необхідний моніторинг їхнього психічного стану. Така ситуація визначає необхідність здійснення психолого-педагогічного супроводу виховання і розвитку дітей цієї категорії.

Аналіз результатів діагностичного обстеження дітей показав, що найбільш вразливими психотравмівними подіями для дітей дошкільного віку з родин внутрішньо переміщених осіб виявились такі: переселення (31,5%) і розлука з рідними (27,5%). У дітей цієї категорії було виявлені такі тривожні особливості розвитку як: мінливість настрою (17%), страхи (11,5%), розсіяність (8,5%), замкненість (12%) агресивність (5,5%) [2, с. 35]. Отже, тривожні особливості розвитку виявлено у таких сферах, як: емоційна, когнітивна, комунікативна.

Вивчення особливостей сімейного виховання дітей дошкільного віку з родин внутрішньо переміщених осіб виявило такі найбільш виражені позитивні прояви особливостей виховання: всебічна підтримка (46%); патріотизм (21%); згуртованість родини, підтримання дружніх зв'язків з іншими сім'ями (12%). До найбільш виражених тривожних проявів у вихованні дітей в таких родинах віднесено: байдужість (33%); матеріальне заохочення дитини (12%); прояви роздратованості, приниження особистості, надмірна зверхність (10%) [2, с. 45]. Тому допомогу необхідно надавати не тільки дітям, але й батькам, проводити з ними інформаційно-просвітницьку роботу.

Здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку з родин внутрішньо переміщених осіб розуміємо як реалізацію інтегративної технології, що містить у собі дві складові: педагогічну підтримку дитини й психологічну допомогу їй та її найближчому оточенню (дорослим суб'єктам супроводу). Кожна складова супроводу реалізується через індивідуально підібраний комплекс технологій. Рекомендуємо включати у такі комплекси технології, подані нижче:

- технології моніторингу психічного стану дітей;
- технології врахування індивідуальних особливостей розвитку;
- технологію організації емоційно підтримуючої міжособистісної комунікації вихователя з дітьми;
- життєзмінювальні й психолінгвотерапевтичні технології роботи з дітьми, які пережили психотравмівні події;
- етнокультурні технології;
- технологію формування активно-патріотичної позиції дітей старшого дошкільного віку;
- технологію морально-етичного виховання дітей дошкільного;
- технологію формування навичок соціально-комунікативної взаємодії з однолітками [2, с.50-51].

Здійснення такого супроводу розглядаємо як визначальну умову адаптації дітей, які пережили психотравмівні події до нових соціально-психологічних обставин, активізації їх внутрішніх захисних механізмів, оптимізації процесів виховання та гармонізації розвитку.

Література:

1. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. –

Київ : 2018. 252 с.

2. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : навчально-методичний посібник / І. О. Луценко, А. М. Богущ, Л. О. Калмикова, В. У. Кузьменко, С. І. Поворознюк, О. Д. Рейпольська ; за наук. редакцією І. О. Луценко. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 213 с.

Миронова С. П.

*доктор педагогічних наук, професор
завідувач, професор кафедри корекційної
педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ СЛУЖБИ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Принцип наступності освіти означає необхідність продовження інклюзії у закладах вищої та професійної (професійно-технічної) освіти. З огляду на це, МОН України винесло на громадське обговорення документи про порядок організації інклюзивного навчання в цих закладах. У них зазначається така вагома умова як супровід осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП).

Питання інклюзивного навчання у закладах вищої освіти є ще недостатньо дослідженим у вітчизняній науці, адже цей процес розпочався відносно нещодавно. У практиці шкільної освіти беззаперечно доведено, що психолого-педагогічний супровід дітей з ООП є необхідною умовою її ефективності (В.Бондар, І.Луценко, С.Миронова, Л.Шипіцина та ін.). Поняття супроводу в закладах вищої освіти є дещо інакшим і потребує ретельного вивчення (О.Добровіцька, М.Чайковський, А.Шевцов та ін.).

МОН пропонує здійснювати такі складові супроводу студентів з ООП: організаційно-педагогічний, соціальний, психолого-педагогічний [1]. Супровід має бути системним і продовжуватись весь період навчання студента.

Вивчення досвіду роботи закладів вищої освіти в Україні та за кордоном свідчить, що у багатьох з них створюються спеціальні осередки (центри, служби, відділи), до складу яких входять різні фахівці (психологи, педагоги, соціальні працівники, менеджери), які скеровують супровід студентів з ООП і надають його безпосередньо. Опишемо у публікації досвід роботи Центру

підтримки студентів зі специфічними потребами Teresias Університету ім. Т.Г.Масарика в місті Брно Чеської Республіки.

В Університету ім. Т.Г.Масарика є 9 факультетів, на яких навчається 35 тисяч студентів, з-поміж яких 220 є особами зі специфічними потребами (зауважимо, що саме такий термін використовують в університеті). Заклад приділяє велику увагу інклюзивним проектам та створенню інклюзивного середовища для освіти осіб з різними потребами. Задля підвищення допомоги таким особам у 2000 р. в університеті було створено Центр підтримки студентів зі специфічними потребами Teresias, в якому працюють 150 фахівців, зокрема: загальний відділ, спеціальна бібліотека, ІТ відділ, асистенти осіб з інвалідністю та ін. Фінансування центру надходить з різних джерел, з якими укладаються відповідні угоди. Сам університет витрачає дуже мало.

Згідно постанови ректора центр визначає потреби і види допомоги студенту з ООП, яка розпочинається за необхідністю з вступних іспитів. Надалі на кожен семестр складається програма індивідуального супроводу, згідно з якою надаються різні види допомоги: консультативна, навчальна, технологічна, соціальна. Обов'язковою умовою інклюзивного навчання є створення доступного простору, в тому числі й пристосування будівель університету до потреб студентів. Центр також проводить підготовку викладачів до роботи з конкретними студентами, допомагає їм готувати матеріали для навчання.

В університеті є 5 викладачів з інвалідністю, які також можуть користуватись послугами центру.

Теоретичний та практичний аналіз проблеми навчання осіб з ООП в закладах вищої освіти дає підстави стверджувати, що процеси інклюзії в університетському середовищі є дуже актуальними, потребують цілеспрямованого вивчення, вітчизняних розробок та впровадження в практику досвіду роботи прогресивних закордонних університетів.

Література:

1. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти: проект Постанови Кабінету Міністрів України. URL: <https://mon.gov.ua>

Сорока О. В.

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Важливим показником розвитку цивілізованого суспільства є гуманне ставлення до дітей з особливими потребами. Останнім часом кількість дітей з відхиленнями у розвитку, на жаль, збільшується. За даними Європейської академії дитячої інвалідності, у будь-якій країні світу 2–3 % усіх дітей – це діти-інваліди, ще 10–20 % – діти, які не мають ознак інвалідності, але підлягають постійному медико-педагогічному супроводу. В Україні загальна чисельність таких дітей щорічно збільшується на 0,5 %.

В якості реабілітаційного засобу пропонуємо використовувати арт-терапію та арт-терапевтичні технології – це універсальна технологія лікування на основі образотворчого та інших видів мистецтва, яка дає змогу скорегувати емоційні, поведінкові та інтелектуальні порушення. Арт-терапія найбільш повно забезпечує потреби дитини в самоусвідомленні та інтеграції в соціум. Допоміжними комплексними арт-терапевтичними технологіями вважаємо музикотерапію, ігрову терапію, пісочну терапію, казкотерапію, фототерапію тощо.

При роботі з дітьми з особливими потребами необхідно застосовувати комплексний підхід, що передбачає постійне включення у процес творіння – малювання, ліплення, вигадкування казок, прослуховування музики, що дасть змогу таким дітям гармонійно розвиватися, забезпечуючи одночасний розвиток фізичної, емоційно-вольової, інтелектуальної та духовної сфер.

Ми намагалися визначити вплив арт-терапевтичних технологій на дітей із особливими потребами під час роботи у Відділі соціальної реабілітації осіб з інвалідністю комунальної установи при Центрі надання соціальних послуг Волочиської міської ради. Основним завданнями дослідження було з'ясувати вплив арт-терапевтичних технологій на дітей із особливими освітніми потребами, серед яких були діти із порушеннями психофізичного розвитку, із затримкою психічного розвитку, із порушенням зору, із порушенням слуху, діти з ДЦП.

Серед арт-терапевтичних технологій особлива увага була приділена пісочній терапії – методу, що виник у межах аналітичної терапії; способу спілкування зі світом і самим собою; способу позбавлення внутрішнього напруження, що підвищує впевненість у собі та відкриває нові шляхи розвитку.

Пісочна терапія дає можливість торкнутися внутрішнього, справжнього «Я», відновити свою психічну цілісність [2, с. 8].

Пісочну терапію для дітей з особливими потребами можна використовувати, як класичну терапевтичну методику, для розв'язання психологічних проблем, а також для розширення сенсорного досвіду (ігри з вологим, кольоровим піском), розвитку маніпулятивних умінь і навичок, стимуляції мовленнєвої активності у процесі сюжетно-рольових ігор.

На спеціально організованих арт-терапевтичних заняттях ми намагалися створити комфортні умови для дітей, щоб вони отримали позитивні емоції – радість, задоволення, втіху. Для цього вони малювали на піску під музику казкових персонажів, створювали композиції з кольорового піску, будували чарівні замки.

Подолати дитячі страхи за допомогою пісочної арт-терапії ми допомагали дітям, які мали страхи (поганих злих людей, лікарів, казкових чудовиськ, темряви, звірів тощо). У процесі спостереження за дітьми ми прийшли до висновку, що чим більше емоційніша дитина, тим більше вона схильна відчувати тривожність, невпевненість, страхи. На початку занять ми намагалися встановити емоційний контакт із кожною дитиною. Після цього у процесі бесіди з'ясовували можливі причини виникнення страхів. Діти отримували завдання малювати свої страхи на піску.

При проведенні арт-терапевтичних занять були враховані особливості психофізичного розвитку дітей з особливими потребами – це «підвищена втомлюваність, розпорошена увага, сповільнений темп сприймання, тривале входження у процес роботи» [1, с. 41].

Специфіка проведення арт-терапевтичних занять з дітьми з особливими потребами передбачала індивідуальний підхід до кожної дитини, диференційований підбір завдань; поєднання різних арт-терапевтичних технологій – музико-, ігрової терапії з пісочною терапією, ігровий характер занять. Все це допомагало підтримувати позитивний емоційний настрій дітей, відповідно покращувати їхній психоемоційний та фізичний стан.

Критеріями ефективності арт-терапевтичних занять ми визначили вдосконалення рухових функцій; стабілізацію емоційного та психологічного стану, зниження тривожності та зменшення страхів. Діти більш комфортно стали почувати себе, підвищилася їхня самооцінка, віра в себе та свої сили, вони стали частіше посміхатися.

Отже, реабілітаційний потенціал арт-терапії полягає в розвитку тонкої моторики, можливостей частин тіла, самопізнанні, корекції психоемоційної сфери, розширенні світогляду, розвитку пам'яті, уваги, асоціативного й образного мислення дітей із особливими потребами.

Література:

1. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту. *Дефектологія*. 2003. № 3. С. 41–45.

2. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / Упоряд. Л. А. Шик, Н. І. Дикань, О. М. Гладченко, Ю. М. Черкасова. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 127 с.

Скрипник А. Ю.

доктор історичних наук, доцент, викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВИХОВНІ ЗАХОДИ ДО 100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ 1917-1921 РР.

Відповідно до Указу Президента України П. Порошенка від 22 січня 2016 року за №17/2016 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років», цей період на державному рівні проголошено Роком Української революції, за яким передбачається вивчення та вшанування подій і видатних постатей тих далеких часів серед представників різних прошарків сучасного соціуму нашої держави.

Важливу роль у популяризації і просвітницькій діяльності серед громадськості та студентської молоді мають відіграти вищі навчальні заклади. З метою вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України, військової доблесті захисників рідної землі, визнання історичного значення подій, пов'язаних з визвольною боротьбою початку ХХ століття та утвердженням Української державності у формі Української Народної Республіки (УНР), Української Держави і Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) [1; 2], доцільно організувати і провести низку заходів, під час яких у цікавій формі розповісти про визначні історичні події та видатних діячів українського державотворення 1917-1921 рр.

У бурхливий, динамічний та суперечливий період визвольних змагань Україна мала декілька форм національної державності, але з низки об'єктивних і суб'єктивних причин не змогла їх зберегти і розвинути, тому наші етнічні території потрапили до складу СРСР, Другої Речі Посполитої, Королівської Румунії та Чехословацької Республіки. Такі історичні реалії вкотре відтермінували факт існування власної держави, однак започаткували процес формування політичної нації та вивели ідею становлення української державності у ХХ ст. на якісно новий рівень [4].

Важливим джерелом формування в студентській молоді патріотичного

світогляду є тематично-виховні заходи, під час проведення яких висвітлюються доленосні події в історії України, етапи розвитку української державності, прищеплюється повага до її фундаторів, вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, почуття національної гідності та гордість за Україну [3].

Згідно з Указом Президента України доцільно здійснити заходи вшанування подій 100-річної давності у рамках відзначення *Дня Соборності України, Дня пам'яті Героїв Крут, Дня незалежності України, Дня захисника України*. Вони мають бути спрямовані на виховання патріотизму в молоді та поглиблення інтересу до історії своєї держави. Сучасна педагогічна наука має у своєму арсеналі чимало методичних напрямків, серед них: облаштування книжкових виставок у бібліотеці чи тематичних полицок у навчальних аудиторіях, проведення бесід, історичних читань, літературних годин тощо.

Однак, як свідчить досвід, найефективнішим прийомом є фото- відео презентації з використанням інтерактивних дощок та проекторів. Саме сучасні мультимедіа надають широкі можливості для демонстрації історичних документів: архівних фото, кінохроніки й художніх матеріалів, що ілюструють факти Української революції, життя і діяльність провідних постатей визвольного руху та національного державотворення. Тематику підказують самі події сторічної давнини: «Українська революція: причини, події, факти, коментарі», «Українська Центральна Рада та її Універсали», «Західноукраїнська народна республіка – шлях боротьби і звитяги», «Соборність України – від ідей до життя».

Зважаючи на історичне значення міста Кам'янця-Подільського як столиці УНР з червня до грудня 1919 року, а тут розмістилися Директорія УНР на чолі з головним отаманом Симоном Петлюрою і диктатором Західноукраїнської Народної Республіки Євгеном Петрушевичем. З усіх тимчасових столиць Кам'янець пробув у цьому статусі найдовше [5]. Тому варто запровадити провести тематичні лекції, у яких висвітлити декілька напрямків: *державницький* (розташування урядових установ і міністерств), *міліарний* (перебування у місті і околицях частин армії УНР та УГА) та *побутовий* (повсякденне життя міщан і урядовців). Ефективність виховного впливу на студентську молодь заходів із відзначення сторіччя української державності 1917-1920 рр. закладена в їх комплексному характері, концептуальній цілісності та ідейно-тематичному спрямуванні.

Література:

1. Горобець В. Світанок Української держави. Люди, соціум, влада, порядки, традиції. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 448 с.
2. Західно-Українська Народна Республіка / авт. кол.: Литвин М. Р. (кер), Грицеляк В. П., Лоза Ю. І., Сосса Р. І., Ровенчак І. І. Київ : ТОВ "Українська картографічна група", 2019. 361 с.
3. Нариси історії української революції 1917–1921 років / ред. кол.: В. А. Смолій (голова), НАН України. Інститут історії України. Київ : НВП "Вид-во

"Наукова думка" НАН України", 2012. 464 с.

4. Реєнт О. П. Українські визвольні змагання 1917–1921 років / гол. ред. Р. Стасюк. Київ : Вид-во "Арій", 2016. 280 с.

5. Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 рр. Спомини і роздуми / упоряд. В. Верстюк. Київ : ТОВ "Видавництво "Кліо"", 2016. 512 с.

Супрун Д. Н.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри спеціальної психології та медицини
НПУ ім. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КОМПЕТЕНТНОГО ФАХІВЦЯ-ПСИХОЛОГА В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ТРАНС- І МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ПІДХОДІВ

Позиціонуючи ментально-філософське бачення сутності складних соціальних процесів з урахуванням запитів життя, справжніх пріоритетів розвитку суспільства в цілому і держави, зокрема, пріоритетності набуває виховання Людини-особистості, яка консолідує справжні цінності: Життя, Свобода, Гідність, Справедливість, Щастя, Добро, Любов, Здоров'я, професіоналізм ... Про рівень розвитку цивілізованості суспільства, перш за все, можна стверджувати з позицій його ставлення до найменш захищених верств, серед яких діти з особливими освітніми потребами займають домінуюче місце. Одним з провідних чинників успішної соціалізації дитини з особливостями психофізичного розвитку є особистість компетентного фахівця-психолога в галузі спеціальної освіти [1, с. 45]. Рівень підготовленості психолога повинен відповідати міжнародним стандартам, що дозволить ефективно співпрацювати в глобальному життєвому просторі. Зазначені стандарти не вводяться без відповідної підготовки, яка в провідних вузах країни повинна надаватися майбутнім фахівцям-психологам. Існує потреба у вирішенні проблеми підготовки фахівця на науково-методичному рівні – потреба в усуненні протиріч між теорією і практикою. Сучасний психолог в галузі спеціальної освіти повинен бути багатофункціональним, володіти високим рівнем професійної компетентності, бути готовим влитися в практичну, науково-дослідну, методичну діяльність в реальних умовах освітньої практики, яка нерідко висуває складні проблеми. Педагогічні вузи покликані удосконалювати професійну підготовку, значимість якої підвищується в зв'язку з

інтеграційними процесами в системі освіти, реалізацією принципу «суспільство для всіх». Вищезазначені тенденції зумовлюють потребу у виявленні стратегії підготовки психологів у сфері спеціальної освіти і розробці концепції, моделі і соціально-педагогічних умов професійної підготовки фахівця, здатного надавати кваліфіковану допомогу особам з фізичними обмеженими можливостями. У нашому випадку під стратегією розуміється концептуальне обґрунтування процесу підготовки психологів на основі цілісного, системного, компетентнісного підходів. Нові вимоги до процесу підготовки в вузах, обумовлені соціальним замовленням, створюють перспективу концептуального переосмислення всієї системи професійної підготовки майбутніх психологів [3, с.8].

Отже, виявлені тенденції дозволяють визначити і уточнити стратегію підвищення рівня складових професійної підготовки психологів у сфері спеціальної освіти. Сучасний спеціаліст має бути в курсі досягнень світової науки, читати спеціалізовану літературу, вміти спілкуватися із зарубіжними фахівцями. На етапі формування загальних професійних стандартів серед високорозвинених країн Європи і світу, першорядне значення набуває якісна підготовка фахівців зі знанням англійської мови, оскільки саме знання англійської мови стає нагальною потребою в даний час сучасних інноваційних наукових технологій у всіх аспектах розвитку цивілізованого суспільства. Таким чином, англійськомовні трансдисциплінарні спецкурси – необхідний інструмент модернізації професійної підготовки у вищій школі. Інноваційні технології є опорою для формування міждисциплінарних зв'язків з загальногуманітарних, а також професійними вузівськими дисциплінами. Чітко простежуються транс- і міждисциплінарні зв'язки іноземної мови з управлінським компонентом професійної підготовки психологів (змістовні елементи іноземної мови та процесуальні компоненти спецкурсу «Менеджмент – складова професійної підготовки психологів»): «Основи управління» – «Іноземна мова» – «Професійна дисципліна» [2, с. 45].

Безумовно, що інтернаціоналізація стимулює розвиток вітчизняної вищої школи. Великий внесок у позитивні зрушення робить загальна тенденція модульної інтеграції при професійній підготовці фахівців з належним рівнем розвитку управлінських умінь і навичок, а також відповідної англійськомовної комунікативної компетенції, що дозволить підвищити їх конкурентоспроможність на світовому рівні. Міждисциплінарний підхід до організації навчального процесу у вищій школі, втілений в різних дидактичних формах, дозволяє виконувати вимоги науки третього покоління, сформульованих в термінах компетенцій. Саме міждисциплінарні зв'язки відповідають за цілісність сучасного навчального процесу у вищій школі [3 с. 355].

Література:

1. Синьов В. М., Пометун, О. І., Кривуша, В. І., Супрун, М. О. Основи теорії виховання. Навч. посіб. К. : МП «Леся», 1997. 240 с.

2. Супрун Д. М. Management – a component of psychologists' professional training (Менеджмент – складова професійної підготовки психологів): Навчально-методичний посібник для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів / Д.М. Супрун. К. : 2016. 250 с.

3. Супрун Д. М. Професійна підготовка психологів в галузі спеціальної освіти: монографія. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 392 с.

4. Супрун Д. М. Формування компонентів професійного та особистісного зростання психологів в галузі спеціальної освіти (Тренінг): Методичний посібник для студентів, слухачів магістратури та практикуючих психологів / Д.М. Супрун. К. : 2017. 86 с.

5. Супрун М. О. Корекційне навчання учнів допоміжних закладів освіти: витоки, становлення та розвиток (друга половина ХІХ-перша половина ХХ ст.): монографія / М.О.Супрун. К. : Вид. КЮІ МВСУ Паливода АВ, 2005. 385 с.

Дубко В. О.

*доктор фізико-математичних наук, професор Київського
національного університету технологій та дизайну,
м. Київ, Україна*

Сергієнко О. М.

*викладач методист, голова циклової комісії з інформаційних технологій
Київського професійно-педагогічного коледжу ім. А. Макаренка,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВІДМІННІСТЮ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ШКОЛІ ТА ВИШАХ

В даній роботі автори анонсують напрямок досліджень, пов'язаний з адаптацією студентів до методів навчання у вищій школі. Позицією авторів є те, що в системі студенти – викладач, викладач домінує. Це потребує відмови від принципу поступової адаптації студентів до навчального процесу на протязі навчального року. Рекомендується проведення вступних занять, які сформулюють уявлення у студентів про особливості масового навчання у вузі, специфіки, яка суттєво відрізняється від технологій навчання у школі, відмінність викладачів вищої школи від шкільних вчителів. Підкреслено, що такий підхід дозволить знизити ризик конфліктних ситуацій у системі студент -

викладач, як на першому курсі, так і в подальшому. При написанні цієї роботи використано практичний досвід, спостереження за адаптацією студентів різних курсів та різної форми навчання.

Процес адаптації студентів першого курсу пов'язують із поступовим пристосуванням на протязі навчального року, до вимог і методів викладання у Вищій школі. З точки зору теорії управління, це етап підготовки об'єкту до впливу, тобто він повинен передувати. Тому, на нашу думку, навчальний процес необхідно починати з лекцій та семінарів, які пояснять та продемонструють студентам відмінність масового навчання у вищих навчальних закладах, від більш індивідуального навчання у школі. Традиційна, розтягнута у часі, «поступовість» процесу адаптації призводить до виникнення стресових ситуацій. Пояснимо чому.

Наприклад, загальна кількість учнів у школі не перевищує, згідно вимог МОН, 30. Тобто, є можливість індивідуальної корекційної роботи, на протязі уроку, з кожним учнем, що є однією з основних вимог забезпечення якісного навчання.

На першому ж курсі кількість студентів у лекційних аудиторіях досягає 50-150. Тому про індивідуальний підхід до кожного студента не може бути й мови.

Суттєвим є і те, що колишні школярі приходять навчатися, маючи різний рівень підготовки. Лектор не в змозі інтегрувати всі можливі рівні, відповідно підготувати лекцію, яка б сприймалась однаково усіма. Тим паче, є тенденція об'єднувати студентів іноземців із студентами, вихованими в національному середовищі України. Студенти самоорганізуються у групи за розумовими, соціальними та національними особливостями. Сприйняття інформації різними групами суттєво відрізняється. Тому спостерігаються значні труднощі у формуванні інтегрального, подібного до шкільного, колективу для якісного сприйняття інформації [1, с.135].

На підсвідомому рівні, труднощі сприйняття студентом асоціюються з неприйняттям, неприязністю до викладача. Конфлікт такого роду, саме на першому курсі, виникає швидше, у зв'язку з періодом адаптації до канонічних методів навчання у вищій школі. Ще раз підкреслимо, що конфлікти такого роду виникають на підсвідомому рівні.

Не потрібно забувати, що студент - не безінерційна система, а студент першого курсу ще і знаходиться під сильним впливом культури відносин у родині, стереотипу відносин між учителем середньої школи та родиною учня. Родина, намагаючись захистити, зберегти свою дитину, стимулює конфлікт між викладачем та студентами, вважаючи його виною «усіх бід дитини».

Але, у силу сказаного вище, студент повинен орієнтуватися на самостійну роботу, навіть при проведенні практичних занять, при закріпленні та поглибленому опрацюванні навчального матеріалу [1, с.136]

Для наближення до норм корегування кожного зі студентів до необхідного рівня сприйняття матеріалу, групи, особливо у першому півріччі, повинні бути не великими, а число практичних - значно перевищувати число

лекцій. Бажано формувати групи не на рівні самоорганізації, а за допомогою психологів.

Базуючись формально на рекомендацію МОН у створенні груп для практичних заняттях до 30 студентів, без урахування того, що молоді люди прийшли зі шкіл з різним соціально-культурним рівнем, на нашу думку, є помилковим для першого курсу. Не претендуючи на повне розкриття проблеми, вважаємо, що вище наведені зауваження, доводять, що потрібні вступні лекції, заняття, за допомогою яких, потрібно адаптувати студента до методів навчання у вищій школі. Рекомендуємо теми, які потрібно опрацювати зі студентами-початківцями: як потрібно оформлювати контрольні та курсові роботи, як грамотно розподіляти свій час, як вести себе з викладачем, враховуючи різницю між викладачем вищої кваліфікації у вищій школі та вчителем середньої школі. Основна відмінність полягає у тому, що викладач вищої школи створює і нові знання. Тобто, викладач вищої школи навчає, привчає до творчого і критичного відношення до матеріалу лекції, і не подає його як абсолютно завершений.

Потрібно зазначити той факт, що у студентів, які приходять у Виш із коледжів, де вже є споріднені методи викладання, до методів викладання у вищій школі таких конфліктів не виникає.

При написанні цієї роботи використано практичний досвід спостереження за адаптацією студентів різних курсів та різної форми навчання у професійно-педагогічному коледжі ім.А.Макаренка, інституті автоматичного керування КНУ ім. Вернадського, а також викладання курсу вищої математики у Київському Національному Університеті технологій та дизайну.

Література:

1. Дубко В.А., Сергиенко А.Н. Об особенностях технологий дистанционного обучения / Информационные ресурсы в образовании: Материалы Международной научно практической конференции (Нижевартовск, 27-29 марта 2012 года). Нижевартовск : НГГУ, 2012. С. 196-199 с. 48

Lozynska I.

*Doctor of Sciencies in Economics,
Sumy National Agrarian University,
Sumy, Ukraine*

Yang H.

*Professor in Education, HIST
Sumy National Agrarian University,
Sumy, Ukraine*

Zhang W.

*PhD student
Sumy National Agrarian University,
Sumy, Ukraine*

Fu Y.

*PhD student,
Sumy National Agrarian University,
Sumy, Ukraine*

AN ANALYSIS OF 2017 CHINA'S EDUCATION STATISTICS

In 2017, according" 2017 Education Statistics" published by Ministry of Education in People Republic of China[1],The total number of higher education in PRC reached 37.79 million, and the enrollment rate of higher education reached 45.7%. There are 2,631 general higher education institutions across the country (including 265 independent colleges), an increase of 35 over the previous year, an increase of 1.35% (Table1). The average school size of ordinary higher education institutions 10,430 people, including 14,639 undergraduate schools and 6,662 high vocational (associate) schools.

The number of faculty and staff of ordinary institutions of higher learning was 2,433,000, an increase of 38,200 over the previous year(Table 1), an increase of 1.59%; the number of full-time teachers was 1,633,200, an increase of 31,300 over the previous year, an increase of 1.95%. The average student-teacher ratio is 17.52:1, of which 17.42:1 for undergraduate schools and 17.74:1 for higher vocational (associate) schools.

Table 1. Number of Schools ,Educational Personnel and Full-time Teachers by Type and Level

Type of school	Schools' amount	Educational Personnel (person)	Full-time Teachers (person)
Total Postgraduate Programs	815	—	—
Regular HEIs	578	—	—
Research Institutes	237	—	—
Total Bachelor Degree Programs	2631	2442995	1633248
Regular HEIs	1243	1772342	1150467
Independent Institutions	265	162330	122151
Higher Vocational Colleges	1388	669521	482070
Other Institutions	24	1132	711

Graduate students enrolled 806,100 students, of which 691,900 were full-time. There are 83,900 doctoral students and 722,200 master students. There are 2,369,600 postgraduate students, including 362,000 doctoral students and 2,277,600 postgraduate students. There are 576,800 graduate students, including 58,000 graduated doctoral students and 52,000 graduated master students.(Table 2)

Table 2 Number of Students of Formal Education by Type and Level in Higher Education (unit:person)

Type of level	Graduates	Entrants	Enrolment
Postgraduates*	578045	806103	2639561
Doctor's Degree	58032	83878	361997
Master's Degree	520013	722225	2277564
Undergraduate in Regular HEIs	7358287	7614893	27535869
Bachelor Degree	3841839	4107534	16486320
Associate Degree	3516448	3507359	11049549
Undergraduate in Adult HEIs	2470370	2175302	5441429
Bachelor Degree	1091226	1023981	2589809
Associate Degree	1379144	1151321	2851620
Foreign Students	121419	153445	274809
* The number of postgraduate students includes full-time and part-time students.			

Ordinary undergraduate enrollment was 7,174,900, an increase of 127,800 over the previous year, an increase of 1.72%; the number of students enrolled was 2,735,900, an increase of 574,400 over the previous year, an increase of 2.14%; the graduates of 7,358,300, an increase of 316,500 over the previous year People, an increase of 4.49%.

According these information, we can see Chinese government has been more concerned about education, particularly higher education, in the last decades, Chinese higher education will be powerful in the future.

Literature:

1. Ministry of Education in People Republic of China. URL: http://www.moe.gov.cn/s78/A03/moe_560/jytjsj_2017/qg/

Хім'як В. А.

народний артист України, професор, завідувач кафедри театрального мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

Топорівська Я. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У зв'язку з активізацією процесу інтеграції України до європейської спільноти, наріла нагальна необхідність переосмислення деяких засадничих завдань вітчизняної педагогіки. На сучасному етапі наше суспільство розвивається надзвичайно динамічно, вже не діють ті принципи й орієнтири, які були актуальними ще п'ять років тому. Інклюзія, будучи відповідальною за формування навичок адекватного співвіднесення людини з особливими потребами із суспільством та її самореалізації, має відповідати найкращим світовим стандартам.

Теорія та практика навчання й виховання людей з особливими потребами у розвинених державах підкріплені відповідною законодавчою базою та

фінансуванням, перебувають нині на значно вищому рівні, ніж українські. Країни Євросоюзу, Сполучені Штати, Канада та Японія ще на початку дев'яностих років минулого століття прийняли законодавчі акти, що забороняють дискримінацію дітей, жінок, неповносправних і літніх людей та, водночас, забезпечують їх інтеграцію до суспільства й повноцінного життя. Таким чином, люди з особливими потребами не тільки мають формальне право на здобування освіти в будь-якому навчальному закладі на власний вибір, а й одержують державну допомогу та підтримку. Саме уряд несе фінансову та соціальну відповідальність за те, щоб люди з особливими потребами не почувалися «ущербно» чи «інакше» ні під час навчання, ні у повсякденному житті.

Базові права людини, а саме – право на самостійне життя, освіту, працевлаштування, вільний доступ до будівель, громадського транспорту, послуг, інформації тощо, є не лише задекларованими на папері, для людей з особливими потребами у країнах Європи, Америці, Канаді, Австралії, Японії давно стали реальністю.

Ступінь доступності докільця, всіляких видів послуг, транспорту та інформації для всіх категорій населення є ознакою рівня цивілізованості держави. Неповносправність (інвалідність) людини в контексті її суспільного становища та здатності до самостійної «нормальної» життєдіяльності визначається не стільки медичними, скільки соціальними показниками (тим, наскільки безпорадною є людина в умовах щоденного життя серед широкого загалу), а значить, саме соціальні чинники мають бути пріоритетними під час організації навчання людей з особливими потребами.

А. Колупаєва зазначає, що «інклюзивне навчання (інклюзія – inclusion (англ.) – включення), передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку» [1, с. 23].

Тож сучасна інклюзивна педагогіка має розв'язувати такі завдання:

- створення позитивного іміджу людини з інвалідністю в суспільстві; проведення масштабної кампанії в засобах масової інформації, серед науковців і творчої інтелігенції з правдивого висвітлення життя інвалідів в Україні та світі з метою підвищення позитивного ставлення громадськості до людей із обмеженими можливостями;

- видання та розповсюдження літератури просвітницького характеру. Буклети та брошури, що вміщують інформацію стосовно функціональних обмежень інвалідів, їх традиційних талантів, а також життєписи видатних особистостей, які завдяки своєму високому професіоналізму досягли значного становища в суспільстві (політиків, учених, музикантів, літераторів), як свідчить світова практика, суттєво підвищують рівень відкритості суспільства до особливостей і потреб людей з обмеженими можливостями;

- робота з батьками, родичами та друзями інвалідів; забезпечення всіх, із ким вони щоденно спілкуються, належним рівнем знань – запорука того,

що його родичі та близькі усвідомлюватимуть і краще розумітимуть потреби інваліда та шляхи їх найкращого задоволення;

- організація процесу навчання та виховання відповідно до норм, проголошених «Конвенцією з прав людини ООН»; донесення до усвідомлення людьми з інвалідністю того, що вони – повноправні члени суспільства з такими, як у всіх, правами та обов'язками;

- врахування психологічних особливостей інвалідів під час роботи з ними;

- спрямованість навчально-виховного процесу на подолання інвалідами комплексу неповноцінності з одночасною акцентуалізацією на саморозвиток та досягнення якнайповнішої самореалізації;

- виховання самостійної позитивно спрямованої особистості, котра здатна сама, своїми вміннями і талантом вибороти гідне «місце під сонцем», обстоюючи власні права й не забуваючи про обов'язки перед родиною та суспільством.

Підсумовуючи, варто зазначити, що вітчизняна інклюзивна педагогіка має переглянути свої першочергові завдання, аби вони відповідали кращим стандартам світової практики. На жаль, виховання повноцінної конкурентоспроможної особистості в умовах сучасного суспільства неможливе без змін у самому суспільстві: самотужки інваліди не можуть змусити суспільство толерувати їхні потреби, так само, як і не можуть вони постійно пристосовуватися до агресивного середовища, яке щодня змінюється.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Самміт-Книга», 2009. 272 с.

Тріпак М. М.

*Заслужений працівник освіти України, кандидат економічних наук,
доцент, директор Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Боровисюк Т. В.

*Заступник директора з навчально-виховної роботи
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**ПРАГМАТИКА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Створення рівних можливостей для всіх громадян без винятку – незалежно від їх соціального статусу, стану здоров'я, віку чи інших показників – одне з основних завдань для суспільства, що прагне розвиватися у демократичному напрямку. Інклюзивна освіта – це здобуток цивілізованої демократичної освітньої системи, що покликаний стерти принизливі кордони, які виникають стосовно людей із інвалідністю. Розвиток вищої освіти в сучасній Україні відбувається суголосно з сучасними європейськими культурно-освітніми та інклюзивними процесами.

З метою імплементації та реалізації міжнародних та європейських стандартів щодо захисту прав та законних інтересів осіб з особливими освітніми потребами внесено відповідні зміни до Закону України «Про вищу освіту»: його приведено у відповідність з нормами актів міжнародного права та базового закону «Про освіту». Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 347) чітко визначають норму: «заклад освіти повинен забезпечити доступність навчальних приміщень для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зокрема безперешкодний доступ до будівлі, навчальних класів (груп) та іншої інфраструктури відповідно до державних будівельних норм, правил і стандартів, що повинно бути документально підтверджено фахівцем з питань технічного обстеження будівель та споруд, який має кваліфікаційний сертифікат, або відповідною установою, уповноваженою на проведення зазначених обстежень».

Однак, лише дотримання закладами вищої освіти норми щодо забезпечення доступності навчальних приміщень, інфраструктури для осіб з

інвалідністю та інших мало-мобільних груп населення не забезпечує їм в повній мірі якість вищої освіти. Саме тому, система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) у конкретному закладі вищої освіти має чітко визначати процедури, які гарантують особі з особливими освітніми потребами додаткову підтримку для забезпечення здобуття вищої освіти. Особливо актуальним це питання є для спеціального або інклюзивного закладу вищої освіти, основна частина контингенту якого є особи з інвалідністю. При обговоренні цього питання ми уникнемо детального опису процедур та заходів системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти (перелік процедур та заходів системи якості вищої освіти визначає Закон України «Про вищу освіту»).

Зосередимо увагу на окремих *специфічних умовах*, що дозволяють зреалізувати систему якості в спеціальному або інклюзивному закладі і, відповідно, гарантувати здобувачу вищої освіти з інвалідністю якісну вищу освіту:

- *визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;*

Одним із пріоритетних принципів забезпечення якості вищої освіти має стати забезпечення рівних прав студентів на якісну вищу освіту: повна архітектурна, інформаційна та соціальна доступність освітнього середовища закладу вищої освіти, створення матеріально-технічної бази, адаптованої до потреб студентів з інвалідністю, наявність кваліфікованих педагогічних, науково-педагогічних кадрів, підготовлених до роботи в інклюзивному середовищі, а також організації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності студентів з інвалідністю.

Важливим також є налагодження тісних партнерських стосунків закладу освіти з громадськими організаціями, які сприяють інклюзії, можуть надати можливість доступу до додаткових кадрових і матеріальних ресурсів (на сьогодні фінансування видатків на створення безбар'єрної інфраструктури не здійснюється в повній мірі).

- *здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;*

Якість освіти це – це сукупність характеристик, які засвідчують спроможність особистості здійснювати професійну чи громадську діяльність. Відповідно цей феномен складно вивчити в межах закладу вищої освіти. Дуже важливо досліджувати долю випускників з інвалідністю, як вони реалізують здобуту освіту поза межами спеціального закладу. Це стане важливою умовою моніторингу та оцінки освітньо-професійної програми, а відповідно і якості освіти.

- *щорічне оцінювання педагогічних, науково-педагогічних працівників спеціального закладу вищої освіти;*

Необхідною умовою оцінки педагогічних, науково-педагогічних працівників має стати володіння ними інклюзивними стилями (кінестетично-тактильний (гаптичний), візуальний (зоровий), аудіальний

(слуховий), технологіями (організаційними та педагогічним) навчання, а також методикою диференційованого викладання (прийняття викладачем розмаїття та поліморфності студентського контингенту, специфічна організація навчального процесу в підгрупах за нозологіями захворювань в межах однієї академічної групи) При цьому, інклюзивні стилі, технології та методи мають забезпечувати в повній мірі формування у студентів загальних та спеціальних компетентностей та програмних результатів навчання, визначених відповідною ОПП.

- *забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників;*

Необхідною умовою підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників мають стати здобуття ними спеціальної освіти шляхом проходження курсів, стажування тощо з питань інклюзивної освіти, проведення тренінгових занять, майстер-класів з працівниками коледжу з питань особливостей роботи з студентами з інвалідністю; організація курсів мови жестів для співробітників та студентів.

- *забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;*

Тут йде мова про розроблення особистісно-орієнтованих навчальних планів та індивідуальних програм навчання; створення на основі використання платформи дистанційного навчання Moodle сайту дистанційної освіти, який містить електронні навчальні курси (ЕНК) для здобувачів вищої освіти зі всіх навчальних дисциплін; забезпечення студентів з інвалідністю різних нозологій навчально-методичними матеріалами у адаптованому до їхніх потреб форматі.

- *забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;*

Розробка документації (положень, рекомендації, розпоряджень), які регламентують організацію освітнього процесу в спеціальному або інклюзивному закладі вищої освіти.

- *забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;*

Обов'язково має забезпечуватися доступ осіб з порушенням зору до публічної інформації закладу освіти (форми диспуту обирає спеціальний заклад вищої освіти)

- *інші процедури і заходи.*

Особливе значення у вищій інклюзивній освіті проявляється через залучення студентів до інваспорту та параолімпійського руху. Надання студентам з інвалідністю реабілітаційних послуг (*фізична та фізкультурно-спортивна реабілітація, медична реабілітація, трудова реабілітація, професійна реабілітація, соціальна (соціально-побутова) реабілітація, побутова реабілітація, психолого-педагогічна реабілітація.*

Забезпечення (в разі необхідності) студентам з інвалідністю технічних та інших засобів реабілітаційних послуг (*засобів пересування, спеціальних засобів*

для орієнтування та обміну інформацією, спеціальних засобів для самообслуговування, спеціальних засобів для догляду, особистої гігієни.

Отже вважаємо, що реалізація інклюзивних підходів у внутрішній системі якості вищої освіти призведе до ряду позитивних зрушень у системі вищої освіти, а саме сприятиме:

- системному впровадженню положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю;
- забезпеченню права людей з інвалідністю на рівний доступ до якісної вищої освіти, незалежно від стану здоров'я та місця їхнього проживання;
- розвитку та розширення мережі інклюзивних закладів вищої освіти;
- забезпеченню закладів вищої науково-педагогічними кадрами, які підготовлені до роботи в інклюзивному середовищі;
- забезпеченню вищої школи сучасними засобами реабілітаційних послуг;
- подальше формуванню толерантного ставлення до людей з інвалідністю у суспільстві, зокрема, готовності роботодавців поповнення ринку праці кваліфікованими кадрами з інвалідністю.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/708170/1>.

Гераймович В. Л.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри глобальної економіки
економічного факультету НУБІП,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ

Інклюзія — це дуже широка концепція, яка передбачає повноцінне входження дитини в учнівський колектив, залучення до навчального процесу, а також відповідне ставлення до неї та прийняття. Впровадження такого підходу до освіти потребує планування, підготовки та надання багатоманітної підтримки.

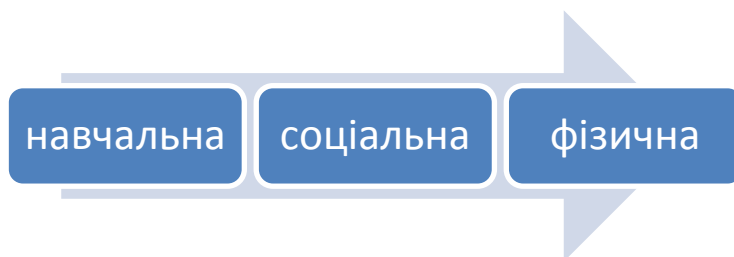
Мета інклюзії полягає в тому, щоб надати всім студентам рівний і справедливий доступ до успішного навчання та сприяти розвитку соціальних, академічних і неакадемічних умінь у академічному процесі.

Інклюзія дає змогу досягти найвищого рівня індивідуального розвитку і формувати відчуття громади.

Проте чіткого рецепту її впровадження не існує. Для того щоб студенти з обмеженими можливостями могли отримати максимум користі в соціальному, академічному й фізичному плані, в першу чергу необхідно пам'ятати про унікальність кожної дитини.

Для розбудови інклюзивного навчального закладу із підтримуючим середовищем потрібно зробити освіту фізично доступною, надати можливості для оптимального навчання і набуття соціального досвіду. Необхідно також, створити клімат піклування й поваги, що сприятиме всебічному розвитку молоді з обмеженими здібностями. Без цього не може бути мови про повноцінну участь і справедливі умови для навчання, на які вони заслуговують нарівні з ровесниками. [3, ст.46]

Важливими характеристиками інклюзивних учбових закладів є навчальна, соціальна та фізична інклюзія. Для успішного та значущого втілення цієї освітньої моделі всі три складові мають бути гармонізовані.

Навчання дітей з особливими потребами ґрунтується на принципах виваженої педагогіки, дієвість яких підтверджується і від використання якої виграють усі діти. Через обмеження у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні розвиток цих дітей значною мірою залежить від задоволення їхніх потреб іншими людьми, а це становить багатогранний процес соціально-педагогічної інтеграції та процесу інклюзії, зокрема. [1, ст.22]

Це необхідне створення дійсно інклюзивного середовища, де кожен зможе відчувати потребу свого існування. Держава зобов'язана дати можливість кожній дитині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Водночас, наше сьогодення - це зміна ціннісних орієнтацій в освіті, визначення розмаїття кожної дитини, обумовлене зміною освітньої парадигми на гуманістичну "освіта для всіх, школа для всіх"[2,с.59].

Перед нашим суспільством стоїть гостра проблема залучення наших співгромадян, що мають деякі особливості фізичного розвитку в соціум, проблема їх активної адаптації, соціалізації та розвитку в рамках суспільства і на благо суспільства.

Одним з варіантів вирішення цієї проблеми є розвиток в Україні інклюзивної освіти.

Отже, успішна освітня інклюзія – це мультифакторний, багаторівневий процес, що потребує перебудови на всіх рівнях людського функціонування, починаючи з заміни установки пріоритету середньостатистичного вирівнювання середовища дітей на пріоритет різноманітності потенціалу учнів.

Література:

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи / Колупаєва А.А.: Монографія. К. : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
2. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Випуск 1 (33). 2015. С. 4.
3. Момоток Т. П. Навчання дітей із особливими потребами. *Пед. вісник*. 2013. № 1-2. С. 62.

Герасименко Л. Б.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та гуманітарних дисциплін Рівненського інституту ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Рівне, Україна

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: СВОЄРІДНІСТЬ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ

Сучасні тенденції розвитку суспільства, євроінтеграційний поступ України зумовлюють необхідність реформування системи освіти щодо її змісту,

якості, рівня, шляхів та активних пошуків вдосконалення сучасних підходів до формування інклюзивного освітнього середовища. Суспільство формує нові освітні вимоги, однією з яких є становлення особи з інвалідністю як спеціаліста – конкурентоспроможного на ринку праці, всебічно освіченого, з високим рівнем розвитку різних типів компетентностей.

Питання, що досліджується, є досить складним і комплексним. Науковці вивчали різні аспекти окресленої тематики. Особливості системного підходу як складної, соціальної, динамічної, самоорганізованої системи обґрунтували В. Афанасьєв, В. Загвязинський, І. Зязюн та ін. Специфіку компетентнісного підходу, що визначається новою концепцією освіти, розглядали у своїх працях Н. Бібік, В. Буряк, І. Малафійк, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Л. Сохань, В. Якунін та ін. Цінними для нашого дослідження є погляди щодо особистісно-орієнтованого підходу Б. Ананьєва, І. Беха, Л. Виготського, І. Зимньої, В. Сухомлинського та ін. Характерні риси діяльнісного підходу теоретично обґрунтували Г. Атанов, Г. Балл, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Семиченко та ін. Однак, проблема визначення своєрідності сучасних підходів та формування на їх основі інклюзивного освітнього середовища ще не була предметом спеціального дослідження та потребує подальшого обґрунтування.

Мета дослідження – визначити, проаналізувати та обґрунтувати своєрідність сучасних підходів до формування інклюзивного освітнього середовища, створити їх класифікацію.

Результати дослідження. Сучасні підходи до формування інклюзивного освітнього середовища ми розглядаємо як напрями, сукупність сучасних тенденцій, принципів організації та системотвірних чинників, які зумовлюють процес цілеспрямованих змін, модифікацію мети, змісту, форм, методів, нові спрямованість, динаміку розвитку, стан та ефективну діяльність освітнього процесу, його адаптацію до потреб осіб з інвалідністю. Вони є тим підґрунтям, на якому базується оптимальна модель освіти, розвитку та самореалізації особистості як складна, динамічна, цілісна система. Її впровадження сприятиме становленню особистості як успішного фахівця з активною життєвою позицією, усвідомленим почуттям відповідальності за себе, здатністю генерувати та втілювати у практичну діяльність нові ідеї та рішення.

Критеріями класифікації сучасних підходів ми визначили їх домінуючу спрямованість, тип інновацій, особливості та сферу застосування, тобто визначальні структурно-функціональні елементи освітнього процесу.

Своєрідність сучасних підходів до формування інклюзивного освітнього середовища відображено у їх класифікації:

- інтегративний підхід зумовлює орієнтацію на загальнолюдські цінності, ідеї гуманізації, природодоцільності, індивідуально-особистісного розвитку осіб з інвалідністю, орієнтує на розкриття цілісності механізмів, структурно-функціональних компонентів, типів взаємозв'язку єдиної системи, сприяє правильному моделюванню й прогнозуванню освітнього процесу;

- особистісно-гуманістичний підхід зумовлює необхідність підготовки осіб з інвалідністю до життя, творчої професійної діяльності. Самостійна творча діяльність має бути підґрунтям освітнього процесу та орієнтувати особистість не лише на якісну освіту, а й на творчий пошук, вдосконалення, вміння шукати і знаходити своє місце в житті;
- компетентісно-зорієнтований підхід є пріоритетним напрямом розвитку сучасної вітчизняної та світової освіти, що зумовлює перенесення акцентів зі знань і вмінь (як основних результатів навчання) на формування у осіб з інвалідністю системи компетентностей;
- оптимально-діяльнісний підхід стверджує уявлення про діяльність як основу та головну умову розвитку та формування особистості; орієнтує на організацію творчої праці як найбільш ефективне перетворення довкілля;
- творчо-перцептивний передбачає організацію взаємосприйняття, взаємооцінки та рефлексії суб'єктів освітнього процесу; емоційно-ціннісну взаємодію педагога, партнерство, створення атмосфери активної праці та творчості.

Таким чином, сучасні підходи до формування інклюзивного освітнього середовища ми розглядаємо як цілісну систему в єдності її компонентів і взаємозв'язків, реалізація якої залежить від професіоналізму та творчого потенціалу кожного викладача. Впровадження сучасних підходів визначає успішність осіб з інвалідністю у майбутній професійній діяльності, процесі соціалізації, реалізації особистісної життєвої стратегії та є одним із пріоритетних векторів розвитку Нової української школи.

Література:

1. Гавлітіна Т. Системно-ціннісний підхід до виховання учнів у сучасному закладі освіти. *Нова педагогічна думка*. 2017. №4 (92). С. 97-99.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн. Київ; Черкаси : УНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. 608 с.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К. : Педагогічна думка. 2009. 520 с.

Monika Grabowska*Katedra Ekonomii i Badań nad Rozwojem
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu***WOLONTARIAT NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH**

Obecne czasy nabrały tempa w każdej dziedzinie życia. Zmieniają się realia we współczesnym świecie. Wbrew pozorom nie dążenie do maksymalizacji zysku jest najważniejsze. Okazuje się, że nowe pokolenie (nie koniecznie oznacza to zawsze młodsze pokolenie) patrzy na gospodarke z innej perspektywy. Dzisiaj nie wystarczy już samo dobre wykształcenie. Potrzebne jest również coś więcej, np. dodatkowe zdolności spoza edukacji formalnej, czyli interpersonalne umiejętności, które można nabyć poprzez pracę w grupie na szczeblu społecznym. Jest to nowe podejście do zarządzania personelem. Narzędziem takim jest wolontariat, który odgrywa coraz większą rolę wśród młodego pokolenia. Pozwala on na zdobywanie nowych kompetencji, zaspokojenie nowych potrzeb pracowników, a ponadto na rozwiązywanie problemów społecznych. Z drugiej strony uwzględniając nowe realia i zmieniający się wokół nas świat okazuje się, że jak przystaniemy na chwilę, to wokół jest pełno ludzi potrzebujących pomocy, nie dających sobie rady z tym „ogólnym przyspieszeniem”, nowym ładem gospodarczym, bądź też po prostu pokrzywdzonych przez los, niepełnosprawnych, zagubionych. Zainteresowanie człowiekiem, zwrócenie uwagi na najslabszych i najbardziej cierpiących, bezinteresowność w działaniach, sprawiają, że pomoc społeczna w postaci wolontariatu staje się niezbędnym filarem niemal każdego społeczeństwa.

Najczęściej wolontariat kojarzy się z pomaganiem niepełnosprawnym, walką z ubóstwem, głodem czy też wyrównywaniem szans rozwojowych poprzez prowadzenie różnych programów i projektów. Oczywiście nie wyczerpuje to tematu i tego czym zajmują się wolontariusze. W potocznym rozumieniu wolontariat postrzegany jest jako altruistyczne działanie wypływające z potrzeby serca. Natomiast literatura przedmiotu daje nam wiele innych definicji wolontariatu i interpretacji tego pojęcia. W rozumieniu znaczenia tych definicji pomocne będzie łacińskie słowo *voluntarius*, które oznacza dobrą wolę, chęć, życzliwość, zamiar, dobrowolność. To właśnie na nim bazują różne definicje wolontariatu i takie tłumaczenie nadało sens tym definicjom. Literatura przedmiotu wyróżnia kilka typów formy pracy społecznej, charakterystycznej dla działalności wolontariackiej, w zależności od przyjętych kryteriów. Można wyróżnić wolontariat: indywidualny, zbiorowy, krajowy, zagraniczny, krótko-, długookresowy, studencki, uczniowski, pracowniczy, kompetencji, kryzysowy, okazjonalny, e-wolontariat, integracyjny i wiele innych. Pomoc w ramach wolontariatu może być skierowana do dzieci, osób chorych, pokrzywdzonych przez los, osób starszych i zagubionych, wykluczonych, spoza marginesu społecznego, jednym słowem potrzebujących. Najszersze pole działań prezentuje Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, która wymienia szczegółowe zadania realizowane

przez organizacje pożytku publicznego w sferze zadań publicznych. Z wielu analiz wynika, że wolontariusze wybierają najczęściej organizacje charytatywne, które wspierają najuboższych i bezdomnych. Porównywalnie dużą popularnością wśród ochotników cieszą się organizacje i ruchy religijne, wspólnoty parafialne oraz możliwość pomagania na misjach. Ochotników można również spotkać w organizacjach o charakterze edukacyjnym, oświatowym, wychowawczym oraz w radach rodziców. Wśród najliczniejszej grupy wolontariuszy, czyli uczniów i studentów, tendencje rozkładają się nieco inaczej niż wśród ogółu. Młodzi ochotnicy angażują się najczęściej w zadania prowadzone przez organizacje sportowe, ale nie jest im obca również pomoc w organizacjach charytatywnych i młodzieżowych.

Należy też podkreślić, że coraz częściej chcący pomagać angażują się w wolontariat na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach tzw. wolontariatu integracyjnego, polegającego na współpracy osób niepełnosprawnych z wolontariuszami. Niestety niektóre osoby nie są w stanie same poradzić sobie z wieloma kwestiami życia codziennego i potrzebują pomocy, ale równocześnie są kwestie w których oni mogą komuś innemu pomóc. Odpowiednie wsparcie w takiej sytuacji zapewniają wolontariusze, oczywiście nie czerpiąc z tego żadnych korzyści majątkowych, ani finansowych. Natomiast osoby niepełnosprawne uzyskują wiele benefitów korzystając z pomocy, ale również pomagając innym osobom. Korzyść tutaj stanowi zarówno pomoc fizyczna, którą otrzymują, ale przede wszystkim wsparcie psychiczne. Dzięki wolontariuszom wiedzą, że nie są sami i osamotnieni. Natomiast dzięki pomocy innym, osoby niepełnosprawne podnoszą swoją samoocenę.

Cele wolontariatu integracyjnego:

1. aktywizacja osób niepełnosprawnych
2. wzrost pewności siebie osób niepełnosprawnych
3. zwiększenie kwalifikacji zawodowych oraz lepsza orientacja na rynku pracy
4. poznanie mocnych i słabych stron osób niepełnosprawnych
5. zwalczanie wykluczenia społecznego i marginalizacji osób niepełnosprawnych
6. promocja idei wolontariatu wśród instytucji, ze szczególnym uwzględnieniem zachęcania do angażowania w wolontariat osób niepełnosprawnych.

Czym powinna cechować się osoba chcąca pomagać osobom niepełnosprawnym?

Ze względu na fakt, że praca takiego wolontariusza może być bardzo trudna, często wymagająca nie tylko dużej empatii, odporności psychicznej, ale i siły fizycznej, to nie może to być osoba przeciętna. Wolontariusz pomagając osobie niepełnosprawnej często wchodzi w bliskie relacje z rodziną danej osoby. Wolontariat na rzecz osób niepełnosprawnych to zadanie dla osób nie bojących się wyzwań. Osoba decydująca się na tego typu wolontariat, powinna mieć odpowiednie przygotowanie, fachową wiedzę z zakresu m.in. rodzajów niepełnosprawności oraz doświadczenie w wolontariacie. Ponadto powinna być osobą świadomą, która cechuje się dużym poziomem empatii, odpowiedzialności, entuzjazmem, otwartością i zaangażowaniem.

Nie obce powinny jej być takie cechy jak, umiejętność *sprawnego działania w sytuacjach stresowych, umiejętność wyznaczania i przestrzegania granic, znajomość swoich mocnych i słabszych stron oraz sposób pomocy sobie.*

Należy nadmienić, że doświadczenie wynikające z tego rodzaju wolontariatu to dobry początek do wdrożenia się w pracę asystenta osoby niepełnosprawnej. Bardzo często zdarza się, że osoby zaczynające od wolontariatu, po zdobyciu odpowiedniego doświadczenia i praktyki później mają możliwość pracowania właśnie w tym zawodzie. Rolą asystenta jest ułatwienie osobie niepełnosprawnej wykonywania czynności dnia codziennego. Wolontariusze pomagają w uzyskaniu jak największej samodzielności oraz współpracują z instytucjami i organizacjami społecznymi w celu zapewnienia np. warunków do samodzielnej rehabilitacji. Pomagają we włączeniu programów pomocowych w instytucjach i placówkach świadczących usługi rehabilitacyjne, świadczą doradztwo w zakresie usług medycznych, rehabilitacyjnych i edukacyjnych. To właśnie wolontariat może pomóc zdobyć cenne doświadczenie osobie, która planuje wykonywać zawód asystenta, i dodatkowo przynieść wiele dobrego osobom potrzebującym, niepełnosprawnym.

Literatura:

1. Braun K. : *Wolontariat, młodzież, wychowanie.* Lublin, 2012.
2. Clarke D. *Zachowania prospołeczne i antyspołeczne,* przekład Bianga M., Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005.
3. Górecki M. *Idea, instytucjonalizacja i funkcje wolontariatu.* Warszawa, 2013.
4. Kalita J. Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy oraz rola organizacji pozarządowych świadczących usługi dla tej grupy beneficjentów.
5. Kotlarska-Michalska A. Dobrowolność w działaniu jako forma zachowań prospołecznych. [w:] *Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych* / red. Kromolicka B. Toruń, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, 2005.
6. www.wolentariat.org.pl
7. www.niepelnosprawni.gov.pl
8. www.pfron.org.pl
9. www.pomocspoleczna.ngo.pl

Дмітрієва О. І.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Зростання кількості людей з особливими освітніми потребами в Україні висуває низку проблем, пов'язаних з їх соціалізацією, зокрема з освітою та працевлаштуванням. Це безпосередньо стосується і процесу навчання у закладах вищої освіти.

Одним з актуальних завдань вищої освіти є необхідність звернення особливої уваги на професійну підготовку студентів з особливими освітніми потребами, зокрема, з порушеннями слуху. Це дасть змогу підготувати таких фахівців, які почуватимуть себе впевнено у світі, де досить часто доводиться робити вибір та приймати рішення, що стосуються життєвих інтересів.

Педагогічні аспекти навчання та виховання студентів з порушеннями слуху, а також окремі специфічні для цієї категорії студентів методи та прийоми роботи відображено у працях І.Багрової, М.Букуна, Е.Бурменка, В.Влодавець, Х.Гайнутдінова, О.Гозової, О.Гонци, Н.Засенко, Б.Орлова, О.Пискової, Л.Фомічової, І.Цукерман, В.Чулкова, М.Шеремет, М.Шестакової та ін. Разом з тим, практика роботи свідчить про існуючі запити викладачів закладів вищої освіти, які започаткували набір на навчання студентів з порушеннями слуху, щодо конкретних рекомендацій стосовно організації власної діяльності задля забезпечення ефективності викладання навчальних дисциплін. З огляду на існуючу потребу та власний досвід роботи, вважаємо за доцільне запропонувати викладачам студентів з порушеннями слуху звернути увагу на окремі методичні аспекти власної педагогічної діяльності та на особливості сприймання та засвоєння навчального матеріалу цією категорією студентів з особливими освітніми потребами.

Варто пам'ятати, що потужним інформаційним каналом для студентів з порушеннями слуху є сприймання за допомогою зору з акцентом на органи артикуляції викладача. Тому потрібно переконатися, що обличчя викладача достатньо освітлене, на нього не падає тінь; говорити потрібно чітко, не дуже швидко, зберігати ритм і хід думок, зважаючи на рівень мовленнєвого розвитку аудиторії; під час усного висловлювання послуговуватися короткими, змістовними фразами, зміст яких має підкріплюватися відповідним виразом обличчя; під час пояснення нового матеріалу не варто ходити по аудиторії, оскільки втрачається зоровий контакт, а сприймання за допомогою залишків слуху не завжди є доступним цій категорії студентів.

Для кращого засвоєння навчального матеріалу доцільно використовувати широкий спектр дидактичного та технічного забезпечення, зокрема:

- перед початком лекційних занять варто роздати студентам з порушеннями слуху роздрукований конспект лекції, щоб студент міг осмислити зміст матеріалу заздалегідь;

- під час проведення занять застосовувати наочний матеріал: таблиці, схеми, графіки;

- застосовувати альтернативні навчальні матеріали: відеофільми з субтитрами, мультимедійні засоби, електронні конспекти лекцій тощо;

- заохочувати студентів з порушеннями слуху до використання диктофонів та застосування аудиторних засобів підсилення звуку під час лекцій;

Варто контролювати процес сприйняття навчального матеріалу, а саме:

- перевіряти, чи правильно Вас зрозуміли, перш ніж продовжувати говорити далі;

- якщо людина, яка має порушення слуху, попросила Вас повторити сказане, перефразуйте та спростіть речення, але при цьому намагайтеся зберегти зміст;

- за можливості вато уникати розмовних виразів та речень, що можуть викликати непорозуміння, оскільки люди з порушеннями слуху сприймають інформацію майже буквально;

- перед початком заняття потрібно писати на дошці план роботи, а під час лекцій – важливу інформацію;

- повідомляти студентів про зміну розділу, теми чи завдання;

- пропонувати студентам з порушеннями слуху вести в зошиті словник термінів та дозволяти користуватися ним під час складання заліків та іспитів;

- слідкувати, щоб в аудиторії де проходить заняття, не було стороннього шуму;

- враховувати ту особливість, що глухим студентам може знадобитися більше часу для виконання завдання;

- регулярно перевіряти рівень успішності студентів з порушеннями слуху, особливо теоретичних аспектів курсу, надавати їм можливості додаткових консультацій;

- за необхідності замінювати усні форми контролю знань письмовими, особливо в разі відсутності перекладача-дактилолога;

- якщо серед студентів є нечуючі студенти зі збереженим мовленням або слабочуючі, обов'язково потрібно створювати для них можливість демонструвати усно свої знання і рівень володіння навчальним матеріалом;

- слідкувати за тим, щоб під час обговорень мали можливість висловитися всі студенти, щоб група вислухала думку кожного учасника обговорення та засвоїла почуту інформацію;

- всебічно сприяти розвитку комунікативних здібностей слабочуючих, залучати їх до групової роботи шляхом застосування інтерактивних методів навчання;

- не варто демонструвати зайву поблажливість у вимогах до студента з порушеннями слуху, це може принизити його гідність і не сприятиме зростанню авторитету у групі.

З метою створення в групі атмосфери толерантності і доброзичливості за потреби надати допомогу студентам щодо розуміння потреби людини з порушеннями слуху, які виникають під час навчання чи спілкування[1, с.147].

За умови виникнення труднощів чи непорозумінь в процесі роботи зі студентами з порушеннями слуху потрібно звернутися за консультацією до відповідних фахівців, які мають досвід роботи у відповідній сфері з такими студентами.

На сьогодні актуальними залишаються питання забезпечення закладів вищої освіти фахівцями команди супроводу студентів з особливими освітніми потребами, в тому числі і з порушеннями слуху, взаємозв'язок викладачів із перекладачами-дактилологами, розробка необхідного методичного забезпечення викладання навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, що надають послуги студентам з особливими освітніми потребами, у тому числі, студентам з порушеннями слуху.

Література:

1. Дмитрієва О. І. Вивчення окремих аспектів ставлення студентів з типовим розвитком до студентів з порушеннями психофізичного розвитку / Інклюзивна освіта : досвід і перспективи : [монографія / Колектив авторів] ; відп. Ред. Г.В.Давиденко. Вінниця, 2016. С. 143-147.

2. Литовченко С. В. Психолого-педагогічний супровід навчання осіб з порушеннями слуху у вищих закладах [Електронний ресурс] – 2008. – С. 8-9.

Докучина Т. О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Включення осіб з особливими освітніми потребами у заклади вищої освіти забезпечує реалізацію їхнього права на вищу освіту та передбачає здійснення певних заходів для ефективності професійного навчання.

Різні аспекти організації інклюзивного навчання в закладах вищої освіти в Україні вивчають: Ю. Богінська, О. Єрмоєнко, А. Кравцова, К. Кольченко, К. Косова, С. Літовченко, Є. Майборода, Т. Нукуліна, Д. Соменко, О. Соменко, П. Таланчук, Ю. Туалашвілі, А. Яцишин та ін. Широкий науковий інтерес свідчить про актуальність проблеми впровадження інклюзивного навчання у заклади вищої освіти та обумовлює необхідність детального вивчення.

Метою нашої статті є визначення умов ефективності інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти.

Одним із вагомих кроків щодо впровадження інклюзії у вищу школу є проект Кабінету Міністрів України «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти», в якому визначаються вимоги до організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти [3]. На основі аналізу літературних джерел та нормативно-правових документів нами визначено умови ефективності інклюзивного навчання в закладах вищої освіти [1, с. 176; 2, с. 60; 3]:

- створення безбар'єрного освітнього середовища, що передусім передбачає архітектурну відповідність закладу освіти;
- розвиток різних форм організації освітнього процесу, зокрема дистанційного навчання;
- використання різних технологій, методів та прийомів навчання з урахуванням освітніх потреб студентів (реалізація індивідуального підходу);
- психологічна готовність студентів з особливими освітніми потребами до навчання у закладі вищої освіти;
- наявність навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення у відповідності до освітніх потреб студентів;
- підготовка студентів з типовим розвитком до спільного навчання зі студентами з особливими освітніми потребами, формування колективної взаємодії;
- забезпечення організаційно-педагогічного, психолого-педагогічного та соціального супроводу студентів з особливими освітніми потребами;
- підготовка науково-педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзивного навчання;
- залучення за необхідності відповідних педагогічних працівників для забезпечення освітнього процесу (сурдоперекладача, тифлопедагога);
- здійснення профорієнтаційної роботи зі студентами з особливими освітніми потребами з метою формування професійної мотивації, сприяння майбутньої професійної самореалізації та ін.

Отже, створення умов для професійного навчання студентів з особливими освітніми потребами є необхідним для їхньої повноцінної соціалізації. Тому заклади вищої освіти повинні створити необхідні умови для інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в освітній простір вищої школи.

Література:

1. Інклюзивне навчання: основні принципи та дієві технології : монографія. Колектив авторів; відп. ред. Г.В. Давиденко. Вінниця, 2018. 216 с.

2. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2016. 164 с.

3. Проект Кабінету Міністрів України «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти». URL: <https://autism.ua/inkliuziia-zakladakh-vyshchoi-profesiinoi-pti-osvity-proekty-mon-dlia-hromadskoho-obhovorennia/>.

Дуткевич Т. В.

*кандидат психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ІНКЛЮЗИВНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Організаційна культура інклюзивного закладу освіти формується під впливом певних історичних, соціально-політичних, релігійних та інших чинників і має свої особливості та неповторні риси. В Україні відбувається активний процес становлення інклюзивних закладів освіти, що пов'язано з прийняттям європейських цінностей доступності освіти, толерантності, рівності, справедливості, з виробленням нових підходів до місії педагога, до обладнання і дизайну приміщень, з утвердженням унікальних традицій, звичаїв, ритуалів тощо. Важливим є створення національно-своєрідної системи регулювання, яка б не копіювала освітянські традиції інших країн, а відображала б славетні сторінки історії та соціально-психологічні особливості конкретних освітніх закладів. Позитивний досвід організаційної культури інклюзивних закладів освіти в європейських країнах має поєднуватись з дбайливим збереженням кращих надбань української освіти.

Організаційна культура – це ідеологія управління та функціонування певної соціально-економічної системи – установи, закладу, інституту тощо (К.С. Камерон [1], Л.М.Карамушка [3] та ін.). Вона складається з системного поєднання поглядів, ідей, цінностей, принципів як ментальних підвалин діяльності інклюзивного закладу освіти, стратегії його розвитку, техніки управління (підбору способів та методів досягнення цілей), ділової етики (моральних норм і правил професійної діяльності), особистої поведінки працівників, стосунків зі стейкхолдерами, з громадськістю, із суспільством. Культура педагогічного колективу – це система найбільш важливих ідей, поглядів, цінностей, які прийняті його членами й втілені у колективних нормах

діяльності й поведінки. Відтак, в організаційній культурі інклюзивного закладу освіти виокремлено складові:

- внутрішні (ментальні) (ідеї, цінності, принципи, норми);
- реалізація ідей, цінностей, принципів, норм у діяльності й поведінці;
- матеріальні атрибути (емблема, герб, прапор, гімн, форма одягу, обладнання і дизайн приміщень тощо).

Організаційна культура відіграє важливі функції як у забезпеченні ефективної роботи, так і у розвитку інклюзивного закладу освіти, спрямована на підвищення його трудового потенціалу та віддзеркалює його основні цінності. Провідні цінності організаційної культури інклюзивного закладу освіти [2]:

- відкритість закладів освіти для всіх дітей, солідарність, співучасть, взаємоповага, розуміння між усіма дітьми, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, емоційних, мовних, соціальних (етнічних, культурних) чи інших особливостей;
- визнання різноманітності потреб учнів, повага до їх індивідуальності;
- толерантність спілкування і взаємин в єдності своїх емоційних та поведінкових складових.

Толерантність – одна з провідних цінностей організаційної культури інклюзивного закладу освіти. У психології толерантність розуміється як така властивість особистості, що знаходить виявлення у повазі й визнанні рівності, партнерства, прагненні до розуміння з іншими, уникненні домінування й тиску, визнання явища плюралізму думок й позитивне ставлення до цього факту, розумінні його переваг. Одноманітність та одностайність сприймаються толерантною людиною як примітивізм й спрощення багатомірної дійсності.

Особливо важливо бути толерантним для педагога інклюзивного закладу освіти. Він повинен навчити учнів бути толерантними у ставленні один до одного, показати їм відповідні зразки поведінки, пережити різноманітні емоційні труднощі взаємин. Позитивна або справжня толерантність завжди викликана мотивами співчуття, симпатії, турботи.

Сформована організаційна культура дозволяє забезпечувати такі чинники ефективності роботи інклюзивного закладу освіти, як залучення, скоординованість, адаптивність і місія (Д.Денісон).

Ефективність роботи інклюзивного закладу освіти полягає у його здатності вирішувати проблеми внутрішньої інтеграції і зовнішньої адаптації. Педагоги тим глибше є залученими до процесу досягнення цілей, що поставлені перед інклюзивним закладом освіти, чим виразніше вони усвідомлюють, наскільки важливою є їх діяльність, чим більше їм надається право на прийняття самостійних ділових рішень, чим вище цінується їх робота в команді та самовдосконалення. Скоординованість передбачає узгодженість дій різними педагогами та високий рівень інтеграції (відданості, лояльності, згуртованості). Адаптивність інклюзивного закладу освіти виявляється як здатність гнучко

реагувати на суспільні вимоги, впроваджувати інноваційні освітні технології, розробляти освітні проекти, вчитись на своїх помилках. Місія визначається описом цілей і напрямків стратегічного розвитку інклюзивного закладу освіти.

Література:

1. Камерон К., Куинн Р. Диагностика и изменение организационной культуры / пер. с англ. СПб. : Питер, 2001. 320 с.
2. Інклюзивне навчання : організаційне, змістове та методичне забезпечення : навч.-метод. посіб. / [кол. авторів за заг. ред. С.П. Миронової]. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
3. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студентів ВНЗ та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Л.М.Карамушки. Київ: Фірма «ІНКОС», 2005. 366 с.

Козлова В. А.

кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Навчання і виховання осіб з обмеженими можливостями життєдіяльності, які неминуче призводять до своєрідності їхніх освітніх потреб, демонструють особливий напрям педагогічної діяльності, що вимагає спеціальної підготовки, високого рівня професійної майстерності від кожного фахівця, який виявляється залученим до сфери освіти, соціально-педагогічного супроводу дітей даної категорії. При цьому на педагогічні колективи, які реалізують інклюзивне навчання, лягає велика відповідальність. Адже тільки спеціально підготовлений педагог володіє компетенціями, необхідними для належної реалізації прав цих дітей на освіту в умовах інклюзії.

У цьому аспекті вчитель-логопед є одним з провідних учасників міждисциплінарної команди фахівців, які здійснюють психолого-медико-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами (ООП), її сім'ї, інших учасників інклюзивного освітнього процесу [1, 92].

Як відомо, певну кількість мовленнєвих розладів доцільно корегувати тільки у спеціальних школах для дітей з тяжкими вадами мовлення (алалією,

ЗНМ I рівня, дизартрією, ринолалією, заїкуватістю). На думку експертів, які займаються проблемами інклюзії, більшість дітей з мовленнєвими порушеннями можуть успішно навчатися у загальноосвітній школі масового типу, на базі якої їм повинна надаватися систематична логопедична допомога.

До змісту професійної діяльності вчителя-логопеда в умовах інклюзивного навчання входить діагностична, корекційно-розвивальна, організаційно-методична, консультативно-просвітницька і профілактична робота [2, 306].

За умов інклюзивного освітнього середовища, учитель-логопед проводить корекційні заняття, спрямовані на подолання можливих утруднень під час засвоєння академічного компонента навчальної програми, пов'язаних з особливостями мовленнєвого розвитку дітей і їх комунікативними проблемами. Основна мета його діяльності полягає у створенні умов, які спрямовані на виявлення і подолання порушень мовленнєвого розвитку, а також у подальшому розвитку усного і писемного мовлення, удосконаленні комунікації осіб з ООП для успішного засвоєння ними знань. Для досягнення цієї мети у ході своєї професійної діяльності вчитель-логопед вирішує наступні завдання: проводить логопедичне обстеження з метою визначення структури і ступеня прояву мовленнєвого порушення – формулює психолого-педагогічний висновок (діагноз); розробляє перспективний план корекційно-логопедичної роботи (індивідуальної програми розвитку) з дітьми, що потребують логопедичної допомоги; здійснює корекційну роботу з надання логопедичної допомоги дитині з ООП; бере активну участь в розробці адаптованої навчальної програми, методичних рекомендацій щодо навчання дітей з ООП; вивчає динаміку мовленнєвого розвитку дитини з ООП в процесі засвоєння нею навчальної програми; взаємодіє з фахівцями психолого-медико-педагогічного супроводу дитини з ООП та її сім'єю і т.д.

Корекційно-педагогічна діяльність учителя-логопеда реалізується на основі програми корекційно-логопедичної роботи, що входить в структуру навчальної програми з інклюзивної організації.

Діагностичний напрям роботи передбачає поглиблене комплексне вивчення дитини з ООП, виявлення індивідуальних особливостей її мовленнєвого розвитку і комунікації, а також інших проблем в її навчанні і соціалізації.

Корекційно-розвивальний напрям вміщує реалізацію корекційно-розвивальних програм з урахуванням структури дефекту дитини, її віку і особливостей розвитку.

Організаційно-методичний напрям полягає в розробці індивідуально-орієнтованих корекційно-розвивальних програм; в участі вчителя-логопеда в формуванні адаптованої навчальної програми для дітей з ООП, підборі дидактичних і методичних матеріалів, а також у веденні документації.

Консультативно-просвітницький напрям роботи передбачає проведення індивідуального і групового консультування сім'ї з питань мовленнєвого розвитку і комунікації дітей з ООП; формування психолого-

педагогічної компетентності їхніх батьків з проблем порушень мовлення; консультування педагогів та інших учасників інклюзивного освітнього процесу з питань мовленнєвого онтогенезу та дизонтогенезу, створення мовленнєвого розвивального середовища тощо. Учитель-логопед консультує адміністрацію ЗНЗ під час організації спеціальних освітніх умов для дитини з ООП.

Профілактична робота полягає в своєчасному попередженні у дитини з ООП можливих вторинних порушень, у створенні належних умов для її повноцінного мовленнєвого розвитку [2, 309].

Всі вищезазначені напрями діяльності вчителя-логопеда вводяться в єдиний процес психолого-медико-педагогічного супроводу дітей і набувають особливого значення в умовах інклюзивного простору, оскільки зорієнтовані не тільки на подолання мовленнєвих розладів у дітей з ООП, але й на їхню соціалізацію, адаптацію в середовище загальноосвітнього навчального закладу масового типу.

Література:

1. Інклюзивне навчання: досвід упровадження / упоряд. А.Колупаєва. К. : «Вид. група «Шкільний світ», 2015. 200 с.
2. Педагогіка інклюзивного образования: учебник / Т.Г.Богданова, А.А.Гусейнова, Н.М.Назарова; под ред. Н.М.Назаровой. М. : Инфа-М, 2018. 335 с.

Корнієнко В. М.

*кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з НВР
Харківського державного соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ІНКЛЮЗИВНІЙ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО КОЛЕДЖУ

На сучасному етапі розвитку суспільства в навчальних закладах України важливого значення набуває інклюзивний підхід до освіти дітей з інвалідністю. Такий підхід є сучасним і перспективним напрямом розвитку освіти. Це пов'язано, насамперед, з тим, що число осіб з інвалідністю значно зростає.

За інформацією Державної служби статистики України станом на 01.01.2017 кількість осіб з інвалідністю становить близько 6 % населення України, на початок 2019 року ця цифра складала 2 млн. 600 тис осіб, в тому числі понад 240 тис. осіб з інвалідністю 1-ї групи, понад 900 тис. осіб з інвалідністю 2-ї групи і понад 1,3 млн. осіб 3-ї групи. Дітей з інвалідністю до 18

років практично понад 156 тис. [3]. Такі діти, як і всі інші, прагнуть бути повноправними членами суспільства, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству.

Інклюзивна форма освіти дозволяє цим дітям навчатися у навчальних закладах поряд зі звичайними дітьми.

Якщо в Україні впровадження інклюзії в загальноосвітні навчальні заклади здійснюється упродовж багатьох років, то досвід застосування інклюзивного навчання в системі вищої освіти незначний. Це пов'язано, насамперед, з низкою додаткових труднощів і проблем.

Інклюзивна стратегія розвитку вузу – один із головних факторів успішної діяльності Харківського державного соціально-економічного коледжу на сучасному етапі. На протязі багатьох років в коледжі напрацьовувалися та покращувалися методи та форми роботи зі студентами з інвалідністю.

Важливою складовою ставлення і розвитку інклюзивної моделі вузу стали педагогічні кадри. Викладач – основна фігура у реалізації інклюзивного навчання, провідна ланка освітньої стратегії.

Колектив Харківського державного соціально-економічного коледжу здійснив велику роботу з впровадження інклюзивного навчання. Протягом більш ніж 70 років колектив коледжу працював виключно зі студентами з низьким порогом зору, важкими вадами опорно-рухової системи, психічними розладами та інше.

У 2012 році в коледжі з'явилися перші групи, де поряд зі студентами з інвалідністю навчались студенти-норма (здорові молоді люди). Розпочалася складна і водночас цікава робота усього колективу коледжу. Головну роль у цій праці відіграє викладач і його готовність до роботи в інклюзивних групах. Як визначає Л. Прядко, «Це мають бути педагоги, які приймають нову систему цінностей, творчо реалізують нові технології навчання, здатні вирішити проблему соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, володіють методами психолого-педагогічної діагностики, стабільно прагнуть до високих результатів у своїй професійній діяльності, знають специфіку освітніх програм, володіють методиками і технологіями навчання дітей з особливими освітніми потребами, ефективно взаємодіють як у самому закладі, так із оточуючим соціумом. [5., с. 4]

В коледжі розпочався командний підхід до навчання молоді з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах: обмін досвідом та ідеями між фахівцями, які працюють в цих групах, планування спільних дій, аналіз діяльності - і це все сприяло формуванню професійної компетентності всіх учасників. У результаті, спільна робота стала джерелом діалогу, спільного викладання та оновлення.

Викладачі Галкіна О.А., Горобець К.В., Петренко Н.П., Сумятіна Л.М., Тітар О.І., Конишева А.І., Радюк Л.П. та ін. застосовують особистісно-орієнтовані методи навчання в навчальному процесі, а Кузьміна Л.А., Левченко Н.В., Матвіїва О.Я., Плешакова І.І. та ін. більше уваги приділяють індивідуально-диференційованому підходу, з урахуванням індивідуальних

особливостей навчально-пізнавальної діяльності цих студентів. Застосування таких методів забезпечувало соціалізацію студентів з інвалідністю та їх розвиток.

Нові підходи до змісту навчального процесу вимагали пошуку адекватних інноваційних методів і технологій навчання. Викладачі коледжу переходили від традиційних форм навчання до інтерактивних. Якщо у традиційному навчальному процесі студент пасивний, то у проектно-рефлексивному, діяльнісному він - суб'єкт різноманітної навчальної активності.

Для підвищення фахової компетентності педагогів в коледжі проводяться методичні семінари, круглі столи, педагогічні читання, засідання творчих груп та ін.

Протягом 2018 року проведено методичні семінари: «Методичний супровід формування педагогічної компетентності викладача» і «Використання сучасних методів навчання на заняттях в інклюзивних групах»; педагогічні читання: «Застосування гуманістичних технологій для підвищення якості підготовки майбутніх фахівців»; круглий стіл «Гуманізація відносин в інтегрованому середовищі коледжу» та ін.

Щороку викладачі Харківського державного соціально-економічного коледжу беруть активну участь в обласних науково-методичних конференціях педагогічних працівників ВНЗ I-III р.а. Харківської області. Так викладачі коледжу Галкіна О.А., Корнієнко В.М., Матвіїва О.Я., Наседкіна Л.Б., Левченко Н.В. взяли участь в XVIII обласній науково-методичній конференції «Шляхи і методи популяризації підготовки молодших спеціалістів в умовах реалізації закону України «Про вищу освіту» (лютий 2019 р.)

Викладачі коледжу активні учасники і міжнародних науково-практичних і науково-методичних конференцій.

В міжнародній науково-методичній конференції «Якість вищої освіти: сучасний етап та шляхи забезпечення» (квітень 2018 р.) взяли участь Галкіна О.А., Корнієнко В.М., Василенко О.Г., Радюк Л.П.

Якість педагогічного складу Харківського державного соціально-економічного коледжу є його інтегральною характеристикою, яка поєднує професійну компетентність викладача в певній сфері, бездоганне володіння ним методикою викладання, педагогічну майстерність, загальну і професійну педагогічну культуру. Крім того, якість викладача коледжу є його соціальна компетентність, висока моральність і відповідальність, чітка психологічна спрямованість на педагогічну діяльність та інші професійно значущі особистісні риси і якості.

Харківський державний соціально-економічний коледж, для отримання якісної вищої освіти молоді з інвалідністю, забезпечує студентам з обмеженими фізичними можливостями утвердження здорового та активного способу життя, здійснює підготовку до інтеграції у соціум, розвиває творчі здібності, дозволяє їм стати повноцінними членами суспільства, особистостями, що мають права на працю та відпочинок, на створення сім'ї та доступу до культурних цінностей.

Література:

1. Закон «Про освіту». URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні. Наказ МОН України №912 від 01.10.2010
3. Державна служба статистики України. Соціальний захист населення України. *Статистичний збірник*. Київ, 2017. 122с.
4. Сучасні засоби підтримки інклюзивного навчання. Навч. посібник / за редакцією Ю. І. Носенко. Полтава, 2018. 263с.
5. Прядко Л. Готовність педагога загальноосвітнього навчального закладу до роботи дітьми з особливими освітніми потребами як успішний фактор інклюзивного навчання. URL: <http://roippo.org.ua/activities/research/conferenc.php/376/>.

Кравець Л. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія імені Тараса Шевченка,
м. Кременець, Україна*

НЕОБХІДНІСТЬ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Розвиток сучасного суспільства і процеси інтеграції в європейську спільноту вимагають забезпечення соціального захисту громадян України, особливо тих, хто потребує її найбільше, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. Усі вони мають право повноцінно жити в суспільстві, зберігаючи свою індивідуальність.

Звертаємо увагу на те, що визначення «діти з особливими освітніми потребами» є не однозначним та досить широким. Проблеми дітей мають стійкий і систематичний характер, а це є сприятливим фактором, аби передбачити їх поведінку та своєчасно виявити проблеми, котрі необхідно вирішувати. Щодо дорослих, то наш обов'язок – просто не бути байдужими. Проблема виховання, розвитку, соціалізації та інтеграції людей з певними відхиленнями (стосовно фізичного і психічного розвитку) на сьогоднішній день є актуальною, а рівень розвитку соціально-педагогічної діяльності є важливим показником цивілізованості держави, бо тільки суспільство, котре турбується про захист найбільш уразливих категорій населення, може вважатися розвиненим. Побуває думка, що ступінь зрілості суспільства напряму залежить

від ставлення до найбільш вразливих його членів. Тому, щоби Україна зайняла достойне місце у світовій спільноті, маємо виховувати у собі толерантність у ставленні до всіх її співгромадян. Важливо, що упродовж останніх десятиліть у суспільстві утверджується переконання, що інклюзивна освіта – не привілей, а необхідність.

Безперечно, погоджуємося з О. Романчуком (автором книги «Дорога любові»), що «віра батьків у свою дитину, в її можливості, їх наполегливість та відданість можуть творити справжні чудеса: допомагати підростаючому поколінню, долаючи накладені неповносправністю обмеження, розкривати свої здібності, розвиватись, реалізовувати себе у цьому світі. Адже кожна неповносправна дитина – це насамперед маленька особистість з потребою любити і бути любленою, сміятись, бавитись, приносити радість батькам, жити... Їй треба також дати можливість бути дитиною – пустувати, гратися з однолітками, радіти життю» [4]. Тому такі великі надії на інклюзію, як на необхідність, що допоможе здійснити задумане і розкрити приховані таланти та здібності «особливої» людини, допомогти батькам виховувати дітей та при цьому вести активний суспільний спосіб життя.

Проблема толерантного ставлення до людей з особливими потребами привертає сьогодні увагу багатьох учених. Зазначимо, що вона поєднує у собі фізичні, особисті, культурні та економічні права людини. Прикро, але нині ми дуже часто зустрічаємося з повною відсутністю умов, необхідних для розвитку дитини з особливою потребою, що й зумовлює формування особистості, котра зовсім не готова до самостійного повноцінного життя, а також низький рівень її соціалізації та соціальної адаптації.

Конституція України, Закон України «Про освіту», ратифіковані міжнародні нормативно-правові акти, а саме: Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН «Про права дитини», «Стандартні правила для інвалідів», спрямовані на створення правових та соціально-економічних умов для інтеграції у суспільство даної категорії людей. Їх соціалізація є важливою проблемою, оскільки такі особи найбільше потерпають від незахищеності.

Відзначимо, що основа сучасного виховання базується на принципах, де значне місце відводиться спілкуванню та формуванню загальнолюдських цінностей. В українській та зарубіжній спеціальній педагогіці проведено значну кількість психолого-педагогічних досліджень відносно корекційного навчання та виховання неповносправних осіб на різних етапах їхнього розвитку. Сучасні науковці (В. Бондар, Х. Замський, Л. Одинченко, К. Турчинська та ін.) започаткували вивчення історії цієї галузі дефектології. Чималий внесок (для загального дослідження даної проблеми) зробили Г. Андрєєва, Л. Божович, І. Кон, О. Мудрик. У зарубіжній науці цим питанням займалися Ф. Гіддінс, Ч. Кулі, Г. Тард, Д. Томпсон. На початку другої половини ХІХ ст. було вперше сформовано погляди на зміст корекційної роботи та виховання, основу яких становили концепції О. Декролі, М. Монтессорі, Е. Сегена. В Україні соціально-педагогічні аспекти виховання дитини досліджували та продовжують досліджувати такі вчені та практики, як А. Астахова, О. Безпалько, Н. Бугаєць,

В. Семиченко та ін. Проблема соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами теоретично й практично розробляється такими науковцями, як А. Капська, О. Карпенко. Окремі аспекти медико-психолого-педагогічної реабілітації дітей-інвалідів та їхня підготовка до інтеграції в суспільство розглядаються в працях В. Андрієнка, В. Гудоніса, В. Журова, А. Максименка, І. Моргуліса, Г. Мустафаєва та інших дослідників.

Вважаємо, що сучасна інформаційна українська кампанія покликана сприяти зміні суспільних стереотипів і уявлень про осіб з особливими потребами, толерантно захищати їх фізичні, особисті, культурні та економічні права, активно творити різні формати соціальної реклами для того, щоби суспільство засвоїло переконання, що інклюзія – це спосіб суспільного життя, необхідність у вмінні та бажанні враховувати особливі індивідуальні потреби людини та пристосовуватися до них, а не навпаки.

Література:

1. Будник О. Б. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Івано-Франківськ : ПП Бойчук А. Б., 2015. 152 с
2. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі та соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.
3. Декларація про права інвалідів. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення 07.10.2018 р.).
4. Романчук О. Дорога любові. Л.: Свічадо, 2003. 44 с.
5. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

Ляска О. П.

*кандидат психологічних наук, доцент, викладач
кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОГЛЯД ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ ІНКЛЮЗІЇ У ВИЩАХ

Однією з соціально значущих проблем педагогічної науки є питання навчання осіб з особливими освітніми потребами в умовах вищих освітніх закладів. Порівняльна новизна проблеми освітньої інклюзії в українських вищах спонукає з особливою увагою аналізувати досвід тих країн, в яких інклюзивна практика здійснюється тривалий час і має широке впровадження.

Серед напрямків сучасної освітньої політики країн Європи, США і Канади є розширення доступу до освіти (*widening participation*), мейнстрімінг (*mainstreaming*), інтеграція (*integration*), і особливе місце займає інклюзія, тобто включення (*inclusion*) [1].

Як показують дослідження, в американському соціумі міцніє переконання, що «будь-яка держава, що прагне до справедливості і підпорядковується міжнародним нормам дотримання прав людини, має керуватися законами, які гарантують всім громадянам відповідну до їх потреб і здібностей освіту. Що стосується студентів з особливими потребами, то така держава зобов'язана надати відповідну їх потребам можливість навчання»[2].

У кожному вузі США число студентів-інвалідів становить приблизно 1% від загального числа студентів. Організаційна структура університетів, відповідальна за створення спеціальних умов для інвалідів, складається з постійних і тимчасових співробітників. Між постійними фахівцями розподіл обов'язків може здійснюватися двома способами: 1) кожен фахівець займається певною категорією питань; 2) кожен фахівець відповідає за певну категорію студентів-інвалідів. Цей спосіб застосовується, коли у вузі навчається велика кількість студентів-інвалідів (понад 1000 осіб). До категорії «тимчасові співробітники» відносять сурдоперекладачі, читці, переписувачі, асистенти і т. д. Вони працюють протягом навчального року і звільняються після літньої сесії. Їх кількість і склад залежить від того, які студенти-інваліди обслуговуються в поточному навчальному році та які спеціальні умови необхідно створювати. Робота зі студентами-інвалідами будується на принципі добровільності, відповідно до якого особистість не зобов'язана повідомляти співробітникам вузу про наявність у неї інвалідності. Студент також може в будь-який час як попросити про створення спеціальних умов, так і відмовитися від них [2].

У Німеччині університети намагаються зробити максимально доступними для інвалідів; в деяких вузах число студентів з обмеженими можливостями досягає 10-15%.

При необхідності студент-інвалід може розраховувати на особистого асистента (в межах певного часу в місяць). Такими помічниками можуть бути студенти того ж самого вузу або молоді люди, які несуть альтернативну службу при університеті. Залежно від потреб студента-інваліда асистент виконує різні функції: допомога при пошуку літератури або написанні семестрових робіт; читання вголос навчальної літератури для незрячих, конспектування лекцій для нечуючих, допомога в пересуванні по території університету студентам з проблемами опорно-рухового апарату. Допомога асистента надається студенту-інваліду у всіх обов'язкових формах навчальної роботи, включаючи проходження практики [3].

Досить великі зміни спостерігаються в напрямку підготовки викладачів. Спочатку формується ставлення до інклюзії на ціннісному рівні, потім обговорюються конкретні принципи організації навчального процесу

У Канаді існує кілька програм підтримки студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Спеціальна програма *Needs і At-Risk Students* надає

різні послуги, необхідні студенту-інваліду, реалізує необхідні спеціальні програми навчального плану, здійснює консультування, а також надає ресурси для підтримки студентських сімей. Програма навчання студентів з вадами зору пропонує адаптовані навчальні плани, надає спеціальні матеріали, здійснює консультування. Існує програма, яка надає тьютора для студентських команд, які працюють зі студентами з дефектами слуху, надає допомогу у використанні американської мови жестів. Є програми, які надають фінансування для забезпечення трудотерапії, фізіотерапії, логопедичної допомоги, а також надають допомогу при необхідності транспортування маломобільних студентів для виконання медичних призначень [3].

Основний вектор інклюзії в Данії спрямований на пошук підходу до кожного студента, який враховує його здатності в кожній галузі. У вищій школі Данії існує три форми інклюзії: випадкове розміщення студентів з особливими освітніми потребами всередині академічних груп, інклюзія групи, коли в університеті формується окрема група для таких студентів, і включення з частковою зайнятістю студентів, коли студенти навчаються дистанційно. Проте основні складові успішної інтеграції у ВУЗах і соціального розвитку студентів-інвалідів в Данії досі в повному обсязі не розроблено. В останні роки процес інклюзії в системі датських вищих освітніх установ вийшов на якісно новий рівень.

Таким чином, інклюзія виступає як процес зміни всієї сфери вищої професійної освіти, до якої залучено всі працівники вищої школи, батьки, студенти, чиновники і все суспільство; процес, спрямований на усунення бар'єрів для рівноправної і відкритої участі всіх студентів, в тому числі з фізичними обмеженнями в навчальному процесі і житті вузу. Інклюзивне навчання ґрунтується на ідеях єдиного освітнього простору для гетерогенної групи, в якому є різні освітні маршрути для тих чи інших учасників.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи. Монографія. Київ: Самміт-Книга. 2009.
2. Жаворонков Р.Н. Технология высшего инклюзивного образования инвалидов, применяемая в Соединенных Штатах Америки. *Психологическая наука и образование*. 2010. No 5. www.psyedu.ru.
3. Инклюзивная практика в высшей школе: учеб.-метод. пособие. А. И. Ахметзянова, Т.В. Артемьева, А.Т. Курбанова, И.А. Нигматуллина, А.А. Твардовская, А.Т. Файзрахманова. Казань: Изд-во Казан. ун-та. 2015.
4. Raising achievement for all learners. Quality in Inclusive Education. Report on the conference held in Odense, Denmark on 13-15 June 2012. URL: https://www.european-agency.org/sites/default/files/RA4AL_conference-report.pdf
5. Санина Е.И., Жиганова О.М. Модель инклюзивного обучения в высшей школе. *Современные проблемы науки и образования*. 2017. № 2. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26239> (дата звернення: 02.04.2019).

Никоненко Н. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ШЛЯХОМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОРТФОЛІО ВЧИТЕЛЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ідея укладання Портфоліо вчителя спеціальної освіти виникла після ознайомлення із принципами укладання мовних портфоліо, введених у освітню практику відповідно до рекомендацій Комісії з питань освіти при Раді Європи з вивчення, викладання та оцінювання мов [3]. Перші мовні портфелі були розроблені в середині 90-х років у Швейцарії, Німеччині і Франції, пройшли пілотування у більш як п'ятнадцяти країнах-членах Ради Європи. Оскільки з того часу вони довели свою ефективність на практиці, для підготовки українських фахівців також можливо укладання портфоліо відповідно до європейських стандартів, зокрема мовні портфоліо [1] або портфоліо вчителя спеціальної освіти. Для цього необхідно провести аналіз освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта», анкетування фахівців закладів спеціальної, дошкільної та загальної середньої освіти із інклюзивною формою навчання, логопедів, а також викладачів та студентів відповідних факультетів закладів вищої освіти та вивчити особливості його укладання.

Портфоліо вчителя спеціальної освіти – це пакет документів, за допомогою яких ті, хто навчаються або працюють із особами з особливими освітніми потребами (власники Портфелю), збирають, систематизують свої досягнення та відображують свій досвід в оволодінні професією, зразки виконаних робіт, а також отримані свідоцтва та сертифікати.

Інформація портфоліо вчителя спеціальної освіти (надалі – портфоліо) призначена для власника портфоліо, оскільки демонструє його/її досягнення в оволодінні професією, його/її викладачів, адміністрацій закладів освіти в разі їх зміни власником портфоліо, роботодавців при влаштуванні власника портфоліо на роботу. Портфоліо вчителя спеціальної освіти сприяє розвиткові фахових умінь та компетенцій, необхідних для професійної діяльності вчителя спеціальної освіти і адресований студентам спеціальності «Спеціальна освіта» закладів вищої освіти та спеціалістам у галузі спеціальної освіти, що бажають удосконалювати свій фаховий рівень.

Відповідно до ухваленої структури мовного портфоліо [3], портфоліо вчителя спеціальної освіти повинне складатися із трьох розділів: «Професійного паспорту», «Професійної біографії» та «Досє».

Розділ «Професійний Паспорт» є свідченням рівня володіння професійними вміннями, серед яких і володіння іноземною мовою власника портфоліо. Оціночні шкали покликані допомогти зацікавленим сторонам прослідкувати власний прогрес у навчанні на різних етапах навчання. За таблицями самооцінки власники портфоліо зможуть визначити досягнутий рівень професіоналізму. Всі професійні вміння розподілено за чотирма рівнями «Початковий», «Достатній», «Досвідчений», «Експертний» [2].

Другий розділ портфоліо – «Професійна Біографія» – сприятиме у визначенні стратегії організації навчально-пізнавальної діяльності, у створенні механізмів спостереження і оцінки результатів своєї роботи. Регулярна робота з усіма компонентами розділу спонукатиме власника портфоліо постійно оцінювати власну роботу на кожному з її етапів: постановку мети, планування її реалізації, хід виконання, результат, відповідність результату первинній меті. Основою розділу повинні стати «Контрольні листи для самооцінки», які мають забезпечити ефективне визначення рівня оволодіння фахом для всіх зацікавлених сторін на основі рівневого підходу. Якщо 80% професійних умінь, поданих для певного рівня, вже опановано власником портфоліо, вважається, що він оволоділи професійними вміннями певного рівня і йому рекомендується перейти до наступного.

Розділ «Досьє» покликаний містити всю інформацію, що, на думку власника портфоліо може підтвердити оволодіння ним/нею певними професійними вміннями. Всі виконані роботи (статті та тези доповідей на наукових конференціях, проекти, конспекти уроків та виховних заходів, тести з фахових дисциплін) потрібно збирати в окрему папку, якщо власник портфоліо вважає, що на їх основі можна оцінити його/її рівень професійної підготовки.

Рекомендується вкладати у папку «Досьє» документи/сертифікати, зазначені у розділі «Професійний паспорт», на підтвердження факту опанування професійними вміннями та здобуття освітніх рівнів (дипломи про здобуття освітніх рівнів (бакалавр, магістр, доктор філософії, сертифікати проходження курсів за фахом, відвідування конференцій та семінарів, титульні сторінки захищених курсових та дипломних робіт, затверджені звіти проходження волонтерських та педагогічних практик, подяки та грамоти за активну громадську та наукову діяльність). Досьє укладається особисто власником портфоліо і покликано допомогти доводити його/її професійний рівень. Саме тому лише власник портфоліо може вирішувати, які матеріали у нього увійдуть, їх кількість, спосіб їх розташування й оформлення.

Література:

1. Європейський Мовний Портфель для економістів (проект). / Укладач Н. В. Ягельська. Київ: Ленвіт, 2004. 56 с.
2. Никоненко Н.В. Рівневий підхід у сучасній підготовці вчителя спеціальної школи. Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie. Nr 3. Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności. P. 135-139.

3. Little D., Perclova R. European Language Portfolio: Guide for Teachers and Teacher Trainers. Strasbourg : Council of Europe, 2001. 106 p.

Овод Ю. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЗА КОРДОНОМ

Становлення вітчизняної інклюзивної освіти відбувається значною мірою на основі зарубіжного досвіду.

Сьогодні стає очевидним, що розвиток вітчизняної інклюзивної освіти неефективний, якщо діяти лише шляхом формального перенесення вдалих зарубіжних моделей освітньої інтеграції в процес навчання і виховання вітчизняних загальноосвітніх закладів без їх осмислення та адаптації. Досвід показує, що розв'язання проблем розвитку інклюзивної освіти повинні базуватися на урахуванні місцевих особливостей при використанні місцевих ресурсів, в іншому випадку такі рішення будуть необґрунтованими [2].

Корисним видається досвід Австрії. В цій країні функціонувала добре налагоджена система спеціальної освіти, до складу якої входили спеціальні школи для дітей з порушеннями зору та слуху, порушеннями опорно-рухового апарату, інтелектуальними вадами, емоційно-вольовими розладами та комплексними порушеннями розвитку.

Цікавий досвід навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку має Бельгія. У цій країні правовою основою освіти осіб з обмеженими можливостями здоров'я є «Закон про спеціальну освіту», ухвалений у 1970 р.

«Законом про освіту» було визначено необхідність створення служб психолого-медико-соціального супроводу, які б вирішували проблеми вибору освітнього маршруту дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Свій шлях у проведенні кардинальних освітніх реформ пройшла й Голландія. Її з-поміж інших європейських держав вирізняє своєрідність розвитку системи спеціальної освіти, яка характеризується логікою побудови і відсутністю неапробованих варіантів навчання.

Наразі в Голландії у системі спеціальної освіти функціонують спеціальні заклади для глухих і слабочуючих дітей, для дітей з важкими порушеннями мовлення, зору, порушеннями опорно-рухового апарату, хронічними захворюваннями, легкою та важкою розумовою відсталістю, порушеннями

поведінки, з проблемами в навчанні, з комплексними дефектами.

Голландська система освіти зазнала докорінного реформування, що привело до паралельного та повноправного функціонування різних типів навчальних закладів (спеціальних і масових) в єдиній системі. Відповідно, основною моделлю надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими потребами є підтримка з боку функціонуючих спеціальних закладів. Саме фахівці спеціальних навчальних закладів виступають основними консультантами-помічниками в наданні спеціальної допомоги як учням з особливими потребами, так і вчителям масових шкіл, котрі їх навчають.

Також заслуговує на увагу й досвід інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку у Швеції.

Шведська модель психолого-педагогічного та медико-соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами передбачає використання спеціальної допомоги як позашкільних служб, так і фахівців, які працюють за угодами в навчальних закладах, зокрема, асистентів педагога. В усіх територіальних округах країни функціонують Центри дитячої реабілітації, співробітники яких надають необхідну допомогу дітям з обмеженими можливостями.

Слід зазначити, що подібне реформування освітньої галузі відбулося в Німеччині, де на початку 70-х років, завдяки діяльності громадської батьківської організації «Життєва допомога», Міністерством у справах освіти, релігії і культури були ухвалені нормативно-правові акти, які засвідчили, що кожна дитина з обмеженими можливостями має право на вибір навчального закладу, має бути забезпечена психолого-педагогічним супроводом, залучена до педагогічного процесу, незалежно від ступеня складності захворювання.

В окремих регіонах освітні нормативно-правові акти передбачають, що школи можуть мати у своєму штаті спеціальних педагогів і фахівців, які надають допомогу дітям з особливими потребами. В окремих випадках спеціальні педагоги виконують функції асистента вчителя, співпрацюючи з педагогами класу.

Психолого-педагогічний супровід забезпечується педагогічними центрами, які функціонують у кожному регіоні, хоча форми організації роботи можуть бути різними [1].

Отже, аналіз досвіду навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку закордоном свідчить, що у переважній більшості інклюзивне навчання є основною формою здобуття освіти людьми з обмеженими можливостями. Однак, варто зазначити, що діти з особливими освітніми потребами мають змогу здобувати освіту і в спеціальних навчальних закладах, і в закладах масового типу

Межі між спеціальною та загальною освітою прозорі, оскільки країни з демократичним устроєм пропагують цінності громадянського суспільства, яке базується на ідеях рівноправності, толерантності та інклюзії.

Література:

1. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А. А. *Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади*: Монографія. К. : Педагогічна думка, 2007. 458 с.
2. Егоров П. Р. Теоретические подходы к инклюзивному образованию людей с особыми образовательными потребностями. URL: http://teoriapractica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2012/3/pedagogika/egorov

Омельченко І. М.

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ У ВЗАЄМОДІЇ З ОДНОЛІТКАМИ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Варто зауважити, що спільна діяльність виступає як умова формування складної системи комунікативно-діяльній взаємодії й мовлення в дитячому віці. Це дозволяє по'єднати діалогічну форму мовленнєвого спілкування в онтогенезі з діяльністю і когнітивною складовими розвитку дитини. Численні психологічні дослідження показали, що кооперація (співпраця) дітей з однолітками сприяє усвідомленню засобів, способів дій, інтенсифікації процесів планування, контролю, оцінки, визначення мети, виникненню рефлексії, глибшому розумінню досліджуваного об'єкта, децентрації (В. Рубцов, 1987; Я. Коломинський, 2000; І. Мавріна, 2004) [3; 1; 2].

Зазначені показники виявлялись за допомогою методики виявлення типів діалогічної взаємодії дітей у спільній образотворчій та ігровій діяльності Н. Юрьової. Процедура використання методики передбачала проведення двох серій дослідження. При проведенні зазначених серій діти виконували завдання парами.

Показник взаєморозуміння. За цим показником нами були отримані такі результати: позитивне взаєморозуміння було зафіксоване в 1,2 % дошкільників із ЗПР середнього дошкільного віку і в 2,1 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Нейтральний рівень взаєморозуміння було зафіксоване в

28,2 % дітей із ЗПР середнього дошкільного віку і 30,7 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Негативний рівень взаєморозуміння зафіксовано в 70,6% дітей із ЗПР середнього дошкільного віку та у 67 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку.

Значущість відмінностей за критерієм U між ЕГД 1& ЕГД 2 $U_{\text{емп}} 388,000$ $p =,000$, і між ЕГД 3& ЕГД 4 $U_{\text{емп}} 350,000$ $p =,000$.

Показник координації. За показником *координація* були отримані такі результати: серед дошкільників із ЗПР середнього дошкільного віку високий рівень координації, що виявлявся в застосуванні мовних засобів комунікації зафіксовано лише у 1,1 % дітей, а також 2,3 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Середній рівень координації, що супроводжувався переважаючими предметно-дієвими та експресивно-мімічними засобами був зафіксований в 27,1 % дітей із ЗПР середнього дошкільного віку і в 29,5 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Низький рівень координації, що виявлявся в переважаючих візуальних або предметно-дієвих засобах комунікації був притаманний 71,78 % дітей із ЗПР середнього дошкільного віку і 68,2 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Значущість відмінностей за критерієм U між ЕГД 1& ЕГД 2 $U_{\text{емп}} 389,000$ $p =,000$, і між ЕГД 3& ЕГД 4 $U_{\text{емп}} 397,000$ $p =,000$.

Показник узгодження. Загалом за цим показником діти із ЗПР середнього дошкільного віку розподілилися таким чином: 1,2 % виявили високий рівень узгодження, вони виявили в грі та малюванні високий рівень планування, розподіл діяльності на низку етапів, уважність до реалізації задуму, помічання відступів від нього та адекватну реакцію у цьому зв'язку; 29,4 % дітей продемонстрували середній рівень узгодження, що характеризувався відсутністю планування у діяльності, де взаємодія задавалася образотворчим чи ігровим матеріалом; 69,4 % виявили низький рівень узгодження, що характеризувався відсутністю планування у діяльності та відсутністю взаємодопомоги під час гри та малювання. Діти з ЗПР старшого дошкільного віку за цим показником мали певні відмінності, так, лише 3,4 % виявили високий рівень узгодження; 29,5 % дошкільників презентували середній рівень координації, 67,1 % дітей – низький рівень координації. Значущість відмінностей за критерієм U між ЕГД 1& ЕГД 2 $U_{\text{емп}} 344,000$ $p =,000$, і між ЕГД 3& ЕГД 4 $U_{\text{емп}} 447,000$ $p =,000$.

Таким чином, серед дошкільників із ЗПР переважають діти з низьким рівнем узгодження, що передбачає застосування планування у діяльності та взаємодопомоги під час гри та малювання.

Показник зовнішній діалог. За показником *зовнішній діалог* були отримані такі результати: серед дошкільників із ЗПР середнього дошкільного віку високий рівень зовнішнього діалогу, що виявлявся в інтерактивних діалогах (провідні діалогічні моделі: «повідомлення-ставлення до повідомлення», «запитання-відповідь», «спонукання до дії /виконання / невиконання / ставлення до спонукання») зафіксовано лише у 1,2 % дітей, а також 2,3 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Середній рівень зовнішнього діалогу, що супроводжувався переважаючою предметно-ігровою взаємодією (провідна

діалогічна модель: «повідомлення про свою дію-ставлення до повідомлення») був зафіксований в 29,4% дітей із ЗПР середнього дошкільного віку і в 29,5 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Низький рівень зовнішнього діалогу, що виявлявся в переважаючій коактивній взаємодії (А-Я діалоги) (провідна модель: «повідомлення-повідомлення») був притаманний 69,4 % дітей із ЗПР середнього дошкільного віку і 68,2 % дітей із ЗПР старшого дошкільного віку. Значущість відмінностей за критерієм U між ЕГД 1& ЕГД 2 $U_{\text{емп}} 335,000$ $p =,000$, і між ЕГД 3& ЕГД 4 $U_{\text{емп}} 383,000$ $p =,000$.

Виходячи з вище зазначеного можна констатувати, що подальше поглиблене вивчення чинників, що впливають на активізацію інтерсуб'єктної взаємодії дітей із ЗПР з однолітками, і розробка на цій основі спеціальних корекційних програм є невід'ємною умовою соціалізації дітей з ЗПР, набуття ними навичок діалогічної взаємодії з партнерами, включення їх у суспільний контекст.

Література:

1. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах (общие и возрастные особенности): учеб. пособие. Минск: Тетра Системс, 2000. 432 с.
2. Маврина И. В. Развитие сотрудничества дошкольников в образовательном процессе. М. : МГППУ, 2004. 184 с.
3. Рубцов В. В. Организация и развитие совместных действий у детей в процессе обучения : монография. Москва : Педагогика, 1987. 160 с.

Піменова О. О.

*кандидат соціологічних наук, доцент кафедри
гуманітарних наук соціального забезпечення та права
Луцького національного технічного університету,
м. Луцьк, Україна*

СПРИЯТЛИВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Протягом багатьох віків ставлення до проблеми інвалідності у різних суспільствах суттєво відрізнялось. Сьогодні вивчення інвалідності зазнає суттєвих змін. З появою у другій половині ХХ століття громадських рухів за права інвалідів відбулись такі зміни, в результаті яких інваліди стали розглядатись як активні члени суспільства. Вперше права людини з інвалідністю були визначені як пріоритетні завдання у 1970-х роках в Конвенції

ООН. Зусилля, що були направлені на вирішення проблем інвалідів продовжуються і до сьогоднішнього дня. Але, потрібно відзначити, що більшість інвалідів все ж знаходяться у несприятливих соціально-економічних, освітніх та професійних ситуаціях.

За оцінками, в світі налічується більше 600 мільйонів інвалідів (ВОЗ). Це становить від 18 до 20% населення світу. При обліку наслідків для сімей та осіб, які доглядають за дітьми, приблизно 25% населення світу страждає від інвалідності. Існує сильна кореляція між погіршенням і старінням, тому, за оцінками, захворюваність інвалідністю буде рости в міру того, як вік покоління дитини-Бумера. [1] Саме тому, ця проблема значно актуалізується у сучасних умовах.

Особливо гостро ця проблема постає у процесі освіти дітей з особливими потребами. Дослідження та аналіз різноманітних факторів, які сприяють навчанню дітей з обмеженими можливостями показують, що саме забезпечення сприятливого середовища є тим вагомим чинником, що забезпечує особистісне формування цих дітей. Адже, можна стверджувати, що відсутність такої підтримки є однією із вагомих перепон у навчанні. Зокрема, це проявляється у тому, як сім'я утримує дітей від навчання у школі, де однією із таких причин є захист.

За даними UNESCO діти та підлітки з обмеженими можливостями не тільки мають нижчі показники відвідуваності школи, але й менш схильні до завершення початкової або середньої освіти у порівнянні зі своїми колегами-інвалідами [2].

Як стверджує Анастасія Богуславська: “Батьки дітей з особливими освітніми потребами бояться того, що з їхніх дітей будуть сміятися. Батьків «звичайних» дітей турбує те, що якщо у класі з'явиться дитина-інвалід, вчитель буде змушений надто багато часу приділяти їй і не зможе давати знання відповідного рівня для класу” [3].

Саме тому, формування нової освітньої стратегії повинно починатись із формування сприятливого середовища, тобто зі змінами соціально-психологічного та соціально-економічного ставлення до дітей з особливими потребами.

Література:

1. International Federation of Social Workers. URL: <https://www.ifsw.org/people-with-disabilities> (дата звернення 10.04. 2019).
2. Education and Disability. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247516> (дата звернення 10.04. 2019).
3. Анастасія Богуславська. Де вчать діти-інваліди? URL: <http://www.dcp.org.ua/parents/pubbat/6282.html> (дата звернення 08.04. 2019).

Присакар В. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
викладач кафедри соціальної роботи та психології
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПОЛІЕТНІЧНОГО РЕГІОНУ**

Підготовка нової генерації соціальних працівників, здатних до успішної професійної діяльності в умовах поліетнічного середовища, є пріоритетним напрямом педагогічної діяльності, що знаходить відображення у державних документах та Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту». У Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що основною метою освіти є «виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних відносин» [2, с.691]. У зв'язку з тим, що Україна є поліетнічною державою, у якій проживає понад 130 представників різних національностей та етнічних груп, виникає необхідність спеціальної підготовки соціальних працівників до професійної діяльності у багатонаціональному середовищі.

Проблема підготовки соціальних працівників до професійної діяльності розглянуто у наукових працях О. Безпалько, І. Зверевої, А. Капської, І. Миговича, Л. Міщик, В. Полтавця, Г. Попович, Т. Семигіної, Є. Холостової тощо. Питанню підготовки фахівців до роботи в полікультурному середовищі присвячені праці Р. Агадуліна, Я. Гулецької, О. Гуренко, Є. Неаєвої, Ю. Рябової тощо. Дослідження зарубіжних вчених щодо можливостей урахування культурологічних факторів та їх застосування у підготовці майбутніх соціальних працівників представлені у працях М. Доуела, М. Рігмонда, С. Шадлоу та ін. Водночас, аналіз досліджень і публікацій дають підстави стверджувати, що малодослідженим залишається процес підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота» до професійної діяльності в умовах поліетнічного регіону.

Законодавчі акти в Україні забезпечують реалізацію державної етнонаціональної політики. Так, Декларація прав національностей України гарантує представникам різних національностей, які проживають на її території, рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права, право вільного користування рідними мовами, право сповідувати свою релігію, право створювати свої культурні центри, музеї та товариства [3].

В умовах поліетнічного регіону соціальні працівники, здійснюючи професійну діяльність, мають дотримуватися принципів взаємоповаги та взаємодопомоги, враховуючи рівність прав і свобод усіх людей, які проживають на цій території, не зважаючи на їхнє етнічне походження,

соціальне становище, релігійні та політичні погляди, якою мовою вони спілкуються, національну і культурну самобутність тощо. Успіх такої роботи залежить від забезпечення та урахування психологічних і міжкультурних особливостей представників різних національностей, а, разом з тим, особистісною установкою на толерантну взаємодію по відношенню до представників інших етносів [1]. Поліетнічне середовище визначає нові вимоги до особистості соціального працівника. Майбутній соціальний працівник повинен не тільки бути обізнаним у професії, але й мати відповідні знання щодо змісту культур представників різних етносів та враховувати їх національні особливості, які досить часто виявляються у простих життєвих ситуаціях.

З метою вивчення стану підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в умовах поліетнічного середовища серед студентів спеціальності «Соціальна робота» (освітні рівні: бакалавр; молодший спеціаліст) передвипускних курсів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу було проведено анкетування. Питання анкети включали актуальність, доцільність, важливість підготовки майбутніх соціальних до роботи в багатонаціональному середовищі та готовність надавати соціальну допомогу представникам інших національностей. Переважна більшість студентів стверджує, що у вищих навчальних закладах України має здійснюватися підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в поліетнічному середовищі. Хоча 64% студентів підготовку до професійної діяльності в поліетнічному середовищі вважають актуальною, доцільною і важливою, та 58% із них зазначили про неготовність щодо здійснення такої роботи, а свої знання не оцінюють як достатні для професійної діяльності з представниками інших національностей.

Отже, підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в умовах поліетнічного регіону є багатограним процесом, що потребує міжпредметної координації знань із соціальної педагогіки, психології, етнології, культурології, історії та інших суміжних дисциплін і наук з метою формування цілісного уявлення про культуру різних народів, котрі проживають на території України. Успішність такої підготовки забезпечується дотриманням відповідних психолого-педагогічних умов: застосування культурологічного підходу до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; формування ціннісного ставлення до міжкультурних відмінностей представників різних культур у поліетнічному регіоні; розвиток позитивної мотивації до взаємодії із представниками національних меншин у багатонаціональному середовищі.

Література:

1. Міхненко Л. В. Сутність, принципи та завдання соціальної роботи з етнічними групами в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Psihologia/78565.doc.htm.

2. Національна доктрина розвитку освіти. *Історія української школи і педагогіки.* / За ред. В.Г. Кременя. Київ, 2003. С. 688 – 704.

3. Панчук М. І. Декларація прав національностей України 1991 / Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: 2004. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Deklaraciya_prav_nac_tey.

Рібцун Ю. В.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу логопедії Інституту спеціальної
педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ КОНТРОЛЮ У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Всі етапи мовленнєвої діяльності супроводжуються самоконтролем, що приймає участь у кожному з психічних явищ, притаманних людині (процеси, стани, властивості). Як зазначають Ю. Рібцун і І. Василенко, *самоконтроль* є здатністю контролювати свої дії в процесі виконання будь-якої діяльності, у т. ч. й мовленнєвої, і вміння співвідносити їх зі зразком [1]. Будь-який вид контролю має наступні складові: а) еталон, або зразок дії (як саме це потрібно зробити); б) процес співставлення (як це роблю я); в) прийняття рішення (так, це правильно, дія виконана вірно, або ні, це потрібно зробити по-іншому).

Дослідження П. Анохіна, М. Баранова, Е. Данілавічюте, А. Крилова, Т. Кринициної, Г. Нікіфорова, Л. Прохоренко, Ю. Рібцун, І. Сотової, В. Тищенко та ін. констатували факт наявності негативного впливу несформованості різних видів контролю на розвиток психічних функцій у дітей різних вікових груп, зокрема на становлення звукових образів слів. Здатність контролювати правильність власного мовлення може бути значно утрудненою через: а) недостатність концентрації, обсягу, переключення, загальну нестійкість слухової уваги (здатність зосередитися на певному звукові, складі чи слові) та пам'яті (довготривале зберігання еталонів, їх довільна та швидка актуалізація); б) недорозвиток мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, аналогії, таким чином створюючи перепони для актуалізації засвоєних еталонів.

Для повноцінного функціонування мовленнєвої діяльності важливим є як *часовий* (попередній, поточний і кінцевий), так і *просторовий* (зоровий,

слуховий, тактильний і кінестетичний) види контролю. Надзвичайно важливо привчати дітей до вербального супроводу будь-якої продуктивної діяльності (малювання, ліплення, конструювання тощо), у т. ч. й мовленнєвої (породження усного мовлення). Свідомий *попередній* (плануючий) контроль дозволяє зробити установку на виконання певної дії (я малюватиму), *поточний* (операційний) (я малюю) – слідкувати за дотриманням послідовності дій (спочатку-потім), *кінцевий* (підсумковий) (я намалював (-ла) – простежити відповідність очікувань прогнозованому результату (регулятивна, когнітивна та комунікативна функції антиципації). Набуті навички контролю у процесі реалізації різних видів діяльності, виконання встановлених правил, здатність контролювати свою поведінку, дотримання моральних норм паралельно відображається і у мовленні. Сфокусувати свою увагу на мовленнєво-руховому апараті вчителя-логопеда допоможе дитині *зоровий* контроль, *слуховий* – на сприйнятті мовленнєвого матеріалу, *тактильний* – на відчуттях вібрації своїх голосових зв'язок з метою визначення дзвінкості чи глухості приголосних звуків, *кінестетичний* – на відчуттях рухів або зафіксованого положення власного мовленнєво-рухового апарату.

Найбільш значущим для повноцінного формування мовленнєвої діяльності є *слуховий контроль*. Саме завдяки йому руховий образ звука співвідноситься як із вимовою дорослого (зразок), так і з власною (А. Линда, В. Бельтюков, О. Мутт, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, У. Ульяновка та ін.). Розрізнення цих двох образів лежить в основі удосконалення звуковимови, адже вона можлива лише тоді, коли обидва образи співпадають (Д. Ельконін).

Слуховий контроль може здійснюватися на рівні звука, складу, слова, словосполучення, речення та тексту. На рівні звука дитина спочатку вчиться диференціювати спотворену та правильну вимову тих звуків, які вона сама вимовляє вірно (наприклад, нормативний і міжзубний [т]), а згодом тих, які спотворені в її власному мовленні. На рівні складу проводиться аналогічна робота з використанням складів (відкритих, закритих, зі збігом приголосних), що потребує більшої концентрації слухової уваги. На рівні слова з'являється та предметна опора, що дає змогу помічати помилки у мовленні інших (слово втрачає своє значення) («таїка» – такого слова немає в українській мові, є слово «тарілка»). Слово може бути без збігу та зі збігом приголосних, які є далекими чи близькими за акустико-артикуляційними ознаками, на початку, в середині чи в кінці слова, що змінює слухове навантаження. Так, у грі «Плутанки» вчитель-логопед пропонує дитині уважно слухати назви зображень – одиничних предметів або паронімічних пар, які пропонуються педагогом врозсіп і містять однакові опозиційні приголосні звуки. Педагог, вказуючи на картинку, кількаразово промовляє назву предмета то правильно, то ні, а дитина визначає правильність вимови (тобака, собака, **ф**обака; лак – **р**ак; миска – ми**ш**ка тощо), ствердно чи заперечливо хитаючи головою, показуючи зелену або червону картку тощо [2]. Робота на рівні словосполучення та речення проводиться аналогічно, коли дитина вправляється фонетичні, лексичні або граматичні помилки.

Своєрідним стимулом до логопедичних ігор-занять може бути наявність:
а) порівняльних аудіо- чи відеозаписів з участю дитини із порушенням і вже виправленим мовленням; б) ігрових персонажів, які звертаються до дитини з проханнями по допомогу; в) колективних форм роботи, що допомагають виховати у дітей прагнення і вміння доводити розпочату справу до кінця, наполегливість і рішучість.

Отже, в основі освітньої та компенсаційної роботи лежить розвиток психомовленнєвої діяльності у тісному зв'язку з формуванням різних видів самоконтролю, спрямованості уваги до правильності мовлення та здатності до узагальнення мовних одиниць і явищ.

Література:

1. Рібцун Ю. В., Василенко І. М. До проблеми формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. К. : ТОВ «Поліграф-плюс». 2015. С. 92–97

2. Рібцун Ю. В. Я учуся розмовляти : навч.-метод. комплект. Київ : Генеза. 2019. 224 с.

Савицька О. В.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасний етап розвитку професійної освіти вимагає створення нової моделі управління процесом становлення майбутнього фахівця. Особливої актуальності набуває розробка підходів та технологій, добір інструментарію забезпечення якості освіти в умовах закладів освіти для осіб з особливими освітніми потребами. За умови тривалого спостереження та застосування специфічних інструментів до отримання й обробки значного масиву інформації про якісні та кількісні зміни у професійно-особистісному розвитку майбутнього фахівця; постійного відстеження специфіки цих змін і використання отриманих даних для управління процесами професійного та особистісного становлення молоді з особливими освітніми потребами в умовах освітнього середовища

спеціального освітнього закладу найдоцільнішою є технологія психологічного моніторингу особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця.

Відповідно до сучасних уявлень моніторинг — це багаторівнева, ієрархізована система організації, збору, зберігання, обробки та поширення інформації про досліджувану систему або окремі її елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління, яка дозволяє робити висновок про стан об'єкта моніторингу в будь-який момент і може забезпечувати прогноз його розвитку [1, с. 70]. Особливо слід наголосити на системному характері цього складного та багатоетапного процесу вивчення певного об'єкту в реальних умовах його існування та на основній меті здійснення процедури моніторингу — своєчасному та коректному втручанні в процес розвитку досліджуваного об'єкту з метою корекції, яка здійснюється на основі отриманих в процесі моніторингу даних. Досить часто, підкреслюючи специфіку використання результатів моніторингу, його називають технологією розвитку окремих психічних та особистісних феноменів, або технологією побудови певних видів діяльності.

Специфіка моніторингу, який передбачає цілеспрямований, планомірний та поетапний системний процес відстеження динаміки явищ та прогнозування можливих труднощів і викривлень розвитку на основі отриманої інформації, передбачає здійснення психологічного моніторингу розвитку або загалом особистості, або окремого психічного явища в заданих соціально-педагогічних та професійних умовах. Тобто об'єктом психологічного моніторингу зазвичай виступає діяльність та ті психічні й особистісні зміни, які вона спричиняє.

Психологічний моніторинг особистісно-професійного розвитку переслідує мету не тільки збору інформації про психічний розвиток та становлення особистості в певних освітніх, професійних умовах, але й визначення специфіки середовища (освітнього, професійного), в якому і завдяки якому відбувається цей розвиток. Отримана інформація використовується з метою прогнозування можливих проблем особистісного та професійного становлення майбутнього фахівця, управління цим розвитком та його корекцією. Варто зазначити, що психологічний моніторинг, водночас, є необхідною складовою освітнього, кадрового, управлінського моніторингу. Це зумовлено необхідністю з'ясування психологічної складової тих процесів, які вивчаються, або прогнозуються, або будуть піддаватися корекції. Це зумовлено тим, що становлення особистості, і освоєння діяльності (чи то професійної, чи то навчальної) неможливо уявити поза системою психологічних впливів та ефектів.

Як відзначає більшість дослідників проблем розробки моделі моніторингу різноманітних діяльностей, психічних, соціально-психологічних явищ та процесів, психологічний моніторинг є універсальним типом мислєдіяльності, який абстрагований від предметного змісту. За своєю суттю психологічний моніторинг є складним дослідженням з чітко визначеною структурою. На основі ідей С.В.Альохіної, І.Б.Марченко психологічний моніторинг уявляється нами як реалізація таких етапів: 1 етап — підготовчий, метою якого є

визначення наукового апарату дослідження, розробка його методології, планування та організація моніторингових досліджень, створення ідеальної моделі психічного феномену або діяльності, які вивчатимуться; 2 етап — реалізація пілотного дослідження; 3 етап — польова стадія, збір емпіричного матеріалу; 4 етап — обробка та аналіз результатів; 5 етап — формулювання рекомендацій, розробка системи корекційних заходів [1; 2].

Переслідуючи мету створення таких психолого-педагогічних умов становлення фахівця, за яких рівень його розвитку відповідає ідеальній моделі випускника, психологічний моніторинг надаватиме інформацію не лише про особливості особистісно-професійного розвитку суб'єкта навчально-професійної діяльності, але й забезпечуватиме прогнозування та створюватиме засоби корекції розвитку.

Отже, моніторинг як технологія забезпечення якості освіти притаманні а) це завжди комплексне, цілеспрямоване ієрархізоване дослідження, який завжди стосується інформаційної системи; б) завжди передбачає прийняття управлінських рішень та зміни середовища життєдіяльності особистості у відповідь на отриману інформацію; в) його вихідним етапом є створення еталону явища, об'єкта тощо та виокремлення його показників і критеріїв, а заключним — формулювання рекомендацій та управлінські реакції.

Література:

1. Алехина С. В. Психологический мониторинг — инструмент развития образования. *Вестник практической психологии образования*. 2007. № 1. С. 70-72.
2. Марченко І. Б. Професійно важливі якості майбутнього робітника: психологічний моніторинг. *Ринок праці і зайнятість населення*. 2009. № 3. С. 30-32.

www.iko.ru

Сахневич І. Д.

кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся», заступник директора з навчально-виховної роботи Комунальної соціально-реабілітаційної установи «Житомирське вище професійне училище-інтернат» Житомирської обласної ради, м. Житомир, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ

Інвалідність – проблема багатогранна, безпосередньо пов'язана з рівнем економічного, політичного, соціального розвитку людського суспільства, його культурою, освітою, мораллю, релігією.

Слово «інвалід» походить з латинської мови і означає «важко поранений», «слабкий», «безсилий». З англійської «invalid» перекладається як «хворий», «непридатний», «неповноцінний», «непрацездатний» [1, с. 3]. Як науковий термін дефініція «інвалід» використовується у соціальній педагогіці і характеризує особу, що через обмеження життєдіяльності з причин фізичних, сенсорних або розумових недоліків потребує соціальної допомоги, підтримки та захисту [2, с. 293].

Понад 650 мільйонів людей в усьому світі мають інвалідність. Якщо додати до цього числа членів їх родин, то отримаємо близько двох мільярдів людей, які «живуть з інвалідністю». У кожному регіоні світу, в кожній країні є такі люди. Вони найчастіше зустрічаються з конкретними перешкодами і переживають подвійну дискримінацію.

Прогресивні країни, будуючи інтегроване цивілізоване суспільство, керуються загальною стратегічною метою – досягнення повної участі людей з інвалідністю в суспільному житті та своєчасне включення всіх питань, пов'язаних з життєдіяльністю громадян з інвалідністю до всіх напрямків державної політики. Крім того, в основу політики таких країн покладено керівні принципи заборони дискримінації, забезпечення рівності можливостей, поваги до відмінностей та визнання інвалідності як частини людського розмаїття, гідності та автономності особи, в тому числі й свободи здійснювати власний вибір. Такий підхід – ознака демократичного, побудованого на гуманістичних позиціях та цінностях суспільства, що досягло високого рівня духовного і культурного розвитку.

Зміни до закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2018р.) визначають, що «держава створює умови для здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що

перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти» [3 У документі зазначається про створення інклюзивних груп для навчання осіб з особливими освітніми потребами, урахування їхніх індивідуальних психічних, інтелектуальних, фізичних, сенсорних можливостей, які для кожної особи є найбільш оптимальними, адаптації освітніх програм, застосування альтернативних форм навчання поряд із традиційними, відповідно до індивідуального навчального плану та індивідуальної програми розвитку (статті 12, 32, 34, 42) [3]. Крім того, особи з особливими освітніми потребами мають переважне право на зарахування до закладу професійної (професійно-технічної) освіти (стаття 42) [3]. Важливим нововведенням також слід відмітити введення посад асистента викладача та асистента майстра виробничого навчання, які допомагають основним педагогічним працівникам здійснювати соціально-педагогічний супровід здобувача освіти з особливими освітніми потребами (стаття 45) [3].

Пріоритетами адміністрації та педагогічного колективу професійного (професійно-технічного) закладу в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій особам з особливими освітніми потребами, відповідно до Концепції розвитку інклюзивного навчання, повинні стати такі завдання: удосконалення науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення, орієнтованого на впровадження інклюзивного навчання; запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю; формування освітньо-розвивального середовища для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу; забезпечення доступу до соціального середовища та навчальних приміщень, розроблення та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання; удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання; залучення батьків осіб з особливими освітніми потребами до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності [4].

Створення в Україні у 2017 році таких установ як інклюзивно-ресурсні центри дозволило забезпечити права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, шляхом проведення комплексної оцінки з визначення особливих освітніх потреб у дитини, надання кваліфікованої психолого-педагогічної допомоги для педагогічних працівників через консультації, методичний супровід, рекомендації з питань організації, адаптації та модифікації освітнього простору, укладання, виконання, коригування освітньої програми, індивідуальної програми розвитку, психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвиткових послуг відповідно до потенційних можливостей дитини, проведення їх оцінки розвитку [5].

Література:

1. Добровольская Т.с.А. Шабалина Н.с.Б. Инвалид и общество: социально-психологическая интеграция. Социальные исследования. 1991. № 5. С. 3– 8.
2. Соціальна педагогіка: підручник. / за ред. А. Й. Капська. 4-те вид. виправ. та доп. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 488 с.
3. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10.02.1998 №103/98-ВР (із внесеними змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.
4. Наказ МОН України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.
5. Постанова КМ України від 12.07.2017 №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>.

Сечейко О. В.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри авіаційної психології
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Успішне запровадження інклюзивного навчання в системі освіти України передбачає створення в освітньому процесі організаційно-змістових умов, зорієнтованих на особливості психофізичного розвитку кожної дитини, гнучке врахування їх в навчально-пізнавальній діяльності [2]. При цьому велике значення має професійна компетентність працівників освіти, включених в інклюзивну систему, зокрема психологів, які здійснюють психологічний супровід і займають одне з центральних місць в зазначеному процесі. Результатом роботи психолога має стати виявлення освітніх потреб дитини, навчальної програми та необхідних додаткових заходів, складання індивідуальної програми розвитку дитини з урахуванням її актуального та потенційного розвитку, створення адекватного корекційного та розвивального середовища [1].

Психолог покликаний сприяти психологічній готовності всіх учасників інклюзивного процесу. Серед форм роботи психолога, ефективних для розвитку у педагогів та батьків навичок взаємодії в системі інклюзії, можна визначити такі: проведення тренінгових занять, лекторіїв, семінарів, консиліумів, виступів, спрямованих на подолання упередженого ставлення до дитини з порушеннями психофізичного розвитку, руйнування міфів і стереотипів[3]. Також, безумовно, робота психолога передбачає проведення розвивальних та корекційних занять, які індивідуальних, так і групових, а також проведення сімейних консультацій. Очевидно, що такий широкий спектр завдань, ставить перед психологом серйозні вимоги щодо його компетенцій, як в теоретичному, так і в практичному плані. Також очевидним є і те, що класичної ґрунтовної психологічної освіти буде замало, і необхідними для реалізації в системі інклюзії є спеціальні знання і навички, які виходять за межі стандартної кваліфікації.

Аналізуючи наукові роботи з проблематики організації психологічного супроводу в інклюзивній освіті, можна визначити пріоритетні напрями підготовки студентів - психологів для роботи в зазначеній системі. Перш за все, орієнтиром є професійні компетенції по вирішенню таких завдань: сприяння розвитку у дитини здатності до подолання труднощів у навчанні та соціальній взаємодії; проведення корекційної роботи, спрямованої на розвиток психосенсорного та психомоторного компонентів, емоційно-вольової регуляції, комунікативних навичок, інтелектуального розвитку; здійснення психологічного забезпечення освітніх програм; сприяння розвитку психолого-педагогічної компетентності (психологічної культури) учнів, батьків, педагогів.

Рішення поставлених завдань здійснюється через ряд методів, якими студент- психолог має оволодіти під час навчання, а саме:

1. Психологічна діагностика дітей., яка має бути спрямована на вивчення: адаптивних можливостей, соціального статусу дитини, взаємин у родині та шкільному колективі; співвідношення рівня розумового розвитку дитини і вікової норми; особливостей пізнавальної діяльності; емоційно-вольової та мотиваційної сфер; індивідуально-типологічних особливостей; рівня розвитку комунікативних здібностей; сильних і слабких сторін розвитку особистості.

2. Психологічна підтримка батьків, яка полягає у такому: налагодженні партнерських стосунків з батьками та створенні психологічного комфорту для кожного члена сім'ї; подоланні стереотипів у роботі з сім'ями, які мають дітей з обмеженими можливостями через врахування культурних традицій, інтересів сім'ї; підвищенні психолого-педагогічної культури батьків; роз'ясненні батькам специфіки психічного розвитку дитини і тих обмежень, які накладаються на процес навчання й виховання; розкриття конкретного змісту індивідуального підходу, якого потребує дитина та прийомів його реалізації.

3. Надання психологічної підтримки педагогам: формування позитивних установок щодо взаємодії з дитиною з особливими потребами; пояснення специфіки психічного розвитку дитини і обмежень, які накладають на процес навчання й виховання; розкриття конкретного змісту

індивідуального підходу, якого потребує дитина; здійснення адаптації дидактичного матеріалу та наочності згідно з особливостями сприймання матеріалу учнями з різними типами дизонтогенезу; надання вчителям інформації про досягнення дитини у психокорекційному процесі та рекомендацій щодо використання новоутворень у навчальній діяльності.

Окрім визначених завдань актуальним є розвиток у студентів-психологів навичок саморегуляції та профілактики емоційного вигорання. Вважаємо також за потрібне звернути особливу увагу на необхідність розширення практичної підготовки майбутніх психологів в процесі їх навчання у ВНЗ взагалі, і при підготовці до роботи в інклюзивній освіті зокрема.

Література:

1. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін. ; за ред. А. Г. Обухівської. К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с.
2. Психологічна служба: Підруч./ В.Г.Панок (наук. ред.), А.Г.Обухівська, В.Д.Острова та ін. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
3. Психологічний супровід інклюзивної освіти : [метод. рек.] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.

Сидорук С. А.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Низка перетворень, що нині відбуваються в освітній системі України, є свідченням спроб реагувати на виклики часу, що формуються суспільними запитами. Одним із таких є адаптація та активна участь у суспільному житті людей з особливими потребами, що зумовило актуальність впровадження в освітній простір інклюзивного навчання. Перші кроки на цьому шляху в Україні були зроблені відносно недавно. Після ратифікації Україною Конвенції ООН про права інвалідів у 2009 р. наша держава зобов'язалася забезпечувати інклюзивну освіту на всіх рівнях [1]. Наказом Міністерства освіти і науки

України від 1 жовтня 2010 р. № 912 була затверджена Концепція розвитку інклюзивної освіти. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, який визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах затверджено у Постанові Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. №872. Її метою декларовано реалізацію права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі [2].

Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти безумовно є наріжним каменем впровадження інклюзії в систему освіти, але величезного значення в цьому плані набуває і проблема теоретичної та практичної підготовки фахівців, зокрема й вчителів-предметників, що були б готові до організації інклюзивного навчання.

До проблеми підготовки різнопрофільних фахівців для забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання звертались вітчизняні вчені Т. Дегтяренко, В. Засенко, А. Колупаєва, З. Ленів, С. Литовченко, І. Луценко, О. Мартинчук, С. Миронова, Н. Назарова, Л. Савчук, Т. Сак. Разом з тим, констатуючи наявність у сучасній вітчизняній педагогічній науці значного масиву праць щодо організації інклюзивного навчання, зауважимо критично малу кількість праць щодо специфіки викладання конкретних предметів, зокрема й історії. Цим пояснюється і відсутність належної системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів-істориків до роботи в інклюзивних умовах. У цьому контексті гостро постає проблема формування інклюзивної компетентності майбутніх вчителів.

Аналіз сучасних освітньо-професійних програм бакалаврського та магістерського рівнів підготовки педагогів-істориків, вказує на те, що наразі випускники історичних факультетів вітчизняних закладів вищої освіти не мають достатньої теоретичної і, особливо практичної підготовки. Її забезпечення передбачає суттєві зміни в навчальних планах та програмах підготовки студентів. Крім того, особливої актуальності набуває проблема оновлення навчально-методичної бази, яка б дозволяла формувати у студентів інклюзивну компетентність при підготовці до подальшої професійної діяльності.

В сучасних умовах інклюзивна компетентність педагога, зокрема й вчителя історії, має бути чільною складовою його професійної компетентності. Однак на шляху її формування маємо багато труднощів, що пов'язані з підготовкою компетентних фахівців. Сьогодні потрібна спеціальна підготовка майбутніх вчителів і перепідготовка існуючих до здійснення інклюзивного навчання, так як традиційний зміст професійної освіти до останнього часу не був націлений на формування у педагогів загальноосвітньої школи інклюзивної компетентності [3]. Дається взнаки також і відсутність досвіду формування відповідно адаптованих програм, які передбачають індивідуальну траєкторію навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Таким чином, сьогодні більшість дослідників сходяться на думці, про сформованість поки що низького базового рівня інклюзивної компетентності у вчителів загальноосвітніх шкіл та випускників закладів вищої освіти. Вирішення цього питання передбачає наявність та реалізацію цілеспрямованої державної програми щодо створення системи безперервної спеціальної підготовки учасників освітнього процесу до роботи з учнями в умовах інклюзії.

Література:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів): Конвенція ООН від 13 груд. 2006 р.: [ратифіковано Законом України від 16 груд. 2009 р. № 1767-VI, дата набрання чинності для України: 6 берез. 2010 р.]. *Офіц. вісн. України*. 2010. № 17. Ст. 799.

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. №872. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF> (дата звернення 03.04.2019).

3. Кальченко Л. В. Формування інклюзивної компетентності викладачів як чинник розвитку соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами. *Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації*: тези доповідей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький: Хмельницький інститут соціальних технологій Університету „Україна”, 2016. С. 89 – 97.

Собченко Т. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди,
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Одним з пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти є забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх дітей, враховуючи їх освітні потреби. Тому інклюзивна освіта Україні має утверджуватися як сфера відповідальності держави та громадянського суспільства.

У контексті європейських цінностей інклюзивна освіта вимагає значної переорієнтації свідомості суспільства і, насамперед, майбутніх педагогічних працівників.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що одним з перспективних завдань реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти є забезпечення функціонування ефективної системи інклюзивної освіти та в контексті цього удосконалення системи підготовки педагогів у вищих закладах освіти [2].

Актуальність проблеми є очевидною, майбутні педагоги обов'язково повинні оволодівати компетентностями щодо концептуальних засад інклюзивної освіти, особливостей психофізичного розвитку дитини з особливими освітніми потребами, основних принципів і технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти.

На рівні педагогічних закладів вищої освіти до розв'язання цієї проблеми повинні долучитися всі кафедри. Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди має певні доробки та напрацювання у цьому напрямі, а саме реалізовує наступні завдання, що можливо в рамках вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка»:

- ✓ засвоєння змісту основних принципів і цінностей інклюзивної освіти (підкреслюємо актуальність, важливість та необхідність оволодіння компетентностями організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти);

- ✓ оволодіння знаннями щодо міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти (знайомимо студентів з основними положеннями міжнародних документів, та законодавчих актів України, що регламентують право на інклюзивну освіту);

- ✓ засвоєння основних принципів та технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти (розглядаються окремі проблемні питання та пропонується широкий спектр тематики доповідей студентам, наприклад: «Методи, прийоми організації навчання дітей з освітніми потребами», «Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі»);

- ✓ оволодіння знаннями зарубіжного досвіду у сфері інклюзивної освіти (проведення круглого столу на тему «Організація інклюзивного навчання в країнах Західної Європи» з залученням аспірантів з доповідями у порівняльному контенті).

Слід зазначити, що проблема інклюзивного навчання не лише педагогічна, але й психологічна. З огляду на це, під час семінарських занять проводяться диспути на тему: «Інклюзивне навчання: за і проти», які дають змогу з'ясувати думки студентів, щодо позитивних та негативних сторін навчання в умовах інклюзії.

Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи організовує щорічно підготовку студентів до проходження практики студентів в літніх оздоровчих таборах. Тут сумісно з кафедрою філософсько-психологічної антропології включено лекцію «Психологічні основи роботи вожатого з різними категоріями дітей».

Під час опрацювання модулю «Основи педагогічної майстерності», а саме теми «Форми і методи роботи з батьками» студентам пропонуються рольові

ігри та виступи з фрагментами лекцій з проблеми «Робота з батьками учнів класу щодо включення до створення сприятливого освітнього середовища та мікроклімату колективу».

Звичайно охопити всі аспекти проблеми інклюзивного навчання в рамках аудиторної роботи неможливо, тому на самостійне вивчення та опрацювання студентами, винесені питання:

- ✓ характеристика категорій дітей з особливими освітніми потребами за різними класифікаційними ознаками;
- ✓ команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами;
- ✓ оформлення освітнього середовища для дітей з особливими освітніми проблемами тощо.

Кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи тісно співпрацює з Харківськими загальноосвітніми школами №38, №138, №124, де впроваджено інклюзивне навчання. Студенти неодноразово мали змогу познайомитися з досвідом роботи цих шкіл.

Звичайно у цьому напрямі є певні напрацювання, але це ознайомлювальна робота, тому що в рамках невеликої кількості годин курсу «Педагогіка» неможливо сформувати готовність майбутніх вчителів до організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти. Тому, узагальнюючи вище сказане, ми дійшли висновку, що це наразі актуальна проблема, яка вимагає удосконалення роботи у її розв'язанні.

Перспективою розвитку є включення обов'язкової навчальної дисципліни для студентів усіх факультетів, де більш поглиблено вони будуть оволодівати компетентностями щодо засад інклюзивної освіти. Також розробка та проведення курсів, тренінгів, майстер-класів, педагогічних майстерен, воркшопів тощо, по закінченню яких студент отримує сертифікат, що буде засвідчувати його готовність до організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти.

Література:

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2010 №912. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення 09.04.2019).
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/36322/> (дата звернення 06.04.2019).
3. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади: посіб. Київ : Паливода А.В., 2012. 50 с.

Сухіна І. В.

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інституту спеціальної педагогіки і психології
НАПН України імені Миколи Ярмаченка,
м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ РОДИНИ, В ЯКІЙ ВИХОВУЄТЬСЯ ДИТИНА З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Актуальним питанням сьогодення в системі спеціальної освіти є психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями. На сучасному етапі його реалізації важливого значення набуває сприйняття родини, в якій виховується дитина з інтелектуальними порушеннями, як мікросоціуму, від оптимального функціонування якого залежить психічний розвиток дитини.

Актуальність розробки психологічного супроводу родини, в якій виховується дитина з інтелектуальними порушеннями у межах психолого-педагогічного процесу обумовлена тим, що така родина не здатна у повній мірі виконувати роль базової структури для забезпечення максимально сприятливих умов для оптимального розвитку і навчання власної дитини [2].

Відмічається, що у якості травмуючого фактора, який визначає особистісні переживання батьків дітей з відхиленнями у розвитку, виступає комплекс психічних, рухових і емоційно-особистісних розладів їхніх дітей. Вираженість порушень, їхня стійкість та довготривалість впливають на глибину особистісних переживань батьків, особливо глибоко, якщо вони самі здорові та не мають ніяких психофізичних відхилень.

Причини порушення функціонування родини пов'язані з психологічними особливостями проблемної дитини, а також із великим емоційним навантаженням, яке несуть члени сім'ї у зв'язку з довготривалим стресом. Багато батьків у даній ситуації виявляються психологічно і соціально безпорадними [3]. Процес подолання кризового стану протікає своєрідно в кожній родині. Одні батьки повністю справляються з новою життєвою ситуацією, інші застрягають на етапі усвідомлення діагнозу, залишаються в соціальній ізоляції, потребуючи підтримки фахівців.

Знання цих особливостей дає фахівцям змогу ідентифікувати стан батьків і дитини. Надалі доцільно спланувати конкретні заходи щодо зміни наявних (поведінкових) стратегій батьків на відповідні й ефективніші.

Сучасний підхід до родини, яка виховує дитину з інтелектуальними порушеннями, дозволяє розглядати її, як реабілітаційну структуру, яка має потенційні можливості для створення максимально сприятливих умов для розвитку і виховання дитини. Позитивне ставлення до дитини з інтелектуальними порушеннями та формування установки на прийняття її особливостей дозволяють батькам знайти новий життєвий сенс, підвищити

самооцінку, гармонізувати самосвідомість і взаємостосунки з дитиною [1,2,3,4,5].

Варто зазначити напрями психологічної роботи з родиною, в якій виховується дитина з інтелектуальними порушеннями, а саме:

I - психологічне вивчення проблем, що виникають у різних членів сім'ї в зв'язку з вихованням в ній дитини з інтелектуальними порушеннями;

II - психологічне консультування сімей;

III - психолого-педагогічна та психокорекційна роботи з дітьми та їхніми батьками.

Активізація діяльності батьків і формування в їх свідомості потреби в наданні допомоги дитині є основним психокорекційним механізмом, що сприяє гармонізації їхньої психіки. В процесі проведення психологічних заходів постійно розширюються знання батьків про психофізичні особливості дитини, підвищується їхня педагогічна компетентність, виховний потенціал сім'ї. Вони також опановують практичні навички, що дозволяють їм методично правильно спілкуватися з дитиною та ефективно піклуватись про неї [1; 2; 3; 4; 5].

У процесі впровадження психологічного супроводу родини, яка виховує дитину з інтелектуальними порушеннями, особлива увага приділяється позитивному впливу близьких на дитину, створення адекватних умов для її навчання не тільки в спеціальній установі, а й удома. Отже, внутрішньосімейна атмосфера може розглядатись як корекційна, яка своїм гармонійним впливом розвиває дитину, формує в неї позитивні моральні якості, доброзичливе ставлення до оточуючих, сприяє подальшій соціалізації.

Література:

1. Душка А. Л. Концепция психологической помощи семьям, которые воспитывают особых детей. *Вестник Одесского национального университета. Психология*. Том 16. Выпуск 2. 2011. 29-36.
2. Сухіна І. В. Родинно-орієнтований підхід у контексті комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом. *Освіта дітей з особливими потребами: шляхи розбудови*. №5. 2014. С.182-192.
3. Ткачева В. В. Психолого-педагогическое изучение семьи, воспитывающей ребенка с отклонениями развития. *Психолого-педагогическая диагностика*. М. : Академия, 2003. С. 280-290.
4. Positive parenting of children with developmental disabilities: a meta-analysis / T.T. Dyches, T.B. Smith, B.B. Korth et al. // *Res. Dev. Disabil.* 2012. № 33(6). P. 2213-2220.
5. Processes of enhanced self-understanding during a counselling programme for parents of children with disabilities / K.T. Haugstvedt, S. Graff-Iversen, I.R. Bukholm et al. // *Scand. J. Caring Sci.* 2013. № 27(1). P. 108-116.

Федорчук В. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Кардинальні зміни, що відбуваються в житті сучасного українського суспільства, позначаються на розвитку освітнього простору і, разом з тим, ставлять нові посилені вимоги до особистості педагога, його знань, можливостей, рівня професіоналізму. Важливим етапом у становленні спеціаліста є період навчання у вузі. Тому, продумана організація, глибока теоретична і практична підготовка студентів значно полегшать включення особистості в діяльність, яка приведе з часом до професійного успіху, чому сприятиме, на наш погляд, оволодіння майбутніми спеціалістами сучасними педагогічними технологіями.

Загалом проблему професійної підготовки майбутніх педагогів у своїх працях піднімало багато дослідників: Н.В.Гузій, С.А.Дніпров, Л.Карпова, А.В.Коржуєв, Т.Кошманова, В.Кричевський, Н.Кузьміна, А.Маркова, Л.Мітіна, Д.Л.Опрощенко, В.А.Попков, С.О.Сисоєва, Л.Хоружа. Теоретичні й практичні питання використання інтерактивних методів навчання відображено у доробках А.А.Балаєва, К.Баханова, І.В.Вачкова, А.А.Вербицького, Ю.М.Ємельянова, О.Пометун, Л.Пироженко, С.Г.Крамаренко, А.М.Мартинець, Н.Г.Оганесян, Т.С.Яценко.

На нашу думку, формування професійної компетентності майбутніх педагогів повинно відбуватися з урахуванням вимог сучасності до освітнього процесу, зокрема до роботи в умовах інклюзії, що стало потребою часу. Забезпечити комфортне освітнє середовище для дітей щ особливими освітніми потребами, на наш погляд, допоможуть сучасні освітні технології, зокрема використання інтерактивних технологій навчання, метою яких є – «створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [1, с. 9].

На наш погляд, малодослідженим залишається питання значення та можливостей використання інтерактивного навчання в умовах інклюзії. Тому метою даної публікації є розкриття можливостей використання інтерактивних технологій при підготовці майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Інтерактивне навчання як діалогове, взаємодіюче дає можливість учасниками освітнього процесу обмінюватися думками, ідеями, пропозиціями, а педагог стає організатором спільної діяльності, ділової співпраці, творчого

пошуку, створює атмосферу щирості, поваги. При цьому учбова діяльність стає цікавою і корисною, зростає мотивація учнів, знижується рівень їхньої тривожності. За інтерактивного навчання освітній процес організовується таким чином, що практично всі діти виявляються залученими в процес пізнання, при цьому кожний робить свій індивідуальний внесок у загальну справу. Обмін знаннями, ідеями, думками відбувається в доброзичливій атмосфері, в умовах взаємної підтримки, взаєморозуміння, взаємодії. В учасників інтерактивного навчання розвивається діалогове спілкування, що виключає домінування одного з доповідачів чи однієї точки зору. Завдяки цьому розвивається критичне мислення, комунікабельність, самостійність, взаємодовіра, вміння точно висловлюватися, аргументувати власну думку.

Для того, щоб майбутні фахівці були готові до використання інтерактивних технологій у своїй професійній діяльності, під час їхнього навчання у закладі вищої освіти вони мають бути залучені до такої форми взаємодії. Тому доцільним бачиться застосування інтерактивних технологій навчання зокрема під час викладання педагогічних дисциплін.

На сьогодні педагогічною наукою напрацьовано велику кількість інтерактивних технологій. О.Пометун та Л.Пироженко [1, с. 33] виділяють чотири групи інтерактивних технологій: інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, два – чотири – всі разом, робота в малих групах); інтерактивні технології колективно-групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючи – учусь, ажурна пилка); технології ситуативного моделювання (симуляції, імітації, розігрування ситуації за ролями); технології опрацювання дискусійних питань (займи позицію, зміни позицію, дебати, дискусія).

Практично кожен з цих та інших інтерактивних технологій можна використовувати під час вивчення педагогічних дисциплін, а також вони будуть доречними в умовах інклюзії. Наприклад, технологія кооперативного навчання – робота в парах, сприятиме засвоєнню, закріпленню, перевірці знань тощо. Така діяльність дає можливість висловитися всім учасникам освітнього процесу, покращує комунікативні навички, критичне мислення, вміння оцінювати себе та інших.

Доцільним є використання інтерактивних технологій і під час вивчення основ педагогічної майстерності. Зокрема, під час вивчення компонентів педагогічної майстерності вчителя ефективним виглядає застосування «мозкового штурму». Завдяки йому в процесі колективного обговорення визначаються 4-5 основних (найважливіших, тих, що найчастіше зустрічаються, якостей майстерного, ідеального педагога). Після чого відбувається порівняння отриманих результатів з компонентами педагогічної майстерності, поданими у підручнику.

Різноманітні обговорення або аналіз педагогічних ситуацій може проводитися з допомогою технології «мікрофон». Вона дає можливість кожному по черзі висловитись або відповісти на запитання викладача чи іншого студента. Передаючи один одному уявний «мікрофон» (ручку, олівець, лінійку

тощо), студенти по черзі висловлюються з приводу запропонованої ситуації чи проблеми.

Загалом важливим є створення умов для практичної підготовки майбутніх вчителів до використання педагогічних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, що стане важливим кроком на шляху до професіоналізму сучасних педагогів.

Література:

1. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посібн. Київ. : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

Чопік О. В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СТАВЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Запровадження інклюзивної освіти висуває нові вимоги до професійних якостей педагогів закладів загальної середньої освіти. Окремі аспекти проблеми формування професійної готовності педагогів до інклюзивної освіти висвітлено у дослідженнях В. Бондаря, Л. Гречко, А. Колупаєвої, М. Матвєєвої, С. Миронової, Т. Сак, В. Синьова, В. Тарасун, Л. Шипіциної та інших.

Ми провели дослідження з метою вивчення ставлення вчителів до інклюзивного навчання дітей з синдромом Дауна. У дослідженні брали участь 74 педагоги закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. Основним методом дослідження було анкетування.

Нами було з'ясовано ставлення педагогів до інклюзивного навчання. 72 % вчителів позитивно ставляться до інклюзивного навчання; 11% опитаних заперечують таку форму навчання; 9 % – не можуть визначитися зі своїм ставленням; 8 % фахівців вказали, що їх не цікавить ця проблема.

Вчителі вважають, що такі категорії дітей не підлягають інклюзивному навчанням, як: «з важкими порушеннями інтелектуального розвитку», «діти з психічними розладами», «діти з синдромом Дауна», «з важкими розладами аутистичного спектру», «діти з тяжкими порушеннями мовлення». 27 % не

відповіли на запитання. Можна припустити, що вони погано знають категорії дітей з особливими освітніми потребами.

Метою наступного запитання було з'ясування думки педагогів щодо можливості здобуття інклюзивної освіти дітьми з синдромом Дауна. 50% респондентів відповіли, що ці діти можуть навчатися у класі з інклюзивним навчанням, 9% опитаних категорично дали відповідь «ні», 41% педагогів сумніваються у доцільності інклюзивного навчання дітей з синдромом Дауна.

Вчителі вказали, що успішній інклюзії дітей з синдромом Дауна перешкоджатимуть такі труднощі: *«відсутність досвіду роботи», «потрібна індивідуальна робота та допомога», «недостатність інформації про цю нозологію», «багато учнів у класі», «неможливість приділити достатньо уваги цим дітям», «мала кількість спеціалістів у закладі», «діти дуже повільно і важко засвоюють навчальний матеріал», «зовнішність», «стосунки з однокласниками, відмінність у навчальній програмі (особливо у середній школі)», «соціальне середовище, неадекватна поведінка», «можливо, несприйняття таких дітей колективом», «індивідуальні особливості дитини, недостатні умови у школі, некомпетентні педагоги», «супутні захворювання дитини», «відсутність співпраці між батьками, корекційними педагогами, вчителями», «вони завжди вимагають допомоги», «необізнаність батьків інших дітей», «негативне ставлення дітей та батьків до дітей з особливими потребами», «відсутність знань стосовно специфіки і особливостей поведінки та навчання дітей з синдромом Дауна у вчителів школи», «впертість, непослух, дратівливість дітей з синдромом Дауна»* тощо. 16% педагогів не відповіли на запитання, що свідчить про відсутність досвіду роботи у них з дітьми з синдромом Дауна і знань про особливості розвитку цієї категорії учнів.

Педагоги зазначили, що для успішного навчання дітей з синдромом Дауна у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням необхідно створити наступні умови: *«забезпечити індивідуальний підхід», «проводити роботу не тільки з педагогічним колективом, але і з учнями інклюзивного класу, зокрема, постійно проводити години толерантності, бесіди», «у класі має бути не більше 20 учнів», «у закладі мають працювати кваліфіковані корекційні педагоги, асистент вчителя має мати дефектологічну освіту», «відповідне матеріально-технічне забезпечення, кваліфіковані кадри», «мають бути індивідуальні кабінети»* тощо. 14% респондентів не відповіли на це запитання, що свідчить про їхню некомпетентність у цій проблемі.

93% респондентів вказали про доцільність таких форм методичної роботи для підготовки вчителів до роботи з дітьми з синдромом Дауна в умовах інклюзивного навчання, як: *«опрацювання методичної літератури, посібників»; «обмін досвідом, тренінги, практикуми»; «практичні заняття, семінари, тренінги»; «курси, тренінги, майстер-класи»; «вивчення передового досвіду»; «круглі столи, тренінги»; «аналіз проблемних ситуацій»; «демонстрація індивідуальних занять»; «інноваційні форми, самоосвіта»* тощо. 7% педагогів не відповіли на питання, що може свідчити про їхнє небажання працювати з учнями з синдромом Дауна.

Результати дослідження свідчать, що більшість респондентів позитивно ставляться до інклюзивного навчання. Проте педагоги вважають, що діти з інтелектуальними порушеннями, РСА, тяжкими порушеннями мовлення не можуть навчатися у класі з інклюзивним навчанням. Щодо навчання дітей з синдромом Дауна, то лише половина респондентів дали позитивну відповідь. Переважна більшість педагогів вказують на труднощі, які перешкоджатимуть успішному навчанню учнів цієї категорії. Проте майже всі респонденти вказали на доцільність підготовки педагогів до роботи з дітьми з синдромом Дауна за допомогою різних форм методичної роботи.

Отже, значна частина педагогів є недостатньо компетентними у питаннях інклюзивної освіти дітей з синдромом Дауна. Це пов'язано з недостатньою методичною та психологічною готовністю вчителів до роботи з цими дітьми.

Перспективним напрямком нашого дослідження є розробка спеціального методичного забезпечення з підготовки вчителів до роботи з дітьми з синдромом Дауна у системі інклюзивної освіти.

Література:

1. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський, 2016. 164 с.
2. Синдром Дауна : діагностика, опіка, запобігання. / Під ред. Л.С.Євтушок. Луцьк, 2003. 166 с.
3. Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання : тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк, Н. А. Басараба, С. С. Козловська; за заг. редакцією А. О. Лавренчука. Рівне, 2014. 343 с.
4. Чопік О.В. Формування готовності вчителів інклюзивних класів до роботи з дітьми з синдромом Дауна. *Інклюзивна освіта : досвід і перспективи*. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця, 2018. С. 72-76.

Шевченко В. М.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
докторант Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи
Ярмаченка НАПН України,
м. Київ, Україна*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЗАКЛАДАМ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сьогодні в Україні є необхідність формування нової генерації спеціальних педагогів, здатних здійснювати специфічну професійну діяльність у нових умовах, які можуть надавати кваліфіковану допомогу дітям з особливими потребами у створенні умов для їх успішного навчання, розвитку та соціалізації, що передбачає якісну фахову педагогічну, медичну, психологічну та правову підготовку на рівні вимог вищої школи [4, с. 374].

На сучасну систему підготовки фахівців для спеціальної освіти впливають такі чинники: досягнення в галузі педагогіки, психології, технологій, медицини та стан практичної роботи у спеціальних закладах. Проте великого значення набуває зміст підготовки фахівців, а також форми і методи.

Враховуючи процеси реформування освіти, модернізації та модифікації системи корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з особливими потребами, вищі навчальні заклади мають своєчасно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі та змінювати свою стратегію підготовки фахівців відповідно до сучасних потреб.

На сьогодні значно підвищуються вимоги до фахівців, які працюють з дітьми з особливими потребами, їхніх особистісних і професійних якостей, рівня їхньої професійної культури. Від професіоналізму педагога значною мірою залежить рівень передачі знань соціально-культурного досвіду підростаючому поколінню. Лише педагог, який є високорозвиненою, культурною особистістю, зможе виховати особистість у своїх вихованцях. Сучасним спеціальним та інклюзивним закладам потрібні фахівці, які творчо реалізують нові технології навчання, постійно домагаються високих результатів у своїй професійній діяльності та здатні до саморозвитку [1, с. 368].

З огляду на це, очевидною є потреба доопрацювання існуючих парадигм професійної підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти, які б відповідали світовим стандартам надання освітніх послуг і були готовими до сучасних викликів фахового простору в глобалізованому суспільстві. Саме високий рівень кваліфікації педагогічних кадрів у галузі спеціальної та інклюзивної освіти є однією з важливих умов реалізації корекційно-виховних завдань, що стоять перед сучасною освітою для дітей з особливими потребами [5, с. 378].

Відповідно, нагальною потребою є створення науково-методичного забезпечення та моделі підготовки фахівців для спеціальної та інклюзивної освіти нової генерації за такими основними аспектами: педагогічним, психологічним, медико-біологічним та управлінським. Безперечно, від концептуальних засад, які становлять основу підготовки майбутніх фахівців,

вирішальною мірою залежить не лише її професійна ефективність, а й соціальна оцінка результативності, вірогідності виконуваних ними дій, статус цих факторів у суспільстві та підтримка їх державою [7, с. 22].

Відповідно до цього, нові виклики, які стоять сьогодні перед українською системою вищої педагогічної освіти, вимагають переосмислення попереднього досвіду підготовки фахівців і пошуку нових підходів до професійної підготовки студентів; розроблення нових освітніх стратегій; приведення змісту, форм, методів викладання у відповідність до вимог та потреб сучасності; створення ефективних умов для професійного й особистісного саморозвитку майбутнього успішного фахівця для спеціальної та інклюзивної освіти [2, с. 119-120].

Проте, реформування спеціальної освіти та впровадження інклюзивної форми навчання загострює проблему забезпечення кадрами з відповідною підготовкою. На сьогодні розширення загального корекційно-реабілітаційного простору (навчально-реабілітаційні центри, інклюзивні заклади освіти, приватні організації тощо) призвело до значного загострення цієї проблеми.

Тому стратегія вищої освіти, яка готує фахівців для роботи з дітьми з особливими потребами, має випереджати наявні потреби у них, передбачати провідні тенденції розвитку галузі. Це можна забезпечити завдяки прогностичній моделі спеціальної освіти, в основі якої буде фундаменталізація, поєднана із прикладною професійною спрямованістю [7, с. 23].

Література:

1. Колишкін О. В. Особливості формування професійної культури майбутніх фахівців в галузі спеціальної освіти. *Спеціальна освіта стан та перспективи*: Матеріали Всеукраїнської (заочної) науково-практичної конференції, 17-18 травня 2017 року. Харків, 2017. С. 368.
2. Мартинчук О. В. Компетентнісний підхід до фахової підготовки вчителів-дефектологів для забезпечення освітньої інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ, 2008. С. 119-120.
3. Миронова С. Концептуальні основи підготовки вчителя-дефектолога до корекційної роботи у спеціальних закладах. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. Львів, 2003. Випуск 17. С. 22-23.
4. Пахомова Н. Г. Діагностико-корекційний консалтинг в системі підготовки фахівця до роботи в умовах інклюзії. *Спеціальна освіта стан та перспективи*: Матеріали Всеукраїнської (заочної) науково-практичної конференції, 17-18 травня 2017 року. Харків, 2017. С. 374.
5. Пономарьова Г. Ф. Харківська гуманітарно-педагогічна академія як регіональний осередок підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти. *Спеціальна освіта стан та перспективи*: Матеріали Всеукраїнської (заочної) науково-практичної конференції, 17-18 травня 2017 року. Харків, 2017. С. 378.

Шевчук О. В.

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри фінансів, економіки і економічної кібернетики Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЛЬ ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Навчання і розвиток людини взаємозв'язані з його творчістю: розвивається лише той, хто створює і творить нове (для себе або для інших), хто виходить за рамки зумовленого, реалізує можливості свого внутрішнього світу. Але творчість можливо тільки в умовах свободи вибору. Творчого результату можна чекати тільки тоді, коли студент забезпечений правом вибору сенсу і цілей своєї освіти, коли заохочується власний погляд на проблему, коли організований навчальний процес, сприймається студентом як частина творчого саморозвитку. Тобто одним з головних завдань освіти є розвиток особистості, залучення студентів до творчої діяльності.

Головним структурним елементом контролю у навчальному процесі є перевірка якості знань, умінь та навичок студента які він отримав у процесі підготовки та виконанні поставленого перед ним завданні. Систематична перевірка якості знань студента є на сьогоднішній день дуже необхідною умовою діагностики у навчанні, вихованні і розвитку студента в умовах інклюзивної освіти. Вона також сприяє удосконаленню змісту та методики викладання. Головне ж полягає у тому, що завдяки контролю створюється можливість цілеспрямовано дозувати матеріал формуючи фахову компетентність студентів навчально-пізнавальною діяльністю: порівнюючи минулий досвід студентка з його набутками у цей час, прогнозувати та забезпечувати належний розвиток особистості у теперішньому і майбутньому [1].

Розвиток особистості багато в чому залежить від тих видів діяльності, які виконує навчальний процес. Сучасна педагогіка і психологія орієнтують викладача на використання активних методів навчання на практичних заняттях. Активне навчання характеризується постійним включенням студентів в різні види діяльності, а також створенням сприятливих умов для взаємодії студента з викладачем і студентів один з одним. На практичних заняттях включати студентів в процес пізнання з різною мірою активності дозволяє використання евристичного методу навчання.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми використання активних методів показав, що існує велика кількість теоретичних розробок в області евристичного навчання, а також ряд фрагментарних розробок (в якості демонстраційних прикладів суті цього методу) застосування

евристичного методу на практичних заняттях інформатики. Конкретного, фактичного матеріалу (розробки тематики і змісту уроків, принципів відбору змісту, принципів побудови системи вправ), що дозволяє організувати викладання інформатики з використанням евристичного методу, ми не знайшли.

Під евристичним навчанням розуміється навчання, що ставить метою конструювання студентом власної думки, цілей і змісту освіти, а також процесу його організації, діагностики і усвідомлення. Діяльність студента організовується викладачем. Такий супровід відбувається для досягнення головної мети-виявлення і реалізації потенціалу студента [2].

Творчість – діяльність людини, спрямована на розвиток інтелектуальних та моральних якостей особистості. Але творчість можливо тільки в умовах свободи вибору який надається в умовах частково-пошукового навчання. Результат творчого навчання та саморозвитку можна чекати тільки тоді, коли студент забезпечений правом вибору розв'язання поставленої перед ним задачі. Тобто одним з головних завдань освіти є розвиток особистості в умовах інклюзивної освіти залученням до творчої діяльності.

Вимоги сьогоденного високотехнологічного суспільства, запит на виховання творчої особистості, яка здатна самостійно здобувати знання, генерувати оригінальні ідеї і приймати нестандартні рішення, вимагає внесення серйозних змін у систему вивчення інформатики в умовах інклюзії, що дасть змогу продуктивніше навчати студентів на заняттях. Основні напрямки такої модернізації лежать у площині особистісно значущих показників освіти. На думку психологів, фахова підготовка має спиратися на компоненти знання, яким в навчальному процесі не надається достатньої уваги – це навички і уміння самостійної роботи, розвиток креативного мислення, системний підхід до постановки і виконання завдань фахової діяльності, вибір провідного виду діяльності, розвиток творчої уяви, виховання ініціативи, уміння приймати рішення тощо. Ці елементи знань мають більшою мірою базуватися на суб'єкт-суб'єктній основі, коли істотно посилюється роль самого студента в навчальному процесі [3].

Навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями у вищому навчальному закладі ґрунтується на вимогах державного професійного стандарту. Тільки реалізація такого підходу дозволить випускникам ВНЗ стати професіоналами у своїй справі та бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці. Тому задля досягнення високої якості фахової підготовки студентів з особливими потребами до них мають бути висунуті такі ж вимоги, як і до всіх інших студентів. Водночас організація інклюзивного навчання передбачає задоволення особливих освітніх потреб студентів з порушенням здоров'я та пристосування навчального процесу до їхніх можливостей. Відповідно, виникає необхідність визначення провідних методів, які забезпечать ефективність навчання.

Література:

1. Атаманчук П. С. Управління процесом навчально-пізнавальної діяльності. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут, інформаційно-видавничий відділ, 1997. 136 с.
2. Кукашук Н. С., Пырков В. Е. Диагностика проблем использования личностно-ориентированных технологий при обучении математике. Materials of the XI International scientific and practical conference «Areas of Scientific Thought». 2015/2016. Sheffield: Science and Education LTD, 2015. С. 136-138.
3. Овчарук О. В. Развитие компетентного подхода: стратегические ориентиры международной спільноти. Компетентный подход в современной освіті: світовий досвід та українські перспективи. К.: „К.І.С.”, 2004. 112 с.

Коруняк О. П.

*кандидат сільськогосподарських наук,
викладач спеціальних дисциплін відділення «Агрономія» коледжу
Подільського державного аграрно-технічного університету,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Палилюцько О. М.

*кандидат історичних наук, викладач кафедри
соціальної роботи та психології Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОЇ ОСВІТИ

За даними ООН близько однієї десятої всього населення нашої планети становлять люди з обмеженими можливостями. В Україні цей показник становить близько 6% від всього населення. Більш того, за наданими статистикою, щорічно кількість людей з обмеженими здібностями в нашій країні збільшується. І велика частина з них приблизно 80% - це молоді люди студентського та працездатного віку. В даний період в Україні залишаються не достатньо вивченими питання, які пов'язані з можливістю отримання вищої освіти особам з інвалідністю. Відсутній аналіз доступності вищої освіти для осіб з особливими освітніми потребами (мається на увазі інформаційного та соціального характеру).

У сучасному світі усвідомлюється необхідність інтеграції осіб з обмеженими можливостями здоров'я в суспільство шляхом подолання не тільки фізичних, але й символічних бар'єрів у їхньому житті. Науковці розглядають соціальну реабілітацію осіб з обмеженими можливостями здоров'я як цілісний, динамічний, безперервний процес розвитку особистості, що забезпечується відповідністю між наявним рівнем потреб і рівнем задоволення цих проблем, сприяє активній участі людини-інваліда в життєдіяльності суспільства. Адже в жорстких умовах конкуренції виживає тільки підготовлений, компетентний, впевнений в собі суб'єкт нових економічних відносин.

Отже, саме якісна освіта може виступати основним каналом успішної соціальної інтеграції та фактором самореалізації. Численні соціологічні дослідження свідчать про те, що вища освіта входить в десятку цінностей, найбільш важливих для молоді. Для осіб з функціональними обмеженнями здоров'я отримання вищої освіти, престижної спеціальності, гідно оплачуваної праці (чому сприяє вища освіта) є чи не єдиною можливістю подолати стан відчуження, соціальної ексклюзії, в якому вони опинилися за об'єктивних умов, пов'язаних зі станом здоров'я. Тим більше, як зазначають науковці, «збільшення цінності університетської освіти і знань, перетворення їх із не обов'язкового елемента соціально-економічного життя суспільства в його базову складову – важлива тенденція сучасності» для всіх членів суспільства, в тому числі для осіб з особливими потребами [1, с. 14].

За своїм змістом інтеграція є процесом соціального становлення особистості і дає змогу в подальшому соціалізуватися і самоствердитися. Інтеграцію ж можна вважати успішною, якщо індивід освоює необхідні соціальні ролі, засвоює схвалювані даним суспільством, соціальною спільністю цінності, соціальні норми, стереотипи поведінки. Це складний, суперечливий, динамічний процес, який особливо у осіб з обмеженими фізичними можливостями супроводжується кризами. А як відомо, життєвий шлях людини з обмеженнями супроводжується подоланням багатьох криз інтеграції, які виступають як кризи особистісного зростання, незадоволеності своїм соціальним або особистим статусом. Виявляється недосяжність бажаної ідентичності, неспосильність бути таким, якого вимагає суспільство або очікує соціальна група. Недосяжна планка Я-ідентичності особи з інвалідністю може породити глибоке розчарування, конфлікт з суспільством, соціальною групою, з самим собою. Відносини особи з обмеженими можливостями і суспільства наразі все ще не відрегульовані. Нерідко функції і ролі, які реально виконує індивід в суспільстві, не співпадають [3, с. 102].

У кожного студента з особливими освітніми потребами є свої особливості і функціональні обмеження, які ускладнюють процеси навчання в інтегрованому середовищі. Болонська система покликана зрівняти у правах і можливостях випускників усіх європейських вузів, розширити можливості для їхнього працевлаштування. Необхідно підкреслити, що існують міжнародні положення стосовно навчання студентів з особливими потребами, де

підкреслюється надання їм рівних прав, умов і можливостей. Зокрема, прийнята Конвенція про права та переваги інвалідів в освіті на всіх її рівнях. За основною концепцією цієї Конвенції перевага надається інклюзивній освіті. (Україна підписала та ратифікувала Конвенцію у вересні 2008р.).

Тільки за умови зміни соціального статусу особи з особливими потребами, активного залучення до суспільного життя можлива повноцінна інтеграція даної соціальної групи у соціум. Одним із можливих механізмів активної інтеграції осіб з обмеженими функціональними можливостями у сучасне суспільство є отримання ними університетської освіти. Вища освіта в Україні реформується для того, щоб стати доступною, а підготовлені фахівці – конкурентоспроможними на ринку праці та адаптованими до нових умов соціуму. Цьому сприяють процеси демократизації освітнього простору, багатокладність і варіативність освіти, її регіоналізація і прагнення відповідати європейським стандартам, зокрема, завдяки приєднанню до Болонського процесу [2, с. 20].

Література:

1. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. Харків : 2011. №1. С. 19.

2. Іванова І. Б. Проблеми соціально-психологічної адаптації інвалідів. *Інтеграція аномальної людини в сучасній системі соціальних відносин*. матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ : 1994. С. 32-34.

3. Хижняк Л. М. Проблемні поля на ринку праці і ринку освітніх послуг: оптимізація управління. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління* : зб. наукових праць. Вип. 116. Соціологія державного управління. Серія Спеціальні та галузеві соціології. Донецьк : ДонДУУ, 2009. С. 356-361.

Сербалюк Ю. В.

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Співак В. І.

кандидат психологічних наук, декан факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ГАРАНТІЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Проблему освіти дітей з особливими освітніми потребами намагаються розв'язати у сучасному світі на багатьох рівнях, у тому числі і на правовому. Протягом останніх років суттєво вдосконалено нормативно-правову базу освіти таких дітей. Це дозволило вивести на новий рівень спеціальну освіту та запровадити інклюзивне навчання, починаючи з дошкільного віку; створити новий тип загальноосвітнього навчального закладу – навчально-реабілітаційний центр для дітей зі складними порушеннями розвитку.

Нормативно-правове забезпечення спеціальної освітньої діяльності, інклюзивної освіти базується на відповідних міжнародних актах, серед яких визначне місце займають Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Декларація про права розумово відсталих осіб, Декларація про права осіб з інвалідністю, Всесвітня програма дій по відношенню до осіб з інвалідністю, Конвенція про права осіб з інвалідністю, Всесвітня декларація “Освіта для всіх”, Рамки дій щодо освіти осіб з особливими потребами, Дакарська декларація, Модельний закон про освіту осіб з особливими освітніми потребами та ін. Україна, ратифікувавши міжнародні угоди у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами, гарантує даній категорії дітей права та можливості у здобутті освіти.

Гарантії спеціальної освітньої діяльності закріплені у Конституції України, де всім гарантовано право на освіту (ст. 53), Законах України “Про освіту” (характеризується освіта осіб з особливими освітніми потребами; передбачено організацію інклюзивного навчання), “Про дошкільну освіту” (створення закладів дошкільної освіти для дітей з вадами розвитку), “Про загальну середню освіту” (можливість відкриття у закладах загальної середньої освіти спеціальних та інклюзивних класів (груп); визначено заклади, призначені

для дітей з особливими освітніми потребами), “Про охорону дитинства” (забезпечення навчання в загальноосвітніх та у спеціальних закладах загальної середньої освіти за відповідними навчальними програмами, у тому числі і в домашніх умовах), “Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні” (усунення перепон і бар’єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів до освіти; визнання мови жестів як засобу міжособового спілкування та навчання), “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю” (здійснення навчально-виховної реабілітації у спеціальних закладах загальної середньої освіти (школах-інтернатах) для дітей та молоді, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку) та ін.

Міжнародний Модельний закон про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров’я (спеціальну освіту) був прийнятий на двадцятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД (Постанова № 20-5 від 7 грудня 2002 р.). Оскільки в Україні немає окремого закону, який би регулював питання спеціальної освіти дітей, цей документ є орієнтиром щодо побудови такої освіти. Модельний закон визначає правові, організаційні та фінансові основи отримання освіти особами з обмеженими можливостями здоров’я відповідно до їх здібностей і можливостей з метою соціальної адаптації та інтеграції (реінтеграції) зазначених осіб в суспільство, включаючи придбання навичок самообслуговування, підготовки до трудової, в тому числі професійної, діяльності та сімейного життя. У документі визначені цілі спеціальної освіти, права осіб з обмеженими можливостями, їх батьків чи законних представників у сфері спеціальної освіти, заклади спеціальної освіти, форми навчання.

В Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, які, спираючись на положення Модельного закону, регулюють питання організації спеціальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Це зокрема: Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 15.09.2008 р.), Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах (затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 9.12.2010 р.), Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 р.), Положення про навчально-реабілітаційний центр (затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 16.08.2012 р.).

Нововведенням у сфері спеціальної освітньої діяльності стало Положення про інклюзивно-ресурсний центр (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р.). Серед основних його завдань визначені: проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту; розроблення рекомендацій щодо

освітньої програми; надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг відповідно до потенційних можливостей дитини; участь в психолого-педагогічних комісіях спеціальних закладів загальної середньої освіти з метою моніторингу динаміки розвитку дитини.

Література:

1. Колупаєва А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 3. С. 7-12.
2. Рубан О. Законодавче та нормативно-правове забезпечення доступу до якісної освіти осіб з особливими освітніми потребами. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4. С. 305-312.
3. Хомишин І. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2017. № 28. С. 53-55.

Білик О. А.

кандидат технічних наук, доцент кафедри технології хлібопекарських і кондитерських виробів Національного університету харчових технологій України, м. Київ, Україна

Фаїн А. В.

викладач навчальних дисциплін природничого циклу, кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ОПОРНИХ КОНСПЕКТІВ НА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ

Однією з важливих умов зміни способу життя молодих людей з інвалідністю, є їх повноцінна соціалізація, можливість отримання професійної освіти, яка забезпечить в майбутньому конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

Студенти з порушеннями фізичного здоров'я (слуху, зору, опорно-рухового апарату, мовлення та іншими проблемами) мають особливі освітні

потреби, які необхідно задовольняти, щоб надати їм рівні можливості з здоровими студентами. В даний час навчання осіб з особливими потребами здійснюється в таких формах: спеціалізоване, змішане, дистанційне та інклюзивне. Прикладом інклюзивного вузу в Україні є Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, де елементи інклюзивної освіти впроваджуються послідовно і цілеспрямовано з початку його заснування (1971 р.) [2].

Звичайно, навчання в інклюзивних групах має певні адаптаційні труднощі, як для студентів з інвалідністю так і для здорових студентів. Завдання педагога - забезпечення адаптації молодих людей з інвалідністю, забезпечення їх комфортного та успішного соціального функціонування, як у освітньому просторі вузу, так і поза ним — у соціальній та професійній діяльності.

Особливістю навчання студентів з інвалідністю в інклюзивних групах, полягає в тому що, сприймаючи їх як рівних, до них висувають такі ж вимоги збоку вузу, як і до інших студентів. В інтегрованій групі не можна, наприклад, на потребу студента з інвалідністю уповільнювати темп лекції, зменшувати кількість пар та їх тривалість, спрощувати чи скорочувати обсяг навчального матеріалу, оскільки це знижує якість фахової підготовки [3].

Через проблеми зі здоров'ям, під час навчання студенти з інвалідністю стикаються з цілим рядом труднощів, і одна з них фізична не спроможність конспектувати чи занотовувати інформацію, яку вони отримують під час лекційного заняття.

Насамперед дамо відповідь на запитання: «Чи необхідно конспектувати лекції?» Як свідчать психологи, в пам'яті людини залишається: 10 % — того, що вона слухає; 50 % — того, що вона бачить; 90 % — того, що вона робить. Навіть при дуже уважному слуханні засвоюється до 20 % інформації, а в процесі діяльності — 90 %. Отже, конспектувати потрібно. Але як саме?

В свій час великою популярністю користувалась методика створення опорних конспектів Віктора Федоровича Шаталова. У Шаталова вони іменуються «опорними сигналами». Опорні сигнали утворюють певну систему. Вони структуровані і створюють наочну конструкцію взаємопов'язаних елементів (понять, ідей, значень). Опорний сигнал — це асоціативний символ, який має смислове значення. Опорні сигнали можуть бути у вигляді ключових слів, букв, цифр, умовних знаків, малюнків, схем, ескізів [1, 19].

Проте опорний конспект зовсім не обов'язково повинен виглядати саме так, як у В.Ф. Шаповала. Опорний конспект можна створити інтерактивним, з яким студент з інвалідністю буде працювати під час лекційного заняття, доповнювати його, робити узагальнення та висновки. Вдала схема опорного конспекту - знахідка для викладача і студента з особливими освітніми потребами.

Робота з інтерактивним опорним конспектом допоможе студентів з особливими освітніми потребами запам'ятовувати основні терміни та поняття, визначити головне й другорядне, усвідомлювати логічні зв'язки між окремими

частинами лекції, легко відтворити лекційний матеріал під час підведення підсумків, вести дискусію на рівні з іншими студентами групи.

Інтерактивні опорні конспекти мають являти собою наочні не завершені конструкції, що складаються з багатьох елементів в вигляді схем, таблиць, малюнків, символів, умовних позначень, як розташовані в послідовності, що відповідає структурі лекційного матеріалу викладача.

Основними вимогами до побудови інтерактивного опорного конспекту є: локанічність, структурність, логічність, асоціативність, кольорова наочність тощо.

Це тільки приблизні схеми з оформлення інтерактивних опорних конспектів, в які кожен викладач може вносити свої елементи та зміни. Характер використання опорного конспекту залежить від специфіки навчальної дисципліни, методики викладання та особливостей інклюзивної групи студентів.

На мою думку, стислість у викладі і ємність змісту інтерактивного опорного конспекту, дозволяють без особливих зусиль звертатися до нього багато разів протягом всього періоду навчання. Студентам з особливими освітніми потребами, інтерактивний опорний конспект допоможе краще сприймати новий матеріал, засвоювати та відтворювати його, зменшить затрати часу на вирішення проблемних завдань чи практичних задач, дасть змогу використовувати його в підготовці до семінарських занять, заліків, контрольних робіт тощо.

Література:

1. Мальцева Д. М. 17 опорных конспектов по педагогике: учеб.-метод. пособие для студ. пед. фак-тов / Д. М. Мальцева, В. Ф. Шаталов. Донецк, 2000. 88 с.
2. Тріпак М. М. Соціально-оздоровча реабілітація в умовах оптимізації видатків інклюзивного коледжу. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму* : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський : Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. 2018. 354
3. Кольченко К. О. Забезпечення інклюзії молоді з інвалідністю в університетське середовище / К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : зб. наук. пр. Київ. : «Україна», 2009. No 6 (8). С. 10–15.

Галкіна О. А.

*кандидат економічних наук, директор Харківського державного
соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

Конишева А. І.

*викладач дисциплін соціальної роботи, голова циклової комісії
професійних дисциплін та практичної підготовки
Харківського державного соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У будь-якому суспільстві незалежно від рівня його розвитку є така категорія населення як особи з інвалідністю.

В Україні сьогодні мешкає близько 2,6 млн. інвалідів, що становить понад 6% населення держави. Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення проблем осіб з інвалідністю та практичних заходів у цій сфері, на сьогоднішній день в Україні залишається чимало проблем у сфері забезпечення належного життя цих осіб. Так, реаліями сьогодення є проблеми у працевлаштуванні та збереженні робочого місця, дефіцит спілкування і соціальна ізоляція інвалідів, мовний бар'єр, порушення прав на одержання освіти, недостатня доступність для інвалідів громадських об'єктів і споруд, повітряного, наземного, морського транспорту. Існують проблеми і в фінансуванні різноманітних заходів соціального захисту осіб з інвалідністю, внаслідок чого багато цих осіб та сімей, які мають дитину з інвалідністю, знаходяться у стані зубожіння.

Існуюча система соціального захисту осіб з інвалідністю потребує суттєвих змін. Як доводить досвід високорозвинутих країн, пасивна державна політика у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, яка формується на основі компенсаційних виплат – пенсій, грошової допомоги, пільг, компенсацій тощо, - є неефективною. Соціальний захист осіб з інвалідністю включає не лише питання матеріального забезпечення, а й весь спектр проблем і потреб людського життя. Це твердження зумовлене тим, що в сучасному суспільстві будь-яка людина потребує соціального захисту, який полягає не тільки в фінансовій підтримці, а й у створенні різнобічних умов для повноцінного функціонування і розвитку особи, максимальної реалізації її потреб та інтересів.

Нині Україна намагається перейти від медичної до соціальної моделі інвалідності. Зміст соціальної моделі полягає у взаємозв'язку між особою з

інвалідністю та соціумом. Сучасна державна політика соціального захисту осіб з інвалідністю додержує низку заходів, зокрема створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні осіб з інвалідністю; створення безперешкодного середовища для осіб з інвалідністю; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалідів у розв'язанні проблем осіб з інвалідністю тощо.

Головним гарантом соціального захисту осіб з інвалідністю залишається держава. Діяльність держави полягає в розробці заходів, створенні відповідних інститутів, застосуванні механізмів, призначених забезпечувати життєві та соціальні потреби осіб з інвалідністю, реалізовувати громадянські права та свободи, створювати рівні можливості для їх інтеграції в суспільство, сприятливі умови для забезпечення соціальної, медичної, трудової реабілітації осіб з інвалідністю.

Незважаючи на певні зусилля органів державної влади та місцевого самоврядування, в українському суспільстві ще мало змінилися стереотипи у ставленні до осіб з інвалідністю - ідея рівних прав та надання рівних можливостей особі з інвалідністю ще не є загально визнаною, бракує сучасних підходів до питань соціального захисту осіб з інвалідністю.

Положення Національної доповіді «Про становище інвалідів в Україні» (2013 р.) окреслили ціле коло проблем у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. Проте й на сьогодні зазначені проблеми суттєво не вирішилися і продовжують бути актуальними для українського суспільства.

Особливо важливими є заходи щодо можливості отримання освіти для осіб з інвалідністю. Освіта є одним з найефективніших шляхів виходу людини з інвалідністю зі стану ізоляції від суспільства, і саме новітні освітні програми, в тому числі навчання дистанційно, мають стати об'єктом комплексного державно-управлінського впливу. Головною перевагою дистанційної освіти для осіб з інвалідністю є зміна власної та суспільної свідомості – стає очевидною їх придатність до життя і праці, можливість користуватися досягненнями цивілізації нарівні з іншими людьми, приносити суспільну користь, виконуючи різні послуги вдома з використанням комп'ютера.

Залишається актуальною проблема працевлаштування осіб з інвалідністю. Практика показує, що залучення громадян з інвалідністю до сфери праці важливе як для них самих, так і для держави, оскільки підвищується життєвий рівень інвалідів, збільшується їх платоспроможність, а також можливість самореалізації. З метою розширення можливостей надання гарантій працевлаштування для цієї категорії працівників варто запозичити закордонний досвід щодо виконання роботи в дистанційному режимі, що значно допоможе регулювати зайнятість такої «проблемної» категорії робочої сили, як особи з інвалідністю. У Європі нараховується близько 20 млн осіб, які працюють дистанційно. Це свідчить про ефективність і вигідність зазначеної форми зайнятості.

Невирішеними на сьогодні залишаються такі проблеми осіб з інвалідністю як забезпечення житлом, можливість замовлення спецтранспорту у разі необхідності, створення умов для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю до об'єктів інфраструктури.

У сучасних умовах, коли наша країна обрала курс на євроінтеграцію, слід створити умови для зміни негативних стереотипів і ставлення до людей з вадами здоров'я в українському суспільстві на основі досягнення солідарності і соціальної справедливості та сприяти утвердженню загального принципу: «Дивись на мене як на рівного».

Література:

1. Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / А. М. Куца; Запоріжжя : Запорізь. нац. ун-т. 2011. 18 с.

2. Павлюков Р. О. Соціально-правовий захист інвалідів в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / Р. О. Павлюков; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2009. 20 с.

3. Чічкань М. В. Правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / М. В. Чічкань. Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2009. 20 с.

4. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. / За заг. ред. Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М., К., 2012. 216 с.

5. Державний комітет статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp_rik/orp_rik_u.htm

Гуменюк І. Л.

*кандидат економічних наук, заступник директора з наукової,
інноваційної та міжнародної діяльності,
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Пушкар І. М.

*викладач Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНИ**

*«Кожен має право на освіту...освіта має бути спрямована на
розвиток людської особистості та посилення поваги до прав людини та
основних свобод...».*

(Всесвітня декларація прав людини у 1948 році)

Інклюзія (від Inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Це політика й процес, що дає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах [2, ст. 12].

Інклюзивна освіта в Україні потребує свого вирішення на основі виваженого підходу як з боку державних органів влади, так і громадськості, оскільки інклюзивні процеси у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку у країнах пострадянського простору мають свою специфіку, розвиваються в умовах особливого соціокультурного статусу з урахуванням позитивів і досягнень диференційованого навчання [1, ст. 12].

Існують державні заходи по впровадженню інклюзивної освіти в Україні.

Серед них можна виділити Всеукраїнський фонд "Крок за кроком". Основною метою діяльності якого є втілення демократичних цінностей у систему освіти України та підтримка освітніх програм, в основі яких лежить особистісно зорієнтований підхід, активне залучення родин та громадськості.

На сьогодні є необхідним впровадження новітніх форм освіти, які б надавали можливість особливим дітям навчатися із "здоровими" дітьми, саме це й передбачає інклюзивна освіта.

Такий інтегральний підхід до студента з особливими потребами: зважання на його обмежені можливості, прийняття його таким, яким він є, чутливість до його проблем, повага як до особистості та симпатія – усе це прояви душевної краси та сили, чинники справді людських, гармонійних взаємин, показники високого рівня особистісного розвитку, які мають бути "закладені" саме з ранніх шкільних років. Адже саме в процесі виховання і навчання формується справжня людина. [3, ст.42]

Навчання в інклюзивних групах допомагає дітям з особливими потребами адаптуватися до типових життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, відчуження, сприяє зникненню соціальних бар'єрів та інтеграції в соціум, а також спілкуватися та працювати разом, формувати почуття відповідальності за товаришів, які потребують не лише допомоги, а, насамперед являється прийняття та визнання.

У зв'язку з цим виникає потреба у викладачах, які здатні чітко визначити та сформулювати місію, що охоплює цінності інклюзії та інклюзивну практику. Крім цього вони повинні сприяти створенню у закладі атмосфери, де дбають про успіхи і досягнення своїх студентів, а також вміння управляти ресурсами та координувати їх використання для реалізації навчальної програми і викладання у спосіб, який підтримує інклюзія.

Розвиток сучасних інформаційних технологій і глобальні зміни видів професійної діяльності різко розширили можливості соціальної інтеграції різних категорій дітей з відхиленнями в розвитку, поведінці, обмеженими можливостями здоров'я та особливими освітніми потребами. Кардинальне вирішення проблем забезпечення нормального розвитку і освіти даної категорії дітей вимагає суттєвих змін державної політики по відношенню до системи спеціальної освіти. [3,ст.34]

Таким чином успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Література:

1. Efimova S., & Sofiy, N. (200). Inclusive education: The Step-by-Step program influencing children, teachers, parents, and state policy in Ukraine. (Єфімова С., Софій Н. (200) Інклюзивна освіта: результати реалізації програм Фонду „Крок за кроком" для дітей, вчителів, батьків та наслідки для державної політики в Україні) In R. Stake (Ed.). Multiple case study analysis. New York : The Guilford Press. pp. 119-192.
2. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За ред. А.А. Колупаєвої. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 287 с.
3. Колупаєва А.А. Інноваційні підходи до навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку. *Науково-методичний журнал. «Нова педагогічна думка»*. Рівне. № 1. 2004.

Мазур П. Є.

*кандидат медичних наук, Кременецький
медичний коледж імені Арсена Річинського,
м. Кременець, Україна*

Семенюк Б. Д.

*викладач, Кременецький медичний коледж
імені Арсена Річинського,
м. Кременець, Україна*

СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розвиток сучасного громадянського суспільства неможливий без глибоких змін, реформування системи освіти та виховання толерантного молодого покоління. Проголосивши соціальний статус держави та курс на європейський напрямок розвитку, Україна взяла зобов'язання дотримуватись міжнародних норм та визнання Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей. Особливої уваги від суспільства потребує молодь з особливими освітніми потребами. Спеціальні навчальні заклади для молоді з особливими потребами не змогли забезпечити соціалізацію дітей у сучасне суспільство та забезпечити рівні можливості щодо опанування навчальною програмою. Саме тому, сьогодні особливого значення набуває інклюзія в системі освітньої діяльності.

Інклюзія здійснює значний вплив на систему освіти, науково-пошукову та практичну роботу і має змінити ставлення, усвідомлення необхідності виховання толерантності, поваги, формування нових підходів, зміни філософії цінностей в освітніх системах [1].

У цьому сенсі політико-правова модель розглядає особливості психофізичного розвитку людини у контексті захисту її прав нарівні з іншими щодо участі в суспільному житті, акцентується на обов'язку держави та суспільства сприяти усуненню соціальної несправедливості, не допускати дискримінації. Відповідно й найголовнішим обов'язком держави щодо людей з особливими потребами має бути забезпечення соціальної захищеності, створення належних умов для індивідуального розвитку, реалізації творчих і виробничих можливостей і здібностей у відповідних державних програмах, надання їм соціальної допомоги в усіх видах діяльності, усунення перешкод у реалізації прав на охорону здоров'я, праці, освіти, житлових та інших соціально-економічних прав.

Система інклюзивного навчання необхідна в Україні, як засіб досягнення соціальної справедливості в інтересах молоді з обмеженими можливостями.. Вона дасть змогу забезпечити неперервність навчання для самореалізації осіб з особливими освітніми потребами.

Ми ставимо перед собою завдання з'ясувати особливості формування інклюзивного освітнього середовища та визначити його переваги. Актуальність поставленої проблеми полягає в тому, що нормативно-правові акти держави проголошують рівність усіх в процесі освітньої діяльності, а недосконалий механізм реалізації цього положення унеможливорює його реалізацію, особливо для осіб з особливими освітніми потребами.

Аналіз наукових джерел з поставленої проблеми свідчить про зростання інтересу дослідників до питань створення освітнього середовища у вищих закладах освіти, що гармонізує розвиток фізичних та духовних сил. У наукових працях В. Бондар, К. Кольченко, О. Волошен, І. Іванова, К. Капська розглядають і науково обґрунтовують концепцію інклюзивного навчання у вищих закладах освіти.

Ратифікація Україною Конвенції ООН про інвалідів та Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року [2] поставили перед закладами освіти завдання забезпечення відкритості і доступності освіти для людей будь-якого віку, стану здоров'я і матеріального становища, створення рівних можливостей для отримання освіти, запровадження інклюзивної освіти на всіх рівнях. Для реалізації цих завдань необхідно забезпечити розв'язання питань, пов'язаних із:

- нормативно-правовим забезпеченням;
- навчально-методичним забезпеченням;
- забезпеченням доступності освітнього середовища;
- забезпеченням розвитку особистості студента із інвалідністю;
- проведенням структурних змін в університеті;
- підвищенням кваліфікації науково-педагогічних кадрів;

Впровадження системи інклюзивної освіти забезпечить позитивні зміни у системі вищої освіти і сприятиме:

- забезпеченню реалізації права на освіту особам з інвалідністю;
- розширенню мережі інклюзивних закладів вищої освіти;
- толерантному ставленню до людей з інвалідністю;
- забезпеченню кадрами навчальні заклади з інклюзією;
- забезпеченню вищої школи сучасними засобами реабілітації;
- впровадженню елементів універсального дизайну у вищі заклади освіти.

Створення інклюзивного освітнього середовища в системі вищої освіти України потребує консолідованих зусиль з боку вищої освіти, батьків, громадських організацій і загалом держави, що спрямовані на усвідомлення значущості порушеної проблеми.

Література:

1. Бондар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти. *Дефектологія*. 2003. № 2. С. 2–3.
2. Кольченко К. О., Нікуліна Г.Ф. Концептуальні підходи до провадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. К.: Університет «Україна», 2013. № 10 (12). С. 12–22. № 3. С. 2.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 706 від 1 серпня 2012 р. Про затвердження державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%D0%BF> (дата звернення: 06.09.2018).

Марчак Т. А.

кандидат філологічних наук, викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Шморгал О. І.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗВО ІЗ ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В ІНТЕГРОВАНІХ ГРУПАХ

Система інклюзивного навчання базується на положенні про забезпечення рівноцінного ставлення до всіх учасників навчання, в той же час забезпечуючи спеціальні умови для категорії студентів, що мають особливі освітні потреби. Інклюзивне навчання являє собою новий щабель розвитку загальної освіти, на якому освіта стає доступною для всіх і пристосування до потреб різних груп населення забезпечує доступну освіту у ЗВО.

Неоднорідність викладання навчального матеріалу у інтегрованій групі студентів полягає у відмінностях необхідного рівня і змісту освіти, що є умовою розробки та пошуку нових форм, методів і прийомів роботи, які могли б надати можливість практичного забезпечення максимального охоплення студентів з певними обмеженнями; задовольнити загальні та особливі освітні потреби; подолати територіальний бар'єр і залежність від виду освітньої організації, складності порушення в розвитку.

Для студентів, які мають порушення слуху, процес навчання гуманітарних дисциплін неможливо здійснювати, використовуючи безпосередньо існуючі методики, які застосовуються при навчанні осіб зі збереженим слухом. Це пов'язано не тільки з фізичними проблемами втрати або зниження слуху. Ті студенти, що навчаються з порушеним слухом по іншому сприймають мову. Словесна мова формується у них не так, як у людей зі збереженим слухом, у них інший шлях оволодіння граматичною будовою мови, розвитку мовних узагальнень. Дана специфіка лежить в основі своєрідного шляху засвоєння мови інтегрованою групою студентів. Все це створює необхідність розробки особливих методів і засобів навчання слабочуючих студентів при вивченні гуманітарних дисциплін.

До основних факторів, які визначають зміст навчання дисциплін гуманітарного циклу відносять реальний обсяг навчального часу, темп вивчення навчального матеріалу, доступний для студентів з порушеним слухом, а також можливості подальшого використання отриманих мовних знань; важливо розглянути можливості адаптації методів і прийомів навчання чуючих студентів стосовно студентів з порушеннями слуху; організувати безперервну взаємодію з дефектологами, психологами та батьками. Вирішення цих завдань допоможе розкрити потенційні можливості і підвищити рівень навченості студентів з порушеним слухом.

Одним з найбільш важливих і складних завдань навчання студентів гуманітарних дисциплін з порушеним слухом – формування у них усного мовлення. Це пояснюється тією винятковою роллю, яку відіграє в житті людей усне мовлення – як спосіб спілкування, основа володіння мовою і засіб мислення. При цьому завдання формування і корекції вимови є найбільш специфічним, тому що реалізується в умовах порушення єдності слуху та мовлення. Успіх залежить від засвоєння словникового запасу, граматичного ладу мови, навичок сприйняття усного мовлення та вимови, а також навичок спілкування з оточуючими.

При інтегрованому навчанні специфічність побудови навчально-виховного процесу зі студентами, які мають порушений слух, проявляється в поєднанні і необхідності вирішення двох груп завдань, різних за своїм характером: задач пропедевтичного характеру та планомірне, цілеспрямоване навчання основам наук, оволодіння знаннями і навичками, необхідними для життя, будь-якої сфери трудової діяльності.

Ці завдання в процесі навчання і виховання вирішуються в органічній єдності, так як успіхи, досягнуті в кожному напрямку, роблять позитивний взаємний вплив один на одного.

Інтегроване навчання має передбачати не тільки супровід нечуючих учнів, а й методичну підтримку викладачів ЗВО. Ця підтримка може бути організована: психолого-педагогічним чи медико-соціальним центром (в складі якого є медики, спеціальні педагоги, психологи, логопеди, соціальні працівники); внутрішніми координаторами з фахової освіти, а можливий і сурдопереклад викладачем-предметником.

Отже, говорячи про особливості навчання студентів зі порушенням слуху гуманітарних дисциплін, можна виділити наступні основні положення. З огляду на особливу роль зорового сприйняття при порушенні слуху у студентів в навчальному процесі необхідно робити велику опору на наочність. Для цього можна використовувати наочний матеріал, навчальні тексти, таблиці, плакати і картки. Велика роль відводиться письму. Активне використання письма (записування) – засіб навчання, а також контролю ступеня засвоєння матеріалу при оволодінні мовою слабочуючими студентами. Важливою при роботі у інтегрованій групі є опора на зразок – одночасне освоєння нового матеріалу, розкриття певних значень та виконання практичних завдань. На занятті необхідно проводити роботу з розвитку слухо-зорового і слухового сприйняття мови на основі методів і прийомів з практики навчання слабочуючих студентів. Досить високий результат при цьому досягається тільки в спільній цілеспрямованій роботі всіх, хто причетний до процесу навчання і соціалізації студента, як у професійному так і компетентному підході до вирішення питань інтегрованого навчання.

Поліщук С. В.

*кандидат педагогічних наук, практичний психолог
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
викладач кафедри педагогіки та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Яцемірська І. А.

*викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і
фундаментальних дисциплін Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Питання загальнодоступності освіти для дітей з інвалідністю на сучасному етапі розвитку українського суспільства є надзвичайно актуальною. Щорічна зростаюча тенденція кількості людей з обмеженими функціональними можливостями (понад 650 млн., з них близько 3 млн. – в Україні) змушує шукати засоби і форми інтеграції у різні сфери життя суспільства.

Для України інклюзивна освіта – педагогічна інновація, що перебуває на стадії впровадження, а тому натрапляє на труднощі.

Для всіх освітніх систем вирішальним питанням є вартість освіти, зокрема щодо створення освітніх закладів для всіх дітей, які повинні навчатися. За даними численних досліджень, інклюзивна освіта є не лише економічно ефективною, а й рентабельною, причому «рівність» сприяє досягненню відмінних результатів [4, с. 63].

Національні бюджети обмежені, офіційна допомога на цільовий розвиток відсутня, а батьки не можуть дозволити собі прямо або опосередковано оплачувати витрати, пов'язані з освітою своїх дітей. Тому інклюзивна освіта вважається надто дорогою для урядів, установ і навіть батьків, хоча оціночна сума для досягнення «освіти для всіх» – 11 млрд. дол. є дуже скромною в глобальних масштабах.

За оцінками організації «Оксфам», фінансова підтримка, необхідна для досягнення «освіти для всіх», відповідає: чотирьом дням воєнних витрат усіх країн світу; половині того, що кожного року витрачається на іграшки в Сполучених Штатах Америки; менше того, що європейці щорічно витрачають на комп'ютерні ігри або на мінеральну воду; менше 0,1 відсотка щорічного валового національного продукту всіх країн світу [3].

В Україні доцільно було б розробити низку заходів, спрямованих на поширення інклюзивної освіти:

- а) каскадні моделі професійного розвитку на основі підготовки тренерів (trainer-of-trainer);
- б) налагодження контактів між студентами університетів і школами для проходження педагогічної практики в межах допрофесійної підготовки;
- в) реорганізація спеціальних навчальних закладів у ресурсні центри для надання фахових консультацій і підтримки об'єднанням звичайних масових шкіл;
- г) розвиток потенціалу батьків і залучення ресурсів громади;
- д) залучення самих учнів до програм «рівний-рівному»;
- е) формування класів, в яких навчаються діти різних вікових груп і різних здібностей.

У зарубіжних дослідженнях виділяється чотири види інтеграції залежно від ступеня взаємодії: фізична, функціональна, соціальна, соціоетальна (табл. 1).

Таблиця 1.

Види інтеграції

<i>Вид</i>	<i>Характеристика</i>
Фізична	Припускає лише перебування дітей разом в одному приміщенні одночасно.
Функціональна	Основна характеристика – наявність предметнопросторового об'єднання, яке супроводжується організацією предметної взаємодії.
Соціальна	Передбачає міжособистісні контакти між звичайними та особливими дітьми.
Соціоетальна	Визначає вищий ступінь взаємодії і вважається оптимальною, тому що відбувається повне зняття соціальної дистанції, існують рівноправне партнерство в діяльності та суб'єкт-суб'єктні відносини в дитячій групі

На сьогоднішній день в Україні не має єдиної прозорої і достовірної системи обліку дітей інвалідів та дітей із обмеженими можливостями за станом здоров'я. За даними Міністерства освіти в 2014 році в Україні налічувалось більше 160 тис. дітей з особливостями психофізичного розвитку. Однак, на думку експертів, реальна кількість дітей із обмеженими можливостями за станом здоров'я в десятки разів більше. Це підтверджують дані обслідувань ПМПК (психолого-медикопедагогічних консультацій), згідно з якими, наприклад в 2010-2011 навчальному році було визнано такими, що мають вади психофізичного розвитку 1194,031 тис. дітей (15% від загальної кількості). При цьому кількість встановлених випадків проблем психофізичного розвитку дітей зростає з кожним роком. Статистичні дані по ПМПК також не відображають реальної ситуації, оскільки враховується кількість реальних звернень по допомогу від батьків. Це означає, що велика кількість дітей із особливими потребами взагалі не підлягає статистиці. Відсутність єдиної прозорої і

достовірної системи обліку дітей інвалідів та дітей із обмеженими можливостями за станом здоров'я заважає адекватній оцінці реальних масштабів і розробці чітко сформованої стратегії впровадження інклюзивної освіти в Україні [4, с. 73].

Причому, слід також відмітити, що система фінансування закладів загальної середньої освіти в Україні не оновлена та не враховує особливі потреби окремих дітей, що могли б навчатись у звичайних школах. При розрахунку витрат на освіту не береться до уваги специфіка навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх закладах.

Ефективна реалізація і впровадження ідей інклюзивної освіти в Україні в подальшому буде залежати від можливостей знаходження точок дотику, розуміння, врахування інтересів і специфіки цілей представників різних суспільних груп у їх ставленні до проблем інклюзивної освіти.

Література:

1. Боднар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*. 2011. №3. С. 10 – 14.
2. *Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання*: зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 29-30.09.2015 / уклад. О. Е. Жосан. Кіровоград : Ексклюзив-систем, 2015. – 468 с.
3. *Інвалідність та суспільство*: навчально-методичний посібник. / За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Буров С Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. – К., 2012. 216 с
4. *Інклюзивна освіта: досвід і перспективи* : [монографія] / Колектив авторів; відп. ред. Г.В. Давиденко. Вінниця, 2016. 242 с.
5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Монографія. К. : САММІТ-книга, 2008.
6. Ярмощук І. Інклюзивне навчання в системі освіти. / І. Ярмощук. *Шлях освіти*. 2009. № 2. С. 24–28.

Бачинська О. М.

кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Сарсалюк М. М.

Головний державний ревізор-інспектор відділу податків і зборів з юридичних осіб Кам'янець-Подільського управління ГУ ДФС у Хмельницькій області, м. Кам'янець-Подільський, Україна

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСТУПНОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ**

За останнє десятиліття соціальна політика багатьох європейських країн стосовно осіб з інвалідністю зазнала суттєвих змін. Ставлення до цієї групи людей як до пацієнтів, яким необхідно лише лікування, реабілітація та постійна опіка, змінилося на ставлення до них як до повноправних членів суспільства, що мають рівні права з іншими громадянами країни.

Україна є прибічницею практично всіх міжнародних нормативно-правових документів у галузі прав людини. І, як і кожна країна світу, що взяла на себе зобов'язання виконувати міжнародні конвенції, у тому числі про права людини та права інвалідів, повинна керуватися принципами та нормами цих угод у своїй внутрішній політиці.

Протягом останніх кілька років чинним законодавством про освіту врегульовано питання впровадження інклюзивного навчання, однак практична реалізація потребує суттєвого удосконалення і залучення ресурсів.

Аналіз проблем щодо впровадження інклюзивної моделі освіти свідчить, що всі вони входять до основних категорій: зміст освіти, фінансування, кадрові питання, питання доступності та пристосування загальноосвітніх навчальних закладів і міжвідомча співпраця, соціально-психологічні проблеми.

Що стосується змісту освіти, то на сьогодні залишаються невизначеними критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються на інклюзивній формі навчання. Діти з порушеннями психофізичного розвитку, перебуваючи у загальноосвітніх навчальних закладах не забезпечені відповідними корекційними засобами навчання та реабілітаційним обладнанням, а отже, створення рівних можливостей засвоєння знань для зазначеної категорії учнів залишається декларативним.

Головним джерелом коштів місцевих бюджетів, що можуть бути

спрямовані на послуги інклюзивної освіти, є освітня субвенція. Її обсяг розраховується на основі формули. Формула розрахунку побудована так, що для всіх загальноосвітніх закладів застосовується єдиний норматив бюджетної забезпеченості одного учня. Коефіцієнти, що застосовуються до окремих категорій учнів, в основному відображають спеціалізацію таких закладів і лише забезпечують приведення їх чисельності у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл. Так, і при розрахунку видатків на загальноосвітні заклади для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, застосовується фінансовий норматив бюджетної забезпеченості одного учня, аналогічний з іншими закладами. Таким чином, у освітній субвенції не враховується необхідність фінансового забезпечення особливих потреб таких дітей.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, функціонування закладів загальної середньої освіти забезпечується з районних бюджетів та бюджетів міст. Водночас спеціальні загальноосвітні школи-інтернати, навчально-реабілітаційні центри для дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, фінансуються із обласних бюджетів. Владі на міському (районному) рівні не вигідно створювати умови для організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, що фінансуються із місцевих бюджетів, оскільки у формулі такі кошти не враховуються. Для зменшення навантаження на спеціальні школи-інтернати та відповідного фінансування, яке може бути спрямоване на фінансування закладів загальної середньої освіти, вони не мають важелів.

Не можна не згадати і про відсутність фінансової мотивації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів до впровадження інклюзивної освіти.

Однією з найважливіших передумов успішного розвитку інклюзивної освіти є створення сприятливих, комфортних умов для дитини з особливими освітніми потребами. Провідна роль у цьому належить асистенту вчителя, який є посередником між дитиною з порушеннями психофізичного розвитку та іншими дітьми і дорослими в шкільному середовищі. Прикро, що у Типовому положенні про атестацію педагогічних працівників порядок атестації асистента вчителя інклюзивного класу також не прописаний.

Ключову роль у створенні інклюзивного суспільства, в житті якого дитина з особливими освітніми потребами зможе брати повсякденну участь, відіграє доступність навколишнього середовища. В Україні дуже низький відсоток (4%) усіх споруд є архітектурно доступними [1]. Що стосується міжвідомчої співпраці, то в державі існує багато організацій, які опікуються правами дітей-інвалідів: виконавчі органи влади й органи місцевого самоврядування, науково-педагогічні організації, соціальні служби, громадські й батьківські об'єднання, але неузгодженість діяльності та бюрократизованість відомчих процедур гальмує процес упровадження інклюзивної освіти на місцях [2].

Експерти й дослідники, оцінюючи сучасний стан інклюзивної освіти в Україні, звертають увагу на соціально-психологічні проблеми, які ускладнюють

процес упровадження інклюзії [3]. Це такі як:

- необізнаність суспільства щодо змін у системі освіти; проблема толерантності в школах, тобто адекватного і гуманного сприйняття дитини з особливими освітніми потребами однолітками, вчителями;
- проблема батьків дітей з обох сторін: батьки дітей з особливими освітніми потребами вважають, що їхніх дітей дискримінують;
- батьки здорових дітей побоюються, що інклюзія впроваджуватиметься без ретельної підготовки, а в школах можуть з'явитися діти з важкими формами психофізичних порушень [4].

Для вирішення зазначених проблем необхідно взяти наступні заходи:

- законодавче оформлення системи інклюзивного навчання не лише в загальноосвітніх навчальних закладах, а й у закладах дошкільної, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти;
- використання напрацювань колективів пілотних інклюзивних шкіл України з метою створення спільно з науковцями методичних і наочних матеріалів для організації навчально-виховного процесу дітям з особливими освітніми потребами;
- фінансове стимулювання загальноосвітніх навчальних закладів, де запроваджується інклюзивна освіта;
- забезпечення додаткової підготовки вчителів та вихователів, які працюють з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку у системі післядипломної педагогічної освіти;
- послідовна заміна конструктивного та архітектурного образу школи на безбар'єрний;
- формування моделі відомчої взаємодії, де кожний нормативний акт спільно готуватимуть представники всіх відповідальних відомств;
- проведення широкої просвітницької кампанії, яка б дала змогу інформувати суспільство про необхідність і важливість інклюзії.

Отже, можна впевнено сказати, що у інклюзивної освіти в Україні є майбутнє, проте необдумане і стрімке включення дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітні навчальні заклади без створення відповідних умов, за відсутності кадрів, архітектурної неготовності навчальних закладів та низького рівня толерантності у суспільстві принесе лише розчарування.

Література:

1. Печончик Т., Виртосу І. Універсальний дизайн: практичні поради для кожного. К. : Національна асамблея інвалідів України, 2015. 39 с.
2. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. К. : Плеяди, 2012. 62 с.
3. Патрикеева О. О., Софій Н. З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.-метод. посіб. / Під. заг. ред. В. І. Шинкаренко. К. : Плеяди, 2011. 96 с.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. К. : Самміт-

Книга, 2009. 272 с.

Григоренко Г. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методик викладання спортивно-педагогічних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна

Щигельська В. М.

студентка факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна

ФІЗИЧНІ ВПРАВИ ТА РУХЛИВІ ІГРИ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ РУХОВИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

Спеціальна освіта в Україні знаходиться у стані постійного оновлення й удосконалення. Успіх значною мірою залежить від розуміння кінцевої мети, спільних зусиль науковців, практичних працівників соціальної та медичної сфери, усієї педагогічної громадськості. Розвиток теорії і практики навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами акцентує увагу на необхідності створення ефективних умов включення цих осіб в суспільне життя, формування ціннісного ставлення суспільства до здоров'я.

Своєчасність і доцільність проблеми соціалізації дітей з особливими освітніми потребами зумовила її врахування у статті 16 Закону України «Про загальну середню освіту», де зазначено про те, що «інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників»[1].

Виходячи з базових положень Концепції «Нова українська школа», законів України у галузі освіти зазначаємо, що саме надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами є об'єктивною основою організації навчання та виховання, супроводу дитини у цьому процесі.

Принципова позиція освітньо-виховної, духовно-ціннісної, психолого-педагогічної підтримки суб'єктів навчально-виховної діяльності у всіх сферах освітнього процесу полягає у тому, що вчитель оперативно реалізує гарантовану допомогу своїм вихованцям у вирішенні індивідуальних пізнавальних, духовних, психомоторних, психосоматичних, поведінкових

проблем, які пов'язані із станом їх соціального, психосоматичного та духовного здоров'я, негативним життєвим досвідом, міжособистісною комунікацією. Одними із головних завдань у корекційно-розвитковій роботі, що поставлені перед працівниками закладів освіти, керівниками позашкільних закладів, фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів є формування культури здоров'я, корекція рухових навичок, соціалізація особистості дитини на засадах особистісно орієнтованого підходу [2; 3].

Наші спостереження та робота з дітьми молодшого шкільного віку з вадами зору базувалися на твердженнях спеціалістів з тифлопедагогіки про необхідність використання фізичних вправ та рухливих ігор для формування координації рухів, концентрації уваги щодо їх виконання, просторової орієнтації, співпраці та взаємодопомоги [2; 3]. Ми використовували фізичні вправи для вдосконалення рухових навичок (з обов'язковим урахуванням вторинного дефекту) зі школярами в позанавчальний час, серед яких активні методи (швидкісно-силові, вправи на спритність, гнучкість тощо) склали до 30%. Пасивні вправи склали до 20-25% від тих засобів, що нами застосовувались. Застосування комбінованих корекційних вправ відбувалося під час індивідуальних та групових, спеціальних корекційних занять, у вільний від занять час, під час прогулянок на свіжому повітрі.

У молодшому шкільному віці ефективним є впровадження у освітній процес спеціальних рухливих ігор для дітей з вадами зору, які сприяють формуванню у дитини концентрації уваги, слуху, максимальної рухливості, спритності, гнучкості, пошуків шляхів самовдосконалення, при цьому обов'язковим є те, що гра повинна відповідати тим навичкам дитини, якими вона вже досконало володіє [2]. Тривалість та інтенсивність навантаження гри визначається педагогом з урахуванням фізичного та емоційного стану, але не може продовжуватись більше 10 хвилин. Популярними серед дітей є ігри, які сприяють: - розвитку швидкості, спритності, вмінню орієнтуватися в просторі: «Пусте місце», «Наздожени дзвіночок», «М'яч сусіду», «Коршун і квочка», «Наздожени обруч», «Нічний вартовий», «Пташки», «Жмурки», «Естафета парами», «Дзвоник на урок» та інші; - швидкісно-силові якості реалізуються у іграх: «Кенгуру», «Подолай перешкоду», «Бій півнів», «Біг раків», «Біг по купинах», «Намотай шнурок», «Влучи в ціль» тощо.

У структурі заходів з організації процесу фізичного виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами саме формування, розвиток навичок координації рухів, вміння орієнтуватися в просторі, командна гра сприяють подоланню особистісних перешкод дитини, спонукають до розвитку світосприйняття, мовленнєвому вдосконаленню, мотивують до активної пізнавальної діяльності, розширюють позитивні характеристики емоційної сфери. Повноцінна інтеграція у суспільно-соціальне середовище особи з особливими освітніми потребами сьогодні можлива лише за умови впровадження безперервного зв'язку навчально-виховних, корекційно-розвиткових заходів та психолого-педагогічного й соціального супроводу [3]. Особистісно орієнтоване спрямування процесу фізичного виховання дітей з

особливими освітніми потребами сприяє формуванню їх здатності до самостійного позитивного вирішення різноманітних проблем в ситуаціях самоствердження, ризику, конфлікту, морально-етичного та професійного вибору.

Література:

1. Закон України «Про загальну середню освіту» URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2232/> (дата звернення: 11.04.2019).
2. Маллаев Д. М. Игры для слепых и слабовидящих. Москва: Советский спорт, 2003. 132 с.
3. Синьова Є. П. Тифлопедагогіка. Теорія виховання сліпих та слабозорих дітей. Київ, 2009. 212 с.

Мкртічян О. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
естетичного виховання і технологій дошкільної освіти Харківського
національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

Бірюкова В. В.

*студентка факультету дошкільної освіти Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Дитинство є важливим етапом у житті людини, і в цей період відбувається підготовка дітей до повноцінного життя в суспільстві, розвитку у них соціально цінних якостей. Вихованці з різними порушеннями здоров'я стає більше з кожним роком, що передбачає створення в освітніх установах спеціальних умов, що забезпечують формування доступного середовища для дітей з обмеженими можливостями здоров'я та дітей-інвалідів, їх інтеграцію в освітнє середовище і соціалізацію. Велике значення для розвитку дітей з порушенням зору має соціалізація, в процесі якої вони повинні оволодіти вмінням взаємодіяти з оточуючими дітьми та дорослими, необхідними елементарними побутовими та соціальними навичками.

Слабкозорість прямо або опосередковано впливає як на рівень готовності до шкільного навчання, так і на формування шкільних навичок, пов'язані як з темпом навчальної роботи, так і з якістю виконання навчальних завдань, що значно ускладнює навчально-пізнавальну діяльність дитини.

Обов'язковою умовою результативної роботи з дітьми даної категорії є раціональне побудова занять (зниження темпу роботи, збільшення часу на виконання завдань), визначення оптимальних зорових навантажень (введення в структуру уроку спеціальних пропедевтичних етапів щодо підготовки дітей з вадами зору до засвоєння навчального матеріалу), застосування коригуючих і тифлотехнічних засобів, а також організація робочого місця у відповідності з особливими освітніми потребами учня (організація позабар'єрного середовища: зорові тренажери, контрастне фарбування ступенів, входів і виходів, піктограми, тактильні покажчики з різною поверхнею), використання адаптованої освітньої програми. При підготовці та проведенні уроків в інклюзивну класі вчитель використовує різні прийоми, що включають дитини в загальний освітній процес (дидактичні ігри, аплікації тощо).

Однією з необхідних завдань при реалізації інклюзивної освіти також є залучення батьків до корекційно-розвиваючої роботи, організованої в освітній установі і в родині просвітницької та консультативної роботи з педагогами та батьками; взаємодія з усіма учасниками інклюзивного процесу (учнями, педагогами, батьками); профілактична робота. Повноцінне виховання і розвиток сліпої або слабозорої дитини вимагає від батьків знань особливостей її розвитку, впливу первинного дефекту на формування психічних функцій, рухових, соціальних, навчальних та інших умінь, вміння спілкуватися і контактувати з однолітками і дорослими. Батьки дитини з порушеним зором повинні регулярно отримувати консультативну допомогу фахівців – тифлопедагога, психолога, офтальмолога.

Отже, інклюзивні технології в освітньому процесі ефективні тоді, коли фізичне й психологічне середовище відповідає потребам дітей з вадами зору, а педагоги підготовлені до роботи з такою категорією учнів в масовій школі.

Література:

1. Бондар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. *Рідна школа*. 2011. №3. С.10-14
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. К. : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
3. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. К. : Атопол, 2012. 120с.
4. Савчук Л.О. «Особлива» дитина в навчанні. Рівне : РОІППО, 2010. 44 с.

Мкртічян О. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
естетичного виховання і технологій дошкільної освіти
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

Корнієць К. С.

*студентка факультету дошкільної освіти Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна*

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Однією з найважливіших проблем освіти в суспільстві є доступність для ряду соціальних груп, що мають певні особливості. Серед них особливе місце займають діти з обмеженими можливостями здоров'я, яким перешкоджають певні обмеження, так чи інакше пов'язані з соціальною нерівністю.

Інклюзія передбачає підстроювання всієї освітньої системи під конкретну дитину-інваліда, під його потреби й можливості. Завдання інклюзивної школи – побудувати реальну систему, яка б якісно задовольняла потреби кожної дитини в досягненні успіхів, відчутті безпеки, можливості повноцінного соціального життя.

Існують способи включення вихованця в освітній процес, а саме: сприймання учнів з інвалідністю як члена суспільства; включення їх в однакові види діяльності; залучання до колективної форми навчання та групового рішення завдань; участь в спільних іграх, проектах, лабораторних дослідженнях.

Однак, ускладнений сам процес включення дитини з ОВЗ в програму навчання загальноосвітньої школи, а також можливість організації освітнього процесу та атестації (особливо предметна освіта). Так, діти з вираженими психічними відхиленнями нездатні засвоювати типову освітню програму. Вони не мають можливості сприймати навчальний матеріал самостійно або за індивідуальними картками, не розуміють пояснення вчителя, від втоми і хворобливих відчуттів організму неадекватні на занятті, зриваючи весь навчальний процес. Введення «тьюторів» також практикується в школах, але не завжди такі помічники володіють тими знаннями, які необхідні в роботі з дітьми, приступаючи до роботи іноді навіть не вивчивши медичну карту вихованця.

Для України зазначені проблеми актуальні й складні, що обумовлено різким зростанням числа дітей, які отримують допомогу за інвалідністю, а

також трансформуванням навчальних закладів в результаті урядових реформ. Спеціальна освіта, що включає в себе підготовку вчителів-логопедів, дефектологів, сурдо-, тіфло-, олігофренопедагога, мережа навчальних закладів, унікальні методики навчання, спеціальні програми та обладнання для шкіл, навчальних сліпих і слабозорих, глухих і слабочуючих, із захворюваннями опорно-рухового апарату, з розумовою відсталістю, відчуває серйозні потрясіння через скорочення фінансування і структурні перетворення.

Проблемою також є організація так званого «позабар'єрного середовища» (пандусів, одноповерхового дизайну школи, введення в штат викладачів сурдоперекладачів, переобладнання місць загального користування тощо) і відмова вчителів, школярів та їх батьків прийняти розглянуту форму освіти.

Доцільно зазначити, що школи-інтернати для дітей з порушеннями розвитку, з одного боку, створюють особливі умови для задоволення потреб учнів зазначеної категорії через медичні та педагогічні послуги, а з іншого, – перешкоджають їх соціальній інтеграції. Соціалізація являє собою результат психічного розвитку людини й постійного розширення числа контактів, спілкування і взаємодії здорових дітей та дітей з відхиленнями розвитку. В загальноосвітній школі створюються умови для включення дитини з ОВЗ в середовище здорових однолітків, однак дитина в силу своїх відхилень не може соціалізуватися, створюючи дискомфорт оточуючим.

Дуже важливу роль в організації інклюзивної освіти є економічна складова. Спеціальна (корекційна) освітня установа потребує великих матеріальних затрат для держави, а інклюзивна освіта значно дешевше.

Для дітей з ОВЗ, перш за все, необхідна соціальна інклюзія, яка передбачає включення інвалідів в соціальні процеси і відносини, шляхом встановлення тісних зв'язків між корекційним і загальноосвітніми школами.

Так, інклюзивна форма навчання (включення одного або декількох учнів з порушенням розвитку в звичайний клас загальноосвітньої школи) продуктивна тільки для дітей з збереженим інтелектом, які мають легку форму порушення розвитку. Для дітей же з особливими потребами, зумовленими порушеннями в розвитку більш важкому, внаслідок яких потрібно значне збільшення термінів навчання; модифікація змісту предметів, включення в навчальний план ряду специфічних навчальних предметів, відсутніх в навчальному плані для дітей з нормативним розвитком і необхідних для поглибленої корекційної роботи; реалізація цілого комплексу індивідуальних корекційних занять; залучення вчителя-дефектолога відповідного профілю до реалізації навчального процесу.

Найбільш продуктивний моделлю навчального процесу буде навчання в загальноосвітній організації в окремому класі (інтеграція), але за участю в деяких загальноосвітніх заняттях зі звичайними учнями (наприклад, заняття співу, екскурсії тощо), а також в усіх видах і формах соціальної та культурного життя загальноосвітньої організації (свята, концерти, олімпіади).

Важлива також робота з учнями та їх батьками, з метою налагодження міжособистісних товариських відносин, можливості надання дитині допомоги, підтримки, участі, а також навчання оточуючих етиці спілкування та взаємодії з дітьми, які мають порушення в здоров'ї.

Отже, в умовах навчального закладу важливо допомагати учню самостійно ставити й досягати серйозних цілей, жити максимально самостійно, не потребуючи опіки, і в подальшому житті знайти своє місце на ринку праці та стати повноправним громадянином.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. К. : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
2. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. К. : Абрис, 1997. 416 с.
3. Трохимчук М. О. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. *Дитина з особливими потребами*. 2016. № 2. С. 2-4.
4. Яковлева С. До питання психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. *Вища школа*. 2017. №5. С. 85-94.

Александрова В. В.

викладач Криворізького факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНОГО ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Інклюзивна освіта передбачає істотні зміни в культурі, політиці та практичній діяльності освітніх закладів. Діти з особливими потребами стають частиною нашого життя, вони включаються в загальноосвітні школи, оточення, спільноти. До них ставляться як до рівних і як таких, що заслуговують на повагу і сприйняття їх такими, як вони є. Це те право, яким всі ми користуємось як члени суспільства.

У той же час подальший духовний розвиток, формування повноцінної особистості учня з інвалідністю, що є необхідною умовою її повної соціалізації та інтеграції у суспільство, може бути забезпечений застосуванням нових методів навчання, у тому числі й в іноземній мові.

До їх числа, безсумнівно, відноситься навчання за допомогою поетичного тексту, музики, пісні. Мова і музика є засобами спілкування між людьми. Їм

властивий певний зміст, який у музиці визначається через ритм, звукові образи, темп і музичну інтонацію; а в мові - через значення слів, граматичних структур, інтонацію речень.

Звичайно, не всі вірші доцільно використовувати при навчанні іноземних мов. Ці тексти повинні відповідати певним вимогам, а саме: зміст вірша має носити пізнавальний характер; мовний матеріал вірша повинен відповідати вимогам програми, бути доступним розумінню студентів, сприяти поглибленню і закріпленню знань з мови, відповідати віку студентів, їх інтересам і смакам. Наприклад, студенти швидко згадають назви кольорів за допомогою віршованого тексту [1, с. 13]:

Red and yellow, blue and green, blue and green, blue and green.

Red and yellow, blue and green, black and white, and brown.

Orange, purple, pink and grey, pink and grey, pink and grey.

Orange, purple, pink and grey, black and white, and brown.

Цей текст, покладений на музику, підвищує запам'ятовування кольорів та дозволяє легко відтворити засвоєний матеріал спочатку у пам'яті, а потім у мовленні.

Класична і сучасна музика створюють сприятливий психологічний клімат на заняттях, завдяки музиці знижується психологічне навантаження студентів, активізується їх мовна діяльність, підвищується емоційний тонус, підтримується інтерес до вивчення іноземної мови.

Найбільше зв'язок мови і музики проявляється у пісенному жанрі. Музика відтіняє виразність слів, загострює почуття, викликає певний настрій та емоції [2, с.50-53]. Важливо ставити завдання так, щоб стимулювати процеси мислення студентів, підвищувати ефективність формування не тільки комунікативних навичок з іноземної мови, а й необхідних гуманістичних орієнтирів у ході конкретно-предметної діяльності. Наприклад: Прослухайте пісню «Everything I Own». Як ви думаєте, пісня сумна чи радісна? Поясніть свою думку. Уявіть, що ви повинні віддати все, що у вас є. Які три речі вам не хотілося б втрачати? Чому?

You sheltered me from harm,

Kept me warm, kept me warm.

You gave my life to me.

Set me free, set me free.

The finest years I ever knew

Where all the years I had with you.

(Chorus)

I would give anything I own.

Give up my life, my heart, my home.

I would give anything I own.

Just to have you back again...

Рима і музика сприяють правильному засвоєнню інтонації, вимови, підвищують здатність запам'ятовувати слова, граматичні конструкції текстів, які в подальшому використовуються як мовні моделі. Ритм дозволяє

регулювати інтенсивність роботи центральної нервової системи, систематичне повторення ритмів сприяє формуванню такого стану організму людини, яке найбільш сприятливо для введення інформації. Численні повтори, характерні для пісенного жанру, сприяють легкому і мимовільному запам'ятовуванню лексико-граматичних конструкцій, підвищуючи, тим самим, ефективність тренування [3, с.23-25]. Наприклад, можна легко запам'ятати фрази про свій робочий день (*wash my face, clean my teeth, comb my hair i m.n.*), змінюючи їх по черзі у наступній віршованій моделі: *This is the way I wash my face, wash my face, wash my face. This is the way I wash my face at seven o'clock in the morning i* т.д.

Музика знімає втому, утримує інтерес студентів навіть при неодноразовому прослуховуванні. Вивчаючи іноземну мову, студенти охоче слухають повторно вже відомі твори, самі є і слухачами і виконавцями, а це сприяє міцному закріпленню в пам'яті мовного матеріалу, легко вводить студентів у мовне середовище. Наступне завдання показує як ввести нові слова, сформувати фонематичний слух і знайомить з культурою Великобританії: Вставте пропущені слова у вірш англійського поета В.Уїтса «When you are old». Не забудьте, що слова у вірші повинні римуватись: Прослухайте запис і перевірте себе. Як ви думаєте, цей вірш романтичний чи політичний?

When you are old and grey and full of ____ (1)
 And nodding by the ____ (2), take down this ____ (3)
 And slowly read, and dream of the soft look
 Your ____ (4) had once, and of their shadow deep.

Навчання іноземним мовам, що базується на використанні поетичного (у тому числі пісенного) матеріалу, підвищує якість навчання, гарантує успіх і різноманітність у проведенні занять, наближає студентів до більш досконалого володіння іноземними мовами. У студентів збільшується обсяг висловлювань, темп мовлення; здійснюється перехід до більш живої і природної інтонації; проявляється вміння більш переконливо висловлювати і відстоювати свою думку. Крім того, музика, поезія грають велику роль в естетичному вихованні студентів.

Література:

1. Ashworth J., Wesley A. *Stepping Stones*. 2004. 63 p. URL: www.longman.com (дата звернення: 07.03.2019).
2. Синькевич Г.С. Пісня на уроці англійської мови. *Іноземні мови в школі*. М. : 2002. № 1. С. 50-53.
3. Марковская О.В. К вопросу о методике использования зарубежной песни в обучении иностранному языку. *Язык. Этнос. Сознание: 2003 год: материалы Международной научной конференции, 24-25 апреля. 2003 г. Пятигорск, 2003. С. 22-25.*

Бобкова О. І.

*методист Красноградського коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Красноград, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Освіта має бути доступною для кожної людини. Це право гарантує нам Закон України «Про освіту». Концепція «Нової української школи» дала поштовх для широкого запровадження інклюзивної освіти, а значить реального дотримання конституційного права.

Інклюзія поступово стає частиною кожної школи. Рівний доступ до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у закладах загальної середньої освіти значно розширює можливості спеціальної освіти. Культура інклюзії передбачає вміння зосереджувати увагу на сильних сторонах, а не на проблемах людини, створення унікального мікроклімату довіри, уникнення конфліктних ситуацій в освітньому середовищі. Успішна реалізація інклюзивної освіти вимагає адаптації освітньої програми та навчального середовища до потреб учнів, які відрізняються своїми навчальними можливостями. Пріоритетними напрямками мають бути сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини з тим, щоб вона відчувала себе неповторним і повноцінним учасником суспільного життя [2, с.218]. Підбір особистісно орієнтованих методів, врахування індивідуальних можливостей, організація спеціальної навчально-пізнавальної діяльності – це ті необхідні й обов'язкові вимоги до вчителя щодо організації освітньої діяльності учнів.

Робота з дітьми з особливими освітніми потребами значно підвищує кваліфікацію педагогічних працівників. Інноваційний шлях розвитку сучасних закладів освіти передбачає посилення психолого-педагогічного супроводу, толерантне ставлення до здобувачів освіти, уникнення бар'єрів в освітньо-розвивальному середовищі. Працювати з дітьми з особливими освітніми потребами повинні педагоги, що отримали спеціальну освіту. Сьогодні школам бракує таких кваліфікованих спеціалістів. Для посади «асистент вчителя» недостатньо пройти курси. Фахову компетентність роботи з дітьми з особливими освітніми потребами мають набувати студенти закладів вищої педагогічної освіти, педагогічних коледжів. Обов'язковою складовою навчальних програм повинні стати методики роботи в інклюзивному класі.

Сучасні українські дослідники (М. Пічкур, І. Демченко, В. Сулим) пропонують викладачам закладів вищої освіти показники готовності педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти (доцільність вибору інклюзивно-педагогічного фаху, адекватність ототожнення зі взірцем фахівця з інклюзії, самовідданість у роботі) й відповідний діагностичний інструментарій [3, с. 93].

Провівши психолого-педагогічну діагностику студентів, можна визначити проблеми, дібрати методи й засоби навчання для якісної підготовки майбутніх фахівців.

Готовність учителя початкової школи до роботи визначається за певними видами:

- фахова (сформованість знань з методології інклюзивної освіти та високий рівень корекційно-педагогічної майстерності);
- методична (володіння учителем загальнопедагогічними та корекційно-розвивальними технологіями);
- психологічна (інтеграція таких особистісних якостей педагога як емпатію, толерантність, емоційна підтримка людини, рефлексія тощо) [1, с. 5].

Компетентнісний компонент готовності формується, коли студент має покликання до інклюзивно-педагогічного фаху, належні мотиваційні установки, відповідні морально-особистісні якості [1, с. 22].

Окремою проблемою є перенавчання керівників закладів загальної середньої освіти. Директор школи, заступники директора повинні бути готовими надавати дієву допомогу вчителям, вивчати медичні рекомендації, забезпечувати облаштування приміщень, добирати програмно-навчальний матеріал, ефективно вирішувати питання підбору кадрів.

Освітнє середовище є сукупністю фізичного, психологічного, соціального, пізнавального та емоційного оточення, у якому здійснюється діяльність. Невід'ємним фактором такого середовища є взаємодія між учителем і дитиною, між однокласниками, а також ефективний вибір навчальних завдань та функціональних методів. Тому так важлива співпраця педагогічних працівників закладу освіти, батьків дитини, медичної сестри чи шкільного лікаря, спеціальних фахівців. Цілеспрямована й поступова система підтримки дитини з особливими освітніми потребами, налагоджена конструктивна партнерська діяльність забезпечить якість організації освітньої діяльності в умовах інклюзивного навчання.

Література:

1. Демченко І. І. Готовність учителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти: структура та діагностика: навч.-метод. посібник. Умань, 2014. 160 с.
2. Інклюзивна освіта: досвід і перспективи : монографія / колектив авторів; відп. ред. Г. В. Давиденко. Вінниця, 2016. 242 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/26514/1/Inkluzivna_osvita_2016.pdf (дата звернення: 30.01.2019).
3. Пічкур М. О. Фахово-ідентифікаційний вимір стану готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Наука і освіта. 2017. № 10. С. 90-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2017_10_13 (дата звернення: 31.01.2019).

Василенко О. Г.

*викладач соціальних дисциплін Харківського
державного соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Коледжі, технікуми, училища не тільки готують фахівців певного профілю, а й здійснюють подальше формування особистості студента, громадянина: через інтерес до навчальної дисципліни та спеціальності пробуджують активність, свідомість, самостійність та відповідальність. Особистісно-орієнтоване навчання – підхід, що має значний потенціал у вирішенні цього завдання.

Суттєвими ознаками особистісно-орієнтованого навчання традиційно вважається: «постійне звернення до досвіду життєдіяльності студентів; стимулювання активних дій щодо засвоєння знань, аналізу виконання завдань; визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини, її розкриття як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом» [1, с. 153]; «пріоритет індивідуальності, самоцінності студента, який є суб'єктом навчального процесу, врахування індивідуального досвіду студента, його потреби в самореалізації, самовизначенні, саморозвитку» [2, с. 537].

Особистісно-орієнтований підхід у навчанні в Харківському державному соціально-економічному коледжі передбачає: 1) наповнення змісту навчання життєвими проблемами тих, хто навчається; 2) створення навчальних ситуацій, у яких студенти мають можливість взаємодіяти з важливими особисто для них проблемами і питаннями; 3) орієнтація на тенденцію до самоактуалізації студентів; 4) прийняття студента таким, який він є, розуміння його почуттів; 5) недирективна, діалогічна позиція спілкування. Саме такі принципи впроваджуються в процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін.

В рамках дисципліни «Етика ділового спілкування» особлива увага приділяється формуванню такої якості, як проактивність. Проактивність тут розуміється як готовність брати відповідальність за власні рішення, власний емоційний стан і комунікативні реакції; у широкому сенсі – відповідальність за власну долю. Проактивність ототожнюють з інтернальним локусом контролю [3, с. 61], відповідальністю [4] і протиставляється реактивності – схильності перекладати відповідальність на інших людей чи обставини. На лекційних заняттях студенти знайомляться з поняттями реактивності та проактивності, на практичному занятті за допомогою розробленої і започаткованої мною методики «Моя проактивність» визначають рівень власної проактивності та розвивають її. Теоретичною основою методики є ідея про те, що будь-які когнітивні патерни проявляється вербально, тобто в словах. У свою чергу зміна

характеру вербального повідомлення впливає на когнітивні патерни, наявні в свідомості людини. Одна людина скаже: «Мене ніхто не слухається», інша – «Я не можу нікого переконати». Це різні когнітивні патерни, що проявляються вербально: перший властивий людині реактивній, другий – проактивній.

Інший приклад практичного впровадження особистісно-орієнтованого підходу – дисципліна «Методика і технологія соціальної роботи», зокрема модулі «Індивідуальна соціальна робота» та «Соціальна робота з групою». Так, в рамках модулю «Індивідуальна соціальна робота» студенти не просто опановують теоретичний матеріал і виконують практичні роботи, а здійснюють самодіагностику наявних у них соціальних проблем, розробляють план втручання на основі результатів самодіагностики (формулюють мету і завдання втручання, планують конкретні заходи) і, що найголовніше, втілюють розроблений план у життя. На практичних заняттях та під час самостійної позааудиторної роботи студенти, працюючи індивідуально чи в групах, розробляють за зразком план соціальної роботи з групою (тренінг чи група самопомоги на вибір). Важливий момент – тематика роботи групи орієнтована на вирішення проблеми, над якою студенти працювали впродовж попереднього модуля «Індивідуальна соціальна робота». Завдяки цьому втілюється принцип послідовності і орієнтації на особистість студента; теорія поєднується з практикою; розвиваються навички самостійного пошуку інформації, планування власної діяльності з вирішення власних же проблем (від оформлення субсидії до підвищення самооцінки). Окрім розвитку особистості підвищується інтерес до навчання, навчальна активність, рівень відвідування занять, розуміння і запам'ятовування матеріалу.

Висновки. Висвітлений досвід практичного впровадження принципів особистісно-орієнтованого навчання в процес підготовки майбутніх соціальних працівників дає підстави стверджувати, що особистісно-орієнтовані технології мають бути у навчальному процесі на рівні коледжу. Вони вимагають від викладача креативності, наполегливості, зосередженості на потенціалі студентів; сприяють зміні уявлення студентів про себе і свої можливості; сприяють активізації, посиленню навчальної та професійної мотивації, розвитку особистості майбутнього професіонала.

Література:

1. Ребенок В. М. Особистісно-орієнтований підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки.* 2016. №137. С. 151 – 154. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2654 (дата звернення 06.03.2018)
2. Машкіна Л. А. Теоретичні засади особистісно орієнтованого навчання у вищій школі. Педагогіка формування твор. особистості у вищ. і загальноосвіт. школах : зб. наук. пр. Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2013. Вип. 28. С. 535–540.
3. Актуальные проблемы психологического знания. *Теоретические и*

практические проблемы психологи : Научно-практический журнал. М. : 2014. № 4 (33). 152 с.

4. Паздрій В. Я. Проактивність в управлінні діяльністю підприємства [Текст]. *Управління розвитком*. 2011. № 21 (118). с. 12 – 14.

Волощук М. Б.

викладач кафедри соціальної роботи та психології, Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ВИБІР: ПАРАДИГМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Стан соціально-економічного розвитку у сучасному світі характеризується багатовекторністю та динамізмом, змінюються форми та види зайнятості, що спричинено динамічними змінами й трансформаціями на ринку праці - важливої складової економічної системи.

Вибір професії – одне із найважливіших та відповідальних питань життєдіяльності людини, а професійна орієнтація має значущий світоглядний потенціал й, як навчальна дисципліна, сприяє розвитку професійної свідомості та професійної ідентифікації молоді, забезпечує високу ефективність щодо визначення та професійної самоідентифікації.

Сучасний соціально-економічний простір на сьогодні висуває молоді дедалі більше вимог, зокрема, уміння самотійно, усвідомлено й відповідально приймати рішення щодо професійного визначення й вибору. Розвиток цих якостей в учнівській та студентській молоді більшою мірою покладається на систему освіти, що «у свою чергу, передбачає психологічну готовність соціальних педагогів та практичних психологів до профорієнтаційної діяльності, вимагає впровадження інноваційних профорієнтаційних засобів, розроблених на засадах сучасної психології, враховуючи потреби, інтереси, мотиви як окремої особистості, так і вимоги суспільства» [2, с. 6].

Професійна орієнтація — комплекс науково-обґрунтованих форм, методів та засобів допомоги особистості щодо вибору чи зміни професії, працевлаштування на основі врахування її індивідуально-психологічних особливостей, інтересів, можливостей та потреб ринку праці в кадрах [3, с. 23].

Основи професійної орієнтації вперше почали закладатися у Франції та Бельгії в кінці XIX та на початку XX століття, однак спроби з'ясувати й осмислити сутність професійно-особистісної відповідності, професійної

придатності, знайти найбільш оптимальне рішення питань розподілу людей за різними сферами трудової діяльності з'явилися ще у стародавніх мислителів, зокрема у працях Платона [2, с. 9]. Так, у своїй концепції *ідеального суспільства* мислитель зазначає: людині «можна зробити усього в більшій кількості, краще й легше, якщо виконувати одну якусь роботу, відповідно до своїх природних задатків», «...кожний окремих індивід повинен займатися чимось одним із того, що потрібно в державі, й при тому якраз саме тим, до чого він за своїми природними задатками більше за все здатний» [1].

У теорії і практиці професійної орієнтації закріплюється ряд понять, які сформульовані у наукових психолого-педагогічних дослідженнях: інтерес, схильність, здібність, професійний намір, професійна направленість особистості, підбір професії, професійне самовизначення, професійна самостійність тощо.

Варто враховувати, що початковий етап професійного самовизначення характеризується романтичністю й недостатньою усвідомленістю вибору професії [3, с. 477]. Це пов'язано з відсутністю життєвого досвіду, а також поінформованості про соціально-економічні особливості регіону й попиту спеціалістів певної професії у відповідному регіоні, а головне - об'єктивною самооцінкою власних індивідуально-психологічних якостей й можливих професійних здібностей.

З роками виникає проблема професійного самовизначення, але вже на усвідомленому рівні. Однак увага суспільства зосереджується саме на соціально-економічних особливостях професій. Так, зокрема, згідно дослідження, проведеного Дослідницьким центром Міжнародного кадрового порталу **hh.ua**, в умовах кризи перспективність професії визначається різноманітними факторами, що зумовлені соціально-економічними умовами розвитку (**Рис. 1. Перспективність професії в умовах кризи**).

Рис. 1. Перспективність професії в умовах кризи

Так, перспективність професії визначається наступними параметрами й характеристиками професії: затребуваність на ринку праці (69 % українців), стабільність галузі, до якої належить професія (53 %), висока зарплата (47 %), можливості професійного зростання у межах спеціальності (21 %), поширеність у світі (17 %) [4].

Освіта є найважливішою підсистемою суспільства, яка розвивається за своїми законами і направлена на всебічний розвиток людини як інтелектуального потенціалу нації.

Сучасна система освіти базується на принципі безперервності професійної освіти. Самоідентифікація особистості у професії, а разом із цим і вибір професії, дозволяє людині максимально використовувати свої природні ресурси. Професійна освіта та виховання є основоположними в оволодінні людиною певним видом професійної діяльності.

Варто пам'ятати, що на вибір професії впливають не тільки соціально-економічні умови регіону, але й особистісні інтереси людини, які у сукупності визначають спрямованість професійного самовизначення [3, с. 477]. Так, саме професійне самовизначення розглядається як одне із важливіших проявів психічного розвитку людини, як процес її становлення в якості повноцінного учасника спільноти професіоналів.

Для відповідального, свідомого самостійного професійного вибору особистості потрібна значна підготовка та підтримка, а також певна фонові інформація про сучасні тенденції, перспективи та умови вибору професії, а також про індивідуально-психологічні особливості й якості особистості, про можливість оволодіння тією чи іншою професією й успішної самореалізації у професійній діяльності.

Література:

1. Платон. Сочинения: в трёх томах. М. : 1971. Т. 3. Ч. 1. 224 с.
2. Професійна орієнтація / Єгорова Є. В. Та ін.; за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
3. Соціальна робота у сфері зайнятості населення : навч. пос. / за ред. В. В. Харабет, А. І. Андрющенко, В. М. Ніколаєвського. Маріуполь : Новий світ, 2012. 568 с.
4. Найбільш перспективні професії в Україні. *Результати опитування Дослідницького центру Міжнародного кадрового порталу hh.ua*. URL: <https://dnepr.hh.ua/article/15440>

Гажа Л. В.

*викладач основ педагогічної майстерності Красноградського коледжу
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Освітня галузь України переживає зміни, пов'язані з інклюзивним навчанням осіб із особливими освітніми потребами.

Проблема доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг у навчальних закладах врегульовано законодавчими документами, зокрема «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2017 р.). Особам з особливими освітніми потребами надається психолого-педагогічна підтримка, корекційна допомога в інклюзивних класах та спеціальних групах. З огляду на це перед закладами вищої освіти гостро постає питання підготовки кваліфікованих педагогів, зокрема початкової школи, які можуть у закладі загальної освіти реалізувати інклюзивне навчання дітей з будь-якою нозологією [3, с. 11].

Інклюзивна освіта розглядає ваду здоров'я як соціальну проблему, тому проблема виникає у непристосованості оточення: ставлення людей, забезпечення обладнанням тощо. Відповідно, впровадження інклюзії потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки це – особлива система навчання, яка охоплює весь різноманітний контингент учнів та диференціює освітній процес, відповідаючи на потреби дітей усіх груп та категорій [1, с. 26].

Діти з особливими потребами мають різні вади розвитку: порушення зору, слуху, мовлення, інтелекту, опорно-рухового апарату, розлади емоційно-вольової сфери та ін. Спектр відмінностей дуже різний: від дитини, здатної за умови спеціальної підтримки на рівні навчатися разом з однолітками із нормальним розвитком до дітей, які потребують навчання за адаптованою до їхніх можливостей індивідуальною програмою здобуття освіти [2, с. 26]. Виникає необхідність підбору індивідуальної навчальної програми з урахуванням специфічності розвитку кожної дитини. Вчитель має бути досконально обізнаним у питанні особливостей перебігу навчальної діяльності дитини, створення умов для успішного включення її в загальноосвітній простір.

Важливо, щоб усі освітні, корекційно-реабілітаційні послуги учням з особливими освітніми потребами планувалися, коригувалися і надавалися групою фахівців. Створення та функціонування такої мультидисциплінарної групи у закладі освіти має ряд особливостей:

1. Група спеціалістів створюється навколо кожної дитини та сім'ї для узгодженої роботи у відповідності до індивідуального плану навчання.

2. Склад мультидисциплінарної групи залежить від індивідуальних потреб дитини, але обов'язковим є включення до групи психолога,

корекційного педагога або соціального педагога, фахівця фізичної реабілітації, лікаря, логопеда (фахівця з комунікації), соціального працівника.

3. Координацію роботи здійснює координатор, який обирається з членів мікрогрупи, об'єднаної навколо дитини та родини.

3. Мультидисциплінарна група фахівців визначає потреби дитини та родини, здійснює поточне обговорення та коригування індивідуального плану кожної дитини.

4. Члени мультидисциплінарної групи збираються для поточного обговорення не менше одного разу на два тижні.

5. Кожен фахівець групи веде записи та заносить рекомендації в індивідуальний план.

6. Робота кожного члена групи визначена відповідно до функціональних обов'язків [1, с. 50-51].

Характерними ознаками командної роботи у групі є:

- рішення стосовно методів роботи з дитиною ухвалюються колективно; кожен несе колективну відповідальність за результати;
- батьки – рівноправні члени групи;
- всі мають рівний статус і вважаються однаково важливими;
- знання та вміння фахівців інтегруються під час розробки та реалізації навчального плану роботи з дитиною [1, с. 44].

Дії за правилами допомагають під час спілкування і збору інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих рішень. Усвідомлення педагогом розуміння, що на всі запитання стосовно дитини можна знайти відповіді й отримати ефективні рекомендації, допомагають налагодити роботу з дітьми з особливими потребами, успішно включити в освітній процес.

Отже, навчальна діяльність дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної освіти, побудована на інклюзивному підході, за умови забезпечення змістовою базою, відповідними фахівцями, державними ресурсами є доступною і сприятливою для розвитку потенційних можливостей та здібностей кожної особистості.

Література:

1. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. Київ : АТОПОЛ, 2010. 96 с.

2. Планування, спрямоване на кожного учня: посібник з розроблення та впровадження індивідуальних начальних планів: посіб. / відп. ред. Н. В. Чайковська. Київ : Паливода А.В., 2012. 86 с.

3. Хохліна О. П. Корекційно-розвивальна робота в спеціальних закладах освіти для дітей з порушеннями психофізичного розвитку: теоретичний аспект проблеми. URL : [http:// library.rehab. org.ua/ukrainian/psicho/hohlina](http://library.rehab.org.ua/ukrainian/psicho/hohlina)(дата звернення: 11.02.2019).

Гапоненко Н. П.

*викладач вищої категорії кафедра інформаційної діяльності,
документознавства і фундаментальних дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ КРОСВОРДІВ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ» В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Інклюзивна освіта – це та складова гуманітарної політики кожної сучасної країни, яка свідчить наскільки її суспільство захищає невід’ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України. Інклюзивна освіта – це, передусім, формування суспільної уваги та поваги до розмаїття та унікальності кожного учня чи учениці, що, у свою чергу, забезпечує ліпшу якість освіти для всіх дітей. Таким є бачення цінності і завдань втілення практики інклюзивної освіти Міжнародним фондом «Відродження» та всією глобальною мережею Фундацій відкритого суспільства (Open Society Foundations). У справді інклюзивному середовищі кожна дитина, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, почуває себе безпечно та має відчуття приналежності до колективу. Учні та їхні батьки беруть участь у визначенні навчальних цілей, а також у прийнятті рішень щодо них. А працівники закладу освіти, у свою чергу, мають відповідну кваліфікацію, підтримку, гнучкість та ресурси, аби виховувати, заохочувати та реагувати на потреби всіх учнів, без винятку [1].

Для реалізації навчання в умовах інклюзії нами запропоновано цікаве і прийнятне рішення щодо перевірки знань студентів з предмету «Культурологія». Отже, маючи такий всебічно охоплюючий предмет, спробуємо запропонувати шляхи зацікавлення студентів предметом і варіанти використання кросвордів для підсумкового контролю знань з навчальної дисципліни.

У зв’язку з тим, що у Подільському спеціальному навчально-реабілітаційному соціально-економічному коледжі навчаються студенти з особливими потребами, у яких існують проблеми з письмом, говорінням виникла нагальна необхідність попрацювати над створенням нестандартного способу підсумкового контролю знань. А саме: для полегшення написання підсумкових контрольних робіт нами розроблено і реалізовано більш ніж 40 кросвордів. При цьому до кожного запитання кросворду додається кольорова ілюстрація, що, звичайно, зацікавлює студента. Таким чином, студенту необхідно написати лише кілька слів, але цього достатньо, щоб викладач зміг оцінити рівень його знань. Проведення контрольних робіт з

предмету «Культурологія» з використанням кросвордів показало, що це не тільки полегшує роботу студентів на занятті, але й значно підвищує їх інтерес до даного предмету. Доречі, такі кросворди можна використовувати не лише для підсумкового контролю знань студентів, але й під час типового заняття.

Вашій увазі пропоную декілька кросвордів.

Кросворд № 1

По горизонталі:

1. Автор картини (додається репродукція картини Рембрандта «Повернення блудного сина»).

3. Напрямок, в якому працював автор картини (додається репродукція картини Клода Моне «Враження. Схід сонця»).

5. Місто в Німеччині, в пінакотеці якого зберігається картина Пітера Пауела Рубенса «Портрет Єлени Фоурмен» (додається карта Німеччини).

По вертикалі:

Картина, на якій зображено морський пейзаж (додається репродукція картини Уїльяма Тернера «Останній рейс фрегата «Темерер»).

4. Жанр образотворчого мистецтва (додається репродукція натюрморту Поля Сезанна «Персики та груші»).

6. Жанр образотворчого мистецтва (додається репродукція автопортрета Антоніса Ван Дейка).

Відповіді на кросворд № 1

По горизонталі:

1. Рембрандт.

3. Імпресіонізм.

5. Мюнхен.

По вертикалі:

2. Маріна.

4. Натюрморт.

6. Портрет.

Кросворд № 2

По горизонталі:

1. Автор афоризму (додається один з афоризмів Ларошфуко).

3. Місто, в якому Шекспір заснував театр «Глобус» (додається фото Лондона).

5. Картина, на якій зображено морський пейзаж (додається репродукція картини Уїльяма Тернера «Над водою»).

7. Вірш з чотирнадцяти рядків (додається 130 сонет Уїльяма Шекспіра).

9. Країна, в якій народився, жив і працював автор картини (додається репродукція картини Леонардо да Вінчі «Мадонна Літта»).

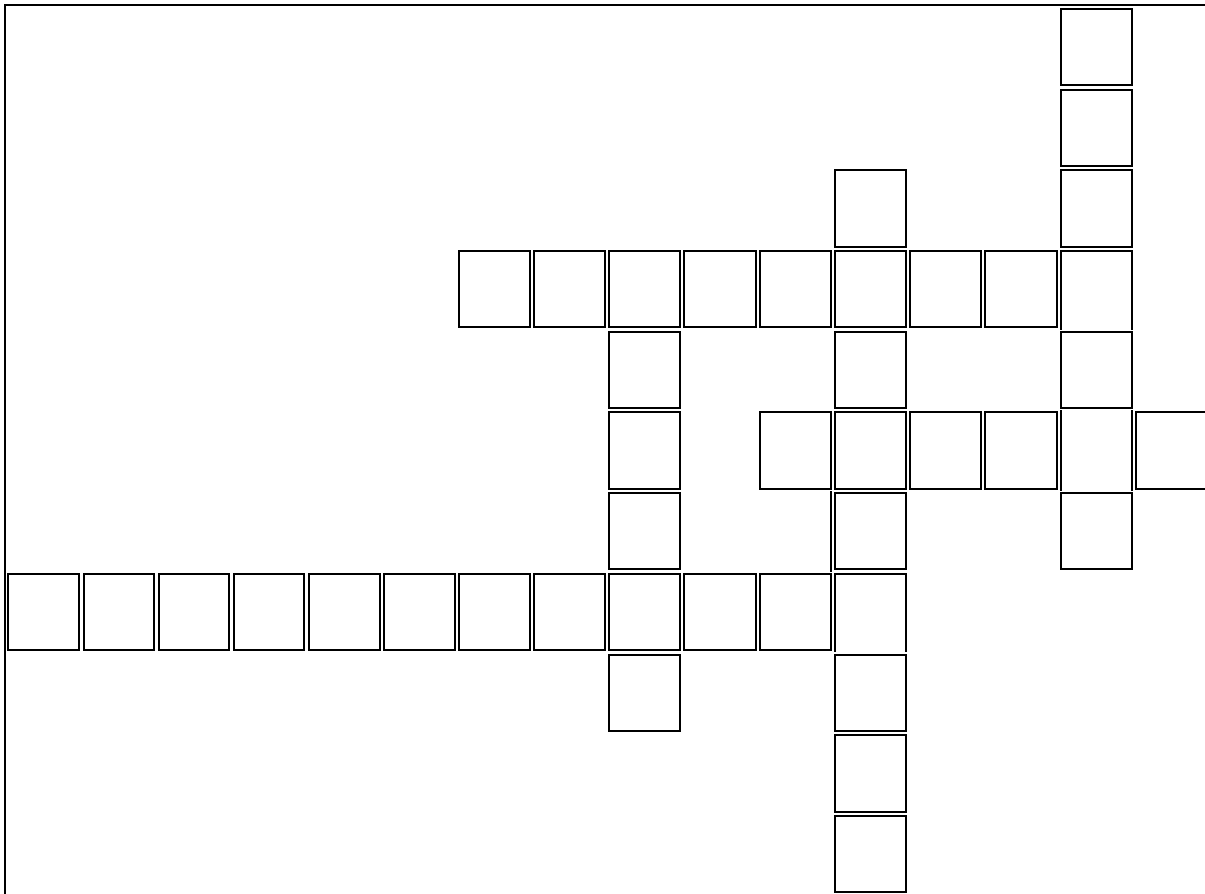

Рис. 1. Кросворд № 1.

По вертикалі:

2. Музей в Іспанії, в якому зберігається картина Дієго Веласкеса «Портрет інфанти Маргарити в сіро-рожевому платті» (додається репродукція цього портрету).

4. Жанр образотворчого мистецтва (додається репродукція картини Пітера Пауела Рубенса «Портрет камеристки інфанти Ізабелли»).

6. Теоретик класицизму (додається репродукція картини Гіацінта Ріго «Портрет Нікола Буало»).

8. Жанр образотворчого мистецтва (додається репродукція картини І.І. Левітана «Золота осінь»).

Розробку кросвордів було здійснено з використанням наукових праць В. Греченка, В. Малахова, А. Яртися – провідних вчених у галузі культурології та етнографії України [2, 3] та багатьох інших.

Вважаємо, що такий варіант контролю знань можливо застосувати і під час вивчення деяких інших предметів – історії, біології, екології та інших.

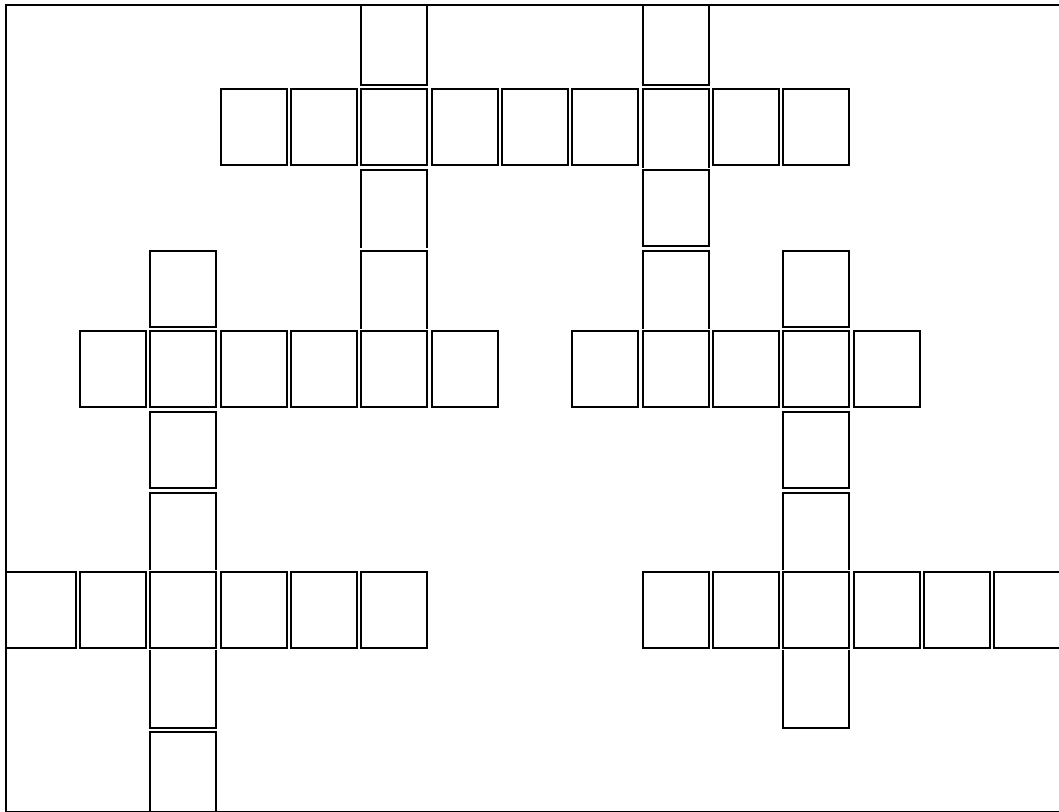

Рис. 2. Кросворд № 2.

Література:

1. Освіта в Україні. URL: http://www.irf.ua/allevnts/news/inklyuzivna_osvita_v_ukraini_razom_krok_za_krokom
2. Яртись А. В. Лекції з світової та вітчизняної культури. Львів : «Літера», 2005. 416 с.
3. Греченко В. А., Чорний І. В., Кушнерук В. А., Режко В. А. Історія світової та української культури: Підручник для вищих закладів освіти. Київ : «Літера», 2000, 464 с.

www.irf.ua

Динич А. Ю.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства та фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Навчання у спеціалізованих освітніх закладах студентів з обмеженими фізичними можливостями ґрунтується на вимогах державного професійного стандарту. Завдяки такому підходу студенти матимуть змогу стати професіоналами у своїй справі та бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці. Тому для студентів з особливими потребами висунуті такі ж вимоги, як і для всі інших учасників навчального процесу, завдяки цьому вони отримують високу якість фахової підготовки. Водночас організація інклюзивного навчання передбачає задоволення особливих освітніх потреб студентів з порушенням здоров'я та пристосування навчального процесу до їхніх можливостей. В умовах інклюзивного освітнього середовища, для студентів із обмеженими фізичними можливостями, виникає відповідно необхідність визначення провідних методів, які забезпечать ефективність навчання математичних дисциплін.

Одним з найскладніших у інклюзивній освіті є процес навчання математики студентів з обмеженими фізичними можливостями, адже достатній розвиток таких мислинневих процесів, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення тощо, які ушкоджені в них найбільшою мірою і без яких важко побудувати систему математичних знань.

Спостерігати за предметами та відношеннями, порівнювати та співставляти їх між собою навчаються студенти з обмеженими фізичними можливостями на заняттях математики. При цьому у них формуються такі вміння як визначати в процесі їхні властивості основні і другорядні, розподіляти за певними ознаками і т.д.

Значну роль у формуванні уявлень студентів відіграє процес розв'язування задач. В залежності між заданими параметрами і шуканим студенти уявляють відображену предметно-дійову ситуацію, співвідносять умову з невідомим, шукають шляхи розв'язання поставленої проблеми, складають план послідовного виконання дій, працюючи над змістом задачі. Як результат спільної діяльності і мислення виступає, таким чином, розв'язок задачі. Розвитку мислення, творчої уяви, творчих здібностей сприяє така робота над задачею

Для студентів з обмеженими можливостями характерними є порушення просторової орієнтації і моторики, причому в більшості з них спостерігається недорозвиток дрібної диференційованості рухів руки, що призводить до

труднощів оволодіння навичками письма, читання, рахунку. Використання на уроках математики практичних робіт з ліплення геометричних форм, їх обведення, малювання, штрихування тощо сприяє корекції цих недоліків.

Завдяки заняттям математики студенти і реалізувати зв'язок навчання з життям. На заняттях з математики студенти з обмеженими фізичними можливостями виробляють вміння вирішувати життєво-практичні завдання, які будуть зустрічатися на їхньому життєвому шляху після закінчення коледжу. В процесі входження до соціального середовища студентам будуть допомагати у вирішенні певних проблемних ситуацій практичні знання, уміння та навички які вони здобули під час навчання в цілому і на заняттях математики. Тому основним завданням занять з математики є сприяння вироблення у студентів практичних знань, умінь та навичок, які будуть сприяти їх подальшому життю у соціальному середовищі.

Ознайомившись з думкою науковців (Д. Лордкіпанідзе, Є. Голант, Н., Верзілін, Д. Лордкіпанідзе С. Чавдаров, М. Данилов, Б. Єсипов, І. Лернер і М. Скаткін), що «метод навчання» – це спосіб впорядкованої взаємної діяльності викладачів та студентів, спрямованої на досягнення поставлених вищою школою цілей. Можна стверджувати, що найбільшою мірою забезпечити ефективність інклюзивного навчання математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями здатні дослідницький метод, метод проблемного викладу, метод проєктів, метод навчання у співпраці, метод приклад, метод моделювання професійних ситуацій. Акцентуємо увагу на тому, що аналіз педагогічних досліджень як із питань упровадження інклюзивного навчання, навчання осіб з обмеженими фізичними можливостями, так і з питань удосконалення системи математичної підготовки студентів технічних спеціальностей, показав, що окреслені методи спрямовані на інтелектуальний розвиток студентів унаслідок зменшення частки їхньої репродуктивної діяльності, забезпечують індивідуалізацію й диференціацію навчання з урахуванням можливостей, здібностей і потреб студентів, сприяють формуванню пізнавальної активності та самостійності студентів, їхнього критичного мислення, вміння збирати, аналізувати, обробляти, синтезувати, передавати інформацію, знаходити виходи із нестандартних ситуацій – сприяють становленню особистості як сучасного компетентного фахівця.

Література:

1. Бітов А.Л. Особлива дитина дослідження і досвід допомоги. Проблеми інтеграції та соціалізації: Правда, 2000. с. 254
2. Кольченко К. О. Забезпечення рівних можливостей для навчання студентів з інвалідністю : Методичний посібник для викладачів щодо роботи в інтегрованих групах: Університет «Україна», 2005. 76 с.
3. Сисоєва О. Я. Ознаки особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: НПУ. 1997. с. 215.

4. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у вищих навчальних закладах : Черкаси, 2005. 514 с.

Загалевич В. Л.

викладач I категорії суспільних дисциплін кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «МЕДІАЦІЇ» ПРИ ВИРІШЕННІ НАВЧАЛЬНИХ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ

Демократизація процесу навчання в освітніх закладах України дала змогу приділяти більше уваги проблемі формування загальнолюдських цінностей особистості. Саме така особистість спроможна будувати підвалини громадянського суспільства, в якому цінності, інтереси, ставлення окремої людини гармонізуються з інтересами, цінностями, ставленнями інших людей, держави та суспільства в цілому. Оскільки конфліктів у суспільстві не бракує, актуальним для дослідників став пошук джерел і способів їх урегулювання.

Одним із завдань процесу навчання є формування в студентів умінь та навичок вирішення конфліктних ситуацій, адже це дуже важливо для соціалізації підлітків, які часто самі вступають у конфлікти.

Як відомо, специфіка конфліктної ситуації полягає в тому, що людина намагається нав'язувати свою волю іншій, змінити її поведінку. Вчені порізному встановлюють причини конфлікту. З одного боку, впливають психологічні особистості людських взаємин, тобто їх симпатії та антипатії, культурні, етнічні відмінності людей. З іншого - особистості якості людини, наприклад, невміння контролювати свій емоційний стан, агресивність тощо [3, с.7].

На основі сформованих особистих інтересів, цінностей, переконань, які суперечать переконанням інших, поступово виникає потенційний конфлікт, що може перерости в реальний. У такому випадку він супроводжується конфліктними діями та завершується, як правило розв'язанням напруженої ситуації. Труднощі, виникають під час вирішення та локалізації конфлікту, потребують глибокого аналізу його протікання, з'ясування причин та наслідків, внутрішніх та зовнішніх позицій учасників їх.

Одним із ефективних способів формування вмінь конструктивного вирішення конфліктних ситуацій та відстоювання власної позиції є використання інтерактивних методів, які сприяють формуванню вмінь та

навичок створення особистих цінностей, атмосфери співпраці, творчої взаємодії в процесі навчання на заняттях з суспільних дисциплін.

Інтерактивні методи в процесі аналізу конфліктних ситуацій на заняттях дозволяють дізнатися про причини напружених стосунків, які виникли, детально аналізувати суть конфлікту. Доцільно при вирішенні навчальних конфліктних ситуацій застосовую технологію «медіації», що тісно пов'язана з процесом аналізу конфлікту та стає інструментом, який сприяє розвитку в студентів навичок аналізу своїх позицій та позицій опонента. Медіація дає змогу виховати в студентів саме фонові відношення: уявлення про добро та зло, про позитивне та негативне в людині. [3, с.8].

Цей метод завжди виступає як цілісна творча діяльність, це крок до створення атмосфери довіри на занятті. О. Пометун зазначає, що беручи участь у пошуку реальних рішень, учні визначають проблеми, виробляють та підтверджують свої позиції, висловлюють власні точки зору, знаходять потенційно нові рішення і приходять до згоди. Все це - необхідні навички громадян [1, с. 25-26].

Важливу роль при розв'язанні навчальних конфліктних ситуацій відіграє медіатор. Саме він являє собою нейтральну сторону вирішення конфліктної ситуації, він оцінює обидві сторони, та в той же час він ставиться до них як до індивідуальностей. Медіатор співчуває, розуміє ситуацію. В цьому полягає виховна мета медіації-створити умови для формування в студентів уміння співчувати іншому, вміння поставити себе на його місце.

Перед початком медіації студентам потрібно пояснити, що метод вимагає виконання певних умов, а саме: поваги до іншої сторони конфлікту, визнання того, що в неї можуть бути добрі наміри; вміння спілкуватися; співпраці (взаємодопомоги, підтримки). Сторони конфлікту по черзі пояснюють те, що трапилось, намагаються відповідати на запитання медіатора стримано, аналізуючи ситуацію.

Структура медіації

1. Коментарі викладача (3 хв).
2. Вправи (10хв).
3. Коментарі глядачів (5 хв).
4. Висновки (5 хв).

Для успішного проведення медіації група поділяється на дві підгрупи: учасники конфлікту та медіатор, глядачі. Якщо доцільно, то глядачів дозволено об'єднати в окремі групи, щоб наприкінці заняття вони разом змогли прокоментувати ситуацію. Учасники мають почуватися комфортно, для цього стільці розташовують по колу, в центрі – місця для конфліктуючих сторін та медіатора. Вся процедура медіації займає майже десять хвилин. Після вступу слово бере одна сторона а потім інша. По закінченню медіатор ставить запитання конфліктуючим. Коли обидві сторони відповіли на запитання й стають зрозумілими точки зору, медіатор повинен прийняти рішення[3, с.8].

Дана методика розв'язання конфлікту спрямована на реалізацію відповідних видів соціально-орієнтованої діяльності, пізнавальної, регулюючої,

оцінної. Дана діяльність сприяє формуванню власного ставлення до інших людей, об'єктивних властивостей явищ, процесів, предметів тощо, формуванню особистісного змісту соціальних цінностей і норм.

Література:

1. Пометун О. Практичне право: методичний посібник з курсу 8 (9) класу. Інститут громадянського суспільства. Київ, 2001.
2. Пометун О. Програма «Практичне право – новий підхід до правової освіти» школярів. *Історія в школах України*. 2001. № 4
3. Фрейман Г., Головань Т. Розв'язання навчальних конфліктних ситуацій на уроках правознавства шляхом застосування технології «медіація» *Історія в школах України*. 2008 № 5 С.7-10.

Кінзерява І. В.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін. Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ В США

Сьогодні, в світовій освітній системі інклюзивна освіта стала ключовою. Більш ніж 40 країн впроваджують та активно використовують інклюзію в загальноосвітньому процесі. Однією з країн, яка добилась успіхів у впровадженні інклюзивної освіти є США, яка здійснює інклюзивні методики в межах всієї країни. Метою цього дослідження є висвітлення актуальних тенденцій розвитку та розповсюдження інклюзивної освіти в США.

В США кожна освітня установа сама вибирає, спосіб реалізації інклюзивної освіти й пристосовується до всіх дітей, незалежно від їх особливостей, але з урахуванням індивідуальних потреб. Сучасна політика США в області спеціальної освіти полягає в пропозиції злиття масової та спеціальної освіти. В наш час там активно діє програма «Інклюжен». Її основи були закладені «Реабілітаційним Актом» і законом про навчання дітей-інвалідів в 1973 році. Конгрес США, ґрунтуючись на досвіді округу Колумбія, прийняв Закон про освіту інвалідів (пізніше перейменований в Закон про освіту людей з інвалідністю), що передбачає необхідне фінансування спеціальної освіти в системі місцевих шкіл і встановлює індивідуальний підхід до визначення освітньої програми. Закон надавав перевагу інтеграції – навчанні дітей з

інвалідністю у загальноосвітніх школах з наданням, за потреби, додаткової допомоги, а не навчання в спеціальних установах. Разом з тим, в США не відмовились від спеціалізованих шкіл, щоправда, навчання дитини в такій школі здійснюється лише в крайньому разі. Інклюзію можна визначити як «прийняття кожної дитини та гнучкість в підходах до навчання». Така освітня модель передбачає, що дитина, що має інвалідність може навчатися зі здоровими дітьми. Це стосується і дітей з порушенням інтелекту, наприклад, з синдромом Дауна. Інклюзивні школи пристосовуються до всіх дітей, незалежно від їх психологічних, розумових, соціальних, емоційних, мовних або будь-яких інших особливостей [2, с. 99-100].

На етапі планування освітньої діяльності кожна освітня установа США враховує потреби та індивідуальні особливості учнів та студентів. Тоді, в контексті інклюзивного підходу, освітня установа розробляє Індивідуальний план освіти для учня або студента за такими критеріями як реалістичність, активність, рівень досягнення, та можливість оцінки. Місце навчання студента з інвалідністю залежить від його потреб та ступеня обмежень. Такий студент може навчатись в звичайному класі й отримувати при цьому необхідну допомогу та підтримку фахівців закладу освіти або одну частину дня він може проводити в звичайному класі, а іншу – в спеціальному класі, де йому забезпечуватиме підтримку група консультантів. Також, такий студент може навчатись за спеціальною реабілітаційною програмою з постійною підтримкою різних фахівців [3].

В 80-тих роках ХХ століття в США почалося зведення нових та перебудова старих навчальних споруд з врахуванням потреб різних категорій осіб з інвалідністю. Це також було зроблено в рамках програми «Інклюжен». Уряд виділяв на це значні кошти, водночас застосовуючи жорсткі санкції за порушення. Та на території таких університетів, як Гарвард чи Колумбійський університет до сьогодні є старі навчальні корпуси, які не були перебудовані та переобладнані. Будівлі, які мають історичну цінність не підлягають реконструкції, проте зараз, якщо в цих будівлях проводяться заняття і в групі присутні студенти на візках, заняття переносяться в нові й пристосовані навчальні корпуси. Важливим принципом державної політики США щодо осіб з інвалідністю є здатність таких людей користуватися сервісом будь-якої організації так само просто, як це роблять здорові люди. У сфері освіти, наприклад, за необхідності, працюють перекладачі, які володіють мовою жестів, щоб всіляко полегшити навчання. Сліпі студенти мають можливість використовувати собаку-поводиря. Також заклади освіти мають у своєму штаті соціальних педагогів та психологів для індивідуального консультування студентів з особливими потребами.

В кожному університеті США існують спеціальні офіси, які займаються проблемами студентів з інвалідністю. В основному, вони виконують координаційні функції. Наприклад, в Державному університеті Вейн (Детройт, штат Мічиган) в такому офісі працюють кілька штатних співробітників, які зв'язуються з усіма факультетами університету і, за необхідності, запрошують

та направляють потрібного спеціаліста для допомоги студенту з інвалідністю. У Нью-Йоркському університеті подібний офіс співпрацює з різними організаціями, що займаються проблемами людей з інвалідністю, а також з психологічними центрами, які надають фахівців для проведення психологічних консультацій і тренерів для різноманітних тренінгів [1, с. 24-25].

До сьогодні в США успішно функціонує налагоджена система освіти, яка забезпечує рівні можливості для всіх учнів та студентів, незалежно від їхніх особливостей. Причому, ця система охоплює всі сфери життєдіяльності населення і сприяє максимально можливій інтеграції людини з особливими потребами в суспільство, а також забезпечує прийняття суспільством цієї людини. Ключова роль при здійсненні такої роботи відведена комплексному підходу та активній участі цілого ряду фахівців різних галузей знань в розробці адаптаційних і реабілітаційних програм. Щоб досягти позитивного ставлення до людей з інвалідністю проводилась активна кампанія в американських ЗМІ, що була розроблена найкращими фахівцями та психологами. Таким чином, люди з особливими потребами отримали доступ до всіх сфер життєдіяльності суспільства, змінилося сприйняття їх здоровими людьми. В США поширювалась мережа громадських організацій, клубів та різноманітних фондів для людей з особливими потребами. Саме спеціалізовані організації та фонди й зараз здійснюють підтримку та надають значну частину послуг, належних людині з інвалідністю по закону, і відповідають за фінансові кошти, які активно виділяє для таких людей муніципалітет.

Таким чином можна зробити висновок, що зовнішнє середовище в США цілком адаптоване для розвитку інклюзивних процесів. Якщо аналізувати американський досвід, то можна помітити, що досягнуто значного прогресу, і якщо й є певні труднощі, як наприклад професійна підготовка педагогічних працівників чи взаємодія здорових учнів з учнями з інвалідністю, то можна сказати, що ці проблеми – результат постійної інноваційної модернізації, як системи в цілому, так і суспільства, який, ймовірно, буде позитивним.

Література:

1. Ардзінба В.А. Інклюзивна освіта інвалідів в Сполучених штатах Америки. *Психологічна наука та освіта*. 2010. №5. С. 23-29.
2. Навчання дітей з проблемами розвитку в різних країнах світу / за ред. Шипіциної Л. М. Санкт-Петербург, 1997. 256 с.
3. Досвід інклюзивної освіти в США. *PCOI «Перспектива»* : веб-сайт. URL: <https://perspektiva-inva.ru/inclusive-edu/news/1726-vw-1726> (дата звернення: 04.03.2019)

Колісник М. І.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства та фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально- реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець- Подільський, Україна

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Англійська мова набуває дедалі більшого поширення в світі й підтверджує звання «мови міжнародного спілкування». Результативність навчальної роботи викладача іноземної мови значною мірою залежить від мовного середовища, знання й урахування ним вікових та психологічних особливостей своїх студентів. Багато досвідчених викладачів іноземних мов справедливо зазначають, що неможливо навчити мови людину, у якої відсутня мотивація. Лише зацікавлені особи, які поставили перед собою певну мету, набагато легше, швидше і з великим задоволенням вивчають іноземну мову.

Найважливішими ознаками особистісно-орієнтованого навчання О.М. Савченко вважає багатоваріативність методик і технологій, уміння організовувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінності емоційного благополуччя, позитивного ставлення до світу [3, с. 180-186].

З метою підвищення пізнавального інтересу студентів в інклюзивних групах у вивченні іноземної мови слід зазначити, що вивчення іноземної мови є частиною загальноосвітнього процесу, який дозволяє розширити світогляд того, хто навчається, даючи ключ до одержання додаткової інформації, забезпечує гармонійне формування різнобічно освіченої особистості, сприяє розвитку мислення і вмінню самостійно здійснювати пошуки інформації в іншомовній літературі з фаху. Розвиток умінь переробки такої інформації сприяє формуванню у студентів умінь працювати з науковою літературою. Це стає необхідною передумовою розуміння значення іноземної мови в сучасному світі, подальшого вдосконалення мовних та професійних компетентностей [4, с. 351-366].

Результати навчання іноземної мови в інклюзивних групах набагато кращі за наявності у студентів пізнавального інтересу, що базуються на розумінні важливості іноземної мови в сучасному житті та можливостей її використання у професійній діяльності.

Іноземна мова є важливою складовою фахової підготовки студентів немовних вищих навчальних закладів. Навчання іноземної мови та фахових дисциплін підвищує ефективність пізнання, розвиває інтерес, активізує мислення, робить знання свідомими й міцним. Навчання англійської мови зі студентами в умовах інклюзивного навчання у професійній діяльності студентів у повному обсязі лише тоді, коли оточуючі здатні розуміти їхні

потреби, підтримати в найскладніші життєві моменти, конкретні стимули значущої діяльності, а навчальний процес організується і провадиться в умовах інклюзивного навчання із застосуванням технології особистісно-орієнтованого навчання, коли забезпечується суб'єктність студента з особливими потребами у процесі навчання.

Знання англійської мови навіть на елементарному рівні допомагає таким студентам стати компетентними, самостійними, не відчувати труднощів у спілкуванні з однолітками. При реалізації інклюзивної освіти на заняттях англійської мови рекомендується [2, с. 128-131]:

- формувати лексичні вміння в ході виконання вправ, які забезпечують запам'ятовування нових слів та виразів для вживання їх у мовленні;
- використовувати інформаційно-комунікаційні технології, що дозволяє студентам з задоволенням займатися англійською мовою;
- створювати сприятливий психологічний клімат;
- використовувати новітні технології, програму з урахуванням особливостей психофізичного розвитку та можливостей таких дітей, ілюстративного та аудіоматеріалу, інтерактивних елементарних завдань;

Все це сприятливо впливає на процес навчання таких студентів.

Різноманітність завдань допомагає дитині легше і швидше запам'ятати досліджуваний матеріал, а це веде до розширення лінгвістичного кругозору: допомагає освоїти елементарні лінгвістичні уявлення, доступні і необхідні для оволодіння усній і письмовій промовою англійською мовою [1, с. 14-20].

Навчання іноземної мови студентів з особливими освітніми потребами потребує спеціальної підготовки фахівця, його здатності виконувати умови особистісно-орієнтованого навчання. На сьогоднішній день існує ряд проблем, пов'язаних з широким впровадженням інклюзії не тільки в процес навчання англійської мови, а й в освітній процес в цілому. Інклюзивне навчання надає таким студентам можливість освоїти елементарний рівень володіння англійською мовою, що в свою чергу дасть шанс соціалізуватися в сучасному суспільстві.

Література:

1. Бризгалова С. О. Інклюзивний підхід і інтегроване освіту дітей з особливими освітніми потребами, 2010 С. 14-20.
2. Махия Н. В. Застосування інноваційних інтерактивних методів навчання у процесі викладання іноземної мови. *Вісник Черкаського університету*. 2011. Випуск 199. Частина 1. С. 128-131.
3. Савченко О. Я. Ознаки особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя. *Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики*. 36. наук. пр. НПУ імені М.П.Драгоманова. К. : НПУ, 1997. С. 180-186.

4. Сисоєва С. О. Освітні технології: методологічні аспекти. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український щорічник*. Київ-Ченстохова, 2000. С. 351-366.

Мисік Л. П.

викладач вищої категорії, викладач методист, викладач хімії Харківського обласного медичного коледжу, м. Харків, Україна

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ЯКІСНУ ІНКЛЮЗИВНУ ОСВІТУ (ЗА ПІДСУМКАМИ АНКЕТУВАННЯ СТУДЕНТІВ – МЕДИКІВ)

В суспільстві з кожним роком збільшується кількість дітей з відхиленнями у психофізичному розвитку. За офіційними даними Департаменту медичної статистики МОЗ України, за останні 5 років рівень дитячої інвалідності в Україні збільшився на 9,4 %. Серед них діти з порушеннями зору, інтелекту, мовленнєвими та емоційно - вольовими порушеннями, аутизмом, порушеннями опорно – рухового апарату. Це діти з особливими освітніми потребами, вони мають труднощі у навчанні, пов'язані з функціональними обмеженнями. Але, як і всі інші діти вони мають право на отримання якісної освіти та юридичне право навчатися в масових загальноосвітніх школах.

Сучасний стан розвитку України зумовлює визначення нових пріоритетів розвитку освітнього закладу та висуває нові вимоги до змісту навчання та інноваційних технологій педагогічної підтримки та корекції дітей з особливостями психофізичного розвитку, їх інтеграцію в загальноосвітній простір, навчання та виховання у системі інклюзивної освіти.

Мій педагогічний стаж роботи в медичному коледжі складає 35 років. В кінці 90 – х років до нашого коледжу вступили студенти – інваліди з вадами слуху. Тоді вперше я стикнулась з дітьми з особливими освітніми потребами. Разом з викладачами в групах працювали сурдоперекладачі, але працювати було важко. Ураження слуху порушує увесь хід розвитку дитини. Треба було змінити класичну методику викладання, щоб цим дітям було легше засвоїти нові знання. Студентам зі зниженим слухом легше сприймати матеріал у вигляді схем, таблиць, яскравих малюнків. Я почала застосовувати у викладанні опорні конспекти, де є схеми, малюнки, таблиці. Це покращило їх навчання.

За висновками анкетування, яке я провела серед студентів – першокурсників, які мають попередній досвід спілкування з дітьми з обмеженими психофізичними можливостями. Це діти з вадами слуху, зору,

мовлення, розумовим відставанням, затримкою розвитку, ДЦП, аутизмом, синдромом Дауна. 62,7% студентів відповідаючи на запитання: «Чи можуть навчатися разом діти з обмеженими можливостями здоров'я і здоровими ровесниками?» та «Чи хотів би ти спілкуватись, навчатись, дружити, сидіти поруч з такими дітьми?», дали позитивну відповідь, наголошуючи, що навчатися разом – це гарна ідея! Вони написали в анкетах, що всі люди рівні, заслуговують на повноцінне життя, мають право на якісну освіту, що вони такі ж люди, як і ми і що якщо загострювати увагу на хворобу, ніколи не станеш здоровим, повноцінним членом суспільства; що відхилення психофізичні не псує людську сутність. Вони написали, що такі діти повинні бути з нами в одному колективі і їм повинно бути комфортно і затишно. Вони не винні в тому, що чимось не схожі на інших, їх за це не треба принижувати і відділяти в окремі навчальні заклади. Їм треба допомагати, підтримувати, бо на їх місці може бути кожен; до них треба ставитись з повагою, це допоможе їм адаптуватись в житті. Спілкуючись з однолітками, ці діти почнуть розвиватись швидше, не будуть самотні, не будуть сумувати і вважати себе непотрібними. Студенти написали, що були свідками випадків, коли у дітей з особливостями стався колосальний прогрес у розвитку при спільному навчанні. Вони мали змогу спостерігати за тим, як страждають діти з вадами, будучи ізольованими і як вони змінюються, коли з ними спілкуються як з повноцінними дітьми, не звертаючи увагу на їх вади чи хворобу. Вони стають щасливими, якщо вони в соціумі усі разом. Студенти впевнені, що з такими дітьми треба «говорити душею», а не словами. Діти, які нормально сприймають особливих дітей і допомагають їм – знають справжні цінності! Треба бути милосердними і це гарна практика для студентів – медиків. Треба робити їх щасливими, вчити їх посміхатися. Вони не повинні соромитись своїх вад, а ми не повинні дистанціюватись від них, бо в любий момент ми можемо опинитись на їх місці. Багато студентів написали, що хочуть і люблять бути корисними, допомагаючи дітям з особливими потребами.

Але були студенти, їх 22,3 %, які висловлювали думку, що діти з психофізичними особливостями не повинні вчитися разом з усіма, а повинні навчатися окремо, бо будуть заважати, відволікати, з ними можна деградувати. Особливо проблемно сидіти з агресивними та неадекватними дітьми, бо не знаєш як поводитись з ними, у них непередбачувана поведінка, з ними не комфортно. Вони вважають, що суспільство ніколи не буде сприймати таких дітей, як особистість. А деякі не хотіли б витратити свій час на таких дітей і що з ними повинні працювати спеціально підготовлені викладачі і психологи. Деякі студенти були свідками як таких дітей ображали, знущались, сміялись в звичайних класах. 15% студентів нейтрально ставляться до спільного навчання. Мають неоднозначну думку, вважають, що є і позитивні і негативні моменти. Просто викладачеві треба буде приділяти таким дітям більше уваги, давати їм індивідуальні завдання, додатковий час для виконання вправ. Пропонують створювати окремі класи чи групи у звичайних учбових закладах. Взагалі таких дітей дуже жаль, бо суспільство ставиться до них жорстоко.

Підводячи підсумок, можна сказати, що більшість студентів за інклюзивну освіту. Якісна освіта – всім без обмежень! Інтеграція дітей з обмеженими можливостями здоров'я в загальноосвітній простір дають можливість кожній дитині з особливими потребами підібрати оптимальну модель інтеграції та інклюзії, забезпечують необхідну спеціалізовану психолого-педагогічну допомогу та супровід.

Література:

1. Дегтярьова Г. А. Підготовка вчителя до проведення сучасного уроку в умовах інформатизації освіти :[навч - метод посібник]. / Дегтярьова Г.А., Папернова Т.В./ [За аг. ред. Покроєвої Л.Д.]. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2011. 220 с.
2. Різванов А.К. Жива хімія. Серія «Б-ка журналу «Хімія»». Харків: ВГ «Основа», 2004. 80 с. Вип. 5(17).
3. Сіліна Г. О., Калініна Т. С. Увага: особлива дитина. Методичні рекомендації. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2011. 80 с.

Михайлова І. А.

викладач вищої категорії, старший викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціальна робота є професією, що виникла й утверджується з метою задоволення актуальних потреб суспільства, створення сприятливих умов для життєвого самовизначення й самореалізації кожної особистості, вирішення нагальних проблем в інтелектуальному, моральному, фізичному розвитку, реалізації творчого потенціалу, підтримки інноваційної діяльності та громадської активності [1].

Сьогодні зростає потреба у фахівцях соціальної сфери, які б мали чітку професійну спрямованість, високий інтелектуальний рівень, здатність до постійного розвитку та вдосконалення. Соціальний працівник повинен вміти аналізувати проблеми різних категорій клієнтів, творчо планувати як свою діяльність, так і діяльність соціальної служби в цілому.

Як і будь-який сучасний спеціаліст, фахівець соціальної сфери має бути конкурентоспроможним на ринку праці. Запорукою цього є уміння успішно вирішувати проблеми різного роду в системі «людина-людина», спираючись на вміння спілкування й співробітництва з різними категоріями населення, прагнути досягнути цілісного розвитку власної особистості та діяльності, набутти компетентності, майстерності, професіоналізму.

Тому у сучасному інформаційному суспільстві зростає важливість підготовки майбутніх соціальних працівників, яка основана не лише теоріях соціальної роботи, а й практичному застосуванні комп'ютерної техніки та інформаційних технологій.

Починаючи з 2018-2019 навчального року в Подільському спеціальному навчально-реабілітаційному коледжі майбутні соціальні працівники вивчають навчальну дисципліну «Інформаційні технології в соціальній роботі».

Метою викладання навчальної дисципліни «Інформаційні технології в соціальній роботі» є ознайомлення студентів з актуальними проблемами інформаційних технологій та систем, сучасними тенденціями розвитку апаратних засобів та програмного забезпечення; формування у студентів розуміння основ комп'ютеризації та сучасного інформаційного забезпечення сфери соціальної роботи, використання сучасних інформаційних технологій для розв'язування різноманітних задач у процесі навчання та роботи за фахом [2].

Обсяг навчальної дисципліни становить 135 годин, з яких 14 годин відведено на лекції, 42 години – на практичні заняття та 79 годин – на самостійне опрацювання.

Тематика курсу зумовлена тими завданнями, які виконує соціальний працівник у своїй діяльності, а саме:

- дослідження та вплив на тенденції ринку соціальних послуг;
- вивчення особливості забезпечення прав, потреб та інтересів клієнта;
- включення у процеси соціалізації, соціальної адаптації й інтеграції особистості;
- реалізація завдань і функцій соціального захисту населення;
- здійснення проектної діяльності у соціальній сфері;
- надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- використання правових, економічних та організаційних засобів соціальних інституцій органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних організацій;
- виконання представницьких, організаційно-розпорядчих та консультативних дій, спрямованих на підвищення соціального добробуту;
- підготовка проектів нормативно-правових документів, забезпечення їх реалізації і контролю тощо.

Виходячи з вищезазначених завдань, до змісту навчального матеріалу увійшли наступні теми:

- Інформаційні системи та технології;
- Інформаційні системи діловодства та документообігу;
- Автоматизовані системи управління персоналом;
- Персональні інформаційні системи;
- Інформаційні системи та технології Інтернет;
- Використання сучасних Інтернет-технологій;
- Безпека передачі інформації;
- Інформаційне суспільство;
- Використання інформаційних технологій для проведення соціологічних досліджень.

В процесі навчальних занять майбутні соціальні працівники здобувають знання та набувають практичні навички роботи із сучасними інформаційними технологіями, які в подальшому будуть використані у професійній діяльності.

У подальшому передбачається поповнення та удосконалення навчально-методичних матеріалів дисципліни з метою формування професійної компетентності фахівців соціальної роботи.

Література:

1. Балахтар В. Соціально-педагогічні засади реалізації державної молодіжної політики в Україні. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Психологія*. К. : Київський університет, 2016. Вип. 2 (5). С. 6-8
2. Михайлова І. А. Навчальна програма з навчальної дисципліни «Інформаційні технології в соціальній роботі».

Монастирська О. В.

спеціаліст вищої категорії, старший викладач, викладач методики виховної роботи Красноградського коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» харківської обласної ради, м. Красноград, Україна

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Магістральним напрямком розвитку сучасної освіти визначено рівний доступ до якісної освіти всіх громадян, у тому числі й осіб з особливими освітніми потребами, осіб з інвалідністю, тих, які мають обмежену життєдіяльність, порушення або особливості психофізичного розвитку.

Нині в освіті України розпочато кардинальні зміни щодо методологічних, змістових, технологічних та управлінських складових її інноваційного розвитку. Питання упровадження інклюзивного навчання у систему закладів загальної середньої освіти є складним, має кілька перешкод: низький рівень компетентності у межах цього питання педагогічних навчальних закладів, відсутність системного бачення інклюзії та шляхів її вирішення у різних освітніх установах, пріоритети та цінності сучасної школи орієнтовані на результат, а не на особистість. Інклюзивна освіта вимагає змін усталених уявлень, які формувались упродовж багатьох років у всіх учасників системи освіти. Розгляд освіти через призму інклюзії означає зміну уявлень про те, що проблемою є дитина, і перехід до розуміння того, що змін потребує система освіти [2]. Упровадження інклюзивної освіти вимагає створення інклюзивного освітнього середовища і підготовку фахівців із сформованою компетентністю у сфері інклюзивного навчання. У педагогічних навчальних закладах постає гостро проблема щодо підготовки майбутніх педагогів до впровадження інклюзивної освіти, визначення форм та методів підвищення професійної компетентності для здійснення інклюзії. Майбутнього вчителя, який буде працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, треба підготувати до роботи, навчити забезпечувати умови організації освітнього простору, озброїти методами, прийомами, формами роботи.

Визначено компоненти професійно-особистісної підготовки майбутнього педагога до роботи в умовах інклюзивної освіти: діяльнісний, особистісний, мотиваційний, креативний. До професійно-особистісних якостей вчителя належить: толерантність, емпатія, творчий підхід до розв'язання проблеми, високий рівень самоконтролю. Підготовка майбутнього педагога до роботи з дітьми з особливими фізичними потребами розвитку вимагає певних умінь, а саме: креативність, рефлексія, педагогічний оптимізм, внутрішня мотивація до здійснення інклюзивної освіти, орієнтація на особистісну індивідуальність кожного вихованця, дотримання конфіденційності службової інформації та особистісних таємниць здобувача освіти [1].

Для успішного викладання в інклюзивних класах учитель повинен володіти спеціальними знаннями та навичками: мати уявлення про види порушень психофізичного розвитку дитини, вивчати стан утомлюваності, уваги, темп роботи кожної дитини, ураховувати стан зору, слуху, загальної та дрібної моторики учня, навчитися спостерігати за вихованцями та оцінювати їх рівень розвитку під час освітнього процесу, вміти адаптувати навчальні плани і програми, методики навчання, дидактичний матеріал та освітнє середовище до спеціальних потреб здобувачів освіти.

З метою формування у майбутніх педагогів професійної компетентності у сфері розвитку, навчання та виховання дітей з особливими фізичними потребами у педагогічному коледжі студенти спеціальності «Початкова освіта» вивчають навчальну дисципліну «Основи корекційної педагогіки (дефектологія)». Основне завдання курсу є ознайомлення з інклюзивною освітою як основною інноваційною технологією, формування позитивного

професійного та загальнолюдського ставлення до осіб з вадами психофізичного розвитку, підготовка студентів до своєчасного виявлення відхилень у розвитку здобувачів освіти, здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей, що потребують корекції. Здобуті знання та уміння нададуть можливість майбутнім учителям початкової школи забезпечувати моніторинг психофізичного та соціального розвитку дітей, враховувати особистісні якості дитини при складанні індивідуальної програми розвитку з метою корекції процесів розвитку вихованця [3].

Провідна мета діяльності вчителя – створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини, усвідомити свої здібності, повірити у власні сили.

Визначивши основні передумови підготовки сучасних майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзії, впровадження інклюзивних форм навчання в освітню діяльність, слід зазначити, що цей процес на сьогодні є актуальним для української освіти. Для розвитку інклюзивної освіти необхідний прорив у теорії, методології та методиці організації освітнього процесу у педагогічних закладах освіти. Отже, одним із пріоритетних завдань педагогічних навчальних закладів є підготовка відповідних кадрів, які спроможні працювати і здійснювати корекцію навчання й виховання дітей в умовах інклюзивної освіти, розробка нових освітньо-професійних програм. Кваліфікація педагогів є одним з вирішальних факторів для успішності системи інклюзивної освіти, саме відсутність необхідних знань і навичок у педагогів є однією з головних причин недовіри вчителів до ідеї інклюзивної освіти.

Література:

1. Альохіна С. Інклюзивна освіта в Україні : здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. URL : <http://www.twirpx.com/file/974948>. (дата звернення : 30.01.2019).
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Саміт-Книга», 2009. 272 с.
3. Мартинчук О. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. для студентів. Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 288 с.

Осипова Ю. В.

*методист, викладач вищої категорії Індустріального коледжу
Державного вищого навчального закладу
«Криворізький національний університет»,
м. Кривий Ріг, Україна*

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН «ОХОРОНА ПРАЦІ» ТА «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

За останнє п'ятиріччя в Україні особливо гострою стала проблема дитячої інвалідності. За даними Державного комітету статистики України у 2018 р. в Україні налічувалося 1952 дитини віком до 18 років, які мають особливі освітні потреби. Аналіз кількості дітей з особливими освітніми потребами охоплених інклюзивною формою освіти, проведений в Індустріальному коледжі ДВНЗ «Криворізький національний університет» виявляє стійку динаміку збільшення: у 2015/2016 навчальному році інклюзивною формою освіти було охоплено 0,33% студентів, а станом на 2018/2019 навчальний рік навчається вже 3,5% студентів. Зазначена статистика актуалізує питання впровадження інклюзивної освіти.

Ідея спільного навчання здорових дітей і дітей з порушеннями розвитку – не нова. Ця ідея базується на тому, що життя і побут людей з обмеженими можливостями повинні бути якнайбільш наближеними до умов і стилю життя суспільства, в якому вони живуть; суспільство має змінити своє ставлення до дітей з психофізичними порушеннями, забезпечувати захист їхніх прав та інтересів. Основою положенням у теорії включення є те, що не особистість має прилаштовуватися до суспільних, соціальних, економічних стосунків, а навпаки – суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості.

Отже, на зміну поняття «інтеграція» приходять поняття «інклюзія» – включення. Цьому сприяло розповсюдження Декларації прав дитини ООН, Саламанської Декларації ЮНЕСКО і програми дій щодо навчання осіб з особливими потребами в умовах інклюзії (Іспанія, м. Саламанка, 1994) [1].

За інклюзивної системи навчання визнається та враховується різноманітність студентського колективу, особливі освітні потреби задовольняються і у студентів з обмеженими можливостями здоров'я, і у студентів талановитих і обдарованих за допомогою індивідуалізованих методів навчання, адаптованих навчальних програм, спеціально розроблених та підібраних допоміжних навчальних матеріалів, додаткових посібників тощо [1].

На думку науковця О. В. Колишкіна [2, с. 1], інклюзивна школа – це заклад освіти, відкритий для навчання всіх дітей, незалежно від їх фізичних, інтелектуальних, соціальних чи інших особливостей. Він повинен забезпечувати безбар'єрне середовище, адаптовані навчальні програми та

плани, методи та форми навчання, залучення батьків, співпрацю з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей.

Пошук нових підходів до викладання дисциплін «Охорона праці» та «Безпека життєдіяльності», різні форми проведення занять, побудова найбільш ефективних структур заняття в сучасній теорії й методиці приводять до системи вибору таких видів діяльності, які вчать студентів реалізовувати власний творчий потенціал та психофізіологічні можливості. Досягти цього можна кількома шляхами, зокрема через інтенсифікацію навчання, використання новітніх освітніх технологій.

В умовах інклюзивного навчання викладачі у своїй діяльності повинні використовувати сучасні педагогічні технології та поповнювати власний арсенал найрізноманітнішими технологіями організації освітнього процесу. Це інтерактивні, проектні, інформаційно-комунікативні та інші сучасні технології навчання. Оскільки при викладанні дисциплін «Охорона праці» та «Безпека життєдіяльності» студенти з особливими потребами стають активними співучасниками заняття, самого освітнього процесу, то на перший план виходять активні та інтерактивні форми та методи роботи, проектна діяльність (створення студентами пластилінового мультфільму «Безпека взимку»), інформаційні комп'ютерні технології (використанні інструментів Google), проведення імітаційних дидактичних ігор, інтегрованих бінарних уроків (інтегрованого заняття-гри з дисциплін «Охорона праці» та «Іноземна мова за професійним спрямуванням» на тему «Оцінка затрат на охорону праці/Let's talk about the economic expenses on the Labour Safety»).

Для забезпечення якомога кращого розвитку студентів з особливими можливостями викладачі повинні спрямувати свої зусилля на створення умов, що забезпечують його гідність, впевненість у власних силах, задоволення різноманітних інтересів [4]. Необхідно активно залучати студентів до суспільного життя закладу.

Отже, на сучасному етапі процес здобуття освіти студентами з особливостями психофізичного розвитку має чітко виражені тенденції, спрямовані на інтегрування таких студентів у масові навчальні заклади. Застосування сучасних підходів організації навчальної діяльності студентів з особливими освітніми потребами позитивно впливає на їх інтелектуальні та фізичні спроможності, сприяє їх соціалізації та адаптації в суспільстві. Присутність студента з особливими потребами з освітньому просторі формує толерантне ставлення здорових студентів, батьків та громадськості до вказаної категорії осіб.

Література:

1. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятое Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994. К. : 2000. 21 с.
2. Колишкін О. В. Вступ до спеціальності "Корекційна освіта": навч.

посіб. / О. В. Колишкін. Суми: Університетська книга, 2013. 392 с.

3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Серія «Інклюзивна освіта». К. : «Саміт-Книга», 2009. 272 с.: іл.

4. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Пиріжок О. Г.

*спеціаліст вищої категорії, методист,
викладач циклової комісії фізико-математичних дисциплін,
Інформаційних технологій та фізичного виховання
Криворізького коледжу економіки та управління
ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»,
м. Кривий ріг, Україна*

СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАДАЧ, ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ, ЩО ВПЛИВАЄ НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ

Сучасні умови ринку праці ставлять перед викладачами нові вимоги, серед яких все більший пріоритет отримують вимоги системно організованих, інтелектуальних, комунікативних, самоорганізуючих основ. Викладачам потрібно звертати увагу не тільки на знання і зміст, але також формувати універсальні компетенції. Кожен викладач повинен не тільки на власному досвіді перевірити різноманітність підходів до вивчення навчального матеріалу і мати доступ до різних типів освітнього середовища, але забезпечити всім цим і студентів, і в першу чергу тих, що мають особливі потреби [2].

Однією із основних умов, що впливають на формування інформаційної компетентності педагога та студента, є створення професійно орієнтованих задач. Основним питанням навчання та виховання з будь – якого предмету є питання: як можна під час занять готувати студентів до життя у сучасних умовах, тобто в умовах ринку.

Саме для цього я пропоную вам таблицю №1 «Класифікація навчальних тем економічного спрямування під час вивчення фізики». Темі відповідають чинним програмам і до кожної із цих тем є підбірка задач [2].

Також визначитися за самими економічними поняттями, де вони можуть застосовуватися у фізиці і підібрати до кожного із них задачі (схема 1 «Застосування поняття економічності у фізиці» та схема 2 «Використання продуктивності при розв'язуванні задач фізичного змісту»).

Під час розгляду питання інтеграції з економікою, багато хто з нас самотужки складає задачі з економічним нахилом. А щоб задача мала сенс необхідні реальні, достовірні техніко – економічні і промислово – економічні дані. Їх можна взяти в журналах «Економіка України», «Географія та економіка в школі», у технічних паспортах приладів, а також у будь – якій технічній літературі.[4]

Таблиця 1.

Класифікація навчальних тем економічного спрямування на заняттях з фізики

<p>Закони збереження:</p> <p>а) механічна робота, потужність, енергія;</p> <p>б) закон збереження енергії;</p> <p>в) розвиток авіації та космонавтики.</p>
<p>Основи молекулярно – кінетичної теорії:</p> <p>а) явища змочування і капілярності в техніці;</p> <p>б) міцність;</p> <p>в) створення матеріалів із заданими фізичними властивостями.</p> <p>Основи термодинаміки:</p> <p>а) робота газу;</p> <p>б) перший закон термодинаміки;</p> <p>в) рівняння теплового балансу;</p> <p>г) теплові двигуни, ККД теплових двигунів.</p> <p>Закони постійного струму:</p> <p>а) робота і потужність струму;</p> <p>б) електричний двигун постійного струму.</p>
<p>Електромагнітні коливання:</p> <p>а) генератор змінного струму;</p> <p>б) трансформатор;</p> <p>в) передача електроенергії на відстань та її раціональне використання;</p> <p>г) альтернативні джерела енергії;</p> <p>д) розвиток енергетики в Україні.</p> <p>Квантова фізика: застосування фотоефекту в техніці.</p> <p>Атом і атомне ядро: ядерний реактор.</p>

Задачі на визначення економічності:

Приклад 1

В сучасних автомобілях витрати бензину за годину на 1 л.с. потужності двигуна складає в середньому 250 г. Знайдіть ККД двигуна та оцініть його економічність.

Приклад 2

Знайти ККД дизель – мотора потужністю 100 л.с., що споживає за годину 20 кг нафти. Чи економічен цей двигун?

Схема №1. Застосування поняття економічності у фізиці

Схема №2. Використання продуктивності при розв'язуванні задач фізичного змісту

Приклад 3.

Вантажівка ЗІЛ – 130 має максимальну потужність двигуна 110 кВт, а ГАЗ – 51 А – 51 кВт. Яка із вантажівок є більш економічною. Якщо ККД кожної 25%?

Приклад 4

Автобус проїхав 80 км за 1 год. Двигун при цьому розвивав середню потужність 70 кВт при ККД 25 %. Скільки за масою та в грошовому еквіваленті зекономлено дизельного палива, якщо густина його 800 кг/ м³, а норма розходу палива 40 л на 100 км шляху? Яка економічність двигуна?

Задачі на визначення продуктивності:

Приклад 1

Економічність двигуна легкового автомобіля (ККД – 25%), визначте середню потужність, що розвиває двигун, якщо він розходує на 1 км шляху 180 г бензину при швидкості руху 30 км/ год . Яка продуктивність двигуна?

Приклад 2

В нашому розпорядженні є дві вантажівки: ЗІЛ – 130 з максимальною потужністю 110 кВт і ГАЗ – 51 – А з потужністю двигуна 51 кВт. Яка із вантажівок є більш економічною, якщо ККД кожної 25%? Скільки горючого і часу знадобиться для перевози стройматеріалів з бази на завод, якщо відстали між ними 120 км, а автомобілі можуть розвивати такі максимальні швидкості: ЗІЛ – 90 км/год, а ГАЗ – 70 км/год.

Яка із машин більш продуктивніша?

Література:

1. Зайцева О. Б. Информационная компетентность учителя образовательной области "технология" / О. Б. Зайцева // Педагогика. - 2004. -

№7.

2. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навчальний посібник. Кам'янець – подільський: Аксіома, 2009, 308 с.

3. Пиріжок О.Г. Використання комп'ютера під час викладання фізики. Євронаука (збірник наукових праць XIV Міжвузівської науково – практичної конференції. – к., Видавництво Європейського університету. 2011

4. Пиріжок О.Г. Економічно орієнтовані методики в шкільному курсі фізики. Фізика в школах України. – 2006, №11-12

5. Пиріжок О.Г. Використання комп'ютера при викладанні фізики. Інноваційні інформаційно – комунікаційні технології навчання математики, фізики, інформатики у середніх та вищих навчальних закладах (матеріали Всеукраїнської науково – методичної конференції). – Кривий Ріг. Видавничий відділ КДПУ. 2011

Сидорук Л. М.

*викладач математики кафедри інформаційної діяльності,
документознавства та фундаментальних дисциплін
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ CLASSTIME У ПРОЦЕСІ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

У процесі математичної підготовки студентів коледжу в умовах інклюзії виникають проблеми, пов'язані не тільки з різним рівнем знань програми шкільного курсу, а й особливостями психофізичного розвитку здобувачів вищої освіти (порушення слуху, зору, опорно-рухового апарату тощо). Це зумовлює необхідність адаптації освітнього процесу до їх здібностей, потреб і можливостей з метою реалізації права всіх громадян на здобуття якісної освіти.

Забезпеченню індивідуалізації та диференціації навчання студентів, на наше переконання, сприятиме використання математичних Інтернет-ресурсів. Їх поділяють на такі групи: системи масових відкритих курсів, платформи для адаптивного навчання, відео-канали, математичні онлайн тренажери, онлайн завдання з математики, математичні онлайн платформи, математичні онлайн середовища, математичні сервіси, мобільні додатки з математики, навчальні сайти з математики тощо [3, с.39].

Проблеми вдосконалення математичної підготовки за рахунок упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) були предметом досліджень науковців М. Жалдака, Ю. Триуса, С. Семерікова, К. Словак, О. Співаковського, К. Осадчої, О. Шавальової та ін.

Стрімкий розвиток ІКТ зумовлює появу нових Інтернет-ресурсів, які надають більші можливості для забезпечення індивідуалізації освітнього процесу в умовах інклюзії. Одним із таких сервісів є онлайн платформа Classtime, яка дозволяє викладачу здійснювати тестовий контроль знань, на основі індивідуального підходу до кожного здобувача вищої освіти.

Метою дослідження є висвітлення теоретичних і практичних аспектів використання платформи Classtime.

За рахунок українського інтерфейсу ресурс є зрозумілим і доступним для використання навіть за умови мінімального рівня навичок у галузі ІКТ. Сервіс має архів тестових завдань і дозволяє викладачу знайти питання на будь-яку тему, що сприяє обміну досвідом між педагогами. Платформа відкриває широкі можливості для ефективної підготовки здобувачів вищої освіти до державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), оскільки дозволяє імпортувати завдання всіх сесій ЗНО з математики.

Платформа Classtime уможлиблює створення власної групи питань наступними типами тестових завдань: вибір однієї або кількох правильних відповідей, встановлення відповідності або послідовності, введення або вибірка тексту, визначення істинності твердження або області зображення. Сервіс також надає змогу додавати роз'яснення, графічні зображення та відео.

Для проведення тестування викладачу треба обрати групу запитань і почати сесію, встановивши її налаштування (рис. 1) відповідно до мети (контроль знань, тренування, діагностика тощо) [2, с.37].

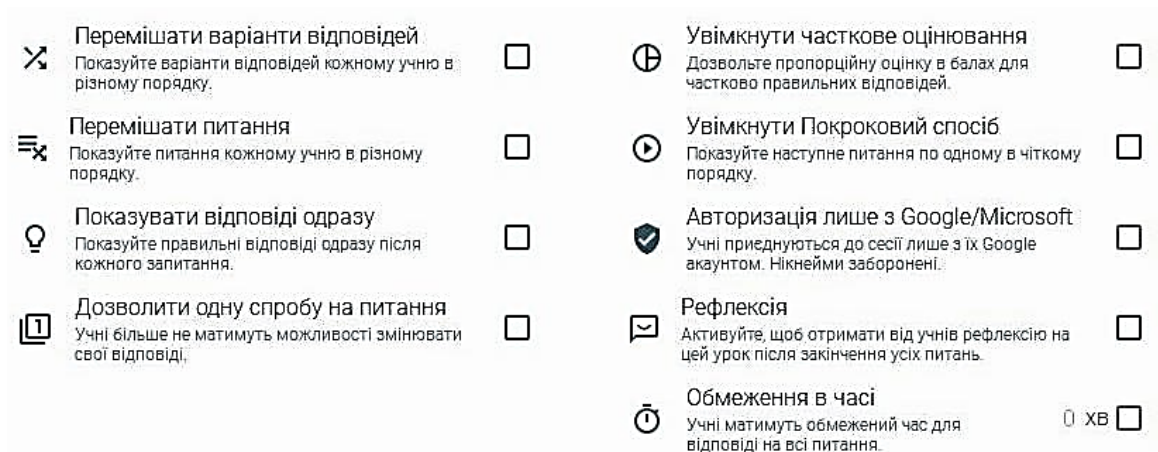

Рис. 1. Налаштування сесії

З точки зору врахування індивідуальних особливостей, вагоме значення має можливість встановлювати тривалість тестування, оскільки студентам з порушеннями психофізичного розвитку потрібно більше часу на виконання завдань, ніж здоровим здобувачам вищої освіти.

Студентам для проходження тесту необхідно зі смартфона або іншого гаджета увійти за посиланням <https://www.classtime.com>, ввівши код сесії, прізвище та ім'я [1].

Використання платформи Classtime дозволяє викладачу бачити результати тестування в режимі онлайн (рис. 2), що дає змогу швидко оцінювати рівень розуміння та прогресу як кожного студента окремо так і всієї групи в цілому. Аналіз відповідей на кожне завдання тесту дає можливість визначити, які питання студенти зрозуміли краще, а які потребують додаткових роз'яснень.

Показати імена	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Сортувати за іменем ↑	33 бали	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
17	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓
19	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓
19	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓
6	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
18	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓
21	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
21	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓
21	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
18	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Рис. 2. Результати тестування

Таким чином, застосування платформи Classtime сприяє реалізації індивідуального підходу до всіх здобувачів вищої освіти.

Звертаючись до проблеми забезпечення якісної освіти кожного учасника освітнього процесу відповідно до його потреб і можливостей, зауважимо, що перспективу матиме розробка методик викладання математики в умовах інклюзії з використанням інформаційних технологій і створення відповідного навчально-методичного забезпечення.

Література:

1. Classtime. URL: <https://www.classtime.com> (дата звернення: 02.04.2019).
2. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навч. посіб. Вінниця : 2011. 220 с.
3. Осадча К.П. Тьюторський супровід навчання математики засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 61. №5. URL: https://www.researchgate.net/publication/326266154_Tutorskij_suprovod_navcanna_matematiki_zasobami_informacijno-komunikacijnih_tehnologij (дата звернення: 02.04.2019).

Складанівський О. Л.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА "ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ" МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Модернізація освітньої системи України відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [3], відбувається згідно з демократичними перетвореннями і пріоритетами сьогодення, які зумовлюють потребу суттєвого оновлення змісту, форм і методичного забезпечення навчального предмета "Захист Вітчизни" на засадах компетентісного підходу. Реалізація компетентісного підходу в професійній підготовці фахівця, насамперед передбачає практичну підготовку студентів з урахуванням компетенцій майбутньої діяльності.

Сьогодні також немає сумніву в тому, що компетентісний підхід – це один з тих чинників, що сприяють модернізації змісту освіти. Компетентісний підхід - це система принципів, технологій, методів, прийомів, засобів, форм навчання, виховання і розвитку майбутнього фахівця, спрямована на вироблення в нього ключових і предметних компетентностей та гарантує високий рівень і результативність у професійній та суспільній діяльності [1]. Слід зазначити, що він лише доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів, що допомагають освітянам гармонійно поєднувати позитивний досвід для реалізації сучасних освітніх цілей при фаховій підготовці молоді з особливими освітніми потребами.

Мета дослідження: обґрунтування теоретичних засад і практичного досвіду застосування компетентісного підходу як методології підготовки студентів з особливими освітніми потребами. Не менш важливим також є процес розроблення моніторингових процедур для відстеження результатів навчання та вимірювання набуття молоддю компетентностей. Це дає змогу оцінити результативність освіти, її відповідність сучасним потребам ринків праці та суспільства.

Сучасні європейські освітні тенденції висувають специфічні вимоги до професійної підготовки студентів з особливими освітніми потребами у вищих навчальних закладах. Компетентісний підхід, який усе частіше застосовується в організації освітнього процесу у вищій школі, сприяє рішенню проблеми якості професійної освіти.

Компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні розумові дії або логічні операції, а конкретні, життєві, необхідні людині будь-якої професії та віку [2].

Окреслені вимоги до формування когнітивних аспектів професійної компетентності майбутніх фахівців обумовлюють необхідність оптимізації навчального процесу за рахунок впровадження педагогічних технологій, в умовах яких студенти з особливими освітніми потребами матимуть змогу продемонструвати набуті знання у змодельованих ситуаціях професійної діяльності; обговорити переваги та недоліки власних зразків професійних дій.

Зокрема, під час вивчення предмета "Захист Вітчизни" такими технологіями можуть бути інтерактивні, де широко використовуються діалогічні методи навчання, семінари-дискусії, мозкові штурми, інтерактивні й імітаційні ігри, тренінги та ін. Саме ці педагогічні технології сприятимуть когнітивному розвитку, тобто розвитку всіх видів розумових процесів, таких як сприйняття, пам'ять, формування понять, рішення завдань, уява та логіка.

Окреслені вимоги в освітньо - кваліфікаційній характеристиці свідчать про необхідність навчання студентів з особливими освітніми потребами під час вивчення предмета "Захист Вітчизни" особливостям міжособистісної взаємодії, що оптимізується за рахунок використання практико-орієнтованих технологій: проблемного навчання, методу проектів, контекстного навчання та інших технологій, що базуються на активній міжособистісній взаємодії.

Взаємодія - це безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої визнається здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер по спілкуванню або група, і відповідно інтерпретувати ситуацію і конструювати власні дії.

Доречно обґрунтувати, основні ознаки інтерактивної взаємодії під час вивчення предмета "Захист Вітчизни": полілог, діалог, мисленнєва діяльність, смислотворчість, міжсуб'єктні відносини, свобода вибору тощо. А саме:

1) полілог (у перекладі з грецького означає багатоголосся) у педагогічному процесі є багатоголоссям, в якому можна почути голос кожного учасника педагогічної взаємодії;

2) діалог передбачає сприйняття учасниками педагогічного процесу самих себе як рівних партнерів, суб'єктів взаємодії;

3) мисленнєва діяльність як сутнісна ознака інтерактивних методів полягає в організації інтенсивної розумової діяльності викладача та студентів. У інтерактивному навчанні викладач має організувати самостійну пізнавальну діяльність студентів;

4) смислотворчість є процесом усвідомленого створення (творіння, побудови) студентами і викладачем нових для себе значень, змісту предметів і явищ оточуючої реальності в межах обговорюваної теми. Результатом смислотворчості викладача та студентів є новий зміст педагогічного процесу;

5) свобода вибору студентів та викладача полягає в їхньому свідомому регулюванні і активізації своєї поведінки, педагогічної взаємодії, які сприяють оптимальному розвитку, саморозвитку.

Отже, головне завдання освіти сьогодні – навчити молодих людей з особливими освітніми потребами творчо і плідно взаємодіяти із суспільством і в такий спосіб досягати статусу повноправних і компетентних громадян,

послідовно та поетапно створювати умови для набуття студентами необхідних компетентностей для успішної професійної діяльності.

Проведене дослідження спрямоване на те, щоб допомогти викладачам у використанні запропонованого компетентнісного підходу, узгодженого з новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти за Національною рамкою кваліфікацій, який сприяє набуттю студентами компетентностей визначених освітньо-кваліфікаційною характеристикою.

Література:

1. Овсієнко Л. М. Компетентнісний підхід до навчання: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*: науковий журнал / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка; Благодійний фонд ім. Антона Макаренка; голов. ред. С. Сисоєва [та ін.]. Київ : 2017. Вип. 2 (57) : Педагогіка. С. 82-87.

2. Сембрат А. Л. Компетентнісний підхід у вищій освіті: європейський досвід, здобутки українських і зарубіжних науковців. *Теоретична і дидактична філологія*: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України; ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди"; редкол.: М. Д. Ваджибов, І. І. Доброскок, І. П. Дроздова [та ін.]. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 170-178. (Серія "Педагогіка"; вип. 27).

3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року № 344/2013 ід 25.06.2013. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

Червоноградська Н. В.

*відмінник освіти України,
викладач-методист Кам'янець-Подільського індустріального коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

*Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним,
найдорожчим, що є в житті, – з дитиною.*

*Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості
залежить її життя, здоров'я, розум, характер, її місце і роль у житті.*

В. Сухомлинський

Відомо, що ефективність навчально-виховної, корекційно-реабілітаційної та лікувально-профілактичної роботи в інклюзивному середовищі значною мірою залежить від скоординованості дій вчителя та різнопрофільних фахівців

(спеціального педагога, медичного працівника, психолога, помічника (асистента вчителя), реабілітолога, логопеда, батьків та ін.), які входять до складу мультидисциплінарної команди. Фаховий супровід дитини з особливостями психофізичного розвитку забезпечує формування необхідних навичок і вмінь, мінімізацію впливу фізичних та психічних обмежень дитини у процесі здобуття освіти.

Робота всіх фахівців навчального закладу спрямовується на досягнення головної мети – підготовки дитини до самостійного життя, тобто соціалізації. При цьому значну увагу зосереджують на тому, щоб допомога та підтримка у процесі навчання не перевищувала необхідну, інакше дитина стане занадто залежною від цієї підтримки, послабляться компенсаторні можливості організму.

Відповідно, однією з нагальних проблем інклюзивного навчання, яка потребує вирішення на даному етапі є кадрове забезпечення інклюзивних навчальних закладів, до штатного розпису котрих додатково мають вводитися такі посади як: педагог-дефектолог, реабілітолог, логопед, асистент учителя (вихователя). Склад мультидисциплінарної команди залежить від особистості дитини та її психолого-педагогічних особливостей. Члени команди спільно оцінюють стан розвитку кожної дитини, розробляють перспективні та короткочасні індивідуальні плани роботи з дитиною, реалізують їх разом з дитиною, вирішують питання залучення фахівців, планують додаткові послуги, аналізують результати спільної діяльності, оцінюють її, а також різнобічно підвищують свою кваліфікацію [1, с.85].

В інклюзивному закладі рішення стосовно методів роботи з дитиною ухвалюється спільно: члени команди несуть колективну відповідальність за результат. Також необхідно пам'ятати, що: батьки є рівноправними членами команди; всі члени команди мають рівний статус і вважаються однаково важливими; знання та вміння різних спеціалістів інтегруються під час розробки та реалізації індивідуального навчального плану роботи з дитиною.

Однак, аналізуючи загальний кризовий стан державної допомоги дітям із особливими освітніми потребами в Україні, В. Липа та О. Гаврилов акцентують увагу на погіршенні кадрового забезпечення освітніх закладів, указуючи на те, що:

- за останні роки кількість учителів-дефектологів зменшилася;
- підвищення кваліфікації педагогів спеціальної освіти проводиться формально або в окремих випадках спільно з педагогами масових загальноосвітніх навчальних закладів, що не забезпечує належного рівня фахового зростання кадрів системи спеціальної освіти.

З метою мінімізації кризового стану науковці вказують на необхідність ввести в перелік професій посади вчителя-олігофренопедагога, вчителя-сурдопедагога, вчителя-тифлопедагога, вихователя реабілітаційних центрів, асистента вчителя інклюзивного класу, спеціального психолога й чітко прописати права та обов'язки цих спеціалістів: яке навчальне навантаження вони повинні виконувати, які навчальні дисципліни вони мають право читати,

які курси підвищення кваліфікації їм потрібно проходити для отримання вищої кваліфікації тощо; обґрунтувати потреби держави в цілому й окремих регіонів зокрема в перспективному розвитку різних моделей спеціальних установ, та спрогнозувати підготовку фахівців-дефектологів на основі статистичного обліку даних про дітей з психофізичними порушеннями, які вимагають соціальної допомоги й освітніх послуг [2].

Для практичного здійснення інклюзивного навчання необхідно вирішити низку проблем, пов'язаних не тільки з матеріальною базою, а й різними позиціями членів суспільства і, насамперед, неготовністю педагогів до здійснення своєї професійної діяльності в нових умовах. Враховуючи, що дитина з обмеженими можливостями має право на вільний вибір освітньої установи, то кожен педагог повинен мати певний набір компетентностей, необхідний для роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки досліджувала І. Хафізулліна. Нею були виділені критерії сформованості інклюзивної компетентності майбутніх педагогів:

- *мотиваційний* – сформованість сукупності мотивів, адекватних цілям і завданням інклюзивного навчання;
- *когнітивний* – наявність системи знань, необхідних для здійснення інклюзивного навчання, а також досвіду пізнавальної діяльності;
- *операційний* – освоєні способи і досвід вирішення конкретних професійних завдань (навчання, виховання і розвитку дітей) в процесі інклюзивного навчання;
- *рефлексивний* – наявність здатності до рефлексії пізнавальної, квазіпрофесійної (імітаційна, рольова гра), а також професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання [3].

Таким чином, професійно-педагогічна підготовка майбутніх педагогів до роботи в інклюзивних умовах у закладі вищої освіти має бути системною, спрямованою на оволодіння студентами професійно-ціннісними орієнтаціями (визнання цінності особистості дитини незалежно від її порушення; спрямованість на розвиток особистості в цілому, а не тільки на отримання освітнього результату; усвідомлення своєї відповідальності як носія культури та її транслятора для дітей з особливостями психофізичного розвитку); професійно-особистісними якостями (співчуттям, емпатією, толерантністю, педагогічним оптимізмом, високим рівнем самоконтролю і саморегуляції); професійно-особистісними вміннями (творчим підходом до вирішення проблем, креативністю, умінням дотримуватися конфіденційності особистісних таємниць вихованця) та інклюзивною компетентністю, яка забезпечить можливість майбутнім вчителям загальноосвітніх навчальних закладів здійснювати моніторинг психофізичного і соціального розвитку дітей, особистісно-орієнтований підхід, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, створювати умови для включення дітей з обмеженими можливостями в середовище освітнього закладу [4].

Література:

1. Білозерська І. О. та ін. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К. : «А.С.К.». 2012. 308 с.
2. Липа В. О. До питання про загальний стан державної підтримки дітей з особливими потребами в Україні. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : соціальна педагогіка.* Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2011. Вип. 17 в двох частинах, частина 1.С. 73-83.
3. Хафизуллина И. Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Астрахань. 2008. 22 с.
4. Аніщук А. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя.* 2013. №5. С. 213-218.

Черненко Т. В.

*старший викладач кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

МЕТОД СТОРІТЕЛІНГ ЯК ЗАСІБ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ» У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інклюзивне навчання – пріоритетний напрям реформування освіти в Україні. Закон України «Про освіту» визначає освіту основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави, вказуючи, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей. [1, с. 1]. Реформа нової української школи відкриває шлях до реалізації прав і можливостей кожної людини і, перш за все, передбачає рівний доступ дітей з особливими потребами до здобуття якісної освіти, законодавчо визначає право дітей з особливими освітніми потребами на навчання. На сучасному етапі розвитку нашої країни нагальною проблемою є підготовка педагогічних кадрів до роботи в закладах інклюзивної освіти. Твердження

І. В. Зязюна: «Працюй постійно над собою – це чи не найважливіша ознака таланту, а отже, педагогічних досягнень» наразі, як ніколи є актуальним. Педагог – це людина, якій ми завдячуємо нашим майбутнім. Особливо важливою є роль вчителя у житті дитини з особливими освітніми потребами. За час незалежності України школа пережила декілька реформ, головне завдання яких – демократизація навчального процесу і наближення до європейських стандартів. 2018 рік став кардинально новим етапом змін у освіті. Концепція нової української школи передбачає компетентнісний та особистісно-орієнтований підхід до навчання, врахування вікових особливостей психофізичного розвитку дітей, передбачає здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності. Школа має діяти на принципах партнерства, демократії і дитиноцентризму. Важливе місце в Концепції займає і вчитель – головний агент змін, який має свободу творчості й розвивається професійно.

Аналіз сучасних досліджень засвідчує неухильне зростання наукового інтересу до підготовки фахівців до роботи в інклюзивних закладах освіти, підвищення їх інклюзивної компетентності. Інформаційна обізнаність учителя щодо основних положень інклюзивної освіти має бути основою для його професійної підготовки та діяльності. Педагог повинен сформувати у студентів цікавість до нових знань, опанування нових методів навчання, що стануть у нагоді в їх педагогічній діяльності. На нашу думку одним з ефективних методів, який слід використовувати викладачам при вивченні дисципліни «Основи інклюзивного навчання», а майбутнім педагогам у роботі з батьками дітей з особливими освітніми потребами, звичайних дітей, організовуючи освітній процес в інклюзивному класі, групі, навчаючи дітей з особливими потребами та дітей з типовим розвитком, здійснюючи просвітницькі заходи, працюючи волонтерами, залучаючи до співпраці громадські, батьківські організації, органи державної влади, являється метод сторітелінг (з англ. storytelling, де story – історія, telling – розповідання). Це мистецтво розповідати історії з метою навчання за допомогою спеціальної методики. Один з найцікавіших та найпродуктивніших сучасних методів навчання. Його сутність полягає у донесенні інформації до аудиторії шляхом розповідання історій. Метод особливо ефективний в епоху технологій, коли факти, що їх мають запам'ятати на лекціях, семінарах студенти, на уроках учні, губляться серед інформаційного потоку. Має безліч переваг: розвиває уяву, креативність, знімає психологічне напруження, виховує толерантність, взаємоповагу. Розповідання історії передбачає комунікацію та емоційне співпереживання, донесення ідеї, а не лише інформації. Розповіді з життя, розповіді про життя реальних людей, особливо наших сучасників, значно краще сприймаються. Вони цікавіші, ніж сухі приклади, логічні аргументи, тому викликають у здобувачів освіти довіру й здатні мотивувати до певних дій, вчинків. Необхідно долучати здобувачів освіти й до інформаційного сторітелінгу. Навчити писати пости (розповідати друзям свою історію) також важливо. Серед завдань, що пропонувалися із використанням методу сторітелінгу, наведемо наступні: приклади, які надихають

(історії людей з ООП, які досягли успіхів у житті – Нік Вуйчич, Найл Дімарко, Ерік Вайхенмайер, Стів Хокінс, Хелен Келлер, Стіві Вандер, Рей Чарльз, Джон Пулітцер); життя, яке мотивує (студенти розповідали свої історії спілкування з дітьми, батьками дітей з особливими потребами); знайомство з героями (реальні життєві історії, історії з художніх творів, фільмів, мультфільмів, казок); представляємо інклюзивний заклад (історії учнів); параолімпійська збірна – історії, які вражають; історії сильних жінок; гордість країни – історії дітей; історії українських родин дітей з інвалідністю; історії українських науковців; образи людей з особливими потребами у літературі, творах кіномистецтва. Під час виконання завдань студенти створили каталог творів літератури, кіномистецтва, що розкривають проблеми людей з особливими потребами. Використання методу сторітелінгу вчить студентів формувати власну думку, критично мислити, аналізувати різні погляди, дискутувати, мотивувати до пошуку нових цікавих, креативних форм роботи. Під керівництвом викладача формується інтерес до предмета викладання, мотивація до подальшого навчання, набуття професійно-орієнтованих практичних умінь і навичок. А це в свою чергу сприяє якісному навчанню. У ході роботи потрібно привчати студентів до правил сторітелінгу. Важливим є використання різних прийомів мотивації: створення проблемних ситуацій, сторітелінг, застосування технічних засобів, інтернет-ресурсів (онлайн-сервісів, освітніх платформ), відеороликів, презентацій, відеосюжетів, емоційна насиченість навчального змісту, створення емоційних ситуацій, використання технік емоційної розрядки. [5, с.3]

Упровадження інноваційних методик підвищує ефективність навчання, розвиває особистість. Метод сторітелінгу дозволяє максимально ефективно розповісти і доносити думки, почуття, ідеї до дітей, батьків, педагогів, представників влади, громадських організацій, волонтерів та інших зацікавлених осіб. Для здобувачів освіти – це мотивація до знання предмету. Метод сторітелінгу – засіб для мотивації батьків, дітей з особливими потребами. Він вчить як розповісти свою історію, що змогла б мотивувати інших дітей і батьків.

Метод сторітелінгу, розроблений американцем Девідом Армстронгом, для менеджменту та маркетингу, швидко став популярним у педагогічній науці. Одне з основних завдань сторітелінгу – створити умови для мотивації здобувачів освіти (студентів, учнів, вихованців ЗДО) до навчання. Вважаємо, його застосування буде особливо корисним і в інклюзивній освіті.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Зязюн І. А. (2000). Педагогіка добра: ідеали і реалії. Київ : МАУП.
3. Відданість освіті – теж ознака таланту: Івану Андрійовичу Зязюну – 60 / Інтерв'ю з директором Ін-ту педагогіки і психології проф. освіти АПН України І. А. Зязюном провів С. Цушко. *Світло*. 1998. №1. С.4-5.

4. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

5. Крутій К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. №7. С.2-7

Чернявська О. В.

*завідувач практики, викладач комісії
соціально - економічних та гуманітарних дисциплін
комунального вищого навчального закладу
«Олександрійський коледж культури і мистецтв»,
Кіровоградська область, Україна*

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАХІВЦЯМИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА АДАПТАЦІЯ

Підготовка майбутніх кваліфікованих спеціалістів в галузі освіти здатних до діяльності, сповненої інтелектуального і творчого змісту, спонукає до організації практичного навчання.

Важливою складовою навчально-виховного процесу та обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми на здобуття кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста є професійна практика.

Мета практичного навчання – це закріплення і поглиблення знань, отриманих студентами в процесі теоретичного навчання, придбання необхідних умінь, навичок і досвіду практичної роботи, підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які відповідають сучасним вимогам ринку праці.

Відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти, враховуючи індивідуальні особливості дитини, в загальноосвітніх навчальних закладах України навчаються також і діти з особливими потребами.

Навчальною програмою комунального вищого навчального закладу «Олександрійський коледж культури і мистецтв» спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» передбачені основні завдання практичного інклюзивного навчання:

- забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей;
- створення позитивного мікроклімату у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формуванням активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями.

Під час навчальної, виробничої практики студенти застосовують свої

знання займаючись з учнями на уроках малювання в загальноосвітніх навчальних закладах, гуртківцями в центрах дитячої та юнацької творчості, виготовляють листівки та малюють позитивні картинки (мал.1, мал.2, мал.3, мал.4).

Мал.1., мал.2, мал. 3. - Уроки студентів спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» в загальноосвітніх навчальних закладах, будинках дитячої та юнацької творчості Кіровоградської області.

Мал. 4 - Листівка виготовлена студенткою коледжу Романюк Тетяною та учнями загальноосвітнього навчального закладу м.Олександрії.

Нажаль не кожен студент – практикант може працювати з дітьми з особливими потребами. Але ті, які здобули такий досвід, стали більш досвідченішими і підготовленими до роботи в сучасній школі.

Здійснення інклюзивної освіти потребує організації належного психолого-педагогічного супроводу усіх учасників освітнього процесу: дітей і дорослих – фахівців різних напрямів, батьків. [1, с.109].

Сучасне суспільство визнає, що саме інклюзія є більш гуманною та ефективною освітньою системою, яка здатна задовольнити потреби всіх

категорій дітей, незалежно від рівня розвитку, та сприяє створенню інклюзивного суспільства, яке б повною мірою сприймало таких учнів, визнавало їхні права на освіту, особистісний розвиток, професійну діяльність, участь у суспільному житті. Впроваджуючи інклюзію в освітньо-виховний процес, можна досягти розбудови українського суспільства, яке дозволить кожному громадянину «незалежно від віку й статі, етнічної належності, здібностей, наявності або відсутності особливостей у розвитку, брати участь у житті суспільства й робити свій внесок в його розвиток. У такому суспільстві особливості поважають і цінують» [2, с.14].

Література:

1. Садова І. Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасної початкової школи. *Молодь і ринок*. 2017. № 8. С. 106-111.
2. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К. : А.С.К. 308с.

Чупрінчук О. В.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В сучасних умовах розвитку міжнародних відносин у різноманітних сферах життєдіяльності країни, а також вихід її на європейський та світовий простір, назріла потреба пошуку нових трансформованих підходів щодо викладання іноземних мов та переосмислення його змісту, цілей і технологій, а також наближення системи освіти в Україні до світових стандартів.

Завдяки розширенню зв'язків України з іноземними партнерами виникає необхідність у висококваліфікованих спеціалістах, які будуть спроможні брати активну участь у діловому спілкуванні англійською мовою.

Майбутні спеціалісти повинні володіти практичними навичками використання іноземної мови в різних видах мовленнєвої діяльності відштовхуючись від тематики, обумовленої професійними потребами,

одержувати новітню фахову інформацію через іноземні джерела, використовувати усне монологічне та діалогічне мовлення у межах суспільно-політичної, побутової та фахової тематики.

Отже, метою навчання іноземної мови майбутніх фахівців є формування необхідної професійно-орієнтованої комунікативної мовленнєвої компетенції (лінгвістичної, соціолінгвістичної та прагматичної) для забезпечення їх ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі [1, с. 4].

Викладання ділової англійської мови розглядається автором як одна з галузей курсу «Англійська мова для професійного спрямування» (EPO – English for Professional Orientation). Внаслідок більшого зацікавлення іноземними мовами увага сконцентрувалася на вивченні мови, що використовується в реальному спілкуванні спеціалістів окремої галузі [3, с. 23].

Аналіз методик викладання іноземних мов для професійного спрямування показав, що існують дослідження з питань викладання іноземних мов для професійного спілкування з таких спеціальностей: економісти (Є. В. Мірошниченко, С. С. Іванникова), майбутні вчителі нефілологічних спеціальностей (Л. І. Морська, О. Б. Тарнопольський), юристи (Л. Б. Котлярова, Г. П. Савченко), інженери (Г. О. Ємельянова, І. М. Гришина). Всі інші галузі професійного іншомовного спілкування потребують додаткових досліджень. Саме тому метою дослідження є визначення міжкультурних та лінгвістичних чинників викладання ділової англійської мови майбутнім фахівцям інших спеціальностей [5, с. 163].

Поняття «ділова англійська мова» (Business English), призначене для професійного спілкування менеджерів, економістів, податківців. Розмовні теми, що пропонуються для фахівців згаданих вище професій є необхідними й для спеціалістів інших напрямів. Перелік тем, наведений у Програмі з англійської мови для професійного спілкування [4, с. 10], наступний: знайомство; розмова по телефону; ділове листування; збори; банківська справа та фінансування; переговори; презентація; маркетинг; менеджмент; імпорт та експорт; контракти; міжнародний бізнес; офіс; співбесіда при прийомі на роботу; резюме; розподіл і доставка товарів; структура компанії; реклама; відрядження, готель; призначення на посаду; страхування; сервіс.

Виходячи з Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, вивчення будь-якої іноземної мови включає три основні аспекти: педагогічно-методичний, соціально-психологічний та лінгвістичний [2, с. 13].

Лінгвістичний аспект викладання англійської мови тісно пов'язаний з використанням ділової англійської мови для міжкультурного спілкування. Стратегією вивчення іноземних мов в Україні є комунікативна здатність людини поряд з мовною, мовленнєвою, дискурсивною та стратегічною компетенціями ґрунтується також на соціокультурній та соціолінгвістичній компетенції: маються на увазі «знання, уміння використовувати у спілкуванні та пізнанні іншомовні соціокультурні і соціолінгвістичні реалії» [4, с. 13].

Отже, в практику викладання англійської мови за професійним спрямуванням викладачами широко впроваджуються рольові ігри з вживанням

різних форм звернення, які спонукають студентів діяти в ситуаціях, коли потрібно приймати рішення, налагоджувати зв'язки з умовними зарубіжними партнерами, звертаючи увагу на особливості та манери спілкування, які є традиційними у відповідній країні.

Домінуючою метою при використанні мови є: запит інформації, отримання інформації, спонукання до дії, вираження почуттів, емоцій і т.д. Таке вираження комунікації може набирати різноманітних форм: (рольові ігри, інтерв'ю, конференції, дискусії, симпозиуми, як форми проведення аудиторних занять з англійської мови. Водночас вони дають максимальний поштовх для актуалізації інтересу та мотивації комунікативної діяльності студентів.

Головним видом навчальної діяльності, що сприяє розвитку спілкування англійською мовою, є ситуативна ділова гра. Це регулярне моделювання та розігрування певних ситуацій, що підвищують активність студентів під час навчання.

Неможливо досягти якісних результатів у вивченні ділової іноземної мови без самостійної роботи, у процесі якої студенти самостійно чи з допомогою викладача оволодівають навчальним матеріалом. Це водночас сприяє і розвитку творчого мислення, і вдосконаленню навичок читання й письма.

Комунікативний метод пропонує впровадження в навчальний процес нестандартні методи і форми роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. На практиці високої ефективності досягли такі форми роботи як: індивідуальна, парна, групова і командна робота. Для систематизації термінів із метою їх кращого запам'ятовування пропонується ряд дієвих методичних прийомів: brain storm (мозкова атака), warming-up activity (комплексна діяльність, спрямована на підвищення зацікавленості і створення мотиваційного середовища для студентів), think-pair-share (обмін думками), pair-interviews (парні інтерв'ю) та інші.

Пріоритетами у викладанні ділової англійської мови для міжнародного спілкування повинні бути знання особливостей національного характеру та норм комунікативної поведінки народу, з яким передбачається встановлення ділових стосунків. Для вдосконалення якості знань студентів з іноземних мов варто застосовувати вищезгадані підходи, які дають змогу вдосконалити та урізноманітнити процес викладання іноземних мов і максимально наблизити його до реальних умов.

Література:

1. Биконя О. П. Ділова англійська мова. Вінниця: Нова книга, 2010. 312 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Морська Л. І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей. *Іноземні мови*. 2002. № 2. К.: Ленвіт. С. 23.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування. / Кол-в

авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін. К.: Ленвіт, 2005. 119 с.
5. Науменко У.В. Інноваційні методи викладання ділової англійської мови. *Young Scientist*. № 4.3 (44.3). Квітень, 2017.

Якубовська А. М.

*викладач, Кам'янець-Подільське медичне училище
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Головним напрямом розвитку сучасної гуманітарної освіти України є підвищення рівня вітчизняної школи до європейського. Тобто входження в загальноєвропейський навчальний простір.

У наш час постає проблема вибору духовних цінностей українського суспільства. Це стало чинником створення нової парадигми навчання, розвитку альтернативних форм освіти, які повинні відповідати проблемам суспільства.

За ініціативи Міністерства освіти і науки України було створено кілька основоположних документів та прийнято ряд постанов і програм щодо оновлення всієї системи навчання й виховання. Насамперед це міжгалузєва перспективна програма «Освіта ХХІ ст.», «Засади гуманітарної освіти в Україні», концепція «Основи національного виховання», Стратегія реформування освіти в Україні, Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 рр., Національна стратегія розвитку освіти України на період 2012–2021 рр.,

Оптимізація (від лат. *optimus* – «найкращий») у загальному вигляді означає вибір найкращого, найбільш сприятливого варіанта з безлічі можливих умов, засобів, дій і т. п. [4, с. 609]. Якщо оптимізацію перенести на процес навчання, то вона буде означати вибір такої його методики, яка забезпечує досягнення найкращих результатів при мінімальних витратах часу і сил викладача і студентів за визначених умов.

На думку І. Олійника, методи навчання – це об'єднана в одне ціле діяльність викладача і студентів, спрямована на засвоєння мовних знань, умінь і навичок, на організацію пізнавальної діяльності студентів [4].

Найбільш прийнятною для навчання української мови видається класифікація методів за способом взаємодії викладача й студентів на занятті, обґрунтована О. М. Біляєвим. Способи такої взаємодії можуть бути різними:

1. Викладач подає матеріал – студенти слухають (розповідь, пояснення).
2. Студенти й викладач обмінюються думками з питань, що вивчалися на

заняттях мови, завдяки чому доходять потрібних висновків, узагальнень, формулюють визначення, правила.

3. Викладач організовує спостереження студентів над фактами, що вивчаються і явищами мови з подальшим колективним обговоренням його результатів.

4. Студенти шляхом виконання практичних завдань і вправ набувають потрібні знання[3].

Для створення емоційної ситуації на занятті важливими є вдало дібрані приклади з літератури, художніх фільмів, особистих переживань викладача. Яскравість розповіді, емоційна оцінка викладача збуджують зацікавленість студентів, як до окремих питань теми, так і до матеріалу загалом. **Найпоширенішими методами даної групи використання на уроках української мови і літератури є:**

Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу. Передбачає окреслення нових знань у процесі викладання, створення атмосфери морального задоволення від інтелектуальної праці.

Метод пізнавальних ігор. Сприяє створенню емоційно-піднесеної атмосфери, засвоєнню матеріалу за допомогою емоційно насиченої форми його відтворення. Пізнавальні ігри (ділові, рольові, ситуативні) моделюють життєві ситуації, стосунки людей, взаємодію речей, явищ. Вони можуть бути основною або допоміжною формою навчального процесу.

«Мозковий штурм» (брейнстормінг від англ. – brain storming)[2]. Це метод організації спільної групової та творчої роботи в аудиторії з метою підвищити розумову активність учасників і знайти плідні ідеї, конструктивні рішення, розв'язання складних проблем або нестандартних ситуацій.

Метод проектів реалізує диференційований, індивідуально-творчий та активнодієвий підходи у навчанні. Проект може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний та ігровий характер. Основу проектного методу складає орієнтація на інтереси і побажання учасників. Автором проекту як спеціального навчального завдання може бути як викладач, так і студент (якщо він висловлює свою пропозицію). Оскільки проект планується та реалізується студентом самостійно або групою, метод цей забезпечує сприятливі умови для активізації їхньої відповідальності, формування партнерських стосунків між виконавцями проекту та викладачем.

Однак які б методи не застосовувалися, важливо, що для підвищення ефективності навчання слід створити такі психолого-педагогічні умови, коли студент може зайняти активну особистісну позицію та повною мірою проявити себе як суб'єкт навчальної діяльності [3, с. 157].

Література:

1. Грех Е. Информационные технологии в управлении и учебным процессом вуза: Материалы межрегиональной научно-практической конференции – 11-13 октября 2002. М., С 74-75.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач

Н.П. Паволокова. Х. : Вид. група «Основа». 2009. 176с

3. Навч. посібник для самост. вивч. дисц / В.С. Лозниця. К. : «ЕксОб», 1999. 304с.

4. Сазоненко Ганна Педагогічні технології / упоряд. : Г. Мальченко, Т. Вороненко. К.: Шк. світ, 2009. 128с.

Марунчак О. В.

*викладач суспільно-гуманітарних дисциплін
кафедри інформаційної діяльності, документознавства і
фундаментальних дисциплін, Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Боршуляк Н. С.

*викладач соціальних дисциплін кафедри соціальної роботи
та психології, Подільського спеціального
навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОДІЛЬСЬКОМУ КОЛЕДЖІ

Навчальний процес в коледжі – це різностороння діяльність, ефективна реалізація, якої потребує належної кореляції численних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Безсумнівно, його незамінною частиною є академічна складова, яка полягає у розробці навчальних програм, календарному планування та підготовці матеріалів дисциплінарного спрямування. Проте, враховуючи динаміку розвитку методологічних основ викладання та загального поширення інтегративних технологій навчального процесу, які передбачають участь студентів у здійсненні практичних дослідів чи їх безпосереднє залучення до проведення різноманітних інноваційних тренінгів у гуманітарних дисциплінах, викладач отримує додаткове навантаження у вигляді необхідності здійснення постійного контролю над навчальною діяльністю. Саме тому, у сучасних педагогічних реаліях рівень професійної компетенції викладача визначається не тільки володінням і мистецтвом викладання тематичного матеріалу, а й спроможністю створити належні передумови для забезпечення

безпеки життєдіяльності в умовах модернізації інклюзивного навчально-виховного процесу.

Беручи до уваги актуальність обраної проблематики, мета дослідження полягає у визначенні місця викладача у здійсненні контролю над дотриманням вимог техніки безпеки у навчальних закладах під час здійснення інклюзивно-навчальної діяльності. [5]

Оскільки успішність навчального процесу, у більшій мірі, залежить від рівня професійної компетенції викладача, його неспроможність забезпечити належні умови освітньої діяльності можуть мати досить деструктивні наслідки, що виражатимуться у не повноцінній реалізації навчального плану та небезпеці завдати загрозу життю студентів.

В умовах зростання невизначеності середовища першорядне значення має компетентність фахівця, який здатний проектувати і оцінювати наслідки своїх дій у ширшому часовому діапазоні. Природа компетентності така, що оптимальні результати у вирішенні завдань досяжні лише за умов глибокої особистої зацікавленості людини. [4].

В умовах жорсткої регламентації навчальної діяльності, придушення з боку чиновників креативності викладацької думки в умовах інклюзії міркувати про педагогічний пошук можна було б лише на прикладі не багатьох і до того ж переслідуваних бюрократичним апаратом новаторів-педагогів, які на свій страх і ризик впроваджували б ініціативні форми навчання і виховання. Бюрократичне управління школою породило б сумлінно виконуючого, байдужого, позбавленого ініціативи педагога, сформувало б зневажливе ставлення до новаторського пошуку та досвіду, воно б чинило супротив впровадженню в педагогічну практику нового і передового, зміцнюючи в педагогах стан безпорадності. [3].

Варто зважати, що робота викладача із забезпечення безпеки життєдіяльності не обмежується виключно здійсненням відповідних заходів безпосередньо під час зайняття, але й у процесі підготовки до нього. Оперативний збір та аналіз інформації щодо стану безпеки і моніторинг можливих загроз сприяють упередженню проблемних аспектів навчання та зменшують вірогідність нещасних випадків [4].

Невід'ємною частиною процесу підбору кваліфікованих педагогічних кадрів стало проходження обов'язкового випробувального терміну на початку кар'єри і при призначенні на нові посади з підвищенням. Залежно від особливостей національного законодавства тривалість випробувального терміну варіюється від декількох місяців до декількох років, але в середньому складає два-три роки.

У ході розвитку практичного інструментарію викладацької майстерності в умовах інклюзії все більшої ваги набувають інноваційні методики, які дедалі більше пов'язані із частішим залученням студентів до практичного засвоєння матеріалу. У таких умовах, роль компетентного фахівця не обмежується виключно належним рівнем володіння навчальним матеріалом, але й полягає у належному дотриманні безпекових аспектів з метою упередження небезпечних

проблемних ситуацій та нівелювання загроз життєдіяльності студентів. [5] Західний досвід неодноразово звертає увагу на необхідності підготовки кваліфікованих працівників освіти, які можуть відповідним чином реалізувати усі критерії навчально-виховного процесу та сприяти підготовці спеціалістів у різноманітних професійних сферах.

Література:

1. Желібо Є. П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. за ред. Є.П.Желібо. 6-те вид. К.: Каравела, 2009, с. 6-37.
2. Бедрій Я. І. Охорона праці. Навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2002. 267 с.
3. Геврик Є. О., Пешко Н. П. Гігієна праці на виробництві: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Чельга, Ніка Центр, 2004. 280 с.
4. Желібо Є. П., Баранова Н. І., Коваленко В. В. Охорона праці в органах державної податкової служби. Навч. посібник для ВНЗ. Ірпінь, 2002. 389 с.
5. Жидецький В.Ц. Охорона праці користувачів комп'ютерів. Львів: Афіша, 2000. 176 с.
6. Катренко Л. А., Пістун У. П. Охорона праці в галузі освіти: Навчальний посібник. 2 - ге вид., доп. Суми : Університетська Книга, 2004. 304 с.
7. URL : <http://ua.convdocs.org/docs/index-148369.html>

Тарашевська О. В.

*викладач психолого-педагогічних дисциплін
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу,
м. Вінниця, Україна*

Цісар І. В.

*викладач психолого-педагогічних дисциплін
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу,
м. Вінниця, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

*Розум дитини знаходиться
на кінчиках її пальців
В. О. Сухомлинський*

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є одним з пріоритетних освітніх завдань. Рівень розвитку мовлення має визначальний вплив на

соціальну адаптацію дитини, успішне навчання в школі. Про роль мови у розвитку дитини наголошували видатні педагоги минулого Я. А. Коменський, С. Ф. Русова, І. І. Срезневський, К. Д. Ушинський та інші.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що спостерігається стійка тенденція до збільшення числа дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. За дослідженнями Н. Жохової 85 % дітей до 5 років володіють мовленням на рівні трьохрічних.

Як відомо, дошкільний вік є сенситивним щодо розвитку комунікативних здібностей, тому усунення труднощів комунікації необхідно починати саме у цей період. «Своєчасне і повноцінне оволодіння мовленням є важливою умовою становлення у дитини здорової психіки» - Т. Зав'язун. Дослідження науковців Т. Зав'язун, Н. Жохової, О. Медведєва свідчать, що діти із загальним недорозвитком мовлення мають такі особливості, як поведінкові проблеми, невротичні розлади, порушення моторики.

Виходячи з концепції модернізації змісту корекційної освіти, виникає необхідність по новому розглянути проблематику ефективності корекції та оптимізації системи допомоги дітям із порушеннями мовлення. Світовий досвід та надбання українських педагогів доводить, що використання інноваційних технологій, зокрема арт-терапії, в корекційній роботі з дітьми-логопатами дає позитивні результати.

Арт-методи для дошкільників – це система ігор-завдань, яка не змінює основну програму, а максимально збільшує її ефективність. Використання адаптованих арт-методів в корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями, з погляду практиків (Медведєва О.О, Зінкевич-Євстигнеєва Т.Д., Грабенко Т.М. та ін.), дає безсумнівні переваги в активізації мовленнєвої діяльності дітей.

У випадках труднощів спілкування – замкненості дитини, низькій зацікавленості в ровесниках чи надмірній сором'язливості – арт-терапія дозволяє об'єднати дітей в групу при збереженні індивідуального характеру їх діяльності, полегшити процес їх комунікації, об'єднати їх спільним творчим процесом і його результатом. Такі види арт-терапії як музикотерапія, пісочна терапія, казко терапія, театральна терапія, лялько терапія та інші дозволяють педагогу якнайкраще поєднати індивідуальний підхід до дитини і групові форми роботи.

Докладніше хотілося б зупинитись на використанні терапії піском. В 1920 році лікар Маргарет Ловенфельд в інституті дитячої психології в Англії почала використовувати «Техніку світу» – це спонтанне розташування мініатюр у вологому чи сухому піску для створення картини чи уявного світу.

У 1950-х рр. Юнг запропонував своїй учениці Д. Калф вивчити техніку роботи з піском у М. Ловенфельд. Пройшовши навчання, Калф сформулювала теоретичні принципи юнгіанського аналізу для роботи з піском. Вона також змінила деякі умови роботи з піском (розмір пісочниці, перенесла пісочницю з підлоги на стіл, додала глечик з водою) і назвала цю техніку *Sandplay* (пісочна терапія). Д. Калф повністю присвятила себе цьому методу і розвивала його на

протязі усього життя.

Застосування пісочної терапії для роботи з дітьми із порушеннями мовлення приводить до невербальної експресії через взаємодію із піском та водою. Окрім терапевтичних завдань, піскова терапія вирішує також такі завдання корекційного напрямку: удосконалення координації рухів, дрібної моторики, орієнтації у просторі; стимуляція вербальної і невербальної активності у процесі гри, формування навичок позитивної комунікації; розвиток сенсорно-перцептивної сфери дитини, зокрема тактильно-кінестетичної чутливості; засвоєння навичок звуко-складового аналізу та синтезу; розвиток фонематичного слуху і сприйняття; розвиток зв'язного мовлення, лексико-граматичних уявлень.

Від інших форм арт-терапії цей процес відрізняється простотою маніпуляцій, можливістю винаходу нових форм, короткочасністю існування створених образів. Можливість руйнування пісочної композиції, її реконструкція, а також багаторазове створення нових сюжетів, надає роботі певний вид ритуалу. Тут не потрібно якихось особливих умінь. Мініатюрні фігурки, природні матеріали, можливість створення об'ємних композицій надають образу додаткові властивості, відображають різні рівні психічних змістів, допомагають встановити доступ до довербальних рівнів психіки.

Використання арт-методів позитивно впливає на результати роботи з дітьми з різними порушеннями в розвитку мовлення, дозволяє кожній дитині діяти на власному рівні, допомагає створювати «ситуацію успіху», доброзичливий мікроклімат й ауру гармонії.

Література:

1. Вознесенська О. *Арт-терапія в роботі практичного психолога* : Використ. Арт-технологій в освіті. Мова. Київ : Шк. світ, 2007. 120 с.
2. Копытин А. И. *Диагностика в арт-терапии. Метод «Мандала»*. СПб.: Речь, 2003. 144 с.
3. Оленів З. П. *Арт-терапія в інклюзивній освіті. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: Зб. Наукових праць*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. Випуск 11. С. 98-100
4. *Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина*. СПб. : Речь, 2002, 443 с.
5. Сорока О.В. *Арт-терапія в соціальній сфері : курс лекцій*. Тернопіль : ТДПУ, 2008. 86 с.

Yu Zhijiang

*Ph.d student of the Department of Economic and Management,
Sumy National Agrarian University,
Sumy, Ukraine*

ANALYSIS ON THE CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT TREND OF CHINESE SPORTS GOODS CONSUMPTION

Abstract: Based on the current situation of consumption of Chinese sports goods, this article discusses on traditional sporting goods, smart digital equipment, "sporting goods companies + Internet" and corresponding personnel training from the perspective of clearly improving the level of industrial energy, adjusting and optimizing the structure of sports goods industry and related industry.

The paper mainly aims to further clarify the future direction and the growth point of China's sports goods consumption.

Sports consumption refers to the paid expenses of people in sports and sports-related behaviors. with the continuous adjustment of China's industrial structure in recent years, especially the birth of new formats in China's sports industry and the deep integration between the sports industry and Internet technology, the status and connotation of sports goods consumption have change [1].

1. The current situation of China's sports goods consumption

As mentioned in the "13th Five-Year Plan for the Development of Sports Industry" which issued by the State Sports General Administration in 2016, the ways of sports consumption will expand from physical consumption to participation and ornamental consumption [2, P. 5].

As shown in the table 1, under the guidance of the policy, in contrast to the rapid development of the sports service industry, there is a slight decline of the proportion of sales of sports goods and related products, trade agents and rentals to the total output value of the industry of national sports.

And the growth rate of sports products and related products sales, trade agents and rental gross output value and value added decreased significantly [3].

As the statistics which abstract from "the National Sports Industry Total Scale and Value Added Data Announcement" shown in Figure 2 , the sports goods consumption has made great and continuous progress from 2012 to 2018.

Compare to the total consumption of sports goods in 2012, it has progressed 2.56 times already in 2018. However, owing to factors such as market saturation and increased competition in the stock market, the growth rate of sporting goods will continue to decline slightly in the future.

Category	2016	2017
The growth rate of national sports industry's total output value	11.10%	15.60%
The growth rate of the total output value of sports goods and related products sales, trade agents and rentals	14.60%	6.90%
The growth rate of national sports industry added value	17.80%	20.10%
The growth rate of the added value of sports goods and related products sales, trade agents and rentals	36.90%	22.50%
The proportion of sales of sports goods and related products, trade agents and rentals to the total output value of the national sports industry	21.1%	19.5%

Table 1.

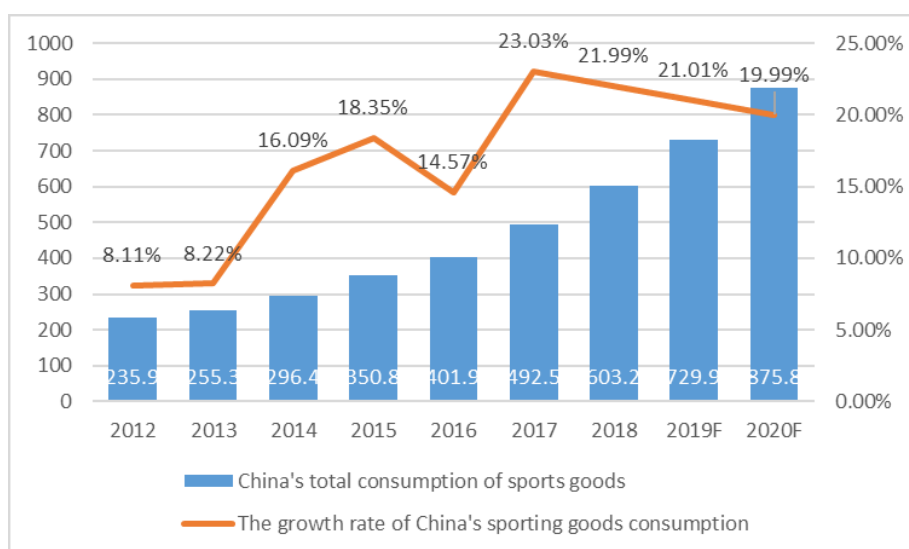

Fig 2. The total scale and trend of China's sports goods consumption

2. The future direction of the development of sports goods consumption

2.1. Traditional sporting goods

"The 13th Five-Year Plan for the Development of Sports Industry" pointed out: "Combining traditional manufacturing to capacity, guiding the transformation and upgrading of the sporting goods manufacturing industry, optimizing the structure of the sporting goods manufacturing industry, implementing the innovation and Upgrading project of the sporting goods manufacturing industry, encouraging new sports equipment and equipment, and the research and innovation of virtual reality sports equipment and its wearable sports equipment." [4, P.15].

2.2 The Intelligent and digital equipment

The fusion of the digital and emerging technologies sports goods and sports equipment will make smart sports hardware become an infrastructure that carries online sports scenes and can guide users into deeper sports consumption

scenarios. Intelligent sports products which has lots of Innovative technologies, such as somatosensory technology, VR, AR, panoramic photography, intelligent hardware, etc. will guide the sports crowd to increase contact with downstream sports products to drive more upgrades in sports consumption.

2.3. Sporting Goods Company + Internet

In the context of cloud computing, the Internet of Things and big data, the integration of new information technology and sports equipment and sports services and innovations are quietly emerging. Sporting goods companies should expand the cooperation of the sports e-commerce platform, self-employed or Internet companies, explore Internet-based business models and promote channel Internet, product Internet, and Internet operation.

3. Conclusion

Under the new situation of economic development at home and abroad, the transformation and upgrading of China's sports goods consumption is imperative. As the development of new sports products and the constant update of commercial mode of sporting goods, the production and consumption of sports goods will usher in an obvious upgrade and play an irreplaceable unique function and role in the development of China's economy.

References:

1. State Council of China. Several Opinions of the State Council on Accelerating the Development of Sports Industry and Promoting Sports Consumption [2018-01-13]. URL: <http://www.Gov.cn>
2. Bao Mingxiao. The Research on China's Sports Development Strategy in the period of "13th Five-Year". *Journal of Shanghai university of sport*. 2016. Vol. 3. P.1-6.
3. National Bureau of Statistics, National Department of Sport. 2017 National Sports Industry Total Scale and Value Added Data Announcement. URL: <http://www.zgxxb.com.cn/xwzx/201901110001.html>
4. Huang Haiyan, Zhang Lin, Chen yuanxin. The Strategic Target and Implementation Path of China's Sports Industry the period of "13th Five-Year". *Journal of Shanghai university of sport*. 2016. Vol. 3. P.13-18.

Протасова А. С.

*магістр, вихователь дітей дошкільного віку Сумського
закладу дошкільної освіти №1 «Ромашка»,
м. Суми, Україна*

ПСИХОЛОГО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, у тому числі для дітей з особливими освітніми потребами, є одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти. Україна рухається в напрямі міжнародної практики збільшення закладів освіти, які були б готові до надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Інклюзія динамічно розвивається. Інклюзивна освіта передбачає створення освітніх умов, які б відповідали потребам кожної дитини. Вона потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки це особлива система навчання, яка охоплює різноманітний контингент дітей та диференціює освітній процес. Впровадження інклюзії стає потребою суспільства в цілому, процесом, до якого залучаються не лише представники закладів освіти, але й фахівці у сфері освіти, широкі кола громадськості, представники законодавчих органів влади.

Розвиток інклюзивної освіти – процес складний, багатогранний, який охоплює наукові, методологічні й адміністративні ресурси. Відкритим залишається питання про організацію процесу розвитку й навчання «особливих» дітей у масовій школі. Це пов'язано зі специфікою методик навчання, невідповідністю кадрів, недостатньою кількістю фахівців тощо. Педагоги й адміністрація навчального закладу особливо гостро потребують допомоги в організації педагогічного процесу, де центральною фігурою є дитина.

Запорукою успішної реалізації моделі інклюзивної освіти є також ефективна співпраця вчителів, відповідних фахівців, батьків та учнів. Педагог повинен уміти співпрацювати з батьками та фахівцями (дефектологами, психологами, соціальними педагогами, лікарями та ін.). У закладі освіти має бути створена своєрідна мережа підтримки. Всі працівники та адміністрація закладу освіти, всі, хто працює з дитиною з особливими освітніми потребами, мають обмінюватися знаннями, намагатися максимально використовувати місцеві ресурси для досягнення головної мети – реалізації дитиною її потенційних можливостей та підготовки її до соціальної адаптації.

Мета інклюзивної освіти – дати всім учням можливість найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найповнішу взаємодію й турботу одне про одного як членів співтовариства.

Інклюзія передбачає особистісно зорієнтовані методи навчання, в основі яких – індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її

індивідуальних особливостей: здібностей, особливостей розвитку, типу темпераменту, статі, родинної культури тощо. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні освітні заклади мають адаптувати навчальні програми та плани, методи, форми навчання, наявні ресурси, партнерство з громадою до індивідуальних освітніх потреб і різних стилів навчання дітей з особливими потребами. Інклюзивні освітні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей. Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психо-фізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом і забезпечено медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом.

Згідно з наказом МОН України «Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» від 08.06.2018 № 609 специфіка навчання дітей з особливими освітніми потребами полягає в тому, що їм дійсно необхідні крім загальних навчальних програм ще й програми корекційно-реабілітаційної роботи. У цьому напрямку співпрацюють фахівці: соціальний педагог, практичний психолог, медичний працівник. Питання психологічного та соціально-психологічного супроводу при організації інклюзивного навчання є одним з першочергових.

Серед проблем, що мають бути вирішеними для впровадження інклюзивної моделі освіти, є такі: організація навчально-виховного процесу, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей; розроблення системи надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами; створення позитивного клімату у шкільному середовищі та поза його межами; пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Отже, чинниками, що сприяють позитивним тенденціям у розвитку дітей з особливими потребами є: особистість педагога: наполегливість, терплячість, витримка, старанність педагогів, асистентів та соціальних педагогів, готовність до постійної цілеспрямованої роботи з дитиною; організація ефективної взаємодії педагогів, батьків, спеціалістів, створення сімейної атмосфери в класі; правильна організація навчального середовища, зокрема, доцільно складений індивідуалізований навчальний план, висока питома вага індивідуальних форм навчання, правильно підібрані індивідуальні завдання; кваліфікована підготовка педагога до роботи за рахунок участі у тренінгах, “круглих столах”, опрацювання спеціальної літератури; орієнтація на дитину з особливими потребами як на активну, свідому особистість, що за рахунок включення в активну діяльність змінюватиме себе сама; організація сприятливого мікроклімату в класі, виховання позитивного ставлення до ідеї інклюзії у батьків здорових дітей.

Література:

1. Актуальні проблеми людей з особливими потребами: зб. наук. праць / гол. ред. П.М. Таланчук та ін. К. : Університет «Україна», 2009. № 6 (8). 484 с.
2. Ворон М. В., Найда Ю. М. Інклюзивна освіта: українські реалії / М.В. Ворон. *Підручник для директора*. К. : Пляда. 2006, червень. С. 11–19.
3. Колупаєва А. Інтегративні тенденції в освіті дітей з особливими потребами А. Колупаєва. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління* : навчально-методичний посібник / кол. авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.: за заг. ред. Л.І. Даниленко. К. : 2007. 128 с.

Сорочан М. П.

*магістр педагогічної освіти, соціальний педагог
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»;
м. Вінниця, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасне суспільство визнає, що саме інклюзія є більш гуманною та ефективною освітньою системою, яка здатна задовольнити потреби всіх категорій дітей, незалежно від рівня психофізичного розвитку та сприяє створенню інклюзивного суспільства, яке б повною мірою сприймало таких учнів, визнавало їхні права на освіту, особистісний розвиток, професійну діяльність, участь у суспільному житті.

Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву *в освіті дітей з особливими освітніми потребами необхідно забезпечити:*

- розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими освітніми потребами;
- удосконалення мережі спеціальних навчальних закладів, створення нових моделей та форм організації освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- відкриття дошкільних груп компенсуючого типу для дітей з особливими освітніми потребами, які проживають у сільській місцевості;
- розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання в дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах дітей та молоді, що потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;
- пріоритетне фінансування, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і

молоді з особливими освітніми потребами, забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності таких закладів для цієї категорії осіб [4].

«Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [2].

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього навчального закладу. З метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивний навчальний заклад має адаптувати навчальні плани та програми, методи та форми навчання використання наявних ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних освітніх потреб і різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивні освітні заклади мають забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей [1].

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини, Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами (діти з порушеннями інтелектуального розвитку, сенсорними порушеннями, порушеннями опорно-рухового апарату). [2].

Базовим документом для створення інклюзивної освіти в Україні є концепція «Нової української школи». За словами її ініціатора, міністра освіти Лілії Гриневич, концепція прописує реформування освіти до 2029 року.

Згідно Постанови кабінету міністрів України від 9 серпня 2017р. №588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» в пункті №3 зазначено, що «для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (дітей з вадами фізичного та психічного розвитку, в тому числі дітей з інвалідністю) у загальноосвітніх навчальних закладах створюються умови для:

- ✓ забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з вадами опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з вадами зору;
- ✓ забезпечення необхідними навчально-методичними і науково-дидактичними посібниками та індивідуальними засобами навчання;
- ✓ облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного для проведення корекційно-розвиткових занять;
- ✓ забезпечення відповідними педагогічними кадрами [3].

Література:

1. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. К. : Науковий світ, 2010. 195 с.

2. Наказ МОН від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання».

3. Постанова від 9 серпня 2017р. №588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

4. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»

Аль-Мряят О. Б.

аспірант IV курсу факультету «Спеціальна психологія» Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна

ПРИЧИНИ ТРУДНОЩІВ ФОРМУВАННЯ ГРАФО-МОТОРНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРА

Узагальнюючи результати аналізу отриманих експериментальних матеріалів, зазначимо, що запропонована нами діагностична модель, розроблена на основі загальної структурно-функціональної моделі організації мозку (А. Лурія), дозволила виявити і врахувати різні етапи довільної, опосередкованої мовленням, усвідомленої графічної діяльності, що здійснюється з обов'язковою участю всіх трьох блоків мозку молодших школярів з аутичними розладами. Базуючись на аналізі результатів виконання тестів, нами виділені групи дітей з аутизмом, які мали відмінності за параметром стану функцій I блоку мозку. Перша група (35 %) – це діти з переважанням сповільненості і стомлюваності (гіпоактивні) і друга група (65 %) – з переважанням підвищеної активності (гіперактивні). Встановлено, що для гіперактивних дітей в більшому ступені характерна слабкість процесів програмування і контролю та переробки зорово-просторової інформації. Для учнів гіпоактивних типовою була демонстрація дефіциту переробки слухомовленнєвої і кінестетичної інформації. В цілому для учнів з аутизмом з дефіцитом I блоку (і гіперактивних, і гіпоактивних) характерним виявилось зниження продуктивності і погіршення темпових характеристик при виконанні практично всіх варіантів тестових завдань. Отримані дані, на нашу думку, певною мірою створюють уявлення про різні варіанти енергетичного дефіциту та їхній зв'язок з проблемами навчання дітей з аутичними розладами в початковій школі.

Виявлені нами труднощі формування операціонального рівня навичок і автоматизмів у графічній діяльності, різних сенсомоторних патернів (від

користування ручкою, олівцем до плавного автоматизованого письма), спричиняли недостатню актуалізацію і реалізацію графічної діяльності учнів з аутизмом в усіх її проявах.

Аналіз результатів дослідження стану сформованості функцій саморегуляції, здійсненого за допомогою пошуку чисел в таблицях Шульте і графомоторних тестів, виявив найбільші труднощі у формуванні в учнів з аутизмом здатності цілеспрямовано та усвідомлено програмувати, контролювати та оцінювати свою графічну діяльність. Встановлено, що в мотиваційній сфері школярів з аутичними розладами є компоненти, які або сприяють, або перешкоджають засвоєнню письмових навичок даною категорією учнів. Можна передбачати, що підсилення несприятливої мотивації (цілі, які висуває більшість учнів, знаходилися поза пізнавальною діяльністю) значною мірою можуть стати суттєвою причиною низького рівня виконання пред'явлених їм завдань.

Література:

1. Аль - Мраят О. Б. Графічні навички як вагома умова успішного оволодіння письмом дітьми з РАС. IV Міжнародна заочна науково-практична конференція студентів та молодих учених «Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців». Суми, СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. Випуск 5. С.135-145.

2. Ахутина Т.В. Трудности письма и их нейропсихологическая диагностика / Письмо и чтение: трудности обучения и коррекция. Москва-Воронеж. 2001. С.7-20.

Джосак В. П.

*вихователь дошкільного навчального закладу №20 "Дзвіночок",
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ОСНОВНІ СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання та виховання дитини з особливими освітніми потребами в умовах дошкільного навчального закладу [1, с. 10]. Дана освіта пов'язана з тим, що число дітей з кожним днем росте і ці діти потребують корекційного навчання та виховання в умовах дошкільного закладу. Кожна така дитинка повинна відчувати затребуваність свого існування,

а суспільство повинно дати їй можливість не залежно від її потреб та інших обставин, повністю відкрити свої таланти, приносити користь суспільству та стати повноцінним його членом.

Проблемою інклюзивного навчання займалися Н.Н. Малофєєв, Н. Д. Шматко, М.В. Роганова та А. В. Бітова [2, с. 18].

Інклюзивне навчання та виховання повинне бути доступним і розвиваючим. В інклюзивному ДНЗ необхідно мати хороше обладнання для проведення всіх видів занять, ігротерапії, музичної терапії і т. д. Важливим моментом є наявність в дошкільному навчальному закладі добре навченої команди фахівців.

Основними підходами до забезпечення якості інклюзивної освіти дітей в дошкільних навчальних закладах полягає в наступному: адміністрація і вихователі звичайних дитячих садків приймають дітей з особливими освітніми потребами незалежно від їхнього соціального стану, фізичного, емоційного та інтелектуального розвитку і створюють для них умови на основі психолого-педагогічних прийомів, орієнтованих на потреби цих дітей [3, с. 123]. За допомогою даних підходів діти з особливим розвитком показують вищий рівень перебуваючи із здоровими дітьми, а здорові діти в інклюзивному середовищі навчаються гуманності і навичкам комунікації з цими дітьми.

Інклюзивні підходи також корисні для сім'ї. В цьому випадку родини дітей з особливими освітніми потребами можуть отримати підтримку з боку інших батьків, вони краще розуміють, у чому розвиток їхніх дітей є типовим й у чому атиповим, а також беруть активнішу участь у процесі виховання та навчання, співпрацюють із навчальним закладом.

Таким чином, можна зробити висновок, що програма дошкільних навчальних закладів повинна включати зміни і умови, які необхідні для успішної реалізації інклюзивної освіти, а саме – прийняття індивідуальності кожного окремого вихованця і задоволення основних потреб кожної дитини. Хочеться також зазначити, що пошук найбільш оптимальних шляхів, засобів та методів для успішної адаптації та інтеграції дітей з обмеженими можливостями здоров'я – це завдання всіх і кожного. Адже допомогти наповнити чорно-білий світ "особливої дитинки" веселковими барвами можна тільки спільними зусиллями. Цей світ придуманий не нами, але, починаючи з себе, ми можемо змінювати його на краще, роблячи добро.

Література:

1. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч. посіб. Київ, 2007. 128 с.
2. Інклюзивна освіта як сучасна модель навчання : URL: <http://www.google.com.ua/> (дата звернення 15.01.2019).
3. Бітов А. Л. Особлива дитини дослідження і досвід допомоги. Проблеми інтеграції та соціалізації : навч. посіб. Миколаїв, 2000. 254 с.

**Секція 3. Соціальна реабілітація сучасні умови
та перспективи розвитку**
**Rehabilitacja społeczna: współczesne warunki i
perspektywy rozwoju**
**Social Rehabilitation: modern conditions and development
prospects**

Біла І. М.

*доктор психологічних наук, професор, вчений секретар Відділення
психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України,
м. Київ, Україна*

**ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ
ОСОБИСТОСТІ**

Нові вектори суспільного розвитку, інноваційні процеси, які відбуваються в сучасному освітньому просторі України, запити користувачів освітніми послугами стимулюють потребу в розробленні нових психолого-педагогічних конструкцій управління освітнім процесом. Освітня парадигма ХХІ століття наполегливо пропонує використовувати креативні психолого-педагогічні технології, суть яких полягає в творчому підході до вирішення проблеми організації педагогічного процесу, в ході якого інтереси і цінність особистості є домінуючим компонентом організації і змісту навчальної діяльності.

Науковим підґрунтям технологічного підходу в освітньому процесі є філософсько-психологічні положення культурно-історичного підходу до психічного розвитку людини та концепції його діяльнісної сутності (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, О.В. Запорожець, Д.Б. Ельконін, О.М. Леонт'єв, О.Р. Лурія, С.М. Максименко, С.Л. Рубінштейн); основні наукові положення про процес творчості, її роль у формуванні особистості (В.О. Моляко, Я.О. Пономар'єв, В.А. Роменець, Б.М. Теплов); основні висновки досліджень винахідницької діяльності (Г.Я. Буш, С.М. Василейський, Т.В. Кудрявцев, Є.О. Мілерян, П.М. Якобсон); теоретичні надбання психології розв'язання творчих задач (А.В. Брушлинський, Л.Л. Гурова, В.В. Знаков, А.Б. Коваленко, Ю.К. Корнілов, Г.С. Костюк, Л.А. Мойсеєнко, В.О. Моляко, С.Л. Рубінштейн, О.К. Тихомиров); принципи єдності теорії і практики, гуманізації та демократизації освіти.

Поняття «технологія» тісно пов'язане із поняттям технічного прогресу, а технологізація, як неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень, є суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів у сфері освіти. У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «технологія» та «технологічний підхід» використовуються доволі широко. Слід врахувати, що термін «технологія» – грецького походження: *techne* – мистецтво, майстерність, *logos* - наука, закон; наука про майстерність [4].

У «Глосарії термінів з технологій освіти» (Париж, ЮНЕСКО) це поняття сформульовано як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, завдання якого – оптимізація форм освіти [1].

Обране нами поняття «технологія», «технологія розвитку творчого мислення». як науково-обґрунтованої системи дій, операцій та процедур, які забезпечують цілеспрямований та поетапний розвиток особистості, її психологічних якостей та компетенцій, у світлі останніх ідей, на нашу думку, найкраще відповідає завданню ефективного управління освітнім процесом, його проектуванню та плануванню.

Технологія розвитку творчого мислення, що є водночас і розвивальною, освітньою технологією, є комплексною інтегрованою системою, яка включає впорядковану кількість операцій та дій, що забезпечують педагогічне цілевизначення, змістовні, інформаційно-предметні і процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння знань, набуття умінь та формування особистісних якостей суб'єкта, його компетентностей і діагностику якості освітнього процесу.

Саме технологія творчого мислення є технологією становлення творчої думки, формування творчої особистості. Ефективність її застосування ми визначаємо за наступними критеріями: розвиток творчого мислення, його властивостей (продуктивність, оригінальність, гнучкість), глибина, усвідомленість, системність засвоєння знань; розвиток ціннісних орієнтацій особистості; розвиток навичок рефлексії; самореалізація учасників освітнього процесу. Кінцевим результатом впровадження в освітній процес технології розвитку творчого мислення є формування творчої особистості – суб'єкта діяльності, який виявляє розвинені творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння, що забезпечують йому здатність породжувати якісно нові ідеї та цінності, які сприяють саморозвитку та прогресу суспільства.

Творче мислення, як оригінальність і незвичність висловлюваних ідей, прагнення до інтелектуальної новизни у вирішенні завдання, є основним інструментом технологічного процесу. У технологічному процесі творче мислення – це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконаленого вирішення тієї чи іншої задачі. Творчі задачі є дієвою формою творчої діяльності, джерелом розвитку творчості, творчого мислення. У тих випадках, коли людина довго і наполегливо вирішує важку для неї мисленнєву задачу або проблему мислення, як процес, виступає найбільш чітко. В процесі самостійного розв'язування задач у суб'єкта накопичується досвід

самостійного пошуку, формуються психічні структури, навички творчого мислення, необхідні для успішної адаптації, ефективної діяльності.

Наразі найкращим засобом розвитку мисленнєвої діяльності на всіх етапах онтогенезу є евристичні, проблемні, дослідницькі творчі задачі, при розв'язуванні яких суб'єкт не лише самостійно використовує вже набуті знання, вміння, навички, але й відшуковує новий для них спосіб реалізації. Саме ці задачі можуть стати ефективним розвивальним та діагностичним інструментарієм визначення якісної оцінки творчої мисленнєвої діяльності.

Очевидно, що одним із найбільш ефективних шляхів розвитку мислення, удосконалення його функцій, підвищення ефективності навчання, ефективного управління освітнім процесом є технологія розвитку творчого мислення, яка має у своїй основі наукові теорії і концепції та враховує всі необхідні умови розвитку мислення і можливі перешкоди.

Література:

1. Глосарій термінів з технології освіти. Париж.: ЮНЕСКО. URL: <http://glossary.uis.unesco.org>
2. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: Учебное пособие. М.: Академический Проект, 2004. 560 с.
3. Психологічна енциклопедія [Текст] / [авт.-упоряд. Степанов О. М.]. К. : Академвидав, 2006. 424 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб. : Питер, 2001. 720с.: ил. (Серия «Мастера психологии»).

Кобильченко В. В.

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями зору Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Розвиток практичної психології в системі освіти, створення психологічного забезпечення навчально-виховного процесу пов'язані із загальними потребами сучасного суспільства, необхідністю гуманізації й психологізації змісту освіти. Увага до особистості дитини, її індивідуальності вимагає розробки професійних засобів психологічної реабілітації.

Слід зазначити, що у сучасних умовах спостерігається збільшення кількості дітей, що мають різні зорові порушення. Це, зокрема, пояснюється й тим, що в результаті початку занять у школі різко зростає навантаження на зір дитини. Робота на уроках, необхідність виконання домашніх завдань часто приводить до втоми очей, а згодом, й до виникнення певних відхилень у діяльності зорового аналізатора. Випадіння або порушення зорових функцій при глибоких порушеннях зору призводить до неможливості або утруднень зорового відображення світу.

Порушення зору – складна біопсихосоціальна проблема, детермінована зміною умов життєдіяльності дитини й зміною функціонування всіх рівнів її психічної організації: психофізіологічних реакцій, емоційних станів, особливостей особистості, системи взаємодій і т.ін. В умовах зорового дефекту підсилюється психоемоційна напруга, загострюється сприйняття дитиною важких життєвих ситуацій, ускладнюється вибір адекватних засобів їхнього подолання; виникають стан інтрапсихічного конфлікту, соціальна дезадаптація, поведінкові порушення тощо. При цьому, зазначені аспекти корелюють зі ступенем виразності зорового дефекту й часом його виникнення.

Окремі дослідники наголошують на тому, що в шкільному віці багато дітей та підлітків мають психологічні, або, навіть, психіатричні проблеми. Чим пізніше відбулося порушення зору, а тим більш, його втрата, тим сильніше пов'язана із цим психологічна травма.

Щоб визначити ефективні шляхи психологічної реабілітації дітей та підлітків з порушеннями зору, необхідно добре знати їхні особливості. Сьогодні працівники психологічної служби, які надають психологічну допомогу таким дітям, відчувають гостру потребу в розумінні їхніх особливостей та освоєнні ефективних методик роботи з ними, вирішуючи цілу низку складних питань: які особливості розвитку в умовах зорової депривації? Які методи та прийоми є доступними та ефективними для роботи з такими школярами? Яким повинен бути зміст роботи з ними? Як допомогти їм відновити позитивне ставлення до себе та до інших людей, до життя в цілому, зміцнити власне «Я», вийти з позиції «нещасної жертви» і стати людиною, яка здатна довіряти собі та іншим людям?

Психологічна реабілітація дітей та підлітків з порушеннями зору має бути спрямована на оптимізацію протікання компенсаторних процесів на рівні свідомості. Вона передбачає використання різноманітних психокорекційних і психотерапевтичних заходів, метою яких є максимальне, по можливості, пом'якшення кризових переживань особистості, формування адекватної самооцінки й позитивного самосприйняття, розширення уявлень про життєву перспективу, формування адекватних соціальних установок особистості.

У сучасних психологічних дослідженнях особлива увага приділяється особистісним детермінантам реабілітації, оскільки одночасно з переживанням гострих негативних реакцій зоровий дефект активізує внутрішній потенціал, мобілізує життєву активність. Взаємодія дитини з порушеним зором з її соціальним середовищем відбувається в конкретних життєвих ситуаціях і є

пусковим механізмом для певних особистісних ресурсів. Отже, особистісні ресурси проявляються у взаємодії дитини й життєвого середовища як безперервному процесі просторово-часового «розгортання» людини, представленого в змісті й спрямованості діяльності в реальних життєвих ситуаціях, що забезпечує відповідність способу життя образу світу, який змінюється у процесі життєдіяльності через трансформацію цінностей і смислів особистості.

Таким чином, особистісні ресурси можуть бути представлені як система потенціалів дитини для усунення протиріч особистості з життєвим середовищем, подолання несприятливих життєвих обставин за допомогою трансформації ціннісно-сислового виміру особистості, який задає її спрямованість і створює основу для самореалізації. Інакше, – особистісні ресурси виступають як системна, інтегральна характеристика особистості, що дозволяє переборювати важкі життєві ситуації, й актуалізується і проявляється в процесах самодетермінації особистості. Наявність певних ресурсів, потенціалів, можливостей розширює поле діяльності особистості, роблячи більш досяжними значимі цілі в житті. Ресурси суб'єктивно підвищують цінність дитини в очах навколишніх й у її власній думці про себе, роблять її більш психологічно сильною й продуктивною.

Ми пропонуємо розглядати психологічну реабілітацію як окрему технологію, стрижнем якої є відновлення й розвиток потенціалу особистості дітей та підлітків з порушеннями зору, і в остаточному підсумку – ефективне виконання ними своїх основних функцій, досягнення особистісного благополуччя.

Література:

1. Кобильченко В. В. Соціально-психологічні основи розвитку та корекції особистості підлітка в нормі і при патології зору : монографія. К. : Освіта України, 2010. 552 с.
2. Кобильченко В. В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору : монографія. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 367 с.

Криловець М. Г.

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи Ніжинського
державного університету імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕЖУВАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Умови життя зазнали кардинальних змін завдяки досягненням науково-технічного прогресу, причому найбільш кардинальні зрушення припадають на наш час. Поряд із багатьма сприятливими результатами розвитку науки, техніки і культури доводиться брати до уваги наростаючу тенденцію постійного погіршення стану здоров'я населення України.

Особливо чутливі до несприятливих умов діти, в багатьох регіонах їх стан здоров'я майже катастрофічний. При цьому зростають хронічні хвороби та інвалідність з дитинства.

Тому основним завданням сучасної школи стає здоров'язбережувальне (валеологічне) виховання особистості, яка не б тільки володіла знаннями, а й уміла застосовувати їх у житті, діяти адекватно у відповідних ситуаціях, адаптуватися до складних соціальних умов, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, чинити опір негативним впливам зовнішнього середовища.

Поряд з цим існують причини безпосередньо пов'язані зі школою, що призводять до виникнення нервових зрушень. До них можна зарахувати: надмірне розумове навантаження, недбале ставлення педагога до учня тощо.

Порушення психічного здоров'я є однією з причин шкільної неуспішності, труднощів у навчанні, оволодінні шкільною програмою, а також девіантної поведінки та відхилень в особистісному розвитку.

Залишається актуальним питанням і формування духовності. Саме духовність є визначальним у ставленні людини до себе, до інших, до суспільства. Духовне здоров'я особистості – це прагнення до істини, добра, це любов до ближнього, до живої і неживої природи, це здатність співчувати, співпереживати, надавати допомогу іншим, чесність і правдивість.

Формування здорового способу життя передбачає закріплення комплексу оптимальних навичок, умінь та відповідних стереотипів, які охоплюють раціональну організацію праці, дозвілля, харчування, фізичну активність, сферу індивідуальної гігієни, сімейне життя, виключаючи шкідливі звички.

Враховуючи педагогічні суперечності сучасного процесу виховання здорового способу життя школярів в умовах інклюзії, доцільно забезпечити комплексний, систематичний, цілеспрямований виховний вплив не лише під час навчального процесу, але й у позаурочний час.

А для цього потрібно дотримуватись таких виховних принципів: принципу єдності свідомості і поведінки; принципу поєднання педагогічного

керівництва з ініціативою і самостійністю; принципу урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; принципу єдності вимог і координації дій усіх учасників виховного процесу; принципу міцності засвоєння знань, умінь і навичок.

Доцільно використовувати такі форми роботи з дітьми як: бесіди, співбесіди (індивідуальна, групова), дискусії, екскурсії, зустрічі з цікавими людьми, доповіді, проблемні завдання, рольові ігри, вікторини, конкурси, інсценування, спілкування з природою; методи: вербальні (інформаційний, читання, обговорення); діяльнісні (дискусійний, пошуковий, «мозкова атака»); практичні, наочні, аудіовізуальні, ігрові; прийоми: розповіді про здоров'я та його роль у житті людини, постановка перспективи, опора на авторитет учителя і батьків, раптове педагогічне втручання, розбір і подолання труднощів; засоби: плакати, відеоматеріали, схеми, фізкультурні хвилинки, матеріали з газет і журналів, спеціальна інформація (на конкретний випадок).

У наш час міграцій та інтенсивного розвитку туризму дітям потрібно давати знання про хвороби, що викликаються географічними факторами (серцево-судинні, сонячний та тепловий удар, фотоеритема (сонячний опік), рак шкіри, ушкодження, пов'язані з дією холоду, снігова сліпота, гірська хвороба); біохімічні ендемії (ендемичний зуб, карієс, анемія, міопія, злоякісні пухлини); хвороби зумовлені контактами з отруйними рослинами та алергенами рослинного походження (отруєння грибами, кропивниця, бронхіальна астма, сінна лихоманка, ураження отрутами); хвороби, пов'язані з агресивною поведінкою тварин та отрутами тваринного походження, інфекційні хвороби (СНІД, фрамбезія, бешкет, венеричні, кір, грип, дифтерія, скарлатина, черевний тиф, холера амебіаз, висипний тиф, віспа, малярія, лихоманки, тощо), ушкодження та хвороби людей, що виникають внаслідок дії стихійних сил природи (землетрусів, цунамі, вулканічних вивержень, смерчів, тропічних циклонів, повеней, аномально низьких та високих температур повітря, зсувів, лавин, обвалів); хвороби, пов'язані з соціально-економічними умовами життя та традиціями різних народів (стреси, нервові депресії, порушення системи травлення, злоякісні пухлини, авітаміноз, дія тютюну та алкоголю на організм людини); хронічні хвороби як результат забруднення навколишнього середовища; хвороби, пов'язані з техногенними аваріями та катастрофами.

Діти мають знати про чинники, які формують сприятливе середовище для розмноження збудників інфекційних хвороб та створюють умови для їх поширення. Серед них: велика скупченість населення, що сприяє збільшенню числа контактів між людьми, велика концентрація осередків самих збудників, таких як неорганізовані сміттєзбірники та необладнані звалища побутових відходів (особливо на ділянках старої і не спланованої забудови), стихійні та неупорядковані базари по продажу продовольчих товарів, збільшення кількості мігрантів, що обумовлює завезення невідомих раніше хвороб тощо.

Клімат також суттєво впливає на життєдіяльність людини. Без урахування кліматичних особливостей тих чи інших регіонів не може бути ефективної праці, належного побуту і відпочинку населення, вдало

спроєктованих міст, окремих забудов тощо. Вплив клімату та погоди може бути короткотривалим і довготривалим. Набуті знання дозволяють також належним чином підготуватись до поїздок у зарубіжні країни.

Савчин М. В.

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна*

ТИПИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СОЦІОНІМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Досвід методологування [1;2;3], аналіз підручників та посібників з психології, в. ч. авторських, а також навчальних планів, навчальних і робочих програм, тенденцій у їх змістових та структурних змінах, практики викладання психологічних дисциплін, аналіз реальних запитів педагогів, психологів, рефлексія власної практики викладання дозволило виділити типи психологічних знань, які повинні викладатися для студентів соціонімічних професій. Це, зокрема: 1) методологічне знання, яке стосується світоглядних уявлень студента, зокрема, його поглядів на природу людини, її внутрішній світ, психічну, психологічну та особистісну сфери, природу зовнішньої та внутрішньої активності особистості тощо. У результаті засвоєння цього типу знань у студента має сформуватися уявлення про конструктивні та деструктивні уявлення про особистість та гуманістичне, наприклад, для організації діалогічної взаємодії з учнями, і негуманістичне застосування психологічного знання у практичній діяльності, наприклад, за маніпулятивного впливу педагога та учнів; 2) теоретичне знання, що стосується: а) сучасної теорії особистості та теорії групи; б) уявлень про психіку та її природу, свідомість і самосвідомість; в) природу та функції інтелектуальної, спонукальної, емоційно-почуттєвої та вольової сфер особистості; г) теорію діяльності; д) суті психологічних та соціально-психологічних механізмів становлення, функціонування та розвитку особистості та її окремих сфер. У результаті засвоєння цього типу знань студент має оволодіти цілісним, несуперечливим, глибоким знанням про психіку, особистість, природу активності та само активності тощо; 3) прикладне завдання, що стосується: а) професійних компетентностей педагога, психолога і фундаментальних здатностей особистості, б) програми і шляхів розвитку здорової особистості на різних вікових етапах, в) професійної свідомості та самосвідомості;

г) педагогічних здібностей, д) повноцінної структури професійної діяльності, е) умов, чинників та механізмів розвитку самосвідомості, спонукальної та емоційно-вольової сфер особистості на різних вікових етапах тощо. Засвоєння цих знань сприяє оволодінню студентами професійними компетенціями та розвитку у них відповідних особистісних здатностей; 4) практичне знання, що безпосередньо забезпечує оволодіння студентом-педагогом чи психологом професійними компетенціями (реалізація психологічних умов, актуалізація чинників та механізмів розвитку здорової особистості, її самосвідомості, інтелектуальної, спонукальної та емоційно-вольової сфер, тощо), забезпечує психологічне обґрунтування мети, завдань, змісту, професійних дій, результатів, стилів та системи саморегулювання професійної, психологічних засад його навчальної, виховної та розвивальної діяльності, стосується оволодіння методами діагностики процесів навчання, виховання і розвитку дітей та школярів; 5) розвивальне знання, яке має особистісний сенс, бо його засвоєння та застосування сприяє розвитку особистості студента (уявлення про психічно, психологічно, соціально, морально та духовно розвинену особистість, здоровий стиль життєдіяльності взагалі та професійної діяльності зокрема, шляхи та засоби розвитку самосвідомості, інтелектуальної, спонукальної та емоційно-вольової сфер, розвитку здібностей тощо). Як показує досвід, засвоєння цього типу знань значно посилює мотивацію засвоєння психологічних знань та забезпечує значні значно практичні результати.

Нами були вичленовано основні змістові вектори викладання психологічних знань для студентів соціонімічних професій, зокрема, уже з першої лекції курсів психологічних дисциплін здійснювати подачу найузагальненіших тверджень до все глибшого викладання на наступних етапах вивчення психологічних дисциплін. Такими змістовими векторами можуть бути уявлення про: 1) внутрішній світ людини та її особистість, здорову особистість, особливості особистості дітей, молодших школярів, підлітків, юнаків та дорослих; про умови, чинники та механізми розвитку здорової та деструктивної особистості до все більше поглиблених, конкретизованих, однозначно сформульованих та готових до практичного застосування знань на наступних етапах вивчення психологічних дисциплін; 2) сутність активності та діяльності особистості, її мотивацію, психологічну структуру та результати, систему саморегуляції та стиль діяльності; про професійну діяльність, наприклад, освітню, взагалі до викладу уявлень про діяльність педагога у сфері навчання, виховання та розвитку школярів, про навчальну діяльність школярів та студентів тощо; 3) систему зумовлення (детермінацію) психологічних, соціально-психологічних феноменів, яка конкретизується в психосоматичних, психологічних, соціальних та духовних умовах, механізмах та чинниках; 4) психологічні та соціально-психологічні механізми функціонування та розвитку особистості та її психологічних складових (самосвідомості, спонукальної, інтелектуальної та емоційно-вольової сфер), механізми навчання (та самонавчання і взаємонавчання), виховання (та самовиховання і взаємовиховання), розвитку (та саморозвитку і взаєморозвитку), функціонування і оволодіння школярами

різними видами діяльності; соціально-психологічні механізми функціонування та розвитку учнівських класів та груп соціалізацію школярів та ін.

Таким чином пропонується циклічне напередвикладання, все поглибленіше викладання психологічних знань при переході викладання однієї навчальної дисципліни до іншої, від однієї теми до іншої, а також пропонуванням студентам орієнтувальної основи вивчення навчальних дисциплін та окремих тем, в якій чітко вичленовано методологічне, теоретичне, прикладне, практичне і розвивальне знання та способи їх засвоєння.

Література:

1. Савчин М. В. Духовна парадигма психології : монографія. Київ : Академвидав, 2013. 224 с.
2. Савчин М. В. Здатності особистості: монографія. Київ : Академія, 2016. 288 с.
3. Савчин М. В. Методологеми психології : монографія. Київ : Академвидав, 2013. 224 с.

Співак Л. М.

*доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ

Невпинна інтенсифікація глобалізаційних та інтеграційних процесів у сучасному світовому соціокультурному просторі актуалізує проблему розвитку національної свідомості молодих громадян кожної держави. Завдання про розвиток національної свідомості учнів і студентів задекларовано у Державній Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді України. Нагальність вирішення цього важливого державного завдання підвищує значущість досліджень, присвячених розробці ефективних психолого-педагогічних технологій розвитку національної свідомості студентів закладів вищої освіти, що можуть використовуватися викладачами і кураторами академічних груп.

Мета дослідження – презентувати ефективні психолого-педагогічні технології розвитку національної свідомості студентів коледжів.

Національна свідомість є складним інтегрованим утворенням, до якого належать суспільно-політичні, правові, громадянські та морально-етичні погляди, норми поведінки, ціннісні орієнтації й ідеали, які віддзеркалюють життєдіяльність нації. Національна свідомість – це знання та емоційно-ціннісне ставлення особистості щодо ознак своєї нації та її представників. Об'єктивні ознаки нації: мова, культура і територія, вирізняювальні – держава з конкретним політичним самоврядуванням і рівнем економічного розвитку.

Юнацький вік є сенситивним для розвитку національної свідомості. В юнацтва загострюються потреби, що стосуються своєї нації: глибоко осмислити націєтворчі процеси; усвідомити важливість власної активної участі у цих процесах; чітко визначити таку особисту позицію, яка буде значущою для цієї нації та спрямовуватиме поведінку особистості у внутрішньонаціональних і міжнаціональних взаємодіях крізь призму національних цінностей. Основними психологічними механізмами розвитку національної свідомості студентської молоді є: національна рефлексія, національна ідентифікація і національно-психологічне відокремлення. Національна рефлексія – це механізм пізнання, аналізу й усвідомлення особистістю таких якостей, що характеризують її як суб'єкта нації. Національна ідентифікація – механізм ототожнення особистості зі значущими представниками конкретної нації. Національно-психологічне відокремлення є здатністю особистості усвідомити специфічність національно-психологічних рис представників своєї нації, порівняно з іншими націями [1].

В онтогенезі особистість спочатку набуває знань про свою та інші нації, специфічні якості їх представників (національний характер), особливості національної мови, історії, культури, звичаїв, традицій, релігійних вподобань, території, умов проживання тощо. На основі цього вона опановує суспільну національну свідомість. Водночас активне відтворення особистістю у спільних взаємодіях із представниками своєї нації засвоєних знань про цю націю і набутого досвіду суттєво розширює межі розвитку її національної свідомості.

В освітньо-виховному процесі коледжів ефективність розвитку національної свідомості студентської молоді забезпечуватиметься систематичним використанням відповідних психолого-педагогічних технологій кураторами академічних груп і викладачами, що характеризуються високим рівнем національної свідомості та позитивною національною ідентичністю.

З метою розвитку національної свідомості студентів коледжів можуть застосовуватися такі психолого-педагогічні технології:

- інтерактивні міні-лекції на теми: «Співвідношення понять «нація», «етнос» і «народ», «Сутність національної свідомості», «Витоки розвитку національної свідомості», «Нації (українська, польська, англійська, японська та ін.) і їх ознаки», «Культурні надбання націй (української, польської, англійської, японської та ін.)»;

- прес-конференції на теми: «Національні аутостереотипи», «Позитивні якості українського національного характеру», «Видатні події в історії української нації», «Особливості національних традицій і звичаїв українців», «Українська культура: минуле і сьогодення», «Національна література

(мистецтво, музика та т. ін.)», «Національні герої: минуле та сьогодення», «Визначні події в історії України», «Історія України в особистостях», «Мальовничі куточки України», «Аутентичність української вишивки»;

- групові дискусії та мозкові атаки на теми: «Моя позиція як представника української нації, якщо мій гість – представник іншої нації», «Як я буду презентувати особисту позицію як представника своєї нації в інших (європейських, американських, східних) країнах, із-поміж представників інших націй?», «Що засвідчує мою національну належність?», «Чому я пишаюся своєю національною належністю?»;

- вільні дискусії на теми: «Якою буде українська нація через 10 (20, 50, 100) років?»;

- рольові ігри на теми: «Розповідь від імені національної страви (національного одягу, традиції, музичного інструменту, пісні, танцю тощо)»;

- флеш-моби з національно-патріотичної тематики («Україна єдина!», «Прапор (Герб, Гімн) України» та ін.).

Використання цих технологій буде більш ефективним у поєднанні їх із активною участю студентів у підготовці та проведенні ряду виховних заходів – зокрема національних свят, зустрічей із видатними українцями сучасності, театральних і літературних вечорів за творами вітчизняних письменників і поетів; переглядом й обговоренням сучасних кінострічок українських режисерів, екскурсіями до краєзнавчих та історичних музеїв тощо. Ефективність презентованих психолого-педагогічних технологій розвитку національної свідомості студентів коледжів зумовлено їх формувальним впливом [там само]. Перспективним для подальших наукових пошуків є питання розвитку позитивної національної ідентичності студентів коледжів.

Література:

1. Співак Л. М. Психологія розвитку національної самосвідомості особистості в юності : монографія. Кам'янець-Подільський, 2015. 300 с.

Ванюга Л. С.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри театрального мистецтва Тернопільського
національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка,
заслужений діяч мистецтв України,
м. Тернопіль, Україна*

Кирея М. В.

*асистент кафедри театрального мистецтва
Тернопільського національного педагогічного університету
ім. В. Гнатюка, аспірант Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв,
м. Тернопіль, Україна*

МИСТЕЦЬКІ ФЕСТИВАЛІ ЯК ФОРМА РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ В СУСПІЛЬСТВО ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Люди з обмеженими фізичними та психологічними можливостями – це люди, які особливо потребують уваги з боку суспільства. Для допомоги інвалідам у соціальній адаптації та реабілітації державні та громадські організації застосовують різні інноваційні проекти.

Держава прийняла низку законодавчих актів, спрямованих на захист, поліпшення умов життя людей з обмеженими фізичними можливостями.

Для сприяння процесу реабілітації і соціальної адаптації інвалідів засобами мистецтва, залучення осіб з обмеженими фізичними можливостями до занять з різних видів художньої творчості, літературного музичного та театрального мистецтв на обласних та державному рівні проводяться мистецькі фестивалі. Саме вони є тією формою, що дає можливість привернути увагу громадськості до людей з вадами, а також єднання з інвалідами,

Фестивалі інвалідів – це подія, що збагачує культуру загалом. Необхідність таких заходів давно усвідомили в європейських країнах. Скажімо, в Польщі проходив фестиваль «MIEDZYNARODOWE SPOTKANIA ARTYSTOW NIEPRZETARTEGO SZLAKU» (м. Люблін).

В рамках українсько-польської театральної програми «Не протоптана стежина» у Львові відбувся Міжнародний театральний фестиваль «Світ природи».

Започаткувалася добра традиція у кінці жовтня на початку листопада в м. Київ проводити Міжнародний інтеграційний театральний фестиваль з назвою «Сонячна хвиля». Основна мета фестивалю – соціальна реабілітація

розумово відсталих інвалідів, інтеграція в суспільство та розвиток їх мистецьких можливостей через творчість. «Сонячна хвиля», об'єднує зусилля дитячих та юнацьких театральних колективів східноєвропейського регіону, привертає увагу громадськості до людей з особливими потребами та нагадує про необхідність надання їм рівних можливостей для існування у суспільстві.

«Коли ми споглядаємо творчість людей з особливостями розвитку чи з певними функціональними обмеженнями, а саме: образотворче мистецтво, скульптуру, прикладне мистецтво, фото, живопис чи літературно-поетичну творчість, ми, перш за все, сприймаємо художню цінність того чи іншого доробку, а вже потім — особливість самого творця та ті зусилля, які були страчені на власне творіння. Ми з задоволенням відвідуємо подібні виставки, з приємністю гортаємо сторінки прозових чи поетичних збірок і у нас навіть думки не виникає про доцільність чи недоцільність такої творчості.

Це і зрозуміло, бо сам творець лишається в «тіні» свого твору і не шокує нас своєю відмінністю від загальноприйнятих норм психофізики людини [1, с.118].

А чи готові ми сприймати творчість людей з фізичними та психічними вадами візуально? Фестивалі з музичного, театрального, хореографічного мистецтва дають можливість безпосереднього контакту з учасниками.

Вже багато років у Києві проходить Всеукраїнський фестиваль творчості осіб з обмеженими фізичними можливостями «Барви життя». Метою фестивалю є сприяння процесу реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями засобами мистецтва; всебічне вивчення проблем творчої діяльності інвалідів; обмін досвідом реабілітації та адаптації інвалідів у суспільстві; залучення працівників культури, педагогів, психологів, інших спеціалістів для надання творчої та методичної допомоги для занять інвалідів художньою творчістю, літературним, музичним та театральним мистецтвами; привернення уваги державних та громадських організацій, а також комерційних структур до проблем інвалідів.

Йому передують регіональні відбори, де обдаровані діти та дорослі з інвалідністю мають можливість продемонструвати свої таланти та у конкурсній боротьбі здобути право представляти свій регіон на Всеукраїнському конкурсі у столиці.

Цей фестиваль цінний тим, що у ньому представлені номінації: музична творчість – вокально-хоровий жанр, інструментальне виконання, авторська пісня; художня творчість – образотворче мистецтво, декоративно-прикладне і народне мистецтво, скульптура, фото; літературна творчість – мала проза, поезія; хореографія; драматургія. Це дає можливість всебічно розкрити творчі можливості учасників.

Отож, такий проект, як мистецькі фестивалі інвалідів, вкрай необхідний людям з обмеженими можливостями, серед яких багато талановитих творчих особистостей, які потребують особливої уваги та підтримки. Такі заходи дають віру в життя, спонукають до творчої реалізації, що є важливим кроком до соціальної адаптації людей-інвалідів.

Література:

1. Ванюга Л., Топорівська Я. Інтеграція у суспільство осіб з обмеженими можливостями засобами театру в умовах інклюзії. Problemy nowoczesnej edukacji. Tom VI. Czestochova: Wyzsza Szkola Lingwistyczna, 2016. S. 117–127.

Коломієць О. Г.

доктор філософських наук, доцент Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Штангрет Л. І.

студентка ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Нині шкільний булінг є соціальною проблемою, яка потребує систематичної роботи та цілеспрямованого алгоритму дій для усунення будь-яких наслідків та витоків цього явища. З кожним роком в Україні зростає кількість жертв шкільного булінгу. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2016 році, Україна займає 9 місце серед 42 досліджуваних країн по відсотку жертв булінгу серед 15-ти річних (9% дівчат та 11% хлопців) [1, с. 362]. На нашу думку, для забезпечення гідної соціальної взаємодії жертв шкільного булінгу в майбутньому житті з різноманітними соціальними інститутами, варто здійснювати соціальну реабілітацію, що дозволить відновити їх соціальний статус та повернути втрачені властивості особистості.

Предметом дослідження способів реалізації соціальної реабілітації шкільного булінгу стали різноманітні складові її здійснення, а саме: Я. Овсяннікова (ігротерапія як спосіб соціальної реабілітації), В. Деревянко (соціальна реабілітація шляхом залучення до спорту), І. Палатний (соціальна реабілітація за допомогою спортивно-оздоровчого туризму) та ін.

Однак, незважаючи на впроваджені заходи, результати наукових досліджень, проблема шкільного булінгу потребує втручання соціальних працівників. Важливим напрямом, на наш погляд, є соціальна реабілітація жертв булінгу в умовах закладу загальної середньої освіти.

На базі закладу загальної середньої освіти с. Геронимівка, нами було розроблено та впроваджено авторську програму соціальної реабілітації жертв шкільного булінгу під назвою «Мистецтво пошуку себе». Метою якої було зниження рівня поширення шкільного булінгу, покращення психологічного стану жертв булінгу та відновлення їх соціального статусу в шкільному колективі. Реабілітаційна робота з жертвами шкільного булінгу включала в себе формування адекватної самооцінки (проведення з жертвами спеціальних вправ для підвищення самооцінки; залучення до шкільного самоврядування; організація лідерської опіки (наставництва) над дітьми з низькою самооцінкою); підвищення комунікативних навичок, робота із замкнутістю жертв булінгу (проведення тренінгу «Природа спілкування»); та роботу спрямовану на позбавлення статусу «жертви» (заняття з арт-терапії, ігротерапії, пісочної терапії, музикотерапії, казкотерапії. За результатами соціальної діагностики після впровадження соціально-реабілітаційної програми було виявлено позитивні зміни в кожного представника експериментальної групи (підвищення самооцінки, відновлення кола спілкування, знищення ярлику «жертви»).

По закінченню реабілітаційної роботи з жертвами шкільного булінгу, нами були розроблені практичні рекомендації шкільним психологам та соціальним педагогам щодо організації програми соціальної реабілітації жертв шкільного булінгу:

1. Під час соціальної реабілітації працюйте з дітьми, які мають незначні емоційні, поведінкові та навчальні розлади і виявляйте турботу про психічне здоров'я і психічні ресурси усіх дітей. Проведіть у школі інформаційну кампанію, фотоконкурс та конкурс малюнків «Булінг очима дітей», створіть інформаційний куточок «Не боїмось, а боремось» з методичною літературою, телефоном довіри, буклетами, організуйте анонімне листування між учнями та соціальним педагогом і психологом, подібний досвід можна застосовувати й до кожного класу, задля довірливого спілкування між учнями і класними керівниками. Обговоріть проблему булінгу в шкільному середовищі та можливостей його розв'язання під час зустрічей з вчителями, батьками, а також розповсюдуйте плакати з метою підвищення рівня їх поінформованості. Варто повідомити батьків, учителів та учнів про адміністративну відповідальність за здійснення або приховання булінгу.

2. Під час реабілітаційної складової працюйте з так званою «групою ризику», зосередьтеся на дітях з яскраво вираженими поведінковими, особистісними проблемами. Головне ваше завдання – реабілітація жертв шкільного булінгу та відновлення їх психоемоційного стану. Цей вид роботи вимагає великих зусиль і затрат часу, оскільки тут рекомендуємо працювати

індивідуально з кожним учнем. Формами такої роботи можуть бути: тренінгові заняття, бесіди, заняття арт-терапії, ігротерапії, казкотерапії.

3. Важливо періодично здійснювати діагностику мікроклімату класів та психічного стану учнів, також варто приділяти увагу профілактичним просвітницьким заходам. Систематично проводити виховні години з тематичними повідомленнями для учнів (інформація про булінг, його наслідки, формування нульової толерантності до цього явища, побудова правової культури в школі та за її межами).

4. Варто дотримуватись принципу прозорості та не приховувати випадки шкільного булінгу, а, навпаки, працювати над його унеможливленням. В школі варто ініціювати залучення всіх учнів до заходів самоврядування, щоб учні цінували свою роль та значення для школи. Доцільним є побудова в школі теплої та сімейної атмосфери, формування наставництва та зниження байдужості.

Література:

1. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України за підсумками 2016 року. Київ, 2017. 452 с.

Алексєєв О. О.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спорту і спортивних ігор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФІЛОСОФСЬКІ ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Пошук та реалізація умов, шляхів, методів і засобів підготовки професійно мобільного фахівця на сьогодні стає актуальною проблемою. Звичайно, розв'язання завдань по підготовці професійно мобільних майбутніх фахівців потребує глибинного теоретичного аналізу принципів та підходів до розвитку професійної мобільності, механізмів її формування. Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» (Закон «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII). Отже, дотримання філософських підходів

передбачає цілісну реалізацію педагогічної системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери як результату історії пізнання цього феномену й реалізації загальнонаукових технологій до розвитку професійної мобільності майбутніх соціальних працівників.

Системний підхід дозволяє відобразити не тільки кількісне, а й якісне зростання майбутнього фахівця соціальної сфери, оскільки дає можливість прогнозувати професійну мобільність як явище з урахуванням вимог суспільства до професій, якісних зрушень у функціональних особливостях, у її змісті на всіх рівнях.

Гносеологічний підхід, який ґрунтується на теорії пізнання (гносеології), тобто вченні про знання – процесі, зумовленому суспільно-історичною практикою набуття і розвитку знання, його постійного поглиблення, розширення й удосконалення. Це така взаємодія об'єкта та суб'єкта, результатом якої є нові знання. Філософсько-діалектичне розуміння пізнання потрібно розглядати не як дзеркальне відображення, пасивне споглядання, а як складний, діалектичний, соціокультурно зумовлений процес активного творчого відображення дійсності в ході соціально-історичної практики, зокрема практики підготовки працівників соціальної сфери. В основі гносеологічного підходу лежить спрямованість на застосування в роботі та підготовці соціального працівника форм і методів наукового пізнання, всебічного вивчення, аналізу, порівняння, знаходження паралелей у соціально-історичних особливостях процесів, які відбуваються в соціальній роботі, що сприяє встановленню закономірностей їх перебігу, визначенню специфіки і тенденцій розвитку. Процес пізнання та перетворення навколишнього об'єктивного середовища завжди активний. Щоб засвоїти соціально-культурні та професійні цінності, необхідно здійснити певну діяльність [1]. У ході розкриття діалектики наукового пізнання констатується, що пізнання є не процесом переведення об'єктивного в суб'єктивне, а процесом переведення зовнішньо-об'єктивного в аспект суспільно-значущої суб'єктивності, що фіксується в логічних формах мислення не на основі внутрішнього досвіду, а в зовнішньому досвіді суспільства, у практиці. Безпосередньо в практичній діяльності долається обмеженість внутрішнього досвіду індивіда й отримане знання «піднімається» до рівня об'єктивно-істинного, а суб'єктивність індивідуальної свідомості знімається суспільною діяльністю [2, с. 81].

Дослідження проблеми професійної підготовки працівників соціальної сфери потребує вивчення, систематизації наукових знань із цієї проблеми в ретроспективі. Це дає змогу перейти від емпіричного опису фактів підготовки соціальних працівників до теоретичного узагальнення і виявлення еволюції наукових уявлень та поглядів на зміст і сутнісні характеристики цього процесу, що є новим рівнем інтеграції наукового знання у вивченні професійної педагогіки. З принципами об'єктивності, конкретності та історичності тісно пов'язаний принцип науковості, що передбачає реалізацію здатності людини використовувати особливий інструмент людського пізнання – понятійне мислення. Саме специфіка понятійного мислення дозволяє студентам

проникати у приховані, внутрішні, сутнісні властивості процесів та явищ у фаховій роботі працівника соціальної сфери. Якщо освоєння світу відбувається в межах безпосередньої практичної діяльності, то наукове пізнання відбувається шляхом створення особливих абстракцій (форм пізнання, що базуються на подумки уявлюваному виокремленні істотних властивостей і зв'язків предмета) та ідеалізацій (процесів уявного конструювання понять про об'єктивні процеси і явища), що актуалізує включення студентів у віртуально-професійні ситуації під час навчання.

Отже, подані характеристики філософських підходів до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери дозволили нам констатувати, що їх реалізація сприяє оптимізації механізмів особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця соціальної сфери. Визначаючи філософські принципи підготовки майбутніх працівників соціальної сфери, сучасні науковці розглядають професійну підготовку як процес формування професійної компетентності у вигляді системи спеціальних знань, умінь і навичок; прагнень та здібностей до самостійного, творчого вирішення професійних завдань; психологічної та соціально-психологічної готовності до роботи з людьми.

Література:

1. Гуртовенко Н. В. Мотиваційний компонент – головна складова готовності студентів до професійної діяльності. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер.: Психологія і педагогіка*. Острог, 2014. Вип. 30. С. 55-58.
2. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. Москва : Республика, 2001. 720 с.

Дейнеко А. Х.

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, Ph.D., доцент кафедри танцювальних видів спорту, фітнесу і гімнастики Харківської державної академії фізичної культури м. Харків, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ СУЧАСНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Одним із основних завдань держави у галузі освіти є турбота про здоров'я нації, виховання фізично здорового підростаючого покоління. Сучасні умови розвитку українського суспільства висувають нові вимоги до системи

освіти та виховання молоді. Діти й підлітки значно раніше інших категорій населення відчувають наслідки деформації суспільства, гостро переживають свою соціальну незахищеність, прискорене падіння духовності, зростання психічної нестабільності та фізичної слабкості. Особливої значущості в розв'язанні означених проблем набуває у мовах інтенсифікації навчального процесу загальноосвітня школа, що викликає перенапругу фізіологічних систем учнів, зняти яку у змозі систематичні заняття фізичними вправами.

Аналіз процесів фізичного становлення й розвитку особистості школярів спонукає до перегляду й перебудови організаційно-методичних основ і змісту фізичного виховання. Сучасна концептуальна основа фізичного виховання – всемірне сприяння формуванню людини з гармонічним розвитком фізичних і духовних сил на основі всебічного розвитку її особистісних здібностей в процесі фізкультурної діяльності як основи формування фізичної культури людини. Тому, парадигма навчально-виховного процесу потребує побудови нових організаційних та педагогічних технологій виховання та навчання, а також підходів до добору змісту класно-урочних форм фізичного виховання культури.

Так, у роботі «Рекреаційно-оздоровчі технології у процесі фізичного виховання молодших школярів» М. Чернявський перед педагогічною технологією, як спеціально організованим педагогічним процесом, ставить завдання по розширенню світогляду дітей через формування уявлень про здоровий спосіб життя, фізичну культуру і спорт; створенню стійких мотиваційних установок на збереження та зміцнення здоров'я; покращання психоемоційного стану, підвищення рівня фізичного стану; підвищення функціональних можливостей організму, розвитку рухових якостей, підвищення фізичної працездатності; виховання позитивних морально-вольових якостей та навиків соціальної взаємодії [5, с. 3]. Не менш перспективним напрямом досягнення визначеної стратегічної мети фізичного виховання є використання механізмів самоорганізації учнів, що розкрито у дослідженні О. Булгакова [1, с. 2].

У праці Л. Хохлової [4, с. 1] було захищено технологію побудови вдосконаленої моделі «Школи сприяння здоров'ю» як такого навчального закладу, що ефективно використовує можливості навчально-виховного процесу та оздоровчо-виховного процесу школярів у напрямку формування здоров'я. У роботі О. Холодного було представлено технологію організації спеціального методичного об'єднання вчителів з питань здоров'я школярів [3, с. 2].

Необхідно зазначити, що з метою створення сприятливих умов для зміцнення здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності, забезпечення реалізації права особи на оздоровчу рухову активність схвалено Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» [2, с. 3].

Отже, у процесі активного наукового пошуку сучасних фахівців, а також реформування системи фізичного виховання, почали оформлюватися її нові концептуальні основи та методичні шляхи їх реалізації. Стратегічною метою

при цьому є формування фізичної культури особистості школярів, тобто фізична підготовка учнів повинна базуватися на усвідомленій руховій діяльності та здійснюватися на ґрунті сформованих певних потреб та інтересів.

Тактичною метою – є розроблення таких методик, технологій та змісту уроку фізичної культури, які базуються на принципі інваріантності вивчення базових рухів людини (фізичні вправи) та варіативності іншого матеріалу навчальної програми, де власно види спорту слугують лише інструментом досягнення освітніх, виховних та оздоровчих (розвивальних) цілей.

Література:

1. Булгаков О. І. Формування фізичної культури особистості учнів засобами фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. наук з фізичного виховання та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Харків, 2014. 20 с.

2. Стратегія розвитку фізичного виховання та спорту серед учнівської молоді до 2025 року (проект), Київ. 2018. 9 с.

3. Холодний О. Деякі аспекти вдосконалення процесу фізкультурної освіти школярів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків, 2010. № 1. С. 121-123.

4. Хохлова Л. А. Організаційно-методичні засади вдосконалення діяльності загальноосвітніх навчальних закладів як «Шкіл сприяння здоров'ю»: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. наук з фізичного виховання та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Івано-Франковськ, 2012. 20 с.

5. Чернявський М. В. Рекреаційно-оздоровчі технології у процесі фізичного виховання молодших школярів: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. наук з фізичного виховання та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Київ, 2014. 20 с.

Левицький В. Е.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРОЯВАМИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Основними середовищами, що визначають формування дитячої агресивності є: сім'я, однолітки, засоби масової інформації. Діти навчаються агресивної поведінки за допомогою прямих підкріплень та шляхом спостереження з подальшим наслідуванням агресивних дій.

Більшість проявів агресивної поведінки у дошкільному віці має місце в ситуаціях захисту інтересів і відстоювання своєї позиції, коли агресивні дії використовуються як засоби досягнення мети. Відповідно, за її досягнення, агресивні дії, в основному, припиняються, тобто носять ситуативний, не стійкий і адекватно-мотивований характер. У той же час у окремих дітей мають місце агресивні дії, які не мають, принаймні, очевидної мети і спрямовані виключно на заподіяння шкоди, що вимагає корекційної роботи.

Аналіз роботи з профілактики та подолання агресивної поведінки у дітей дошкільного віку в умовах дитячого садка свідчить, що робота має бути спрямована на: 1) оптимізацію і гармонізацію стосунків з оточуючими (однолітками, дорослими); 2) розвиток особистості самої дитини [3].

Це передбачає організацію профілактичної та корекційної роботи у наступних взаємопов'язаних напрямках, які включають: 1) психолого-педагогічну просвіту батьків та педагогів про причини і механізми формування та розвитку агресивності; вплив агресивності на розвиток особистості; труднощі, які відчують дошкільники з різними типами та причинами агресивної поведінки; 3) навчання побудові конструктивної взаємодії з дітьми; 4) спрямування дитячої діяльності не тільки на безпечний вихід агресії, підвищення самооцінки, розвиток комунікативних вмінь та ігрової діяльності, але і на подолання внутрішньої ізоляції, формування здатності бачити і розуміти інших, вироблення нових, альтернативних мотивів та форм поведінки. Робота здійснюється з урахуванням структури порушення і індивідуальних «зон уразливості» [1].

Робота з батьками має включати в себе подолання стереотипів сприйняття, оцінки та ставлення до агресивних дітей, а також усталених (часто не вірних) реакцій на агресивну поведінку. Важливим моментом роботи є вироблення оптимальної тактики взаємодії з дитиною в сім'ї і дитячому садку: пошук, знаходження і апробація вмінь ефективного реагування на прояви

дитячої агресивності, способів погашення агресивних спалахів, дієвої системи покарань і заохочень.

Однак при роботі з батьками агресивних дітей виникають проблеми часто обумовлені труднощами у самій родині (асоціальна поведінка її членів, авторитарний стиль педагогічного впливу або його відсутність, відсутність єдиних і константних вимог, жорстокість і агресивність до дитини, індіферентне ставлення до співпраці тощо).

Важливим є формування у дитини не тільки змістового але і мотиваційного та діяльнісного компонента поведінки (позитивне ставлення до норм та прагнення вести себе відповідним чином).

Найбільш доцільним в організації роботи з профілактики та подолання агресивної поведінки у дошкільників є використання програмної організації роботи, заснованої на корекційних заходах не тільки з дитиною, але і її оточенням. Пунктами програми роботи виступають:

1. Вивчення: виявлення дітей, облік та ведення документації; вивчення результатів діяльності, рівня актуального розвитку, відхилень у міжособистісних стосунках; діагностика позиції агресивної дитини у групі, характер стосунків з однолітками; вивчення інтересів, здібностей і нахилів; вивчення статусу дитини в сім'ї; розробка шляхів і способів покращення ситуації.

2. Організація педагогічної допомоги: підвищення і зміцнення інтересу до навчання, впевненості у його успішному результаті; охоронно-педагогічний режим; повага, доброзичливість, терпіння, привітність з боку вихователів; пояснення батькам основ побудови конструктивної взаємодії з дітьми для створення атмосфери емоційної захищеності і типових помилок на цьому шляху; моніторинг сімейних стосунків.

3. Психологічна допомога дошкільнику: діагностика (причин агресивності та її виду); індивідуальна робота з корекції (компенсації) недоліків інтелектуальної, моральної, емоційно-вольової сфер; в) подолання демотивованості, негативної мотивації агресії.

4. Медична допомога: консультації психоневролога; загальнозміцнююче амбулаторне лікування та підтримуюча терапія.

Агресивність дітей – явище складне, обумовлене великою кількістю різних факторів. Тому діяльність з її подолання вимагає спеціальної роботи з обов'язковим комплексним підходом до вирішення, коли спеціальні засоби, прийоми, заходи органічно входять в систему навчально-виховної роботи.

Перспективними напрямками може стати подальше вивчення факторів, що впливають на формування агресивної поведінки; розробка методик спрямованих на профілактику, подолання (зменшення) сили їх впливу на поведінку; пошук шляхів зниження високої агресивності дітей дошкільного віку.

Література:

- 1.Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. СПб. : Питер, 2008. 352 с.

2. Оржеховська В. М., Хілько Т. В., Кириленко С. В. Посібник з самовиховання. К.: ІЗМН, 1996. 192 с.

3. Скривджені діти. Аналіз проблеми / За ред. В.Г. Панка. К.: Ніка-Центр, 1997. 71 с.

Москалюк О. І.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, м. Хмельницький, Україна

СПІЛКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТРЕБ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Вивченню сутності різних аспектів спілкування людей присвячено багато наукових праць. Спілкування висвітлюється як самостійне явище, як складний феномен, як специфічний вид діяльності, як нагальна соціальна потреба, як процес і продукт життєдіяльності людини тощо. Людині важко бути щасливою, успішно працювати та самовдосконалюватись не контактуючи з іншими.

Спілкування в нашому житті відіграє дуже важливу роль, воно потрібне для взаємодії з іншими людьми, для впорядкування взаємовідносин з ними, для самоствердження у суспільстві. Потреба спілкування у здорової людини реалізується у співпраці (наприклад, діяльнісне спілкування), інтимно-особистісному, діловому, мотиваційному, когнітивному та інших видах спілкування.

Зовсім інша ситуація спостерігається у людей з обмеженими можливостями. Досить часто їм важко налагодити контакти з соціальним оточенням, повною мірою реалізувати своє право на спілкування та доступ до необхідної інформації. Вони мають обмежене коло спілкування, що часто призводить до соціальної ізоляції; у них занижена самооцінка; розвинутий комплекс неповноцінності; відчуття неспроможності виконувати важливі людські функції; підвищена потреба у захисті; вони не вміють конструктивно вирішувати конфліктні ситуації [1].

Недостатність спілкування є однією з найбільш важких соціальних проблем осіб з обмеженими можливостями. Вона є наслідком і фізичних обмежень, і емоційної самоізоляції, і «випадання» із колективу, і дефіциту необхідної інформації. Вона має комплексний характер і стосується комунікаційних бар'єрів.

Основними причинами недостатнього спілкування осіб з функціональними обмеженнями є:

- труднощі пересування, відсутність спеціального обладнання у громадських місцях, взагалі знижений рівень мобільності інвалідів;
- психологічний бар'єр у спілкуванні, неготовність людей сприймати інвалідів як рівних собі;
- психологічні комплекси батьків, які соромляться своїх дітей і не прагнуть розширювати коло їхнього спілкування;
- вилучення із середовища навчально-виховних закладів, недостатня кількість центрів соціальної адаптації і спеціалізованих навчальних закладів;
- відсутність або недоступність реальних осередків для спілкування;
- небажання здорових людей (та неготовність суспільства в цілому) спілкуватися з інвалідами та ін.

Залучення людей з особливими потребами до соціуму – це можливість усвідомлення особливостей соціального оточення та розширення кола спілкування. Зокрема, варто звертати увагу на те, що спілкування вкрай потрібне не лише людям з обмеженнями, але й їх оточенню, оскільки дозволяє уникнути постійної напруги та відмежованості. У кожному акті спілкування один з партнерів, задовольняючи та узгоджуючи свої потреби з потребами іншої сторони, спирається на певні норми поведінки. Якщо інтереси їх повністю або частково збігаються, то виникає цілеспрямоване спілкування до повного або часткового розв'язання проблем щодо задоволення їх потреб. Залежно від значущості та тривалості реалізації потреб, таке спілкування може бути ситуативним або довготерміновим.

Взагалі, явище контактної взаємодії спостерігається з моменту народження дитини. Дуже важливо, щоб батьки, педагоги і найближче оточення дитини ставились до неї природно, яким би не був її дефект. Якщо найближчі люди отримують радість від спілкування з дитиною, люблять її такою, якою вона є, не виявляють зайвого хвилювання, не соромляться її зовнішнього вигляду і підтримують її спілкування з іншими людьми, то дитина виростає врівноваженою, здатною до спілкування і їй легше буде адаптуватися у колективі здорових однолітків. Разом з тим, жалість та надмірна опіка у ставленні до таких дітей значною мірою ускладнює їх комунікацію та подальшу соціальну адаптацію.

Варто зазначити, що останнім часом особлива увага звертається на такий вид комунікації як діалогічне спілкування між дітьми з особливими потребами і їх здоровими однолітками. Приводом до такого спілкування є будь-яка спільна діяльність, що однаково актуальна для обох сторін. Як зазначає В.М. Шахрай, у побудові взаємин здорових дітей з дітьми з особливими потребами мова повинна йти найперше не про милосердя, а про співдружність і співробітництво, де дитина з певними відхиленнями є суб'єктом спільної діяльності, рівноправним учасником спільного творчого засвоєння оточуючого світу. Як тільки діти з особливими потребами починають усвідомлювати, що увага до них заснована не на бажанні вберегти від небезпек зовнішнього світу, а на прагненні включити їх у загальний хід життя і подій, вони стають активними учасниками, включаються у спільну діяльність, яка допомагає

розвитку поведінкових і адаптаційних навичок [2].

Таким чином, перед суспільством постало надзвичайно важливе завдання: виявити та усунути бар'єри, які перешкоджають повноцінному спілкуванню людей з вадами розвитку. Комфортне (формальне та неформальне) спілкування сприяє розвитку комунікативних умінь, психологічних навичок зняття стресу, дає можливість розширити репертуар своїх соціальних ролей, отримати досвід, що знаходиться поза стінами соціальної реабілітації.

Література:

1. Москалюк О. І. Особливості інтеграції студентів з особливими потребами у освітнє середовище. Збірник науково-методичних праць Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції: «ВЕКТОР». Кам'янець-Подільський: «Аксиома», 2018. С. 306- 308.

2. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи [Текст]: Навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

Прудник В. В.

*кандидат педагогічних наук, викладач соціально-педагогічних дисциплін
Комунального закладу Сумської обласної ради «Лебединський педагогічний
коледж імені А.С. Макаренка»,
м. Лебедин, Україна*

МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОЇ АНІМАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Трансформаційні процеси, що відбуваються у сучасному суспільстві здійснюють вплив на всі сфери життєдіяльності людини. Особливо активізувалися інформаційні потоки, що здатні змінювати свідомість, особливо неповнолітніх. Саме за таких умов інформатизації суспільства, що є складовою процесів соціального виховання та соціалізації особистості, виникає необхідність озброєння майбутніх соціальних працівників знаннями, уміннями та навичками здійснення соціальної анімації під час проходження різних видів соціально-педагогічної практики.

Доцільним, на нашу думку, є висвітлення професійних характеристик фахівця соціальної анімації, який здійснює соціальну роботу. На думку В. Бочарової, рольовий потенціал соціального працівника передбачає

виконання фахівцем з-поміж таких професійних ролей, як посередник, адвокат, психотерапевт і наставник сім'ї, дітей, оточуючих їх людей, конфліктолог ще й аніматор, тобто професіонал, котрий спонукає людину до дії, сприяючи відновленню взаємовигідної взаємодії між особистістю і суспільством [2, с. 38].

Здійснюючи підготовку соціального працівника до ролі аніматора варто враховувати особливості анімаційної роботи. У дослідженнях Н. Максимовської анімація є одним із напрямів соціально-педагогічної роботи, у процесі якої відбуваються активізація і спрямування соціальних суб'єктів на соціальне вдосконалення та позитивні перетворення в умовах регіонального простору [3, с. 193]. Наукові розвідки Р. Абдулова акцентують увагу на тому факті, що соціальна анімація (соціокультурна анімація) – це особливий різновид соціально-культурної діяльності суспільних груп та окремих індивідів, яка ґрунтується на сучасних технологіях (соціальних, педагогічних, психологічних, культурологічних та інших), що забезпечують подолання соціального та культурного відчуження» [1].

Зважаючи на те, що соціальна анімація орієнтована на групову і колективну (масову) форми соціальної роботи, головними завданнями соціального працівника як суб'єкта діяльності є соціалізація дітей та молоді через естетичне виховання, знайомство з цінностями української і світової культури, формування позитивно спрямованої соціальної поведінки в процесі участі в художній творчості, культурно-мистецьких заходах різного спрямування.

З огляду на вищезазначене, соціальний працівник сприймається як член групи, який бере участь в її житті, а не спостерігає пасивно за її функціонуванням; відповідає за культурне і соціальне удосконалення групи, набуття кожним її членом позитивного соціального досвіду і зміни світогляду.

Поряд із тим, ступінь залученості соціальним працівником членів громади напряму залежить від його професійної підготовленості до здійснення соціальної анімації. Готовність студентів до виконання зазначеного виду діяльності передбачає, у першу чергу, наявність стійкої внутрішньої мотивації змінити оточуюче соціальне середовище на краще, соціальної активності та ініціативності, високого ступеню розвитку особистісно-професійних якостей соціального працівника, впровадження творчого підходу до розв'язання соціально проблем та активної участі у волонтерській та соціальній роботі у громаді.

Так, у Комунальному закладі Сумської обласної ради «Лебединський педагогічний коледж імені А.С.Макаренка» керівництво та викладачі соціально-педагогічних дисциплін активно залучають студентів спеціальності «Соціальна робота» до волонтерської діяльності. У закладі вищої освіти активно діє волонтерська організація «Червоні вітрила», до роботи якої залучаються студенти II-IV курсів.

Активну діяльність щодо впровадження волонтерських ініціатив майбутні соціальні працівники здійснюють у Лебединській спеціальній загальноосвітній школі-інтернат. Майбутні соціальні працівники виступають у ролі соціальних

аніматорів і здійснюють театралізовані постановки для дітей з вадами слуху та вадами інтелектуального розвитку школи-інтернат, популяризуючи здоровий спосіб життя та просоціальну поведінку.

Вагомий внесок у розвиток соціальної активності міста робить молодіжна громадська організація «Switch on». Членами зазначеної волонтерської ініціативи було організовано проведення різноманітних акцій, метою яких стала активізація суспільної свідомості щодо екологічних проблем міста (акція «Чисте місто»), збір коштів для допомоги соціально вразливим категоріям дітей та молоді (акція «Добре серце»). Волонтерська ініціатива залучилася підтримкою Британської ради (British council) щодо реалізації проекту «ЧистоART», метою якого було розмальовування стін міста, написання мотивуючих цитат, що сприяло залученню жителів міста до облагородження рідного краю своїми руками, а також поширення української поезії в маси.

Таким чином, високий ступінь професійної підготовленості майбутніх соціальних працівників до здійснення соціальної анімації сприяє соціальній самореалізації, гнучкості, мобільності, артистичності, здатності працювати у команді, налагоджувати ефективну комунікацію з цільовою аудиторією.

Література:

1. Абдулов Р. М. Организация внеаудиторной воспитательной работы со студентами (негосударственное высшее учебное заведение): учеб.-метод. пособ. Павлоград : ЗПИЭУ, 2003. 137 с.
2. Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа: личностно ориентированный подход: монографія. Москва: Институт педагогики социальной работы РАО, 1999. 184 с.
3. Максимовська Н. О. Соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля: анімаційний підхід. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 23 (282), Ч. I. С. 186-196.

Завадська І. М.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії і філософії Подільського державно аграрно-технічного університету м. Кам'янець-Подільський, Україна

Палилюлько О. М.

кандидат історичних наук, викладач соціальних дисциплін, кафедри соціальної роботи та психології, Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Приєднання України до Конвенції ООН про права інвалідів ще 24 вересня 2008 року та затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року поставили перед українськими вищими навчальними закладами низку завдань, які стосуються забезпечення відкритості і доступності освіти для людей будь-якого віку, стану здоров'я і матеріального становища, усунення будь-яких проявів дискримінації, створення рівних можливостей для отримання якісної освіти, запровадження інклюзивної освіти на всіх рівнях.

Відповідно до цих завдань затверджена 1 жовтня 2010 року Наказом Міністерством освіти і науки України № 912 Концепція розвитку інклюзивної освіти, яка визначила мету, завдання і принципи розвитку інклюзивної освіти, шляхи її впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах, окреслила очікувані результати від її реалізації [2, с.34].

Інклюзія – це особлива система навчання, яка передбачає індивідуальний підхід до студентів усіх нозологій, відповідно до їх освітніх потреб. Інклюзія вимагає змін на всіх рівнях освіти і, в першу чергу, формування безбар'єрного освітнього середовища.

Відповідно, метою інклюзивного навчання є створення освітнього середовища, в якому вчитель і учні, студенти й викладачі відкриті до спілкування, де гарантується забезпечення потреб усіх учнів та студентів, повага до їхніх здібностей та можливостей. Завдяки такому підходу молоді люди, що мають серйозні проблеми зі здоров'ям, отримують шанс здобути професію й стати успішними в житті.

Для забезпечення інклюзії студента з інвалідністю у навчально-виховний процес слід перш за все врахувати і максимально компенсувати труднощі сприйняття навчального матеріалу студентами із сенсорними вадами. При цьому в кожному індивідуальному випадку дуже важливо чітко уявляти, яким чином студенту зручніше сприймати цей матеріал: візуально, на слух, тактильно. Відповідним чином має бути підготовлено методичне і дидактичне забезпечення навчального процесу. Наприклад, конспекти лекцій, вказівки до виконання практичних і лабораторних робіт, тестові завдання мають бути підготовлені у паперовому, аудіо- та електронному форматах. Навчальні аудиторії мають бути обладнані спеціальними технічними засобами: активними дошками, мультимедійною технікою, копіювальними приладами, системами підсилення звуку. Одночасно студенти мають право використовувати індивідуальні технічні засоби, зокрема, диктофони, слухові апарати, ноутбуки [2, с.18].

Для студентів із проблемами пересування (з вадами опорно-рухового апарату, зору, ДЦП) у першу чергу має бути забезпечена архітектурна безбар'єрність зовнішнього і внутрішнього простору університету. Це означає необхідність спорудження пандусів, встановлення широких ліфтів зі звуковою, тактильною та цифровою інформацією, усунення порогів, наявність спеціальних поручнів уздовж сходинок, забезпечення належної ширини коридорів, дверей, проходів між партами. Необхідним елементом інклюзії є встановлення спеціальних меблів для студентів-візочників і для тих, кому важко сидіти за партою тривалий час, створення належних санітарних умов (обладнання туалетів, душових).

Перш, ніж прийняти на навчання людей із інвалідністю, університет має здійснити ряд організаційних заходів, зокрема:

- створення спеціалізованої матеріально-технічної бази;
- надання можливості вибору форми навчання: денної, заочної, дистанційної, комбінованої;
- наближення освітніх послуг до місць проживання маломобільних студентів (відкриття філій, центрів дистанційної освіти);
- підготовка адаптованого навчально-методичного забезпечення для студентів різних нозологій (аудіо-, відео-, тактильних та електронних матеріалів тощо);
- перепідготовка викладачів, впровадження спеціальних інформаційних і педагогічних технологій;
- адаптація викладачів і студентів до інтегрованого освітнього середовища, формування в колективі толерантного ставлення і розуміння проблем людей із інвалідністю;
- урахування індивідуальних особливостей і потреб студентів, організація психологічної підтримки учасників навчального процесу;
- надання соціальної та медико-реабілітаційної допомоги [3, с.104].

Успіхи студентів із інвалідністю залежать від розуміння їхніх потреб, надання кваліфікованої допомоги, доброзичливості, людяності та чуйності

викладачів.

Література:

1. Конвенція про права інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на Шістдесят першій сесії ГА ООН 13 грудня 2006 р. Вид. Представництва ООН в Україні, 2008. 40 с.

2. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №48/96, прийнята на 48 сесії ГА ООН 20 грудня 1993 р. Київ : ВГСПО «НАІУ», 2003. 40 с.

3. Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : навчально-методичний посібник. Київ : Соцінформ, 2004. 128 с.

Стецюк В. Б.

*кандидат історичних наук, доцент,
докторант кафедри історії України,
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Палилюцько О. М.

*кандидат історичних наук,
викладач соціальних дисциплін,
кафедри соціальної роботи та психології,
Подільського спеціального навчально-
реабілітаційного соціально-економічного коледжу
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ

Підписання закону про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з інвалідністю до освітніх послуг, затвердження Положення щодо інклюзивно-ресурсних центрів, прийняття Розпорядження про «Національну систему інституційного догляду та виховання дітей на 2017—2026 роки» передбачають поступовий перехід від інституційного догляду та виховання до інклюзивного навчання в загальноосвітній системі нашої держави.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, коли вимоги до освіти зростають надзвичайно цінним було рішення Київської міської ради відкрити Міжнародний університет розвитку людини «Україна» 18 лютого 1998 р. У червні 2007 р. університет було визнано акредитованим за статусом вищого навчального закладу освіти IV рівня акредитації. Університет "Україна" - єдиний вищий навчальний заклад інтегрованого типу, відкритий для молоді неоднакового рівня підготовки, диференційованих соціальних можливостей і різного стану здоров'я. Він свідомо взяв на себе місію вчити студентів із особливими потребами. У цьому його унікальність.

Розбудова університету здійснювалась у відповідності зі Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів 1993 року, гуманістичними принципами Саламанкської Декларації 1994 року, положеннями Плану дій Ради Європи по сприянню правам і повній участі інвалідів у суспільстві 2006 року, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та іншими міжнародними угодами і вітчизняними законодавчими актами [1, с. 18].

Університет має навчально-виховні підрозділи у багатьох містах України — інститути, коледжі, філії, факультети, серед яких і Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна» (ХІСТ), котрий є одним із провідних закладів вищої освіти в області, що забезпечує умови для рівного, безбар'єрного доступу до вищої освіти студентам із різним станом здоров'я у вищій школі Хмельницької області.

Сьогодні, досвід Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» доводить, що заклад вищої освіти може бути одним із результативних суб'єктів створення та реалізації інклюзивного освітнього простору із забезпеченням усіх необхідних умов для навчання «особливих» студентів на рівних умовах з іншими в контексті гуманізації та демократизації вищої освіти.

Щорічно у навчальному закладі серед здорових однолітків здобуває вищу освіту молодь з інвалідністю, найбільшу групу серед яких становлять студенти із захворюваннями опорно-рухового апарату, ДЦП, з вадами слуху, проблемами зору тощо. Варто зауважити, що заклад забезпечує рівний доступ до навчання студентам з різними вадами за умови повного виконання навчального плану. Для цього при вступі студенти з інвалідністю надають довідку МСЕК, яка є підтвердженням того, що вони за станом здоров'я можуть навчатися за обраною спеціальністю та працювати за відповідним фахом.

Проблема інклюзивної освіти має комплексний характер, тому обов'язковою умовою впровадження інклюзії у закладі вищої освіти є наявність спеціального підрозділу з мультидисциплінарною командою фахівців. У ХІСТ це Центр соціальної інклюзії, який функціонує вже понад 10 років. Основними функціями такого центру є створення інклюзивного освітнього простору, посередницька та координаційна діяльність в організації соціальних контактів, співпраці зі студентами з особливими потребами та їхніми батьками. Фахівцями, що входять до його штату, є: керівник, координатор зв'язків між абітурієнтами і студентами з особливими потребами та профільними

викладачами, оператор інтернет-ресурсу, методист фізичної реабілітації, соціальний педагог та психолог, перекладач української жестової мови [2, с. 154].

Розвиток внутрішнього інклюзивного освітнього середовища починається зі створення архітектурної безбар'єрності закладу. У цьому напрямі встановлено пандуси, дотримано вимоги щодо ширини дверних отворів та висоти порогів для зручного і вільного пересування студентів-візочників, застосовано контрастність кольорів у коридорах, облаштовано вказівники з назвами кабінетів та поверхів для студентів з вадами зору тощо. Для транспортування студентів з інвалідністю здійснюється співпраця із соціальним таксі міста, обладнаним для перевезення осіб на інвалідних візках.

Також для створення безбар'єрного доступу до освіти такої категорії молоді на базі інституту функціонує навчально-реабілітаційний центр, який облаштовано слухово-мовленнєвим тренажером, слуховими апаратами БМ-системи, ПК із програмним забезпеченням для студентів із вадами слуху, збільшувальними лупами, лупами-лінійками для читання, лінзами для розгляду карт і малюнків, телевізійними збільшувачами для читання, рельєфно-крапковою азбукою Брайля для слабозорих тощо. Для здійснення фізичної реабілітації студентів із захворюваннями опорно-рухового апарату центр забезпечено такою апаратурою, як: апарати тракційного витягнення хребта, лазерної терапії, ультразвуку, лімфодренажу, профілактори Євмінова, масажні кушетки, апарати для електропунктурної діагностики тощо.

Не менш важливим для створення інклюзивного освітнього простору є формування інклюзивної компетентності викладачів та всього персоналу, що відбувається через розробку і впровадження спецкурсів, тренінгів, майстер-класів, школи інклюзивної майстерності тощо, зміст яких передбачає формування комплексу компетенцій, необхідних для роботи в умовах освітньої інклюзії [3, с. 11].

З 2016 р. у Хмельницькому інституті започаткований ще один напрям роботи, психолого-педагогічний супровід навчання студентів-військовослужбовців, які повернулися із зони АТО.

Подальшими напрямками дослідження є розробка методів упровадження моделі інклюзивного навчання осіб з особливими потребами у ВНЗ України.

Література:

1. Конвенція про права інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на Шістдесят першій сесії ГА ООН 13 грудня 2006 р. Вид. Представництва ООН в Україні, 2008. 40 с.
2. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.
3. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання. *Соціальний педагог*. 2008. № 3. С. 43.

Вольська А. О.

кандидат економічних наук, доцент, викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Гуменюк І. М.

викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

РОЛЬ ДЕМОКРАТИЧНОГО СТИЛЮ СПІЛКУВАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ

В умовах динамічного розвитку українського суспільства система вищої освіти повинна не чекати від нього чітко сформульованих вимог, а передбачати тенденції суспільного розвитку і готувати фахівців, що будуть відповідати цим тенденціям і потребам майбутнього. Поки що таке завдання не виконується, і це відчувають як випускники вишів, так і роботодавці. Усвідомлює це і більшість викладачів вищих навчальних закладів, намагаючись зробити процес здобуття знань більш творчим, інтерактивним. Безумовно, сказане ще у більшій мірі стосується інклюзивного навчання, метою якого є забезпечення можливості всебічної участі всіх членів суспільства у будь-яких сферах життєдіяльності.

Виконання завдань інклюзивної освіти вимагає, по-перше, принципово нового осмислення базових елементів навчального процесу, по-друге, детального вивчення психологічних особливостей кожного студента, по-третє, створення дидактичних і психологічних умов свідомого отримання знань студентами з особливими потребами.

Студент повинен бути не формальним, а фактичним співучасником навчального процесу на рівні не тільки інтелектуальної, а й особистісної та соціальної активності. Викладач виступає у функції не керівника, а скоріше організатора процесу, більш досвідченого та інформованого, ніж студенти. Проте і власний досвід молодих людей може стати джерелом навчально-пізнавальної діяльності за умови доброзичливого ставлення до нього з боку викладача. «Визнання особистісного досвіду спілкування студентів важливим для подальшого становлення їх як фахівців створює сприятливі умови для їх творчого розвитку, спонукає їх до самостійної пошукової діяльності» [1, с. 36].

Якщо викладач віддає перевагу традиційному «академічному» стилю спілкування у режимі «Я повинен донести до вас певний обсяг інформації, а ви повинні уважно слухати і фіксувати її», тим самим - він свідомо або несвідомо обмежує права студентів на участь у навчальному процесі. Не маючи можливості оперативно подавати сигнали «зворотного зв'язку», частина

студентів швидко втрачає інтерес до навчального матеріалу. Це, безперечно, стосується насамперед студентів з особливими потребами. Вони потребують постійного вербального і невербального контакту, постійного підтвердження їх статусу як рівноправних учасників спілкування, що можуть впливати на його перебіг.

Комунікація на занятті повинна мати діалогічний характер (у широкому сенсі розуміння поняття діалогу). Адже діалог, як форма вербальної чи невербальної взаємодії, передбачає партнерські взаємини, наявність певних домовленостей між його учасниками, взаємну ініціативу і доброзичливість партнерів.

Виконати завдання забезпечення навчального спілкування саме такого типу можуть лише ті викладачі, для яких демократичний стиль спілкування з студентами є природним і усвідомленим.

Такий викладач не боїться зізнатися, що не знає відповіді на якесь питання. Навпаки, він використовує цю ситуацію для формулювання проблемних завдань, для обговорення різних варіантів відповідей, тобто на практиці покаже студентам поліваріативність наукового пізнання. У такому випадку результатами спілкування є позитивна внутрішня мотивація навчальної діяльності, взаємодопомога та доброзичливість не тільки у системі «викладач – студенти», але й у системі стосунків між студентами в академічній групі.

Таким чином, демократичний стиль поведінки викладача є необхідною умовою виконання завдань інклюзивного навчання у сучасній вищій школі.

Хоча на сьогоднішній день інклюзивна освітня політика в Україні є ще незрілою і несистематичною, можемо говорити про позитивні зрушення.

Але йдеться про створення цілої інклюзивної системи, яка працюватиме чітко на всіх рівнях, де людина з особливостями психофізичного розвитку зможе віднайти своє місце від народження і протягом цілого життя. Ця система повинна працювати як злагоджений механізм, оскільки хаотичність не є союзником у процесі інтеграції і виховання будь кого, а тим паче тих, хто відрізняється від загалу [2, с.10].

Ми повинні розуміти, що суспільство це єдиний організм, в якому немає зайвих частин і воно повинно бути відкритим до потреб усіх верств населення, сприймати належним чином усіх своїх членів. Надихає те, що у виборі шляхів допомоги найменш захищеним верствам населення Україна все ж пішла, на думку автора, найбільш цивілізованим шляхом обравши інклюзивну модель на противагу сегригативній. Важливо, що на шляху до змін лідуєчі позиції займають представники громадськості, як найбільш зацікавлені у змінах особи.

На останок хочеться підкреслити, що лише за створення відповідних законодавчих, матеріально технічних та інформативних умов можлива повноцінна інклюзія дітей з особливими потребами до загальноосвітнього середовища.

Це тривалий процес, який відбувається сьогодні, маємо надію, що його інтенсивність не буде знижуватись і через певний час Україні вдасться досягти

цивілізованого рівня у процесі залучення та надання послуг людям з особливими потребами .

Література:

1. Галузьяк В. М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування / В. М. Галузьяк; Ін-т психології ім. М.С. Костюка НАПН України. Київ, 2012. 199с.

2. Родименко І. М. Сучасний погляд на проблеми навчання дітей з особливими потребами. Нива знань, 2008. № 2. С. 8-12.

Дудченко В. С.

кандидат філософських наук, доцент, викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально- економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Дужева О. Г.

викладач першої категорії, викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально- економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ФЕНОМЕН ДУХОВНОСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КАТАСТРОФИ ТА ПРАКТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ

В процесі формування культури, національного менталітету, людської само ідентифікації постають глибинні питання. Такими питаннями просякнута вся історична доля людства, вони вічні, невичерпні, а інколи залишаються без відповіді. Для людини характерні питання і про сенс буття, і про можливість знаходження в самому феномені життя чогось не знищеною смертю, і про граничні і трансцендентні сфери душі, і про моменти дива.

Проблеми духовності пов'язані з вкоріненням людини в аксіологічних, культурних, благодатних сферах усвідомленого існування. Означені пошуки завше турбували людський розум і виявляються актуальними і в нашій швидкоплинній сучасності, котра переповнена незвичними глобальними викликами. Трагічність екзистенціального досвіду, втрата духовних цінностей, орієнтирів полягає в тому, що в більшості випадків це досвід особистого переживання кризових явищ, роздвоєння, коли кардинально змінюється система цінностей, руйнується звична система переконань і критерії оцінок.

Людство переживає трагічні періоди цивілізаційного поступу. Це прямі військові і гібридні війни, світові економічні, демографічні, екологічні та техногенні кризи. Ці та інші кризи людської цивілізації на рубежі III тисячоліття в основному спричинені людською агресивною діяльністю, і недаремно більшість західних і вітчизняних філософів називають такі негаразди «антропологічною духовною катастрофою».

Ми погоджуємось із М. Бердяєвим в тому, що все змінилось в світі, і потрібні вже нові реакції живого духу на всі події що відбуваються. Ці нові реакції потрібні і для духу, який залишився вірним своїй вірі, своїй ідеї. Не віра, не ідея змінилась, а світ та люди зрадили і віру, і ідею.

Проте яким би випробуванням не піддавалася людська цивілізація в ній діє своєрідний закон збереження гуманності, через який найжахливіші катаклізми породжують разом з тим високі зразки духовної мужності, духовної величі, зворушливої гармонії у досягненні вищих цінностей. Тому «антропологічна духовна катастрофа» ніколи не знищує потребу духовності, віру в її високі ідеали.

Перші теоретичні уявлення про феномен духовності формуються в доісторичну епоху, коли зародилася ідея одухотвореності Космосу. У цивілізаційній перспективі увага мислителів була направлена на виявлення і осмислення духовного, на побудову теорій духу.

У Біблії, як і у греків, дух не властивий людині, а дається йому зверху. Можна простежити, що грецька філософія завжди вважала за краще позначати дух словом «нус», ніж словом «пневма».

Якісно нове розуміння духовності формується з поширенням християнства на теренах колишньої Римської імперії, розкривається в канонічних Євангеліях, продовжує біблійне розуміння, але репрезентує таку спірітуалізацію, яка говорить про нове одкровення, що відбулося.

На відміну від Західної Європи в українській філософії проблеми духовності, духовної самосвідомості викликали жвавий інтерес серед мисленників. Новий імпульс дослідження серця як ключового засобу пізнання макро і мікросвіту здійснив Г. Сковорода як своїх працях, так і в повсякденному житті. Його ідеї знайшли подальший розвиток у творчості М. Гоголя, П. Куліша, П. Юркевича, В. Соловйова, Л. Українки.

Серед сучасних науковців новий імпульс отримує дослідження, переосмислення і популяризація духовності. Цивілізаційні «вивихи» людства яскраво засвідчили хибність технократичного шляху розвитку людства, котре останні роки нехтувало духовністю.

Наразі ми спостерігаємо аксіологічну дезорганізацію суспільства і навіть в нові інформаційні, інноваційні часи оздоровлення суспільного і особистого життя потребує узгодження сьогодення з віковичними традиціями Святого Письма, духовними традиціями людства та культурно-історичними надбаннями нашого народу. Важко складати пророцтва, сказати в які часи відбудеться духовне просвітлення людства, розпочнеться процес духовного відродження нашої нації. Але ми твердо переконані, що цей процес неодмінно відбудеться.

Література:

1. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с.
2. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с.
3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.
4. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.

Зданюк В. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації та медико-біологічних основ фізичного виховання Кам'янець -Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець – Подільський, Україна

Коломієць Я. В.

викладач, завідувач навчально - реабілітаційного відділу Подільського спеціального навчально - реабілітаційного соціально - економічного коледжу, м. Кам'янець – Подільський, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ У ФІЗИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Останнім часом на шпальтах наукових видань висвітлюється питання інклюзивного навчання, яке передбачає реалізацію конкретних рішень, що дозволять усім членам соціуму рівноправно брати участь в академічному та суспільному житті.

Невід'ємною ланкою навчального процесу в закладах інклюзивної освіти є обов'язкове проведення занять з фізичної реабілітації. Реабілітація в інклюзії – це важливий момент, який дає можливість студенту впевненість в своїх фізичних і психічних можливостях, а також розкрити свою особистість. Впевненість в собі є важливим джерелом мотивації в повсякденному житті. Таким чином студенти виявляють велику наполегливість, докладають більше

зусиль і частіше беруться за виконання важких завдань.¹ В ході навчально-реабілітаційного процесу студентів цей ефект досягається в результаті усвідомлення прогресу, у розвитку рухових і психічних якостей, перемоги над собою.

У реабілітаційний процес студентів Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу ми розпочали впровадження програми “Психодіагностика”.² Ця програма є комп’ютеризованою системою тестування, яка використовується для оцінки функціонального стану організму в умовах впливу на нього різних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Дана система тестування призначена для визначення індивідуальних властивостей вищої нервової діяльності студента при переробці зорової інформації різного ступеня складності за методикою Макаренко Н.В.³ і Лизогуба В.С.⁴

Дана програма дозволяє визначати психофізіологічні можливості – швидкість простої та складної реакції при різних режимах роботи, а також властивості нервової системи. У даній програмі реалізовані три основні режими: оптимальні, зворотного зв'язку і нав'язаного ритму.

У режимах зворотного зв'язку і нав'язаного ритму можна визначити рівень функціональної рухливості і сили нервових процесів. У режимі зворотного зв'язку кожна наступна експозиція надається тим швидше, чим швидше випробуваний реагує на попередню експозицію. Чим менше помилок в даному тесті – тим вище сила нервової системи. Чим менше часу виходу на мінімальну експозицію – тим вище рухливість нервової системи.

В результаті застосування розробленої методики фізичних вправ у реабілітаційному процесі студентів передбачається покращення показників, що характеризують рухливість і силу нервових процесів. Відомо, що рухливість і сила нервових процесів відносяться до спадкових властивостей. Однак, як доведено низкою наукових досліджень, під впливом специфічного тренування ці якості можуть змінюватися в обмеженому діапазоні для кожної людини.

Література:

1. Козина Ж. Л., Ильницкая А. С., Пашенко Н. А., Коваль М. В. Комплексное применение оздоровительных методик пилатеса и бодифлекса для повышения психофизиологических возможностей студентов. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 3. С. 31-36.

¹ Ремарович Я.В. Сучасні погляди на етіопатогенез дитячого церебрального паралічу. Збірнику наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-

² Козина Ж.Л., Барібина Л.М., Міщенко Д.І., Цикунов О.А., Козін О.В. Програма «Психодіагностика» як средство определения психофизиологических особенностей и функционального состояния в физическом воспитании студентов. *Физическое воспитание студентов, научный журнал*. Харьков, ХОНОКУ-ХГАДИ, 2011. С. 56-60.

³ Макаренко Н.В. Методика проведення обстежень та оцінки індивідуальних нейродинамічних властивостей вищої нервової діяльності людини. *Фізіологічний журнал*. 1999. т. 45, №.4 С.125–131.

⁴ Лизогуб В.С. Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність. *Фізіол. журн*. 2010. Т.56, №.1. С. 148-151.

2. Ремарович Я. В. Сучасні погляди на етіопатогенез дитячого церебрального паралічу. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Випуск 12.

3. Макаренко Н. В. Методика проведення обстежень та оцінки індивідуальних нейродинамічних властивостей вищої нервової діяльності людини. *Фізіологічний журнал*. 1999. т. 45, №. 4. С.125–131.

4. Лизогуб В. С. Індивідуальні психофізіологічні особливості людини та професійна діяльність. *Фізіол. журн*. 2010. Т. 56, №.1. С. 148–151.

Зубаль М. В.

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри спорту і спортивних ігор Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Степанков С. П.

*викладач кафедри охорони праці та фізичного виховання Подільського
державного аграрно-технічного університету,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ, ЩО МАЮТЬ
ОБМЕЖЕНІ ФІЗИЧНІ МОЖЛИВОСТІ**

Сучасні умови, в яких перебуває дитина з обмеженими фізичними можливостями, характеризуються, з одного боку, різким зростанням негативних соціальних та економічних тенденцій у суспільстві, з іншого, – деформацією функцій сім'ї і зміною пріоритетів щодо розвитку особистості, її практичну діяльність в усіх напрямках господарювання та духовної культури.

З метою комплексної допомоги дітям з обмеженими фізичними можливостями та їх сім'ям в Україні на базі регіональних управлінь праці та соціального захисту населення створюються центри реабілітації. Основним завданням таких центрів є: рання соціально-психологічна адаптація дітей з обмеженими фізичними можливостями до власних проблем, пов'язаних з інвалідністю, корекція комунікативних навичок, медична, психологічна,

логопедична корекція, фізична реабілітація дитини, соціально-педагогічна та психологічна допомога родині.

Оскільки створення центрів реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями є новим напрямом в соціальній політиці України, існуючий вітчизняний досвід соціально-педагогічної роботи з такими дітьми, який реалізується в спецшколах та інтернатах, у реабілітаційні центри переноситься без змін, що не дає очікуваних результатів. Сьогодні в основу їх роботи покладено гуманістичний принцип виховання особистості, коли дитина не відривається від звичного оточення, а залишається в колі сім'ї, і це спонукає науковців до пошуку нових підходів у роботі з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями [1].

Дослідження проблеми також визначається протиріччям між вимогами суспільства до ефективного розв'язання соціально-педагогічних проблем на достатньо високому професійному рівні й недостатньо розробленою теоретичною базою, відсутністю ефективної програми діяльності реабілітаційних центрів, що знижує їх можливості щодо реалізації основних завдань.

Соціально-педагогічна робота з такими сім'ями має за мету створення в родині позитивного психологічного клімату для догляду, спілкування і навчання дитини з обмеженими фізичними можливостями, набуття членами сім'ї знань і навичок щодо виховання хворої дитини і продуктивної адаптації до її особливостей, для запобігання додаткових зовнішніх впливів, які здатні погіршити процес соціалізації такої дитини, соціальної інтеграції сім'ї [2].

Усе це обумовлює необхідність проведення в нашому суспільстві досліджень щодо створення спеціальної моделі соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, у реабілітаційних центрах.

Аналіз сучасної наукової літератури та реалій соціально-педагогічної практики дає підстави для висновку, що теоретико-методологічні основи та технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, на сьогодні розроблені недостатньо; не визначено теоретичні основи щодо забезпечення психолого-педагогічної адаптації сім'ї до проблеми інвалідності дитини, психолого-педагогічні умови соціальної інтеграції сім'ї; відсутня система педагогічних механізмів стимулювання розвитку виховного потенціалу сім'ї з дитиною з обмеженими фізичними можливостями й підвищення рівня готовності батьків до виховання хворої дитини; немає чітко розробленої методики соціально-педагогічної роботи з сім'єю в умовах реабілітаційних центрів [3].

Отже, наукові дослідження теоретичних основ і технологій соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, стали актуальними в теоретичному і практичному аспектах. Недостатність теоретичної та практичної розробленості даної проблеми сприяли вибору теми нашого дослідження.

В експерименті приймали участь 30 сімей з дітьми, що хворіють на дитячий церебральний параліч, 8 соціальних педагогів, 4 психологи, 3 фізичних реабілітолога Хмельницького центру комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень «Родинний затишок», Тернопільського центру реабілітації хворих дітей на дитячий церебральний параліч.

Нами здійснено цілісне дослідження проблем соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями; визначено типи сімей, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями; уточнено їх психолого-педагогічні проблеми й потреби; розроблені форми й методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями в умовах реабілітаційного центру; визначені критерії та показники ефективності соціально-педагогічної роботи з ними, а також на основі індивідуально адаптованих програм (мануальна, фізіо – та кінезітерапії, масаж, тейпування, проблеми з опорно-руховим апаратом, корекція різноманітних порушень постави, усунення больових відчуттів) для таких дітей дослідили динаміку покращення їх здоров'я і фізичного розвитку.

Література:

1. Актуальні проблеми спеціальної психології та педагогіки: зб. наук. праць. Наук. ред. Вишемирський В. С. та ін. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2005. 202 с.
2. Борщевська Л. В., Зіброва А. В., Іванова І. Б. На допомогу батькам, що мають дітей з особливими потребами. К. : 1999. 160 с.
3. Ільясов Р. А. Методичний посібник з організації професійного навчання за робітничими професійними та його соціально — психологічного супроводу в умовах центрів професійної реабілітації інвалідів. К. 2006. 105 с.

Мазур П. Є.

*кандидат медичних наук, директор
Кременецького медичного коледжу ім. Арсена Річинського,
м. Кременець, Україна*

Борак О.В.

*викладач медичної та соціальної реабілітації,
Кременецький медичний коледж імені Арсена Річинського
м. Кременець, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодні завдання всіх вищих навчальних закладів - виховання громадянина з високим рівнем патріотизму, громадянської свідомості, активності, поваги до прав і свобод демократичного суспільства. Сучасність вимагає від людини бути готовим і здатним до активної участі у справах держави і суспільства на основі усвідомлення своїх прав і обов'язків, та себе як повноцінного члена соціальної спільноти, громадянина своєї країни. Ці завдання дають орієнтацію на покращення національної гідності, патріотизму й громадянської зрілості особистості, що включає освіченість на рівні кращих світових зразків, гуманізм, духовність, діловитість; активну позицію кожної людини, зокрема її самореалізацію у матеріальній і духовній сферах суспільного життя, дотримання конституційних норм. Не менш важливим показником є гуманне, турботливе і милосердне ставлення до студентів з особливими потребами, які теж мають право на повноцінне життя в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Процес соціалізації буде відповідати такими ознаками, як періодичність та динамічність протікання. Не менш важливим періодом соціалізації є пубертатний вік, коли студент не лише набуває знання, формує власний світогляд, але й отримує навички самоконтролю, взаємодії з колективом, уміння вирішувати складні життєві ситуації. Саме у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладах, відбувається розвиток усіх складових самовдосконалення особистості, у першу чергу потреби у самоствердженні та самореалізації, що є невід'ємною частиною соціального становлення сучасної людини. Кінцевою метою виховання особистості є її підготовка до виконання комплексу ролей, необхідних для суспільного життя: громадянина, працівника, громадського діяча, сім'янина, товариша. Разом з тим рівень вивченості проблем соціалізації студентів з особливими потребами не можна визнати таким, що задовольняє сучасні суспільні потреби. Водночас рівень теоретичних напрацювань в загальній педагогіці і психології містить багато цінних, хоча і розрізнених ідей, думок, здогадок, які можуть і повинні будити пошук у напрямку вивчення адаптивних процесів людини в

навколишньому середовищі. Для розуміння сутності процесу адаптації важливим стає питання про співвідношення понять соціальної адаптації і соціалізації. Процес інтеграції може вважатися повноцінним, якщо забезпечує три умови: навчання кожного студента відповідно до його особливих освітніх потреб і потенційного розвитку; можливість підлітка відвідувати навчальний заклад, живучи в сім'ї, а батькам виховувати власну дитину; розширення кола спілкування студента з особливостями психофізичного розвитку та підвищення якості її соціалізації. Цей процес повинен охоплювати біологічний і психічний рівень людини, а також тривати впродовж всього життя та відповідати неперервному вихованню. Структура процесу соціалізації збігається з хронологією розвитку індивідуальності: народження, вік немовляти, раннє дитинство, дошкільний вік, шкільне дитинство, підлітковий вік, юність, зрілість, старість. На кожному з цих етапів є свій провідний спосіб соціалізації, який знаходить своє вираження у провідних різновидах діяльності – навчанні, грі, входженні в систему сімейних, групових, фахових, етнічних, виробничих та інших відносин. Більше уваги приділяється засвоєнню суттєвих моментів суспільного співжиття - ознайомлення з економічним, політичним, правовим, виробничим, екологічним та іншими його аспектами, а певною мірою і їх засвоєння. Збільшується самостійність та заохочується ініціатива учнів у присвоєнні соціальних навичок поведінки. Набуті знання дозволяють студентів перейти від переважно адаптивних форм соціалізації до активного формування власної «Я-концепції», проектування власного соціального майбутнього. Соціальна ситуація розвитку, специфічна для кожного віку, визначає суворо закономірно увесь образ життя підлітка, або його соціальне буття. З'ясувавши соціальну ситуацію розвитку, яка складається на початку певного віку, що визначається відносинами між студентом та середовищем, ми визначаємо, що в кожному житті виникають та розвиваються новоутворення, яка властива певному віку. Студент, який змінює будову особистості, це вже зовсім інша особа, соціальне буття якої не може суттєво не відрізнятися від буття більш раннього віку. Студент з проблемами у розвитку, який знаходиться серед собі подібних, позбавлений такого животворного джерела розвитку. Підліток на кінець цього віку стає зовсім іншим, ніж тим, яким він був на початку. Саме останнім часом спостерігається посилена увага до зазначеної категорії, активно відбуваються процеси їхньої інтеграції в загальний соціум, розробляються засоби участі у спільному навчально-виховному процесі та студентському житті. Такий підхід до освіти дітей з особливими потребами покликаний до життя низкою різнохарактерних причин. А тому, інтеграція студентів з особливими потребами у вищому навчальні заклади є позитивною тенденцією в освітній практиці. Шлях розвитку лежить не лише через співпрацю, але і через соціальну допомогу іншої людини, яка спочатку є її розумом, її волею, її діяльністю. Це твердження цілком співпадає із нормальним шляхом розвитку. Отже, шлях розвитку лежить через спілкування та співпрацю, через іншу людину. Інтеграція студентів з особливими потребами в колективі повносправних ровесників навчає їх виявляти активність,

ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у вирішенні проблем, приймати самостійні рішення. Ставлення до такого студента, як до особистості, а не як патологічного суб'єкта передбачає визнання в ній особистості, прийняття її індивідуальних особливостей, поваги її честі та гідності. Навчальні плани, індивідуальні програми розвитку розробляються з урахуванням особливостей: її інтересів, стилю пізнання, рівня розвитку, властивостей темпераменту та характеру, культури родини. Відповідно адаптується фізичне і навчальне середовище групи. Студент з особливими потребами має також можливість поступово рухатися вперед, педагоги не вимагають від неї виконувати все так, як від повносправних студентів. Важливим аспектом є співпраця з батьками, залучення їх до навчально-виховного процесу, психологічна підтримка сімей (консультації, тренінги, зустрічі з іншими батьками, групи підтримки тощо) також робота з реабілітологами. Невід'ємна увага приділяється зв'язкам з громадськістю, яка сприяє створенню спільноти, що допомагає піклуватися, представляє і захищає права та інтереси, заохочує до активної громадянської позиції, ініціативності кожного члена громади.

Висновки. Для більш успішного вирішення проблеми соціалізації студентів з особливими освітніми потребами необхідно «перш за все» здійснювати якісну професійну підготовку в вищих навчальних закладах, саме з тих видів праці, які актуальні в даному регіоні, впроваджувати сучасні престижні професії. У великих містах, де є значна кількість спеціальних закладів і кількість випускників порівняно велика, слід в центрах зайнятості організовувати роботу щодо працевлаштування осіб з особливими потребами. Необхідно максимально допомагати наблизувати дітей з обмеженими можливостями до навчального процесу, також залучати батьків до активної участі у вихованні своїх дітей на всіх етапах підготовки їх до самостійного життя, залучення до культурних цінностей, навичок спільного життя. Не менш важливими в майбутньому це допомога освітніх потреб студентів з особливостями психофізичного розвитку повинні стати: удосконалення нормативно-правового забезпечення; розробка нових концептуальних засад розвитку соціально-педагогічного патронажу; визначення форм нової соціально-трудової реабілітації, інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство.

Література:

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений. Т. 4. М. : Педагогика, 1984.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений. Т. 5. М. : «Педагогика», 1983
3. Выготский Л. С. Реальные формы социального поведения «Психология личности в трудах отечественных психологов». СПб. : Питер, 2000. 480 с.
4. Гвишиани Д. М., Лапина Н. И. Краткий словарь по социологии. М. : Политиздат, 1988.

Федорчук В. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Федорчук В. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Сторожук Н. Р.

викладач соціальних дисциплін кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Зміни в соціально-економічному житті нашої країни, зростаючі вимоги суспільства до якісної освіти часто призводять до підвищення рівня розумової та емоційної напруги сучасних студентів, що значно впливає на їх задоволення від отримання знань та умінь у процесі опанування майбутньою професією. Підготовка студентів до успішного подолання труднощів, які виникають під час навчання, позитивно вплине на їхню емоційну атмосферу, емоційне благополуччя.

Емоційне благополуччя – це той стійкий позитивний та комфортний емоційний стан, який підвищує загальний рівень якості життя особистості, забезпечує ефективність її функціонування в різних сферах діяльності тощо.

Прийнято вважати, що теоретичну основу феномену «психологічне благополуччя» заклав Н. Бредберна, який визначає його як баланс між двома комплексами емоцій – позитивними і негативними. В Україні вивчення даного феномена та його чинників припадає на останнє десятиліття ХХ століття.

Обґрунтування поняття «психологічне благополуччя особистості» викликало надзвичайно широкий інтерес науковців і обумовило різні погляди на його тлумачення. Зокрема вчені виокремили кілька підходів до вивчення проблеми благополуччя. Перший – заснований на переживанні позитивних емоцій та задоволеності життям – отримав назву гедоністичного (за Е. Дінером). Другий підхід – евдемоністичний. Він базується на засадах

гуманістично-екзистенціальної психології та розумінні повноцінного функціонування особистості як такої, яка має містити цілі та смисли, цінності особистісного зростання, свободи, відповідальності, зв'язаності з іншими людьми (за Н. Гранкіною-Сазоною). М.Ягода запропонувала багатомірну модель благополуччя: самоприйняття, особистісне зростання, інтегрованість (здатність справлятися зі стресовими ситуаціями), автономність, точність сприйняття реальності, компетентність по відношенню до оточуючого соціального середовища [1, с. 71].

Саме поняття психологічного благополуччя було обґрунтоване американською дослідницею К. Ріфф та визначається як налагодженість психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги, задоволеності собою та навколишнім світом. Це поняття містить шість провідних конструктів цього феномену: 1) позитивні стосунки з оточуючими; 2) автономія; 3) управління оточуючим середовищем; 4) особистісне зростання; 5) наявність мети у житті; 6) самоприйняття [4].

Ми погоджуємося з думкою Л. Тарабакіної про те, що емоційне благополуччя доцільно розглядати як синонім поняття емоційне здоров'я, і характеризувати його як складову частину психологічного здоров'я людини, яка дозволяє зберігати цілісне емоційне ставлення до себе і до світу, перетворювати негативні емоції і породжувати позитивно забарвлені переживання [3].

Л. Куликов виділяє такі фактори психологічного благополуччя: соціальні (задоволеність особистості своїм соціальним статусом та станом у соціумі, до якого вона себе зараховує, міжособистісними зв'язками); духовні (відчуття причетності до духовної культури суспільства, усвідомлення можливості долучатися до її багатств, розуміння сутності і призначення людини, усвідомлення переживання нею сенсу життя); фізичні (добре фізичне самопочуття, фізичний тонус, тілесний комфорт, що задовольняє індивіда); матеріальні (задоволеність матеріальним аспектом свого існування, стабільність матеріального статку); психологічні (узгодженість психічних процесів та функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги) [2, с. 476–510].

Зважаючи на сказане вище, великого значення набуває процес підготовки молоді, головним завданням якого є оволодіння базовими факторами емоційного благополуччя. Освітнє середовище опосередковано стає одним із інститутів забезпечення формування та розвитку емоційного благополуччя (психічного здоров'я) особистості. Психологічне благополуччя розглядається як результат переживання особистістю успіхів чи досягнень у різноманітних сферах існування: у професійній підготовці, гармонії в міжособистісних стосунках, самореалізації.

Література:

1. Водяха С. А. Предикторы психологического благополучия студентов. *Педагогическое образование в России*, 2013. № 1. С. 70-74.
2. Куликов Л. В. Детерминанты удовлетворённости жизнью. *Общество и политика*. Изд-во Санк-Петербур. ун-та, 2000. С. 476-510.

3. Тарабакина Л. В. Эмоциональное здоровье школьника : теория и практика психологического сопровождения. дисс... д-ра психол. наук. Нижний Новгород : 2000. 324 с.

4. Ryff C.D. Psychological Well-Being in adult life Current Directions in Psychological Science. 1995. 4. P. 99-104.

Бугерко Я. М.

*кандидат психологічних наук, доцент, викладач
кафедри психології та соціальної роботи Тернопільського
національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

Антошків А. В.

*магістр спеціальності «Соціальна робота» Тернопільського
національного економічного університету,
м. Тернопіль, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ВЗО

Важливою умовою розвитку рефлексивності студентів є створення рефлексивно-співтворчого середовища, котре виявляється у реалізації фундаментальної здатності викладача і студента до саморозвитку через рефлексивну здатність до самовизначення, ціннісного і відповідального ставлення до власної життєдіяльності та до набуття досвіду творення себе кожного моменту часу як унікальної цілісності та індивідуальності. Реальну дію дана умова знаходить у: 1) співдіяльній і співтворчій позиції учасників інноваційного навчання, у їхній учинково-психологічній рівності, 2) глибинному осягненні власних можливостей у процесі проблемно-рефлексивного діалогу та полілогу, 3) активному рефлексуванні та духовному збагаченні власного ментального досвіду, 4) ситуативному осягненні унікальності рефлексивно-творчого ситуативного буття на основі рефлексії учасниками навчання пройденого освітнього процесу та результатів власного вчинання (див. табл.) [1, с. 139].

В експериментальних роботах з вікової і педагогічної психології встановлено, що формування особистісної рефлексії – характерний момент психічного розвитку підліткового і юнацького віку. Однак часто її формування здійснюється стихійно. Варто зазначити, що лише спеціально створені інноваційні умови навчання особливо сприятливі для зовнішньої організації і самоорганізації, осмислення і прийняття себе, а отже, і розвитку рефлексії, яка стає могутнім чинником оптимізації освітньої діяльності [2].

Таблиця 1.

Психолого-педагогічні умови створення рефлексивно-співтворчого середовища

<i>Засади створення рефлексивно-співтворчого середовища</i>	<i>Характеристика умов рефлексивно-співтворчого середовища</i>
<p>1. Рефлексивно-співтворча взаємодія викладачів і студентів</p>	<p>1.1. Професійно-рольова, рефлексивно-гуманістична позиція педагога. 1.2. Реальна відкритість кожного викладача і студента новому досвіду. 1.3. Творчо-пошукове ставлення до світу і самого себе. 1.4. Гуманно-паритетні міжсуб'єктні взаємини</p>
<p>2. Актуалізація і розвиток можливостей до осмислення і переосмислення інтелектуальних та особистісних суперечностей</p>	<p>2.1. Усвідомлення себе активним суб'єктом власної пізнавальної діяльності. 2.2. Активізація рефлексивних процесів у мисленні в ситуації інтелектуального утруднення. 2.3. Розвиток пошукової пізнавальної активності і самостійності студентів через ситуації особистісної невизначеності. 2.4. Ініціація рефлексивно-сміслових суперечностей у процесі аналізу навчальних проблемних ситуацій</p>

Продовження таблиці 1.

3. Культивування аксіонапруженого поля моральних пошуків і дискурсів	3.1. Збагачення психосфери студента внутрішніми еталонами самопобудови. 3.2. Привласнення культурних аналогів у вигляді особистісно-сміслових структур і ціннісних регулятивів поведінки. 3.3. Рефлексивне переструктурування індивідуальних знань, норм, цінностей у процесі подолання проблемно-критичних ситуацій. 3.4. Переосмислення власних стереотипів при зверненні до засад ментального досвіду
4. Світоглядно- вартісна форма вітакультурного зростання учасників розвивальних взаємостосунків	4.1. Співдіяльна і співтворча позиція учасників інноваційного навчання, їхня вчинково-психологічна рівність. 4.2. Глибинне осягнення власних можливостей у процесі проблемно-рефлексивного діалогу та полілогу. 4.3. Активне рефлексування і духовне збагачення власного ментального досвіду. 4.4. Ситуативне осягнення унікальності рефлексивно-творчого буття на основі рефлексії пройденого освітнього процесу та результатів власного вчинання

Відпрацювання навчальних умінь і навичок, норм та еталонів освітньої діяльності, використання різноманітних вправ (коментованих, пробних, пояснювальних, тренувальних тощо) не лише вдосконалює їх, а й сприяє глибокому розумінню нового принципу соціального використання щойно здобутого теоретичного знання [3, с. 97], приводить до переосмислення власних стереотипів та спричинює вироблення нової особистісної позиції. Зміни в образі Я – дієве підґрунтя для рефлексії студентом уявлень про себе як про таку людину, котра здатна на досягнення творчого результату.

Постійна актуалізація власного ставлення особистості до своїх дій під час навчальної діяльності створює особистісну зацікавленість студентів у результатах своєї навчальної праці. У цьому випадку навіть соціально-нормативні труднощі і суперечності, з якими вони зустрічаються, не пригнічують їх, а мобілізують особистісні (вольові, емоційні, енергетичні та ін.) ресурси Я задля досягнення успішного розв'язання-зняття поставлених завдань.

Самовдосконалення особистості, активна співучасть кожного учасника освітньої взаємодії, паритетне партнерство, взаємна цінність і конфіденційність відношень стають провідними чинниками у регуляції відносин, розвитку ініціативи та відповідальності, культивуванні в студентів особистісної рефлексії.

Література:

1. Бугерко Я. М. Рефлексивна сутність лонгітюдного психолого-педагогічного експерименту з модульно-розвивальної системи навчання. *Психологія і суспільство*. 2008, № 3. С. 137-153.

2. Фурман А. В. Теорія освітньої діяльності як метасистема. *Психологія і суспільство*. 2001. № 3. С. 105–144; 2002, № 3–4. С. 20–58.

3. Фурман (Гуменюк) О. Є. Психологія інноваційної освіти: теоретико-методологічний аспект : монографія. Тернопіль, 2007. 385 с. С.139

Панчук Н. П.

*кандидат психологічних наук, доцент, викладач
кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Мацерук М. В.

*магістрантка 1 курсу спеціальності «Дошкільна освіта»,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

З огляду на особистісно-орієнтовану модель сучасної освіти важливим є здійснення психолого-педагогічного впливу через внутрішній світ дитини. Комунікативно-мовленнєвий розвиток розглядають як процес становлення форм і засобів взаємодії дитини з оточенням, в якій віддзеркалені новоутворення емоційно-вольової, когнітивної, особистісної сфери людини як суб'єкта спілкування. У зв'язку з цим, формування і корекцію недоліків комунікативно-мовленнєвої сфери дошкільника необхідно розглядати як пріоритетний напрямок у роботі дитячого психолога.

Дослідженням проблем комунікативно-мовленнєвого розвитку, зокрема у процесі спілкування з дітьми дошкільного віку в сім'ї, займалися відомі психологи О.І.Бондарчук, Н.М.Дятленко, М.І.Лісіна, С.В.Корницька, О.Л.Кононко, В.У.Кузьменко, Т.О.Піроженко, Ю.О.Приходько та інші. Особлива увага науковців зосереджена на міжособистісній комунікації в сім'ї, виконанні ролей у спільній діяльності, встановленні та розвитку міжособистісних стосунків, пізнанні навколишнього світу та самопізнанні (А.М.Богуш, Л.О.Калмикова, К.Л.Крутій, Т.О.Репіна та ін.). Отже, міжособистісна комунікація в сім'ї важлива для обміну інформацією, виконання ролей у спільній діяльності, встановлення та розвитку міжособистісних стосунків, пізнання навколишнього середовища та самопізнання.

На думку Т.О.Піроженко, комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини охоплює такі аспекти: емоційний, комунікативно-лінгвістичний, вольовий, творчий розвиток, що виявляються в мовленнєвій поведінці, розвитку свідомості, особистісних рисах [2].

У структурі психолого-педагогічних причин, які викликають труднощі у комунікації старших дошкільників, важливо виділити [2; 3]:

1) *соціальні*: дефіцит спілкування з оточуючими, який викликає загальну затримку в засвоєнні дитиною суспільного досвіду: сімейної взаємодії з дитиною, як з об'єктом, процес спілкування супроводжується певними установками; стиль спілкування (авторитарний, ліберальний, гіперопіки і т.д.), який частіше всього вибирають батьки; дефіцит повноцінної, відповідної віку, діяльності, який заважає своєчасному функціональному розвитку; ворожість по відношенню до дитини, нестійке спілкування з протиріччями, що, в свою чергу, формує позицію дитини: протидія або бездіяльність;

2) *педагогічні*: авторитарний і ліберальний стилі спілкування педагога з вихованцями; недостатнє відведення часу у ході навчально-виховного процесу нерегламентованим видам діяльності старших дошкільників, а саме самостійній ігровій діяльності;

3) *психологічні*: особливості психіки дитини і т.д.

Цілеспрямований комплексний вплив в умовах дошкільного закладу та сім'ї має бути спрямований на збагачення емоційних та особистісних контактів дошкільників з дорослими і ровесниками, на задоволення потреби дітей в різноманітному чуттєвому пізнанні і дослідженні предметного світу навколо себе через провідний для старшого дошкільного віку вид діяльності – творчу гру [1]. Саме завдяки спілкуванню та ігровій діяльності дитина засвоює досвід, збагачується знаннями, формуються практичні уміння та навички, виробляються погляди та переконання, формуються духовні потреби, естетичні почуття та закладається характер.

Усунення наявних труднощів у комунікації і при цьому своєчасний та ефективний розвиток та удосконалення мовлення для дитини є життєво необхідним, оскільки це забезпечує дошкільнику активну участь у спільній діяльності з дорослими та однолітками.

Своєчасне виявлення труднощів у комунікації і розпочата корекційна робота на ранніх стадіях в ході тісного взаємозв'язку розвитку мовлення та ігрової діяльності дає змогу дитині розкрити для іншої людини свій суб'єктивний світ, при цьому максимально розкритися та самовизначитися у своїй індивідуальності. На жаль, дошкільник, як суб'єкт, який має труднощі комунікації, не може усвідомити того, що він сам є причиною виникнення труднощів у комунікації, але навіть усвідомивши той факт, не завжди може змінити способи і форми свого комунікативного спілкування і ті особистісні утворення, які лежать в їх основі. Все це обумовлено і віковими особливостями (низьким рівнем самоконтролю, опосередкованістю поведінки, слабкою рефлексією) і небагатим набором комунікативних прийомів і технік, які дозволяють оптимізувати власні комунікативні дії.

Таким чином, доречно надавати дошкільникам з труднощами комунікації таку допомогу, яка заключається би у створенні для них спеціальних умов, які б призводили до розвитку рефлексії по відношенню до себе як суб'єкта комунікативного спілкування, а також організації корекційної роботи з метою нейтралізації комунікативних труднощів, розвитку і покращення прийомів комунікативного спілкування. Перед дорослими стоїть важливе завдання – розвивати мислячу істоту через надання можливості дитині реалізувати справжнє призначення розвитку мовлення.

Література:

1. Карасьова К. В., Піроженко Т.О. Ігровий простір дитини. К. : Шкільний світ, 2011. 128 с.
2. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.
3. Піроженко Т. О. Мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Наукові записки Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України* / За ред. С.Д.Максименка. К. : Нора-Друк, 2003. Вип. 23. 436 с.

Герасимова Т. І.

викладач кафедри обліку і оподаткування Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ В СПЕЦІАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Гострою проблемою сьогодення нашої держави є здоров'я підростаючого покоління, виховання у молоді потреби в здоровому способі життя, здоровому дозвіллі. Ці проблеми систематично обговорюються громадськістю, фахівцями різних сфер діяльності, засобами масової інформації. Для вирішення даної проблематики, пріоритети повинні бути все-таки за здоров'язберігаючими технологіями так як це один з важливих аспектів управлінської діяльності керівника кожного навчального закладу, що спонукає заклад до формування його конкурентоспроможності. І тому питання, які пов'язані з збереженням здоров'я студентів в навчальних закладах сьогодні, як і раніше є актуальними.

В останні роки підвищується інтерес до проблеми вивчення та використання здоров'язберігаючих освітніх технологій, у розвиток якої зробили свій внесок філософи, медики, соціологи та науковці.

Згідно з даними МОН України «сучасна освіта характеризується широким впровадженням технологічного підходу. І це є об'єктивним процесом, новим етапом в еволюції освіти, на якому будуть переглянуті підходи до супроводу і забезпечення процесу природного розвитку дитини» [1, с. 4].

Як писала О. Ващенко у своїй праці «Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі»: «Мета усіх здоров'язберігаючих освітніх технологій – сформувати в учнів необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати отримані знання у повсякденному житті» [2, с. 5].

Головна проблема України, що пов'язана з майбутнім нашої держави, є збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління. Занепокоєння викликає різке погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої.

Якщо сучасна медицина займається не здоров'ям, а хворобами, не профілактикою, а лікуванням, то завдання закладів освіти – зберегти, зміцнити здоров'я молодого покоління, сформувати в них відповідальне ставлення до власного здоров'я. Професійна діяльність педагогічних працівників має бути направлена на формування в молоді почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма складовими здоров'я (фізична, соціальна, психічна, духовна).

Впровадження здоров'язберігаючих технологій в навчальний процес націлює викладача не допускати перевантажень студентів, враховувати їх інтелектуальні та індивідуальні фізіологічні особливості кожного студента, налаштовує викладача визначати оптимальний обсяг навчальної інформації та способи її надання та при цьому, планувати такі види роботи, які сприяють зниженню втоми студентів. Здоров'язберігаючі технології передбачають: зміну видів діяльності, групової й парної форм роботи, які сприяють підвищенню рухової активності, вчать вмінню поважати думки інших, висловлювати власні думки, правилам спілкування, проведення ділових ігор та ігрових ситуацій, нестандартних та інтегрованих занять. Викладач з перших хвилин заняття повинен створювати середовище доброзичливості, позитивного емоційного налаштування, адже слід пам'ятати, що психологічний стан і психологічне здоров'я студентів впливає і на фізичне здоров'я.

У сучасній науковій літературі та практиці системи освіти під здоров'язберігаючими технологіями розуміють сукупність методів, що спрямовані на вирішення таких завдань, як: охорона і зміцнення здоров'я молодого покоління; створення оптимальних моделей планування освітнього процесу, заснованих на пропорційному поєднанні навчального навантаження і різних видів відпочинку, в тому числі, активних його форм; формування у свідомості студентів і педагогів цінностей здорового способу життя.

Основна роль у здоров'язберігаючій діяльності будь-якого освітнього закладу відводиться грамотній організації навчального процесу. Сьогодні

шляхами використання здоров'язберігаючих технологій у навчальних закладах є наступні навчально-методичні прийоми:

- зв'язок теми, мети, змісту заняття з життям і здоров'ям людини, наявність акцентів на здоров'язбереження;
- спрямування заняття на розвиток життєвих навичок, компетентностей, цінностей; наявність емоційних розрядок на заняттях;
- формування у студентів життєвої мотивації на здоров'я, ведення здорового способу життя;
- методи педагогічного впливу на студентів (оптимально – не менше 3 видів за заняття: словесний, наочний, аудіовізуальний, самостійної, активної, інтерактивної діяльності тощо); застосування різнорівневого навчання;
- наявність можливості вільного вибору студентами (виду навчальної діяльності, способу діяльності, рівня складності завдань, способу взаємодії, доведення особистісної думки, самооцінки і взаємної оцінки результатів діяльності, самопізнання);
- наявність і застосування завдань різної складності з урахуванням особистісних можливостей студентів; створення фізичного, фізіологічного, психічного комфорту для студентів;
- гармонійне поєднання навчання, виховання і розвитку студентів у навчальній діяльності;
- домашнє завдання з можливістю вибору різних рівнів його складності, коментування правильності його виконання; розумне зменшення обсягу домашніх завдань із метою запобігання перевантаження студентів тощо.

Таким чином, сучасне заняття має бути здоров'язберігаючим, здоров'яформуючим, здоров'язміцнюючим та має бути спрямованим на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя. Педагоги спроможні створити здоров'язберігаюче освітнє середовище тільки в тісному взаємозв'язку з студентами, батьками, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами, з усіма, хто зацікавлений у збереженні і зміцненні здоров'я молодого покоління. Освітня система повинна мати всі необхідні можливості, щоб зробити освітній процес здоров'язберігаючим тому, що мова йде не про стан здоров'я сучасної молоді, а про майбутнє України.

Література:

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим: *Основи здоров'я та фізична культура*. 2005. № 2. С. 1 - 4.
2. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. *Основи здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8. С. 1- 6.

Годованюк А. В.

*викладач кафедри фінансів, економіки та економічної кібернетики
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНО-ЧУТТЄВОЇ СФЕРИ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЄЮ

Складність процесу інтеграції молоді з особливими освітніми потребами в сучасне суспільство та їх соціалізація, обумовлює доцільність використання в практиці спеціальних та інклюзивних закладів вищої освіти музикотерапії як важливого психофізичного фактора, спрямованого на стимуляцію: формування цілісних уявлень про музичне мистецтво, надбання світової культури, накопичення власного досвіду, розвиток естетичних якостей та цінностей, що забезпечують формування особистості та її взаємозв'язків з навколишньою дійсністю. Важливість забезпечення цих психофізичних процесів людей із складними комбінованими порушеннями визначається сучасними вимогами до освіченості молоді, реалізацією інтелектуального та творчого потенціалу в доступних для них сферах

А от одним із аспектів інклюзивної освіти є забезпечення ефективності навчання молоді з особливостями психофізичного розвитку в закладі вищої освіти [3; с. 48].

Корекційна робота з музикотерапії сприяє реалізації змісту виховання й навчання сучасної молоді, який повинен бути культуротворчим, а технології – особистісно-розвивальними [4, с. 52].

Оскільки молоді люди зі складними порушеннями психофізичного розвитку мають свої специфічні особливості, програми будуються з максимальним урахуванням розвитку їх пізнавальної діяльності, вікових та індивідуальних можливостей, рівнем музичної підготовки [2, с. 123].

Слухаючи музику людина одразу сприймає всю глибину мистецтва, тому що мистецтво як і любов – це не кількість інформації, це, в першу чергу, енергія, що випромінюється і сприймається [5, с. 87].

Зміст заняття з музикотерапії полягає в єдності таких позицій, як збагачення досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності та збільшення багажу музичних вражень (рис. 1). При цьому важливо виховувати у молоді культуру слухання та бажання займатися музично-творчою діяльністю для досягнення власної самостійності, незалежності в своїх уподобаннях, а головне здатності через музику любити і сприйняти себе та світ таким, яким він є.

Заняття з метою розвинути емоційно-чуттєву сферу молоді сприяють розвитку їх творчого потенціалу. Саме рецептивне сприймання музики збагачує внутрішній світ їх переживань.

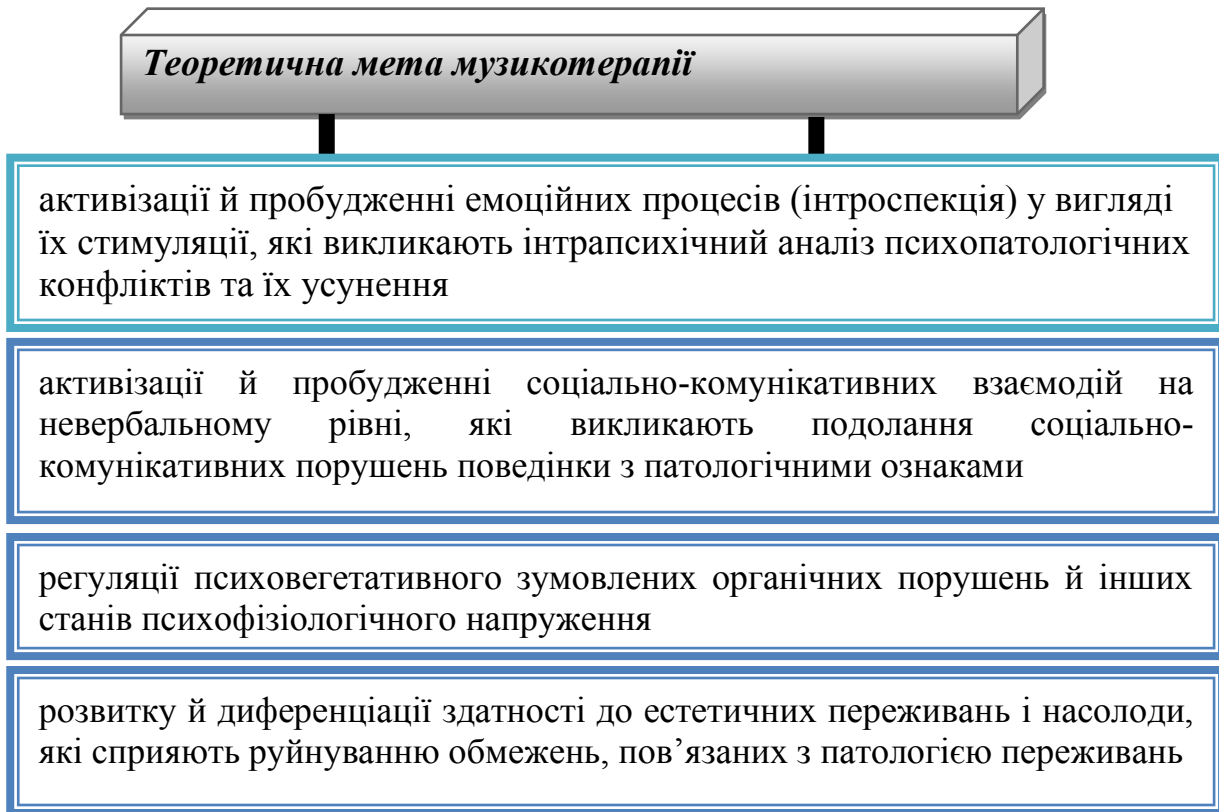

Рис. 1. Теоретична мета музикотерапії

Музичні твори на стимуляцію емоційно-образних уявлень збагачують особистісний світ знань людини, позитивно стимулюють її розвиток та цілеспрямовано впливають на всі життєво важливі процеси функціонування її організму. Готових критеріїв підбору музичних творів у даному напрямку не має, але інструментальна музика більше задовольняє потреби у створенні власного образу відповідно до музичного твору.

Головне, щоб відбувся емоційний відгук на сприйнятий твір. Музикотерапія має безпосередній вплив на емоційний, етичний та естетичний розвиток людини і глибоко діє на її внутрішній стан [1, с. 136]. Сутність людського розуміння музикотерапії полягає в тому, що людина вважає її не лише лікувальним, а ще й корекційно-виховним засобом.

Позитивний вплив музики позначається не лише на патологічно змінених функціях організму людини, а на цілеспрямованому та систематичному формуванні й вихованні особистості з психофізичними порушеннями, соціалізуючи та адаптуючи її до умов сьогодення. Ритм, мелодія, гармонія, які втілені в музичному творі, можна вважати прямими носіями лікувально-виховного впливу. Отже, музикотерапія – це контрольоване використання музики в лікуванні, реабілітації та вихованні молоді, яка має особливі освітні потреби.

Література:

1. Драганчук В.М. Музична терапія: теорія та історія: навч. посібник для студ. Луцьк: РВВ «Вежа», Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. 225 с.

2. Коломійцева О. В. Психологічні особливості емоційного сприймання музики розумововідсталими дітьми: дис. канд. наук. К. : 2009. 255 с.
3. Мамайчук І. І. Психокорекційні технології для дітей з проблемами в розвитку / І. І. Мамайчук. СПб. : Мова, 2004. С. 43 - 81
4. Петрушин В. І. Музична психотерапія: Теорія і практика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. М. : Гуманіт. вид. центр ВЛАДОС, 2000. 176 с.
5. Шабутін С., Хміль С., Шабутіна І. Зцілення музикою. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 192 с.

Кокарєва О. В.

*викладач правових дисциплін, юрисконсульт
Харківського державного соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Гуманізація або процес «олюднення» суспільних відносин віками набувала різних форм: релігійних, атеїстичних, ідеологічних, мистецьких, етичних. Останні десятиліття вона набуває глобального характеру як процес утвердження гуманістичних цінностей. В його основу покладено принцип, за яким людина є найвищою суспільною цінністю. Цим утверджується ідея рівних для усіх можливостей, а також ставиться питання про механізми її реалізації. Механізмів, як не дивно, не багато, і їх схематично можна поділити на дві групи: технологічні та нормативно-правові. Зрозуміло, що цей поділ є умовним, бо існує площина, в якій вони перетинаються та доповнюють один одного. У практиці забезпечення рівних можливостей ця площина отримала назву «соціальна робота». Це - галузь наукових знань, академічна дисципліна та професійна діяльність, спрямована на підтримання і надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі людей, громаді, що розширює або відновлює їхню здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключенню [1, с. 13].

Від початку ХХ сторіччя і по теперішній час сформована велика кількість її моделей: психодинамічна, когнітивна, біхевіористська, гуманістична (що розвивалася на протигагу психоаналізу і біхевіоризму), соціологічно орієнтовані, екологічні, зосереджені на завданні, соціально-радикальні, моделі балансування між індивідуальним та структурним, проблемно та

клієнтоорієнтовані моделі, і так далі. Цей процес продовжується і пояснити це можна тим, що:

– по-перше, соціальна робота поєднує превентивні (попередження соціальних дисфункцій на різних рівнях) та реактивні (виправлення наслідків дисфункцій) задачі;

– по-друге, вона здійснюється у складному, мінливому середовищі.

Цим визначаються й особливі вимоги до нормативно-правового забезпечення та правового регулювання соціальної роботи. Його основу в Україні, як і в інших країнах світу, визначають правові документи, що умовно можна поєднати у п'ять груп відповідно до суб'єктів їх видання:

1) регламентуючі, дорадчі документи світового співтовариства (акти, декларації, пакти, конвенції, рекомендації, резолюції ООН, ВООЗ, МОП, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та інших);

2) внутрішньодержавні нормативно-правові акти (Конституція України, закони, укази Президента, постанови уряду, накази та інструкції Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства молоді та спорту);

3) документи державних адміністрацій в Україні, які забезпечують реалізацію законів на своїй території;

4) документи комунальних утворень;

5) рішення, накази, розпорядження юридичних осіб різних форм власності.

Втім, незважаючи на досить широкий перелік цих суб'єктів, правове регулювання соціальної роботи в Україні обмежене застарілими (на теперішній час) рамками соціального захисту та соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Не піддаючи сумніву доцільність цього підходу, важливо зазначити, що сучасні виклики соціальному функціонуванню як спільнот, так і окремої людини потребують розширення функціоналу соціальної роботи. А відтак, і ревізії її нормативно-правового забезпечення та правового регулювання соціальної роботи. Зокрема може йтись про: врегулювання соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами щодо їх соціально-професійної адаптації; унормування соціально-психологічної допомоги воїнам АТО (ООС), їх освітня переорієнтація в умовах інклюзії; соціальна допомога тим громадянам, які залишилися на окупованих територіях серед яких багато дітей та молоді. І цей перелік не є повним, бо йдеться вже не тільки про вказані уразливі верстви населення, а й про уразливі спільноти. У даному контексті особливого значення набуває соціальна робота в громаді – метод, заснований на аналізі життєвого рівня громади з метою розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня надання послуг та активізації її членів через проведення відповідних акцій і заходів. Відносини у сфері соціальної роботи в громаді будуються за принципом «знизу – вгору» [2, с. 6].

Отже, йдеться про необхідність врахування реалій сучасної України, викликів, що загрожують нормальному функціонуванню та провокують

виключення цілих груп населення задля забезпечення цілісної і ґрунтовної практичної соціальної роботи.

Література:

1. Вступ до соціальної роботи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. Київ : 2005, 300 с.
2. Соціальна робота в Україні: Основні напрями, проблеми та перспективи розвитку [Текст] / За ред. проф. Осетрової О.О. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 квітня 2016 р. Д.* : ДНУ, 2016, 147 с.

Комарніцька Л. М.

викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

На сьогоднішній день однією з найбільш актуальних проблем, що цікавить фахівців різних галузей є проблема соціалізації та психічної адаптації людей з обмеженими можливостями. В останні роки спостерігається тривожна тенденція збільшення кількості дітей, що мають певні проблеми у розвитку. Для людей, що належать до даної категорії, навчання та трудова діяльність стають тим шляхом, який веде їх у активне соціальне життя.

Більшість дітей, що мають ті чи інші нозології, виховуються та здобувають освіту переважно або в домашніх умовах, або у відповідних школах-інтернатах. Проте жодна із цих установ не забезпечує вирішення проблеми соціальної ізоляції дітей з обмеженими можливостями, які не мають можливості вести нормальне повноцінне життя.

Якщо проаналізувати соціальну політику в нашій державі, то варто зазначити, що інвалідність здебільшого розглядається як якась недуга або патологія. І саме через призму такого розуміння інвалідності відбувається відокремлення дитини з обмеженими можливостями від «нормальних» дітей, розуміння нею своєї нерівності, неповноцінності у порівнянні з іншими дітьми. Усе це в сукупності стає тим наріжним каменем, що зумовлює порушення у соціалізації людини.

Під соціалізацією розуміють процес засвоєння людиною соціального досвіду, залучення її до суспільних відносин. Саме у процесі соціалізації людина засвоює певні цінності та форми поведінки, вступає у різноманітні міжособистісні відносини, отримує вміння та навички, необхідні для подальшої успішної реалізації відповідних соціальних ролей та функцій.

На думку відомого психолога І. Кона соціалізація розглядається як процес засвоєння індивідом соціального досвіду, під час якого створюється конкретна особистість, як процес засвоєння певної системи соціальних ролей та культури [2, с. 134]. Учений звертає увагу на те, що саме «у процесі соціалізації індивіди не просто адаптуються до середовища і засвоюють наявні в ньому соціальні ролі та ідентичності, але й навчаються «встановлювати, підтримувати та змінювати такі ідентичності», перетворюючи тим самим самих себе і навколишній світ» [2, с. 152].

Однією з умов успішної соціалізації дітей з обмеженими можливостями є підготовка їх до самостійного життя, підтримка і надання їм допомоги при вступі у «доросле» життя, для чого, насамперед, необхідно створити відповідні умови в сім'ї і освітніх установах для соціальної адаптації дітей.

На сьогоднішній день більша частина дітей з обмеженими можливостями здоров'я виховується та здобуває освіту в стаціонарних установах інтернатного типу. Вважається, що саме в умовах спеціального освітнього закладу можна створити для таких дітей належне середовище для розвитку, виховання та навчання. Однак практика показує зовсім інше. Уже з перших днів перебування дітей у таких закладах спостерігається певне відставання у розвитку. Це все може пояснюватися тим, що у дитини пропадає потреба приймати рішення самостійно, забуваються правила поведінки в певних життєвих ситуаціях, не формуються вміння і навички, необхідні в житті.

Досить цікавими і актуальними є погляди відомого психолога Л.С. Виготського щодо соціалізації особливих дітей. На його думку, найкраще психічний та фізичний розвиток дітей з обмеженими можливостями відбувається у поєднанні з навичками дітей з нормальним розвитком. Л.С. Виготський писав: «При всіх достоїнствах спеціальна школа відрізняється тим основним недоліком, що замикає свого вихованця - сліпого, глухого або розумово відсталу дитини - до вузького кола шкільного колективу, створює замкнутий світ, в якому все пристосовано до дефекту дитини, все фіксує її увагу на свій недолік і не вводить її в справжнє життя» [1, с. 319]. Таким чином, єдиним вірним шляхом у такій ситуації стає інтеграція цих дітей у життя з урахуванням не лише біологічних, а й соціальних факторів.

Інтегрований характер взаємодії здорових дітей і підлітків з особливими потребами має на увазі спільне перебування на певній території в один і той же час, а також участь їх у всіх видах спільної діяльності. Подібну освіту називається інклюзивною або включеною.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує рівне ставлення до всіх людей, але створює особливі умови для дітей, що мають особливі освітні потреби [4, с. 8].

Завдяки спільній діяльності дітей з обмеженими можливостями і здорових дітей, емоційно-оцінним та емоційно-смісловим відносинам відбувається включення перших у нормальне суспільне життя. Таким чином діти з нозологіями не лише пізнають світ дорослих, а й вчаться взаємодіяти з людьми, освоюючи таким чином норми людських відносин.

Отже, можна зробити висновок про те, що проблема соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я є надзвичайно актуальною. Установи, які надають навчальну і виховну функції, не в повній мірі справляються з однією з найбільш важливих для даної категорії дітей проблемою - нездатність і брак сил для інтеграції в суспільстві. Для того, щоб вони не відставали у розвитку від своїх однолітків необхідно включати їх в інклюзивну освіту, яка дозволить їм вчитися і отримувати соціальний досвід в одних і тих же умовах.

Сучасна теорія і практика виховання відсталої дитини підходить практично до вирішення тих проблем, які нечітко відчували основоположники цієї справи. Сеген майже сто років тому говорив вихователю про відсталу дитину: «Якщо вона постійно лежить, посадить її; якщо вона сидить, поставте її; якщо вона не їсть сама, тримайте її пальці, а не ложку під час їди; якщо вона зовсім не діє, спонукайте всі її м'язи до дії; якщо вона не дивиться і не говорить, кажіть їй і дивіться на неї, годуйте її як людину, котра працює та змушуйте її працювати, працюючи разом з нею; будьте її волею, розумом, діяльністю...» [3, с. 76].

Література:

1. Выготский Л. С. Выготский Л. С. Реальные формы социального поведения. *Психология личности в трудах отечественных психологов* / Сост. Л.В. Куликов. Санкт-Петербург : Питер, 2001. С. 315-319. 480 с.
2. Кон И. С. Ребенок и общество : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2003. 336 с.
3. Сеген Э. Воспитание, гигиена и нравственное лечение умственноненормальных детей. Санкт-Петербург : 1903. 154 с.
4. Шипицына Л. М. Интеграция детей с ограниченными возможностями здоров'я. *Воспитание и обучение детей с нарушениями развития*. Москва : 2004. №2. С. 7-9.

Мазур Л. І.

*викладач психології, заступник директора з виховної роботи
ДВНЗ «Могилів – Подільський монтажно – економічний коледж»,
м. Могилів-Подільський, Україна*

ВИЗНАННЯ УНІКАЛЬНОСТІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ КОЖНОЇ ДИТИНИ – ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

*«Нещасна, знедолена природою... маленька
людина не повинна знати про те, що вона –
малоздібна, що в неї – слабкий розум. Виховання
такої людини повинно бути в сто разів
ніжнішим, чуйнішим, дбайливішим»
В. О. Сухомлинський.*

Актуальність теми. Діти та молодь з особливими потребами за своєю природою і поведінкою дуже відрізняються як від усіх інших, так і один від одного. Уперше Конвенція ООН про права дитини як міжнародний закон зазначила і права дітей з особливими потребами (стаття 2, стаття 23). Діти з особливими потребами потребують не особливого піклування, не особливої освіти, а такого піклування й такої освіти, яку мають усі інші діти. Однією з основних передумов адекватного розвитку дитини є виховання в емоційно сприятливому і стабільному соціальному середовищі. Родина є одним з таких оточень, саме тут закладаються майбутні основи й навички, необхідні для успішного існування людини в соціумі. Тут важливе значення має такий фактор, як ставлення батьків до дітей з особливими потребами, а також прийняття батьками дитини та визнання її унікальності та індивідуальності. У сучасних умовах розвитку українського суспільства хвора дитина залишається джерелом стресогенного стану батьків і найближчих родичів.

Як вказують Г.Цейтлін, Г.Кожарська, Ж.Смірнова та інші, родини з дітьми-інвалідами володіють цілим рядом психологічних особливостей, що негативно впливають на психологічний статус хворої дитини і її здорових братів і сестер. При цьому всі зусилля батьків зосереджуються на збереженні здоров'я дитини на шкоду розвитку особистості [2].

Отже, **метою статті** є вивчення проблем, що виникають у сім'ях, внаслідок народження дітей з психофізичними особливостями, вивчення міжособистісних взаємовідносин, визначення особливостей особистісного прийняття батьками дітей.

Сім'ї, в яких виховуються діти з відхиленнями в розвитку живуть під вантажем багаточисельних проблем, не кожен батько чи мати виявляються здатними прийняти недугу дитини, адекватно реагувати на постійно виникаючі проблеми. Відомо, що пролонгована психотравмуюча ситуація здійснює негативний вплив на психіку батьків та ускладнює їхнє відношення до дитини.

Декого з батьків трагічність ситуації надламує. А, власне, особистісні якості батьків визначають можливості соціалізації дітей та адаптації до життя, тобто їхнє майбутнє.

Головне завдання у роботі з сім'єю полягає в тому, щоб батьки змогли побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, з'ясували можливі труднощі соціального розвитку, які виникають у певні вікові періоди, а також визначити свою роль у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини. Допомогти батькам в коректній і тактовній формі позбавитися від ілюзій в плані майбутнього дитини та посилити віру батьків у можливість і перспективи розвитку дитини, в те, що правильно організований корекційний вплив дозволить оптимізувати подальший інтелектуальний і особистісний розвиток дитини. Гармонійна внутрісімейна атмосфера розцінюється як корекційне середовище для дитини.

Аналіз результатів проведеного дослідження дає змогу зробити висновок, що особливості прийняття батьками дітей з особливими потребами можна виділити у всіх компонентах прийняття (когнітивному, емоційному, поведінковому і симбіотичному). Когнітивний компонент характеризується тим, що у сім'ях з дитиною з особливими потребами, батькам деякі інтереси і захоплення дітей здаються несерйозними і в більшості випадків вони їх ігнорують. Але деякі батьки намагаються підтримувати дітей і допомагати їм. На емоційному компоненті також простежується той момент, що ставлення батьків можна охарактеризувати як відносно добре, тобто в стосунках батьків і дітей є гармонія та взаємопорозуміння. Аналізуючи результати, отримані у поведінковому компоненті можна зробити висновок, що більшість батьків ведуть себе авторитарно по відношенню до дитини, не намагаються зрозуміти її. Симбіотичний компонент характеризується тим, що в сім'ях з дітьми з особливими потребами не встановлюється психологічна дистанція між батьками та дітьми, батьки намагаються завжди бути поруч з дітьми.

Почуття самотності, втома від постійного і безуспішного пошуку способів зцілення дитини, виснажливий догляд за нею і зречення від усіх власних потреб та інтересів — усе це провокує депресію у батьків. Усі батьки дітей з ООП знаходяться у стресі та напрузі від почуття вини, від тягара відповідальності, від матеріальних нестатків, неприйняття їх дітей суспільством. Тому, вони в першу чергу, потребують не просвіти і настанов; а розуміння потреб їх дітей та їх самих. На подолання батьками деструктивних станів, спрямовані різні форми роботи психолога: індивідуальне консультування та групова робота (семінари, тренінги).

Аналіз отриманих результатів дослідження стане основою для формування цілісної схеми підтримки та психологічної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими потребами, коригування неконструктивних моделей дитячо-батьківських і батьківсько-дитячих взаємин і типів виховання.

Література:

1. Іванова І. Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів / І. Б. Іванова. К. : Логос, 2000. 87 с.

2. Цейтлин Г. Я. Проблемы реабилитации в онкопедиатрии / Г. Я. Цейтлин., Г. В. Кожарская, Ж.В.Смирнова, Н.Е. Колмановская, М.А. Бялик, А.Э. Греф, Ю.В. Чекулаева. *Современная онкология*. 2001. №1. С. 464–465.

Мельяченко О. О.

*викладач Кам'янець-Подільського відділення
Ірпінського державного коледжу економіки та права,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В останні десятиліття постійно зростає роль освіти в забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку держави, зростанні її конкурентоспроможності, зміцненні її позицій на світовому ринку і в світовому економічному співтоваристві. Як наслідок, в політиці держав все частіше пріоритетним стає освіта людини, її розвиток, збільшення інтелектуального потенціалу людських ресурсів, формування інноваційного суспільства.

Доступність якісної освіти перетворюється на все більш важливий компонент загального соціально-економічного та культурного розвитку держави. Тому таким актуальним є питання впровадження і розвитку інклюзивної освіти в усьому світі і в Україні, зокрема.

Спроби введення нової системи освіти в Україні виявили певні проблеми, які вимагають концептуального рішення: недостатня розробленість нормативно-правової бази і, отже, відсутність чіткого, продуманого планування процесу реалізації інклюзивної освіти; відсутність комплексного підходу при виборі засобів, що забезпечують дотримання вимог до організації цієї діяльності (включаючи наявність відповідної матеріальної та фінансової бази; спеціальних освітніх і індивідуальних програм реабілітації дитини, спрямованих на отримання повноцінної освіти; підготовку педагогічних кадрів для проведення корекційної психолого-педагогічної роботи з дітьми; проведення роз'яснювальної роботи з учнями та їх батьками) [1].

Але найголовнішим, а по суті, основним в даній ситуації, є бачення результатів впровадження і розвитку інклюзивної освіти.

Інклюзивна, тобто «включена» освіта передбачає спільне навчання всіх дітей: і дітей з обмеженими можливостями здоров'я, і дітей, які не мають таких обмежень. Але не тільки. Ідея інклюзії передбачає підлаштування всього освітнього середовища під конкретну (і кожна!) дитину-інваліда. Головний принцип

інклюзивної освіти - «не дитина «підганяється» під існуючі в освітньому закладі умови і норми, а, навпаки, вся система освіти підлаштовується під потреби і можливості конкретної дитини» [2]. Звичайно, це утопія.

У нормальних дітей одні можливості, у дітей-інвалідів - інші. Здорові діти зовсім з іншою швидкістю засвоюють навчальний матеріал. Щоб хворі однолітки не відстали від них, вони змушені будуть штучно пригальмовувати швидкість засвоєння, тобто затримуватися в розвитку. Тобто реалізується принцип рівного права на освіту, але рівного не з кращими з кращих, а з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я.

Проблема також в тому, що дуже утруднений сам процес включення дитини з важкими порушеннями в розвитку, що призвели до інвалідності, в програму навчання загальноосвітньої школи, вкрай утруднена сама можливість організації освітнього процесу та атестації, особливо на другому ступені навчання, коли додаються складнощі, пов'язані з предметною освітою.

Інклюзивна практика в освіті передбачає підвищення якості життя неповносправної дитини і її сім'ї, не погіршуючи, в той же час, якості життя інших учасників освітнього процесу, і створення необхідних умов для досягнення успіху в соціальній адаптації та освіті усіма без винятку дітьми, незалежно від їх індивідуальних особливостей, навчальних досягнень, мови, культури, їх психічних і фізичних можливостей.

Тому інклюзивна освіта повинна стати умовою для більш широкої соціальної інклюзії, а не стати причиною, коли під виглядом гуманізму суспільство змушує робити черговий крок до руйнування освіти. Соціальна інклюзія базується на тому, що всі діти, незважаючи на свої особливості, охоплені загальною системою виховання, тобто і навчаються, і виховуються разом, але з обов'язковим врахуванням їх особливостей і забезпеченням необхідної спеціальної підтримки. Л. С. Виготський вважав, що найширша орієнтація на нормальних дітей повинна служити вихідною точкою перегляду спеціальної освіти. Обов'язковою є наявність останньої, але спеціальні знання і навчання потрібно підпорядкувати загальному вихованню, загальному навчанню. Головна мета інклюзивної освіти полягає в ліквідації соціальної ізоляції. Завданнями виховання дитини з порушенням розвитку є його інтеграція в життя і здійснення компенсації його нестачі будь-яким іншим шляхом [3].

Отже, введення інклюзивної освіти - це проблема не стільки системи освіти, а й загальна соціальна проблема. Більшість проблем впровадження і розвитку інклюзивної практики в освіті не може бути розв'язана в межах експериментальної діяльності. Розумніше і гуманніше поступово створювати необхідні умови для поетапного переходу на нову форму організації освіти. Стрімке, з нальоту впровадження інклюзивної освіти не тільки не дозволить забезпечити повноцінну інклюзію, а й негативно відіб'ється як на якості освіти інших учнів, так і на якості освітньої діяльності в цілому.

Соціальна і освітня інклюзія потрібна не тільки, а, часом, і не стільки особливій дитині, скільки суспільству в цілому. І питання не в тому, наскільки

впровадження інклюзивної освіти реальне, а в тому, наскільки реально зробити це якісно.

Література:

1. Гончарова Е. Л. Реабілітація средствами образования: особые образовательные потребности детей с выраженными нарушениями в развитии / Е.Л. Гончарова, О.И. Кукушкина. *Сб. науч. тр. и проектных материалов ИПН РАО «Подходы к реабилитации детей с особенностями развития средствами образования»*. М. : 1996.
2. Никитина Е. Л. Проблемы развития инклюзивного образования. *Концепт* : научно-методический электронный журнал. 2014. Т. 29. С. 31-35. URL: <http://ekoncept.ru/2014/65278.htm>.
3. Выготский Л. С. Проблемы дефектологии. М. : Просвещение, 1995.

Пещанюк Н. О.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ГНУЧКІСТЬ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

У доктрині реформування системи освіти України у ХХІ столітті зазначені напрями оновлення навчально-виховного процесу, що передбачають підготовку всебічно розвиненої особистості, самостійної, ініціативної, з високим рівнем інтелектуальної гнучкості, здатної до нестандартних рішень.

Експерти Міжнародного кадрового порталу “Head” Hunter Україна” пропонують топ-10 навичок, які цінуватимуться на ринку праці в найближчому майбутньому. Серед них звертаємо увагу на навичках, які мають пряме відношення до гнучкості мислення. На 2-у місці серед них займає критичне мислення, 5-е місце гнучкість розуму або когнітивна гнучкість, 6-е місце – креативність [2].

Різні аспекти проблеми гнучкості мислення висвітлені у працях Ю. Кулюткіна, Н. Менчинської, О. Пометун, В. Пономарьова, В. Семиченко, Ю. Стежко, Г. Сухобської, В. Шейко та ін.

Психологічна наука поняття «гнучкість» розглядає у двох аспектах: як характеристику особистості – інтелектуальну гнучкість і як особливість розумової діяльності – гнучкість мислення.

Когнітивна гнучкість (cognitive flexibility) – розумова здатність переключатися з однієї думки на іншу, а також обмірковувати кілька речей одночасно [4].

Дослідники Лусіна К.Уддін і Діна Даджані пропонують виокремити чотири компоненти, які працюють спільно для реалізації розвитку когнітивної гнучкості: виявлення значущості (увагу), виявлення прямої уваги на поведінкові реакції, оперативну пам'ять, гальмування і переключення уваги. Ця концепція відмінна від традиційних тим, що в основі когнітивної гнучкості лежить не один, а цілих чотири окремі компоненти (операції мозкової активності) [3].

Н. Менчинська виокремила такі вияви гнучкості мислення: розгляд завдання як проблеми, при якій доцільне варіювання способів дії; умови, які визначають легкість перебудови знань або навичок та їхніх систем відповідно до запропонованих змін; здатність до переключення або легкість переходу від одного способу дії до іншого [1].

На думку В. Шейко, людина застосовує когнітивні здібності для розв'язання проблем інших людей: у сім'ї, суспільстві, на роботі тощо.

Невід'ємною складовою підготовки фахівців соціономічних професій є їхня готовність до самостійної креативної діяльності, в основі якої є гнучке мислення, що має бути сформоване в коледжі. Одним із критеріїв, які характеризують готовність фахівця до професійної діяльності, є вміння гнучко мислити, самостійно й творчо працювати, знаходити вихід із складних життєвих ситуацій. У гнучкості мислення виявляється вміння людини змінювати спосіб розв'язування проблеми, якщо він виявляється невідповідним, знаходити нові шляхи її розв'язання, бути вільним від шаблону в з'ясуванні питань, враховувати при цьому конкретні обставини, при яких відбуваються ті чи інші явища, події. Протилежною рисою гнучкості є інертність думки, її млявість.

Завдяки інтерактивним технологіям навчання, які ми практикуємо в коледжі, створюються ефективні умови навчання, розвитку, саморозвитку, виховання студентів. Студенти на інтерактивних заняттях мають можливість висловити особисте ставлення до матеріалу, обмінятися знаннями, ідеями, думками, способами діяльності, тим самим комплексно розвивати мислення, яке має такі характеристики, як гнучкість, послідовність, критичність, самостійність, швидкість тощо.

Мислення людини нерозривно пов'язане з мовою, яка є знаряддям формування і способом існування думки. Для розвитку гнучкості мислення студентів можна використовувати тест Струпа – це затримка реакції при прочитанні слів, коли колір слів не збігається з написаними словами (наприклад, слово «червоний» написано синім). Завдання – назвати кольори фарби, не звертаючи увагу на написання слова. Тест Струпа зміцнює зв'язки між півкулями мозку, тренує концентрацію.

Отож, великого значення у навчанні набуває наближення навчального процесу до реального професійного спілкування, невід'ємним компонентом якого є формування і спрямування навчального процесу до посилення

комунікації під час занять. Тому, на нашу думку, методичним змістом сучасного заняття має бути комунікативна компетентність, тобто розвиток комунікативних навичок. На таких заняттях оцінюється не тільки правильність, але й швидкість мовлення, що стимулює студентів на розвиток швидкості і гнучкості мислення.

Література:

1. Гузь Н. В., Гузь В. В. Особливості ставлення молодших школярів до навчання. *Наука і освіта*. 2014. № 6. С. 35-41.
2. Майбутнє близько: ТОП-10 навичок, які будуть цінитися на ринку праці. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/10-profesiinykh-navychok-bez-iyakhykh-budevazhko-znaity-robotu-v-naiblyzhchomu-maibutnomu-455542.html> (дата звернення: 02.04.2019)
3. Швень Я. Л. Нейропсихологічні особливості когнітивної гнучкості як базової навички особистісної формації URL: <http://lib.iitta.gov.ua/709947/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%28%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%29%20%281%29.pdf> (дата звернення: 02.04.2019)
4. Skinner E.A. Engagement as an organizational construct in the dynamics of motivational development. *Handbook of motivation in school*. 2014. P. 223-245.

Степанова Л. Б.

викладач психологічних дисциплін, практичний психолог
Харківського державного соціально-економічного коледжу,
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Центральним новоутворенням пізнього підліткового та раннього юнацького віку є новий рівень самосвідомості та формування цілісного образу «Я» - системи уявлень людини про самого себе, самооцінку, суб'єктивне сприйняття зовнішніх чинників, що впливають на власну особистість. Відбувається зміна самооцінки: поступово самооцінка, запозичена у дорослих, змінюється самооцінкою, яка виникає як прагнення до самовияву, самоствердження, самореалізації, самовиховання.

Формування соціальної ідентичності особистості є реальним результатом соціалізації. Дослідниками достатньо повно досліджені особливості

становлення гендерної, етнічної, громадської ідентичності особистості. Проте людина з кожним днем освоює нові території життя як у реальному, так і у віртуальному планах. Отже, результатом соціалізації в Інтернет-просторі (кіберсоціалізації) є формування віртуальної ідентичності [1, с.82 - 83].

Проблему психологічних особливостей самопрезентації особистості у соціальному середовищі досліджували такі вчені, як Е. М. Бакушина, Т. А. Курбака, А. Р. Шишкова, А. Е. Жичкіна та ін. Віртуальну особистість та способи її самопредставлення в різних комунікаційних середовищах соціальних мереж вивчали Д. В. Іванова, С. І Черних, Е. Горний та інші.

Термін «самопрезентація» зазвичай у психології використовується як синонім управління враженнями для визначення багатьох стратегій і тактик, які використовуються індивідом у випадку створення іміджу та враження про себе, і які особа показує всім оточуючим.

Звідси основна особливість віртуальної самопрезентації, що визнається більшістю дослідників, – це можливість майже абсолютного керування враженням щодо себе. Можна стверджувати, що образ «Я» у віртуальній комунікації являє собою здійснення бажань: отримання сили і могутності, краси, незалежності тощо. Тому віртуальний образ «Я» може відбивати бажання, не задоволені у реальному житті, тобто бути прямим наслідком реальної ідентичності. [4, с. 32]. Самопрезентація в соціальних мережах – це цілеспрямоване формування власного образу «Я», який можна розглядати через призму власних цілей, мотивів, уявлень про себе молодої людини, а також як відображення особистих цінностей, ідеального «Я».

У процесі кіберсоціалізації у молодої людини виникає низка нових потреб, установок, очікувань, інтересів, а також форм психологічної і соціальної активності, безпосередньо пов'язаних із кіберпростором соціальних мереж – фактично новим віртуальним життєвим простором людини. У сучасній психологічній науці особливої гостроти набуває проблема самоідентифікації особистості у віртуальній реальності, адже соціальні мережі є не лише джерелом інформації, а й одним із основних чинників формування молоді нової генерації.

Беззаперечно, що долучення до віртуальної комунікації впливає на реальну ідентичність особистості. Крім нових можливостей приналежності до соціальних категорій, віртуальна комунікація, завдяки таким своїм особливостям, як анонімність, невидимість і безпека, надає особистості можливість створювати мережеву ідентичність, а по суті самопрезентацію, цілком за своїм вибором. Тому можна сказати, що про стан сформованості ідентичності особистості молодої людини опосередковано можна судити через аналіз особистісної самопрезентації осіб підліткового та юнацького віку у соціальних мережах.

Одним із найбільш поширених на сьогодні прийомів самопрезентації особистості у кіберпросторі соціальних мереж є псевдонім, або нікнейм - умовне або вигадане ім'я для ідентифікації в мережі, псевдонім, під яким користувач живе і спілкується у віртуальному світі [5, с.19].

Ще одним конструктом, який визначає віртуальну особистість, є її статус, який означає положення, яке займає індивід або соціальна група у суспільстві або окремій підсистемі суспільства [5, с. 22]. У соціальних мережах статуси відображають емоційний стан та ставлення до оточуючої дійсності. [2, с. 147].

Важливим аспектом віртуального життя людини є так звана аватарка – картинка, фотографія, що використовується для персоналізації користувача мережі. Аватарки можуть відображати специфічні властивості характеру, внутрішнього світу і соціального статусу користувача, який із їхньою допомогою створює уявлення про себе у співрозмовника, моделюючи персональний профіль у соціальних мережах (О.П. Голобуцький) [3, с. 82]. Таким чином, віртуальний образ власного «Я» є багатопрофільним утворенням, яке включає уявлення людини про самого себе, власні інтереси, захоплення, положення у соціумі, характеризує внутрішню та зовнішню сторону особистісної ідентичності.

Серед можливих мотиваційних детермінант створення «віртуальної особистості» психологи називають реалізацію «ідеального Я», реалізацію агресивних тенденцій особистості, прагнення до самоконтролю, прагнення виділитися, справити враження на оточуючих тощо. Іноді образ «Я-віртуальне» є протилежністю образу «Я-реальне», коли у віртуальному просторі людина бажає проявити себе з тієї сторони, яку приховує у повсякденному житті. Бувають випадки, коли «Я-віртуальне» доповнює «Я-реальне», або навпаки. Це призводить до того, що людина добудовує своє життя у цих двох вимірах, переносячи в них свої переживання, уявлення, відносини та ін.

Означене дозволяє говорити, що соціальні мережі мають значний вплив на формування особистості періоду дорослішання та впливають на розвиток реальної ідентичності особистості молоді людини.

Література:

1. Белинская Е. П., Жичкина А. Е. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты. *Образование и информационная культура*. Т. 5. Вып. 7. М. : РАО, 2000. с. 395-431
2. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив : Н. М. Токарева, А. В. Шамне, О. О. Халік [та ін.]; за ред. Н. М. Токаревої. К. : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
3. Голобуцький О. П. Електронний уряд / О. П. Голобуцький. К. : ЗАТ Атлант UMS, 2002. 174 с.
4. Говорухіна М. Ю. Віртуалізація сучасного світу : роздвоєння реальності / М. Ю. Говорухіна. К.: Наукове знання, 2009. 93 с.
5. Жичкина А. Социально-психологические аспекты общения в Интернете. М. : Дашков и Ко, 2004. 117 с.
6. Кравцов Ф. П. Українська Інтернет культура : соціальні мережі. К. : Либідь, 2008. 321 с.

Юзюк Л. А.

*соціальний педагог Державного навчального закладу
«Подільський центр професійно-технічної освіти»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ПІДГОТОВКА ПІДЛІТКІВ ТА ЮНАЦТВА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Актуальність проблеми підготовки підлітків з особливими потребами до шлюбно-сімейного життя зумовлено, в першу чергу, необхідністю повноцінної соціальної адаптації та інтеграції їх у суспільство.

Під час виховання у підлітків з особливими потребами якостей сім'янина педагоги, психологи та батьки повинні враховувати ряд психологічних особливостей таких молодих людей. До цих психологічних особливостей відносять, в першу чергу такі, що обумовлені:

- а) наявністю у підлітків певних психофізіологічних порушень;
- б) загальними особливостями протікання підліткового віку;
- в) належністю підлітків до тієї або іншої статі (гендерні відмінності).

Психологічні особливості підлітків, що зумовлені наявністю у них психофізіологічних порушень, полягають у виникненні у них специфічних психічних новоутворень, що проявляються в особливостях самооцінки, емоційно-вольової сфери (вразливість, емоційна нестійкість) та мотиваційної сфери (знижена мотивація у видах діяльності, пов'язаних з певними видами навантажень, підвищеними вимогами і т.д.)

Для дослідження рівня психологічної готовності до виконання ролі сім'янина у старших підлітків з особливими потребами використовувався комплекс адекватних методів: спостереження, анкетування, тестування, вивчення продуктів діяльності, вивчення передового педагогічного досвіду, відповідної документації, констатуючий та формуючий психолого-педагогічний експеримент. Дослідження проводилось у школі-інтернаті з центром реабілітації слабкозорих дітей у м. Кам'янці-Подільському.

Результати проведеного дослідження свідчать, що підготовка підростаючого покоління до шлюбно-сімейного життя є досить важливою і для підлітків, що мають особливі потреби. 16% старших підлітків із особливими потребами є психологічно готовими до виконання ролі сім'янина. 62% підлітків перебуває на середньому рівні психологічної готовності до шлюбно-сімейного життя (з переважанням етико-психологічного аспекту й недостатністю сформованості господарсько-економічних знань). У 22% спостерігається майже повна несформованість ціннісних орієнтацій та установок, властивостей та якостей особистості, що необхідні для успішного виконання ролі сім'янина.

Звичайно, до моменту вступу у шлюб молоді люди стануть більш психологічно зрілими та здатними до виконання ролі сім'янина. Але ж

непотрібно забувати й про те, що невідповідність статевої активності сучасних підлітків рівню їх психічного та соціального розвитку, ставить молодих людей у надзвичайно складні ситуації, а відсутність відповідних знань та досвіду не дозволяє з гідністю виходити з них. Звідси й збільшення кількості випадків підліткової вагітності та абортів, зростання кількості неповних сімей, ранніх шлюбів, в які молодь вступає у зовсім юному віці (дівчата від 14, хлопці від 15–16 років), навіть не здогадуючись про всю серйозність та відповідальність справи побудови сім'ї та народження дітей.

На мою думку, найефективнішою формою організації виховного процесу, спрямованого на формування ціннісних орієнтацій, установок, якостей та рис особистості підлітків із особливими потребами, що забезпечить їм успішне виконання ролі сім'янина у майбутньому, є запровадження спеціального факультативного курсу по підготовці до шлюбно-сімейного життя. Розроблена автором програма курсу розрахована на учнів 9 – 11 класів та учнів ПТО з особливими потребами. Тривалість курсу 14 годин. Програма побудована за лінійним принципом.

Ефективність занять з курсу по підготовці підлітків з особливими потребами до шлюбно-сімейного життя в значній мірі залежить від різноманітності форм та методів їх проведення. Основною формою організації учбового процесу є урок (урок-лекція, комбінований урок, урок-бесіда, урок-семінар, урок-практикум, урок-зустріч із працівниками РАГСу, психологом-консультантом, юристами, лікарями, спеціалістами з етики, естетики, економіки і т.д.). Особливого значення при підготовці підлітків з особливими потребами до сімейного життя набуває використання інтерактивних методів: організації діалогу, дискусії, рольових ігор, тренінгів, завдання творчого характеру, вільний вибір домашніх завдань. Широко в курсі повинні використовуватись екранно-звукові засоби: відео, кінофільми, телепередачі, а також наочність, що виготовлена відповідно до особливостей сприймання учнів з особливими потребами.

Проведене дослідження не вичерпало усіх аспектів проблеми підготовки підлітків із особливими потребами до сімейного життя. Зокрема, предметом подальшого дослідження може бути вивчення особливостей використання проєктивних методів для діагностики впливу особливих потреб дитини на емоційно-вольовий та мотиваційний аспект психологічної готовності до шлюбно-сімейного життя, особливостей використання тренінгових методів (рольових ігор, дискусій і т. п.) з метою формування психологічних якостей сім'янина, уміння підтримувати сприятливий психологічний клімат сім'ї, попереджувати та розв'язувати сімейні конфлікти.

Дужева О. Г.

викладач кафедри соціальної роботи та психології Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Пещанюк Н. О.

викладач кафедри інформаційної діяльності, документознавства і фундаментальних дисциплін Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу, м. Кам'янець-Подільський, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В Україні формується нова філософія державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, вдосконалюється нормативно-правова база відповідно до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізуються та поширюються моделі інклюзивного навчання дітей у загальноосвітніх навчальних закладах. Сучасне суспільство, що стрімко розвивається зобов'язане дати можливість кожній дитині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству. Кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями.

Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України є одним із напрямів гуманізації всієї системи освіти, що відповідає пріоритетам державної політики, окресленим у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та підтриманим низкою законодавчо-нормативних документів, серед яких Закони України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (від 5 червня 2014 р.) та «Про внесення змін до закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (від 23 травня 2017 р.) [1, с. 63].

Наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних фахівців Н.П. Артюшенка, В.І. Бондара, Л.В. Будяка, І.В. Дмитрієва, А.А. Колупаєва, Т.В. Сака, В.М. Синьова, М.М. Семаго, А.Ю. Чигрина, А.Г. Шевцова розкривають загальнотеоретичні та організаційно-педагогічні аспекти проблеми інклюзивної освіти та питання психологічної готовності дітей із психофізичними порушеннями та їх здорових однолітків до спільного навчання, попередження виникнення „соціальних вивихів” та пов'язаних з ними вторинних відхилень у розвитку.

Аналіз сучасного стану і перспектив розвитку спеціальних освітніх закладів як традиційної форми навчання дітей із психофізичними порушеннями засвідчив низку перешкод у впровадженні інклюзивної освіти, а саме незначна кількість мережі спеціальних дошкільних закладів за місцем проживання осіб

зазначеної категорії, дефіцит місць у системі загальної дошкільної освіти для таких вихованців.

За статистикою, у порівнянні з попереднім 2016-2017 навчальним роком на 53% збільшилася кількість учнів в інклюзивних класах – з 2700 осіб до 4100 осіб, тобто є прогресивна динаміка. На 7% збільшилася кількість учнів з особливими потребами, для яких навчально-виховний процес організовано у спеціальних класах загальноосвітніх шкіл за місцем проживання [2, 82с.].

В період реформування системи освіти України, особливо актуальною є проблема формування професійної готовності педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти, оскільки спектр функцій учителя значно розширюється. Тобто, окрім основних функцій дидактичної, виховної і розвивальної, додаються просвітницька, що полягає в інформуванні громадськості та батьків про позитиви інклюзії, діагностична - вивчення можливостей та потреб дитини, корекційна, що передбачає добір і проведення психолого-педагогічних заходів щодо виправлення або послаблення недоліків психофізичного розвитку дітей, їхньої адаптації та соціалізації, та рефлексивна - розроблення критеріїв і показників для оцінювання навчальних досягнень учнів, аналізу ефективності освітнього процесу і пошуку способів його коригування.

Сьогодні, залишається актуальною і неповна готовність загальноосвітніх дошкільних навчальних закладів, до сприйняття «особливих» дітей та роботи з ними в умовах інклюзії, відсутність програмно-методичного, матеріально-технічного забезпечення інклюзивної освіти дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку, недостатня консолідація зусиль фахівців, батьків, учених у сфері організації медико-психолого-педагогічного супроводу дошкільників із психофізичними порушеннями, відсутність системи ранньої діагностики та комплексного медико-психолого-педагогічного супроводу [3, 200с.].

Перспективним напрямком подальших досліджень даної проблеми є пошук цікавих, дієвих шляхів, напрямків, методів та вправ для корекції навчально-виховного процесу з метою підвищення якісних показників навчання в інклюзивних класах.

Література:

1. Мирошніченко Н.О. Умови інтеграції осіб із функціональними обмеженнями у суспільство. *Соціальна робота в Україні*. 2005. № 2. С. 63
2. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями / за заг ред А.Й. Капської. Київ : ДЦССМ, 2003. 146 с.
3. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. Київ : ТОВ ВПЦ «Літопис –ХХ», 2010. 363с.

Курєнкова А. В.

*аспірант кафедри спеціальної інклюзивної освіти
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка
м. Суми, Україна*

СВОЄРІДНІСТЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Ігрова діяльність цікавила вчених в усі часи, свої дослідження у даному напрямку проводили Л. Виготський, К. Гроос, Д. Ельконін, А. Леонт'єв, Ж. Піаже та ін. Гра є невід'ємною частиною розвитку дитини і є провідним видом діяльності в дошкільному віці. Гра має безліч особливостей: це діяльність, в якій формуються всі психічні процеси; це основа для формування інших видів діяльності. Гра притаманна дошкільникам як з типовим, так і з атиповим розвитком.

Одним з основних положень спеціальної дошкільної освіти є твердження Л. Виготського про визнання закономірності нормального і аномального розвитку дошкільника. Дане положення свідчить про те, що в житті дитини з порушеннями інтелектуального розвитку, так само як і їх однолітків із типовим розвитком, має бути «епоха гри». Гра має бути провідною діяльністю, що забезпечує зону найближчого розвитку, чинить розвиваючу дію на психічний стан дитини із інтелектуальними порушеннями, але, як показують теоретичні та практичні дослідження, стає такою лише у випадку спеціально організованого цілеспрямованого навчання.

Серед безлічі причин, що гальмують самостійне, послідовне становлення ігри дітей із інтелектуальними порушеннями слід виділити недорозвинення інтегративної діяльності кори головного мозку, що призводить до запізнювання в термінах оволодіння статичними функціями, мовою, емоційно-діловим спілкуванням з дорослим в ході сумісної і предметної діяльності; так звану депривацію, що особливо часто виникає в тих випадках, коли дитина з порушенням інтелектуального розвитку перебуває в установі закритого типу в період дошкільного дитинства.

Органічне ураження кори головного мозку у дітей із порушеннями інтелекту обумовлює своєрідність розвитку їх ігрової діяльності - провідної діяльності дошкільного віку: відмічається запізнена поява ігрової діяльності, відставання в термінах її розвитку; недостатній розвиток предметних дій призводить до несвоєчасного появу ігрових дій. Для дітей з інтелектуальними порушеннями характерний низький рівень ігрової активності, вони віддають перевагу більш простим іграм характерним для більш молодшого віку дітей з типовим розвитком.

У більшості дітей з порушенням інтелекту спостерігається слабкий, поверхневий і нестійкий інтерес до іграшок, що свідчить про низьку

пізнавальну активність. Зазвичай у таких дітей немає улюблених іграшок, ігрові дії вони виконують з тими, які потрапляють в їх поле зору або привертають увагу дитини своїм зовнішнім виглядом, а не своїм функціональними призначенням. Їх зацікавленість іграшкою та інтерес до неї має короткочасний та маніпулятивний характер.

Поряд з маніпуляціями зустрічаються процесуальні дії, що полягають у безперервному повторенні дитиною однієї дії, що свідчить про відсутність задуму гри. Їх дії бідні, стереотипні, формальні, не мають образотворчого характеру, не супроводжуються мовлення та будь-якими емоційними реакціями, виконуються механічно. У дошкільників з інтелектуальною недостатністю можна спостерігати таке явище, як «застрягання» на одному способі дії або схильність до вчинення однотипних, стереотипних дій. Без відповідної корекційної роботи дії з предметами дошкільнят з інтелектуальною недостатністю тривалий час можуть залишатися на рівні маніпуляцій.

Ігрові дії у дітей дошкільного віку із порушеннями інтелекту мають своєрідний характер. У віці 3-4 років, у них є окремі предметно-ігрові дії з невеликою кількістю іграшок, але при цьому вони перемижуються неадекватними діями. Процесуальна гра з'являється у ненавчених дошкільнят з інтелектуальними порушеннями до п'яти років. У віці після п'яти років у деяких дітей визначеної нозології виникає гра з елементами сюжету. Хоча без спеціального організованого навчання діти із порушеннями інтелекту не в змозі самостійно досягти рівня сюжетно-рольової гри.

Крім того ігрові діяльності дошкільників із порушеннями інтелекту характерна практична відсутність ігрового заміщення предметів. Знижений емоційний компонент ігрової діяльності: діти не бачать в ляльці образ живої дитини, не виявляють до неї ніжних почуттів, рідко проявляють емоції співпереживання і в стосунках один з одним тощо. Під час ігрової діяльності діти з порушеннями інтелектуального розвитку діють мовчки, адже їм властиво слабе його використання мовлення. Рольове спілкування в процесі гри проходить стереотипно, за допомогою завчених реплік.

Однак навіть за умови спеціального навчання для гри дошкільнят визначеної нозології характерні крайня бідність і стереотипність сюжету, швидка виснаженість інтересу і недовга тривалість гри. Тривалість гри в цілому дуже коротка, проте в той же час на одну дію дитина може застрягати занадто довго. Тривалість контакту з партнером по грі триває, як правило, не більше кількох хвилин. Дошкільники із інтелектуальними порушеннями віддають перевагу іграм індивідуального характеру, ніж колективним. Обмежений життєвий досвід, призводить до того, що до кінця перебування в дитячому саду у дітей не завжди формується достатній обсяг знань про життя, діяльності, відносинах людей, що призводить до збіднених сюжетів ігор.

Таким чином, рівень розвитку ігрової діяльності у дітей дошкільного віку із порушеннями інтелектуального розвитку, що не пройшли спеціальне навчання не дозволяє їй повною мірою виконувати функцію провідної діяльності.

Література:

1. Власова Т. А., Певзнер Т. А. О детях с отклонениями в развитии: методический материал. М.: Просвещение, 1973. 176 с.
2. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. М. : Эксмо, 2004. 512 с.
3. Грос К. Душевная жизнь ребенка. Киев : Издание Киевского Фребелевского общества, 1916. 242 с.

Шевченко Ю. В.

*магістр спеціальної (медичної) психології
практичний психолог ЗДО «Веселка»,
м. Обухів, Київська область, Україна*

ВПЛИВ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Здоров'я нації – суттєвий показник суспільного та економічного розвитку держави. Одним із найважливіших завдань людства є вирішення проблеми збереження здоров'я. Щоб бути здоровим як фізично, так і психічно, потрібні ґрунтовні знання, велике бажання та сила волі. Соціально-економічні перетворення в Україні спричиняють зростання негативного впливу на особистість та активізують проблему збереження психологічного здоров'я населення нашої країни. Проблема здоров'я дітей належить до глобальних проблем людства. Ця проблема стосується й освітянської сфери, вона стоїть поряд з такими проблемами як екологічна катастрофа, демографічна проблема, загроза світової війни. На сучасному етапі навчання і виховання особлива увага приділяється проблемам здоров'я і здорового способу життя дітей та молоді [5, с. 78].

Здоров'я є однією з фундаментальних загальнолюдських цінностей. В низці психологічних робіт психічне здоров'я прирівнюється до переживання психологічного комфорту і психологічного дискомфорту. Відомий український психолог С. Максименко зазначає, що психічне здоров'я – це внутрішній психічний стан, який залежить від душевного комфорту, що забезпечує адекватну реакцію і поведінку [2, с. 145].

До основних критеріїв психічного здоров'я належить:

- відповідність суб'єктивних образів відображуваним об'єктам

дійсності та характеру реакцій – зовнішнім подразникам, значенню життєвих подій;

- адекватний віковий рівень зрілості особистісної емоційно-вольової та пізнавальної сфер;
- адаптивність у мікросоціальних відносинах;
- здатність особистості до самостійного керування поведінкою, розумного планування життєвих цілей і підтримки активності в їхньому досягненні [4, с. 59].

Стан психічного здоров'я дитини визначається рівнем психічної рівноваги, органічністю організації психіки та її адаптивними можливостями. Збільшення повсякденних фізичних та психологічних навантажень у дітей під час навчально-пізнавальної діяльності, загострення почуття страху, невпевненості, розгубленості та розчарування – негативно позначається на їхньому здоров'ї загалом і на психічному здоров'ї зокрема. Особливо якщо це стосується дітей з особливими потребами. Критеріями психічного здоров'я дітей можна вважати адекватний до віку рівень зрілості пізнавальної, емоційно-почуттєвої та вольової сфер, здатність керувати своєю поведінкою, обирати життєві шляхи та планувати їхнє досягнення, здатність адаптуватися у соціальних відносинах; уміння отримувати задоволення від діяльності, особистого й суспільного життя; відповідність суб'єктивних образів об'єктам, що їх відображають, а характеру реакції – зовнішнім подразникам, відчуття щастя тощо [3, с. 112].

В умовах навчального закладу психологічне здоров'я є дуже важливим фактором, який визначає успішність дітей з особливими потребами у навчальній діяльності, сприяє їхньому саморозвитку та безконфліктному спілкуванню [4, с. 62].

Ознаками психологічного здоров'я дітей є їхня активність, життєрадісність, спостережливість, адаптованість до умов навчальної діяльності у навчальному закладі, низька тривожність, емоційна стабільність, здатність сприймати та аналізувати інформацію. Психологічне здоров'я дітей з особливими потребами залежить від педагогічних та психологічних чинників [4, с. 60].

Порушення психологічного здоров'я залежить від того, як сприймає колектив, у якому вона навчається, дитину з особливими потребами, від особистісних успіхів у тій діяльності, яку виконує. Як наслідок, порушення психологічної рівноваги, яку відчувають учні в стресових ситуаціях, є порушення емоційної сфери, тривожність, агресивність, страхи тощо.

Таким чином, психічне здоров'я охоплює шляхи гармонізації дитини, її бажання, амбіції, здібності, ідеали, почуття і свідомість. Воно характеризується відсутністю будь-яких виражених хворобливих змін чи станів особистості, тісно пов'язане із її внутрішнім станом організму. Психічне здоров'я забезпечується на різних рівнях функціонування: біологічному (відсутність порушень особистого розвитку), психічному (здатність протидіяти стресу) і соціальному (комфортність особистості у соціумі). Психічне здоров'я

забезпечує здатність дитини ефективно втілювати в життя основні принципи психічної саморегуляції. Одним з пріоритетних напрямків реформування освіти сьогодні є забезпечення у кожному навчальному закладі відповідних умов для навчання і виховання психічно здорової особистості. Підтримувати стан психологічного здоров'я в інклюзивному навчальному закладі допомагають учням з особливими потребами практичні психологи. В. Панок та В. Острова зазначають, що основною метою психологічної служби навчального закладу є підвищення ефективності навчально-виховного процесу засобами практичної психології і соціальної педагогіки, захист психічного здоров'я всіх його учасників [6, с. 256].

Література:

1. Еникеев М. И. Психологический энциклопедический словарь / М. И. Еникеев. М. : ТК Велби, Изд-во Проспект. 2006. 146 с.
2. Загальна психологія: [підручник] / За загальною ред. Академіка С. Д. Максименка. Вінниця: Нова Книга, 2004. 2-ге вид. 145 с.
3. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / А.Е. Личко. 2-е изд. Л. : Медицина, 1983. 112 с.
4. Саари С. Опосредование стрессовых факторов через внутриличностные факторы. *Психология личности и образ жизни*. М. : Наука, 1987. 59-62 с.
5. Слободчиков В.И. Антропологический поход к решению проблемы психологического здоровья детей / В.И. Слободчиков, А.В. Шувалов. *Вопросы психологии*. 1996. № 5. 78 с.

Закаль О. О.

*здобувач ступеня вищої освіти магістр «Права»,
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ, Україна*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ, ЩОДО ТРУДОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Нормопроектувальна діяльність має кроссекторальний та міждисциплінарний характер, а тому в порядку вивчення ілюстративно-прикладної практики, що підтверджує доктринальні позиції загальної теорії права, пропоную розглянути нормативно-правовий захист людини, щодо трудової дискримінації.

В продовж останнього періоду все гостріше постає питання захисту трудових відносин та належної захищеності у сфері соціальної роботи. Як свідчить практика, на будь-якому ринку праці існують у тій чи іншій мірі елементи дискримінації громадян. Очевидно, що таке явище, як дискримінація являє собою відповідну деструкцію та дискредитує державні інститути чи підриває довіру до них.

Взяти лише до уваги ту ситуацію, що склалась на ринку праці в Україні. Згідно ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних чи релігійних переконань, статі етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1]. Але постає питання чи є дана норма «живою» та чи дійсно реалізовується на практиці?

Очевидно, що кожен роботодавець шукає працівника з огляду на те, щоб мінімізувати виплати та досягти максимально високого коефіцієнту корисної дії від такого. Водночас, постає питання чи немає місця упередженому ставленню в таких випадках та чи належним чином захищені права особи при прийомі її на роботу. В умовах сьогодення найбільш результативною формою захисту свого порушеного права є судовий захист. Кожен має право звернутись до суду, щодо відновлення його порушеного чи оспорюваного права, проте, як відомо такий спосіб є відповідно досить тривалим.

Відтак, ще у 2014 році Урядом та Президентом України було підписано політичну та економічну частини Угоди про асоціацію між Європейським союзом (ЄС) та Україною. Положення такої Угоди, як відомо стали символом повалення «радянського» режиму всередині країни та протистояння перешкоджати європейському вибору України, як демократичної держави. Угода передусім регламентує модернізацію всіх найбільш важливих сфер діяльності держави та приведення їх до відповідності стандартам світової практики.

Відтак, Угода про асоціацію полягає у сприянні співробітництва в питаннях значної частини законодавства про працю ЄС та умов праці, більшість з яких тісно пов'язані з змістом Конвенцій Міжнародної організації праці [2, ст. 210].

Основні положення передбачають поступове наближення за трьома напрямками: законодавство про працю, боротьба з дискримінацією та гендерна рівність, а також охорона здоров'я та безпека на робочому місці. Як відомо, Україна повинна імплементувати ряд Директив, задля сприяння у наближенні законодавства до вимог ЄС. Наприклад, заборона дискримінації та гендерна рівність передбачає собою, аж чотири Директиви, що спрямовуються на боротьбу з дискримінацією та забезпечення гендерної рівності в загальному контексті та дві більш в детальному. Директива щодо загальних засад рівності працевлаштування (2000/78/ЄС) є основною частиною законодавства про працю ЄС та спрямована на боротьбу з дискримінацією на робочому місці, щодо робочих умов або договорів за ознаками дієздатності, сексуальної орієнтації, релігії, віросповідання та віку [2, с. 212].

Проте, виникає питання утвердження принципу гендерної рівності в національному законодавстві. Безумовно, що існує ряд норм, що забороняють звільняти вагітних жінок та матерів. Проте, в такому випадку роботодавці з певною упередженістю ставляться, щодо найму молодих жінок. Кодекс законів про працю розроблявся з принципово іншими уявленням про гендерну культуру. Як відомо, в ньому відсутні норми, які зробили би можливим розподіл обов'язків між батьком та матір'ю. Як відомо Директива Ради №210/18/ЄС від 08.03.2010р. «Про імплементацию переглянутої рамкової угоди, щодо батьківської відпустки, укладеної СКПРС, ЄЦРП та ЄКП» визначає «непередавану» відпустку для батька, це являє собою, що принаймні один місяць обов'язки по догляду за дитиною має нести батько [3].

Як вбачається, з законодавства України подружжя самостійно визначає, хто розпоряджатиметься відпусткою.

Вочевидь, на превеликий жаль питання дискримінації приділяється критично мало уваги. Конституційні норми часто прописують лише загальні принципи рівності усіх громадян, але в жодній мірі не визначають механізмів, щодо захисту свого порушеного права та усуненню дискримінацій.

Отже, для розв'язання існуючих проблем слід чітко сконцентруватись на гармонізації та вдосконаленні законодавства України. Також увагу слід приділяти не тільки законотворчій діяльності, але і заходам забезпечення правозастосування. Очевидно, що існує і необхідність у вивченні кращих світових практик та їх якісний і критичний аналіз, що повинен відповідно передувати впровадженні таких в державному механізмі.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР \\
Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Посібник «Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що? Чому і як?» / С. Блокманс, М. Емерсон, Г. Костаньян, Г. Ван Дер Лу, О. Бетлій. К. Фурманець, І. Коссе, О. Красовська, К. Кравчук, В. Кравчук, В. Мовчан, Ю. Огаренко, М. Риженков, О. Степанюк. Київ-2016, ст. 210, 212.
3. Трудова реформа в Україні. URL: <http://commons.com.ua/ru/trudova-reforma-v-ukraini/> (дата звернення: 30.06.2015).

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

*Інновації партнерської взаємодії освіти,
економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та
прагматичної реабілітації соціуму*

Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції

Підписано до друку 17.05.2019 р.
Формат 60х90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Умов. друк. арк. 27,2. Обл.-вид. арк. 28,6.
Тираж 100 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

